

Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
directie HO&S

Anja van den Broek | Tessa Termorshuizen | Joris Cuppen (red.)

Broek, A. van den, Termorshuizen, T. & Cuppen, J. (red.)
Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022
Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S
Juli 2022
Nijmegen: ResearchNed

Aan de editie werkten mee:

Anja van den Broek (projectleider)
Tessa Termorshuizen
Joris Cuppen
Matthijs Brink
Ardita Muja
Josien Lodewick
Janneke Lommertzen
Myrthe Hendrix
Clarie Ramakers
Anne Groot

© 2022 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging.

Inhoud

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding en vraagstelling	15
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	15
1.2 Wet studievoorschot hoger onderwijs	15
1.3 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	17
1.4 Bindend studieadvies	20
1.5 Specifieke coronamaatregelen	20
1.6 Vraagstelling	22
1.7 Bronnen en doelgroepen	24
1.8 Leeswijzer	26
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	28
2.1 Inleiding en vraagstelling	28
2.2 Data en definities	28
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	31
2.4 Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk	39
2.5 Typering van de bachelorinstroom	40
2.6 Samenvatting	63
3 Studiekeuze	67
3.1 Inleiding en vraagstelling	67
3.2 Data en definities	67
3.3 Keuze en binding	69
3.4 Studiekeuzebronnen	74
3.5 Studiekeuzemotieven	77
3.6 Studiekeuzecheck	79
3.7 Selectie	83
3.8 Aansluiting met de vooropleiding	87
3.9 Doorstroomkeuzedelen in het mbo	88
3.10 Samenvatting	89
4 Van bachelor naar master	94
4.1 Inleiding en vraagstelling	94
4.2 Data en definities	94
4.3 Instroom in de master	96
4.4 Doorstroom van bachelor naar master	98
4.5 Doorstroom naar masters per sector en type master	101
4.6 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters	102
4.7 Instroom in educatieve masters	104
4.8 Veranderen van universiteit bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master	106
4.9 Voorbereiding op de wo-master	108
4.10 Samenvatting	110
5 Studievoortgang en studieproces	112
5.1 Inleiding en vraagstelling	112
5.2 Data en definities	112
5.3 Studieachterstand	114
5.4 Studievoortgang	115
5.5 Rendementen	119
5.6 Rendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk	123

5.7	Inzet en motivatie	125
5.8	Tijdbesteding	126
5.9	Betaald werk	129
5.10	Studenttevredenheid	135
5.11	Nevenactiviteiten en buitenlandervaring	139
5.12	Ambitieuze studenten	142
5.13	Honoursprogramma	143
5.14	Samenvatting	143
6	Studeren onder bijzondere omstandigheden	147
6.1	Inleiding	147
6.2	Bijzondere groepen in voorgaande en huidige monitor	147
6.3	Vraagstelling	148
6.4	Data en definities	148
6.5	Bijzondere groepen studenten	149
6.6	Studenten met functiebeperkingen	152
6.7	Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer	158
6.8	Oordeel over voorzieningen	166
6.9	Profileringsfonds	168
6.10	Samenvatting	169
7	Uitval en switch	172
7.1	Inleiding en vraagstelling	172
7.2	Data en definities	172
7.3	Omvang van uitval en switch in het eerste studiejaar	174
7.4	Uitval en switch naar vooropleiding	177
7.5	Uitval en switch naar achtergrondkenmerken	184
7.6	Redenen van studieuitval	194
7.7	Studiekeuzeproces en studieuitval	198
7.8	Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk	200
7.9	Samenvatting	202
8	Studiefinanciering en leengedrag	206
8.1	Inleiding en vraagstelling	206
8.2	Data en definities	206
8.3	Gebruik studiefinanciering	209
8.4	Aanvullende beurs	210
8.5	Leengedrag	213
8.6	Leenbedragen	216
8.7	Studieschuld	218
8.8	Collegegeldkrediet en levenlanglerenkrediet	220
8.9	Lenen en werken	223
8.10	Motieven om wel of niet te lenen	226
8.11	De financiële situatie van studenten	227
8.12	Samenvatting	230
	Bijlage 1: Overzicht eerdere monitoren	233
	Bijlage 2: Overzicht opgenomen figuren en tabellen	234

Managementsamenvatting

Opzet en uitvoering van de monitor

Voor u ligt de tiende editie van de **Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs**. Deze monitor brengt de gevolgen in beeld van beleidsmaatregelen die sinds 2010 zijn ingevoerd. Dit rapport bevat de gegevens tot en met studiejaar 2021-2022. De studiefinancieringsgegevens zijn bijgewerkt tot en met het laatste gehele studiejaar (2020-2021). Recente ontwikkelingen zijn het vooruitzicht van de afschaffing van het leenstelsel en (evenals vorig jaar) de coronapandemie. Bij alle getoonde resultaten kan de coronacrisis van invloed zijn geweest. In welke mate, kan niet worden vastgesteld. De impact van corona kan in deze monitor niet geïsoleerd onderzocht worden. De Monitor beleidsmaatregelen gaat in op de doorstroom en instroom, keuze- en studiegedrag, tevredenheid, rendementen, uitval, switch en de wijze waarop studenten gebruikmaken van studiefinanciering. De resultaten zijn gebaseerd op registers (1cHO, SFS, CBS) en secundaire analyses van bestaande vragenlijstonderzoeken (Studentenmonitor, Eurostudent, Startmonitor).

De beleidsontwikkelingen die zich sinds 2010 hebben voorgedaan hebben onder andere betrekking op de invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs, de Wet versterking besturing, de Wet Kwaliteit in verscheidenheid en de toegenomen aandacht voor kwaliteit. Van studenten wordt meer verantwoordelijkheid verwacht voor het eigen studiesucces. Er wordt daarbij belang gehecht aan een passende studiekeuzeoriëntatie en een weloverwogen studiekeuze; belangrijke voorwaarden voor studiesucces. Ook onderwijsinstellingen hebben hierin een verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om te beseffen dat voor veel maatregelen geldt dat deze worden gevolgd in een periode waarin ze soms nog maar kort geleden zijn ingevoerd, zich nog in een experimenteel stadium bevinden of alweer zijn teruggedraaid. Hierdoor zijn niet voor alle maatregelen direct gevolgen zichtbaar. Daarnaast spelen ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen een rol in de aangetroffen veranderingen. In deze monitor worden dan ook geen uitsluitende verklaringen gegeven voor zichtbare veranderingen, noch wordt gepretendeerd causale relaties aan te tonen.

In de monitor wordt aandacht besteed aan gedragingen van verschillende beleidsdoelgroepen. De groepen zijn in het bijzonder eerstegeneratiestudenten (studenten van wie beide ouders geen opleiding op ho-niveau hebben afgerond), studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, studenten met een functiebeperking of andere bijzondere studieomstandigheden en studenten met een vooropleiding in het Caribisch gebied. Ook is gekeken naar studenten met een mbo-achtergrond en verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten. In afzonderlijke themahoofdstukken komen alle onderwerpen gedetailleerd aan bod. Deze zijn beschreven voor de studentenpopulatie in het algemeen én voor de beleidsdoelgroepen in het bijzonder. Elk hoofdstuk start met onderzoeksvragen die aan het eind van het hoofdstuk worden beantwoord. Deze managementsamenvatting beschrijft de uitkomsten op hoofdlijnen; allereerst per beleidsthema en vervolgens apart voor de verschillende beleidsdoelgroepen. Deze tiende Monitor beleidsmaatregelen is uitgevoerd in het voorjaar van 2022 in opdracht van het ministerie van OCW door onderzoeksbureau ResearchNed uit Nijmegen.

Doorstroom, onderwijsdeelname en studiekeuze

In de doorstroomcijfers is dit jaar duidelijk een ‘corona-piek’ te zien: het eindexamencohort van 2019-2020 cohort was niet alleen in omvang groter, ook de doorstroom was hoger. Slechts acht procent van dit cohort nam een tussenjaar; normaal is dit elf procent. Nu, een jaar later, is er een herstel voor vwo en mbo op het niveau vóór corona; de doorstroom vanuit havo blijft achter. In aantal is het laatste jaar de instroom hierdoor fors gedaald, maar ook ten opzichte van twee jaar geleden blijft de nieuwe ho-deelname in aantal achter. In hoeverre studenten hun instroom hebben uitgesteld vanwege speculaties en plannen voor een herinvoering van de basisbeurs, is ongewis. Dit kan een rol hebben gespeeld. De groep havisten die de schoolloopbaan voortzetten in het vwo, is daarentegen toegenomen. Zoals ook in andere jaren zichtbaar was, stromen ook dit laatste jaar eerstegeneratiestudenten uit het mbo minder vaak door naar het hoger onderwijs dan mbo-gediplomeerden waarvan minstens één van de ouders een opleiding heeft afgerond op ho-niveau.

Zes van de tien nieuwe studenten in het hoger onderwijs is afkomstig uit gezinnen met ouders uit de twee hoogste inkomensgroepen. In het wo is bijna de helft van de nieuwe instroom afkomstig uit een milieu waar zowel sprake is van een Nederlandse achtergrond als van een hoog inkomensniveau (Q4 en Q5) als van een hoog opleidingsniveau van de ouders. Het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is door de jaren heen toegenomen van veertien procent in 2011-2012 naar zeventien procent in 2021-2022 en is redelijk stabiel. Twaalf procent van alle nieuwe studenten in het hoger onderwijs begon aan een studie met een numerus fixus. Zij kwamen allemaal succesvol door de toelatingsselectie. Bijna een op de tien hbo-studenten ging studeren nadat zij zijn geselecteerd voor een opleiding met nadere aanvullende eisen (vooral kunstopleidingen). In het wo studeert vijf procent aan een kleinschalig en intensieve opleiding (vooral University Colleges).

De grootste groep Caribische studenten gaat studeren in het hbo; de meesten komen uit Aruba en Curaçao. Het aantal internationale studenten laat, met name in het wo, weer een stijgende lijn zien. In de coronacrisis was er sprake van een stabilisatie; er waren geen grote dalingen.

Steeds vaker wonen studenten aan het eind van het eerste jaar nog bij hun ouders. De situatie rondom COVID-19 met veel online onderwijs heeft hier wellicht een rol gespeeld. Het aandeel studenten dat aan het eind van het eerste jaar nog thuis woont, is het laatste jaar gestegen van 64 naar 68 procent. In 2016-2017 was dit nog 55 procent. Hoge kosten voor een kamer en de nabijheid van de onderwijsinstelling zijn de belangrijkste motieven om bij ouders te blijven wonen. Het kostenaspect speelt vaker een rol bij studenten met minder vermogende ouders. In vergelijking met andere Europese landen is driekwart van de Nederlandse studenten redelijk tevreden met hun woonsituatie. Nederland staat hiermee op plaats 6 van de 21 onderzochte landen. Over de betaalbaarheid van de huisvesting zijn ze kritischer: zes van de tien studenten zijn tevreden, een twaalfde plaats.

Expliciete aandacht is er dit jaar voor de pabo, hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken en hbo-verpleegkunde. Er is steeds onderscheid gemaakt naar studenten die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs aan een van deze opleidingen én ook naar studenten die, na al een opleidingshistorie in het hoger onderwijs, beginnen met een van deze studies. Na een kleine opleving in 2020-2021 lijken de stromen van nieuwe eerstejaars en eerstejaars aan de opleiding bij de pabo weer op het niveau van twee jaar geleden. De instroom in de tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het onderwijs (Duits, Frans, Nederlands, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde) ontwikkelt zich zorgwekkend. Er is een sterkere afname geconstateerd bij de talen dan bij de bètavakken. Sinds 2014-2015 is de opleiding hbo-verpleegkunde veel populairder geworden.

Twee derde van de ho-studenten heeft een weloverwogen studiekeuze gemaakt. Zowel in het hbo als wo neemt dit aandeel licht af en vinden havisten minder vaak dan vwo'ers en mbo'ers dat zij weloverwogen hun keuze hebben gemaakt. Acht op de tien eerstejaars ervaren een goede binding oftewel een goede match met hun opleiding, wat wil zeggen dat zij ervan overtuigd zijn dat de opleiding en beroepsmogelijkheden goed passen bij hun interesses en talenten. Hoewel dit aandeel nog steeds erg hoog is, is er wel een lichte afname te zien ten opzichte van voorgaande studiejaar terwijl in de afgelopen elf jaar sprake was van een gestage toename in het hele ho. Daar waar in de eerste vijf studiejaar aanvankelijk hbo-studenten minder vaak een goede match ervoeren, is dit nu voor hbo en wo precies gelijk. Studenten die vinden dat zij de voors en tegens van hun studie goed hebben overwogen, ervaren vaker een goede match met hun studie.

Al vanaf het eerste monitoronderzoek zijn de verschillende studiekeuzemotieven stabiel. De drie belangrijkste zijn al jarenlang de inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die de opleiding biedt. Daarbij zijn er wel verschillen naar achtergrondkenmerken van studenten; studiekeuzers met een migratieachtergrond laten zich bijvoorbeeld sterker leiden door extrinsieke motieven zoals het baanperspectief van de opleiding.

In tegenstelling tot de motieven, zijn er sinds 2020 wel duidelijke veranderingen in het gebruik van voorlichtingsbronnen. Sindsdien zijn digitale bronnen (studiekeuze123 en sociale media) vaker geraadpleegd, terwijl overige mogelijkheden minder vaak zijn gebruikt; beperkingen vanwege COVID-19 lijken een aanmerkelijke verklaring hiervoor. In lijn met voorgaande jaren is de invloed op de studiekeuze nog steeds het sterkst bij open dagen, het raadplegen van instellingswebsites en voor het eerste vallen proefstuderen en studiekeuze123 op een gedeelde derde plaats (waarvan laatstgenoemde voor het eerst in deze top drie staat).

Net als voorgaande jaren deden minder studenten mee aan activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck. Mogelijk hangt die afname in de laatste twee studiejaar samen met de beperkingen als gevolg van COVID-19, omdat het - meestal thuis - invullen van vragenlijsten over de studiekeuze wel op gelijk niveau bleef. In hoeverre de coronamaatregelen hier invloed op hebben gehad is moeilijk vast te stellen; ook in voorgaande jaren was al een ontwikkeling zichtbaar naar minder deelname aan de studiekeuzecheck. Persoonlijke gesprekken worden nog steeds veel vaker in het hbo dan in het wo gehouden, terwijl in het wo de studiekeuzecheck vaker (alleen) een vragenlijst betreft. Iets minder dan de helft van de deelnemers vindt dat de studiekeuzecheck een beter beeld van opleiding en beroep heeft opgeleverd, dat zij sterker overtuigd zijn dat de opleiding bij hen past en dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden van hun keuze. De zekerheid over de keuze neemt bij hbo-studenten het sterkst toe na een persoonlijk gesprek en bij wo-studenten na proeflessen en proefcolleges. Sinds twee jaar kregen vooral in het hbo kregen minder studenten advies en feedback na de studiekeuzecheck. In het hbo is een groter deel van de adviezen positief dan in het wo, maar in beide sectoren neemt het aandeel positieve adviezen weer toe en neemt het aandeel af dat geen advies of feedback krijgt. Studenten die een positief advies krijgen, ervaren ook zelf vaker een goede match met hun gekozen studie.

Een grote meerderheid van de eerstejaars heeft te maken met een bindend studieadvies (bsa), maar hierover bestaat dit jaar en vorig jaar meer onduidelijkheid over vergeleken met voorgaande jaren. Minder studenten weten of hun opleiding een bsa hanteert of hoe hoog de bsa-norm is. Het aandeel studenten dat dit jaar tevreden is over de informatie over het bsa in de studievoorlichting is dit jaar vergelijkbaar met vorig jaar. Studenten in opleidingen met een hoge bsa-norm zien die norm vaker als nadeel bij de studiekeuze dan studenten in opleidingen met een lagere bsa-norm. Eenmaal begonnen aan de studie vinden studenten vaker dat het bsa vooral een positieve invloed heeft op hun studiedrag (stimulus) dan dat het vooral een negatieve invloed heeft (stress).

Door de jaren heen zijn studenten tevredener geworden over de aansluiting met hun vooropleiding maar in juni 2020 zette deze trend niet door. Vwo'ers zijn het meest tevreden en mbo'ers - naar verhouding - het minst. Dit jaar volgen ongeveer evenveel mbo'ers een doorstroomkeuzedeel als de twee voorgaande jaren; in de jaren daarvoor was dit aandeel aanzienlijk lager. Mbo'ers die een doorstroomkeuzedeel gevolgd hebben zijn vaker tevreden over de aansluiting maar vallen niet minder vaak uit in het hbo dan de groep zonder doorstroomkeuzedeel.

Van bachelor naar master

De masterinstroom is sinds vorig jaar verder toegenomen van 62.031 naar 63.866 studenten. De meeste masterstudenten volgen een voltijdopleiding in het wo. Hbo-masters zijn in aantal veel kleiner en worden vaak in deeltijd aangeboden, al neemt het aandeel voltijdstudenten in de hbo-masters toe. De meeste hbo-masters die worden gekozen zijn opleidingen in de sectoren Taal & Cultuur (met name kunstopleidingen) en Gezondheidszorg.

Veruit de meerderheid van de bachelorgediplomeerden kiest een master binnen dezelfde sector. Degenen die niet doorstromen binnen dezelfde sector kiezen meestal voor een aanpalende sector: van Onderwijs naar Gedrag en Maatschappij of van Economie naar Recht of Gedrag en Maatschappij. In de sector bètatechniek is de doorstroom naar een andere sector klein, met name voor wat betreft de doorstroom van wo-bachelor naar wo-master.

De meeste gediplomeerde wo-bachelors kiezen een master aan dezelfde universiteit. Dit is nauwelijks veranderd ten opzichte van vorig jaar. Iets minder dan een kwart van de studenten die direct doorstromen wisselt van universiteit; bij indirecte doorstroom (zoals na een tussenjaar) wordt er vaker van universiteit gewisseld. Het aandeel studenten dat kiest voor een master aan een andere universiteit is gestabiliseerd. Er zijn hierbij verschillen tussen instellingen. Studenten kiezen vaker voor een master aan een universiteit die dichterbij ligt. Er wordt vaker gewisseld binnen de Randstad en minder vaak tussen technische universiteiten. De reden voor de keuze van een andere universiteit is meestal de inhoud van de master en in sommige gevallen speelt de behoefte aan afwisseling en het opdoen van nieuwe ervaringen mee.

De instroom in de educatieve masters neemt na een jarenlange gestage daling dit jaar weer toe. Deze stijging komt vooral op het conto van enkele educatieve hbo-masters. De instroom in de educatieve wo-masters daalde licht. Met stip de populairste educatieve hbo-master is de master Educational Needs. De instroom in de educatieve hbo-masters komt hiermee weer boven het niveau van 2018.

Bijna een derde van de masterinstroom bestond uit internationale studenten. De grootste groep hiervan betreft studenten van Duitse afkomst. Een opvallende wijziging is een sterke afname van de instroom van Britse studenten. Dit is mogelijk een gevolg van de Brexit, waardoor veel Britse studenten geen recht meer hebben op het wettelijke collegegeld.

Studievoortgang en studiegedrag

Gemiddeld ligt de studievoortgang van ho-studenten in 2020-2021 op 86 procent (ten opzichte van nominaal). De studievoortgang is vaak hoger onder wo'ers, studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, eerstejaars en thuiswonenden. Overigens loopt twee derde van de eerstejaars en ruim de helft van de ouderejaars op of voor op hun eigen schema.

Bijna veertig procent van de bachelorstudenten heeft, net als vorig jaar, naar eigen zeggen een studieachterstand. Dit aandeel is significant gestegen met vier procentpunt ten opzichte van vorig studiejaar. Iets meer dan een kwart van de studenten wordt aangesproken op die studieachterstand. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, ouderejaars, mannen, studenten met ouders met een laag inkomen hebben iets vaker een studieachterstand, net als hbo-studenten, eerstegeneratie-studenten en uitwonenden. Ook geven studenten met een functiebeperking vaker aan dat zij een studieachterstand hebben.

De bachelorrendementen zijn al jaren stabiel. In het hbo haalt iets meer dan de helft binnen vijf jaar het diploma; in het wo haalt twee derde het binnen vier jaar. Hbo-studenten afkomstig uit het vwo kennen het hoogste rendement, studenten uit het mbo sinds instroomcohort 2011-2012 het laagste. Onder vrouwen is het rendement hoger dan onder mannen. Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk laten (zowel in het hbo als het wo) een lager bachelorrendement zien dan andere studenten.

De groep studenten met een lage motivatie is verwaarloosbaar. Veertig procent van de voltijd bachelor-studenten zet zich bovengemiddeld in voor de studie, iets minder dan voorgaand jaar. Het aandeel 'ambitieuze studenten' (een bovengemiddeld inzet en motivatie, 35 of meer uur per week studeren en geen studieachterstand) is sinds 2010 is toegenomen tot twintig procent van de studenten. Het aandeel ambitieuze wo-studenten is dit jaar voor het eerst iets hoger dan het aandeel in het hbo. Vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma, dit percentage is ongewijzigd.

Bachelorstudenten besteden gemiddeld een kleine 35 uur aan hun studie per week. Dit is een afname van ruim 1,5 uur ten opzichte van voorgaand jaar; hbo'ers besteden gemiddeld een half uur minder aan hun studie dan wo'ers. Daarbij besteden zowel hbo- als wo-studenten iets meer tijd aan zelfstudie dan aan contacturen. De hoeveelheid contacttijd van Nederlandse (voltijd)studenten komt overeen met het Europees gemiddelde, aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten iets meer tijd. Bijna dertig procent van de studenten verrichtte bestuurswerk als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studenten-organisaties (wo'ers vaker dan hbo'ers). Iets minder dan een vijfde van de studenten heeft een studie-gerelateerde buitenlandervaring opgedaan (meer in het wo dan hbo); dit aandeel is wederom iets gedaald.

Zeventig procent van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie, hbo-studenten vaker dan wo-studenten. Wel zijn er, ten opzichte van vorig jaar, weer iets meer wo'ers gaan werken. Studenten werken gemiddeld gezien bijna veertien uur per week, dit is net iets meer dan het voorgaande jaar. Nederlandse studenten werken iets vaker naast hun studie ten opzichte van het Europees gemiddelde; wel besteden ze minder uren per week aan hun betaalde baan. De studievoortgang van studenten zónder baan is lager dan die van studenten met een baan van minder dan tien uur per week. Studenten met een baan van meer dan zestien uur per week kennen de laagste studievoortgang. Voor eerstejaarsstudenten is de voornaamste reden om naast de studie te werken (net als voorgaande jaren) het bekostigen van extra uitgaven.

Ruim tachtig procent van de studenten in het wo en ruim zeventig procent van de studenten in het hbo is (zeer) tevreden over de opleiding. Wo'ers zijn vaker tevreden over de inhoud van hun opleiding, docenten, studiebegeleiding en de mate waarin de studie uitdagend is dan hbo'ers. Nederlandse studenten zijn vaker dan het Europese gemiddelde tevreden over de onderwijsvoorzieningen.

Uitval en switch in het eerste jaar

Een kwart van de eerstejaars viel uit of switchte; ruim 26.000 hbo- en 11.000 wo-studenten. De uitval en switch zijn hiermee vergelijkbaar met voorgaand jaar, toen er sprake was van een daling ten gevolge van de coronapandemie. Er waren meer switchers dan uitvallers. Hbo-eerstejaars stoppen of switchen nog steeds vaker dan eerstejaars in het wo, maar het verschil tussen beide groepen wordt steeds iets kleiner. Wat betreft vooropleiding, vallen studenten met een vwo-achtergrond minder vaak uit dan studenten met een havo- of mbo-achtergrond. Ongeveer een op de acht hbo-eerstejaars en een op de twintig eerstejaars in het wo verlaat het hoger onderwijs volledig; van het merendeel is de bestemming onbekend. Dit jaar is voor het eerst ook gekeken naar de uitval na twee jaar. Die is in het hbo groter dan in het wo, maar ook de uitval of switch na twee jaar is bij studenten uit cohort 2019-2020 lager dan voor een cohort eerder.

De uitval en switch is in het hbo het hoogst in de sectoren Onderwijs (deze nam licht toe, net als in de sector Gezondheidszorg), Economie en Gedrag & Maatschappij en het laagst in de sector Taal & Cultuur. Onder wo'ers is de uitval en switch het hoogst onder studenten Recht en in de sector Techniek en het laagst in de sectoren Landbouw, Gezondheidszorg en Gedrag & Maatschappij. Geslacht en migratie-achtergrond zijn het meest bepalend voor uitval en switch. Het opleidings- en inkomensniveau van ouders doet er ook toe, maar in veel mindere mate dan geslacht en migratieachtergrond. Mannen vallen nog steeds vaker uit dan vrouwen, maar ook dit verschil werd de afgelopen jaren kleiner. Het aandeel eerstejaars dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, is groter dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond; in het wo zijn de verschillen kleiner dan in het hbo. Verder is de uitval/switch hoger onder studenten met een functiebeperking dan onder studenten zonder functiebeperking; dit aandeel nam licht toe. Studenten met een functiebeperking geven overigens vaker aan dan anderen dat de opleiding of instelling uitval had kunnen voorkomen.

Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al vijftien jaar een stabiel beeld. In het hbo is de uitval/switch iets hoger onder studenten die een tussenjaar namen, in het wo is dat juist omgekeerd; de verschillen zijn klein. De uitval en switch zijn lager wanneer er sprake is van selectie. De switch is hoger onder ho-studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk, dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. Het aandeel studenten dat uitviel vanwege een negatief bindend studieadvies was vorig jaar klein als gevolg van bsa-aanpassingen in de coronatijd. In het hbo is het aandeel dat vanwege bsa uitvalt nog steeds lager (3%), onder wo'ers is de daling van vorig jaar teniet gedaan en geeft dertien procent niet door te gaan met dezelfde opleiding vanwege het bsa.

De belangrijkste redenen die studenten opgeven voor het niet doorgaan met hun studie zijn het maken van een verkeerde studiekeuze, de manier van onderwijs en het niet uitkomen van verwachtingen.

Studenten die zich herinschrijven, hebben vaker bewust gekozen voor hun studie en ervaren bovendien vaker al aan het begin van het studiejaar een goede match of binding met de opleiding. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten lijkt ook bij te dragen aan minder uitval en switch. Studenten die in de studiekeuzecheck een negatief of twijfeladvies krijgen, vallen ook vaker uit.

Studiefinanciering en de financiële positie van studenten

Het studiefinancieringsstelsel gaat veranderen per september 2023. Een nieuw basisbeursstelsel zal het studievoorschotstelsel (leenstelsel) gaan vervangen. De exacte invulling is nog niet bekend. Sinds september 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs van kracht. Het belangrijkste onderdeel van deze wet betrof destijds de afschaffing van de basisbeurs en de invoering van een sociaal leenstelsel. Hoewel uit eerdere onderzoeken, zoals de Beleidsdoorlichting artikel 11 studiefinanciering, naar voren kwam uit dat het leenstelsel geen grote invloed had gehad op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor de meeste groepen studenten, waren er voor het nieuwe kabinet voldoende aanknopingspunten om het leenstel af te schaffen. Genoemd worden onder andere kansenongelijkheid, financiële stress, angst voor het opbouwen van schulden, mentaal welzijn, groeiende prestatiedruk, snel stijgende prijzen op de woningmarkt, flexibele arbeidscontracten en de zorgen rondom klimaat en de stagnerende doorstroom van mbo naar hbo. Inmiddels valt, na zes jaar studievoorschot, 92 procent van alle studenten onder het leenstelsel.

Het laatste jaar leent 45 procent van alle studenten en 57 procent van alle studenten met recht op studiefinanciering. Dit percentage is de laatste jaren dalende, na een forse stijging toen het leenstelsel in 2015-2016 werd ingevoerd. Naarmate studenten langer studeren, lenen zij vaker. In het wo wordt ook vaker en meer geleend dan in het hbo. Iets meer dan (een stabiele) dertig procent van de studenten ontvangt een aanvullende beurs. Gemiddeld leent de Nederlandse *lenende* student 587 euro per maand; driekwart leent dit bedrag structureel. Het percentage met een maximale lening is dalende (in het laatste jaar naar 32 %). Het percentage dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet is de laatste jaren gedaald naar 24 procent; in 2017-2018 was dit nog 31 procent. De invoering van de Wet verlaging wettelijk collegegeld per studiejaar 2018-2019 is hier ongetwijfeld op van invloed, evenals op de hoogte van de bedragen voor collegegeldkrediet. Steeds meer studenten die geen recht hebben op studiefinanciering, hebben ook de gang gevonden naar het levenlanglerenkrediet: vorig jaar nog werd een aantal van 11.198 studenten met dit krediet geregistreerd; dit jaar betreft het 16.188 studenten (dit is inclusief mbo). In het laatste meetjaar (2020-2021) maakte een kleine vijf procent in het hbo en vier procent in het wo helemaal geen gebruik van studiefinanciering, ook niet van het reisproduct, terwijl zij hier wel recht op hadden.

Van cohort-2014 (pré-studievoorschot) heeft op de peildatum (31 augustus 2021) elf procent een schuld hoger dan 40.000 euro. Van cohort-2015 (post-studievoorschot) is dit 21 procent. Van het eerstgenoemde cohort heeft 35 procent helemaal geen studieschuld; van cohort-2015 heeft 26 procent geen schuld. Gecorrigeerd voor studentkenmerken is het verschil in de tot nu toe opgebouwde schuld tussen cohort-2014 en cohort-2015 ongeveer 5.500 euro. Het betreft hier alleen studenten die geleend hebben. Alle studenten uit deze 'instroomcohorten' zijn meegenomen, of zij nu afgestudeerd, gestopt, geswitcht zijn of nog steeds studeren. Er is ook geen rekening gehouden met aflossingen. Overigens is, zo blijkt uit zelfrapportages van studenten, iets meer dan de helft van hen op de hoogte van hun actuele studieschuld.

Onvoldoende ouderlijke bijdrage is de belangrijkste reden waarom studenten lenen; voldoende bijdrage van ouders vormt het belangrijkste motief om juist niet te lenen. Deze ouderbijdrage is sterk gerelateerd aan het opleidings- en inkomensniveau van de ouders. Eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders in de lagere inkomensgroepen ontvangen een significant lagere ouderbijdrage dan studenten waarvan de ouders een ho-achtergrond hebben of in de hogere inkomensklasse vallen. Bijna zes van de tien *niet-leners* ziet af van een lening omdat ouders het afraden; de helft van de *niet-leners* verkiest een betaalde baan boven lenen. Voor de helft van degenen die *wel lenen* vormt het niet of minder willen werken een motief om juist wel een studielening af te sluiten; zestig procent van de leners heeft een groot vertrouwen in het toekomstige inkomen en denkt een studielening makkelijk terug te kunnen betalen.

Studenten ervaren meer financiële moeilijkheden als zij een studielening hebben en hun ouders in de lagere inkomensgroepen vallen. Deze twee aspecten versterken elkaar. Het percentage studenten dat ernstige financiële moeilijkheden heeft, is dit laatste jaar gestegen van vijftien naar zeventien procent.

Eerstegeneratiestudenten

Eerstegeneratiestudenten stroomden in het verleden iets vaker direct door naar het hoger onderwijs dan gediplomeerden waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. Het laatste jaar is dit verschil bij vwo-gediplomeerden verdwenen. Havo-gediplomeerden stromen zelfs iets vaker (3 ppnt.) door naar het ho wanneer hun ouders geen ho-opleiding hebben; in het mbo zien we juist dat eerstegeneratiestudenten iets minder vaak doorstromen dan studenten waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is het laagst onder universitaire studenten zonder migratieachtergrond.

Wat de groep eerstegeneratiestudenten typeert is dat hun studiemotivatie gemiddeld hoger is dan die van andere groepen studenten. Zij zijn ook vaker tevreden zijn over de docenten en de mate van uitdaging in hun studie. Zij besteden minder tijd aan bestuurs- en vrijwilligerstaken en volgen minder vaak een honoursprogramma dan studenten waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is.

Eerstegeneratiestudenten hebben naast hun studie vaker een betaalde baan dan studenten met hoogopgeleide ouders en besteden daar ook relatief meer tijd aan. Voor hen is betaald werk met name belangrijk om in hun levensonderhoud te voorzien en om de studie te betalen en om anderen (denk aan gezinsleden) financieel te ondersteunen. Studenten van hoogopgeleide ouders vinden het daarentegen belangrijker dat het werk dat ze doen interessant is en is minder vaak nodig om hun studie te betalen.

Eerstegeneratiestudenten vallen vaker uit, maar wisselen minder vaak van studie dan studenten met hoogopgeleide ouders. Eerstegeneratiestudenten die met een vwo-diploma in het wetenschappelijk onderwijs, laten een hogere uitval en switch zien dan studenten waarvan de ouders hoogopgeleid zijn. Onder studenten die met een vwo-diploma het hoger beroepsonderwijs instromen, is de switch bij eerstegeneratiestudenten juist lager. Zij worden in het wo vaker afgewezen als ze deelnemen aan selectie.

Studenten met ouders met een laag inkomen

Voor studenten van ouders met een benedenmodaal inkomen is het kostenaspect een belangrijker motief om thuis te blijven wonen dan voor studenten van ouders met een hoger inkomen. De nabijheid van de onderwijsinstelling speelt juist een grotere rol bij degenen met een hoger ouderinkomen bij de keuze om thuis te blijven wonen. Betaald werk is voor studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen vaker bedoeld om de studie te betalen of om anderen te ondersteunen. Voor studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen zijn werkervaring en het bekostigen van extra uitgaven belangrijkere doelen van betaald werk. Studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen, hebben in het laatste meetjaar vaker een studieachterstand opgelopen, ondanks het feit dat ze minder vaak een betaalde baan hebben en meer tijd aan hun studie besteden dan studenten van ouders met een hoger inkomen.

Het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd het diploma haalt, is het laagst onder studenten waarvan de ouders in de laagste inkomensgroep vallen. Hoe hoger het inkomen van de ouders, hoe hoger het bachelorrendement; dat geldt vooral voor het hoger beroepsonderwijs. Daarnaast laat deze groep studenten **meer uitval** zien en **switcht** vaker dan studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen.

Studenten van ouders met een laag inkomen maken meer aanspraak op een aanvullende beurs en lenen ook vaker. Het deel dat uitsluitend leent is groter onder wo-studenten met hoogopgeleide ouders dan in de groep met lager opgeleide ouders. En het deel dat helemaal niet leent én niet werkt, is ook groter in de groep met hoger opgeleide ouders dan met lager opgeleide ouders. Studenten met hoog-opgeleide ouders die lenen met werken combineren, krijgen een hogere ouderbijdrage dan studenten met lager opgeleide ouders. Studenten met lager opgeleide ouders hebben meer inkomen uit betaalde arbeid.

Studenten met lager opgeleide ouders ervaren meer financiële moeilijkheden dan studenten met hoger opgeleide ouders. Studenten met laag opgeleide ouders die daarbij ook lenen, geven het vaakst aan financiële moeilijkheden te hebben. Dit geldt ook voor studenten met minder draagkrachtige ouders. Deze twee aspecten werken cumulatief. Studenten met minder draagkrachtige ouders maken meer aanspraak op een aanvullende beurs (dat is conform beleid). Zij ontvangen gemiddeld hogere bedragen aan aanvullende beurs en minder ouderbijdrage. Studenten met minder draagkrachtige ouders lenen daarbij ook vaker (en meer) dan studenten met draagkrachtige ouders. Studenten uit lagere inkomensgroepen combineren ten slotte vaker dan studenten uit hogere inkomensgroepen lenen en werken en lenen vaker uitsluitend.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

Met name de groep mbo-gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond start vaker dan andere mbo-gediplomeerden met een vervolgopleiding in het hoger onderwijs. Zij hebben vaker dan andere studenten lager opgeleide ouders. Verder typeren zij zich doordat zij minder vaak een weloverwogen studiekeuze maakten, minder vaak actieve keuzebronnen raadpleegden en minder binding ervaren met de opleiding. Zij geven ook vaker aan voor een andere studie én instelling gekozen te hebben als er geen coronamaatregelen waren geweest. Tevens laten zij zich bij hun studiekeuze aanzienlijk vaker dan studenten met een Nederlandse achtergrond leiden door de inrichting van de opleiding en het beroepsperspectief. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben in vergelijking met studenten zonder migratieachtergrond meer baat bij een goede voorbereiding en oriëntatie op de studie. Binnen de groep studenten met een migratieachtergrond geven degenen die deelgenomen hebben aan studiekeuze-checkactiviteiten aan zekerder te zijn over hun studiekeuze dan studenten die hier niet aan deelnamen. Ook het SKC-advies is van betekenis voor deze groep studenten. Zij die een advies ontvingen, ervaren een betere match met de opleiding. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond doorlopen relatief vaker een selectieprocedure en worden daarbij in het wo vaker afgewezen dan studenten zonder migratieachtergrond.

De studievoortgang van studenten met niet-westerse migratieachtergrond is lager dan studenten zonder migratieachtergrond; het verschil tussen beide groepen is iets groter geworden. Ook heeft deze groep studenten vaker een studieachterstand en liggen zij gemiddeld minder goed op schema dan studenten zonder een migratieachtergrond. Daarentegen blijkt wel dat zij zich meer dan gemiddeld inzetten voor hun studie. Hun motivatie is gestegen, zij besteden meer tijd aan hun studie en volgen meer contacturen dan studenten zonder migratieachtergrond. Zij hebben minder vaak betaald werk naast hun studie dan studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond. Als ze betaald werk hebben, dan besteden zij daar wel relatief veel tijd aan en werken zij vooral om anderen te ondersteunen. Werken om extra uitgaven te kunnen doen, speelt bij deze groep studenten minder een rol van betekenis evenmin het opdoen van werkervaring. Studenten met een migratieachtergrond in het hbo lenen vaker dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn minder vaak tevreden over de opleiding. Het gaat hier zowel om de inhoud van de opleiding, de docenten en de studiebegeleiding. Ook zijn ze minder tevreden over de uitdaging die de opleiding hen biedt. De uitval en switch van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is hoger dan bij studenten met een Nederlandse of westerse migratieachtergrond, ongeacht de vooropleiding (havo, mbo, vwo).

Al enige jaren zien we een lichte stijging van het aandeel Nederlandse masterstudenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het ho. Deze is vooral toe te schrijven aan een toename van masterstudenten met een niet-westerse achtergrond in het wo. In het wo studeert ook een groter aandeel van de Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond aan een masteropleiding dan in het hbo. Echter, studenten met een niet-westerse achtergrond stromen minder vaak door van een wo-bachelor naar een wo-master dan studenten zonder migratieachtergrond. Het bachelorrendement van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is lager dan dat van studenten zonder migratieachtergrond.

Studenten met een mbo-achtergrond

Kenmerkend voor studenten met een mbo-diploma is dat zij het minst vaak direct doorstromen naar het hoger onderwijs. In vergelijking met havo- en vwo-gediplomeerden stromen mbo-gediplomeerden vaker door naar een associate degree. Associate degree kent daarmee het grootste deel van de instromers een mbo-achtergrond. Studenten met een mbo-achtergrond denken beter dan havisten na over hun studiekeuze. Zij ervaren het vaakst een goede match met de opleiding. Onder studenten met een positief SKC-advies ervaren instromers vanuit het mbo een betere match met de opleiding dan instromers vanuit de havo. Ondanks deze goede voorbereiding laten hbo-studenten met een mbo-achtergrond het laagste bachelorrendement zien. Zij verlaten, als zij stoppen met de opleiding, vaker het hoger onderwijs en kiezen in dat geval minder vaak voor een andere ho-studie dan andere studenten. Zij hebben relatief vaak een betaalde baan naast hun studie.

Studeren met een functiebeperking of die studeren onder bijzondere omstandigheden

Tien procent van de nieuwe studenten heeft hinder van een functiebeperking, dit is vergelijkbaar met vorig jaar. Ook in het eerste 'coronacohort' (2020-2021), was er geen af- of toename van het aandeel studenten met een functiebeperking met het jaar ervoor. Vergeleken met de andere Europese landen staat Nederland land op de vijfde plaats als het gaat om een goede toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking, na (met name) de Scandinavische landen.

Studenten met een functiebeperking onderscheiden zich van studenten zonder een beperking doordat zij een minder goede binding ervaren met de opleiding, ondanks dat zij iets vaker gebruikmaken van actieve keuzebronnen bij hun studiekeuze, vaker direct contact opnemen met instellingen en zich bij hun studiekeuze meer laten leiden door inhoudelijke interesse. De coronamaatregelen hebben op studenten met een functiebeperking meer invloed gehad op de studiekeuze dan bij studenten zonder een beperking. Zij zouden bijvoorbeeld eerder voor een andere studie en een andere onderwijsinstelling gekozen hebben als er geen coronamaatregelen zouden zijn geweest. Studenten met een functiebeperking zouden vaker dan studenten zonder een beperking niet gaan studeren als er geen coronamaatregelen waren geweest. Onder de studenten die geen of een negatief/twijfel SKC-advies ontvingen, ervaren studenten met een functiebeperking een minder goede match met de opleiding dan studenten zonder functiebeperking. Onder de groep waarvoor een bsa-norm van 60 EC geldt, zien studenten met functiebeperking deze norm eerder als nadeel bij hun studiekeuze dan studenten zonder functiebeperking. Voor alle studenten waarvoor een BSA-norm geldt, zien we dat studenten met een functiebeperking de invloed van deze norm op het studiegedrag als negatiever ervaren dan studenten zonder functiebeperking.

De uitval en switch is onder studenten met een functiebeperking hoger en zij geven vaker een verkeerde studiekeuze als reden aan dan studenten zonder functiebeperking. Studenten met een functiebeperking laten een minder goede studievoortgang zien en is er vaker sprake van een studieachterstand, terwijl zij gemiddeld 1 uur per week meer tijd aan hun studie besteden dan studenten zonder een beperking. Zij ervaren vaker financiële moeilijkheden dan andere studenten, ook als gecorrigeerd wordt voor studieachterstand.

Ruim de helft van de studenten studeert met een beperking of onder problematische omstandigheden. Er is sprake van overlap tussen deze groepen. Studenten die studeren onder bijzondere omstandigheden (onder meer mantelzorg, zorg voor kinderen, echtscheiding) kennen een minder goede studievoortgang dan studenten die niet belast zijn met bijzondere omstandigheden. Ook hebben zij vaker dan studenten zonder belastende omstandigheden een studieachterstand. Deze groep studenten besteedt het laagste aantal uren per week aan hun studie in vergelijking met studenten zonder belastende omstandigheden.

Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

Het aandeel studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk is iets gestegen. In het wo is de uitval en switch in het eerste jaar onder deze studenten hoger dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. Hun rendement is lager. De uitval van hbo-studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het eerste jaar is juist lager dan die van studenten uit de andere groepen, maar de switch onder deze groep studenten is weer veel hoger. Hierdoor valt het totaal van switch en uitval voor de groep Caribische hbo-studenten ook hoger uit.

Verschillen tussen mannen en vrouwen

Van alle instroomgerechtigden van havo, mbo en vwo stromen mannen relatief iets vaker door naar het hoger onderwijs dan vrouwen. Mannen met een vwo diploma stromen vaker door naar de universiteit en vrouwen vaker naar het hbo. Meer vrouwen dan mannen zien we terug in een selectieopleiding en numerus-fixusopleiding. In de associate degree is er een kleine oververtegenwoordiging van mannen, in de hbo-bachelor en wo-bachelor is er een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen. Meer vrouwen dan mannen maakten een weloverwogen studiekeuze. Zij laten zich bij hun studiekeuze minder leiden door baankansen dan mannen dat doen. Coronamaatregelen hebben meer invloed gehad op de studiekeuze bij vrouwen dan bij mannen. Vrouwen waren eerder niet gaan studeren als er geen coronamaatregelen waren geweest. Vrouwen uit het 'coronacohort' (instroom in 2020-2021) deden het wel beter op de vooropleiding (havo, vwo) dan mannen. Zij behaalden hogere examencijfers dan mannen. Vrouwen doorlopen vaker een selectieprocedure dan mannen; hun toelatingskans is gelijk dan die van mannen.

Ruim drie keer zoveel vrouwen als mannen kiezen voor de pabo. En veel meer vrouwen dan mannen kiezen voor een hbo-verpleegkundige opleiding. Mannen daarentegen starten veel vaker een vervolgopleiding in het bètadomein, zowel in het hoger beroepsonderwijs als het wetenschappelijk onderwijs. Het bètarendement onder vrouwen is fors lager dan onder mannen.

In het hoger onderwijs doen vrouwen het beter dan mannen. Zij laten een beter bachelorrendement zien. Ook de studievoortgang van vrouwen is beter dan die van mannen; zij lopen beter op schema. Bovendien typeren zij zichzelf vaker als (zeer) ambitieus. Vrouwen besteden tevens meer tijd aan zelfstudie dan mannen (mannen juist meer aan contacturen) en hebben een betere motivatie. Uitval en switch is lager bij vrouwen dan bij mannen. Mannelijke studenten lenen vaker dan vrouwen en hebben een hogere studieschuld dan vrouwen. Vrouwen hebben ten slotte naast hun studie vaker betaald werk dan mannen. Zij werken naast hun studie vanwege meerdere redenen: om extra uitgaven te kunnen doen, relevante werkervaring opdoen en omdat zij het verdiende geld nodig hebben om in hun levensonderhoud te voorzien.

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

Vanaf 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor beleidsmaatregelen gevolgd. In dit kader zijn vanaf 2013 jaarlijks rapportages gepubliceerd¹; de voorliggende rapportage is de tiende op rij. Diverse beleidsmaatregelen vormen telkens het uitgangspunt van deze monitor, waarbij ontwikkelingen in kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs in kaart worden gebracht. Het gaat hierbij niet om strikt causale verbanden: omdat regelingen vaak overlappen in het effect dat ze beogen, is niet met zekerheid te bepalen welke regeling nu verantwoordelijk is voor welk deel van de ontwikkeling. Paragraaf 1.7 schetst een overzicht van specifieke maatregelen die in 2019-2020 en 2020-2021 zijn genomen om negatieve gevolgen van de COVID-19-pandemie voor studenten waar mogelijk te verkleinen. De belangrijkste beleidsmaatregelen waarop deze monitor zich richt (en die in de paragrafen 1.3 t/m 1.7 worden toegelicht), zijn onderstaande;

- invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs en voorgenomen aanpassing ervan (afschaffing leenstelsel);
- Wet Kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies.

Bij brief van juli 2015 heeft toenmalig minister van OCW Bussemaker de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs.² In het parlementaire debat kwam aan de orde dat er (meer) aandacht moest zijn voor het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. De monitor beleidsmaatregelen ho combineert kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties), kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in op zowel de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen, als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en middeninkomens-groepen, eerstegeneratiestudenten (studenten met ouders zonder ho-opleiding) en studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven. Zo onderscheiden we incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar.

1.2 Wet studievoorschot hoger onderwijs

Op 20 januari 2015 werd de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze wet bevat een groot aantal maatregelen met als doel de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering wordt een belangrijk deel van het budget voor levensonderhoud aan studenten (basisbeurs) verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs.

In het coalitieakkoord werd eind 2021 opgenomen dat het nieuwe kabinet voornemens was een studiebeurs in te voeren en het leenstelsel af te schaffen: per studiejaar 2023-2024 wordt een basisbeurs voor alle studenten ingevoerd en een inkomensafhankelijke aanvullende beurs. Studenten voor wie geen basisbeurs beschikbaar was, krijgen de keuze tussen korting op hun studieschuld of een studievoucher. Hiervoor is 1 miljard euro extra uitgetrokken (bovenop het huidige budget voor studievouchers).³

Onderstaande maatregelen maken onderdeel uit van de wijzigingen uit de Wet studievoorschot hoger onderwijs.⁴

1 Broek, A. van den, Termorshuizen, T., Cuppen, J. & Warps, J. (red.) (2021). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2020-2021. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S. Nijmegen: ResearchNed

2 Brief van de Minister van OCW. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

3 VVD, D66, CDA en ChristenUnie (2021). Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst. Coalitieakkoord 2021 - 2025.

4 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studeren/collegegeld-betalen.jsp>.

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs afgeschaft. Nieuwe bachelor- of master-studenten kunnen een bedrag lenen bij DUO (in 2022 maximaal €932,87 per maand, daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: een collegegeldkrediet van maximaal €90,33 per maand in de maanden jan-aug en maximaal € 184,08 in de maanden sep-dec⁵; bij instellingscollegegeld resp. maximaal €903,33 en €920,42 per maand)⁶. Het verschil tussen uitwonend en thuiswonend is opgeheven: alle studenten krijgen dezelfde leenmogelijkheden. De maximale aanvullende beurs is €419,04 per maand. Met de afschaffing van de basisbeurs in het hoger onderwijs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.
- De lening mag in 35 jaar worden terugbetaald (was 15 jaar), maar sneller aflossen is mogelijk. Het aflossingspercentage bedraagt vier procent (was 12%) van het inkomen boven het wettelijk minimumloon (was 84% van het wettelijk minimumloon). Een eventuele restschuld na 35 jaar (was 15 jaar) wordt kwijtgescholden. Voor huidige studenten blijven de regels van het huidige studie-financieringsstelsel van kracht. De nieuwe terugbetaalregels gelden vanaf september 2015 voor alle studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. De datum 1 januari 2016 was het eerst mogelijke moment waarop studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen in de terugbetalingsfase konden komen, met eerst een aanloopfase van twee jaar en pas daarna start op z'n vroegst de 'verplichte' aflosfase.
- Een voltijdstudent die voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarden kan studiefinanciering aanvragen tot en met het studiejaar waarin de student de leeftijd van 30 jaar bereikt. Een student heeft recht op een lening gedurende de nominale studieduur plus drie jaar (doorgaans maximaal 7 jaar) en een studentenreisproduct gedurende de nominale studieduur plus een jaar. Dit is onveranderd gebleven.
- Studenten die door medische omstandigheden of functiebeperking studievertraging oplopen, houden recht op een jaar extra studiefinanciering (studentenreisproduct, aanvullende beurs en lening). Als de opleiding binnen tien jaar met succes wordt afgerond (diploma) kunnen zij in aanmerking komen voor een kwijtschelding van maximaal 1.200 euro. Daarnaast kan deze groep bij de onderwijsinstelling een verzoek doen tot een financiële tegemoetkoming uit het profileringsfonds.
- Studenten die in het studiejaar 2015-2016 tot en met het studiejaar 2018-2019 voor het eerst in het hoger onderwijs zijn gaan studeren (de eerste 4 cohorten), kregen een voucher van 2.000 euro die ze kunnen inzetten voor bij- en nascholing voor vijf tot tien jaar na het behalen van het diploma.
- Sinds 1 januari 2016 geldt een vereenvoudigde procedure bij inkomensdaling (van belang voor de berekening van de aanvullende beurs en voor de berekening van de minimumbedragen voor de terugbetaling van studieleningen): enige voorwaarde is dat het inkomen met ten minste vijftien procent is gedaald.
- De toeslag voor studenten met kinderen en een partner zonder of met weinig inkomen (partner-toeslag) is vervallen met ingang van januari 2016. Dit wordt via de sociale zekerheid ondervangen.
- Achteraf studiefinanciering aanvragen of verhogen en met terugwerkende kracht laten uitbetalen is nu mogelijk. De maatregel is ingegaan per januari 2016, verder dan die datum kan niet worden teruggegaan.
- Studenten met aanspraak op reguliere studiefinanciering hebben voor de betreffende studie niet langer recht op aftrek van scholingsuitgaven in de inkomstenbelasting sinds de invoering van het studievoorschot in 2015-2016. Dit geldt voor zowel ho- als mbo-studenten. Alleen personen met aanspraak op levenlanglerenkrediet behouden (tot 1 januari 2022) recht op fiscale aftrek van scholingsuitgaven.

5 Vanwege de coronamaatregelen is het collegegeld in het studiejaar 2021-2022 eenmalig 50% lager. Daardoor valt ook het collegegeldkrediet in de maanden januari tot en met augustus 2022 lager uit.

6 <https://duo.nl/particulier/studiefinanciering/bedragen.jsp>

- Sinds september 2017 kunnen ook studenten (hbo of universiteit) die jónger zijn dan 18 studie-financiering krijgen vanaf het moment dat ze staan ingeschreven. Eerst was dit nog vanaf het eerste kwartaal na inschrijving.
- Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Het gaat hier om een lening voor het betalen van het collegegeld (hoger onderwijs) of het lesgeld (mbo). Voor mbo is deze maatregel ingegaan vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017. Deze leenmogelijkheid is bedoeld voor mensen in de leeftijd van 30-55 voor bij-, na- of omscholing. Voor deeltijdopleidingen geldt de ondergrens van 30 jaar niet. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkenden te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is.⁷

1.3 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren.⁸ De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- Betere herkenbaarheid opleidingen. Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken: vergelijkbare opleidingen moeten dezelfde soort naam krijgen.
- Driejarig hbo voor vwo'ers. Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor vwo'ers inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- Bredere bachelorstudies. Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen vijf jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- Definitieve invoering associate degree. Het associate degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- Aanpassing titels hbo. Afgestudeerde hbo'ers mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo'ers ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.
- Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei. Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn 'toelaatbaar': de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.
- Hoger collegegeld kleinschalig en intensief onderwijs. De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO als kleinschalig en intensief onderwijs worden beoordeeld een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld). De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven; dit is verwerkt in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

7 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

8 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- Doorstroom hbo-propedeuse. Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen sinds studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval/switch in het wo te verminderen.
- Toelatingseisen pabo. Sinds 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken. Indien een student niet voldoet aan deze eisen dient hij of zij een aanvullende toets te maken. Tijdens de coronapandemie is de tijd voor studenten om aan de toelatingseisen te voldoen verruimd. Studenten hebben de mogelijkheid gekregen om al te starten op de pabo voordat ze de toelatingstoetsen hadden afgerond. Ze moesten de toelatingstoetsen uiterlijk op 31 december van het eerste studiejaar hebben gehaald om definitief op de pabo te mogen blijven.
- Vergoeding premaster. Een student is voor elk studiejaar dat hij/zij voor een opleiding staat ingeschreven wettelijk collegegeld verschuldigd. Een premaster (oftewel schakeltraject) is formeel gezien geen opleiding in het hoger onderwijs die leidt tot een graad. Wel is de vergoeding die mag worden gevraagd voor een premaster afgeleid van het wettelijk collegegeld. Zo is wettelijk geregeld dat voor een premaster met een studielast van minder dan 60 studiepunten een vergoeding van maximaal een proportioneel deel van het wettelijk collegegeld mag worden gevraagd.⁹ Indien een premaster 60 studiepunten of meer bedraagt, mag de vergoeding maximaal de hoogte van het wettelijk collegegeld bedragen.
- De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is erop gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze diversiteit bestaat niet alleen tussen instellingen, maar ook binnen instellingen tussen opleidingen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om assessments, individuele gesprekken, groepsgesprekken, extra voorlichting, proeflessen en/of matchingsdagen. De activiteiten vinden zowel op afstand plaats (online, schriftelijk) als op de instellingslocatie en worden zowel verplicht als facultatief toegepast. Alle instellingen bieden vanaf 2014 de studenten een studiekeuzeadvies. Deze adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. Ook kan proefstuderen inclusief een toets over het geleerde leiden tot een advies. Deze activiteiten worden de studiekeuzecheck genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt eveneens; veel instellingen doen een uitspraak over de 'match' tussen student en opleiding (goed/twijfel/geen match), maar anderen beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan leiden tot een advies voor vervolgactie (al dan niet binnen het instellingsarrangement aan keuzeactiviteiten) of doorverwijzing; ook dit is niet altijd het geval. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven. Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn.
- Aanvullende eisen. Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk bij opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld, opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs en opleidingen met een numerus fixus. Aanvullende eisen bestonden al voor bijvoorbeeld University Colleges en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd moet zijn. Of opleidingen aanvullende eisen hebben, is verwerkt in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

9 WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

- Afschaffing loting. De mogelijkheid voor centrale loting is afgeschaft vanaf studiejaar 2017-2018. Opleidingen mogen sindsdien zelf studenten selecteren voor een betere match tussen student en de opleiding. In het kader van de Wet Kwaliteit in verscheidenheid wordt sinds studiejaar 2017-2018 geen gebruik meer gemaakt van gewogen loting bij numerusfixusopleidingen. In plaats daarvan wordt een procedure van decentrale selectie ingezet: opleidingen mogen dan zelf studenten selecteren om een betere match tussen student en opleidingen te bewerkstelligen. Studenten mogen in een jaar aan maximaal twee selectieprocedures voor een numerusfixusopleiding meedoen. Uitzondering op deze regel zijn studies waar doorgaans veel meer aanmeldingen zijn dan plaatsen: Geneeskunde, Tandheelkunde, Fysiotherapie en Mondzorgkunde. Voor deze opleidingen mag men per jaar maximaal aan één selectieprocedure meedoen. Wel mag men meedoen aan een selectieprocedure van een andere opleiding (bijv. 1 keer Geneeskunde en 1 keer Fysiotherapie; 2 keer Geneeskunde mag niet). In totaal krijgt een student maximaal drie keer de kans om aan een selectieprocedure mee te doen. De inhoud van de selectieprocedures wordt door de instellingen en/of opleidingen zelf bepaald. Wel moet de selectie plaatsvinden op grond van minimaal twee soorten inhoudelijke criteria (bijvoorbeeld één cognitief en één non-cognitief). Studenten moeten zich uiterlijk 15 januari aanmelden voor een studie met decentrale selectie. Als er minder aanmeldingen dan plaatsen zijn, vindt er geen selectie plaats. Als er wel selectie plaatsvindt, moet de gehele selectieprocedure uiterlijk 15 april afgerond zijn: op basis van de selectieprocedure wordt er een ranglijst gemaakt van studenten en vanaf 15 april is het voor studenten via Studielink inzichtelijk of ze de procedure succesvol hebben doorlopen. Vervolgens hebben studenten tot 29 april om hun plaatsing te accepteren, waarna hij vervalt. Decentrale selectie beoogt er voor te zorgen dat de meest geschikte studenten zullen worden toegelaten.¹⁰ Echter, aangezien in de Monitor beleidsmaatregelen 2015 naar voren kwam dat er bepaalde groepen (studenten met functiebeperking en eerstegeneratiestudenten) zijn die eventueel een belemmering kunnen ondervinden in de toegankelijkheid naar het hoger onderwijs, is het van belang aandacht te houden voor deze groepen zodat ze gelijke kansen behouden in de selectieprocedures. Dit wordt met name benadrukt doordat eerstegeneratiestudenten nu al minder lijken deel te nemen aan opleidingen met selectie. Onder meer deze constatering hebben ertoe geleid dat er op 12 maart 2021 een wetsvoorstel is ingediend dat decentrale loting toevoegt als selectiemethode om kansengelijkheid te vergroten. Er ligt een wetsvoorstel in de Tweede Kamer waarin decentrale loting als selectiemethode voor instellingen toegevoegd wordt bij numerus fixus opleidingen. Dit voorstel is op dit moment nog niet aangenomen. In 2020 week de situatie af van de gangbare; omdat de periode van selectie in volle gang was toen de coronacrisis uitbrak, werd de deadline voor het afronden van de selectieprocedures verschoven naar 15 juni. Dit gaf instellingen meer gelegenheid voor eventuele aanpassing van het selectieproces en zorgvuldige communicatie over de uitkomsten¹¹. In 2021 lag de deadline voor aanmelden weer op 15 januari.
- Selectieve toelating tot masters. Voor doorstroommasters is sinds 2014 selectie mogelijk, waarbij wel geldt dat voor alle bachelor afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master. Uit een analyse van de onderwijsinspectie komt naar voren dat in 2017-2018 in het wo dertig procent van de master-opleidingen (excl. researchmasters) aanvullende toelatingseisen stelde aan nieuwe studenten. Bijna veertig procent van de wo-masteropleidingen stelde aanvullende eisen aan studenten van andere instellingen, maar niet altijd aan studenten van de eigen instelling en bijna tien procent van de wo-masteropleidingen had een beperkt aantal plaatsen te vergeven (capaciteitsbeperking), waardoor enige vorm van ranking plaatsvond.¹²

¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 31 288, nr. 399

¹¹ Brief van de Minister van OCW aan de Tweede Kamer. COVID-19 aanpak Hoger onderwijs, ref. 23816348, 19 maart 2020.

¹² <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/rapporten/2018/03/07/tussenrapportage-selectie-in-de-wo-master>

- Op dit moment loopt het experiment promotieonderwijs. De regering hoopt met dit experiment dat in 2016 is gestart meer talent aan te trekken door ruimte te bieden voor een verder gedifferentieerd promotiestelsel.¹³ In dit experiment ontvangen promotiestudenten een beurs uit het profileringsfonds en volgen als derde cyclus van de academische opleiding een promotieonderwijstraject. Nagegaan wordt of een promotieonderwijstraject, waarin het recht van de promotiestudent op onderwijs centraal staat en waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt buiten de wetenschap naar verwachting worden vergroot, kan bijdragen aan het opleiden van voldoende promovendi voor de toekomst. Op basis van de conclusies uit de eindevaluatie¹⁴, de bezwaren en zorgen van de promovendi over het experiment en de onzekerheden rondom de rechtspositie van jonge onderzoekers in het hoger onderwijs acht de Minister 'het verankeren van het traject promotiestudenten in de wet niet opportuun'. Het experiment zal daarom na afloop ervan in 2024 niet wettelijk worden ingevoerd.

1.4 Bindend studieadvies

Instellingen in het hoger onderwijs zijn wettelijk verplicht om elke student aan het einde van het eerste studiejaar een advies te geven over het wel of niet voortzetten van hun opleiding. De wet biedt daarnaast de mogelijkheid om een bindend studieadvies (bsa) te geven, een bindende beslissing over de voortgang van de opleiding. Of een instelling een bsa hanteert, mag de instelling zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd, dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd.¹⁵ Wanneer dit advies negatief is, moeten studenten stoppen met de opleiding. Het studieadvies is negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC). De meeste instellingen koppelen het bsa aan een minimum aantal te behalen studiepunten, maar het bsa kan ook bestaan uit kwalitatieve eisen. De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Vanwege het uitbreken van de coronacrisis en de effecten daarvan op het onderwijs, is het mogelijk dat studenten vertraging hebben opgelopen en de geldende norm voor het bindend studieadvies niet halen. Om die reden werd door de minister in maart 2020 aan instellingen verzocht het uitbrengen van een afwijzend bindend studieadvies uit te stellen naar het tweede studiejaar. Dit gebeurde ook in 2020-2021 voor hbo-studenten; voor studenten in het wo werd het bsa voor eerstejaars versoepeld (tussen de tien tot vijftien procent van de studiepunten minder werd geaccepteerd). In deze monitor zijn actuele bsa-normen opgenomen voor zover deze vindbaar waren op de websites van de instellingen.

1.5 Specifieke coronamaatregelen

In de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021 zijn diverse maatregelen ingesteld om de negatieve gevolgen van de COVID-19-pandemie voor het onderwijs en voor studenten waar mogelijk te reduceren. Onderstaand een overzicht van feiten en maatregelen per studiejaar.

2019-2020

- Sluiting gebouwen (12 maart - 15 juni 2020).
- Vanaf 15 juni vond op kleine schaal weer onderwijs en onderzoek op locatie plaats. De focus lag daarbij op kwetsbare studenten, tentaminering/examinering en kleinschalig (praktijk)onderwijs.
- Uitstel van het Bindend Studie Advies naar studiejaar 2020-2021.
- In juni 2020 werd een tegemoetkoming voor studenten aangekondigd. Studenten die uit hun recht op aanvullende beurs liepen in de maanden juni, juli, augustus en september 2020 krijgen circa 1.500 euro overgemaakt.
- Het reisrecht werd in juni 2020 verlengd met drie maanden. De duur van het reisrecht in het hoger onderwijs betreft de nominale studieduur plus een jaar. Studenten die langer over hun studie doen hebben profijt van deze maatregel.

¹³ Staatsblad 2016, 3. Inwerkingtreding van het besluit is 9 januari 2016, einddatum 1 sept. 2024.

¹⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2022/05/31/eindevaluatie-experiment-promotieonderwijs/eindevaluatie-experiment-promotieonderwijs.pdf>

¹⁵ WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

- Vanaf 1 augustus 2020 waren er minder beperkingen; er waren vooral nog capaciteitsbeperking voor dagelijks onderwijs in verband met beperkingen in het openbaar vervoer.
- Studenten die in 2019-2020 (en in 2020-2021) ingeschreven stonden en in de periode september 2020 tot en met januari 2021 afstuderen, kregen 535 euro;
- Verschuiving van de uiterste aanmelddatum voor het ho van 1 mei naar 1 juni 2020.
- De afronding van procedures voor decentrale selectie werd verplaatst naar uiterlijk 15 juni; de meeste opleidingen streefden ernaar de selectieprocedure op 15 april afgerond te hebben.
- De beschikbare capaciteit van opleidingen met een numerus fixus werd verhoogd in verband met verwachting van hogere 'no-show'.
- De centrale schriftelijk eindexamens in het voortgezet onderwijs werden afgelast.
- Het werd mogelijk gemaakt dat studenten werden toegelaten tot het hoger onderwijs zonder aan (alle) vooropleidingseisen te voldoen.
- Invoering van de duimregeling in 2020-2021 werd ingevoerd waardoor leerlingen makkelijker konden slagen. Diplomakandidaten die dat nodig hebben om te slagen, mogen een vak (zijnde geen kernvak) wegstrepen. Dat betekent dat dit vak niet wordt meegeteld bij de bepaling van de uitslag.
- De introductieactiviteiten vonden grotendeels plaats online.
- Daarnaast gold dat DUO coulance betrachtte in verband met corona. Zo konden studenten hun lening verhogen, ook met terugwerkende kracht vanaf het begin van het collegejaar. Zo worden studenten geholpen die in financiële nood zitten. Specifiek zijn er voor EER studenten en Caribische studenten nog aanvullende maatregelen:
 - Caribisch gebied: innen van schulden in het deurwaarderstraject is gestaakt.
 - EER: EU studenten kunnen middels een werkgeversverklaring aantonen dat zij aan de voorwaarden voldoen om in aanmerking te komen voor studiefinanciering (coulance 56-uurs eis migrerend werknemerschap).
 - Er gold een negatief reisadvies voor studenten die in het buitenland verbleven/buitenlandse studenten die naar Nederland wilden reizen.

2020-2021

- Onderwijs is met beperkingen (bijv. 1,5 meter, beperking van de reisbewegingen) mogelijk op locatie van de hogeschool en universiteit.
- Vanaf half oktober 2020 gold een mondkapjesplicht in onderwijsgebouwen.
- Vanaf half december 2020 vindt er geen fysiek onderwijs plaats, met uitzondering van examens, tentamens, praktijkonderwijs en begeleiding van kwetsbare studenten.
- In februari 2021 werden de tegemoetkomingsregelingen voor studenten verruimd: studenten die in 2019-2020 en in 2020-2021 ingeschreven stonden en een hbo-ad/bachelor/master of wo-master afronden in 2020-2021, kregen 535 euro. Bij afloop van hun recht op aanvullende beurs in periode 1 juni 2020 - 31 augustus 2023, kregen studenten eenmalig 1.500 euro.
- In februari 2021 werd aangekondigd dat alle ho-studenten die in de periode maart tot en met december 2020 minimaal een maand recht hadden op een studentenreisproduct, lening of aanvullende beurs, in totaal twaalf maanden reisrecht extra krijgen. Dit is aansluitend op het reguliere reisrecht voor de nominale duur van de studie plus een jaar (n.t.b. deze verlenging is inclusief de eerdere verlenging van het reisrecht met 3 maanden die in april 2020 werd aangekondigd).
- Daarnaast geldt dat DUO in studiejaar 2020-2021 nog grotendeels coulance betracht. Studenten kunnen hun lening verhogen, dat kan ook met terugwerkende kracht vanaf het begin van het collegejaar.
- In het hbo is het bindend studieadvies uitgesteld naar het volgende jaar.
- In het wo is het aantal benodigde ec's voor een positief advies generiek verlaagd met 10 tot 15 procent.
- Leerlingen (vo) mogen in examenjaar 2021 het eindresultaat van één vak (niet zijnde een kernvak) buiten beschouwing laten als zij daarmee kunnen slagen voor het diploma.
- Vanaf 26 april 2021 is een dag in de week naar de campus weer mogelijk.
- Het vrijwillig gebruik van corona-sneltesten wordt ingevoerd (eind april-medio mei 2021).

2021-2022 en verder

- Het wettelijk collegegeld werd voor studiejaar 2021-2022 wordt gehalveerd. Deze halvering gaat gepaard met een halvering van het collegegeldkrediet. Deze maatregel geldt ook voor nieuwe studenten in het hoger onderwijs en ook voor het instellingscollegegeld, dat gereduceerd wordt met vijftig procent van het wettelijk collegegeld.
- Mbo-4 studenten met een kleine studievertraging door corona (waardoor het mbo-diploma niet behaald is voor de start van het nieuwe studiejaar), kunnen in het studiejaar 2021-2022 voorwaardelijk worden toegelaten op basis van een positief afrondingsadvies (gegeven door de mbo-instelling).
- In augustus 2021 werd de anderhalve meter afstand op scholen en universiteiten afgeschaft.
- Fysiek onderwijs is vanaf september 2021 weer mogelijk en de maximale groepsgrootte per ruimte vervalt.
- In november 2021 worden de mondkapjesplicht bij verplaatsing, de anderhalve meter afstandsregel en een maximale groepsgrootte van 75 personen per ruimte (weer) ingevoerd.
- Op 20 december 2021 wordt (wederom) een schoolsluiting afgekondigd.
- 15 januari 2022 heropenen het ho en mbo weer voor fysiek onderwijs.
- Leerlingen (vo) mogen in examenjaar 2022, net als vorig jaar, het eindresultaat van één vak (niet zijnde een kernvak) buiten beschouwing laten als zij daarmee kunnen slagen voor het diploma.
- Eind januari worden nieuwe regels rondom mondkapjes ingevoerd.
- Per 18 februari 2022 werd er verder versoepeld, waarbij de 1,5 meter afstandsregel aangehouden werd, evenals een mondkapje bij verplaatsten en het advies uit voorzorg te zelftesten.
- Vanaf 25 februari 2022 is het dragen van een mondkapje in de school of onderwijsinstelling niet meer verplicht. Vanaf dat moment vervalt ook het advies om 1,5 meter afstand te houden.

1.6 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen (zie §1.7). In onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- a) In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- b) Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- c) Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- d) Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in bètatechnische studies) en in associate degrees?
- e) Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- f) Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten, studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk en van studenten met een functiebeperking?
- g) Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

Hoofdstuk 3: Studiekeuze

- a) Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b) Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c) Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baan kans?

- d) Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck; heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- e) Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- f) Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studietoedevoud (bsa) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- g) Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- h) Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

Hoofdstuk 4: Van bachelor naar master

- a) Hoe ontwikkelt zich de masterdeelnemers?
- b) Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- c) Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?
- d) Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- e) Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?
- f) Hoeveel masterstudenten volgen een master van hun eerste of tweede keuze?

Hoofdstuk 5: Studievoortgang en studieproces

- a) Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- b) Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen en verbetert de studievoortgang van studenten?
- c) Verbetert de inzet en motivatie van studenten?
- d) Hoe ontwikkelt zich de tijdsbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- e) Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en wat is de motivatie voor eerstejaarsstudenten om te werken naast de studie?
- f) Verbetert de kwaliteit van de opleiding volgens studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- g) Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?
- h) Verandert het aandeel ambitieuze studenten en de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?
- i) In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Hoofdstuk 6: Studeren onder bijzondere omstandigheden

- a) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met functiebeperkingen af, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn deze studenten over de voorzieningen?
- b) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn zij over deze voorzieningen?
- c) In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Hoofdstuk 7: Uitval en switch

- a) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?
- b) Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?
- c) Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?

- d) Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- e) Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- f) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

Hoofdstuk 8: Studiefinanciering en leengedrag

- a) Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- b) Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- c) Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- d) Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- e) Verandert de financiële situatie van studenten?
- f) Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

1.7 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers, dan wel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gemaakt.

Bronnen

Het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. Het 1cHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO), dat alle ho-inschrijvingen bevat. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten).

Het 1cHO is voor een aantal analyses verrijkt met een aantal andere indicatoren/indelingen die afkomstig zijn van DUO (indeling in bètatechniek), CROHO (o.a. selecterende opleidingen, studielast, research-masters), Studiekeuze123 (o.a. numerusfixusopleidingen), OCW (opleidingen met halvering collegegeld). Opleidingen zijn als bètatechnisch gekwalificeerd als ze zijn ingedeeld in cluster 1 of 2. Dit is conform het vastgestelde door het Platform Talent voor Technologie (aangeleverd door DUO). De clusterindeling is als volgt:

0 = Overig hoger onderwijs
 1 = Bèta Natuur & Techniek
 2 = Meer dan 50% bèta
 3 = Lerarenopleiding bèta
 4 = Minder dan 50% bèta

Het 1cHO is daarnaast verrijkt met studiefinancieringsrecords van de studenten. Deze zijn afkomstig uit DUO SFS (Studiefinancieringssysteem) en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. Op basis van inschrijfgegevens is bepaald of studenten die geen gebruikmaken van studiefinanciering studiefinancieringsgerechtigd zijn (op basis van leeftijd bij eerste instroom, nationaliteit en verblijfsjaar). De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2007 tot en met 2019-2020 zijn gebruikt. DUO leverde daarnaast een recent bestand met toegekende bedragen voor het levenslanglerenkrediet (mbo, hbo, wo).

De Studentenmonitor hoger onderwijs (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om, door een bundeling van de tot op dat moment relevante student-onderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaaleconomische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles gerelateerd aan de sociaaleconomische status van studenten.

De Startmonitor is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree aan een hogeschool of universiteit tot aan het einde van het eerste studiejaar.¹⁶ Deze monitor brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeprocess in kaart, inventariseert hoe studenten ‘landen’ in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

De CBS microdata zijn gebruikt om het opleidingsniveau en het inkomen van ouders toe te voegen aan de analyses, zodat de relatie tussen de sociaaleconomische klasse van de ouders en gedragingen van studenten in kaart kunnen worden gebracht. Daarnaast zijn alle resultaten over studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk gebaseerd op de CBS microdata.

Eurostudent (zie ook www.eurostudent.eu) is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van sociaaleconomische kenmerken van studenten, toegankelijkheid van het hoger onderwijs en internationalisering. Een van de doelstellingen is het identificeren van obstakels die een succesvolle studie in het hoger onderwijs in de weg staan. Belangrijke uitgangspunten zijn de Bologna-verklaring en de Lissabondoelstellingen, gericht op het verhogen van de deelname aan het hoger onderwijs en onderliggend de assumptie dat deelname aan het hoger onderwijs in sterke mate samenhangt met de sociaaleconomische achtergrond van studenten. In deze Monitor worden data uit Eurostudent gebruikt om de Nederlandse studentenpopulatie op verschillende kenmerken zoals tijdsbesteding en tevredenheidsaspecten te vergelijken met andere Europese studentenpopulaties.

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen, werd tot 2019 gebruikgemaakt van gegevens uit de Nationale Studentenenquête (NSE). Net als in voorgaande jaren is er in deze editie van de Monitor dus geen gebruikgemaakt van gegevens uit de (NSE). Reden hiervoor is het gebrek aan betrouwbare cijfers van de afgelopen twee jaren. In 2019 bevatte de NSE door problemen met het veldwerk niet voor alle opleidingen betrouwbare gegevens; in 2020 is de NSE vanwege COVID-19 niet doorgedaan.¹⁷ Daarom wordt de tevredenheid over de opleiding, inhoud van de opleiding, over docenten en over begeleiding dit jaar uit de Studentenmonitordata gehaald, evenals het oordeel over hoe uitdagend de opleiding is (dit laatste oordeel kwam eerder ook al uit de Studenten-monitor). De tevredenheidsoordelen kunnen daarom enigszins verschillen van de NSE-figuren die in eerdere jaren zijn weergegeven.

Doelgroepen

Om onder andere de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te bestuderen, wordt in de analyses steeds een onderscheid gemaakt naar diverse respondentgroepen. De resultaten zijn altijd berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn doorgaans uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken, is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen doelgroepen. Bij géén melding van verschillen (in de tekst), zijn er geen significante verschillen gevonden. Er is onder andere onderscheid gemaakt naar:

¹⁶ Sinds 2017-2018 wordt het veldwerk voor de Startmonitor uitgevoerd in opdracht van OCW

¹⁷ Brief van de Minister van OCW aan de Tweede Kamer. COVID-19 aanpak Hoger onderwijs, ref. 23816348, 19 maart 2020.

- studenten met een niet-westerse migratieachtergrond¹⁸;
- opleidingssector (croho-onderdeel);
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;
- studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk;¹⁹
- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- studenten met zorgtaken (voor kinderen of overige zorgtaken);
- eerstegeneratiestudenten (geen van beide ouders heeft een diploma in het hoger onderwijs behaald);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- lerarenopleidingen;
- studenten bètatechniek;
- internationale studenten;
- werkende studenten;
- oudere studenten;
- uit- en thuiswonenden;
- eerstejaarsstudenten (ervaring met studiekeuzecheck);
- niet-lenende studenten;
- studenten aan selecterende opleidingen.

1.8 Leeswijzer

De in paragraaf 1.8 genoemde vragen worden thematisch beantwoord in de hoofdstukken die volgen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de doorstroom (van het toeleverend onderwijs; havo, vwo en mbo) en onderwijsdeelname in de bachelor op basis van de Startmonitor, stroombestanden (DUO), CBS-microdata en Eurostudent. Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses. De trend van het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs, eventueel na een tussenjaar, wordt duidelijk. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de omvang en veranderingen van de eerstejaarsinstroom in de bachelor, associate degrees en opleidingen met selectie. Ook komt de typering van de nieuwe bachelorinstroom aan bod, gelet op onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en). Anderzijds wordt de bachelorinstroom per sector geanalyseerd. Ook wordt aandacht besteed aan de instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk.

Hoofdstuk 3 behandelt het studiekeuzeproces en selectie. Dit gebeurt op basis van de Startmonitor Hoger Onderwijs. De start in het hoger onderwijs wordt nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuze-informatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook ervaringen met studiekeuzecheck komen hierin aan de orde. Tevens komen studenten die te maken krijgen met selectie aan bod en is er aandacht voor de aansluiting tussen vooropleiding en het hoger onderwijs.

¹⁸ Voor de vaststelling van internationale studenten is gebruikgemaakt van het veld voor internationale studenten dat is opgenomen in het 1cHO. Internationale studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', in de categorie 'overig', of in de categorie 'onbekend'; én die een niet-Nederlandse nationaliteit hebben. Hiervoor is gekeken naar het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld (categorie 'onbekend'). Studenten in de categorie 'onbekend' blijken voor een groot deel internationale studenten te zijn. Ook de categorie 'overig' (zoals colloquia) bevat internationale studenten. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'internationale studenten' (m.u.v. degenen met een Nederlandse nationaliteit). Als in de deze monitor onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, internationale studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij/zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond': www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond.

¹⁹ Zie voor definities en selecties paragraaf 2.2.

In hoofdstuk 4 staat de doorstroom van de bachelor naar de master centraal, zowel de overgang van bachelor naar master als de instroom in de master (1cHO). Ook is er weer een verdiepende analyse uitgevoerd op kwalitatieve data uit de Studentenmonitor die zijn verzameld bij universitaire studenten die nader ingaat op (redenen) voor wel of niet kiezen van een master, het (niet kunnen) volgen van de master van eerste keuze en het kiezen voor een meerjarige master.

De studievoortgang, het studiegedrag (onderwijsintensiteit en tijdbesteding), rendementen, de kwaliteit van opleidingen, excellentie en taal van de opleidingen komen in hoofdstuk 5 aan bod. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor en het 1cHO, met aanvullingen uit Eurostudent en de CBS Microdata (rendementen, incl. studenten afkomstig uit de Caribische delen van het Koninkrijk).

Hoofdstuk 6 richt zich op het welzijn van studenten. Voor studenten met een functiebeperking, zorgtaken of andere bijzondere omstandigheden is onderzocht in hoeverre zij belemmerd werden in hun studie. Daarbij is ook nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaakten en hoe zij die beoordeelden.

Hoofdstuk 7 behandelt de studieuitval: we volgen eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. We gaan na of het aandeel dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling is toegenomen of afgenomen en welke achtergrondkenmerken van invloed zijn. Er wordt ook een uitsplitsing gemaakt naar sectoren. Daarnaast is gekeken naar de uitval van studenten afkomstig uit de Caribische delen van het Koninkrijk.

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 8, staat het gebruik van studiefinanciering centraal met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. Er wordt onder andere ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken, leenmotieven en de inkomenspositie van studenten. Ook hier wordt met name gebruikgemaakt van data uit het 1cHO/SFS en de Studentenmonitor.

In alle hoofdstukken zijn zoveel als mogelijk de actuele ontwikkelingen binnen het onderwijslandschap in aanmerking genomen. Uiteraard is er aandacht voor de effecten van corona wanneer in de hoofdstukken duiding bij verschillen wordt gegeven. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin alle onderzoeksvragen worden beantwoord. Dit rapport bevat bovendien een integraal conclusiehoofdstuk (managementsamenvatting) opgenomen.

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

Anja van den Broek & Joris Cuppen

2.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk beschrijft de doorstroom van mbo, havo en vwo naar het hoger onderwijs en de typering van de nieuwe instroom in de bacheloropleidingen en associate degree. We kijken hierbij naar ontwikkelingen sinds 2011 en gaan in op de doorstroom en instroom in relatie tot student- en opleidingskenmerken. We starten de tijdreeksen in het instroomjaar 2011-2012, het jaar dat de mbo-, havo- en vwo-gediplomeerden de overstap maakten naar het hoger onderwijs. De volgende vragen staan centraal:

- a) In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- b) Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de student- en opleidingskenmerken?
- c) Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- d) Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in bètatechnische studies) en in associate degrees?
- e) Hoe is de instroom verdeeld naar student- en opleidingskenmerken en zijn er opvallende trends zichtbaar?
- f) Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?
- g) Verandert de instroom van het aantal internationale studenten en studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

2.2 Data en definities

Doorstroomdata DUO

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. Hieraan liggen de bron-bestanden bij DUO ten grondslag. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden in het reguliere voortgezet onderwijs vanaf eindexamenjaar 2010-2011. Het *eindexamenjaar* 2011 in de tabellen en figuren staat voor het schooljaar 2010-2011; het *instroomjaar* 2011 staat voor het studiejaar 2011-2012. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2011 eindexamen deden (eindexamenjaar 2010-2011) en in augustus 2011 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2011-2012) zijn gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we 'indirecte' doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar. In de Monitor beleidsmaatregelen is (voor wat betreft het mbo) alleen de doorstroom weergegeven voor gediplomeerden in mbo-4 bol. Omdat doorstroom vanuit de bbl naar het hoger onderwijs minder voor de hand ligt, is deze groep niet meegenomen.²⁰ Dit kan verschillen verklaren met uitkomsten uit andere onderzoeken waarin bijvoorbeeld bbl-gediplomeerden wel worden meegenomen.

CBS-microdata

In dit hoofdstuk is op twee manieren gebruikgemaakt van CBS-microdata: voor analyses van de samenhang tussen doorstroom en het opleidingsniveau van de ouders en voor de instroom van studenten vanuit de Caribische Koninkrijksdelen. De reden voor eerstgenoemde is dat in de beschikbare DUO-bestanden het opleidingsniveau van de ouders ontbreekt. Doel van deze analyse is, evenals vorig jaar, het beter in kaart brengen van de relatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en het doorstroomgedrag van de student.

²⁰ Voor het bbl-diplomacohort niveau 4 ligt de directe doorstroom naar het hoger onderwijs op ongeveer 6%; dit percentage is sinds 2006 redelijk stabiel (tussen 5% en 8%) en ligt in het laatste meetjaar op 6%.

Voor de doorstroom naar het hoger onderwijs zijn drie groepen onderscheiden naar de route die ze hebben gevolgd; gediplomeerden op de niveaus: mbo niveau 4, havo of vwo. Voor gediplomeerden uit het mbo zijn alleen studenten uit de (voltijd) bol meegenomen. Voor studenten afkomstig uit de bbl geldt dat zij vaak ouder zijn en al een baan hebben wat het minder waarschijnlijk maakt dat zij zullen doorstromen naar het hoger onderwijs. Gediplomeerden uit de schooljaren 2010-2011 tot en met 2020-2021 zijn meegenomen in deze analyses. Voor elke student is bepaald of hij het schooljaar na diplomering (t+1) of het schooljaar daarna (t+2) is ingestroomd in het (bekostigd) hoger onderwijs (hbo of wo). Havisten die na diplomering zijn ingestroomd in het vwo zitten in deze jaren nog in het vwo en kunnen dus (nog) niet zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Zij zijn daarom buiten beschouwing gelaten bij de analyses over *instroom* in het hoger onderwijs. In een aparte analyse is de doorstroom naar vwo vanuit havo bekeken. Voor de doorstroom-analyses is nagegaan of mbo, havo en vwo-gediplomeerden 1 en 2 jaar na hun diplomering zijn ingeschreven in het hoger onderwijs. Daarnaast zijn voor elke student de ouder(s) opgezocht en, indien bekend, het opleidingsniveau van de ouder(s) toegekend. Hierbij is een indeling gemaakt naar twee categorieën: ten minste één van de ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (geen eerste generatie hoger onderwijs) of geen van beide ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (eerste generatie hoger onderwijs). Het hoogst behaalde niveau van één van de ouders is leidend. Indien voor beide ouders het opleidingsniveau onbekend is, is de categorie ‘onbekend’ toegekend.

Daarnaast is er een koppeling met de CBS-microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen.²¹ Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

Instroom in de bachelor

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1cHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die zijn afgesproken met OCW. Dit houdt in dat de februari-instroom in alle jaren buiten beschouwing is gelaten²² en alleen is uitgegaan van de eerstejaars binnen het domein hoger onderwijs. Studenten die switchen van hbo naar wo en vice versa, worden niet gerekend tot de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs. De volgende cohortdefinitie is gebruikt:

- hoofdschrijvingen in het domein hoger onderwijs (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;²³
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars ho is.

²¹ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba

²² Cijfers die door de VH en VSNU worden berekend zijn (VSNU) inclusief de februari-instroom en gaan (VSNU en VH) uit van studenten die voor het eerst in het hbo c.q. wo instromen. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdschrijving in het hoger onderwijs en is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten.

²³ Studenten die zijn ingestroomd in een associate degree zijn in een aantal tabellen afzonderlijk genoemd. Ze zijn niet samengenomen met de bachelor, tenzij dit expliciet is vermeld.

Voor de instroom in associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 (of de code type hoger onderwijs = ad) met een hoofdinschrijving die voldoet aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of op alle studenten.

Voor de indeling in bètatechniek en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die de Platform Talent voor Technologie hanteert (voorheen Platform Bèta Techniek). Deze indeling wordt geactualiseerd door DUO en is door DUO vertrekt aan ResearchNed. Hierin zijn opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètatechniek, te weten: bèta natuur & techniek (*); studies met een bètagehalte >50% (*); lerarenopleiding bètatechniek; studies met een bètagehalte <50% en overig hoger onderwijs. De typering van bètatechniek en niet-bètatechniek (voor de berekening van de bètatoegang) voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincode (mbo). De opleidingen met de techniekindicatie 'Technisch' in het crebo zijn aangemerkt als bètatechnische opleidingen, evenals de profielen (of combinatieprofielen) met NG of NT in havo en vwo.

Voor de definitie van internationale studenten is gebruikgemaakt van de definitie zoals die is opgenomen in het 1cHO. Internationale studenten zijn studenten die een vooropleiding hebben behaald in het buitenland, óf een vooropleiding hebben die wordt geplaatst in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend'. Verder hebben zij een niet-Nederlandse nationaliteit. De definitie van 'internationale studenten' is hiermee gebaseerd op velden uit het 1cHO: hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs en nationaliteit. De hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs is daarnaast ook gebruikt in een aantal figuren om na te gaan met welke diploma de bachelorstudenten zijn *ingestroomd*. Dit veld kan de volgende waarden hebben:

- v(m)bo (regulier Nederlands diploma vmbo);
- havo (regulier Nederlands diploma havo);
- mbo (regulier Nederlands diploma mbo);
- vwo (regulier Nederlands diploma vwo);
- buitenlands (studenten met buitenlandse diploma of Europese school);
- overig (dit bevat: toelatingsexamens, colloquium doctum, vooropleidingsonderzoek, beschikkingen, verklaringen toetsingscommissie, ministeriele beschikking, overige getuigschriften en niet voltooide vooropleidingen);
- onbekend.

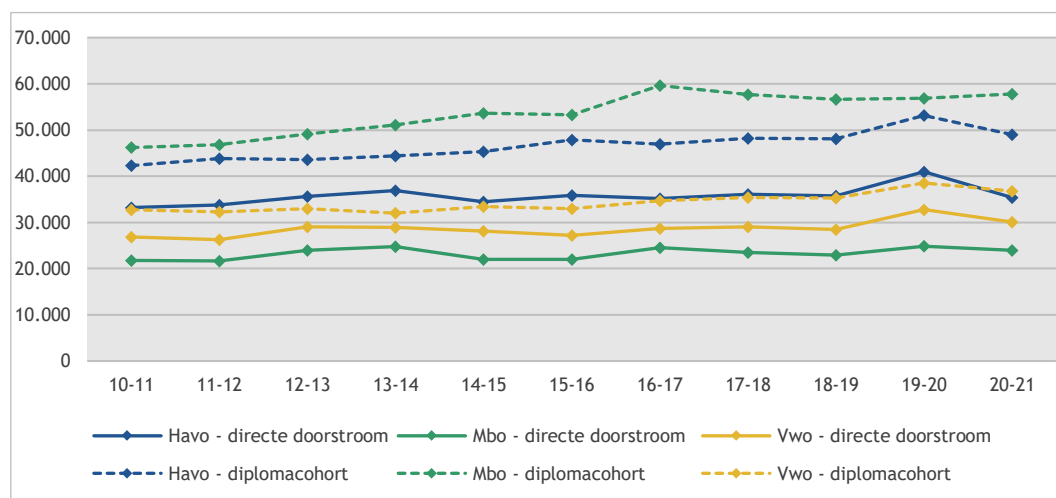
Van de categorie 'onbekend' wordt de grootste groep (indien deze categorie gecombineerd wordt met de nationaliteit) gevormd door internationale studenten. Van hen zijn geen 'officiële' vooropleidingen geregistreerd, maar door de combinatie met de nationaliteit is een groot deel van deze groep wel als internationale student in dit rapport opgenomen.

Daarnaast is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor hoger onderwijs (2015-2021) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2021) voor schattingen van de sociale herkomst van studenten en de vaststelling van studenten met functiebeperking. Hierbij is gekeken naar studenten *die ook daadwerkelijk in het onderwijs belemmeringen ondervinden als gevolg van hun beperking*. Hiervoor is een selectie gemaakt van studenten met *veel tot zeer veel belemmeringen* tijdens hun studie als gevolg van hun functiebeperking.²⁴

24 In de Startmonitor is deze vraag de laatste drie jaar veranderd (het hebben van belemmeringen is in een filtervraag opgenomen). Voor beide onderzoeken geldt dat na invoering van de AVG in 2018 een toestemmingsvraag is opgenomen bij de vraag over functiebeperking. Dit kan verschillen geven met voorgaande jaren. Hiermee moet rekening gehouden worden bij de interpretatie.

2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

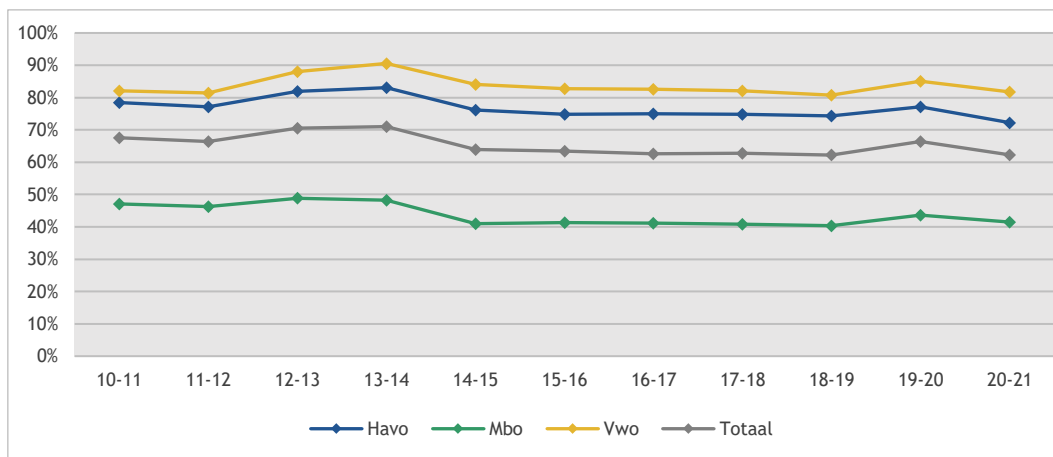
Figuur 2.1 laat in stippellijnen het *aantal* scholieren/studenten zien dat een diploma heeft behaald voor havo, mbo-4 en vwo. Deze gediplomeerden zijn in principe instroomgerechtigd voor het hoger onderwijs. De andere lijnen laten de daadwerkelijke (directe) doorstroom naar het hoger onderwijs zien. Vanuit havo en vwo stroomt over de jaren heen driekwart van de gediplomeerden direct door naar het hoger onderwijs. Vanuit het mbo stroomt in alle jaren meer dan de helft van de gediplomeerden juist niet door naar hoger onderwijs. In 2019-2020 (instroomjaar 2020-2021, het eerste coronacohort) was het aantal instroomgerechtigden (gediplomeerden) vanuit havo ruim tien procent hoger dan andere jaren. Het laatste jaar is dit gedaald met acht procent en daarmee nog een fractie hoger dan het aantal in 2018-2019. Het aantal havo-gediplomeerden dat direct doorstroomde naar het hoger onderwijs steeg vorig jaar met bijna vijftien procent; dit jaar zien we een daling ten opzichte van vorig jaar van veertien procent. Deze daling van het aantal doorstromers is sterker dan de eerder genoemde stijging (10%) van het aantal gediplomeerden; dat betekent een daling van het doorstroompercentage van vijf procentpunt (van 77% naar 72%; figuur 2.2). Ditzelfde patroon zien we in het vwo: het aantal instroomgerechtigden daalde met vier procent (het jaar ervoor was er nog een stijging van 9%); het aantal studenten dat direct doorstroomde van vwo naar ho daalde eveneens met vier procent (een daling van het instroompercentage met 3 ppnt.: van 85% naar 82%; figuur 2.2). De verklaring voor de stijging van het aantal instroomgerechtigden vorig jaar had te maken met de versoepeling van de eindexameneisen (o.a. het vervallen van het CE, de duimregeling).²⁵ In het mbo was het aantal gediplomeerden vorig jaar stabiel, dit jaar steeg het aantal mbo-studenten dat een diploma behaalde op niveau 4 licht met twee procent. Ook hier zien we dat in relatie hiermee het doorstroompercentage achterblijft: dat daalde met vier procent, terwijl er bij een zelfde patroon ook een stijging van twee procent zichtbaar had moeten zijn. Het doorstroompercentage van mbo naar hbo is echter gedaald met twee procentpunt (van 44% naar 42%, figuur 2.2).

Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2010-2011 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)

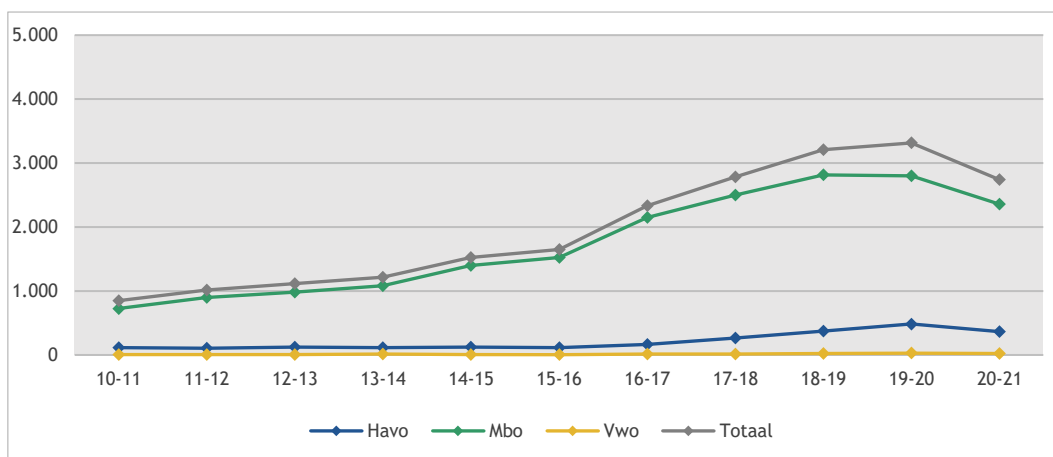
Voor de totale groep is de doorstroom gestabiliseerd, uitgaande van het percentage van twee jaar geleden. Binnen de groepen is er (vergeleken met twee jaar geleden) een daling te zien van twee procent van havisten en een bescheiden stijging van de doorstroom van vwo'ers en mbo-studenten (allebei +1 ppnt.). De 'piek' in het doorstroompercentage (figuur 2.2) is het duidelijkst voor de havisten. In het mbo is het doorstroompercentage van vóór de invoering van het studievoorschot (48%) ook dit laatste jaar (42%) nog steeds niet geëvenaard.

25 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/10/13/meer-scholieren-geslaagd-cijfers-stabiel>

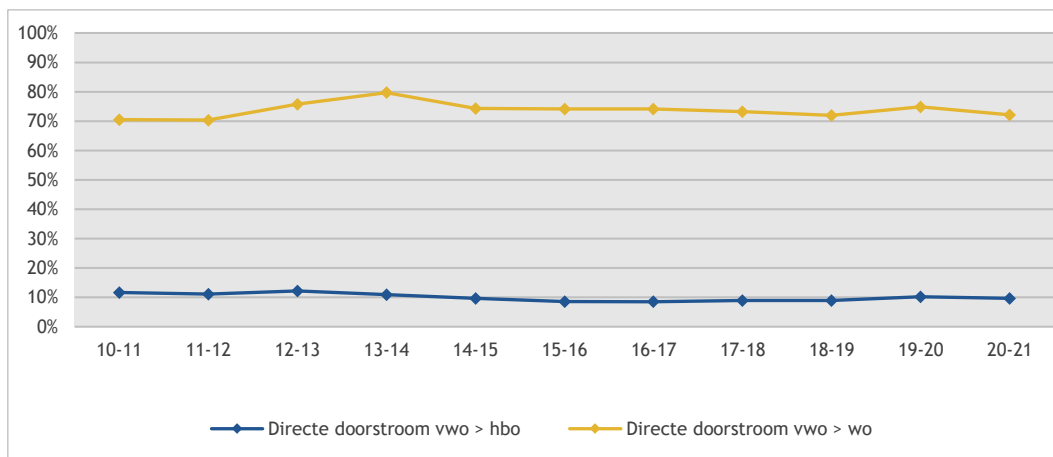
Figuur 2.2: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.3 toont de directe doorstroom naar een associate degree. Vanuit het vwo is die doorstroom verwaarloosbaar (ongeveer 20 studenten). Vanuit havo ligt dit aantal het laatste jaar op ongeveer 360 studenten (procentueel is dit redelijk stabiel, ongeveer 1% van de gediplomeerden), vanuit mbo op ongeveer 2.350 (4% van de gediplomeerden; het jaar ervoor was dit 5%).

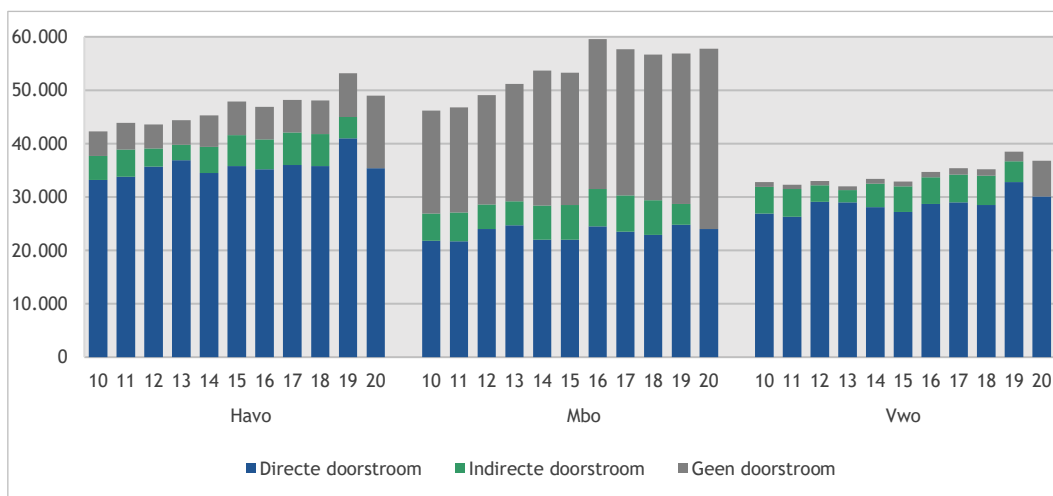
Figuur 2.3: Aantal gediplomeerden havo/vwo/mbo die (direct en indirect) zijn doorgestroomd naar een associate degree (bron: DUO stroomdata)

Studiekeziers met een vwo-diploma kunnen kiezen voor hbo of wo. Figuur 2.4 laat zien dat verreweg de meeste vwo-gediplomeerden kiezen voor wo. Dit percentage steeg vorig jaar van 72 procent naar 75 procent en daalt dit jaar weer naar 72 procent. Dit lijkt een 'corona-effect' te zijn. Gemiddeld (over alle jaren heen) kiest ongeveer negen procent voor het hbo. Vorig jaar zagen we een kleine stijging (naar 10%), dit jaar blijft het stabiel (10%).

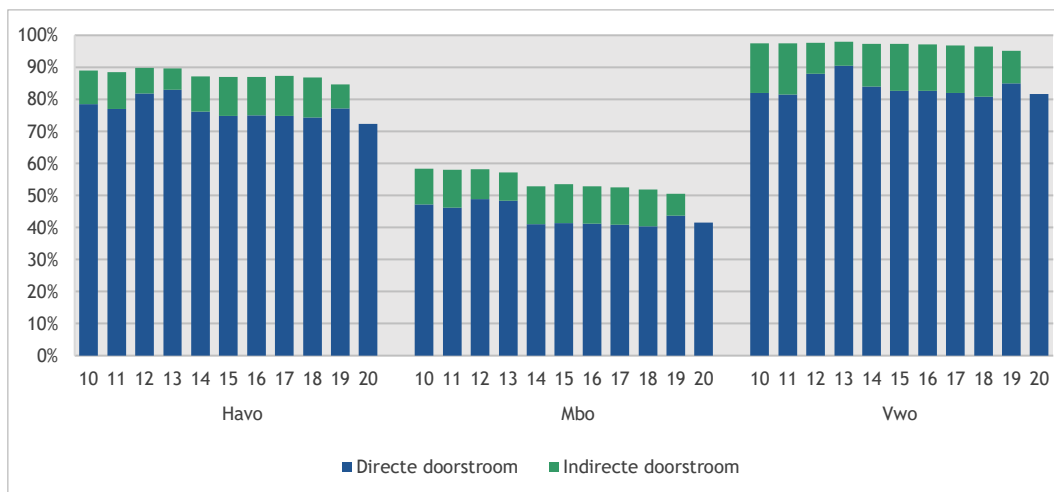
Figuur 2.4: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Gediplomeerden kunnen ervoor kiezen om na diplomering direct door te stromen naar het ho (directe doorstroom), of om eerst iets anders te gaan doen zoals een tussenjaar alvorens door te stromen naar het ho (indirecte doorstroom). Figuur 2.5 laat deze directe en indirecte doorstroom zien in aantallen. Voor de totale groep geldt dat indirecte doorstroom (veel) minder voorkomt dan directe doorstroom, zowel onder mbo-, havo- als vwo-gediplomeerden. Ook hier zagen we dat vorig jaar (gediplomeerden 2019-2020) een relatief grote groep direct doorstroomde naar het hoger onderwijs dan in de jaren ervoor en dat dit het laatste jaar weer stabiliseert.

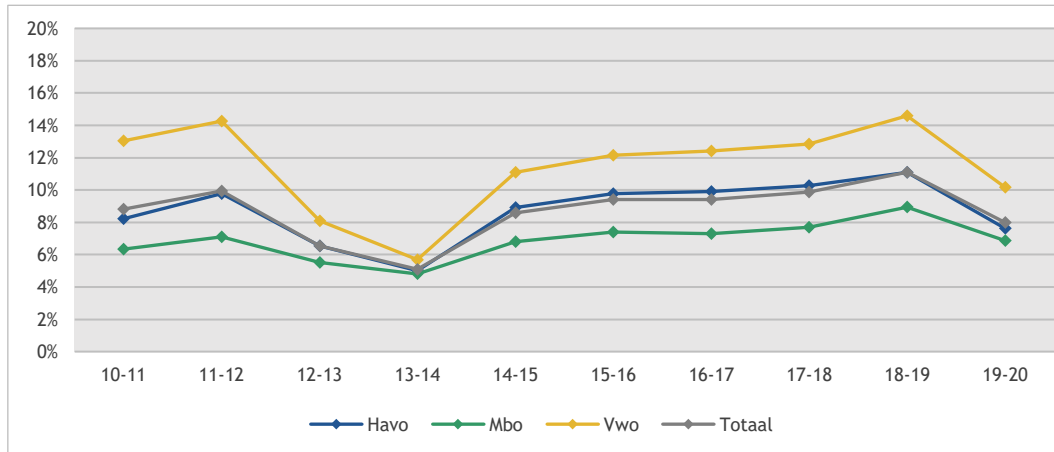
Figuur 2.5: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.6 toont deze directe en indirecte doorstroom naar het ho in percentages. De inverse van deze grafiek is het deel dat niet doorstroomt. Uiteraard is hier de boeg golf zichtbaar in de periode van de invoering van het studievoorschot (diplomacohort 2012 en 2013), een stabilisatie in de jaren erna en een stijging in het coronajaar (diplomacohort 2019-2020). Dit laatste jaar is, zoals ook hiervoor is geconstateerd, het weer op het niveau van twee jaar geleden. Tegelijkertijd zien we dat de indirecte instroom van het diplomacohort van 2019-2020 kleiner is dan in de jaren ervoor (voor mbo en havo 7% à 8% vs. 12% à 13% in de jaren ervoor, voor vwo 10% vs. 15% à 16% in de jaren ervoor). Een exacte vergelijking is nog niet mogelijk omdat deze indirecte instroom van dit diplomacohort het komende jaar nog iets kan oplopen.

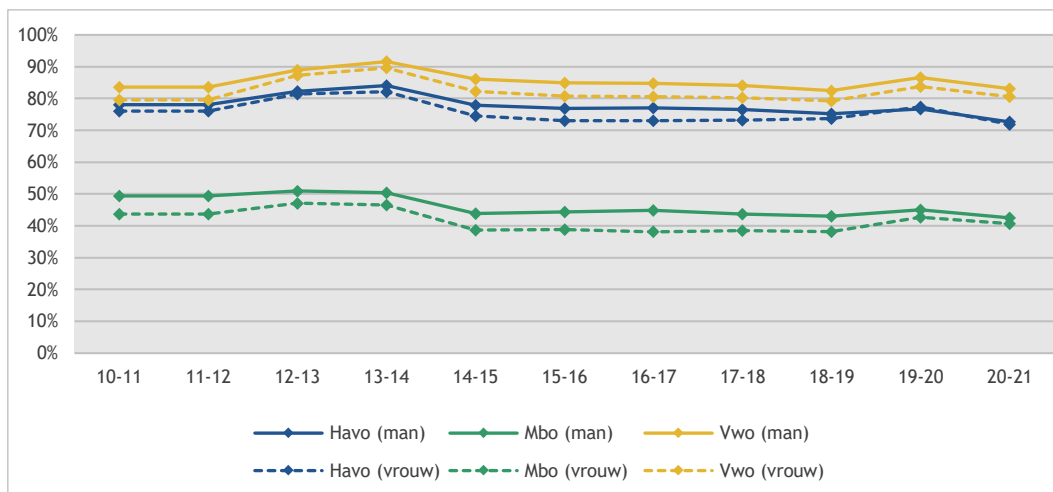
Figuur 2.6: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Dit alles is ook zichtbaar in het aandeel gediplomeerden dat koos voor een tussenjaar alvorens in te stromen in het hoger onderwijs. Figuur 2.7 toont het percentage gediplomeerden dat hiervoor heeft gekozen. Hierin zijn cijfers van diplomacohort 2020-2021 niet opgenomen omdat hiervoor de indirecte doorstroom nog niet bekend is. Het boeggolfeffect, veroorzaakt door de invoering van het leenstelsel (diplomacohorten 2012-2013 en 2013-2014) is goed zichtbaar. De twee 'dip' in het aandeel studenten dat een tussenjaar nam zien we bij het 'coronacohort' (2019-2020), toen het nemen van een tussenjaar lastig was als gevolg van de vele lockdowns en reisbeperkingen. Van dat cohort nam (totaal) acht procent een tussenjaar (het jaar ervoor was dit 11%). Van de vwo'ers was dit tien procent (was 15%), van de havo-gediplomeerden acht procent (was 11%) en van de mbo-gediplomeerden zeven procent (was 9%).

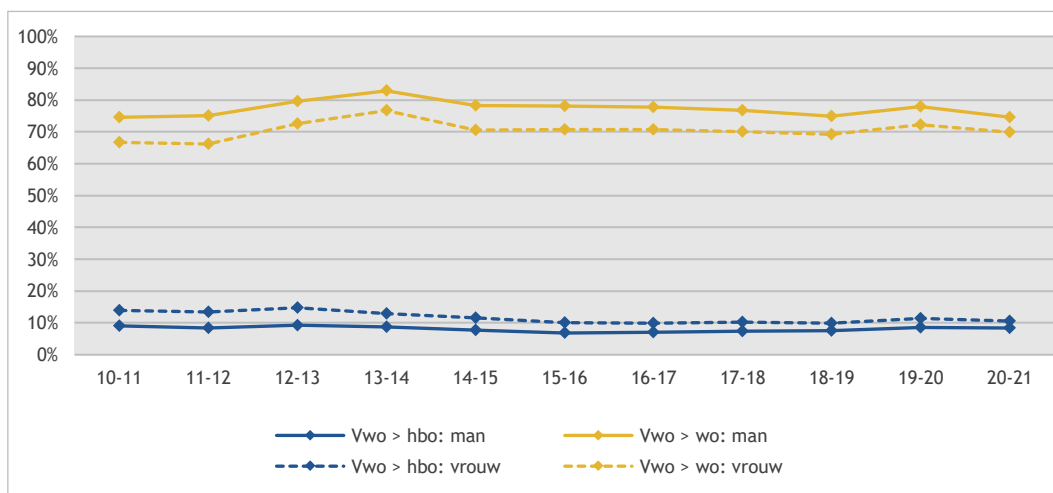
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.8 laat de directe doorstroom naar het ho zien, uitgesplitst naar vooropleiding en geslacht. Het betreft hier de doorstroom van mannen c.q. vrouwen afgezet tegen het totaal aantal instroomgerechtigde mannen respectievelijk vrouwen. Over de jaren heen stroomden van alle instroomgerechtigden vrouwen iets minder vaak door naar het ho dan mannen; dit verschil is één procentpunt (havo), twee procentpunt (mbo) en drie procentpunt (vwo).

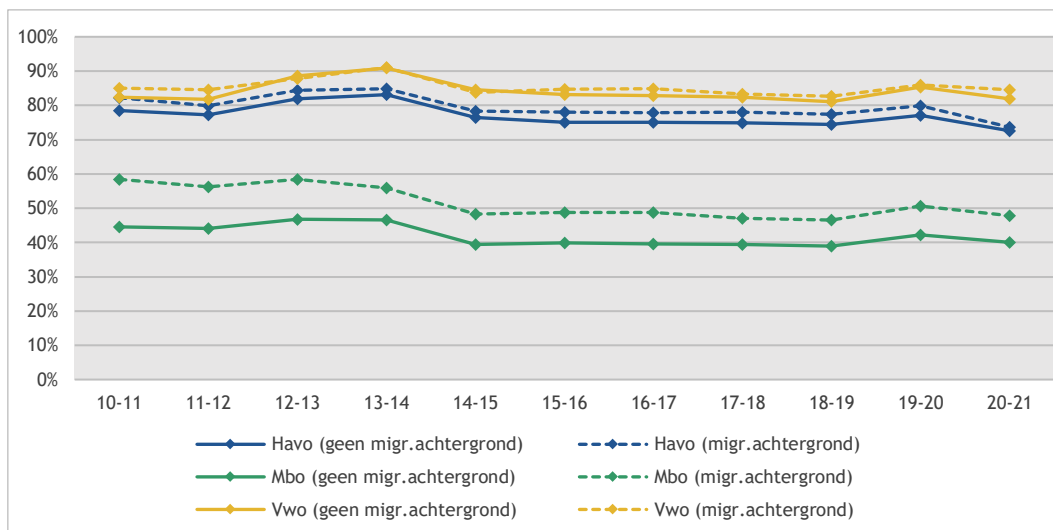
Figuur 2.8: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Vwo-gediplomeerden kunnen doorstromen naar hbo of wo. Figuur 2.4 (zie eerder) liet zien dat het percentage scholieren met een vwo-diploma dat naar een hogeschool gaat, stabiel is gebleven en dat het ‘corona-effect’ zich vooral voordeed bij de doorstroom van vwo naar wo. Figuur 2.9 laat het aandeel vwo-gediplomeerden zien dat naar hbo en wo gaat, uitgesplitst naar geslacht. Het verschil tussen mannen en vrouwen is stabiel over de jaren heen: iets meer mannen kiezen voor het wo (verschil 5 ppnt.) en iets meer vrouwen voor het hbo (verschil 2 ppnt.) In 2021-2022 koos 75 procent van de mannen en 70 procent van de vrouwen met een vwo-diploma voor wo en respectievelijk acht en elf procent voor het hbo.

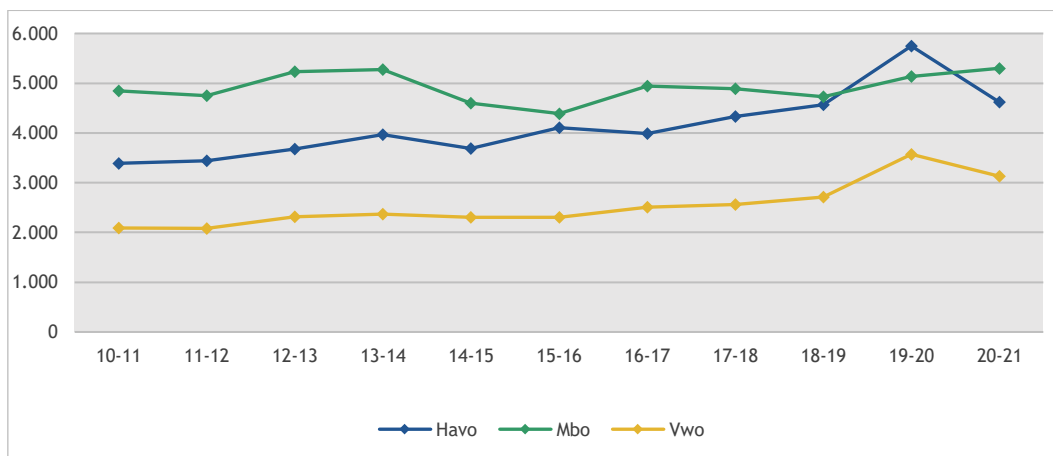

Figuur 2.9: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond stromen in alle drie de vooropleidingsniveaus (iets) vaker door naar het hoger onderwijs dan studenten zonder migratieachtergrond (figuur 2.10). Voor havo en vwo zijn deze verschillen klein (resp. 1 ppnt. en 3 ppnt.). Voor mbo is het verschil acht procentpunt. In vergelijking met voorgaande jaren blijft dit plaatjes redelijk stabiel. Figuur 2.11 laat het absolute aantal jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond zien dat direct doorstroomt naar het ho. Opvallend is de ‘piek’ bij havisten die ook eerder al zichtbaar was. Dit is mogelijk een effect van corona. Interessant is om juist dit cohort nader te volgen en na te gaan hoe succesvol deze groep is in het hoger onderwijs. Het tweede aspect dat opvalt is dat de doorstroom vanuit het mbo van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond het laatst jaar in aantal gestegen is, waar voor havo en vwo een daling te zien is. Als percentage van de doorstroom van mbo naar het hoger onderwijs is echter wel een kleine daling zichtbaar. Dit beeld is overigens vergelijkbaar met de doorstroom van de totale groep vanuit het mbo.

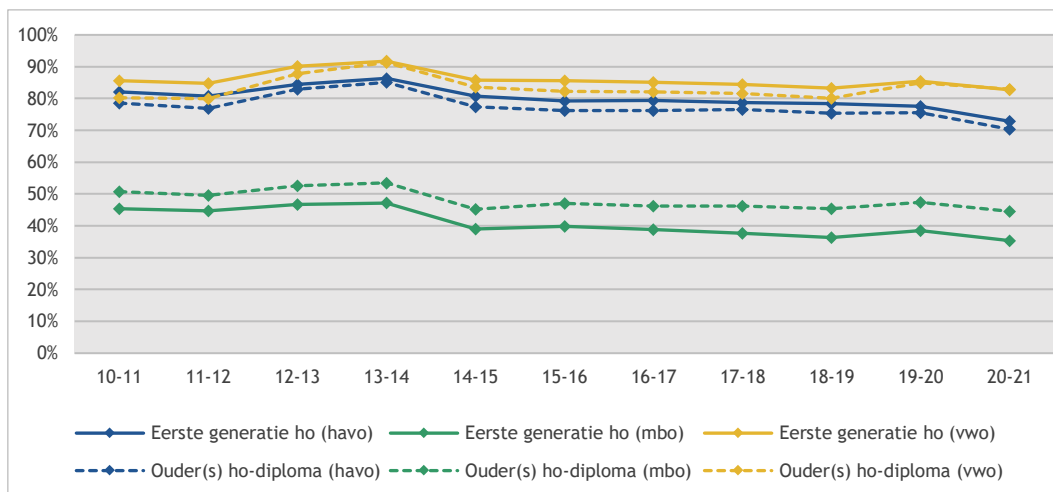

Figuur 2.10: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

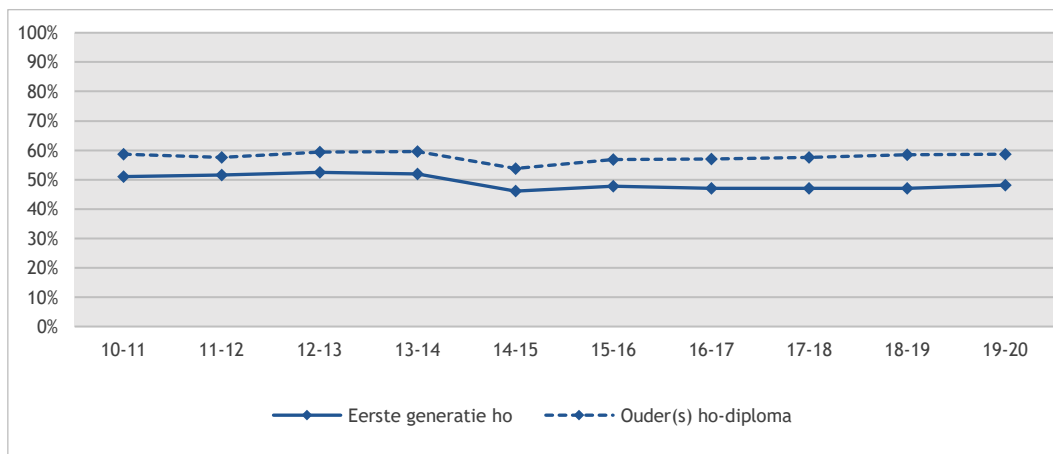
Figuur 2.11: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma); betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.12 toont de directe doorstroom vanuit havo, mbo en vwo naar het opleidingsniveau van de ouders. Dat opleidingsniveau is onderscheiden naar twee niveaus: beide ouders hebben geen ho-diploma (studenten zijn dus de eerste generatie hoger onderwijs) en ten minste een van de ouders heeft een ho-diploma (geen eerstegeneratiestudent). Gediplomeerden met een havo- of vwo-diploma waarvan beide ouders geen diploma in het hoger onderwijs hebben (eerstegeneratiestudenten) stroomden in het verleden iets vaker direct door naar het hoger onderwijs dan gediplomeerden waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. Het laatste jaar is dit verschil bij vwo-gediplomeerden verdwenen; bij havo stroomt 73 procent van de eerstegeneratiestudenten door en 70 procent van de andere groep, dus daar is de instroom van eerstegeneratiestudenten een fractie hoger. Het zou kunnen zijn dat havo-scholieren met hoger opgeleide ouders vaker kiezen voor mobiliteit via het voortgezet onderwijs (vwo). In het mbo zien we het omgekeerde patroon: daar stromen eerstegeneratiestudenten minder vaak direct door naar het ho dan studenten met hoogopgeleide ouders. Dit verschil bestond al voor invoering van het studievoorschot, is daarna iets groter geworden en blijft hardnekkig bestaan. We kunnen niet spreken van een causale relatie. Het samenspel van economische groei en betere baankansen met een mbo-diploma kunnen mogelijk een rol in spelen in deze trend. Om dit uit te wijzen is nader onderzoek nodig.

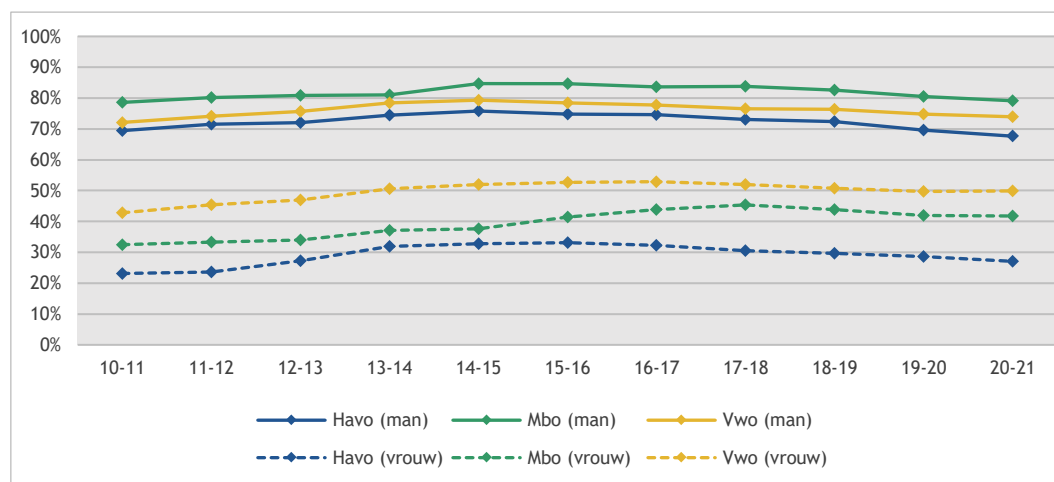
Figuur 2.12: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS-microdata)

Om inzicht te krijgen in de achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten met een mbo-diploma, toont figuur 2.13 de directe en indirecte (na 1 jaar) doorstroom van mbo-gediplomeerden. Hierin zijn alle studenten opgenomen met een mbo-diploma die direct of na één jaar zijn doorgestroomd naar het ho, zodat ook de studenten die bijvoorbeeld een tussenjaar hebben genomen zichtbaar zijn. Diplomacohort 2020-2021 is achterwege gelaten omdat voor dit cohort indirecte doorstroom nog niet mogelijk is (zij stroomden in 2021-2022 direct door naar het hoger onderwijs). De achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten wordt een jaar later niet gecompenseerd met de indirecte instroom; ook na 1 jaar blijft de doorstroom van eerstegeneratiestudenten achter. Verschil in doorstroom tussen eerstegeneratiestudenten en studenten met hoger opgeleide ouders vóór invoering van het studievoorschot (2011-2012: 6 ppnt. verschil) was kleiner dan na invoering (2018-2019: 12 ppnt. verschil). Dit laatste jaar bedraagt het verschil in doorstroompercentage tussen wel en niet eerstegeneratiestudenten elf procent in het nadeel van de eerstegeneratiestudenten.

Figuur 2.13: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS-microdata)

Figuur 2.14 laat het aandeel gediplomeerden zien dat eindexamen deed in een bètatechnisch profiel én dat bètatechniek als studie kiest, het zogenaamde ‘bètarendement’.²⁶ We splitsen het bètarendement uit naar vooropleiding en geslacht. In alle jaren is het bètarendement fors lager onder vrouwen dan onder mannen. Dat betekent dat vrouwen die kozen voor een bètaprofiel, dit veel minder vaak omzetten in een ho-bètastudie dan mannen. Toch lijkt er zich een daling ingezet te hebben sinds 2014-2015 (het eerste diplomacohort dat te maken kreeg met het leenstelsel). Zowel bij mannen als bij vrouwen is er een daling te zien, met uitzondering van vrouwen vanuit het mbo (het deel dat een bètastudie kiest is sinds de invoering van het leenstel geleidelijk gestegen; maar ook hier is het laatste jaar een daling zichtbaar).

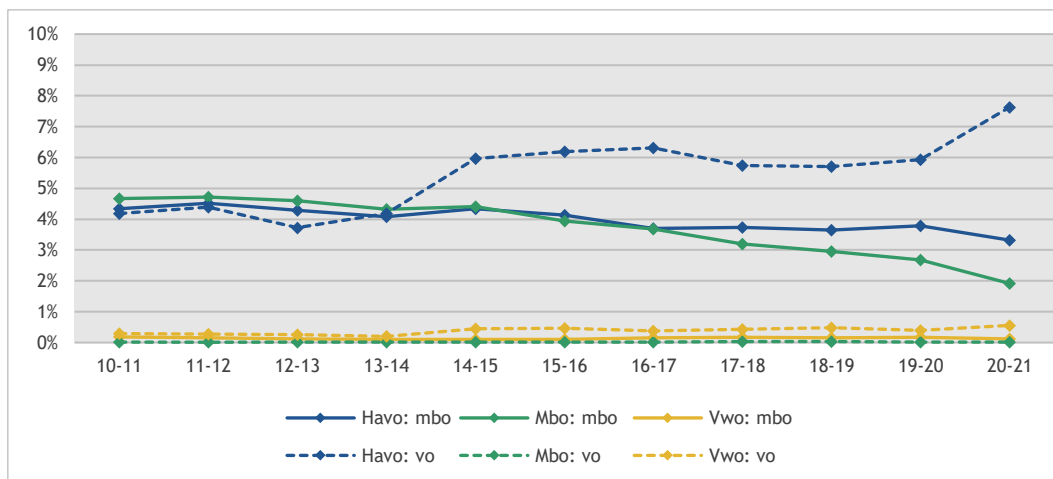

Figuur 2.14: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

Wat kiezen de gediplomeerden als zij niet doorstromen naar het hoger onderwijs? Voor deze groep zijn we nagegaan of zij elders in het onderwijs zijn ingeschreven. Degenen kozen voor een studie in het buitenland of een studie buiten het bekostigd onderwijs blijven bij deze analyse buiten beeld, evenals degenen die zijn gaan werken of anderszins hun tijd besteden (reizen, tussenjaar, vrijwilligerswerk etc.). Figuur 2.15 geeft aan welk deel van de gediplomeerden niet naar het ho doorstroomt, maar wel naar vo of mbo. Van alle groepen die niet kiezen voor een vervolg in het hoger onderwijs zijn drie groepen verwaarloosbaar klein: er stromen nauwelijks vwo-scholieren naar het mbo of vo en noch stromen er veel mbo-ge-diplomeerden naar het vo. Voorheen ging ongeveer zes procent van de havisten naar het vwo. Dit is het laatste jaar gestegen naar acht procent. Per 1 augustus 2020 is het doorstroomrecht van havo naar vwo ingevoerd; dit heeft mogelijk invloed gehad op het percentage dat doorstroomt van havo naar vwo.²⁷ Drie procent van havo-ge-diplomeerden die niet naar het ho gaan kiezen voor het mbo (dit is licht gedaald) en twee procent van mbo'ers is het jaar na het behalen van het mbo-4 diploma weer in het mbo te vinden. Verklaringen hiervoor kunnen binnen deze monitor niet gegeven worden.

²⁶ Er kunnen ten aanzien van de bètakeuze kleine fluctuaties in vergelijking met eerdere jaren zichtbaar zijn. Elk jaar worden met terugwerkende kracht alle opleidingen op basis van gegevens van DUO opnieuw ingedeeld in de bètaclusters.

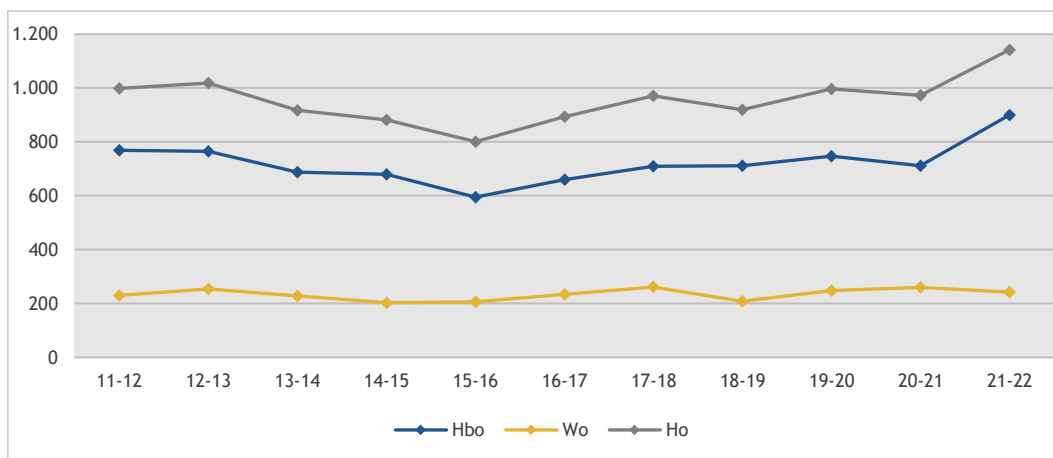
²⁷ Per 1 augustus 2020 is wettelijk geregeld dat havisten zonder voorwaarden kunnen doorstromen naar het vwo.

Figuur 2.15: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)

2.4 Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

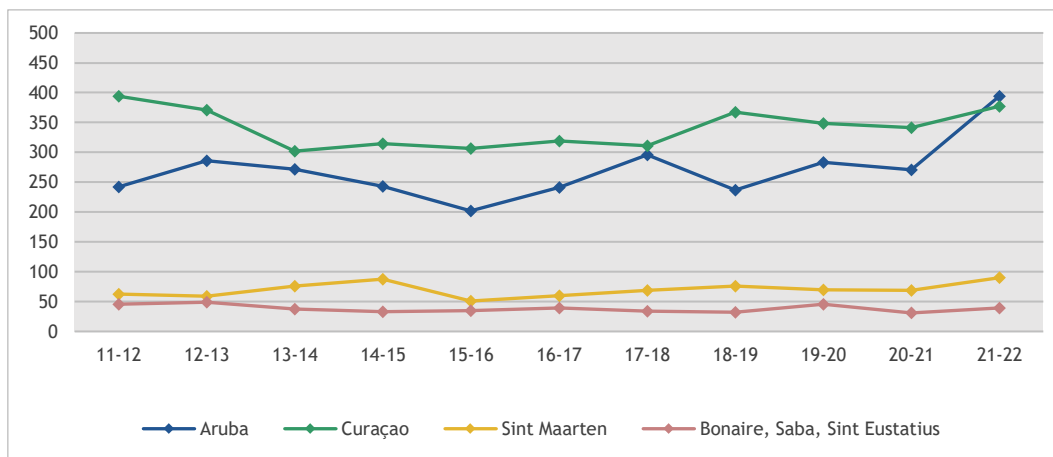
Elk studiejaar stromen achthonderd à duizend studenten met een vooropleiding in het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) in in het Nederlandse hoger onderwijs. De grootste groep Caribische studenten gaat studeren in het hbo (zie figuur 2.16). Let op: vorig jaar is voor 2020-2021 een sterke daling in de instroom van Caribische studenten gerapporteerd. Dat beeld bleek niet up to date. De gegevens in onderstaande grafiek zijn correct. Vorig jaar was er sprake van een lichte daling; dit jaar zien we weer een behoorlijke stijging naar totaal 1.142 studenten.

Figuur 2.16: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk (bron: CBS-microdata)

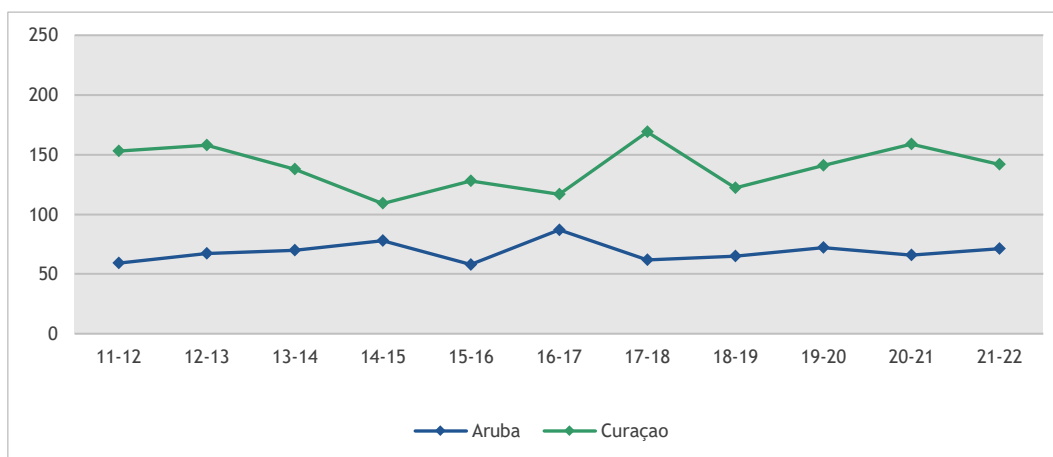
Figuur 2.17 toont de instroom in het hbo van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uitgesplitst naar het eiland van herkomst. Migratie vanuit deze eilanden naar Europees Nederland is pas grotendeels sinds 2011-2012 en volledig sinds 2012-2013 te onderscheiden naar eiland. Tot en met 2020-2021 was het grootste deel afkomstig uit Curaçao, gevolgd door studenten uit Aruba. In 2021-2022 waren de meeste studenten afkomstig uit Aruba. Deze aantallen fluctueerden in het verleden rond de 320 en 250 studenten voor respectievelijk Curaçao en Aruba. Uit Sint Maarten en de BES-eilanden kwamen voorheen iets meer dan 100 studenten; het laatste jaar zien we een stijging naar 129. 28 In studiejaar 2021-2022 zijn er 394 studenten afkomstig uit Aruba, 377 uit Curaçao, 90 uit Sint Maarten en 39 uit Bonaire, Saba, Sint Eustatius samen.

28 Gezien de kleine aantallen studenten afkomstig uit de BES-eilanden zijn deze hier samengenomen.

Figuur 2.17: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS-microdata)

Figuur 2.18 toont de instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo.²⁹ In 2021-2022 startten vanuit Aruba 71 studenten een studie in het wo, uit Curaçao 142.

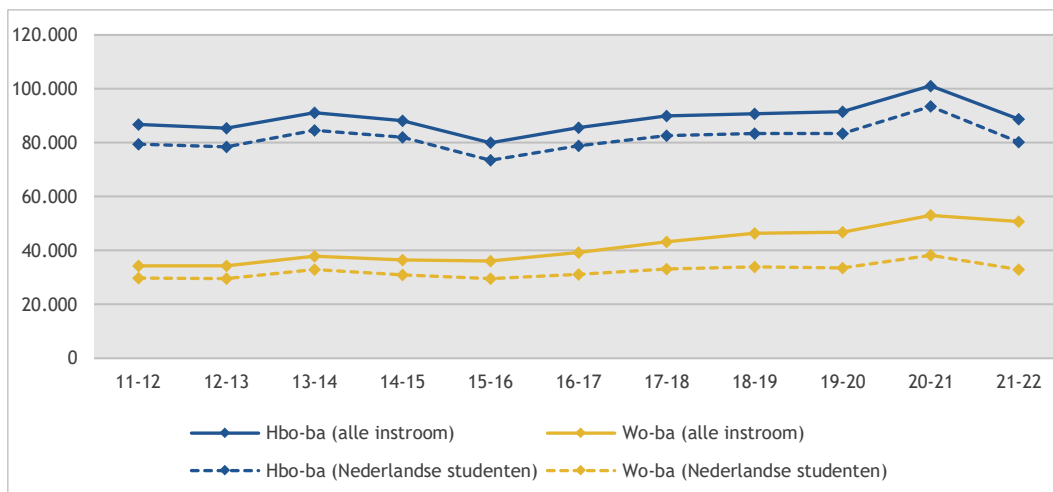

Figuur 2.18: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS-microdata)

2.5 Typering van de bachelorinstroom

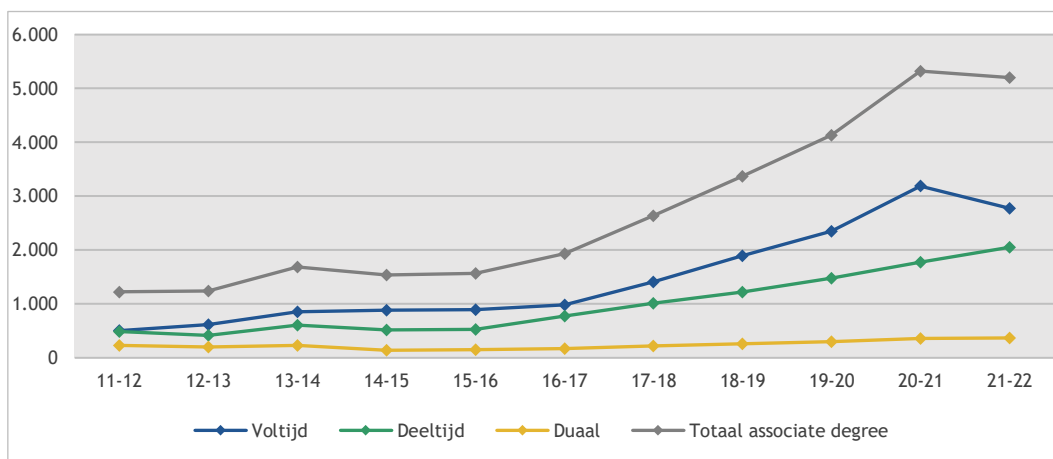
Figuur 2.19 toont de instroom in de bachelor in absolute aantallen, uitgesplitst naar alleen Nederlandse studenten en totale instroom (incl. internationale studenten). Sinds 2015-2016 is de instroom elk jaar gestegen, zowel in hbo als wo. In het wo was de stijging van de instroom groter dan de stijging van alleen de Nederlandse studenten. Dit kwam door een forse toename van internationale studenten. Het laatste jaar zien we overal een daling. Met name in het hbo is de piek in het coronajaar evident. In het wo is deze minder pregnant. Maar ook ten opzichte van twee jaar geleden loopt de instroom terug. In maart 2021 waren er Tweede Kamer verkiezingen. Voor veel partijen was de afschaffing van het leenstelsel een van de verkiezingsbeloften. In hoeverre studenten zich hierdoor hebben laten leiden en hun studiekeuze hebben uitgesteld, is ongewis. Mogelijk is dit een van de verklaringen voor de dalingen. Figuur 2.44 (verderop in dit hoofdstuk) gaat nader in op de instroom van internationale studenten.

²⁹ De BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en Sint Maarten zijn hier niet in getoond, omdat het voor deze eilanden om erg kleine aantallen gaat.

Figuur 2.19: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2011-2021)

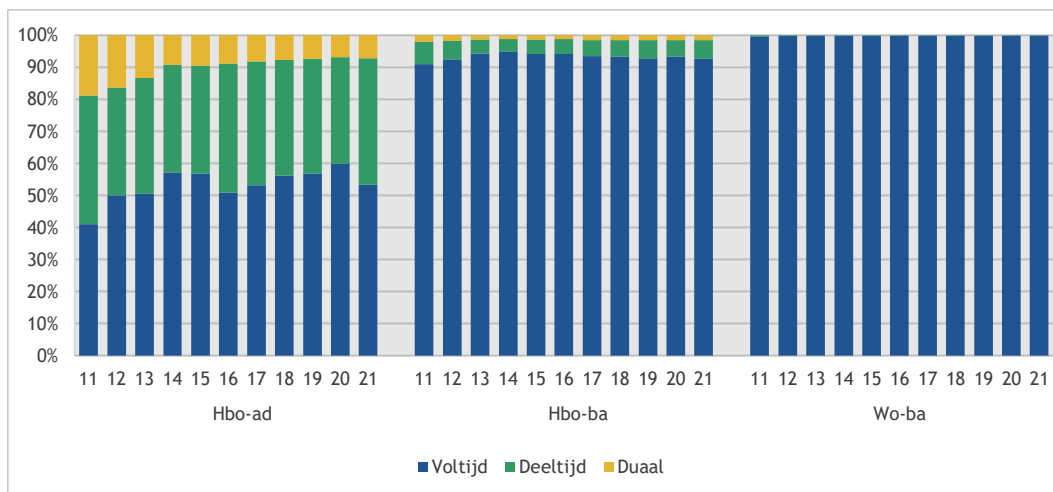
Figuur 2.20 toont het aantal studenten dat is ingestroomd in een associate degree.³⁰ Dit aantal is de laatste jaren gestegen, van 1.571 in 2015-2016 naar 5.323 in 2020-2021; het laatste jaar (2021-2022) is er een lichte daling waar te nemen naar 5.199. Deze daling zien we met name in de voltijds instroom. De deeltijd ad laat een kleine stijging zien. Iets meer dan de helft (53%) volgt de associate degree in voltijd en 39 procent in deeltijd; zeven procent van alle ad-instroom start aan de duale variant.

Figuur 2.20: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)

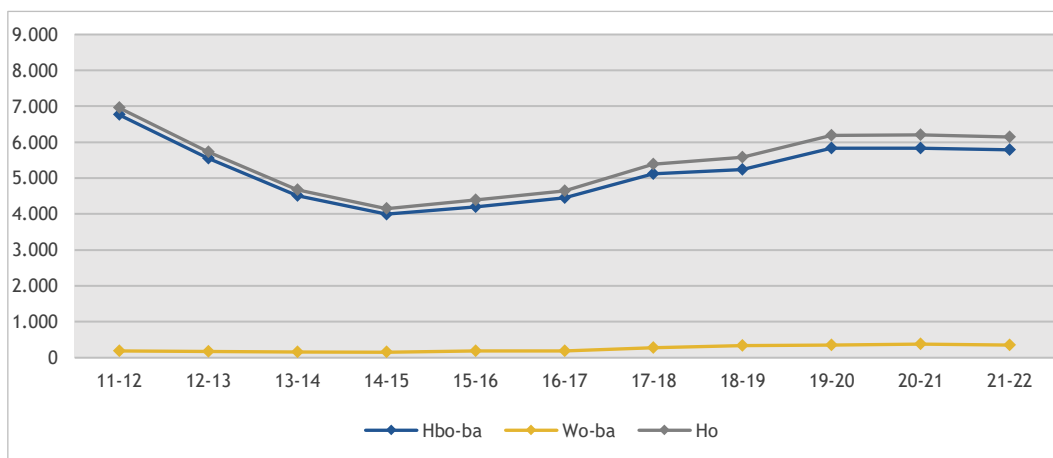
Figuur 2.21 toont de instroom in de bachelor en associate degree, uitgesplitst naar opleidingsvorm. In de wo-bachelor volgt nagenoeg iedereen de voltijdvariant. In de hbo-bachelor volgt zo'n zes procent de deeltijdvariant en twee procent de duale variant. Dit beeld is al jaren stabiel. In de associate degree daalt het laatste jaar het aandeel dat de voltijdvariant volgt iets (zie ook figuur 2.20), van 60 naar 53 procent en stijgt het percentage deeltijdstudenten (van 33% naar 39%).

³⁰ Associate degrees zijn 2-jarige opleidingen in het hoger beroepsonderwijs en kunnen gevolgd worden met een mbo-4, havo- of vwo-diploma.

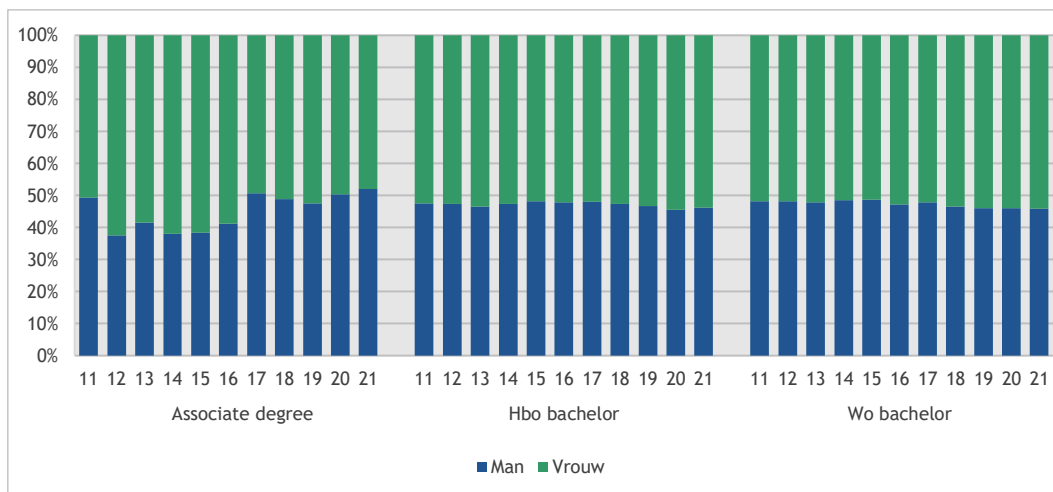
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2011-2021)

Er is een inschatting gemaakt van welke groepen getypeerd kunnen worden als leven-lang-leren (LLL). Figuur 2.22 toont de eerstejaars instroom van studenten (in aantallen) die vallen onder leven-lang-leren (LLL). Deze groep is als volgt samengesteld: studenten die in deeltijd studeren en/of ouder zijn dan dertig jaar bij de start van de studie. De meeste van deze studenten stromen in in het hbo. De laatste drie jaren is, na een gestage stijging na 2014-2015, deze instroom stabiel (ongeveer 5.800 studenten in het hbo, 6% à 7% van de totale instroom). In het wo gaat het om een stabiele instroom van ongeveer 350 studenten met dit profiel.

Figuur 2.22: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdinschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.23 toont het aandeel mannen en vrouwen in de instroom in de bachelor. De verhouding mannen/vrouwen in de associate degree is het laatste jaar 52/48 (een kleine oververtegenwoordiging van mannen), in de hbo-bachelor 46/54 en in de wo-bachelor ook 46/54 (een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen). Er zijn minimale verschillen met vorig jaar.

Figuur 2.23: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)

Aan de opleidings- en instellingscodes is informatie gekoppeld over selectie. Deze informatie is afkomstig uit het CROHO (Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs) waarbij gebruikgemaakt is van informatie over kleinschalig en intensief onderwijs en opleidingen met aanvullende eisen. Op basis van de velden 'Indicatie Intensief programma', 'Selectie-eisen Intensief programma' en 'Indicatie aanvullende eisen' en het jaar waarin het record actueel was, zijn de velden 'Nadere aanvullende eisen' (vooral kunst-opleidingen) en 'Kleinschalig intensief' (o.a. University Colleges) aangemaakt. Daaraan zijn per jaar de lijsten gekoppeld van numerusfixusopleidingen die gepubliceerd worden op Studiekeuze123.³¹ De meest recente instroomcohorten deden mee aan de selectieprocedures in het voorjaar van 2021.

Tabel 2.1 laat zien dat het aantal opleidingen het laatste jaar iets is veranderd, maar niet noemenswaardig. Met name in het hbo is sinds 2017 een daling van het aantal selectie-opleiding zichtbaar. Zo is de numerus fixus bij verpleegkunde bijna overal weggefallen. Dit heeft uiteraard gevolgen voor het aantal studenten dat instroomt.

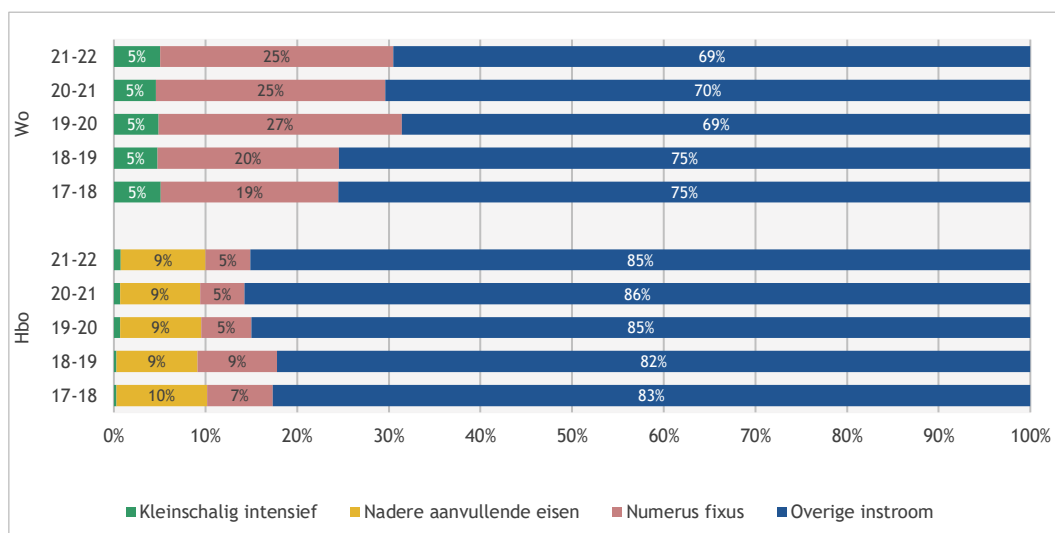
Tabel 2.1: Aantal opleidingen naar verschillende type selectie (bron CROHO en Studiekeuze123)

		2017	2018	2019	2020	2021
Hbo	Kleinschalig intensief	2	2	3	3	4
	Nadere eisen	154	141	137	134	135
	Numerus fixus	47	48	39	37	36
Wo	Kleinschalig intensief	12	14	14	15	15
	Numerus fixus	47	52	61	57	56
Ho	Kleinschalig intensief	14	16	17	18	19
	Nadere eisen	154	141	137	134	135
	Numerus fixus	94	100	100	94	92

De informatie over selectie is gekoppeld aan de opleidingen van de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs. Figuur 2.24 toont het aandeel studenten dat instroomt onderscheiden naar de vormen van selectie. Als opleidingen in meer dan één categorie vallen, kregen numerusfixusopleidingen voorrang. De laatste jaren is tussen de vijftien en zeventien procent van alle hbo-studenten ingestroomd aan een opleiding met een van deze vormen van selectie; in het wo was dit tussen de 25 en 30 procent.

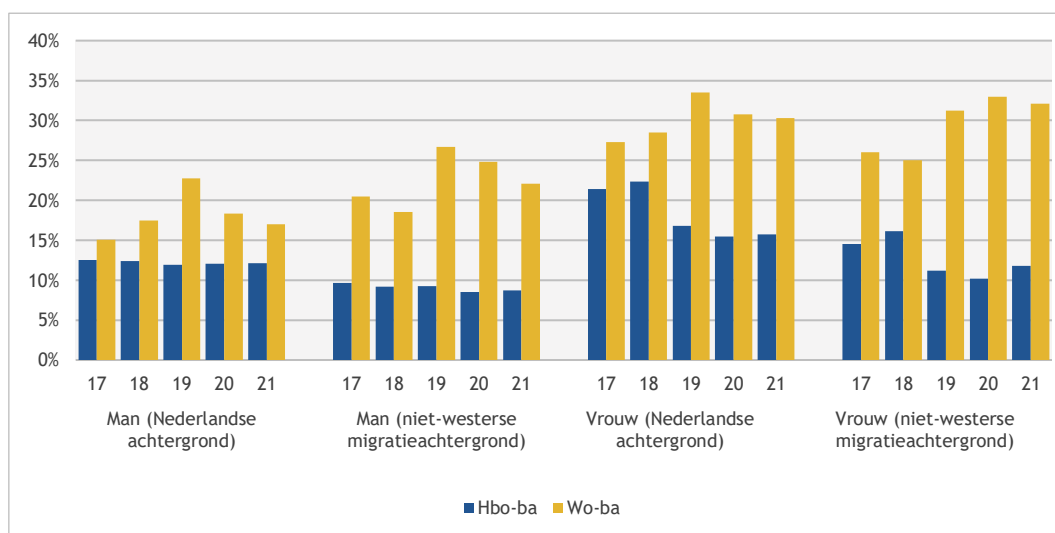
31 https://studiekeuze123nl.cdn.prismic.io/studiekeuze123nl/1d23ce89-43e7-4c80-af4a-511b8f19b6ae_Overzicht+opleidingen+met+numerus+fixus+2021-2022+correctie+15+april.pdf

Er zijn kleine, nauwelijks noemenswaardige fluctuaties. Ongeveer een kwart van de wo-studenten startte aan een numerusfixusopleiding en nog eens vijf procent aan een opleiding die gekwalificeerd is als kleinschalig en intensief. In het hbo startte vijf procent van de instroom met een numerusfixusopleiding (de daling sinds 2019-2020 is vooral veroorzaakt door de afwezigheid van een numerus fixus bij nagenoeg alle verpleegkunde-opleidingen). Negen procent begon aan een hbo-opleiding die nadere aanvullende eisen hanteert (dit zijn veelal kunstopleidingen).

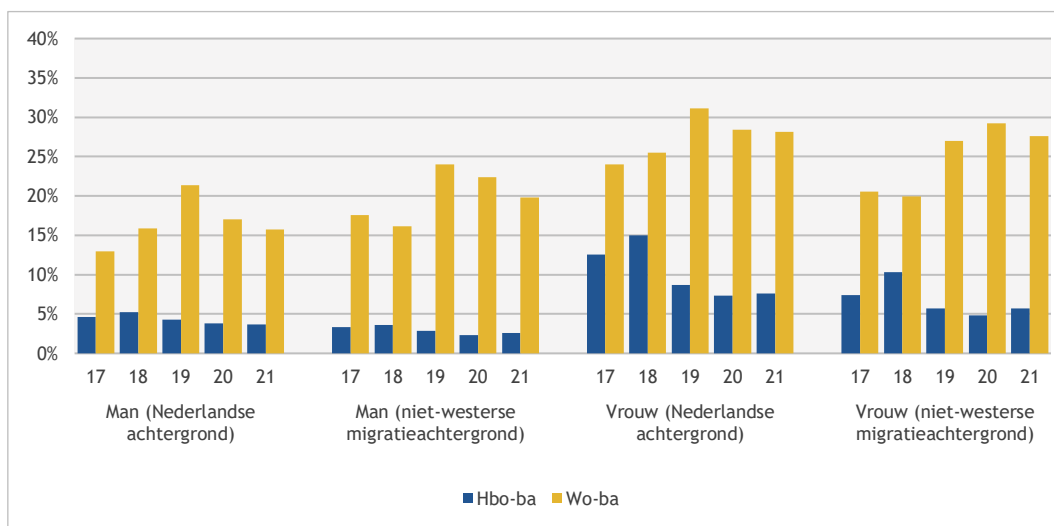
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)

Hoe is de participatie aan selecterende opleidingen (een van de drie typen selectie die in de vorige figuur aan de orde kwamen) als we kijken naar geslacht en migratieachtergrond. Er zijn verschillen tussen hbo en wo. De kleinste participatie van nieuwe studenten in een hbo-selectieopleiding zien we bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (9%), gevolgd door Nederlandse mannen en vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (beide 12%) en door Nederlandse vrouwen (16%). In het wo is de kleinste instroom in selecterende opleidingen geconstateerd bij Nederlandse mannen (17%), gevolgd door mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (22%), door Nederlandse vrouwen (30%) en tot slot door vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (32%).

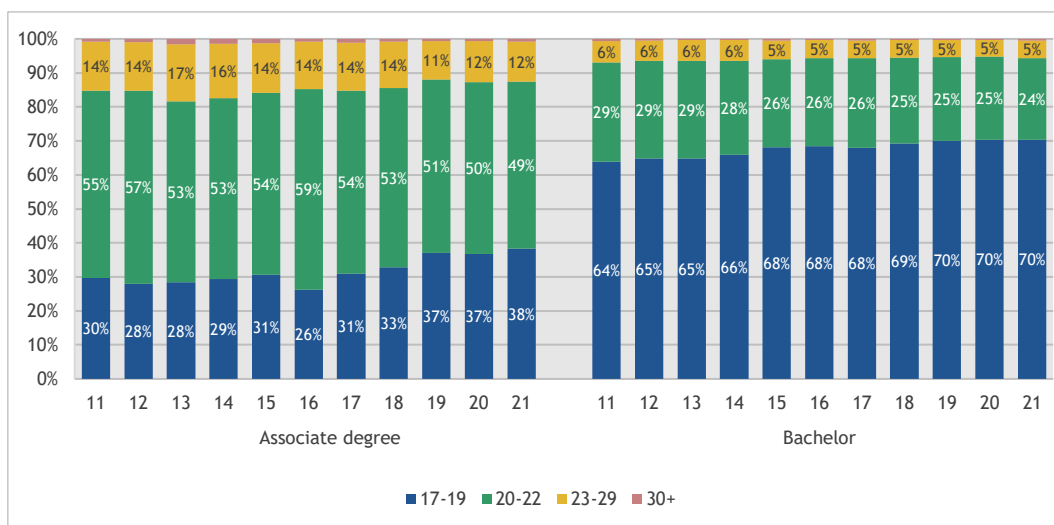
Figuur 2.25: Instroom in selecterende opleidingen als % van de totale instroom in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)

Sinds 2017-2018 is er geen sprake meer van een gewogen loting, maar worden studenten aan numerusfixus-opleidingen geworven door middel van een selectieprocedure bij desbetreffende opleiding. Figuur 2.26 toont dezelfde gegevens als in voorgaande figuur, maar dan alleen voor studenten die zijn ingestroomd aan numerusfixusopleidingen als percentage van de totale instroom (excl. de overige selecterende opleidingen). Ook hier zien we geen grote veranderingen ten opzichte van voorgaande jaren: meer vrouwen dan mannen zijn ingestroomd in een numerusfixusopleiding; er is voor vrouwen geen verschil tussen het wel of niet hebben van een (niet-westerse) migratieachtergrond (beide 28%). Bij de wo-fixusopleidingen blijft de instroom van mannen met een Nederlandse achtergrond iets achter die van mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (16% Nederlands en 20% niet-westers).

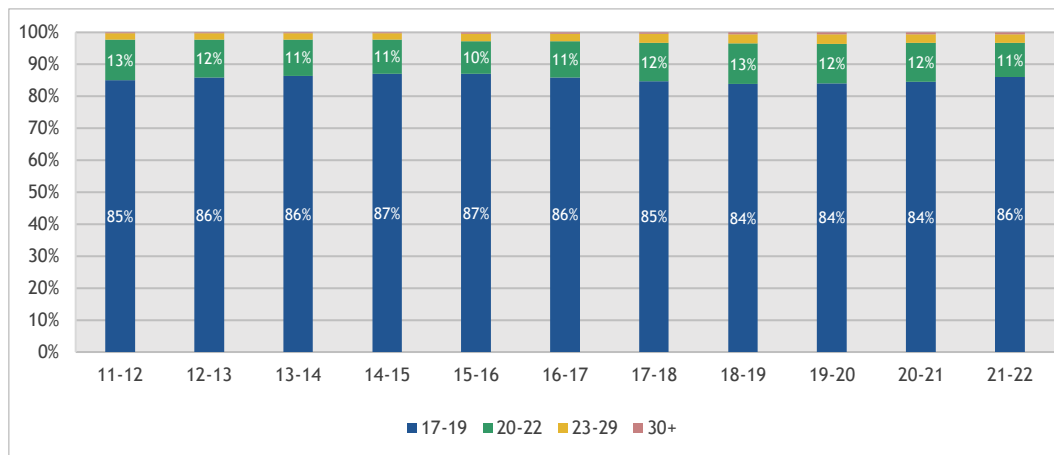
Figuur 2.26: Instroom in numerusfixusopleidingen als % van de totale instroom (overige selecterende opleidingen zijn hierbij achterwege gelaten) in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)

Ook de leeftijdssamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars laat geen opvallende trends zien (figuur 2.27). In het hbo blijft het stabiel en domineert nog steeds de groep studenten die tussen de 17 en 19 jaar oud zijn (70%). Een kwart valt in de leeftijdsgroep van 20-22 jaar. Oudere studenten (23+) die voor het eerst instromen in de voltijd hbo-bachelor zijn er weinig (5%); deze groep studeert vooral in deeltijd. De nieuwe voltijd ad-studentenpopulatie is door de jaren heen steeds wat jonger geworden: het laatste jaar is een derde jonger dan 20 en valt bijna de helft in de groep 20-22. Twaalf procent van de nieuwe voltijd ad-studenten valt in de leeftijdsgroep 23-29.

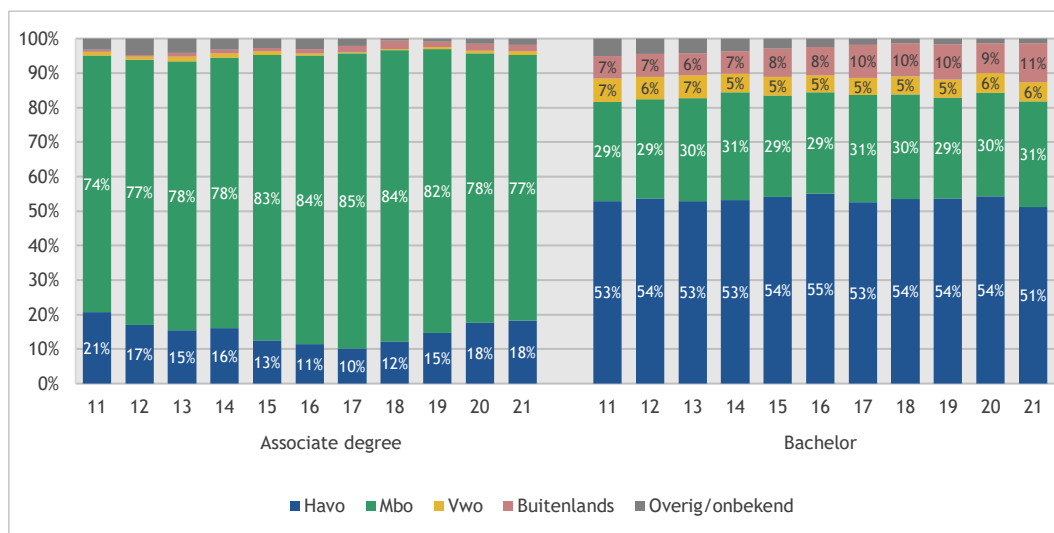
Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.28 laat een stabiel beeld zien, namelijk dat de nieuwe aanwas doorgaans instroomt op een leeftijd tussen de 17 en 19 jaar (86%); elf procent start met een wo-studie na hun twintigste en een hele kleine groep na hun 23-ste.

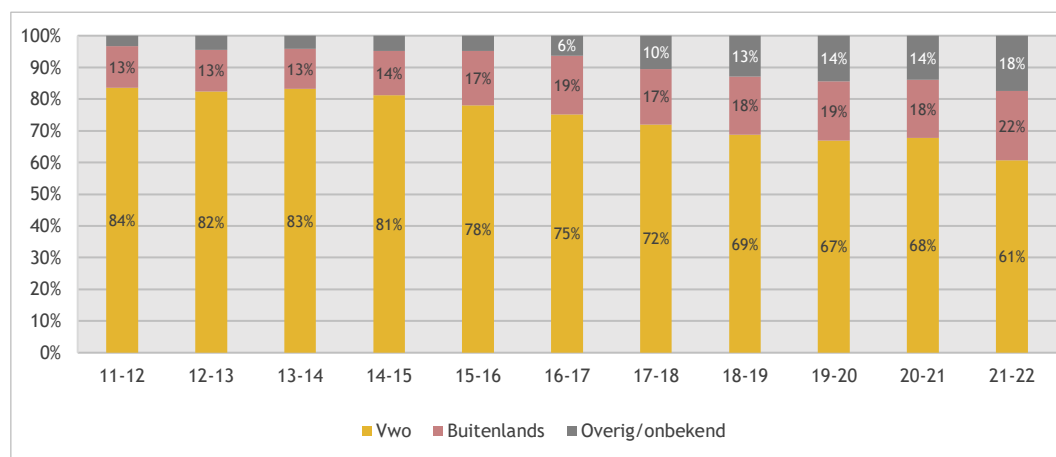
Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.29 geeft weer met welke vooropleiding hbo-studenten hun voltijddopleiding zijn gestart. Allereerst valt op (dat kwam ook naar voren in de doorstromanalyses aan het begin van dit hoofdstuk) dat de instroom vanuit havo naar hbo het laatste meetjaar iets achterblijft (van 54% naar 51%). Wat daar de oorzaak van is, is onbekend. Het beeld is vrij constant over de jaren heen: vijftig tot 55 procent heeft een havo-diploma en vijf tot zeven procent heeft een vwo-diploma. Het aandeel mbo-gediplomeerden in het hbo schommelt al jaren rond de dertig procent. De nieuwe hbo-studenten met een mbo-achtergrond vormen het laatste jaar in totaal 31 procent van de nieuwe voltijd hbo-populatie; in totaal zes procent heeft een vwo-achtergrond. Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is sinds 2011 gestegen van zeven naar elf procent. In de associate degree heeft het grootste deel van de instroom een mbo-achtergrond (78%). De laatste twee jaar vormen ook havisten een substantieel deel van voltijd instroom in de ad (18%).

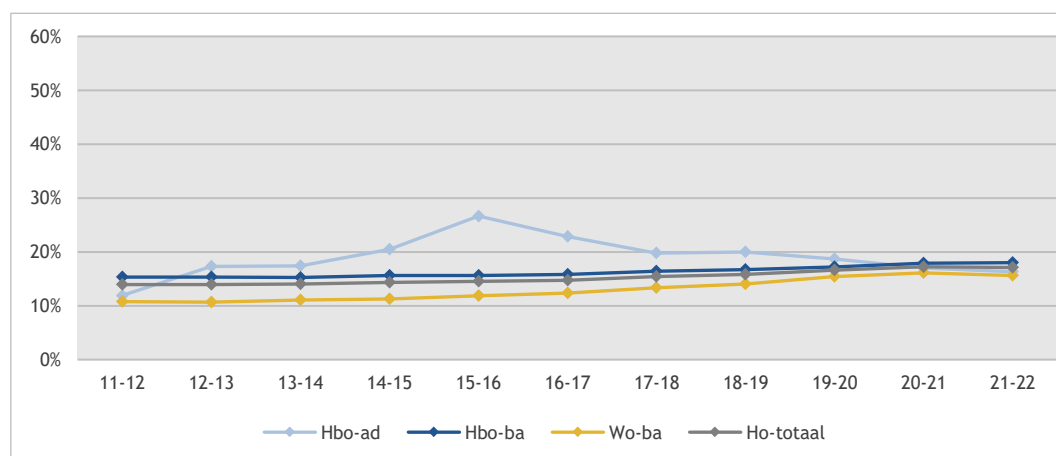
Figuur 2.29: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)

Het wo wordt nog steeds gedomineerd door studenten met een vwo-achtergrond (61% in 2021, figuur 2.30), maar hun aandeel neemt langzaam af ten faveure van studenten met een buitenlandse vooropleiding en studenten waarvan de vooropleiding onbekend is. Beide categorieën zijn wederom groter geworden in het laatste jaar. De groep ‘overig/onbekend’ bevat ook internationale studenten met een vooropleiding in het buitenland. Hieruit zien we dat het aandeel studenten in het wo met een buitenlandse vooropleiding sterk gegroeid is (zie ook figuur 2.44 e.v.).

Figuur 2.30: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)

In 2021 heeft zeventien procent van alle nieuwe voltijdstudenten in het hoger onderwijs een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 2.31). In 2011-2012 was dit nog veertien procent. In het hbo vormen de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond achttien procent van de instroom; in het wo zestien procent. Het grootste aandeel nieuwe studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vonden we in het verleden in de associate degree; dit aandeel is het laatste jaar zestien procent (het wisselende beeld in het verleden heeft ook te maken met de geringe instroom in de ad in die periode).

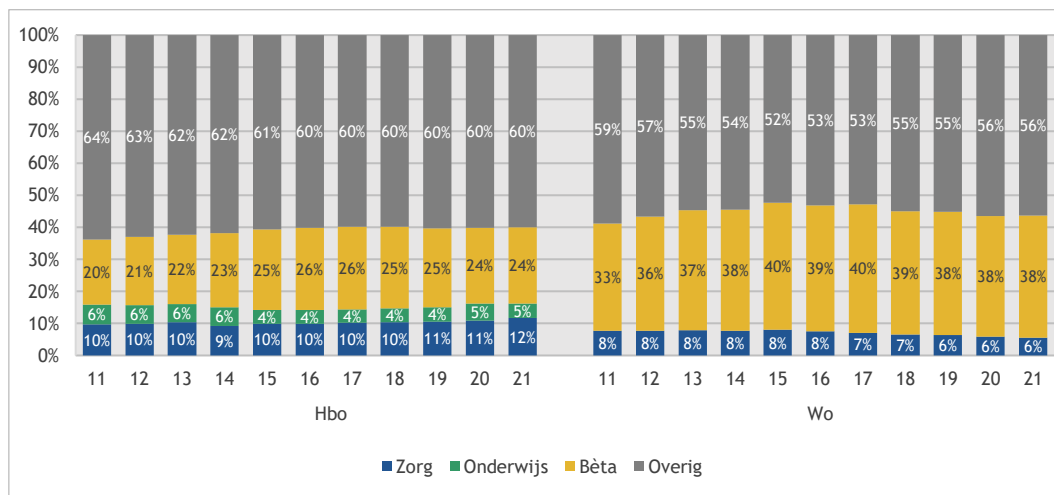

Figuur 2.31: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.32 laat zien welk deel van de nieuwe voltijdstroom start in een van de drie tekortsectoren: onderwijs, zorg en bètatechniek. De definitie voor bètatechniek is afkomstig van het Platform Talent voor Technologie, waarbij Natuur (alleen wo), Techniek en een aantal opleidingen in andere sectoren met een bètagehalte van meer dan vijftig procent zijn samengenomen.³² Zorg en onderwijs zijn ontleend aan de crohosectoren (de sector ‘onderwijs’ komt in de wo-bachelor nauwelijks voor).

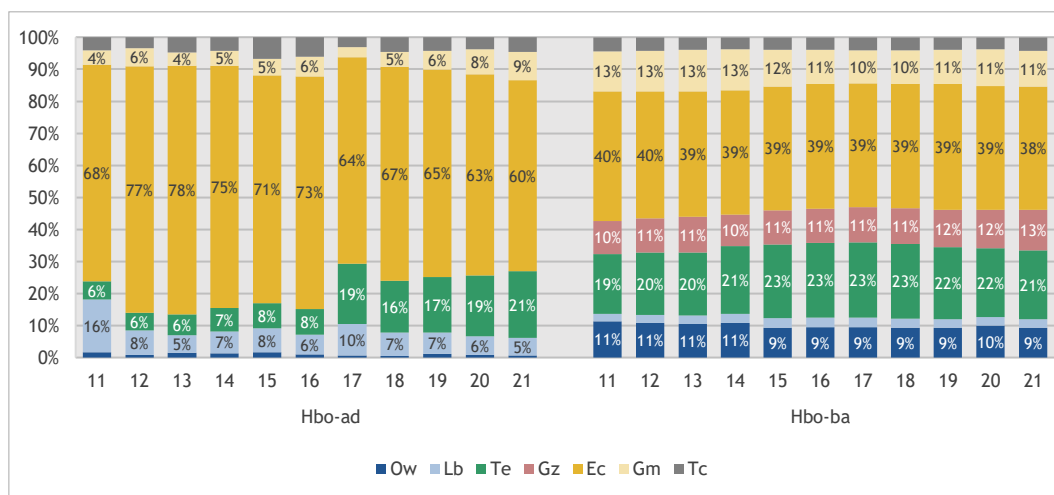
³² Indeling aangeleverd door DUO. Een toelichting op van de indeling van het Platform Talent voor Technologie is opgenomen in paragraaf 1.9.

Een kwart van de nieuwe voltijdstudenten in het hbo kiest voor bètatechniek, de laatste jaren laten een stabiel beeld zien. In het wo studeert 38 procent van de nieuwe voltijd bachelorstudenten een opleiding in het bètadomein. Ook dit beeld lijkt redelijk stabiel. Het aandeel studenten in opleidingen in de zorg is eveneens stabiel en is in het hbo het laatste jaar twaalf procent en in het wo ongeveer zes procent (het gaat hier met name om geneeskunde en tandheelkunde, beide numerusfixusopleidingen). Voltijdstudenten in de sector onderwijs vormen een stabiel aandeel in het hbo van vier à vijf procent. Verderop gaan we nader in op de lerarenopleidingen.

Figuur 2.32: Verdeling van de eerstejaars instroom in de bachelor en ad (voltijd) naar tekortsector (%) (bron: 1cHO 2011-2021)

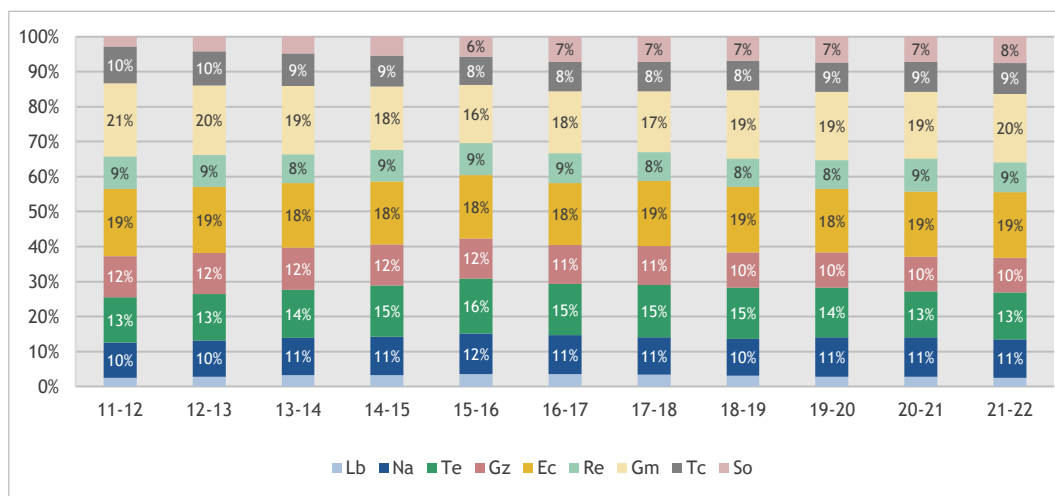
Figuur 2.33 toont de instroom in de hbo-bachelor en associate degree, uitgesplitst naar de crossosectoren. De ad wordt gedomineerd door studenten Economie (60%) en Techniek (21%) en een veel kleinere groep Gedrag en Maatschappij (9%) en Landbouw (5%). Fluctuaties hebben ook te maken met het feit dat het aanbod sterk groeiende was. In het hbo is de grootste sector Economie, waar het aandeel studenten al jaren stabiel is (in 2021 38%). Hierna volgt Techniek (21%), Gezondheidszorg (13%), Gedrag & Maatschappij (11%) en Onderwijs (9%). Het beeld laat stabiele trends zien.

Figuur 2.33: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector³³ (%) (bron: 1cHO 2011-2021)

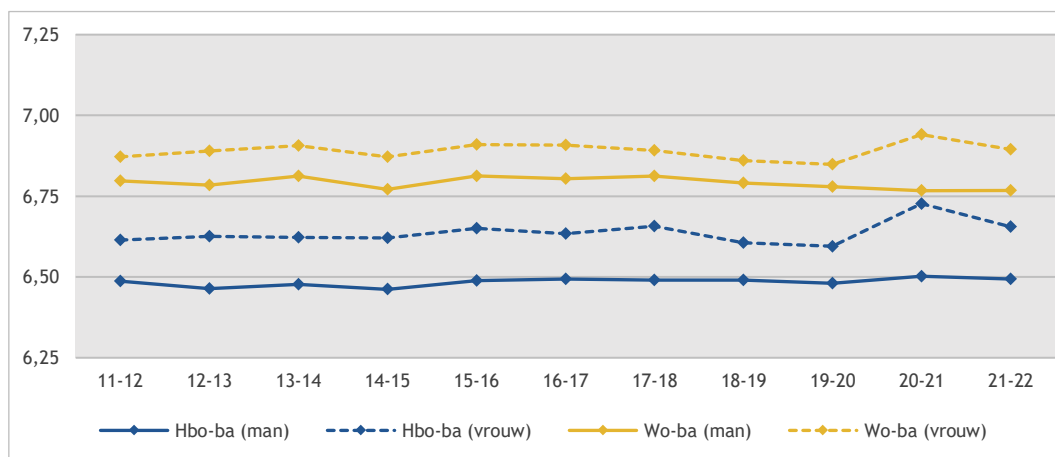
33 Ow = Onderwijs; Ec = Economie; Gm = Gedrag & Maatschappij; Gz = Gezondheidszorg; Lb = Landbouw en natuurlijke omgeving; Na = Natuur; Re = Recht; So = Sectoroverstijgend; Tc = Taal & Cultuur; Te = Techniek

Figuur 2.34 toont de instroom in de wo-bachelor, uitgesplitst naar afzonderlijke sectoren. De verdeling over de sectoren is in het wo, net als in het hbo, stabiel. Gedrag en Maatschappij en Economie zijn de grootste sectoren (20% en 19% in het laatste jaar), gevolgd door Techniek (13% in 2021). Landbouw vormt met twee procent de kleinste sector.

Figuur 2.34: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2011-2021)

Voor het eindexamencohort 2019-2020 (instroom, 2020-2021) is het centraal examen (CE) niet doorgegaan vanwege de coronamaatregelen. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolexamens (SE) en daarmee niet vergelijkbaar. Figuur 2.35 toont het gemiddelde eindexamencijfer van studenten met een vwo-achtergrond die zijn ingestroomd in het ho, uitgesplitst naar soort hoger onderwijs en naar geslacht.³⁴ Vwo-vrouwen hebben door alle jaren heen hoe dan ook een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan mannen en de vwo-hbo instroom laat een hoger gemiddeld cijfers zien dan de vwo-hbo instroom. Deze verschillen zijn over de jaren heen stabiel. De piek in de eindexamencijfers van vrouwen in 2020-2021 ('coronajaar') normaliseert het laatste jaar weer.

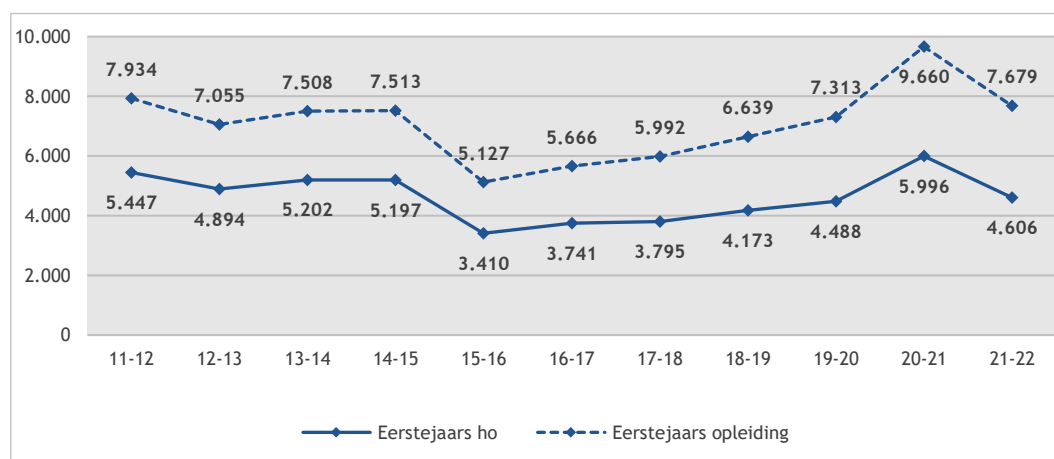
Figuur 2.35: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho en geslacht (bron: 1cHO 2011-2021)

34 Het betreft het gemiddelde eindcijfer van het VO-diploma behorende bij de hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs zoals berekend ten behoeve van het 1cHO. Deze variabele is gevuld voor de jaren 2006 t/m 2019 van het diplomajaar van de hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs voor zover het een VO-diploma betreft dat is geregistreerd in de Basisregistratie Onderwijsnummer. Voor zover eenduidig in het ExamenResultatenRegister bepaald kon worden, is ook op basis van die vakgegevens het gemiddelde eindcijfer berekend. De berekening van het gemiddelde eindcijfer heeft plaatsgevonden op basis van vastgestelde routines binnen 1 cijfer VO examens.

In 2015 zijn bijzondere nadere vooropleidingseisen ingevoerd voor de pabo, wat ertoe leidde dat mbo-studenten toetsen moeten maken voor aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek voor toelating tot de pabo. Havo-studenten zijn hiervan vrijgesteld als zij eindexamen hebben gedaan in deze vakken; vwo'ers voldoen bij voorbaat aan de eisen. Dit beleid leidde in eerste instantie tot een grote daling van instroom onder mbo-gediplomeerden. Later is de instroom van mbo-gediplomeerden weer hersteld, mogelijk onder invloed van inspanningen door instellingen om mbo-studenten goed voor te bereiden op de toelating (doorstroomkeuzedelen, schakelprogramma's). In 2019-2020 en 2021-2022 kon een deel van de (aspirant-)studenten voorwaardelijk voldoen aan de vooropleidings- of toelatingseisen van de beoogde vervolgopleiding, omdat vanwege de coronamaatregelen het onderwijs niet kon worden verzorgd of gevolgd, een stage niet kon worden voltooid of een of meerdere examens, tentamens, of toetsen niet konden worden afgenomen of afgelegd. Zij konden toegelaten worden onder voorwaarden dat zij op 1 januari van dat studiejaar aan de eisen zouden voldoen.³⁵

De figuren die nu volgen hebben betrekking op de instroom in de pabo. In tegenstelling tot de overige cijfers in dit hoofdstuk zijn bij een aantal figuren, naast de échte eerstejaars instroom (degenen die voor het eerst zijn gaan studeren in het hoger onderwijs), ook degenen meegenomen die voor het eerst zijn gestart aan een pabo. Dit kunnen eerstejaars hoger onderwijs zijn, maar ook bijvoorbeeld zij-instromers (die eventueel al een ander ho-diploma op zak hebben) of switchers (die eerst een andere opleiding hebben gevolgd). In onderstaande figuren zijn beide groepen studenten weergegeven: de eerstejaars ho-instroom aan de pabo steeds in een doorgetrokken lijn, de eerstejaars die voor het eerst zijn gestart aan een pabo in een stippellijn (maar al eerder een inschrijving hadden in het hoger onderwijs, de zogenaamde 'eerstejaars opleiding').

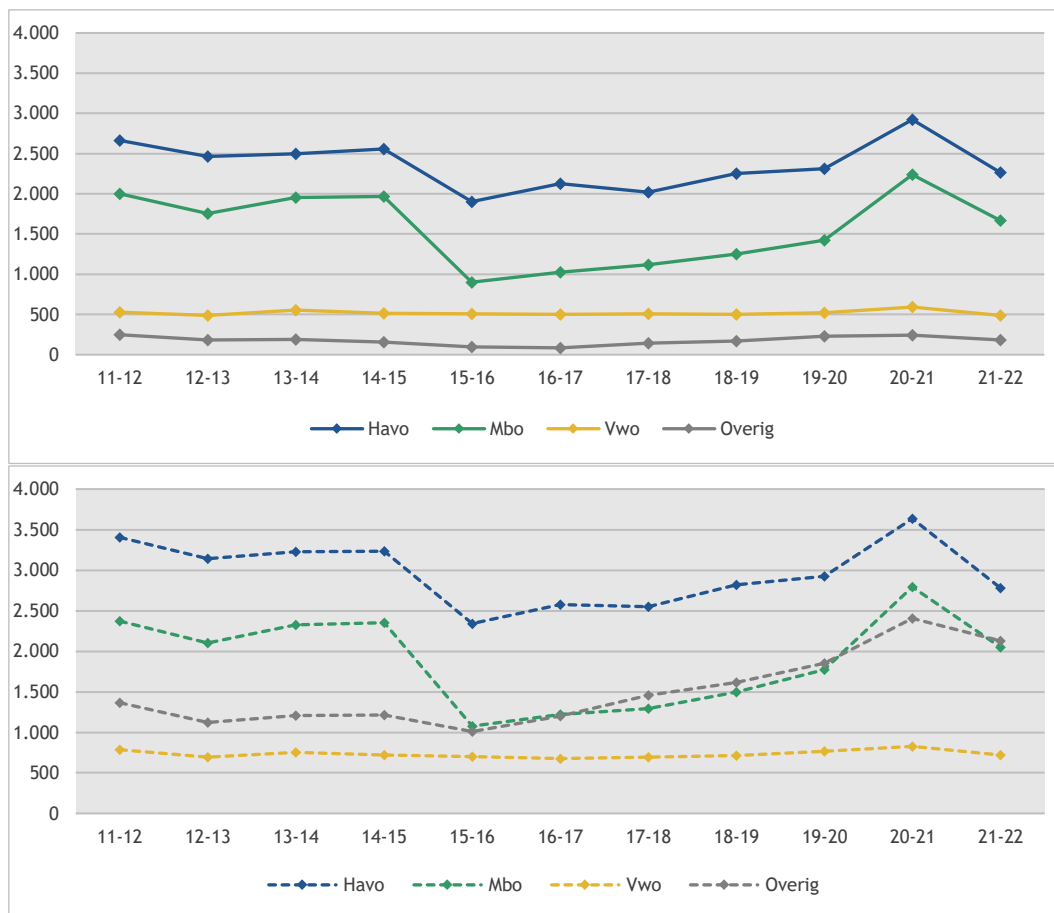
In totaal startten in 2021-2022 4.606 nieuwe ho-studenten met een pabo-opleiding (figuur 2.37, bovenste grafiek).³⁶ De totale instroom in de pabo (als ook studenten die al een ho-historie hebben, worden meegerekend) was 7.679 studenten (figuur 2.37, onderste grafiek). Voltijd, deeltijd en duaal zijn samengenomen. Vorig jaar, toen het eerste cohort in de coronaperiode instroomde, was dit aantal veel hoger (5.996 eerstejaars ho, 9.660 eerstejaars opleiding). Dit jaar neemt de instroom met 23 (eerstejaars ho) en 21 (eerstejaars opleiding) procent af. Dit lijkt op een normalisatie van de situatie van het jaar ervoor, toen met name de mbo-instroom en de havo-instroom in de pabo een enorme vlucht namen. De daling dit laatste jaar manifesteert zich dan ook met name bij deze twee groepen (figuur 2.37).

Figuur 2.36: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho en eerstejaars opleiding) in de pabo (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)

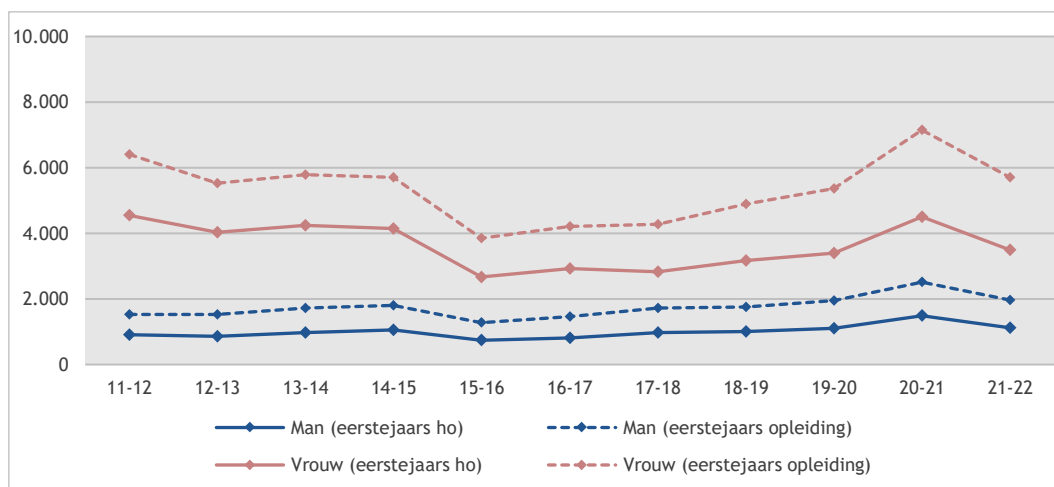
35 OCW - Servicedocument HO - 2021-2022; versie 13.2)

36 De studenten die geswitcht zijn en daarna instromen in de pabo zijn hierin niet opgenomen; het gaat alleen om studenten die voor het eerst starten met een studie in het hoger onderwijs.

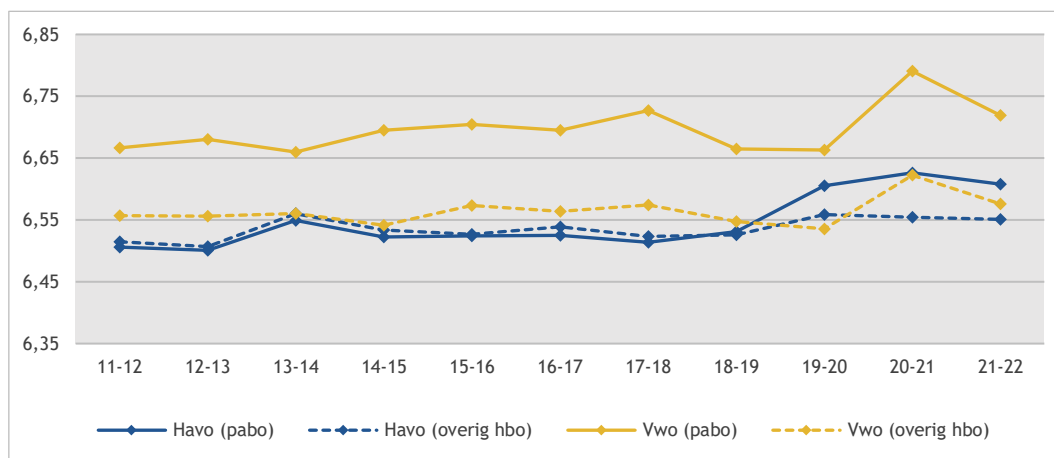
Figuur 2.37: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo: eerstejaars ho (bovenste grafiek) en eerstejaars opleiding (onderste grafiek) naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.38 toont de instroom in de pabo voor mannen en vrouwen, voor zowel eerstejaars ho als eerstejaars aan de opleiding (ongeacht hun ho-geschiedenis). In alle jaren kozen ruim drie keer zoveel vrouwen als mannen voor de pabo (in het laatste jaar is van eerstejaars ho 24% man en van eerstejaars aan de opleiding 26%). In 2020-2021 zagen we kleine toename van zowel het aantal mannen als het aantal vrouwen. Ook hier zien we een normalisatie van de situatie van 2019-2020. De onderlinge verhouding blijft door de jaren heen stabiel.

Figuur 2.38: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho) in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)

De fluctuaties eindexamencijfers voor de totale groep zijn lastig te interpreteren omdat de ‘hogere’ eindexamencijfers in 2020-2021 met name te zien waren bij vrouwen, zo bleek eerder. Los van deze ‘piek’ blijkt uit figuur 2.39 dat, als scholieren uit het vwo kiezen voor de pabo, het doorgaans degenen zijn met de ‘hogere’ eindexamencijfers,.

Figuur 2.39: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2011-2021)

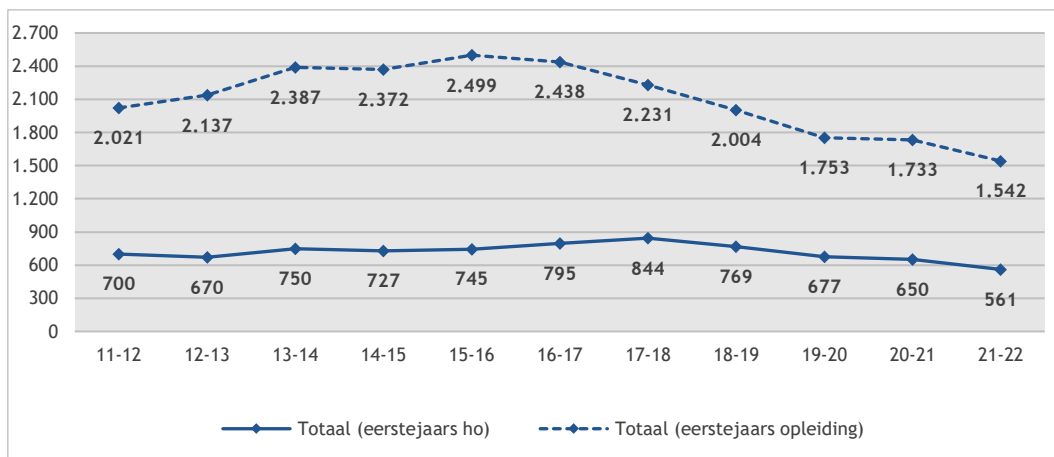
Tabel 2.2 toont de instroom in tekortvakken in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken. Tekortvakken zijn de talen Duits, Frans, Nederlands, Klassieke Talen, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde en Informatica.³⁷ Klassieke talen en informatica worden alleen aangeboden in de wo-postmasters en zijn in onderstaande tabel en figuren niet weergegeven. Tabel 2.2 geeft de instroomaantallen weer per opleiding, zowel studenten die voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren als degenen die voor het eerst aan een van deze opleidingen gaat studenten (en al een ho-verleden heeft).

Tabel 2.2: Instroom in tweedegraads lerarenopleidingen in het hbo in de permanente tekortvakken: eerstejaars hoger onderwijs en eerstejaars opleiding separaat weergegeven (bron 1cHO)

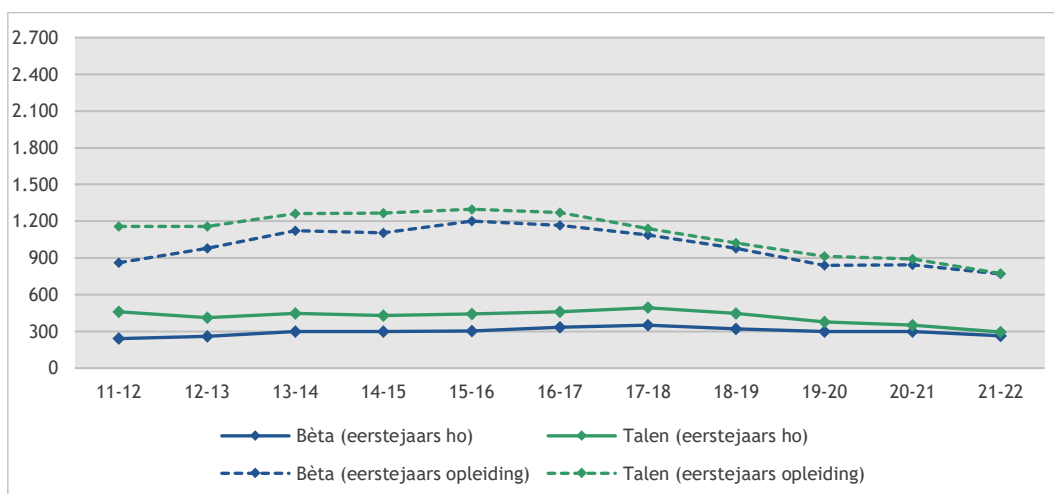
	Instroom in het ho		Instroom in de opleiding	
	2020-2021	2021-2022	2020-2021	2021-2022
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Duits	114	94	190	159
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Frans	79	70	130	117
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Nederlands	159	131	571	497
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Scheikunde	47	56	144	169
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Wiskunde	195	149	502	422
B Opleiding tot leraar vo tweede graad Natuurkunde	56	61	196	178

Figuur 2.40 toont de totale instroom aan hbo-tweedegraads lerarenopleidingen in de tekortvakken (eerstejaars hoger onderwijs en eerstejaars opleiding). De verschillende talen en bètavakken zijn in figuur 2.41 als sub totaal weergegeven. Na 2017-2018 is de instroom in tekortvakken gestaag gedaald van 844 (2017-2018) naar 561 nieuwe eerstejaars ho-instroomers en 1.542 eerstejaars aan de opleidingen (2021-2022). Dit is een totale afname sinds 2017-2018 van zo'n 34 procent (eerstejaars ho; -31% als we alle instroom in de opleiding meenemen: van 2.231 naar 1.542). De afname is sterker bij de talen (-40% voor de eerstejaars ho-instroom; -32% op basis van alle instroom in de opleiding) dan bij lerarenopleidingen in het bètadomein (scheikunde, natuurkunde, wiskunde: -24% voor de eerstejaars ho-instroom; -29% op basis van alle instroom in de opleiding). Sinds vorig jaar nam de eerstejaars ho-instroom af van 650 naar 561, een daling van veertien procent. Nemen we de totale instroom in de opleiding (dus inclusief eerstejaars die al een ho-verleden hebben) dan is de daling 11% binnen een jaar, van 1.733 naar 1.542).

37 Dit jaar is ook Nederlands meegenomen en zijn de lerarenopleidingen techniek buiten beschouwing gelaten. Dit geeft iets andere cijfers dan in de eerdere monitor.

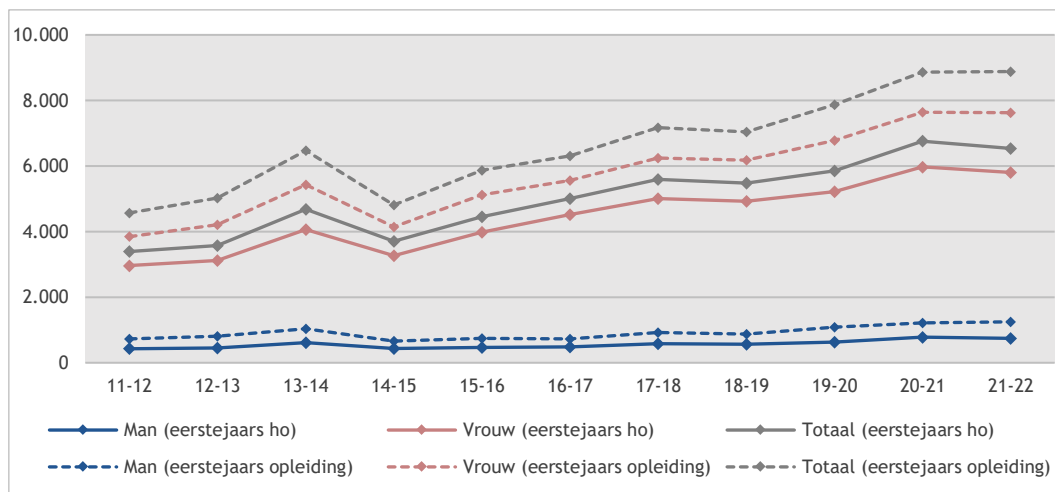

Figuur 2.40: Instroom in hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het vo: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)

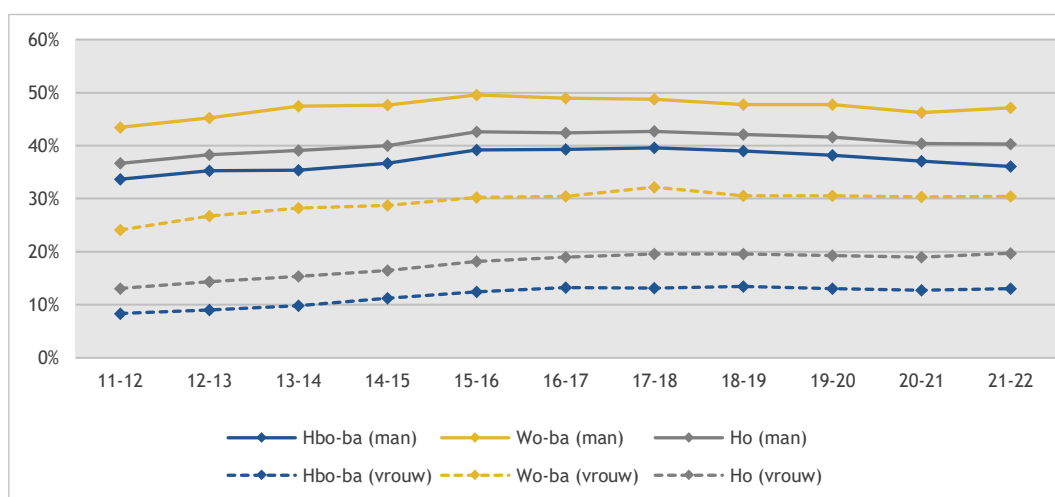
Figuur 2.41: Instroom in hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het vo naar type vakgebied: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)

De coronacrisis heeft ook tekorten in de zorg blootgelegd. Dit jaar is daarom aandacht voor de instroom in de hbo-verpleegkunde (figuur 2.42). In de figuur zijn wederom eerstejaars ho en eerstejaars aan de opleiding (ongeacht ho-verleden) weergegeven. Verpleegkunde is overduidelijk een ‘vrouwenstudie’, zo blijkt uit de figuur. Sinds 2014-2015 is deze studie veel populairder geworden (van 3.703 naar 6.543 nieuwe ho-studenten per jaar en van 4.810 naar 8.882 per jaar als we kijken naar iedereen die voor het eerst start aan een opleiding Verpleegkunde) en kent een toename van 77 procent (eerstejaars ho; voor eerstejaars opleiding is de instroom sinds 2014-2015 met 85% toegenomen). Deze toename is sterker voor mannen dan voor vrouwen. Een sterke stijging was er bij de instroom van 2020-2021 (een toename van eerstejaars ho in een jaar van 16% en een toename van eerstejaars opleiding van 13%). Dit jaar is er een kleine afname te zien van eerstejaars ho (3%; geen afname te zien in eerstejaars opleiding).

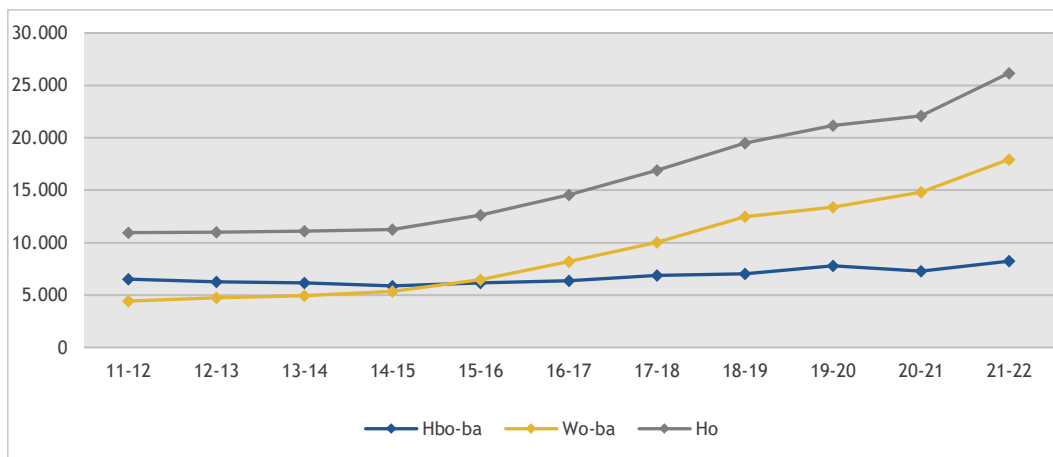
Figuur 2.42: Instroom in hbo-verpleegkunde (eerstejaars hoger onderwijs én eerstejaars in de opleiding) in absolute aantallen naar geslacht, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)

De deelname van nieuwe studenten aan bètatechniek laat geen verrassend beeld zien (figuur 2.43), behalve dat de 'piek' in 2020-2021 hier niet voorkomt. In alle jaren zien we dat de deelname van mannen veel groter is dan die van vrouwen. Het laatste jaar is er een stabiel beeld, behoudens een geringe daling van de deelname van mannen aan bètatechnische opleidingen (sinds 2017-2018 is er bij deze groep een geleidelijke daling geconstateerd van 40% naar 36%).

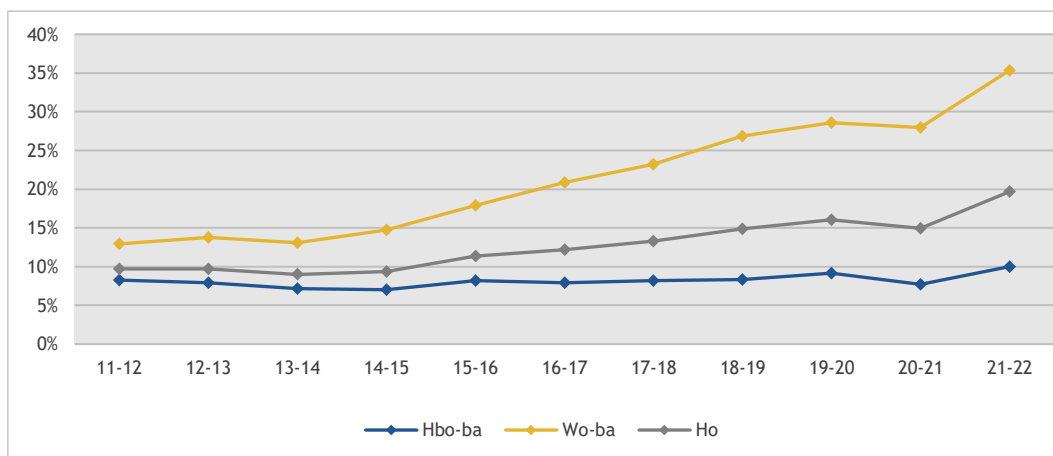
Figuur 2.43: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2011-2021)

Figuur 2.44 toont het aantal internationale studenten dat instroomt in het hoger onderwijs. Het aantal internationale studenten is bepaald door DUO op basis van hun vooropleiding en geboorteland. Sinds het jaar 2014-2015 is dit totale aantal meer dan verdubbeld, van 11.236 in 2014-2015 naar 26.168 in 2021-2022. Deze stijging komt vooral door de stijging in het wo (van 5.362 naar 17.939, meer dan een verdrievoudiging) en in minder mate door de stijging binnen hbo (van 5.874 naar 8.229, een stijging van 40%). In het laatste jaar is er met name in het wo weer een stijging van 21 procent van het aantal internationale studenten. De coronamaatregelen hebben kennelijk geen grote gevolgen gehad voor de instroom van internationale studenten in het wo; in het hbo was er in 2020-2021 een geringe daling en een kleine stijging in het laatste jaar.

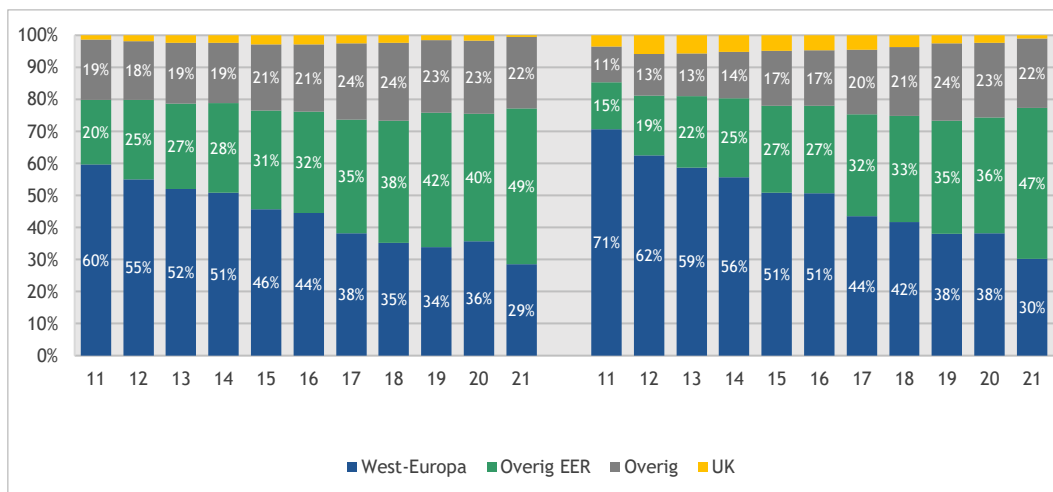
Figuur 2.44: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1CHO 2011-2021)

Het aantal internationale studenten dat jaarlijks start met een bacheloropleiding aan een bekostigde Nederlandse hogeronderwijsinstelling is sinds 2016-2017 enorm gestegen, ook als we kijken naar hun aandeel in de totale studentenpopulatie (figuur 2.45). In het laatste jaar neemt dit een enorme vlucht (het aandeel in de populatie stijgt in het wo van 28 procent naar 35 procent en in het hbo van acht naar tien procent (totaal van 15% naar 20%)). Tijdens de lockdownperiode bleef het relatieve aantal internationale studenten stabiel.

Figuur 2.45: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% excl. ad) (bron: 1CHO 2011-2021)

Figuur 2.46 toont de herkomstregio van internationale studenten. We maken onderscheid tussen West-Europa, Overig EER (een land uit Europa dat niet onder 'West-Europa' valt, zoals Bulgarije en Roemenië) en Overig (landen buiten Europa). De UK is, vanwege uitreding uit de EU en EER apart weergegeven. Deze indeling is met terugwerkende kracht opnieuw aangemaakt. In het wo is het aandeel internationale studenten uit West-Europa tussen 2010-2011 en 2021-2022 elk jaar gedaald. In het laatste jaar van 36 naar 29 procent in het hbo en van 38 naar 30 procent in het wo. Het aandeel studenten uit de overige EER landen is (binnen de hele groep internationale studenten) weer verder toegenomen (het laatste jaar van 40% naar 49% in het hbo en van 36% naar 47% in het wo). Ook het aandeel internationale studenten uit de overige landen is in dezelfde periode gestegen tot (in het laatste jaar) 22 procent van de totale populatie internationale studenten.

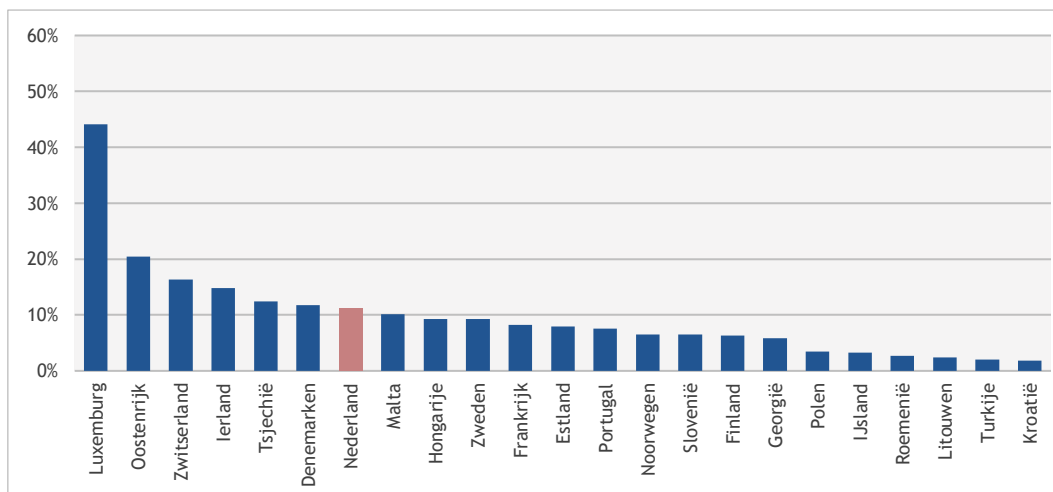

Figuur 2.46: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2011-2021)

Onderstaand overzicht laat de top 5 herkomstlanden zien waar de buitenlandse studenten in 2020-2021 vandaan komen.

West-Europa		Overig EER		Overig	
Duitsland	4.610	Roemenië	1.882	China	648
Frankrijk	1.153	Italië	1.534	Turkije	514
België	913	Polen	1.373	India	461
Zweden	259	Spanje	1.288	USA	392
Luxemburg	222	Bulgarije	1.272	Rusland	351
UK	235				

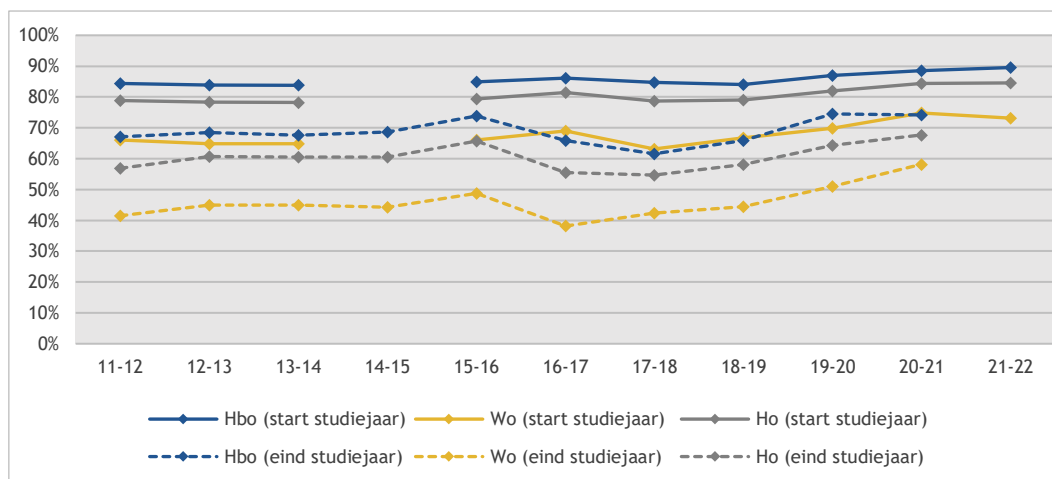
Hoe verhoudt het aandeel internationale studenten zich tot het totaal aantal studenten in verschillende landen? Hiervoor is op basis de database van Eurostudent VII³⁸ een overzicht gemaakt van het aandeel internationale studenten in de totale studentenpopulatie (figuur 2.47). In tegenstelling tot eerdere resultaten in dit hoofdstuk, waar alleen gekeken is naar de nieuwe instroom, is hier het aandeel weergegeven ten opzichte van alle studenten. Dan staat Nederland op de zevende plaats (met 11%) achter Luxemburg, Oostenrijk, Zwitserland, Ierland, Tsjechië en Denemarken.

Figuur 2.47: Aandeel internationale studenten naar land (bron: Eurostudent VII)

38 Zie voor meer informatie www.eurostudent.eu.

Figuur 2.48 toont het aandeel eerstejaarsstudenten dat in het begin van het eerste studiejaar (september; Startmonitor) en aan het eind van het eerste studiejaar (juni-juli; Studentenmonitor) nog thuis woont.³⁹ In totaal ruim acht van de tien studenten (85%) woonde in 2021-2022 aan het begin van hun eerste studiejaar (september) nog thuis (90% in het hbo en 73% in het wo). Dit percentage (thuiswonenden aan het begin van het studiejaar) is het laatste weer (significant) toegenomen in het hbo (van 89% naar 90%) en afgenomen in het wo (van 75% naar 73%). Met name in het wo zien we daarnaast dat het aantal studenten dat aan het eind van het studiejaar thuis woont, is toegenomen (na eveneens een forse toename een jaar eerder: van 44% in 2019-2020 naar 51% in 2020-2021 naar 58% in 2021-2022). In het hbo is (na een forse stijging van het aantal thuiswonden vorig jaar) het aandeel thuiswonenden aan het eind van het studiejaar dit jaar stabiel gebleven. Deze fluctuaties houden wellicht ook verband met de coronacrisis.

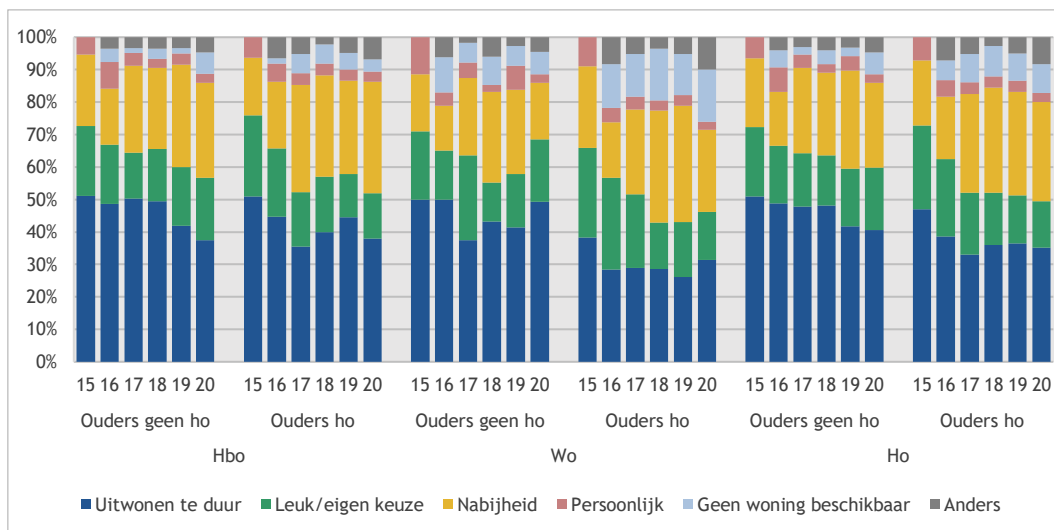

Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en aan het eind van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2011-2021 en Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 2.49 laat de redenen zien die studenten hebben om thuis te wonen.⁴⁰ De twee belangrijkste redenen die het laatste jaar genoemd worden hebben te maken met kosten, uitwonen is voor deze studenten te duur (37%) en met het feit dat de onderwijsinstelling in de buurt is (nabijheid, 26%). Met name in het hbo lijken de kosten van een eigen woonplek steeds minder een rol te spelen. In het wo spelen de kosten in de overweging om thuis te blijven wonen in vergelijking met vorig jaar juist een grotere rol en neemt de impact van de nabijheid van de onderwijsvoorziening in deze overweging sterk af. Met name in het wo speelt het kostenaspect veel minder een rol bij studenten met hoogopgeleide ouders; voor deze groep is de nabijheid van de onderwijsinstelling in de afweging om thuis te blijven en de beschikbaarheid van woningen veeleer van belang. Ook in het hbo is de nabijheid van de hogeschool als motief om thuis te blijven wonen voor studenten met hoogopgeleide ouders belangrijker dan voor eerstegeneratiestudenten. Het kostenaspect heeft in het hbo niet zozeer te maken met het opleidingsniveau van de ouders, maar wel met het inkomen. Studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen noemen dit motief veel vaker. De nabijheid speelt voor studenten met ouders met een bovengemiddeld inkomen sterker dan voor ouders met een lager inkomen.

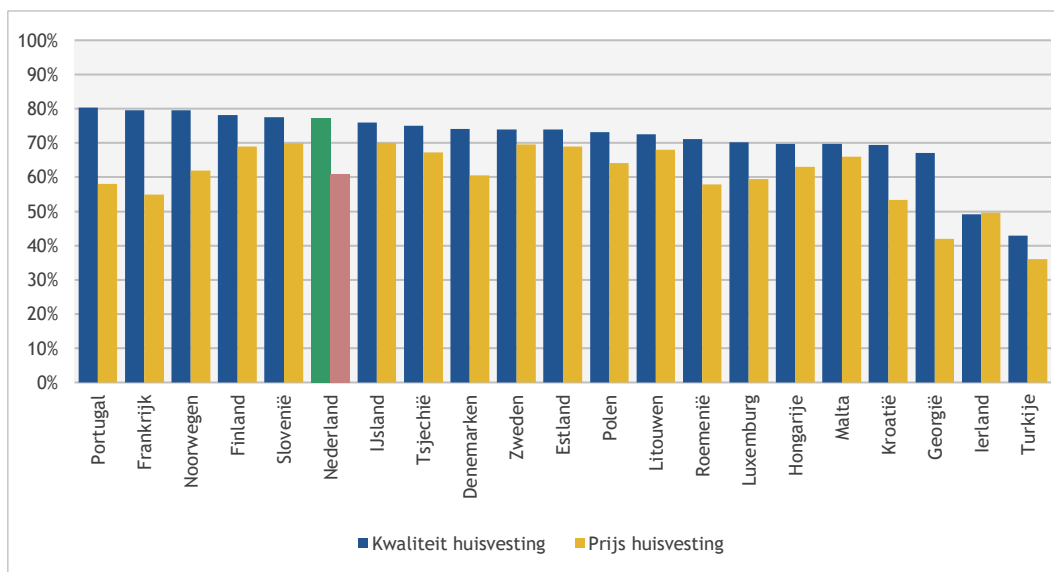
³⁹ In 2014-2015 kan het percentage thuiswonenden in het begin van het studiejaar niet worden weergegeven, omdat de betreffende vraag dat jaar in de Startmonitor niet werd gesteld. Het percentage thuiswonenden aan het eind van het studiejaar (stippellijn) is iets korter; de Studentenmonitor wordt sinds 2010-2011 in haar huidige vorm afgenomen; de meting van 2021-2022 is ten tijde van deze rapportage nog niet gedaan.

⁴⁰ De opties 'Geen ander woning beschikbaar' en 'Anders' zijn er sinds 2016-2017

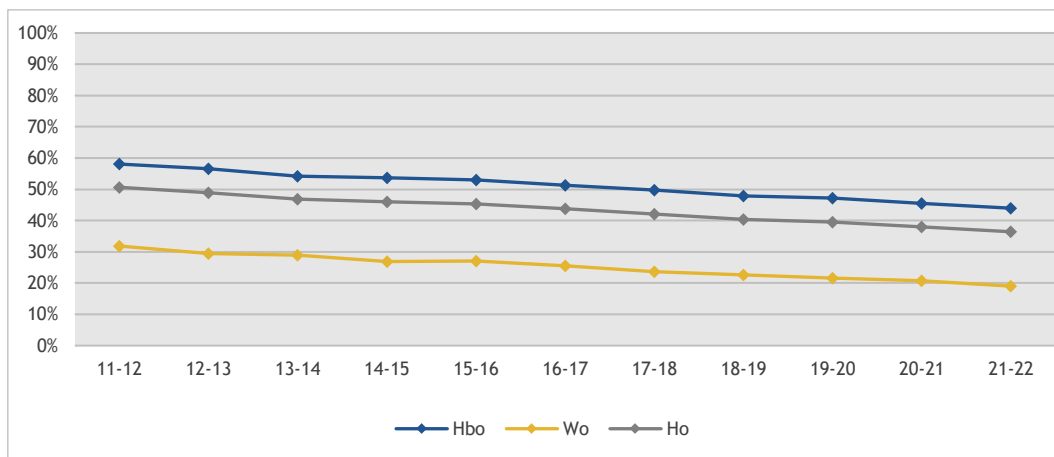
Figuur 2.49: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Binnen het Europese project 'Eurostudent' is gevraagd naar de tevredenheid met de kosten en de kwaliteit van de huisvesting voor studenten. De resultaten van Nederland zijn weergegeven in afwijkende kleuren. Figuur 2.50 laat zien dat in Nederland 77 procent van de studenten tevreden is over de kwaliteit van de huisvesting en bevindt zich hiermee in de top-6, na Portugal, Frankrijk, Noorwegen, Finland en Slovenië. Dat geldt niet voor de betaalbaarheid van de huisvesting. Daar zijn Nederlandse studenten veel minder tevreden over. Met 61 procent tevreden studenten staat Nederland op de twaalfde plaats in deze rij.

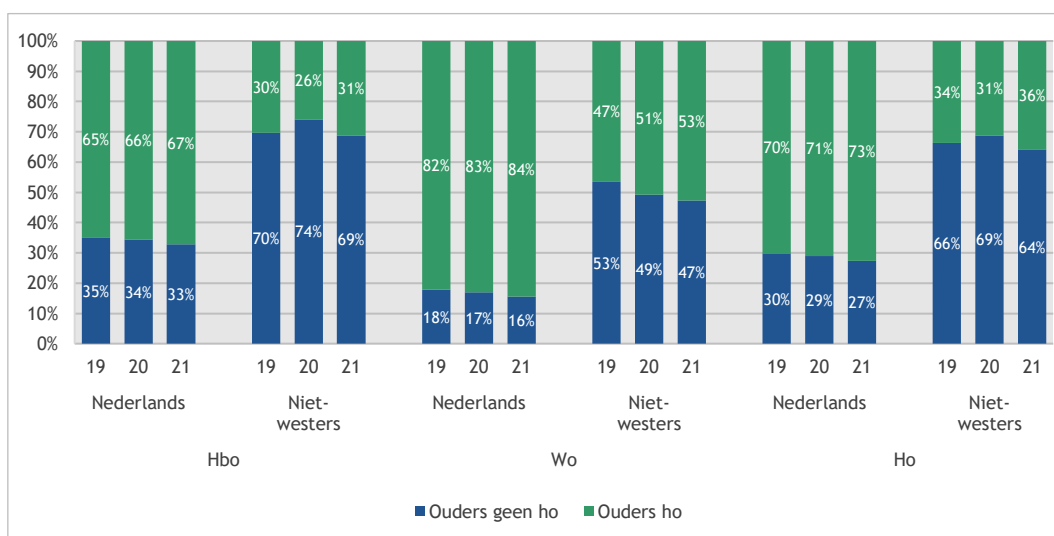
Figuur 2.50: Tevredenheid met prijs en kwaliteit van huisvesting, naar land (bron: Eurostudent VII)

Figuur 2.51 toont het aandeel studenten waarvan beide ouders geen opleiding in het ho hebben afgerond (eerstegeneratiestudenten). Deze cijfers zijn gebaseerd op de CBS-microdata. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is in het hbo veel hoger dan in het wo. In 2020-2021 had 38 procent van de ho-studenten ouders die geen opleiding hebben genoten op hogeronderwijsniveau; het laatste jaar (2021-2022) is dit 36 procent (van 21% naar 19% in het wo en van 45% naar 44% in het hbo). In 2011-2012 was dit nog 51 procent. Door de jaren heen zien we een daling van het aandeel eerstegeneratiestudenten in zowel hbo als wo. Dit heeft uiteraard ook te maken met het gestegen opleidingsniveau in de populatie.

Figuur 2.51: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS-microdata)

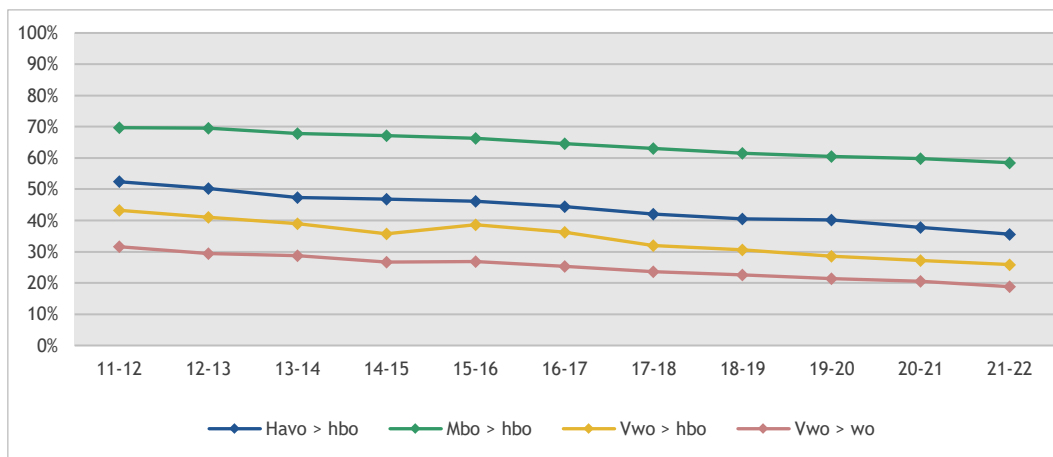
Figuur 2.52 toont het aandeel eerstegeneratiestudenten uitgesplitst naar soort ho en migratieachtergrond. Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond bevinden zich meer eerstegeneratiestudenten dan onder studenten zonder migratieachtergrond. In 2020-2021 is van alle studenten met een niet-westerse migratieachtergrond 64 procent eerstegeneratiestudent. Onder studenten zonder migratieachtergrond gaat het om 27 procent eerstegeneratiestudenten. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is het laagst onder wo-studenten zonder migratieachtergrond; hiervan heeft 84 procent minstens één ouder die hoger onderwijs heeft gevolgd.

Figuur 2.52: Percentage eerstejaars hoger onderwijs naar migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2019-2021)

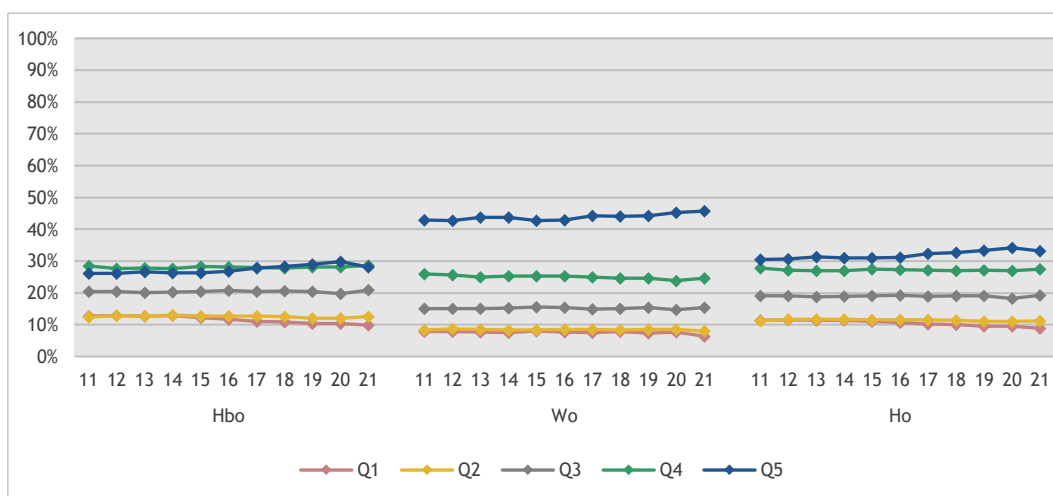
Figuur 2.53 laat de verdeling van eerstegeneratiestudenten in het hoger onderwijs zien naar vooropleiding. Hieruit blijkt duidelijk dat het aandeel eerstegeneratiestudenten afneemt met het stijgen van het onderwijsniveau. De meeste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de mbo-hbo doorstroom (58% in 2021-2022), gevolgd door de havo-hbo doorstroom (36% in 2021-2022). De minste eerstegeneratiestudenten vinden we in de vwo-hbo doorstroom (26%, 2021-2022) en de vwo-wo doorstroom (19% in 2021-2022). In alle groepen is het aandeel sinds vorig jaar licht gedaald. Dit zegt overigens niets over de doorstroom van eerstegeneratiestudenten naar het hoger onderwijs. Hierover is gerapporteerd in figuur 2.12.⁴¹

41 Op basis van deze figuur wordt geconcludeerd dat vanuit het mbo eerstegeneratiestudenten minder vaak doorstromen; vanuit havo en vwo zien we dit verschil niet.

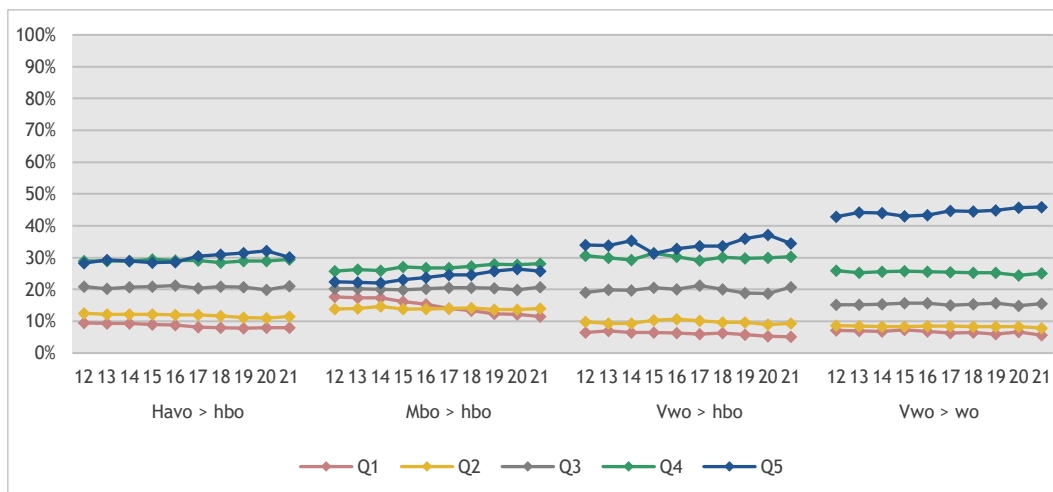
Figuur 2.53: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS-microdata)

Figuur 2.54 toont het aandeel ouders naar inkomenskwintielen uitgesplitst naar hbo en wo (Q5 is het 20%-hoogste inkomenskwintiel; Q1 het 20% laagste kwintiel). Voor het gehele hoger onderwijs geldt in 2021-2022 dat 20 procent van de studenten ouders heeft uit de twee laagste inkomensgroepen, negentien procent heeft ouders uit de middelste inkomensgroepen en 61 procent van de studenten is afkomstig uit gezinnen met ouders uit de twee hoogste inkomensgroepen. Daarnaast valt op dat het wo meer dan het hbo studenten met ouders uit de twee hoogste inkomenskwintielen (Q4 en Q5) herbergt (70% vs. 57%). In het wo heeft 46 procent van de studenten ouders uit de hoogste inkomenskwintiel (Q5); in het hbo 28 procent. Een inkomen uit de twee laagste inkomenskwintielen (Q1 en Q2) zien bij de instroom in 2021-2022 in het hbo (22%) vaker dan in het wo (14%).

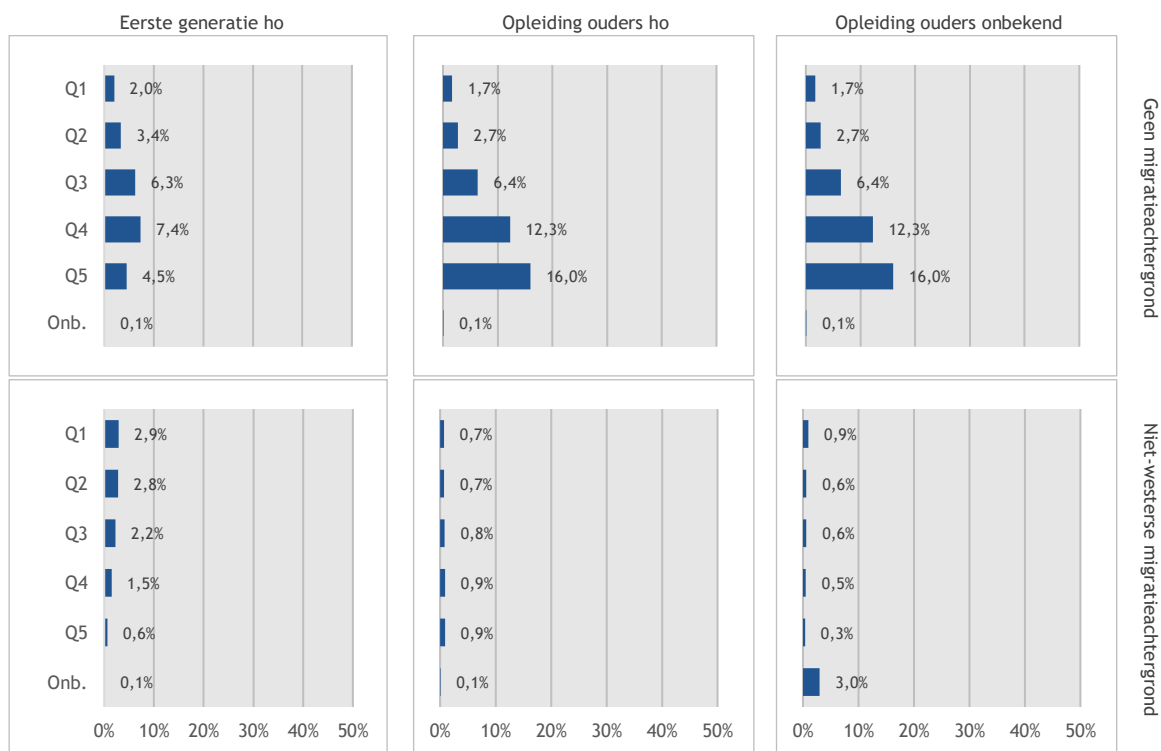
Figuur 2.54: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: CBS-microdata 2011-2021)

Figuur 2.55 toont de inkomens van ouders naar vooropleiding van studenten. Vergelijkbaar met de opleidingsachtergrond van de ouders zien we dat ook het inkomensniveau hoger is naarmate het onderwijsniveau stijgt: de hogere inkomens zien we vooral bij de vwo-wo doorstroom. Dit gegeven is redelijk stabiel over de jaren.

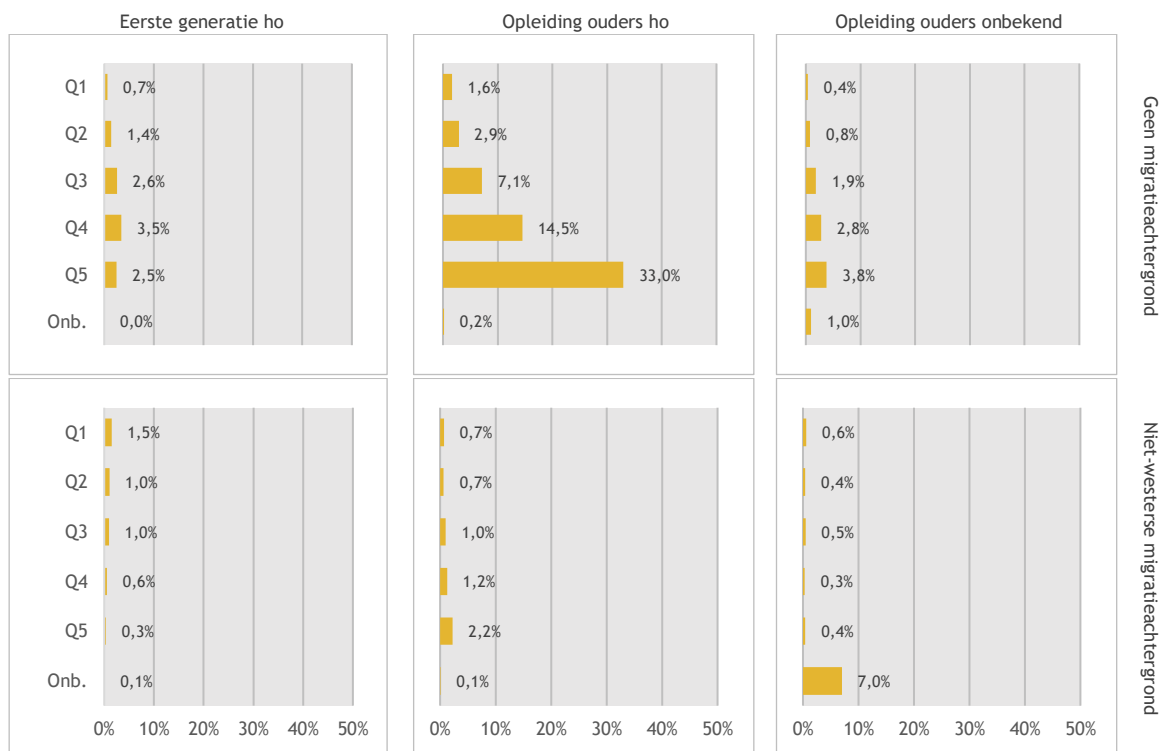

Figuur 2.55: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: CBS-microdata 2011-2021)

Hoe ziet de samenstelling van de hbo- en wo-eerstejaarspopulatie eruit? Onderstaande figuren laten dit zien. Hierbij is steeds de hbo-populatie op honderd procent gesteld en ook de wo-populatie. De samenstelling ervan is langs drie dimensies weergegeven: het inkomen van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en de achtergrond van de studenten (niet-westerse migratieachtergrond vs. geen migratieachtergrond). Uit figuur 2.56 en figuur 2.57 vallen twee zaken op als we hbo en wo met elkaar vergelijken. Het hbo is meer egalitair dan het wo. De verdeling over de categorieën is meer gespreid dan in het wo. In het wo is bijna de helft (47%) van de totale nieuwe instroom afkomstig uit een milieu waar zowel sprake is van een Nederlandse achtergrond als van een hoog opleidingsniveau van de ouders als van een hoog inkomensniveau van de ouders (Q4, Q5). In het hbo beslaat deze groep 28 procent van de nieuwe instroom.

Figuur 2.56: Verdeling van de totale hbo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS-microdata 2020-2021)

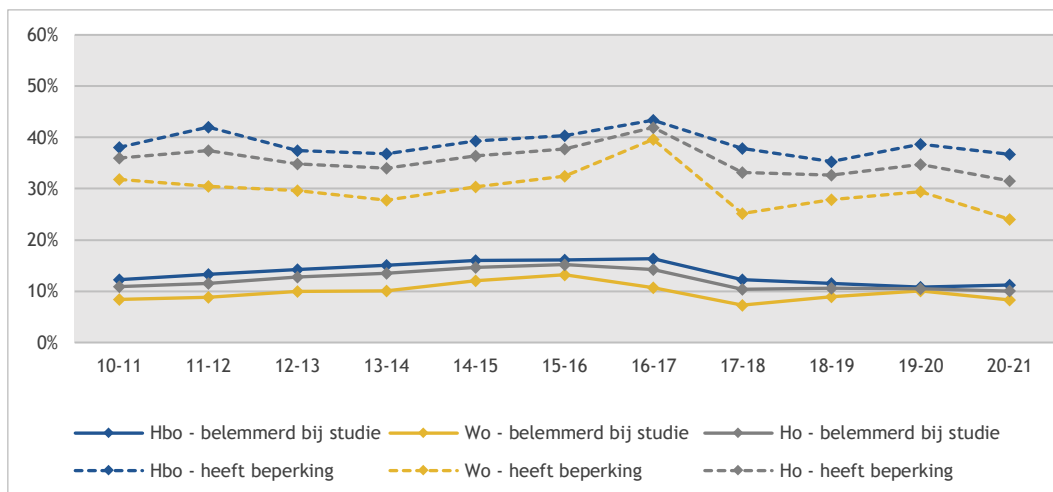

Figuur 2.57: Verdeling van de totale wo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS-microdata 2020-2021)

Figuur 2.58 toont het aandeel eerstejaars bachelorstudenten met een functiebeperking. De bron is de Studentenmonitor hoger onderwijs. Het betreft hier het aandeel studenten dat aangeeft een vorm van beperking te hebben ('heeft beperking') en het aandeel studenten dat aangeeft bij hun studie belemmerd te worden door deze beperking.⁴² Alleen studenten die *belemmerd worden door een functiebeperking* zijn aandachtsgroep in deze monitor. Een afname van deze groep binnen de studentenpopulatie zou een indicatie kunnen zijn van verminderende toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een beperking of een teken dat instellingen inclusiever zijn geworden. Een nadere beschrijving van de situatie van deze groep studenten is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 6. Hier wordt uitsluitend het aandeel nieuwe eerstejaars getoond dat belemmerd wordt door een functiebeperking. In 2017-2018 is voor het eerst een toestemmingsvraag toegevoegd in de enquête. Hierdoor zijn langjarige trends beïnvloed.⁴³ Daarom vergelijken we de cijfers met die van vorig jaar. In 2020-2021 werd tien procent van de studenten belemmerd door een functiebeperking (11,2 % in het hbo en 8,3% in het wo). Dit is geen significant verschil ten opzichte van vorig jaar. Ook binnen het hbo en wo is geen significante trend vastgesteld. Dit geldt ook voor vorig jaar. Ook in de samenstelling van het eerste cohort dat tijdens de coronacrisis startte in het hoger onderwijs, was er geen af- of toename van het aandeel studenten met een functiebeperking. Het aandeel studenten dat aangeeft een beperking te hebben nam, los van de mate waarin zij hierdoor belemmerd worden tijdens hun studie iets af (van 35% naar 32%). De daling is alleen in het wo significant (van 29% naar 24%).

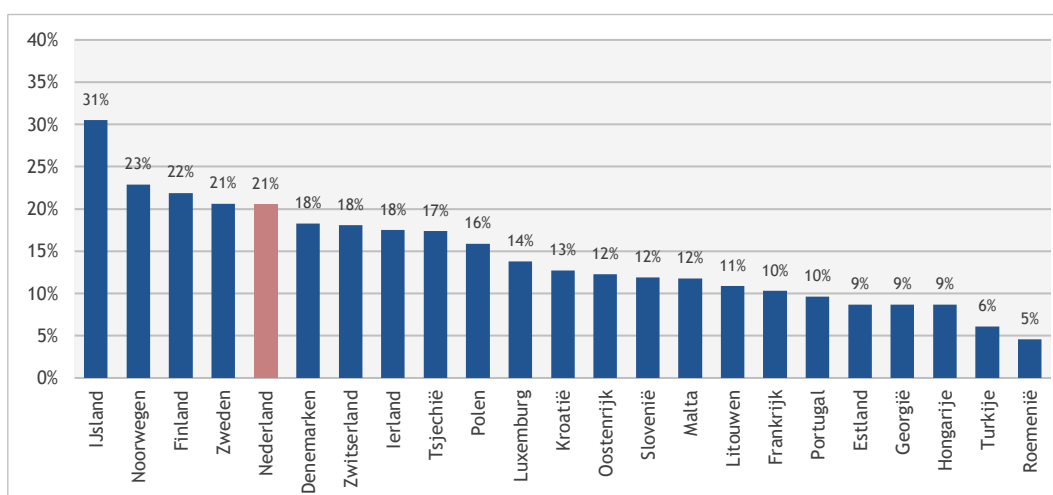
⁴² De meting 2019-2020 van de Studentenmonitor vindt plaats aan het eind van het studiejaar (juni-juli 2020).

⁴³ In 2017-2018 is vanwege de AVG een toestemmingsvraag toegevoegd. Dit heeft de resultaten mogelijk beïnvloed. In 2018-2019 is die speciale functiebeperkings(akkoord)vraag weer weggelaten, omdat deze toestemming al gedekt werd door het uitgebreide informed consent aan het begin van de enquête.

Figuur 2.58: Percentage nieuwe voltijd bachelors dat een functiebeperking heeft en het percentage studenten dat belemmerd wordt bij de studie door de functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Ook in Eurostudent is de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een functiebeperking een belangrijke indicator.⁴⁴ Figuur 2.59 laat zien dat (naar de definitie van Eurostudent, die afwijkt van de hiervoor beschreven definitie⁴⁵) het percentage van 21 procent met een functiebeperking in Nederland, ons land op de vijfde plaats zet van alle landen als het gaat om een goede toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een beperking, na IJsland, Noorwegen, Finland en Zweden.

Figuur 2.59: Aandeel studenten met een functiebeperking, naar land (bron: Eurostudent VII)

2.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de instroom in het hoger onderwijs tegen het licht gehouden. We zijn ingegaan op de vooropleiding en achtergrond van deze studenten en hebben in beeld gebracht hoe de doorstroom en de instroom zich in de loop van de jaren hebben ontwikkeld. Hiervoor hebben we gebruikgemaakt van doorstroombestanden van DUO (BRON), CBS-microdata, het 1cHO en steekproefbestanden (Studentenmonitor en Startmonitor). In deze paragraaf bespreken we per onderzoeksvraag de belangrijkste uitkomsten.

⁴⁴ Zie voor meer informatie www.eurostudent.eu.

⁴⁵ In Eurostudent is gevraagd: Please indicate if you have a disability, impairment, long-standing health problem, functional limitation or learning disability. 'Long-standing health problem describes a health problem that has lasted or is likely to last for at least 6 months. Multiple answers possible: Yes, physical chronic disease, Yes, mental health problem, Yes, mobility impairment, Yes, sensory impairment (e.g. vision, hearing), Yes, learning disability (e.g. dyslexia), Yes, another long-standing health problem/ functional limitation/ impairment/ etc., No.

In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

In de doorstroomcijfers is dit jaar duidelijk het 'corona-effect' te zien, met name voor het diplomacohort/eindexamencohort 2019-2020. Het cohort was niet alleen in omvang groter, ook de doorstroom was hoger. Dit alles resulteert in een 'piek' in de instroom in 2020-2021 en een normalisatie in 2021-2022, als we kijken naar de totale doorstroom. Nagenoeg alle cijfers herstellen zich weer. Binnen de vooropleidings-niveaus zijn er wel verschillen. De doorstroom van mbo naar hbo daalde iets meer dan we op basis van het aantal gediplomeerden zouden verwachten. Voor de doorstroom vanuit vwo lopen de cijfers redelijk 'in de pas' met vorig jaar. Opvallend is dat doorstroom vanuit havo behoorlijk achterblijft. De groep havisten die kiest voor een vervolg binnen het voortgezet onderwijs, is het laatste jaar is toegenomen. Dit kan te maken hebben met de invoering van het doorstroomrecht. De doorstroom naar de associate degree blijft stabiel, zo ook de doorstroom van vwo naar hbo.

Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de student- en opleidingskenmerken?

Het aandeel vrouwen dat doorstroom naar het ho ten opzichte van alle vrouwelijke gediplomeerden in vo en mbo is, in vergelijking met die van mannen, nog steeds iets hoger. De doorstroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond loopt redelijk synchroon met die van Nederlandse studenten. Relatief veel gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond stromen door van mbo naar hbo. Nog steeds kiezen mannen (met een bètatechnisch vooropleidingsprofiel of een technische mbo-opleiding) veel vaker voor een bètatechnische studie dan vrouwen. Toch is er in de langjarige trend een daling zichtbaar sinds 2014-2015.

Eerstegeneratiestudenten uit het mbo stromen minder vaak door naar het hoger onderwijs dan mbo-gediplomeerden waarvan minstens één van de ouders een ho-opleiding heeft afgerond. Voor studenten vanuit havo en vwo verschilt dit niet of nauwelijks. Voor het gehele hoger onderwijs geldt in 2021-2022 dat meer dan de helft van de studenten afkomstig is uit gezinnen met ouders uit de twee hoogste inkomensgroepen.

Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

Slechts acht procent van het eindexamencohort 2019-2020 nam een tussenjaar, terwijl dat normaal op elf procent ligt. Vooral vwo-scholieren van 2019-2020 stroomden veel vaker direct door naar het hoger onderwijs.

Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in bètatechnische studies) en in associate degrees?

De instroom is behoorlijk afgenomen in vergelijking met vorig studiejaar. De piek vanwege de coronacrisis is ook hier duidelijk zichtbaar. Het laatste jaar is de instroom (in aantal) ook nog iets lager dan twee jaar geleden. In hoeverre studenten hun instroom uitstellen vanwege verkiezingsbeloften die in het voorjaar zijn gedaan over de herinvoering van de basisbeurs, weten we niet. Het kan een rol hebben gespeeld. Ook in de instroom in de associate degree is een bescheiden daling waarneembaar. Overigens lijkt in de associate degree de deeltijdvariant iets meer terrein te winnen ten koste van de voltijdvariant. Toch kiest nog steeds meer dan de helft voor voltijd. De wo-bachelor kent (nagenoeg) uitsluitend voltijdstudenten; het aandeel deeltijders in de hbo-bachelor is al jaren stabiel rond de zes procent. Daarnaast kent het hbo ongeveer twee procent duale studenten. Het aantal oudere studenten dat getypeerd kan worden als leven-lang-leren studenten is al jaren stabiel, zo'n zes à zeven procent van de totale instroom.

Hoe is de instroom verdeeld naar student- en opleidingskenmerken en zijn er opvallende trends zichtbaar?

Van alle nieuwe bachelors in het hbo is 70 procent tussen de 17 en 19 jaar oud. In het wo is dit 86 procent. De ad-populatie kent de hoogste gemiddelde leeftijd, maar wordt geleidelijk aan iets jonger. Bachelor-opleidingen kennen een lichte ondervertegenwoordiging van mannen (46%); in de associate degrees zijn mannen iets oververtegenwoordigd (52%). Verschillen met voorgaande jaren zijn minimaal.

De instroom in de bacheloropleidingen naar vooropleiding laten kleine verschuivingen zien. Het aandeel 'havo' (51% van het hbo) neemt in het hbo iets af, vwo-hbo blijft redelijk stabiel (6%) evenals het mbo-hbo (31%). De overige studenten (12-13%) komen vanuit het buitenland of via een ander vooropleidingstraject.

Het wo wordt gedomineerd door vwo'ers (61%). De rest zijn met name studenten uit het buitenland (en een kleine groep met een andere vooropleiding), die de laatste jaren een grote opmars maakten. De associate degree wordt met name bevolkt door studenten met een mbo-achtergrond (78%), maar ook steeds vaker door havisten (18%). Het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is door de jaren heen geleidelijk gegroeid van veertien procent in 2011-2012 naar zeventien procent in 2021-2022.

Het percentage thuiswonenden aan het begin van het studiejaar is het laatste jaar toegenomen in het hbo (van 89% naar 90%) en afgenomen in het wo (van 75% naar 73%). In het wo is het aantal studenten dat nog thuis woont aan het eind van het studiejaar eveneens toegenomen naar 58 procent (nadat het ook vorig jaar is toegenomen). In het hbo is het aantal thuiswonenden aan het eind van het studiejaar (na een stijging van het aantal thuiswonden vorig jaar) stabiel gebleven. De belangrijkste redenen om thuis te blijven wonen zijn de kosten van uit huis gaan (dit wordt vaker genoemd door studenten met minder draagkrachtige ouders) en het feit dat de onderwijsinstelling in de nabijheid van het ouderlijk huis ligt (dit wordt vaker genoemd door studenten met ouders met een bovengemiddeld inkomen). In vergelijking met andere Europese landen zijn de Nederlandse studenten overigens redelijk tevreden met hun woonsituatie (77% is tevreden). Nederland staat hiermee op plaats 6 van de 21 onderzochte landen. Over de betaalbaarheid van de huisvesting zijn Nederlandse studenten kritischer. Met 61 procent tevreden studenten bevindt Nederland zich op de twaalfde plaats (van 21 landen).

Het aandeel studenten met een functiebeperking dat het hoger onderwijs instroomt is met tien procent nagenoeg gelijk aan dat van vorig jaar. Ook in de samenstelling van het eerste cohort dat tijdens de coronacrisis startte in het hoger onderwijs (2020-2021), was er geen af- of toename van het aandeel studenten met een functiebeperking met het jaar ervoor. In Europees perspectief staat ons land op de vijfde plaats van alle landen als het gaat om een goede toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking, na (met name) de Scandinavische landen.

De verdeling naar 'tekortsectoren' onderwijs, zorg en bètatechniek kennen kleine schommelingen, maar laten doorgaans een stabiel beeld zien. Het aandeel bètatechniek lijkt in hbo en wo licht gekrompen. Dit is minimaal, maar verdient wel aandacht. Dit geldt ook voor de verdeling van de eerstejaars instroom in de verschillende opleidingssectoren. Ook in de wo zorgopleidingen is er een minimale krimp waarneembaar. Maar het gaat hier veelal ook om numerusfixusopleidingen met vaste studentstromen. Het aantal studenten in zorgopleidingen in het hbo groeit licht. Dat zien we ook aan de toename van de instroom in hbo-verpleegkunde. Sinds 2014-2015 is deze studie veel populairder geworden.

Na een kleine opleving in 2020-2021 lijken de stromen van nieuwe eerstejaars en eerstejaars aan de opleiding bij de pabo weer op het niveau van twee jaar geleden. De instroom in de tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het onderwijs (Duits, Frans, Nederlands, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde) ontwikkelt zich zorgwekkend. Deze lerarenopleidingen hebben samen een instroom van 561 nieuwe ho-studenten (totaal 1.542 eerstejaars aan de opleiding, die al een ho-verleden hebben), een grote afname (-50% als gekeken wordt naar de eerstejaars ho en -31% voor de eerstejaars aan de opleiding) sinds 2017-2018. Er is een sterkere afname geconstateerd bij de talen dan bij de bètavakken.

Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

Twaalf procent van de studenten in het hoger onderwijs startte aan een numerusfixusopleiding. Aan opleidingen met nadere aanvullende eisen (vooral kunstopleidingen) begon negen procent van de hbo-studenten. Bij kleinschalig en intensieve opleidingen (vooral University Colleges) schreef vijf procent van alle wo-studenten zich in (1% in het hbo). De kleinste participatie in een selectieopleiding in het hbo zien we bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (9%), gevolgd door Nederlandse mannen en vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (beide 12%) en door Nederlandse vrouwen (16%).

In het wo is dit beeld anders: Nederlandse mannen stromen het minst vaak in aan selecterende opleidingen, gevolgd door mannen met een niet-westerse migratieachtergrond, door Nederlandse vrouwen en tot slot door vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarmee lijkt er vooral een ‘selectie-effect’ te zijn van geslacht en veel minder van de (migratie-)achtergrond van de student. Dit kan zowel te maken hebben met een hogere deelname aan de selectieprocedure als met een (mogelijke) grotere toelatingskans. Dat is uit deze analyses niet af te leiden.

Verandert de instroom van het aantal internationale studenten en studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

Het aantal internationale studenten is enorm gegroeid, met name in het wo. In de coronacrisis zagen we een stabilisatie, maar geen grote dalingen. Het laatste jaar laat met name in het wo weer een stijgende lijn zien. Het aandeel in de populatie stijgt ook in relatieve zin (in het wo van 28% naar 35% en in het hbo van 8% naar 10%, totaal van 15% naar 20%). Tijdens de lockdownperiode bleef het relatieve aantal internationale studenten stabiel. Steeds minder studenten zijn afkomstig uit West-Europa, steeds meer uit overige Europese (EER) landen of overige (niet EER) landen. De meest voorkomende herkomstlanden zijn in 2020-2021 (>500 studenten): Duitsland, Roemenië, Italië, Polen, Spanje, Bulgarije, Frankrijk, België, China, Hongarije en Griekenland. Kijken we naar alle ingeschreven studenten, dan staat Nederland op de zevende plaats (met 11% buitenlandse studenten) achter Luxemburg, Oostenrijk, Zwitserland, Ierland, Tsjechië en Denemarken. Vorig jaar was er sprake van kleine een daling in de instroom van Caribische studenten; dit jaar zien we weer een stijging. De grootste groep Caribische studenten gaat studeren in het hbo en de meesten komen uit Aruba en Curaçao.

3 Studiekeuze

Ardita Muja, Myrthe Hendrix & Anne Groot

3.1 Inleiding en vraagstelling

Een weloverwogen oriëntatieproces en overtuigde studiekeuze zijn van groot belang voor de studie. De ervaren match van studenten met hun opleiding is zelfs de beste voorspeller van studiesucces in het eerste jaar. In dit hoofdstuk bespreken we daarom vanuit verschillende invalshoeken de studiekeuze van nieuwe eerstejaars, zoals de voorlichting waar zij gebruik van maken en hun keuzemotieven. Ook bestuderen we onder andere de activiteiten waar zij in het kader van studiekeuzecheck mee te maken krijgen en de gevolgen van selectie.

Met ingang van studiejaar 2017-2018 is voor numerusfixusopleidingen de centrale loting afgeschaft en vervangen door decentrale selectie door de instellingen. Net als de studiekeuzecheck beoogt deze maatregel de kans te vergroten dat elke student op de juiste plek komt te studeren. Er ligt een wetsvoorstel in de Tweede Kamer waarin decentrale loting als selectiemethode voor instellingen toegevoegd wordt bij numerus fixus opleidingen. Dit voorstel is op dit moment nog niet aangenomen.⁴⁶

De analyses in dit hoofdstuk zijn vrijwel volledig gebaseerd op de Startmonitor en deels op het 1CHO. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- a) Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b) Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c) Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- d) Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck; heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- e) Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- f) Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studieadvies (bsa) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- g) Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- h) Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

3.2 Data en definities

Bijna alle gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op twaalf metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2021-2022). Alle getoonde gegevens zijn gewogen voor steekproef-afwijkingen. De Startmonitor is een landelijk onderzoek, oorspronkelijk geïnitieerd door ResearchNed, dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de Startmonitor een onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, uitgevoerd door ResearchNed. Het onderzoek volgt jaarlijks de instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs. De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval of -switch in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs.

⁴⁶ Zie kamerstuk: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/kst-35765-2.html>

In de Startmonitor zijn in de studiejaren tot en met 2017-2018 gegevens verzameld op drie momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten werd aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces en studieuitval. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de tweede enquête (december) vervallen en bestaat de Startmonitor uit twee enquêtes (september en juni). De vragen die voorheen in december werden gesteld, zoals bijvoorbeeld over de aansluiting met de vooropleiding, worden nu later in het studiejaar gesteld (in de juni-enquête). Het beantwoorden van de vragen op een ander moment in het studiejaar kan van invloed zijn op de uitkomsten. In theorie zou daarnaast de samenstelling van de responsgroep die de vragen beantwoordt ook kunnen veranderen door het enquêtemoment (bijv. minder uitvallers die nog meedoen), maar na toetsing blijken hierin geen verschil op te treden ten opzichte van voorgaande jaren. Het unieke van de Startmonitor is dat aan het eind van het jaar bekend is welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren; dit kan gekoppeld worden aan de wijze waarop ze aan hun studie zijn begonnen en hoe ze tijdens dat eerste jaar zijn 'geland'.

De resultaten voor het huidige studiejaar (2021-2022) zijn gebaseerd op de gegevens van de enquête uit september 2021. De meting van juni 2022 is voor het instroomcohort 2021-2022 nog niet beschikbaar. Het aantal records in september 2019 en 2020 zijn hoger omdat een groter aantal studenten een uitnodiging voor deelname aan de enquête hebben ontvangen. De Startmonitor bevat geen informatie over internationale studenten. Voor de analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn uitsluitend de reguliere vooropleidingen meegenomen: havo naar hbo, mbo naar hbo, vwo naar hbo en vwo naar wo.

Tabel 3.1: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	Totaal
Septembermeting													
Hbo	13.268	13.503	13.055	14.723	13.007	9.773	8.242	8.173	7.791	13.435	13.147	7.725	146.559
Wo	3.500	6.835	5.215	5.125	4.546	5.038	5.298	4.951	4.880	8.140	8.523	5.462	72.204
Ho	16.768	20.338	18.270	19.848	17.553	14.811	13.540	13.124	12.671	21.575	21.670	13.187	218.763
Vervolgmetingen													
Hbo	5.570	5.893	3.786	6.111	5.338	4.102	3.384	2.753	1.387	2.325	2.310		46.789
Wo	2.137	4.278	2.091	2.726	2.313	2.780	3.101	2.121	1.470	2.097	2.143		30.157
Ho	7.707	10.171	5.877	8.837	7.651	6.882	6.485	4.874	2.857	4.422	4.453		76.946

Om een overzichtelijk resultaat te kunnen weergeven van de studiekeuzemotieven van studenten is ervoor gekozen om deze in drie hoofdcategorieën te comprimeren. Deze indikking heeft plaatsgevonden door middel van een factoranalyse en voor iedere categorie afzonderlijk is eveneens de betrouwbaarheid vastgesteld. Hiervoor zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken. De drie hoofdcategorieën zijn:

- Inrichting van de opleiding (Cronbach's alfa=0,64):
 - meer praktijk in de studie;
 - meer theorie in de studie;
 - meer aandacht voor onderzoek doen;
 - verkorte route of vrijstellingen;
 - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.
- Inhoudelijke interesse (Cronbach's alfa=0,58):
 - inhoudelijk interessanter;
 - sluit beter aan bij capaciteiten en vaardigheden.

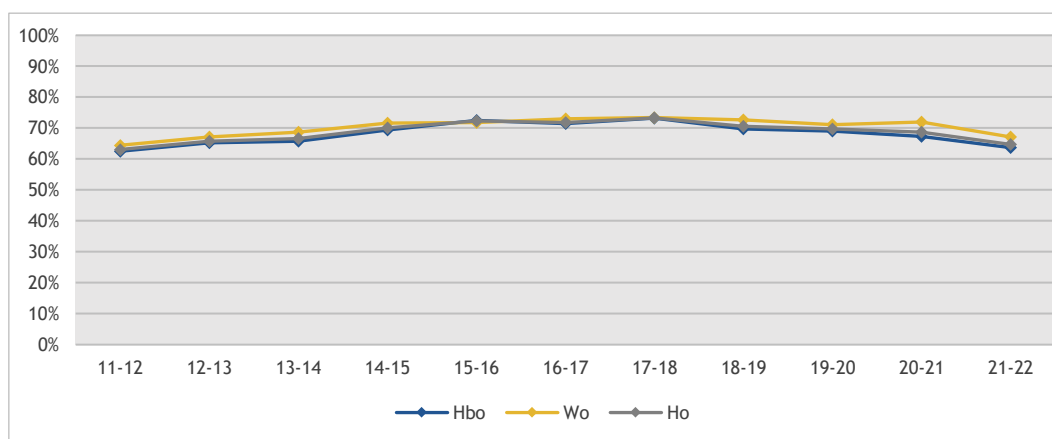
- Perspectief van het beroep (Cronbach's alfa=0,78):
 - meer of bredere beroepsmogelijkheden;
 - meer kans op een baan;
 - hoger salaris;
 - meer maatschappelijke status.

De mate waarin studenten een goede match of sterke binding ervaren met hun opleiding, met andere woorden of studenten vinden dat zij en de studie bij elkaar passen, is eveneens gecomprimeerd tot één schaal. Uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat de onderliggende items samen een betrouwbare schaal vormen. Dit betekent dat de schaal betrouwbaar genoeg is om te kunnen meten in hoeverre de studie passend is (Cronbach's alfa=0,90). De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende acht stellingen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

3.3 Keuze en binding

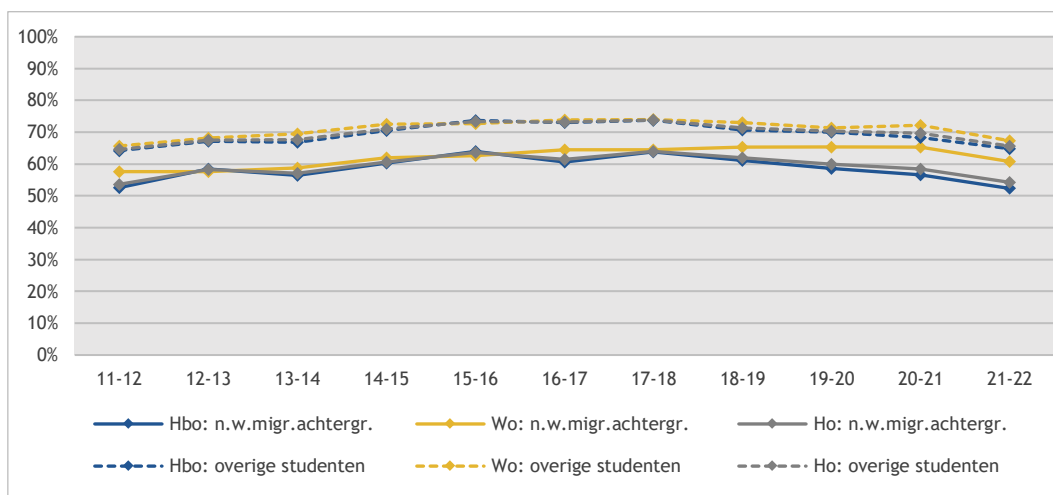
Hbo- en wo-studenten geven zelf overwegend aan dat zij (zeer) goed hebben nagedacht⁴⁷ over hun studiekeuze (figuur 3.1). Na jaren van structurele toename, is vanaf studiejaar 2018-2019 sprake van een afname in het aandeel studenten dat een bewuste keuze maakt. In 2021-2022 zet deze lichte daling in het hoger onderwijs significant door ten opzichte van het jaar ervoor (65% vs. 69%). Deze daling is zowel onder hbo- als wo-studenten significant. In 2021-2022 geven vrouwen, studenten met een mbo- en vwo-vooropleiding en studenten zonder een migratieachtergrond vaker aan een weloverwogen keuze te hebben gemaakt (dan resp. mannen, studenten met een havo-vooropleiding en studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond).

Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)

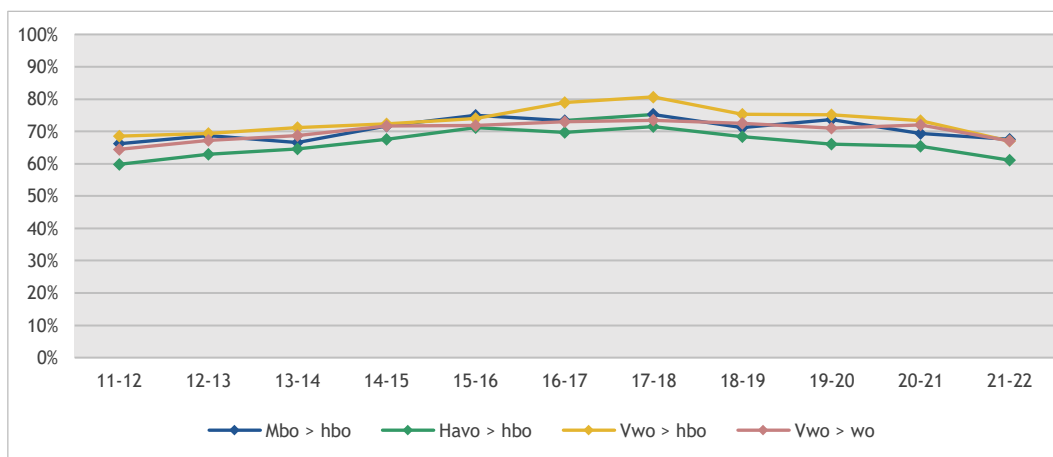
⁴⁷ Dit betreft een stelling op een vijfpuntschaal van niet nagedacht (1) tot en met zeer goed nagedacht (5) over de keuze voor de studie.

Tussen studenten met en zonder een niet-westerse migratieachtergrond zijn verschillen te zien (figuur 3.2). Ook dit jaar geeft een groter deel van de studenten met een Nederlandse achtergrond aan bewust na te denken over de studiekeuze dan van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Voor zowel hbo'ers als wo'ers met een Nederlandse achtergrond is sprake van een aanzienlijke afname in het aandeel dat een bewuste studiekeuze maakt in dit studiejaar. Voor hbo'ers en wo'ers met een niet-westerse migratieachtergrond is ook een afname tussen de twee studie jaren te zien, maar deze daling is niet significant.

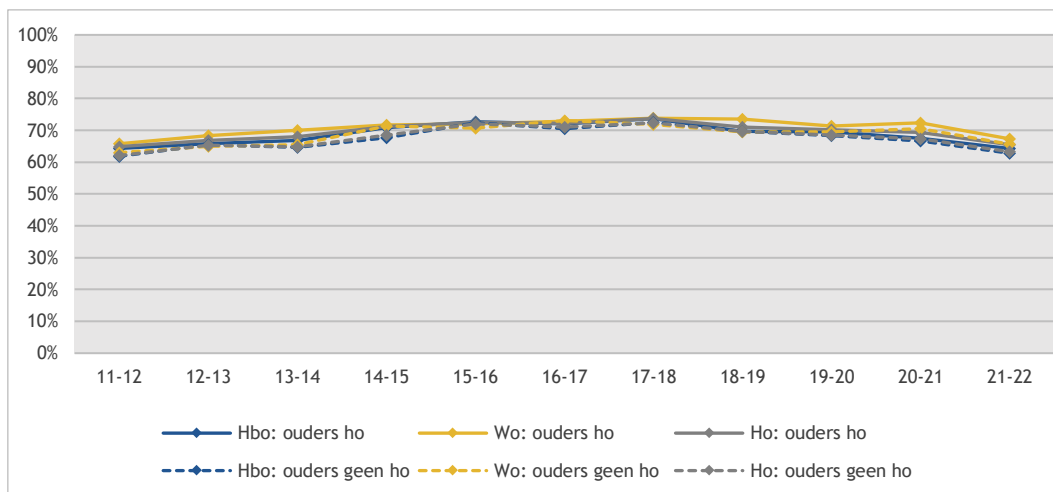
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)

Figuur 3.3 toont het aandeel studenten dat een bewuste studiekeuze maakt, uitgesplitst naar vooropleiding. Tussen 2020-2021 en 2021-2022 is onder havo'isten het aandeel bewuste kiezers aanzienlijk gedaald (van 65% naar 61%). Eenzelfde dalende trend is te zien voor vwo'ers in het hbo (van 73% naar 67%) en in het wo (van 72% naar 67%). In 2021-2022 is het aandeel studenten dat goed heeft nagedacht over de studiekeuze onder havo'isten (61%) kleiner dan onder mbo'ers (68%) en beide groepen vwo'ers (beide 67%).

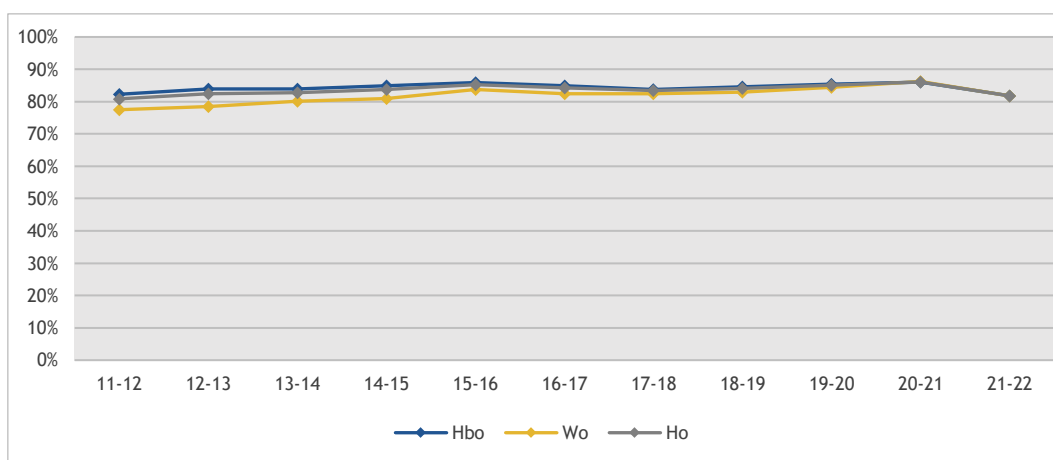
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)

Tot slot laat figuur 3.4 zien dat in 2021-2022 studenten met hoogopgeleide ouders een bewustere studiekeuze maken dan studenten zonder hoogopgeleide ouders (65% vs. 63%). Binnen beide groepen geven studenten met een Nederlandse achtergrond vaker aan een bewuste keuze te maken dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (ouders ho: 66% vs. 55%; ouders geen ho: 65% vs. 54%).

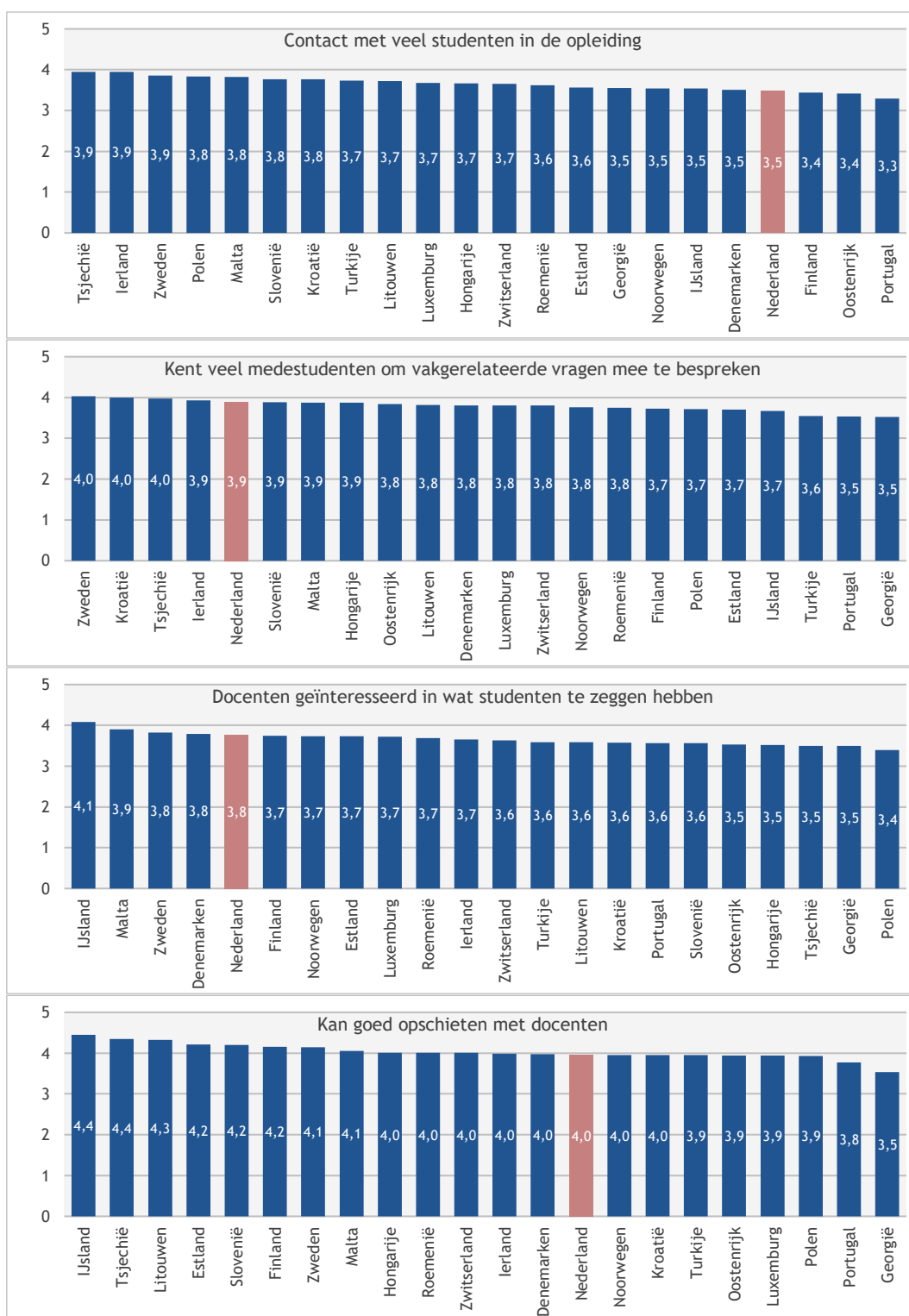
Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2011-2021)

Figuur 3.5 geeft het percentage studenten weer dat een goede binding ervaart met de opleiding. Te zien is dat er sinds 2017-2018 sprake is van een lichte toename onder studenten. In het jaar 2021-2022 is er echter een significante daling van het aantal studenten dat zegt een goede match of binding te ervaren met hun opleiding. In het laatste studiejaar (2021-2022) geven studenten met een handicap en studenten met een niet-westerse migratie achtergrond minder vaak aan een goede binding te hebben met de opleiding. Als we studenten uit verschillende vooropleidingen vergelijken, dan ervaren studenten vanuit het mbo in 2021-2022 vaker een goede match met de opleiding (85%) dan vwo'ers die doorstromen naar het hbo en wo (beide 82%) en havisten die doorstromen naar het hbo (80%).

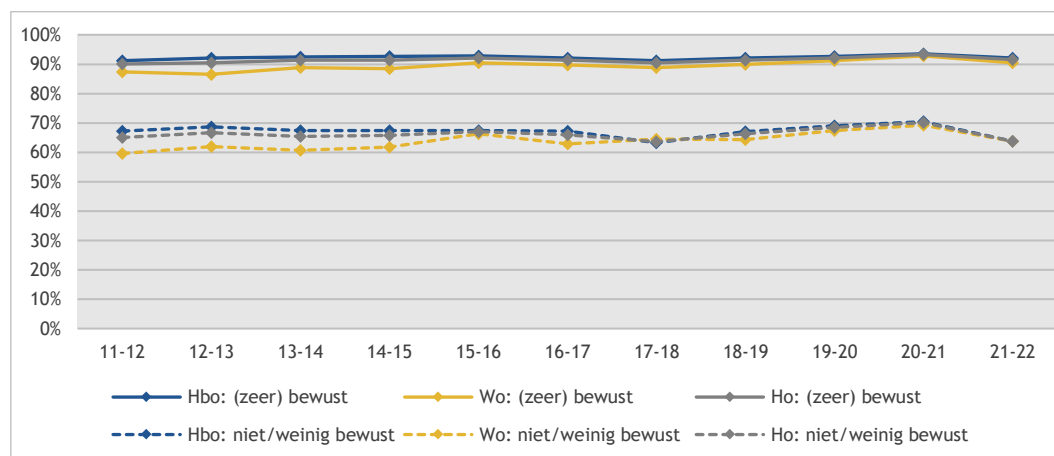
Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2011-2021)

In figuur 3.6 is weergegeven hoe studenten uit verschillende Europese landen scoren op verschillende aspecten van binding met/thuisvoelen op de opleiding. Het gaat om contact met andere studenten en het kunnen bespreken van vakgerelateerde vragen met medestudenten, waargenomen interesse van docenten in studenten en het goed kunnen opschieten met docenten. Op al deze aspecten (voorgelegd als stelling) hebben studenten met een score van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens) aangegeven in hoeverre dit op hen van toepassing is. In onderstaande grafieken zijn de gemiddelde scores per land te zien, telkens gesorteerd van hoog naar laag. In vergelijking met andere landen zijn Nederlandse studenten vooral positief over de punten 'kent veel medestudenten om vakgerelateerde vragen mee te bespreken' en 'docenten zijn geïnteresseerd in wat studenten te zeggen hebben'. Daarentegen zijn Nederlandse studenten in vergelijking met andere landen minder positief over het contact dat zij hebben met studenten in de opleiding en het goed op kunnen schieten met docenten.

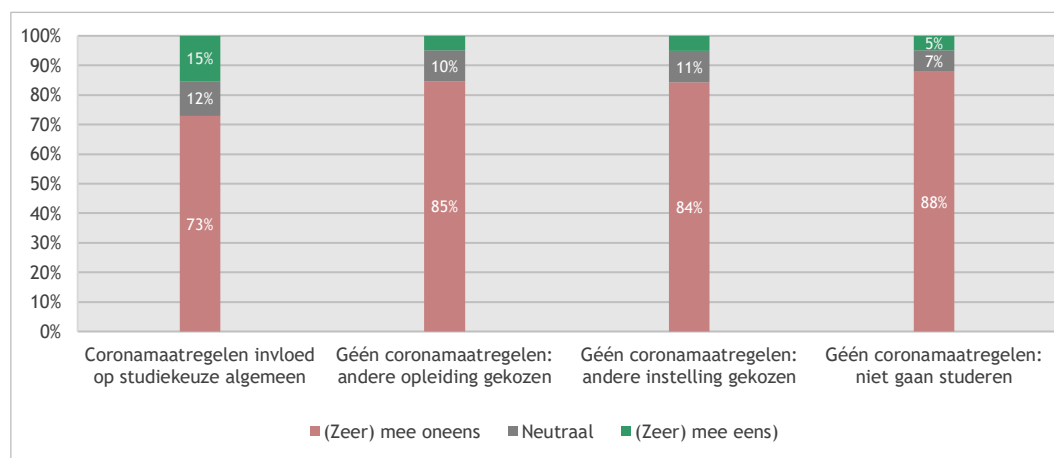
Figuur 3.6: Verschillende aspecten van binding met/thuisvoelen op de opleiding, naar land (bron: Eurostudent VII)

Figuur 3.7 toont het percentage studenten dat een goede binding ervaart, uitgesplitst naar het al dan niet hebben gemaakt van een weloverwogen studiekeuze. Over de hele lijn zien we dat het percentage studenten dat een goede binding ervaart hoger is onder studenten die een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt. De lichte toename in de ervaren mate van binding voor beide groepen vanaf 2017-2018, zet zich niet voort in 2021-2022. Dit jaar is er voor zowel studenten die een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt als voor studenten die geen weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt een significante daling in binding zichtbaar. Deze daling is sterker voor studenten die geen bewuste studiekeuze maakten.

Figuur 3.7: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2011-2021)

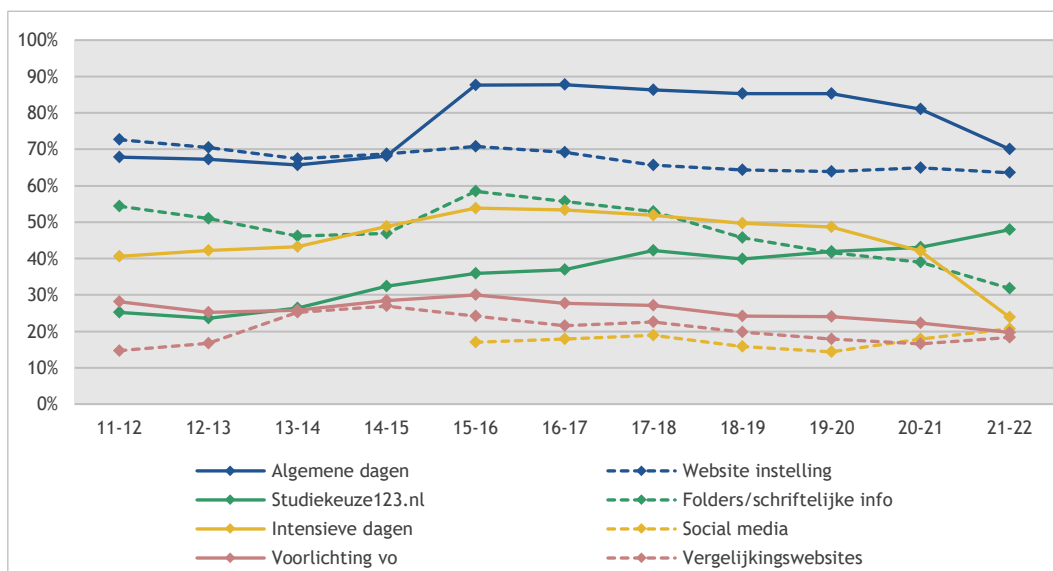
Figuur 3.8 toont het oordeel van studenten over de invloed van corona op hun studiekeuze in studiejaar 2021-2022. Het gros van de studenten geeft aan dat de coronamaatregelen géén invloed hebben gehad op hun studiekeuze in het algemeen (73%), op hun keuze voor de soort opleiding (85%) en instelling (84%) en de keuze om *niet* te gaan studeren (88%). Ondanks deze consensus zijn er ook verschillen tussen studenten waar te nemen in de analyses, waarbij we controleren voor relevante achtergrondkenmerken. Zo zijn vrouwen en studenten met een functiebeperking het vaker (zeer) eens met de stelling dat corona invloed heeft gehad op hun studiekeuze in het algemeen (ten opzichte van hun directe vergelijkingsgroepen). Dat men een andere opleiding had gekozen als er geen sprake was geweest van de coronamaatregelen, wordt vaker aangegeven door hbo-studenten, studenten met een functiebeperking en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Hbo'ers, studenten met een functiebeperking, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met hoogopgeleide ouders geven vaker aan dat ze zonder coronamaatregelen voor een andere instelling hadden gekozen. Tot slot zijn vrouwen, studenten met een functiebeperking en studenten met hoogopgeleide ouders vaker van mening dat ze niet waren gaan studeren als er geen coronamaatregelen waren geweest.

Figuur 3.8: Invloed van corona-omstandigheden op de studiekeuze (bron: Startmonitor 2021)

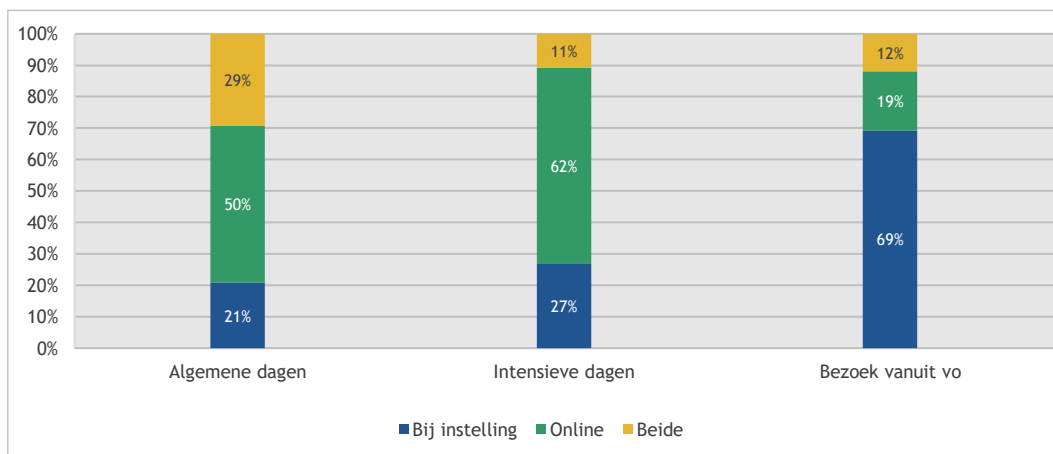
3.4 Studiekeuzebronnen

Figuur 3.9 toont de acht meest gebruikte informatiebronnen bij het maken van een studiekeuze. Het gebruik van alle informatiebronnen verschilt in 2021-2022 significant ten opzichte van vorig jaar. Met uitzondering van het raadplegen van de website van instellingen, worden alle overige digitale informatiebronnen (studiekeuze123.nl, sociale media, vergelijkingswebsites) vaker geraadpleegd, terwijl overige informatiebronnen (bezoeken, voorlichtingen, schriftelijke informatie) minder vaak worden gebruikt. Een voor de hand liggende verklaring voor de toename in het gebruik van digitale informatiebronnen is de coronapandemie en de daarvoor getroffen maatregelen. Tot slot gebruiken wo-studenten in 2021-2022 gemiddeld genomen meer informatiebronnen dan hbo-studenten (vier vs. drie informatiebronnen).

Figuur 3.9: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2011-2021)

Figuur 3.10 toont de verdeling van de wijze waarop studenten in cohort 2021-2022 deel hebben genomen aan voorlichting bij instellingen. Te zien is dat de meerderheid van studenten fysiek aanwezig is geweest bij de bezoeken aan instellingen vanuit het vo (69%). Voor de overige twee soorten bezoeken, algemene en intensieve dagen, heeft ten minste de helft online hieraan deelgenomen (50% en 62%). De voorlichtingen hebben dit studiejaar (voor het eerst) volledig in de coronapandemie plaatsgevonden. Dit verklaart waarschijnlijk het hoge aandeel studenten dat online heeft deelgenomen aan deze voorlichtingsvormen.

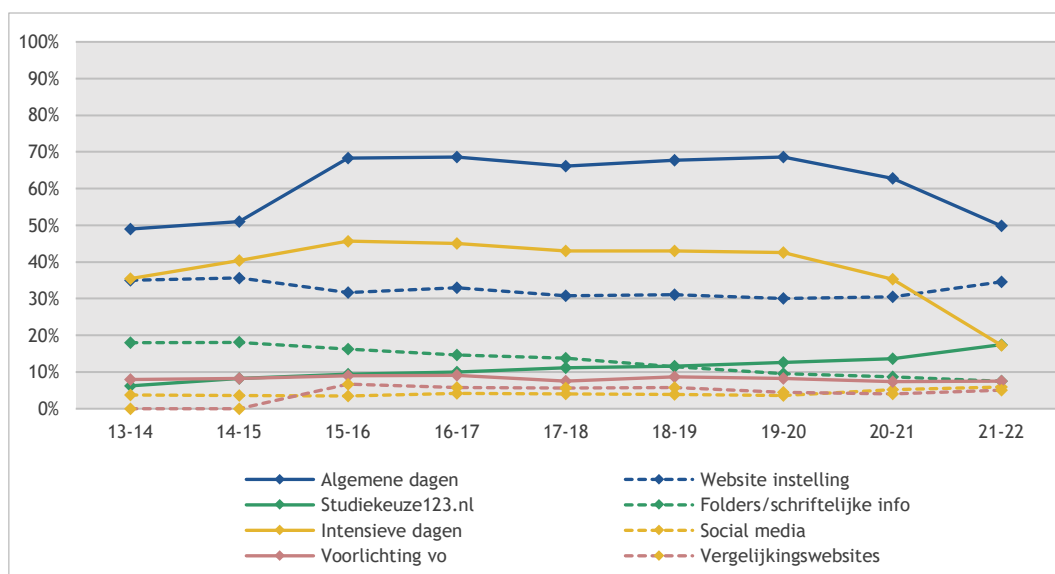

Figuur 3.10: Wijze waarop studenten deelnemen aan voorlichtingen op hogescholen/universiteiten in coronatijd (bron: Startmonitor 2021)

In het huidige studiejaar zijn verschillen gevonden tussen groepen studenten die deelnemen aan de drie soorten bezoeken. Wo-studenten hebben vaker (alleen of ook fysiek) deelgenomen aan algemene dagen. Er zijn geen grote verschillen gevonden tussen hbo- en wo-studenten op de overige soorten bezoeken wanneer rekening gehouden wordt met andere relevante achtergrondkenmerken van studenten (zoals geslacht, vooropleiding, migratieachtergrond, etc.).

Figuur 3.11 laat de invloed zien van de acht meest geraadpleegde informatiebronnen op de studiekeuze van eerstejaarsstudenten. In lijn met voorgaande jaren vallen ook in 2021-2022 het bijwonen van algemene dagen (50%) en het raadplegen van websites van instellingen (35%) in de top drie meest invloedrijke informatiebronnen. Op een gedeeltelijke derde plaats vallen het bijwonen van intensieve dagen en het gebruik van studiekeuze123.nl (beide 17%).

Daar waar het bijwonen van intensieve dagen invloed verliest op de studiekeuze, wint het gebruik van studiekeuze123.nl juist meer terrein in 2021-2022 ten opzichte van het jaar ervoor. Opvallend is aan de ene kant de toename van de invloed van digitale informatiebronnen zoals het raadplegen van instellingswebsites en studiekeuze123.nl en aan de andere kant de afname van het bijwonen van algemene en intensieve dagen. Deze trend vanaf studiejaar 2019-2020 heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de coronapandemie en de contactbeperkende maatregelen. Tot slot zien we in 2021-2022 ook verschillen tussen hbo- en wo-studenten. Alle informatiebronnen hebben vaker invloed op wo- dan op hbo-studenten, behalve sociale media die op hbo-studenten vaker invloed hebben en het gebruik van instellingswebsites en folders/schriftelijke informatie, waarbij geen verschillen zijn gevonden.

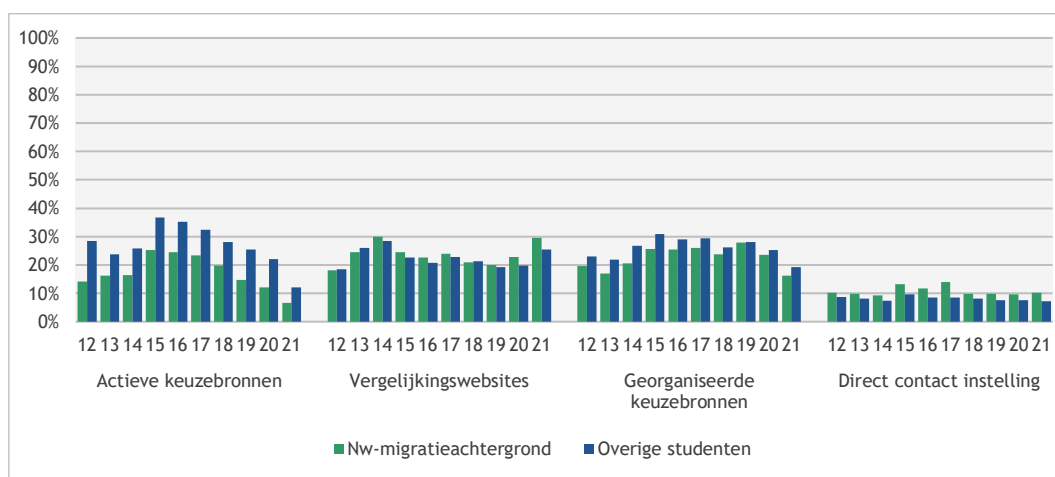
Figuur 3.11: De mate van invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2013-2021)

De geraadpleegde informatiebronnen zijn met behulp van een factoranalyse in vier groepen⁴⁸ verdeeld: 'actieve keuzebronnen', 'georganiseerde keuzebronnen', '(vergelijkings-)websites' en 'direct contact instelling'. Onder actieve keuzebronnen verstaan we activiteiten waarvoor inspanning van de student wordt verwacht: algemene open dagen, informatie uit folders en schriftelijke informatie, raadplegen van instellingswebsites en de intensieve voorlichtingsdagen (zoals proefstuderen of meeloopdagen).

⁴⁸ In deze meting komen vier groepen naar voren in tegenstelling tot de drie groepen die vorig jaar uit de factoranalyses naar voren kwamen. In het voorgaande jaar vormden '(vergelijkings)websites' en 'direct contact' samen een categorie. Sinds dit jaar vormen deze een eigen groep, wat inhoudelijk logischer is en tevens een nauwkeurigere meting is van de onderliggende type keuzebronnen. Het toegenomen belang en gebruik van digitale keuzebronnen, met name tijdens de coronapandemie, vormt een verklaring voor deze duidelijkere groepering.

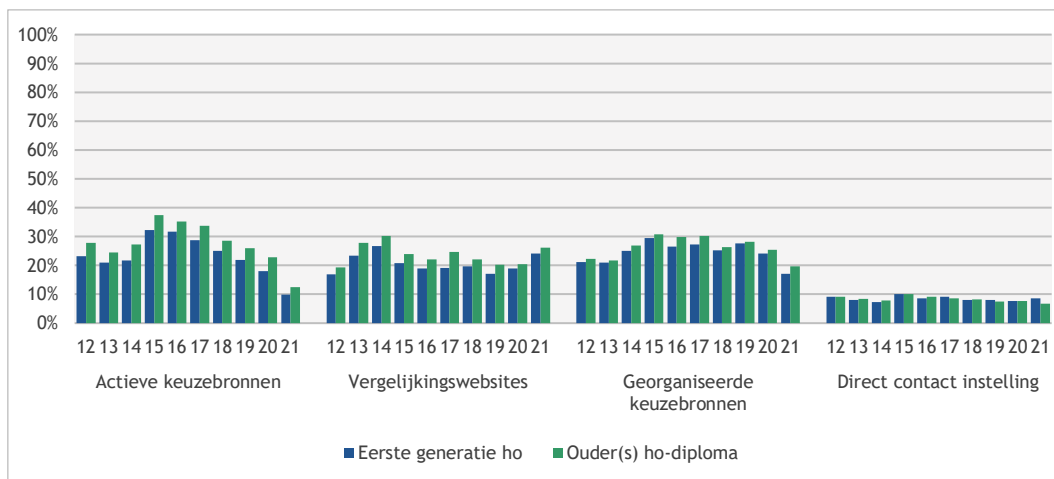
Georganiseerde keuzebronnen zijn bezoeken aan instellingen en voorlichtingen die voor studenten worden georganiseerd door de eigen school. (Vergelijkings)websites betreft het raadplegen van vergelijkingswebsites en de website studiekeuze123. Tot slot bestaat de laatste categorie uit het direct contact op te nemen met de instelling waar studenten geïnteresseerd in zijn (via telefoon of mail).

Figuur 3.12 toont het aandeel studenten dat gebruikmaakt van de vier soorten keuzebronnen, uitgesplitst naar migratieachtergrond. Een hogere score op een categorie betekent dat er meerdere bronnen worden gebruikt. Het gebruik van actieve keuzebronnen neemt in 2021-2022 verder af, zowel onder studenten met als zonder een niet-westerse migratieachtergrond. Wel is het zo dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond aanzienlijk minder vaak aangeven actieve keuzebronnen te gebruiken dan Nederlandse studenten (7% vs. 12%). Deze aantallen zijn een stuk lager dan voorgaande jaren en kunnen verklaard worden door de invloed van de coronapandemie op het organiseren van proefstudeer- en meeloopdagen. Ook het gebruik van georganiseerde keuzebronnen is dit jaar weer onder beide groepen verder afgenomen. Beide groepen studenten hebben hier even veel gebruik van gemaakt in 2021-2022. Het raadplegen van (vergelijkings)websites is onder beide groepen aanzienlijk toegenomen. Dit studiejaar raadplegen studenten met een niet-westerse achtergronden vaker (vergelijkings)websites dan Nederlandse studenten (30% vs. 25%). Als laatste zien we geen grote verschillen in het direct contact opnemen met instellingen ten opzichte van vorig studiejaar (en ook niet tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond).

Figuur 3.12: Eerstejaars ho per groep die aangeeft voornamelijk een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2012-2021)

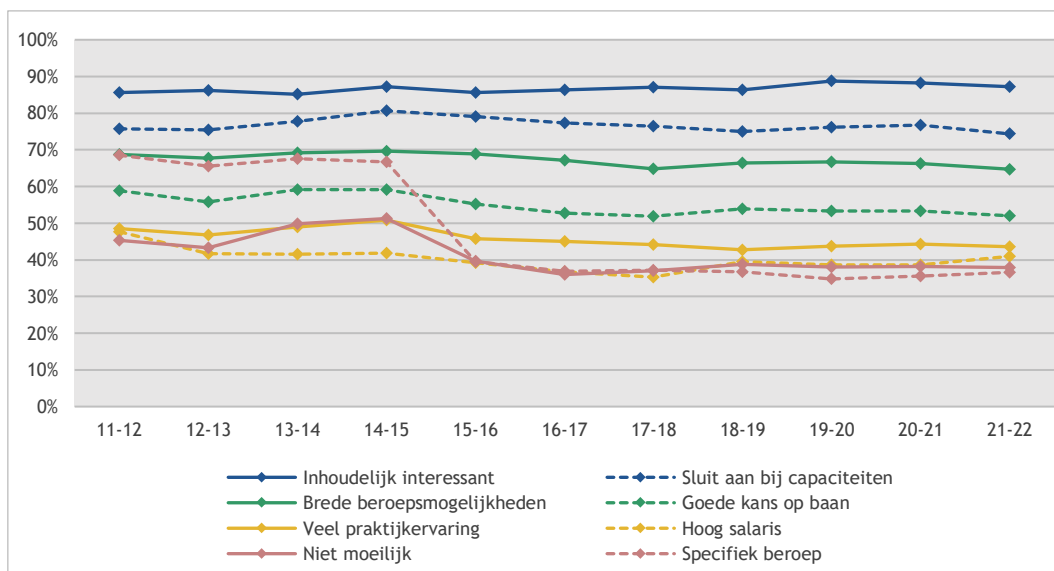
Figuur 3.13 toont het aandeel studenten dat gebruikmaakt van de vier soorten keuzebronnen, uitgesplitst naar studenten waarvan beide ouders niet hoogopgeleid zijn (eerstegeneratiestudenten) en studenten waarvan ten minste één van de ouders hoogopgeleid is. Het verloop over de jaren is vergelijkbaar met de bevindingen uit figuur 3.10. Hoewel tussen beide groepen studenten kleine percentuele verschillen te zien zijn, blijkt uit regressieanalyses waarin ook rekening gehouden wordt met de invloed van (andere) relevante achtergrondkenmerken dat deze verschillen niet aanzienlijk groot zijn. Vergelijken we studenten met en zonder een functiebeperking (niet in grafiek), dan blijkt de eerste groep iets vaker intensief gebruik te maken van actieve keuzebronnen en direct contact met instellingen.

Figuur 3.13: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2021)

3.5 Studiekeuzemotieven

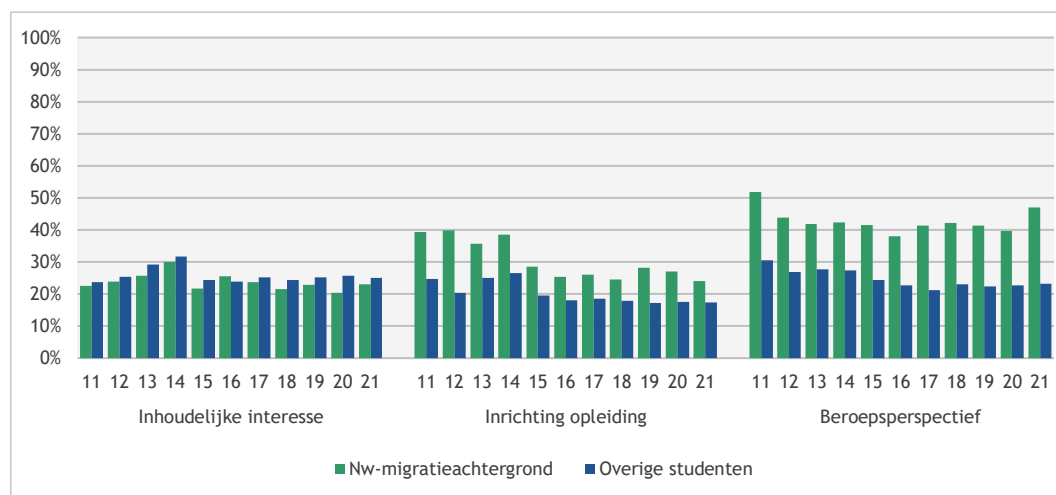
Figuur 3.14 presenteert de trends in studiekeuzemotieven van studenten. Over de hele linie zien we dat inhoudelijke interesse (87% in 2021), het aansluiten bij iemands capaciteiten (74%) en de beroepsmogelijkheden (65%) van een opleiding de drie belangrijkste motieven zijn voor het kiezen van een opleiding. Een hoog salaris blijkt in 2021-2022 voor een groter aandeel studenten een belangrijk motief te zijn dan het jaar ervoor (verschil 3 ppnt). Motieven zoals inhoudelijk interessant, aansluiting capaciteiten, brede beroepsmogelijkheden, goede kans op werk zijn juist in belang afgenomen in 2021-2022. Het belang van veel praktijkervaring en een niet al te moeilijke studie is vrij stabiel gebleven in de afgelopen vijf jaar (vanaf 2015).

Figuur 3.14: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2011-2021)

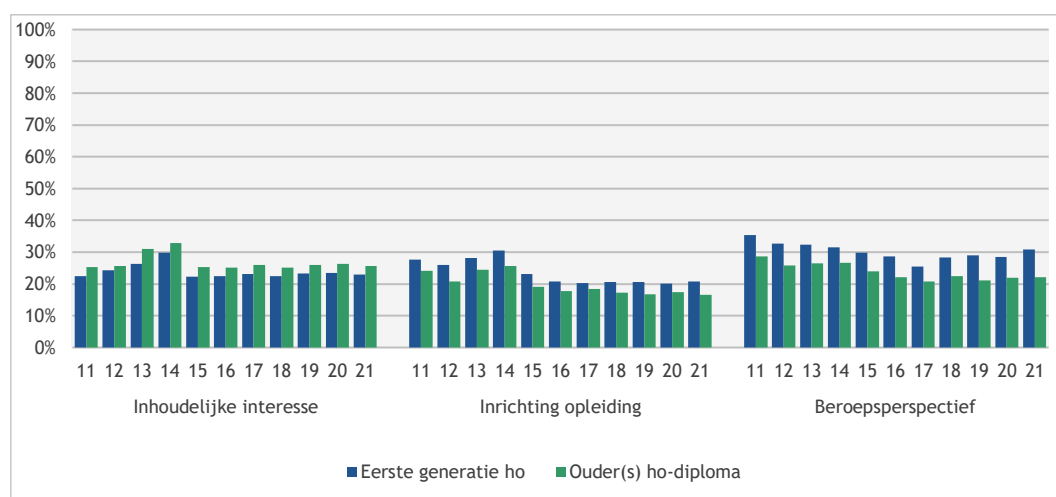
Bovenstaande keuzemotieven zijn met behulp van een factoranalyse onderverdeeld in drie groepen: (1) inhoudelijke interesse ('inhoudelijk interessant' en 'sluit aan bij de capaciteiten van de student'), (2) inrichting van de opleiding ('meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden', 'meer theorie in de opleiding', 'veel praktijkervaring in de studie', 'verkorte onderwijsroute of vrijstellingen' en 'haalbaarheid van de opleiding') en (3) het beroepsperspectief ('meer of bredere beroepsmogelijkheden', 'meer of bredere kans op een baan', 'hoger salaris' en 'meer maatschappelijke status').

Figuur 3.15 laat de drie typen studiekeuzemotieven van studenten zien, uitgesplitst naar migratieachtergrond. Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lijkt het beroepsperspectief een belangrijkere keuzemotief in 2021-2022 dan het jaar ervoor. Verder zijn er voor beide groepen geen grote verschillen in studiekeuzemotieven ten opzichte van het jaar ervoor. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de groepen studenten, ook in 2021-2022. Studenten met een migratieachtergrond laten zich aanzienlijk vaker leiden door de inrichting van de opleiding (24% vs. 17%) en nog veel vaker door het beroepsperspectief (47% vs. 23%). Beide groepen laten zich ongeveer even veel leiden door inhoudelijke interesses bij het kiezen van een opleiding; er is hier geen sprake van aanzienlijke verschillen tussen beide groepen.

Figuur 3.15: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2011-2021)

Figuur 3.16 geeft een weergave van dezelfde drie typen studiemotieven maar dan uitgesplitst naar het opleidingsniveau van ouders. Eerstegeneratiestudenten laten zich in 2021-2022 vaker leiden door het beroepskeuzeperspectief dan in het jaar ervoor. Verder zijn er ook verschillen in het belang van drie studiekeuzemotieven tussen studenten met en zonder hoogopgeleide ouders in het huidige studiejaar. Studenten met hoogopgeleide ouders hechten meer waarde aan de inhoud van de opleiding dan eerstegeneratiestudenten (26% vs. 23%) en baseren hun keuze minder vaak op het beroepsperspectief van de opleiding (22% vs. 31%) dan eerstegeneratiestudenten. Studenten met een functiebeperking (niet in grafiek) laten zich in hun keuze vaker sterk leiden door inhoudelijke interesses (28% vs. 24%) dan studenten zonder een functiebeperking.

Figuur 3.16: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2011-2021)

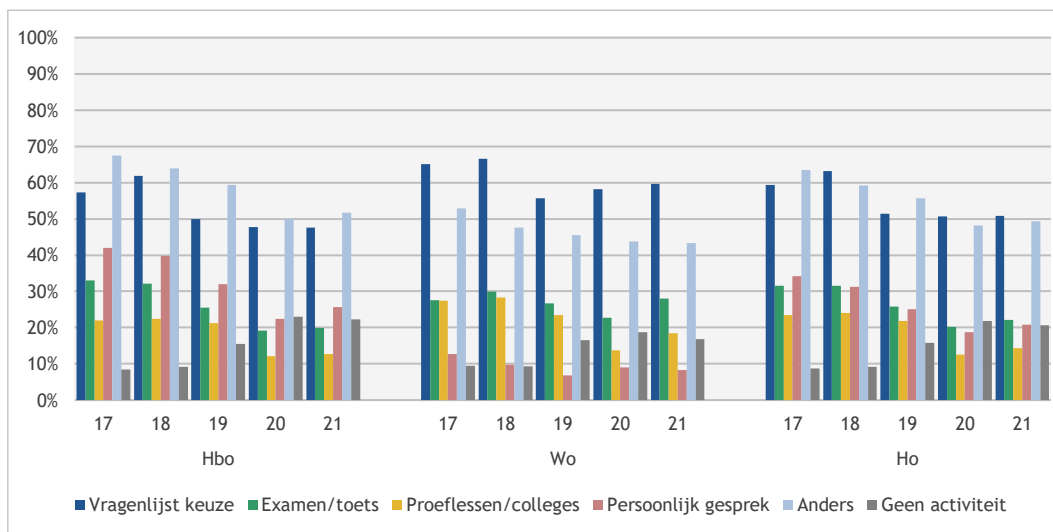
Figuur 3.17 zoomt in op de invloed van baankansen op de opleidingskeuze van studenten, uitgesplitst naar soort hoger onderwijs en geslacht. De invloed van baankansen is in 2021-2022 is redelijk vergelijkbaar met vorig jaar (verschil: 1 ppnt). Hbo-studenten vinden de kans op een baan vaker belangrijk dan wo-studenten (58% vs. 41%). Binnen beide onderwijstypen hechten mannen meer waarde aan baankansen dan vrouwen (hbo: 57% vs. 54%; wo: 50% vs. 38%), ook wanneer rekening gehouden wordt met de invloed van andere relevante achtergrondkenmerken (zoals vooropleiding, migratieachtergrond, etc.).

Figuur 3.17: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Startmonitor 2014-2021)

3.6 Studiekeuzecheck

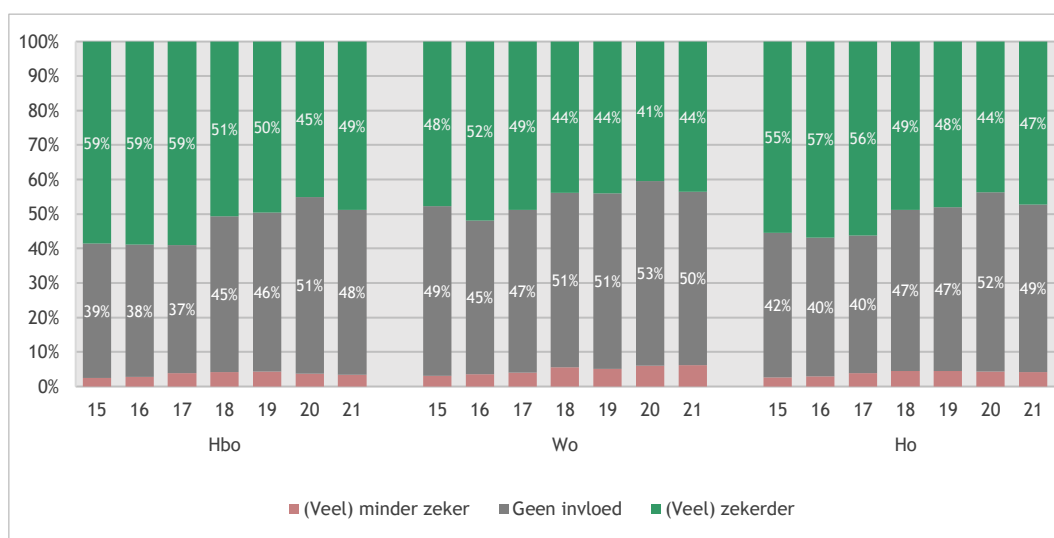
Niet alleen de voorlichtingsactiviteiten (paragraaf 3.4), maar ook de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck - ofwel matching - konden vanwege de coronamaatregelen deels niet op de gebruikelijke manier worden aangeboden. Proeflessen, toetsen en persoonlijke gesprekken konden vaak niet meer bij de instelling op locatie plaatsvinden. In dat licht is het niet onverwacht dat studiekeuzers in 2021 aan diverse activiteiten minder vaak deelnamen (figuur 3.18). In de jaren daarvoor was ook een trend zichtbaar dat alle activiteiten minder voorkwamen. Het is daardoor lastig te onderscheiden in welke mate de ontwikkeling in 2021 wel of niet (enkel) het gevolg is van de coronamaatregelen. In 2021-2022 is er een toename ten opzichte van vorig jaar in het aandeel studenten dat aangeeft deel te hebben genomen aan het doen van toetsen of examens, het voeren van persoonlijke gesprekken en het volgen van proeflessen of -colleges. Ondanks deze ontwikkelingen blijven hbo- en wo-studenten nog steeds duidelijk verschillen in hun aanpak.

Figuur 3.18: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2017-2021)

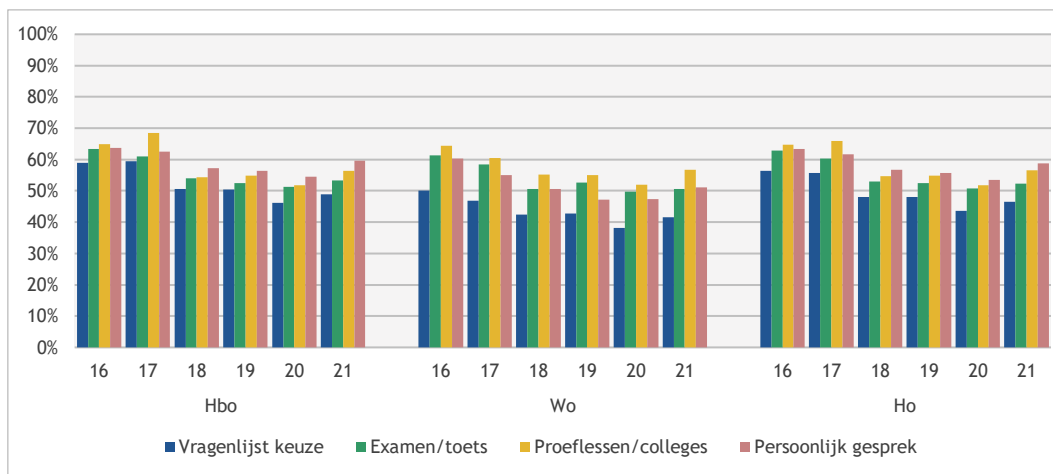
Figuur 3.18 laat zien dat universiteiten nog steeds beduidend vaker vragenlijsten aanbieden dan hogescholen (58% vs. 48%). Ook proeflessen en examens of toetsen komen in het wo vaker voor in de studiekeuzecheck (resp. 18% vs. 13% en 28% vs. 20%). In het hbo worden daarentegen ruim dubbel zo vaak persoonlijke gesprekken gevoerd als in het wo (26% vs. 8%).

Iets minder dan de helft van de eerstejaars die mee hebben gedaan aan de studiekeuzecheck, vindt dat dit eigenlijk geen invloed heeft gehad op hoe zeker zij zijn van hun studiekeuze (48% in het hbo en 50% in het wo; figuur 3.19). Tegelijkertijd geeft ook iets minder dan de helft van de studenten aan wel zekerder te zijn geworden van de studiekeuze door SKC-activiteiten. Hbo-studenten vinden vaker dan wo-studenten dat zij door de studiekeuzecheck wel zekerder van hun keuze zijn geworden (49% tegen 44%); in beide onderwijstypes is dit aandeel voor het eerst sinds 2018 toegenomen. Een klein deel van de deelnemers (3% in hbo en 6% in wo) is door de studiekeuzecheck juist onzekerder geworden over de studiekeuze. Daarnaast geeft in 2021 iets minder dan de helft aan dat de activiteiten hebben bijgedragen aan een beter beeld van de opleiding en het beroep en de overtuiging dat de opleiding en het beroep bij hen past. Dit jaar is een lichte toename zichtbaar in het aandeel dat aangeeft een beter beeld te hebben van zowel de opleiding als het beroep. Ongeveer één op de drie studenten geeft aan dat het deelnemen aan de SKC-activiteiten geen enkele invloed heeft gehad; dit beeld was ook al zichtbaar in de jaren voor de coronapandemie.

Figuur 3.19: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2021)

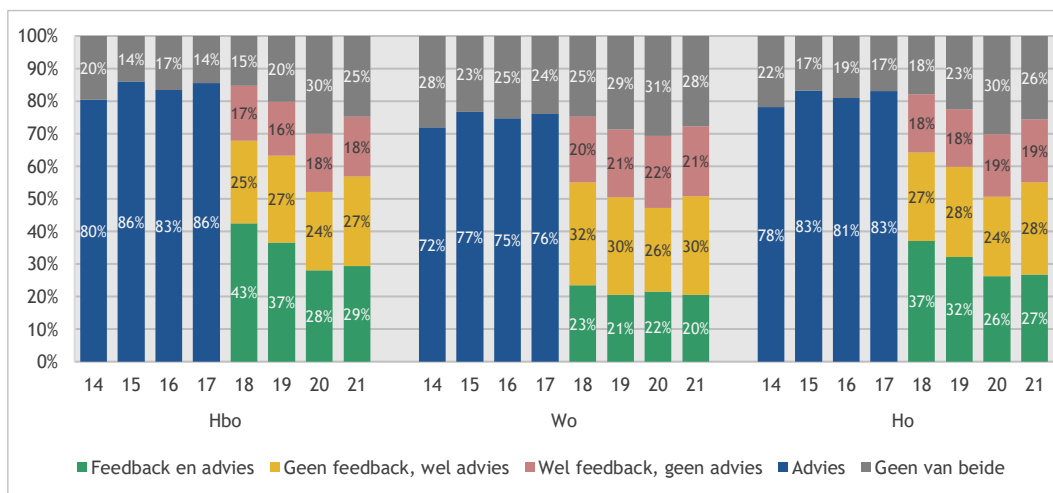
Figuur 3.20 laat per SKC-activiteit zien hoeveel procent van de studenten die eraan deelnamen vindt dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden over hun studiekeuze. Allereerst valt op dat dit percentage tot en met 2020 afnam voor alle vier de getoonde activiteiten. Ten opzichte van 2020 geven studenten in 2021 echter weer significant vaker aan dat zij zich zekerder voelen door de activiteit, behalve studenten die een examen/toets hebben gehad. Wanneer we inzoomen op wo-studenten, blijkt dat onder hen de toename in studiekeuzezekerheid dit studiejaar alleen is toegenomen onder degenen die een vragenlijst hebben ingevuld. Verder geven eerstejaars hbo'ers de afgelopen vier jaar aan dat een persoonlijk gesprek het vaakst zorgde voor meer zekerheid over de studiekeuze (60% in 2021), terwijl onder eerstejaars wo-studenten de proeflessen/colleges het vaakst hieraan bijdragen (57%). Zowel hbo- als wo-studenten geven ten slotte elk jaar - in elk geval sinds 2016 - aan dat een vragenlijst het minst vaak leidt tot meer zekerheid over hun keuze (49% van de hbo'ers in 2021 en 42% van de wo'ers). Per SKC-activiteit is ook bekeken of sommige studenten in 2021 vaker dan anderen aangaven dat zij zekerder zijn geworden over hun studiekeuze door de activiteit. Dit bleek inderdaad het geval te zijn voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond die hebben deelgenomen aan de activiteiten proeflessen/colleges en een persoonlijk gesprek.

Figuur 3.20: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2021)

Figuur 3.21 geeft weer hoeveel studenten die deelnamen aan de studiekeuzecheck óók een advies en/of feedback ontvingen. Het gaat daarbij om advies of feedback vanuit de opleiding waar de student uiteindelijk ook aan begonnen is.

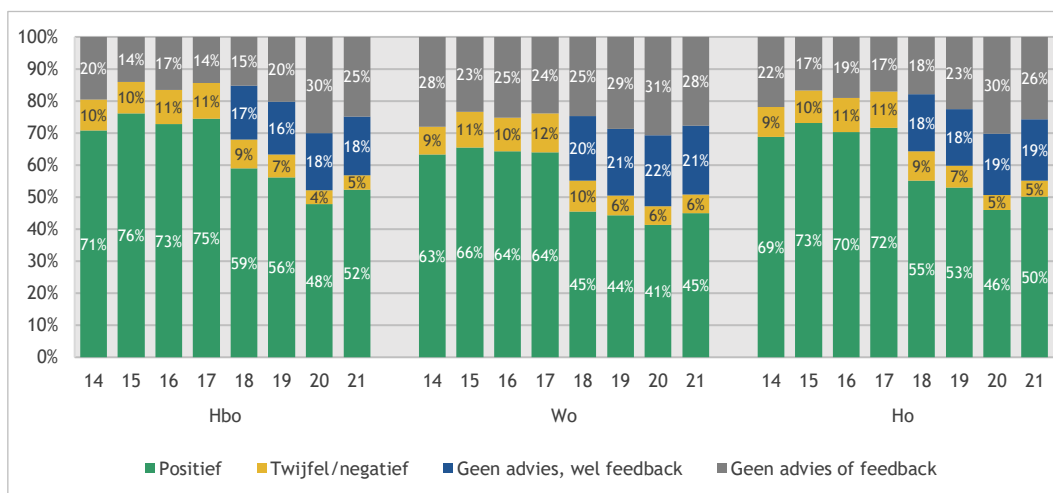
In 2018 is de vraagstelling verder genuanceerd: tot dat jaar werd enkel gevraagd of studenten ‘een persoonlijk advies of oordeel’ hadden ontvangen over de studiekeuze, maar sinds 2018 konden zij aangeven of het gaat om ‘inhoudelijke, uitgebreide feedback’⁴⁹ of om ‘concreet advies (positief, negatief, etc.)’. In 2020 leek er in het hbo sprake van een ontwikkeling waarbij het aandeel studenten dat zowel advies als feedback ontving sterk afnam, terwijl het percentage dat helemaal geen advies of feedback ontving fors toenam. In 2021 lijkt dit zich in het hbo weer ietwat recht te trekken: het percentage dat geen advies of feedback ontving nam weer af (van 30% naar 25%), het aandeel studenten dat advies en feedback ontving bleef nagenoeg gelijk (van 28% naar 29%) en het aandeel dat geen feedback maar wel advies ontving nam toe (van 24% naar 27%). In het wo valt daarnaast op dat het percentage studenten dat geen feedback maar wel advies ontving in 2021 met vier procentpunt is toegenomen (van 26% naar 30%), terwijl een jaar eerder juist het tegenovergestelde gebeurde.

Figuur 3.21: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2021)

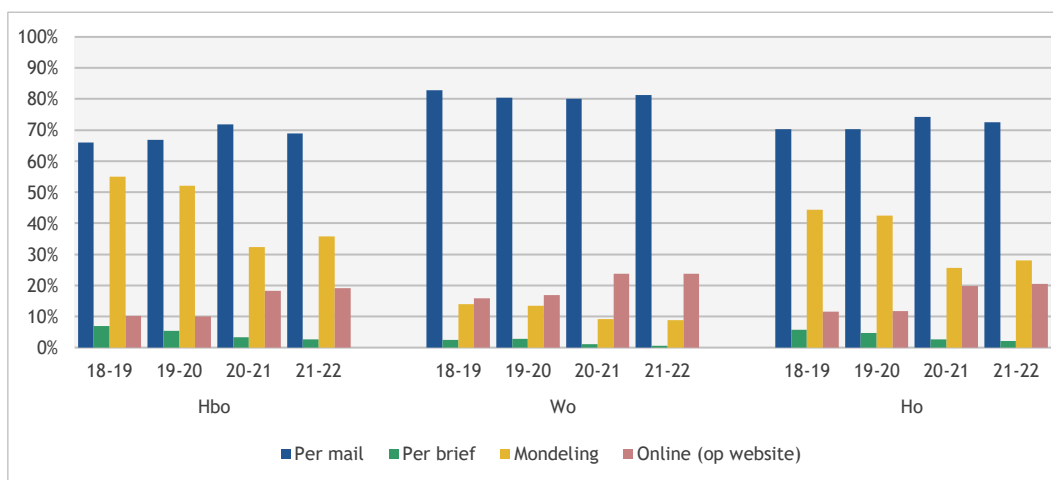
⁴⁹ In 2021 is de formulering van deze antwoordmogelijkheid ingekort naar ‘inhoudelijke feedback’

Wanneer we kijken naar de inhoud van het advies (figuur 3.22), dan blijkt dat het aandeel hbo-studenten dat een positief advies ontving dit jaar is toegenomen ten opzichte van 2020 (van 48% naar 52%), terwijl het aandeel negatieve/twijfeladviezen nagenoeg gelijk bleef (van 4% naar 5%). Eenzelfde patroon zien we terug onder wo-studenten: een toename in het aantal positieve adviezen (van 41% naar 45%) terwijl het aantal negatieve/twijfeladviezen hetzelfde is gebleven (6%). De toename in het aandeel positieve adviezen komt door een afname in het aandeel studenten dat helemaal geen advies ontving. Dat geldt voor zowel hbo- als wo-studenten. Verder geven zowel hbo- als wo-studenten die een positief advies ontvingen in 2021 significant vaker aan dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden over hun studiekeuze dan andere studenten. Daarnaast blijkt dat hbo'ers, studenten met een vwo-achtergrond en vrouwen vaker een positief advies hebben ontvangen. Overigens is ook hier de vraagstelling in 2018 aangepast, waardoor vergelijking met de voorgaande jaren niet goed mogelijk is.

Figuur 3.22: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2021)

Over de wijze van terugkoppeling van het advies en/of de feedback zien we in figuur 3.23 dat zowel in het hbo als wo studenten deze het vaakst per e-mail ontvangen. Onder wo-studenten is vrijwel niets veranderd ten opzichte van vorig jaar, maar onder hbo'ers is dat wel het geval. De terugkoppeling aan hbo'ers vond in 2021 significant vaker mondeling plaats (van 32% naar 36%) en juist minder vaak per mail (van 72% naar 69%). In 2020 leek er ten opzichte van 2019 verder nog sprake van een ontwikkeling waarbij steeds meer terugkoppelingen online plaatsvinden, zowel onder hbo- als wo-studenten, maar deze trend heeft zich in 2021 niet voortgezet. Mogelijk hing deze ontwikkeling samen met de coronamaatregelen.

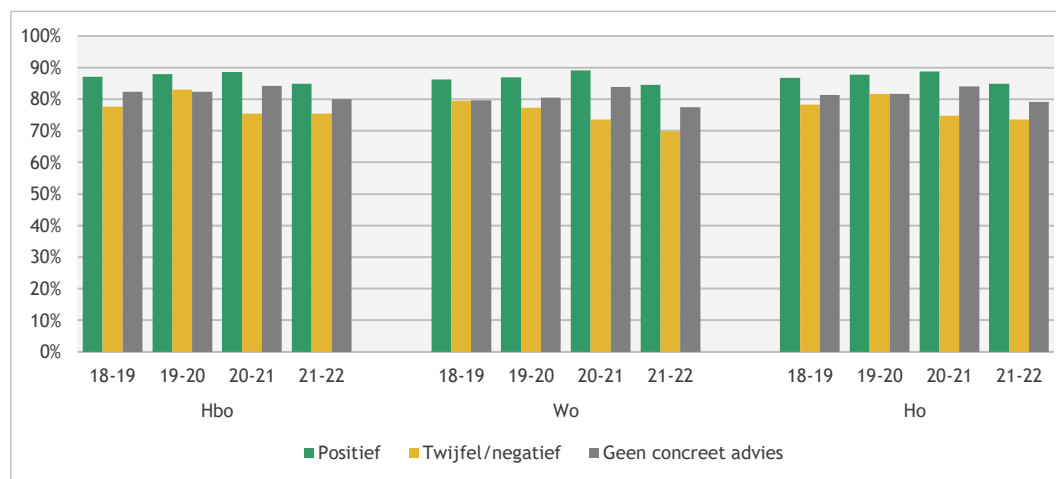

Figuur 3.23: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018-2021)

Wanneer we enkel kijken naar 2021 (figuur 3.23) dan blijken er ten slotte ook significante verschillen in de wijze van terugkoppeling tussen hbo- en wo-studenten: zowel in het hbo als in het wo ontvangen studenten de terugkoppeling verreweg het vaakst per mail, maar in het wo komt dit vaker voor (81% versus 69%). Hetzelfde geldt voor een online terugkoppeling (24% versus 19%). In het hbo komt een mondelinge terugkoppeling van het advies en/of de feedback juist vaker voor (36% versus 9%), evenals een uitslag per brief (3% versus 1%).

In 2021 ervaren zowel hbo- als wo-studenten met een positief advies minder vaak een goede match met hun gekozen opleiding dan het geval was in 2020 (van 89% naar 85%, zie figuur 3.24). Ondanks deze afname, ervaren zij wel nog steeds aanzienlijk vaker een goede match dan studenten die een negatief/twijfeladvies ontvingen (85% vs. 74% in 2021). Het aandeel studenten in de groep zonder terugkoppeling dat een goede match of binding met de opleiding voelt, ligt daar telkens tussenin.

Per mogelijke uitslag van de studiekeuzecheck is gekeken of er verschillen zijn tussen studenten in de mate waarin zij een goede match ervaren. Bij een positief advies blijkt de ervaren match beter onder studenten die vanuit het mbo zijn ingestroomd dan onder studenten die van de havo af komen. Onder studenten die een negatief/twijfeladvies ontvingen ervaren studenten zonder een functiebeperking vaker alsnog een goede match. Onder de studenten die geen concreet advies ontvingen ervaren vrouwen, studenten met een functiebeperking en studenten met een migratieachtergrond ten slotte minder vaak een goede match en studenten met een mbo vooropleiding juist vaker.

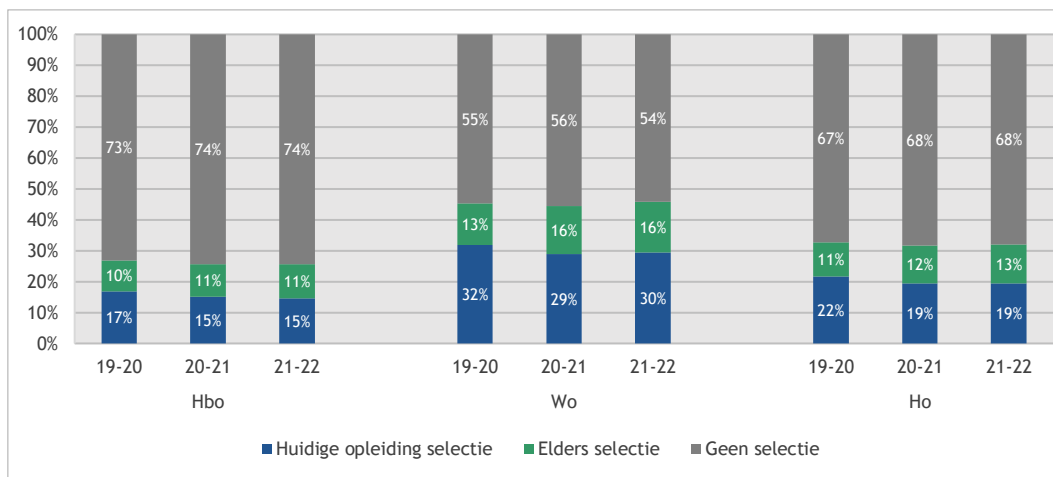

Figuur 3.24: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018-2021)

3.7 Selectie

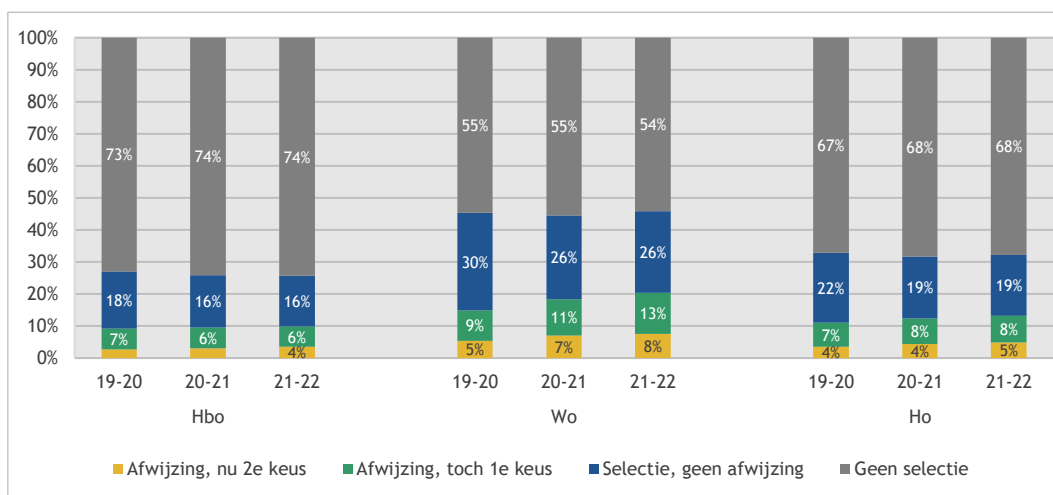
Toegang tot selectie-opleidingen

Sommige opleidingen kennen een selectieprocedure (numerus fixus, aanvullende eisen of kleinschalig en intensief onderwijs zoals University Colleges). Van de hbo-studenten geeft ongeveer een kwart aan te maken te hebben gehad met een selectieprocedure, ofwel tijdens de huidige opleiding (15%) of tijdens een andere opleiding waarvoor zij zich ook of eerder hadden aangemeld (11%). Onder wo-studenten komt dit veel vaker voor: bijna de helft van deze studenten geeft aan een selectieprocedure te hebben meegemaakt, waarvan dertig procent tijdens de huidige opleiding en zestien procent tijdens een andere opleiding.

Figuur 3.25: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2019-2021)

In figuur 3.26 is de groep die een selectieprocedure heeft meegemaakt uitgesplitst naar 1) studenten die nergens werden afgewezen en aan hun voorkeursstudie zijn begonnen, 2) studenten die voor tenminste één opleiding zijn afgewezen maar toch aan hun voorkeursstudie zijn begonnen en 3) studenten die zijn afgewezen voor tenminste één opleiding en daarom aan de studie zijn begonnen die eigenlijk hun tweede keus was.

Figuur 3.26: Studenten die deelnemen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019-2021)

Net als vorige jaren heeft iets minder dan een derde van alle studenten in het hoger onderwijs in 2021 tenminste eenmaal een selectieprocedure doorlopen. Bijna twee derde van die groep (19% van het totaal) is daarbij niet afgewezen en kan zijn of haar opleiding van eerste voorkeur volgen. Een kleiner deel (8% van de totale instroom) werd wel ergens afgewezen, maar zegt desondanks dat zij de opleiding van hun eerste voorkeur konden kiezen: een opleiding die zij even graag doen, of dezelfde opleiding waar zij elders of eerder voor waren afgewezen of een opleiding die zij nog liever doen dan die waarvoor zij zijn afgewezen. Ten slotte kreeg vijf procent van het totaal te maken met een afwijzing en is toen begonnen aan de opleiding die eigenlijk de tweede keus was. Wo-studenten hebben vaker deelgenomen aan een selectieprocedure. Vrouwen nemen vaker deel aan selectie. Ook zien we dat, als ouders een ho-opleiding hebben, hun kinderen vaker deelnamen aan een selectieprocedure. Van degenen die deelnamen, worden in het wo studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker afgewezen (54% vs. 38%). Dit geldt in het wo ook voor eerstegeneratiestudenten (44% eerstegeneratiestudenten wordt afgewezen vs. 37% studenten met hoger opgeleide ouders). Voor mannen en vrouwen is er geen verschil in toelatingskans.

Binnen het hbo zien we variatie naar vooropleiding als we kijken naar selectiedeelname en toelating na selectie. In totaal 69 procent van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond (studiejaar 2021-2022) maakte geen selectieprocedure mee; 22 procent werd toegelaten na selectie, zeven procent werd afgewezen maar startte toch aan een opleiding van eerste keus. De resterende twee procent werd afgewezen en begon aan een opleiding van tweede keus. Bij hbo-studenten met een havo-achtergrond bedragen deze cijfers tachtig procent (geen selectie), elf procent (selectie, geen afwijzing), zes procent (afwijzing, toch eerste keus) en twee procent (afwijzing, nu tweede keus). Onder de hbo'ers met een vwo-achtergrond gaat het ten slotte om respectievelijk 55 procent (geen selectie), 23 procent (selectie, geen afwijzing), tien procent (afwijzing, toch eerste keus) en twaalf procent (afwijzing, nu tweede keus).

Bindend studieadvies

Het is niet duidelijk hoeveel instellingen en opleidingen in studiejaar 2020-2021 uiteindelijk nog een bindend studieadvies (bsa) hebben toegepast voor hun eerstejaars en op welke wijze. Vanwege de veranderde studieomstandigheden als gevolg van de coronamaatregelen en de vertraging die veel studenten aangaven op te lopen, besloten hogescholen en universiteiten daar soepel mee om te gaan. In het hbo werd het behalen van het bsa opgeschoven naar het volgende studiejaar wanneer deze in 2020-2021 niet was behaald. In het wo werd tien tot vijftien procent van de studiepunten in mindering gebracht op de norm (zie ook paragraaf 7.6 over de redenen voor studieuitval). Ook in studiejaar 2021-2022 gelden er bij veel instellingen soepelere regels omtrent het bsa, maar dat werd pas duidelijk nadat studenten over studiejaar 2021-2022 zijn bevraagd over dit onderwerp (september 2021).

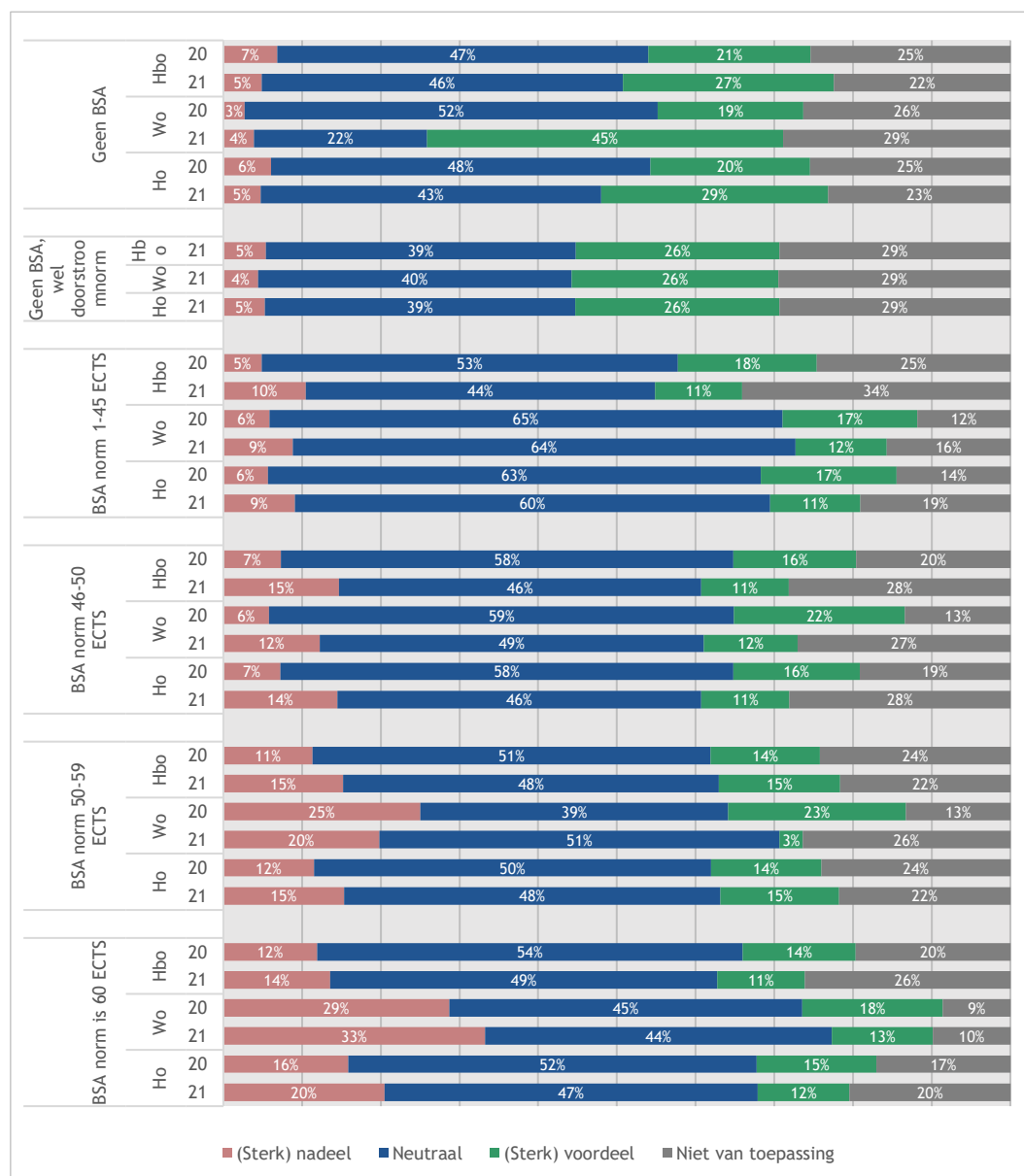
Doordat de vraagstelling in 2021 is veranderd kan niet goed worden vergeleken hoeveel studenten te maken krijgen met een bsa-norm ten opzichte van het studiejaar ervoor. In 2020 werd namelijk nog direct gevraagd of de opleiding een bsa geeft aan studenten, waarbij studenten konden antwoorden met 'ja', 'nee' of 'dat weet ik niet'. Nu werd gevraagd of men 'in het eerste studiejaar een minimaal aantal studiepunten moet halen om door te kunnen studeren'. Studenten konden antwoorden dat er sprake is van een bsa, van een doorstroomnorm⁵⁰, dat er geen sprake is van een minimum aantal te behalen studiepunten of dat zij het niet weten. In september 2020 gaf 87 procent van de studenten aan dat er sprake was van een bsa in studiejaar 2020-2021, in september 2021 gaf maar 61 procent dit aan. Daarnaast gaf nog twintig procent aan dat er een doorstroomnorm geldt. Het percentage studenten dat aangeeft het niet te weten is in 2021 hoger (18%) dan in 2020 (11%), maar dat kan ook te maken hebben met de aangepaste vraagstelling. Dit doet verder niet af aan de betrouwbaarheid van beide meetmomenten; het maakt een vergelijking tussen deze twee jaren echter lastiger. Het is niet helemaal duidelijk of er tussen deze twee jaren werkelijk sprake is van een verandering in het aandeel dat het antwoord niet weet.

Wanneer we kijken naar de tevredenheid over het bsa dan wel de doorstroomnorm, blijkt dat veertig procent van de studenten in 2021 positief staat tegenover de informatievoorziening over het bsa tijdens de studievoorlichting. Wanneer het gaat om de informatievoorziening bij de start van de opleiding geeft 46 procent dit aan. Ongeveer de helft van de studenten stelt tot slot inzicht te hebben in wie kan helpen bij het behalen van de norm. Ook hierbij geldt dat een een-op-een vergelijking van de cijfers met die van vorig jaar niet goed mogelijk is door de veranderingen in de vraagstelling.

Figuur 3.27 laat het percentage studenten zien dat de bsa-norm voor hun opleiding als voordeel of als nadeel zagen bij hun studiekeuze. Uiteraard is dit oordeel apart weergegeven voor groepen met verschillende bsa-normen, variërend van helemaal geen bsa tot een maximale, nominale norm van 60 EC.

50 De doorstroomnorm houdt in dat een student die in het eerste jaar niet genoeg studiepunten haalt wel bij de opleiding mag blijven, maar (een deel van) de tweedejaarsvakken nog niet mag doen.

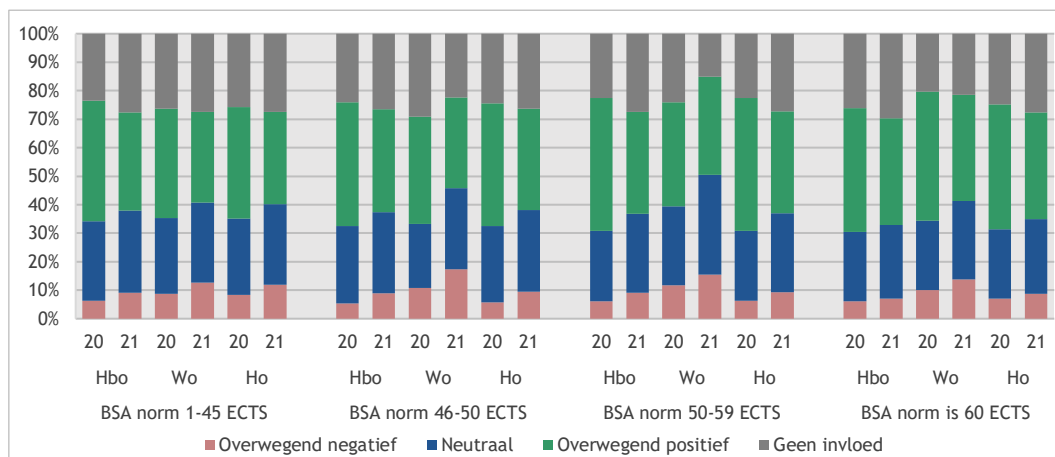
Studenten die een opleiding volgen waarbij geen sprake is van een bsa, hooguit van een doorstroomnorm, zien dit eerder als een voordeel dan als een nadeel. Studenten aan opleidingen waarbij wel een bsa-norm geldt zien dit daarentegen ten minste net zo vaak als een nadeel als een voordeel (bij een norm van 50-59 ECTS) of zelfs vaker als nadeel dan als voordeel. Wanneer de bsa-norm 60 ECTS betreft zijn studenten hierover significant minder positief ten opzichte van alle andere groepen. Deze groep geeft ook het vaakst aan de bsa-norm als een nadeel te ervaren (20%).

Figuur 3.27: De mate waarin het bsa als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2018-2020)

Figuur 3.28 geeft weer of studenten voor wie een bsa-norm geldt van mening zijn dat deze norm invloed heeft op het eigen studiegedrag. Voor alle bsa-normgroepen geldt dat studenten tijdens de studie eerder een positieve invloed ervaren van de norm op het eigen studiedag (32% tot 37% in 2021, bijv. gestimuleerd) dan een negatieve invloed (9% tot 12% in 2021, bijv. stress). Iets meer dan de helft van de studenten in elke normgroep ervaart daarnaast helemaal geen invloed of zegt er neutraal in te staan.

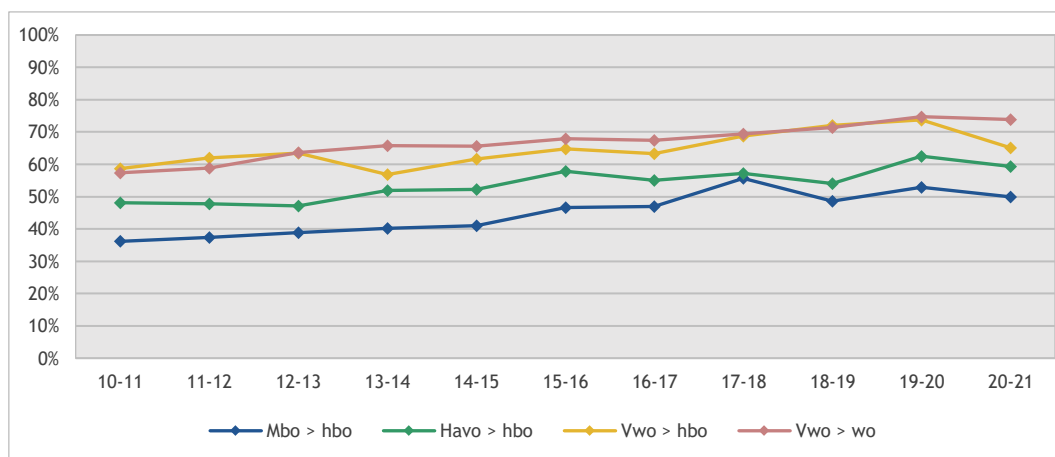
Studenten waarvoor hogere normen gelden (50-59 en 60 ECTS) zijn in 2021 overwegend positiever dan studenten waarvoor lagere normen gelden (1-45 ECTS), maar bij elke soort norm zien we dat studenten het laatste jaar iets minder positief zijn dan in het voorgaande jaar. Studenten met een functiebeperking ervaren de invloed van de norm op het studiegedrag in elke bsa-normgroep als negatiever dan studenten zonder functiebeperking. Onder wo'ers waarvoor een norm van 46-50 ECTS wordt de invloed op het studiegedrag ten slotte ook als negatiever ervaren dan onder hbo-studenten met eenzelfde bsa-norm.

Figuur 3.28: De invloed van het bsa op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2020 en 2021)

3.8 Aansluiting met de vooropleiding

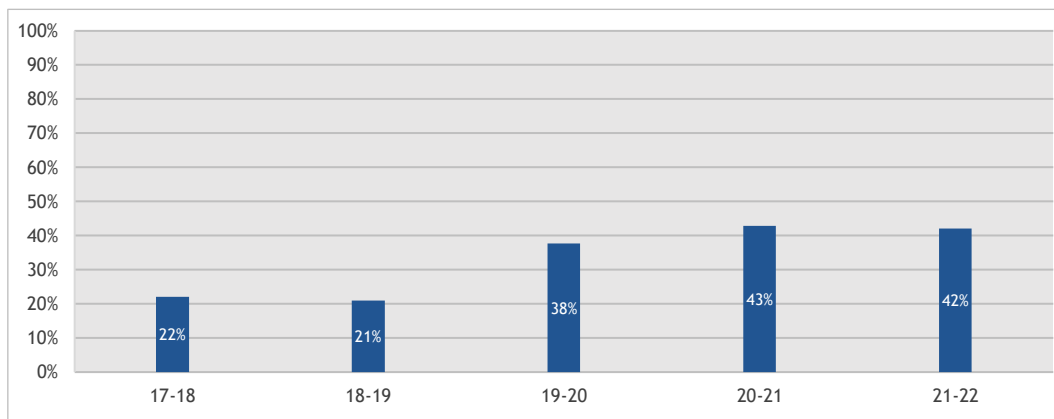
Figuur 3.29 laat zien in welke mate studenten (zeer) tevreden zijn over de aansluiting van hun vooropleiding op de eerste hbo-/wo-opleiding die zij volgden of op de opleiding die zij momenteel volgen. Op het eerste oog lijkt er in 2020-2021 (t.o.v. 2019-2020) voor alle groepen sprake te zijn van een afname in het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de aansluiting van de vooropleiding, maar deze verschillen tussen de twee studiejaar zijn niet significant (ook niet onder hbo'ers met een vwo vooropleiding; gele lijn). Wanneer we inzoomen op 2020-2021 blijkt er wel sprake van verschillen tussen studenten met verschillende vooropleidingen: studenten die instromen vanuit het mbo zijn het minst positief over de passendheid van de vervolgopleiding (50%); havisten (59%) en vwo'ers die doorstromen naar het hbo (65%) oordelen ook minder positief dan vwo'ers die starten aan een wo-opleiding (74%). Onder de vwo'ers die doorstromen naar het wo zijn ten slotte ook de studenten met een functiebeperking minder vaak (zeer) tevreden over de aansluiting van de vooropleiding op de vervolgopleiding.

Figuur 3.29: Oordeel over aansluiting van studie met de vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2010-2021; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december)

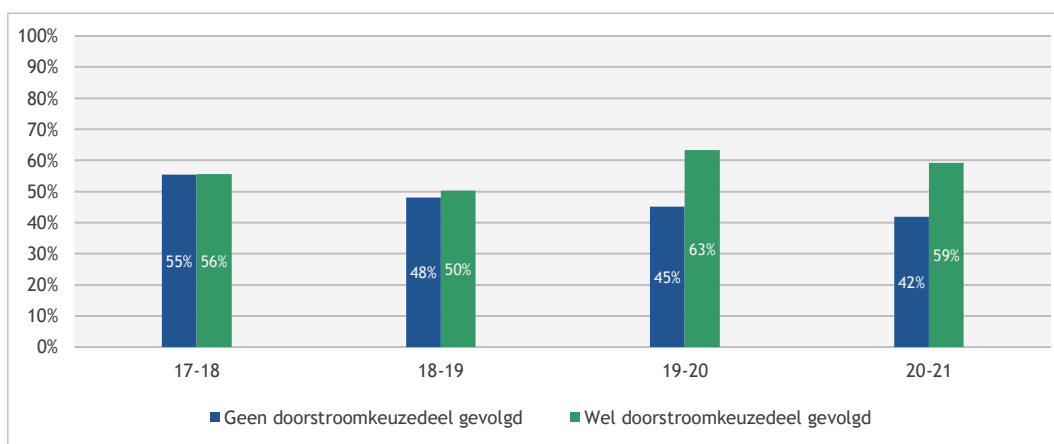
3.9 Doorstroomkeuzedelen in het mbo

In deze paragraaf gaan we na in hoeverre het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed is op het studiesucces in en de aansluiting met het eerste jaar van het hbo. Figuur 3.30 geeft weer hoeveel procent van de hbo-studenten die zijn ingestroomd vanuit het mbo ook een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd. In 2019 zagen we nog een forse toename ten opzichte van de jaren ervoor, waarna het aandeel langzaam is gestabiliseerd. In 2021 hebben net zo veel hbo-studenten met een mbo-achtergrond een doorstroomkeuzedeel gevolgd (42%) als vorig jaar (43%).

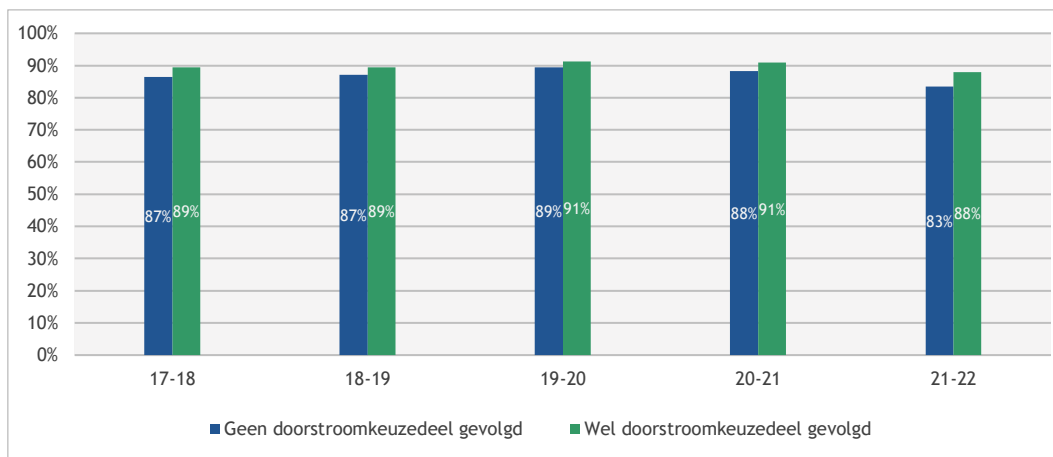
Figuur 3.30: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd (bron: Startmonitor 2017-2021)

Figuur 3.31 toont het aandeel hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede aansluiting tussen de huidige studie en het mbo ervaart, onderscheiden naar het al dan niet hebben gevolgd van een doorstroomkeuzedeel in het mbo. Hoewel er voor beide groepen sprake lijkt van een lichte afname in 2020-2021 (t.o.v. 2019-2020) in het aandeel dat een goede aansluiting ervaart, gaat het hier niet om significante daling. In 2020-2021 is het percentage studenten dat een goede aansluiting ervaart aanzienlijk groter onder studenten die wel een doorstroomkeuzedeel in het mbo hebben gevolgd (59%) ten opzichte van de studenten die geen keuzedeel hebben gevolgd (42%). Daarnaast blijkt onder deze groep dat studenten met een functiebeperking vaker een (zeer)goede aansluiting met de opleiding te ervaren.

Figuur 3.31: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een goede aansluiting van studie met de vooropleiding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuzedeel (bron: Startmonitor 2017-2021)

Figuur 3.32 toont het percentage hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een goede binding met de opleiding ervaart, naar het al dan niet gevolgd hebben van een doorstroomkeuzedeel. Voor beide groepen geldt dat de meeste studenten een goede match ervaren, maar dat dit aandeel in 2021 wel kleiner is ten opzichte van 2020 (geen doorstroomkeuzedeel: van 88% naar 83%; wel doorstroomkeuzedeel: van 91% naar 88%). Ook zien we dat het aandeel dat een goede match ervaart in 2021 significant groter is onder de groep die wel een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd dan onder degenen die dat niet hebben gedaan.

Figuur 3.32: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een goede binding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuze (bron: Startmonitor 2017-2021)

Tot slot is nagegaan of er een samenhang bestaat tussen het volgen van een doorstroomkeuze tijdens de mbo-opleiding en uitval (stoppen of switchen) in het hbo. Gecontroleerd voor andere achtergrondkenmerken van de studenten blijkt er echter geen verschil te bestaan tussen studenten die wel en die geen doorstroomkeuze hebben gevolgd in de mate waarin zij uitvallen. Wel vallen studenten die instromen vanuit het mbo minder vaak uit wanneer zij een goede aansluiting met de vooropleiding ervaren, wanneer zij een goede match ervaren met de hbo-opleiding en wanneer de ouders hoogopgeleid zijn. Wanneer deze studenten een functiebeperking hebben is de kans op uitval juist groter.

3.10 Samenvatting

Dit hoofdstuk beschreef de stand van zaken in het studiekeuzeproces vanuit verschillende invalshoeken en met aandacht voor enkele recente maatregelen. De basis voor de analyses vormt de Startmonitor hoger onderwijs; één figuur komt voort uit de data van Eurostudent VII. In deze laatste paragraaf vatten we de belangrijkste uitkomsten samen aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?

Ongeveer 65 procent van de eerstejaars geeft aan dat zij een weloverwogen keuze voor hun studie hebben gemaakt en dit aandeel is daarmee licht gedaald. Na jaren van structurele toename is vanaf studiejaar 2018-2019 sprake van een daling. In het hbo zet deze daling ook dit jaar aanzienlijk door; in het wo is dit jaar ook sprake van een daling ten opzichte van vorig jaar.

Al enige jaren vinden studenten met een Nederlandse achtergrond vaker dat zij weloverwogen hebben gekozen dan hun directe vergelijkingsgroepen. In 2021 is dat nog steeds zo, maar is het wel zo dat er alleen sprake is van een aanzienlijke afname in het aandeel Nederlandse hbo- en wo-studenten dat een weloverwogen studiekeuze maakt. Hoewel onder de niet-westerse hbo- en wo-studenten ook een afname in 2020-2021 zichtbaar is ten opzichte van voorgaand studiejaar, zijn deze verschillen niet significant. Toch maken studenten met een migratieachtergrond nog steeds minder vaak een weloverwogen keuze, ongeacht het opleidingsniveau van hun ouders. Wat betreft dit laatste blijkt ook in 2021-2022 dat studenten met hoogopgeleide ouders vaker een bewuste studiekeuze maken dan studenten zonder hoogopgeleide ouders.

Tot vorig studiejaar was de match of binding die studenten met hun opleiding voelen al een aantal jaren stabiel. Hoewel het aandeel studenten dat zegt een goede match of binding met de opleiding te ervaren relatief groot is (zo'n acht op de tien), is dit studiejaar voor het eerst sprake van een aanzienlijke daling.

Hbo-instromers uit het mbo zijn hiervan het vaakst overtuigd, terwijl hbo-instromers uit de havo het minst vaak hiervan overtuigd zijn. Eerstejaars die vinden dat zij weloverwogen hun studie hebben gekozen, ervaren ook aanzienlijk vaker een sterke binding met hun opleiding (negen op de tien) dan studenten die minder weloverwogen hebben gekozen (zes op de tien). Onder beide groepen studenten is dit jaar echter sprake van een afname in de ervaren mate van binding. Hierbij zijn verschillen tussen hbo- en wo-studenten minimaal in 2021.

Tot slot hebben eerstejaars in 2021 hun mening gegeven over de invloed van de aanwezigheid van corona en de bijbehorende maatregelen op hun studiekeuze. Het merendeel van de studenten (zeven op de tien) geeft aan dat de coronamaatregelen géén invloed hebben gehad op hun studiekeuze; denk hierbij aan de keuze voor de soort opleiding en instelling en de keuze om niet te gaan studeren. Toch verschillen deze meningen wel tussen groepen studenten. Zo zijn hbo-studenten, studenten met een functiebeperking en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker van mening dat zij een andere opleiding hadden gekozen als er geen sprake was van de coronamaatregelen. Hbo'ers, studenten met een functiebeperking, studenten met hoogopgeleide ouders en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond geven vaker aan dat zij een andere instelling hadden gekozen als er geen sprake was van de coronamaatregelen. Vrouwen, studenten met een functiebeperking en studenten met hoogopgeleide ouders zijn vaker van mening dat ze niet waren gaan studeren als er geen coronamaatregelen waren geweest.

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

Dit studiejaar wordt de top 3 van meest gebruikte voorlichtingsbronnen gevormd door achtereenvolgens algemene voorlichtingsdagen, de websites van de instellingen en studiekeuze123.nl. Laatstgenoemde is sinds vorig jaar nieuw in de top 3; op deze plaats stond voorheen het bijwonen van proefstudeerdagen. Wat opvalt is dat, met uitzondering van het raadplegen van de website van instellingen, alle digitale informatiebronnen (studiekeuze123.nl, websites van instellingen, sociale media) sinds vorig studiejaar vaker geraadpleegd worden dan voorheen, terwijl de overige informatiebronnen (bezoeken, voorlichtingen, schriftelijke informatie) aanzienlijk minder vaak worden gebruikt. Een voor de hand liggende verklaring hiervoor is de coronapandemie en de daarvoor getroffen maatregelen.

In lijn met voorgaande jaren vallen in de top 3 van meest invloedrijke informatiebronnen voor de studiekeuze van eerstejaars het bijwonen van algemene voorlichtingsdagen en intensieve dagen en het raadplegen van websites van instellingen. Het raadplegen van studiekeuze123.nl nieuw binnengekomen op een gedeelde derde plaats met het bijwonen van intensieve dagen (bijv. proefstudeerdagen). Opvallend is aan de ene kant de toename van de invloed van digitale informatiebronnen zoals het raadplegen van instellingswebsites en studiekeuze123 en aan de andere kant de afname van het bijwonen van algemene en intensieve dagen. Deze trend vanaf studiejaar 2019-2020 heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de coronapandemie en de contactbeperkende maatregelen.

Wo-studenten maken gemiddeld genomen gebruik van meer informatiebronnen dan hbo'ers. De invloed van de verschillende keuzebronnen op de studiekeuze verschilt ook tussen hbo- en wo-studenten. Alle informatiebronnen hebben vaker invloed op wo- dan op hbo-studenten, behalve sociale media die op hbo-studenten vaker invloed hebben en het gebruik van instellingswebsites en folders/schriftelijke informatie waarbij geen verschillen zijn gevonden. Net als in voorgaande jaren maken studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten minder vaak gebruik van 'actieve keuzebronnen' (zoals open dagen en proefstuderen, maar ook het zelf raadplegen van folders en websites). Al is onder beide groepen studenten een afname te zien in het gebruik van actieve keuzebronnen dit jaar. Dit kan mogelijk (voor een deel) verklaard worden door de invloed van de coronapandemie op het organiseren van onder meer open dagen, proefstudeer- en meeloopdagen. Het raadplegen van vergelijkingswebsites is dit jaar daarentegen toegenomen onder beide groepen studenten, studenten met een migratieachtergrond maken juist vaker gebruik van deze bron.

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?

Al vanaf het eerste monitoronderzoek zijn de drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding de inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die een opleiding biedt. Het belang van de andere motieven is ook zeer stabiel gebleven in de afgelopen vijf jaar (vanaf 2015). Studenten met en zonder migratieachtergrond laten zich bij hun keuze even sterk leiden door inhoudelijke interesse. Studenten met een migratieachtergrond letten vaker op de inrichting van de opleiding en nog veel vaker op het beroepsperspectief. Ook eerstegeneratiestudenten laten zich vaker leiden door deze extrinsieke motieven maar letten minder vaak op inhoudelijke interesses dan studenten met hoogopgeleide ouders. Tot slot blijkt dat baankansen met name door hbo-studenten en mannen belangrijker gevonden wordt dan door wo-studenten en vrouwen.

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?

De studiekeuzecheck voor studenten die in studiejaar 2021-2022 wilden gaan studeren, vielen voor de studenten midden in de coronapandemie. Het is in dat licht gezien goed verklaarbaar dat in dit cohort aan alle SKC-activiteiten (proefstuderen, persoonlijke gesprekken, etc.) minder vaak is deelgenomen, behalve aan de vragenlijsten over de studiekeuze die immers thuis kunnen worden ingevuld. In welke mate de coronamaatregelen de juiste verklaring zijn voor deze afname is echter moeilijk vast te stellen, omdat ook in de jaren daarvoor al een ontwikkeling zichtbaar was naar minder deelname aan de studiekeuzecheck. Reeds bekende verschillen tussen hbo en wo blijven wel aanwezig; in het hbo worden nog steeds vaker persoonlijke gesprekken gevoerd dan in het wo, terwijl in het wo vaker vragenlijsten worden ingevuld en proeflessen worden verzorgd. Het aandeel studenten dat aan geen enkele SKC-activiteit deelnam is vergelijkbaar met het voorgaande jaar waarin aankomende studenten ook al te maken hadden met de invloed van de coronapandemie op de (organisatie van de) SKC-activiteiten. Vergeleken met de pre-coronajaren is er wel een duidelijk stijging van ruim een vijfde in het aantal studenten dat aan geen enkele SKC-activiteit deelnam.

In 2021-2022 geeft iets minder dan de helft van de studenten aan dat alle studiekeuzeactiviteiten samen hebben bijgedragen aan een beter beeld en van de opleiding en het beroep, wat in lijn is met het beeld van vorig jaar maar een daling is ten opzichte van voorgaande (pre-corona) jaren. Daarnaast geeft in 2021 iets minder dan de helft aan dat de activiteiten hebben bijgedragen aan een beter beeld van de opleiding en het beroep en de overtuiging dat dit bij hen past. Dit jaar is (t.o.v. vorig jaar) een lichte toename zichtbaar in het aandeel dat aangeeft een beter beeld te hebben van zowel de opleiding als het beroep. Ongeveer één op de drie studenten aan dat het deelnemen aan de SKC-activiteiten geen enkele invloed heeft gehad; dit beeld was ook al zichtbaar in de jaren pre-corona.

Zowel in het hbo als in het wo geeft ongeveer de helft van de studenten aan dat de studiekeuzecheck geen invloed heeft gehad op de studiekeuze. Hbo'ers zijn iets vaker dan wo'ers van mening dat de SKC wel tot meer zekerheid heeft geleid (49% tegen 44%) en maar een heel klein deel van alle studenten is door de SKC juist onzekerder geworden. Voor het eerst sinds 2018 is er sprake van een toename in de mate waarin studenten zich zekerder voelen door de SKC (44% in 2020; 47% in 2021). In het hbo rapporteren studenten die een persoonlijk gesprek kregen het vaakst dat zij zekerder werden van hun studiekeuze; in het wo zijn dat de studenten die proeflessen en -colleges kregen. Voor beiden onderwijstypes draagt een vragenlijst hier het minst vaak aan bij.

In het hbo leek er in 2020 nog sprake van een trend waarbij het aandeel studenten dat geen advies of feedback ontving fors toenam, maar die ontwikkeling lijkt zich in 2021 weer wat terug te draaien. Zowel in het hbo als in het wo is daarnaast het aandeel positieve adviezen in 2021 toegenomen, wat te danken is aan een afname in het aandeel studenten dat helemaal geen advies ontving. De wijze waarop feedback en advies wordt teruggekoppeld verschilt wel tussen hbo- en wo-studenten: beide groepen ontvangen deze het vaakst per mail, maar in het wo komt een online terugkoppeling vaker voor en onder hbo'ers gebeurt dit juist vaker mondeling of per brief. Ten opzichte van het jaar ervoor vindt de terugkoppeling in het hbo ten slotte vaker mondeling en minder vaak per mail plaats, terwijl hier in het wo niets in is veranderd.

Studenten die een positief advies ontvingen geven ook vaker aan dat zij door de SKC zekerder zijn geworden over de studiekeuze en ervaren vaker een goede match met de opleiding dan studenten die een negatief/twijfeladvies ontvingen. De studenten die geen terugkoppeling ontvingen zitten daar tussenin. Ten opzichte van 2020 ervaren studenten met een positief advies afgelopen jaar ten slotte wel minder vaak een goede match met de huidige opleiding.

[Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?](#)

Net als vorige jaren geven meer wo-studenten dan hbo-studenten aan dat zij in aanloop naar hun studie te maken hebben gehad met enige vorm van selectie (numerus fixus, aanvullende eisen en kleinschalig en intensief onderwijs): een kwart van de hbo'ers versus bijna de helft in het wo. Dat kan zijn geweest bij de opleiding die zij volgen of bij een andere opleiding waarvoor zij zich ook of eerder hadden aangemeld. Van alle eerstejaars volgt bijna een vijfde de opleiding van eerste keuze. Acht procent werd wel afgewezen, maar doet toch een opleiding die zij even graag of zelfs het liefst volgen. Een tiende van alle studenten – vier procent in het hbo en acht procent in het wo – volgt ten opleiding anders dan de eerste keus vanwege een afwijzing in een selectieprocedure.

[Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studietoelatenadvies \(bsa\) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?](#)

Veel onderwijsinstellingen besloten afgelopen studiejaar om vanwege de coronapandemie soepeler om te gaan met het toepassen van een bindend studietoelatenadvies (bsa). Aangezien dit in 2020 ook al het geval was, biedt dit echter geen verklaring voor de constatering dat veel minder studenten in 2021 aangeven dat hun opleiding een bsa-norm hanteert. Een groter aandeel zegt daarnaast niet te weten of dit het geval is. Een mogelijke oorzaak voor deze verschillen is de aangepaste vraagstelling in 2021: studenten konden nu ook aangeven of er in plaats van een bsa sprake is van een doorstroomnorm. Door deze wijziging zijn ook de cijfers met betrekking tot de tevredenheid over de informatievoorziening omtrent het bsa dan wel de doorstroomnorm is een een-op-een vergelijking met voorgaande jaren niet goed mogelijk. Studenten waarvoor helemaal geen norm of enkel een doorstroomnorm geldt zien dit eerder als een voordeel dan als een nadeel bij de studiekeuze, maar onder studenten waarvoor wel een bsa-norm geldt is dat niet het geval. Studenten waarvoor de hoogste bsa-norm geldt (60 ECTS) zien deze norm het vaakst als nadelig bij de studiekeuze, maar ook in deze groep ziet nog ruim een vijfde deel de norm juist als een voordeel. Na de start van de studie heeft het bsa verder voor iets meer dan de helft van de studenten in alle normgroepen geen positieve noch een negatieve invloed op het studiegedrag. Degenen die wel invloed ervaren, beschrijven dit vaker als positief (bijv. stimulerende werking) dan als negatief (bijv. stress). De studenten waarvoor hogere bsa-normen gelden (50-60 ECTS) zijn ten slotte positiever over de invloed hiervan op het studiegedrag dan studenten waarvoor de lagere normen gelden (1-45 ECTS).

[Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?](#)

In alle doorstroomgroepen is de tevredenheid over de aansluiting met de vooropleiding in de afgelopen tien jaar langzaam maar zeker toegenomen, maar in 2020 zette deze trend niet door. Vwo'ers die doorstromen naar het vwo zijn in dat jaar het vaakst tevreden en mbo'ers die in het hbo instromen juist het minst vaak. De havisten en vwo'ers die instromen in het hbo zitten wat tevredenheid betreft precies tussen de mbo'ers en vwo'ers die instromen in het wo in.

Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

Net als in 2020 geeft in 2021 ruim twee vijfde van alle hbo-studenten met een mbo-vooropleiding aan een doorstroomkeuzedeel te hebben gevolgd. Nadat dit aandeel in studiejaar 2020 verdubbelde ten opzichte van twee jaar eerder, heeft deze toenemende trend zich in 2021 gestabiliseerd. De ervaren aansluiting van de vooropleiding op de huidige opleiding is in 2020 hetzelfde als in 2019, maar studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden ervaren de aansluiting wel duidelijk vaker als goed. Ook de ervaren binding met de huidige opleiding is in 2021 hoger onder studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden, hoewel beide groepen deze match als goed ervaren (meer dan 80%). De kans op uitval (stoppen of switchen) blijkt ten slotte even groot onder studenten die wel en die geen doorstroomkeuzedeel volgden, maar de ervaren aansluiting van de vooropleiding en de ervaren binding met de huidige opleiding blijken wel van invloed op de kans dat een student met een mbo-vooropleiding uitvalt.

4 Van bachelor naar master

Janneke Lommertzen

4.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk bespreken we de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Hiervoor maken we gebruik van het 1cHO 2006-2021 en van de Studentenmonitor hoger onderwijs 2021 (deze gaat over studiejaren 2014-2021).

Achtereenvolgens worden de volgende vragen in dit hoofdstuk behandeld:

- Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?
- Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

4.2 Data en definities

Om de instroom in de master en de doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen, hebben we de volgende cohortdefinitie gehanteerd:

- studenten met een voltijd hoofdschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- de gediplomeerden in het studiejaar 2021-2022 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de figuren die betrekking hebben op de doorstroom staan de getoonde jaren voor de studiejaren waarin het bachelordiploma is behaald: de diplomacohorten. De aantallen in deze cohorten zien er als volgt uit:

Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Hbo	48.967	51.962	48.525	50.516	54.509	56.268	59.871	61.527	59.645	59.090	62.107
Wo	27.983	32.810	30.764	31.227	33.392	32.969	33.658	33.502	34.954	36.673	41.300
Ho	76.950	84.772	79.289	81.743	87.901	89.237	93.529	95.029	94.599	95.763	103.407

Hierbij moet worden opgemerkt dat er tot en met 2016 nog studenten voorkwamen die ingeschreven stonden aan een ongedeelde wo-opleiding (d.w.z. een vier-of vijfjarige doctoraalopleiding). Deze studenten startten hun opleiding voordat in Nederland het bachelor-master stelsel van start ging in 2002-2003. In 2006 waren er nog ruim 31 duizend studenten ingeschreven aan een ongedeelde opleiding, dat aantal daalde gestaag tot nul in de daaropvolgende jaren. Vanaf 2017 komen er geen studenten meer voor aan ongedeelde wo-opleidingen. Studenten aan ongedeelde opleidingen worden in dit hoofdstuk verder buiten beschouwing gelaten. Voor het bepalen van de totale instroom in de master is de volgende definitie gebruikt:

- hoofdschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs = master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs = 1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

Om de directe en indirecte doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen is een selectie gemaakt van de bachelorgediplomeerden. Deze records zijn verrijkt met het eerste jaar dat deze student is ingeschreven in de master. Vervolgens is het jaar waarin de bachelor is behaald vergeleken met het eerste jaar dat deze student is ingestroomd in de master. Hieruit komen de volgende variaties naar voren:

- (nog) geen doorstroom;
- doorstroom in het studiejaar voordat het bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in hetzelfde studiejaar als dat waarin het bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in het studiejaar nadat bachelordiploma is behaald;
- één of meer tussenjaren alvorens in te stromen in de master.

Tabel 4.2 toont de aantallen studenten naar type doorstroom per bachelor diplomacohort. De gearceerde cellen worden beschouwd als de ‘directe doorstroom’. Deze groep bevat zowel de studenten die naar een master doorstromen voordat zijn hun bachelor hebben behaald, studenten die doorstromen in hetzelfde studiejaar als dat ze hun bachelor hebben behaald en studenten die aan een master beginnen in het studiejaar volgend op het jaar waarin zij hun bachelor hebben behaald. Verderop in dit hoofdstuk zijn deze groepen samengenomen als ‘directe’ doorstroom. De indirecte instroom bevat de groep ‘een of meer tussenjaren’. De overige groep is nog niet begonnen met een master. In de grafieken is (tenzij anders vermeld) de directe doorstroom steeds afgezet tegen het totale diplomacohort.

Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom (bron: 1cHO 2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Hbo											
(Nog) geen doorstroom	41.092	43.972	41.274	43.100	46.946	48.270	51.318	53.002	51.628	52.048	59.266
Vóór behalen bachelor	18	19	9	10	13	16	9	9	9	9	16
Zelfde studiejaar	57	29	27	36	23	25	19	21	30	27	117
Studiejaar na bachelor	1.565	1.729	1.635	1.792	1.651	1.768	1.796	1.939	2.084	2.383	2.708
Tussenjaren	6.235	6.213	5.580	5.578	5.876	6.189	6.729	6.556	5.894	4.623	0
Wo											
(Nog) geen doorstroom	3.335	3.836	3.408	3.771	4.274	4.504	4.762	4.999	5.710	7.139	12.866
Vóór behalen bachelor	708	783	285	175	79	50	35	30	25	14	27
Zelfde studiejaar	2.485	1.830	811	392	336	179	212	239	237	193	3047
Studiejaar na bachelor	18.586	22.411	22.454	22.822	23.941	22.333	22.165	21.962	23.017	2.5037	25.360
Tussenjaren	2.869	3.950	3.806	4.067	4.762	5.903	6.484	6.272	5.965	4.290	0

Grijs gemarkeerde cellen zijn aangemerkt als ‘directe doorstroom’.

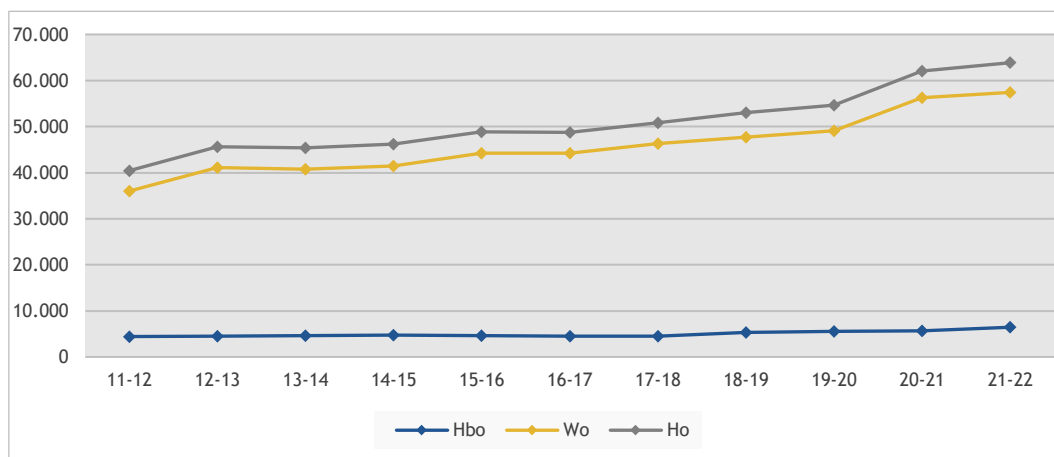
De ‘internationale studenten’ zijn gemarkeerd door DUO (en opgenomen in het 1cHO). Internationale studenten zijn studenten die voldoen aan de volgende criteria: zij hebben hun voortgezet onderwijs (hoogste opleiding vóór het hoger onderwijs of secondary education) behaald in het buitenland óf hun vooropleiding is ‘onbekend’ én zij bezitten niet de Nederlandse nationaliteit. Als uitsluitend gekeken wordt naar de vooropleiding vóór het hoger onderwijs, dan kan het zijn dat de officiële registratie van vooropleiding ‘buitenlands’ en vooropleiding ‘onbekend’ apart wordt weergegeven.

De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan het CBS: ‘Bij personen met een migratieachtergrond is ten minste één ouder in het buitenland geboren’. Een persoon heeft volgens de definitie van het CBS bovendien een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond.⁵¹

51 Zie: www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond

4.3 Instroom in de master

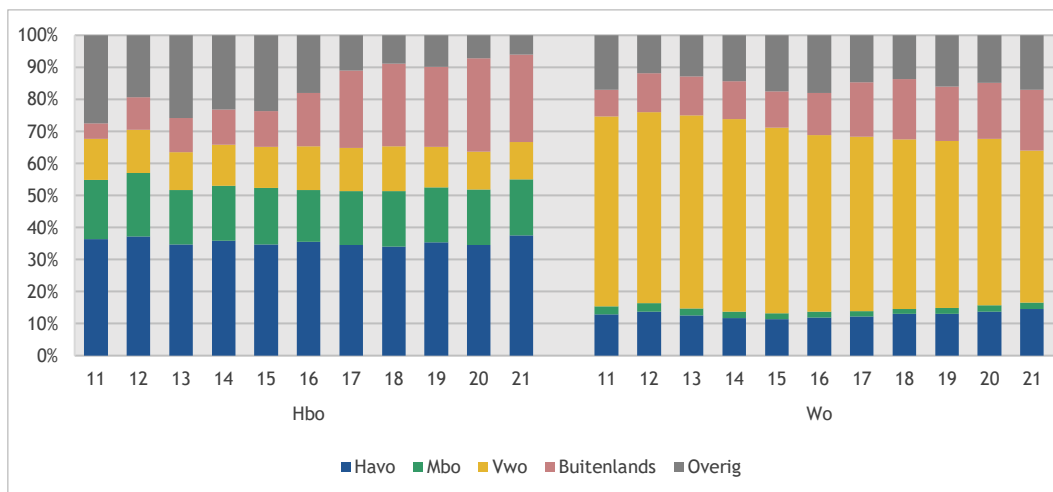
Als eerste kijken we naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een hbo- of wo-master (figuur 4.1). De postmasters zijn buiten beschouwing gelaten. De eerstejaarsinstroom in een hbo-master is sinds 2018-2019 elk jaar toegenomen. In 2021-2022 nam de instroom in het eerste jaar van hbo-masters met dertien procent toe tot bijna 6.500 studenten. In de wo-master zien we sinds 2017 elk jaar een stijging. Ook hier is de instroom in het eerste jaar weer toegenomen. Na een sterke stijging in 2020 groeide in 2021-2022 de instroom verder met twee procent tot bijna 57.5 duizend nieuwe wo-masterstudenten.

Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (1CHO 2011-2021)

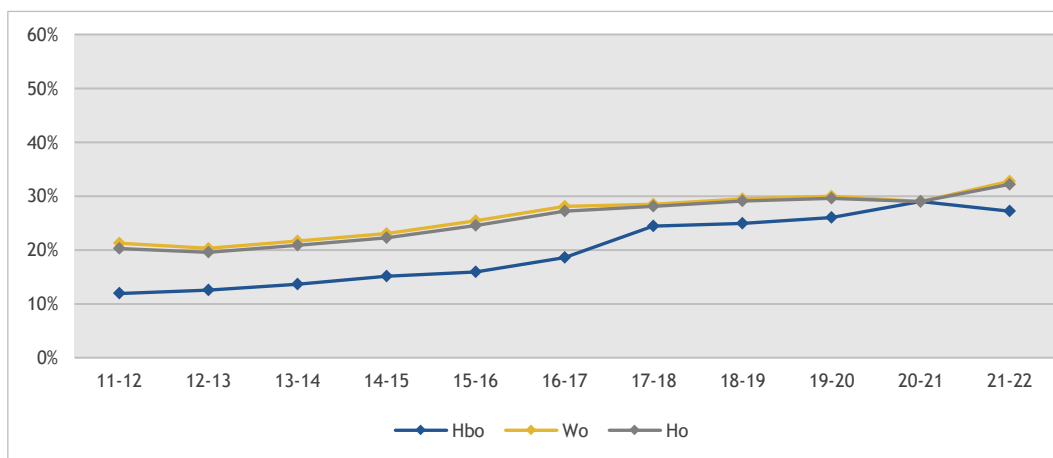
Wo-masters worden door verreweg de meeste instromers (98%) als voltijdsopleiding gevolgd. Het hbo laat een heel ander beeld zien: daar wordt vaker voor een deeltijdmaster gekozen dan voor een voltijd of duale master (51% deeltijd, 38% voltijd en 12% duaal). Wel is er over de afgelopen jaren in het hbo een verschuiving waar te nemen. Het aandeel studenten dat aan een voltijd hbo-master begon nam de afgelopen jaren toe van 22 procent in 2015 tot ruim veertig procent in 2020 en 38 procent in 2021, terwijl het aandeel deeltijders afnam van ruim twee derde tot ongeveer de helft (51%). In het wo is het aandeel deeltijders over de afgelopen jaren stabiel twee procent.

Als we uitsplitsen naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs, is te zien dat het grootste deel van de wo-masterstudenten afkomstig is van het vwo (48%, zie figuur 4.2). Na een sterke stijging in 2020-2021, bedroeg de absolute instroom van studenten met een vwo-achtergrond die aan een wo-master begonnen ruim 27.3 duizend in 2021-2022. Hoewel dit een absolute afname is ten opzichte van het jaar ervoor, zet de stijgende trend die in 2018 is ingezet hiermee door. Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is ten opzichte van 2020-2021 met twee procentpunt toegenomen tot negentien procent. Ook het percentage in de categorie 'overig' (incl. de groep 'onbekend') nam met twee procentpunt toe tot zeventien procent. Uit analyses weten we dat deze laatste groep ook veel internationale studenten bevat (van hen zijn de vooropleidingen niet als 'buitenlands' geregistreerd; voor nadere uitleg verwijzen we naar de inleiding, voetnoot 18 op pagina 26). Hiermee kunnen we concluderen dat het aandeel studenten aan een wo-masteropleiding met een internationale vooropleiding (de categorie 'buitenlandse vooropleiding' en de categorie 'overig' samengenomen) in 2021-2022 na een kleine dip weer is toegenomen tot 36 procent (zie ook figuur 4.3). De grafiek voor de hbo-masters vertoont een grilliger verloop; dat komt door het relatief kleine aantal studenten dat een hbo-master volgt. Het merendeel van de hbo-masterstudenten (37%) heeft een havo-vooropleiding, of een internationale vooropleiding (33%, 'buitenlandse vooropleiding' en de categorie 'overig' samengenomen). Hier is wel een verschuiving te zien: ten opzichte van 2020-2021 is het aandeel eerstejaars aan een hbo-master met een havo-vooropleiding met twee procentpunt toegenomen terwijl het aandeel eerstejaars met een internationale vooropleiding met drie procentpunt afnam.

Figuur 4.2: Masterinstroom in het ho (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (1cHO 2011-2021)

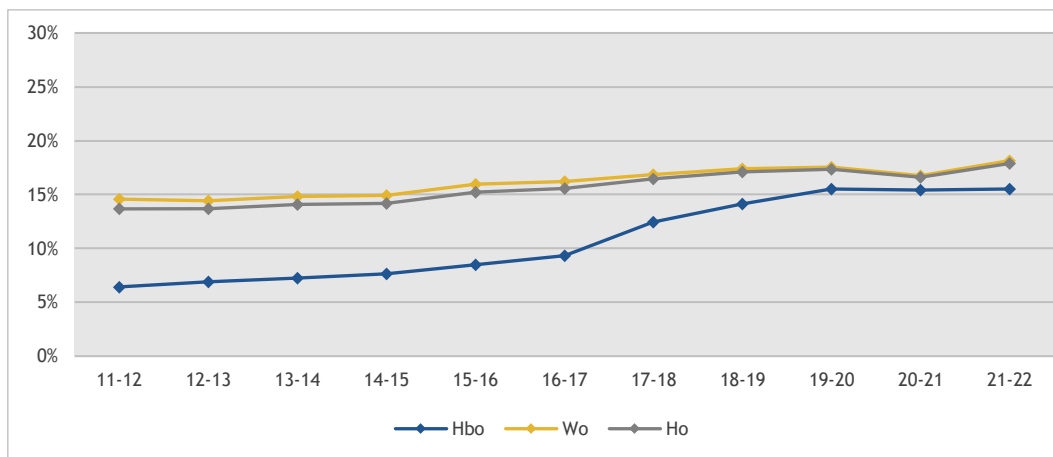
De instroom van internationale studenten (definitie van VSNU/DUO, deze definitie is breder dan alleen vooropleiding zie voetnoot 18 op pagina 26) in de masterfase schommelt de laatste jaren rond de dertig procent (figuur 4.3); in 2020-2021 was het aandeel internationale studenten in wo-masters en hbo-masters gelijk. Dit jaar is de internationale instroom in masters tot 32 procent toegenomen. Het aandeel instromende internationale studenten in het hbo bedraagt 27 procent in 2021-2022 en is daarmee net als in voorgaande jaren iets lager dan het aandeel internationale studenten in de wo-masters.

Figuur 4.3: Instroom in master (% exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)

Bijna zestig procent van de internationale masterinstroom in 2021 bestaat uit studenten van Duitse (17%), Chinese (9%), Italiaanse (8%), Griekse (6%), Indiase, Spaanse, Belgische (elk 5%) en Franse (3%) afkomst. De instroom van Britse studenten in de master nam sterk af van ruim vier procent tot minder dan twee procent, mogelijk een gevolg van de Brexit. Britse studenten die na 30 december 2020 naar Nederland komen hebben in doorgaans geen recht meer op het wettelijk collegegeld.

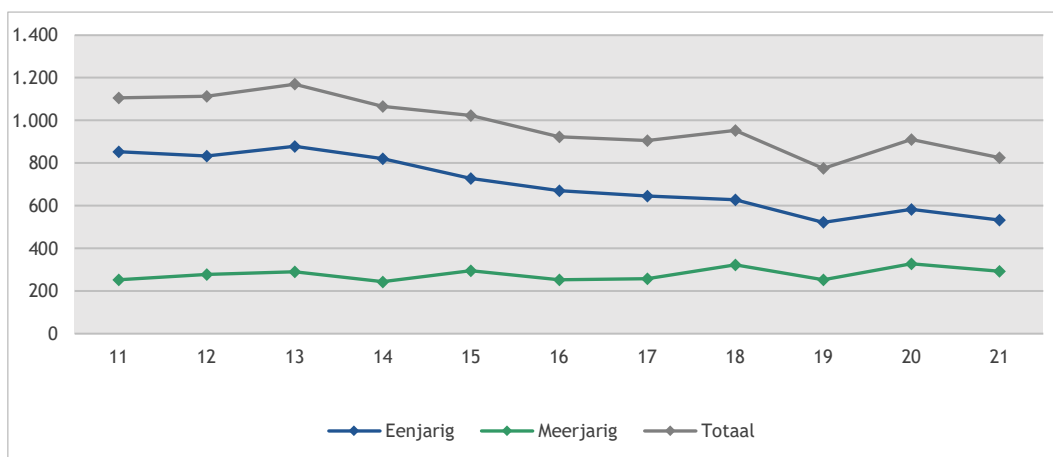
In de loop der jaren was sprake van een lichte stijging van het aandeel Nederlandse masterstudenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 4.4). Dit aandeel nam in 2021-2022 toe tot achttien procent. Deze stijging is vooral toe te schrijven aan het wo. In het wo studeert een groter aandeel van de Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond aan een masteropleiding dan in het hbo (respectievelijk 18% en 16%).

Figuur 4.4: Instroom in master (% exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)

Figuur 4.5 toont de instroom in educatieve wo-masters in absolute aantallen. Hierbij is een selectie gemaakt van het eerste jaar dat een student is ingeschreven aan een educatieve (post)master in het wo. Er is onderscheid gemaakt tussen de eenjarige en tweejarige varianten. De tweejarige educatieve masters kunnen worden gevolgd na een relevante bachelor, de eenjarige masters zijn postmasters. Voltijd en deeltijd zijn samengenomen. Van de eenjarige variant studeert ongeveer zeventien procent in deeltijd. Na een gestage stijging naar een instroom van bijna 1.200 studenten in 2013-2014 zien we de instroom in educatieve wo-masters jaarlijks dalen tot 775 studenten in 2019-2020. De laatste jaren schommelt de instroom in de educatieve masters; in 2020-2021 nam de instroom met achttien procent toe. In 2021-2022 daalde de instroom met tien procent tot 825.

Overigens zijn in deze figuur geen studenten opgenomen die in het wo een andere variant volgen die opleidt tot het lerarenberoep zoals educatieve minors, educatieve modules, zij-instroom en ingedaalde educatieve masterprogramma's.⁵²

Figuur 4.5: Instroom in universitaire educatieve masters (N, voltijd en deeltijd samengenomen) (bron: 1cHO 2011-2021)

4.4 Doorstroom van bachelor naar master

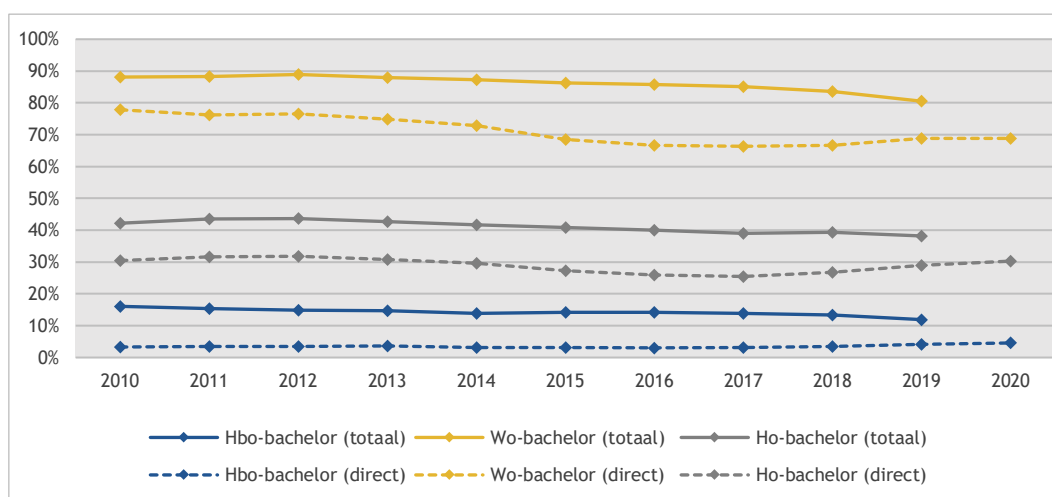
In het tweede deel van dit hoofdstuk gaan we in op de doorstroom van bachelor naar master. Het gaat hier om zowel hbo- als wo-masters, tenzij anders is aangegeven. De voltijd bachelor diplomacohorten zijn als uitgangspunt gebruikt (zie ook tabel 4.1 en tabel 4.2).

⁵² Zie voor meer informatie: www.vsnu.nl/lerarenopleidingen.html

De getoonde jaartallen zijn de studie jaren waarin het bachelordiploma is behaald; het soort onderwijs (hbo of wo) waarin het bachelordiploma is behaald wordt tevens in de figuren aangegeven. In het laatste jaar kan alleen de directe doorstroom worden getoond.

Figuur 4.6 toont de doorstroom vanuit de diplomacohorten in de hbo- en wo-bachelor. De totale directe doorstroom naar een master (hbo- en wo-masters samengenomen) stijgt in 2021-2022 tot dertig procent. De totale directe doorstroom voor de wo-bachelor blijft met 69 procent gelijk aan vorig jaar en neemt met één procentpunt toe tot vijf procent voor de hbo-bachelors. De dalende lijn die te zien is voor de totale doorstroom is te verklaren doordat de indirecte doorstroom twee jaar na afstuderen nog onbekend is.

De geleidelijke invoering van de zogenoemde harde knip in 2012 zorgde vanaf 2010 voor een daling in de directe doorstroom van wo-bachelor naar een wo-master. De harde knip zorgde voor een nieuw keuzemoment en hiermee was het voor studenten niet langer vanzelfsprekend om direct door te stromen naar een aansluitende wo-master binnen de eigen instelling. Dit was ook een van de doelen van de harde knip. Een groot deel van de studenten die niet direct doorstromen kiest bewust voor een tussenperiode. Zij benutten deze periode benut veelal om te werken, te reizen of om zich voor te bereiden om (alsnog) aan de instroomeisen voor een master te voldoen.⁵³ Dit laatste betreft voornamelijk schakelstudenten.⁵⁴

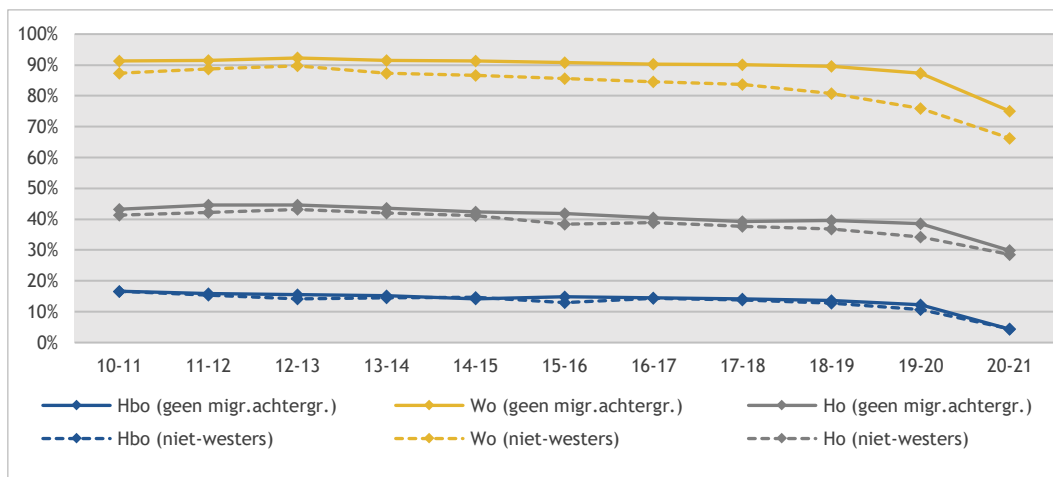

Figuur 4.6: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (1cho 2010-2020)

In paragraaf 4.3 is geconcludeerd dat er in de loop der jaren sprake is van een lichte stijging van het aandeel Nederlandse masterstudenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Figuur 4.7 toont de doorstroom van bachelor naar master van deze groep studenten. Als er wordt gekeken naar het aandeel bachelorgediplomeerden dat doorstroomt naar een master, valt op dat het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lager is dan het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond. Onder wo-bachelorgediplomeerden stromen relatief minder studenten met een niet-westerse achtergrond direct door naar een master (66%) dan studenten zonder migratieachtergrond (75%); dit verschil schommelt de laatste jaren rond de tien procentpunt. Het is niet bekend waardoor dit komt. De kleinere aantallen studenten die doorstromen naar een hbo-master verschillen niet naar migratieachtergrond. De bachelor-afgestudeerden uit 2020-2021 die indirect doorstromen naar een master zijn nog niet bekend en daarom niet in figuur 4.7 opgenomen. Daarom laat deze figuur hier een afname zien.

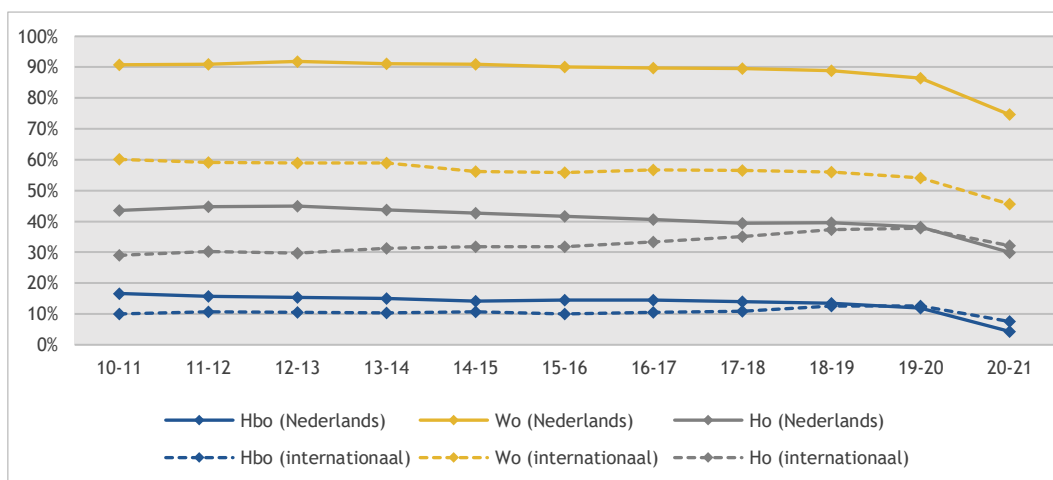
53 Zie ook Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018

54 Bron: onderzoek naar redenen om niet direct door te stromen van de bachelor naar de master; ResearchNed 2018

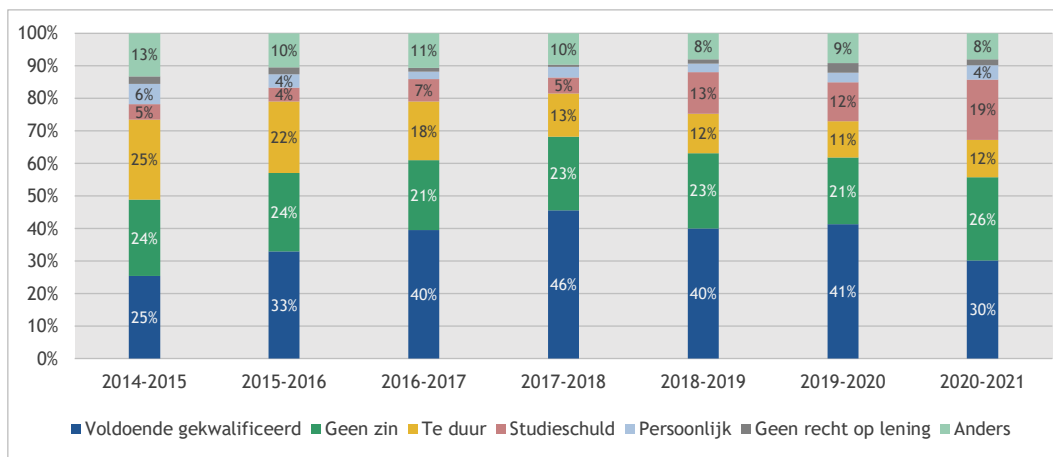
Figuur 4.7: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een hbo- of wo-master naar soort bachelor en migratieachtergrond (1cHO 2010-2020)

Figuur 4.8 toont verschillen in de doorstroompercentages van internationale bachelorgediplomeerden in het wo en hbo. Internationale wo-bachelorstudenten stromen minder vaak door (46%) naar een Nederlandse master dan Nederlandse wo-bachelorstudenten (75%), terwijl er in de doorstroom van hbo-bachelor naar master geen verschil te zien is tussen internationale en Nederlandse studenten. Bij deze laatste groep gaat het om kleine aantallen. Een verklaring is op basis van de beschikbare cijfers niet te geven. De percentages doorstroom uit 2020-2021 betreffen alleen de directe doorstroom en laten daarom een daling zien ten opzichte van het voorgaande jaar.

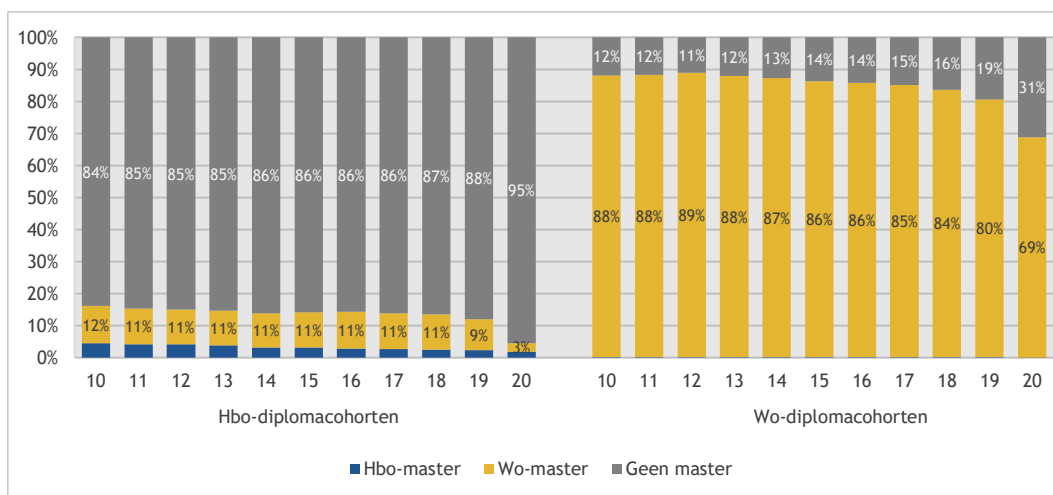
Figuur 4.8: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die direct en indirect doorstromen naar een Nederlandse hbo- of wo-master (1cHO 2010-2020)

In de Studentenmonitor is gevraagd aan bachelorstudenten die niet doorstromen naar een wo-master, wat hier de reden voor was. Zoals hierboven is beschreven, stroomt er van de wo-bachelorstudenten maar een relatief kleine groep niet door naar een master. Daarom is het niet mogelijk om hier uitspraken te doen; de responsaantallen voor deze groep zijn te klein. Voor deze vraag zullen we ons daarom beperken tot de hbo-bachelors. Net als voorgaande jaren is de meest genoemde reden die vierdejaars hbo-bachelorstudenten geven om niet aan een master te beginnen, dat zij al voldoende gekwalificeerd zijn voor de arbeidsmarkt (30%). Wel wordt deze reden dit jaar opvallend minder vaak genoemd (een daling van elf ppnt). De tweede reden die door ruim een kwart van de studenten wordt genoemd, is dat zij geen zin hebben om een master te volgen (26%). Deze reden wordt dit jaar vaker genoemd dan vorig jaar; we zien een toename van vijf procentpunt. Een andere reden die dit jaar vaker werd genoemd dan voorgaande jaren was studieschuld: negentien procent van de studenten gaf dit als reden (een toename van 7 ppnt. t.o.v. vorig jaar).

Figuur 4.9: Redenen om af te zien van een wo-master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2014-2020)

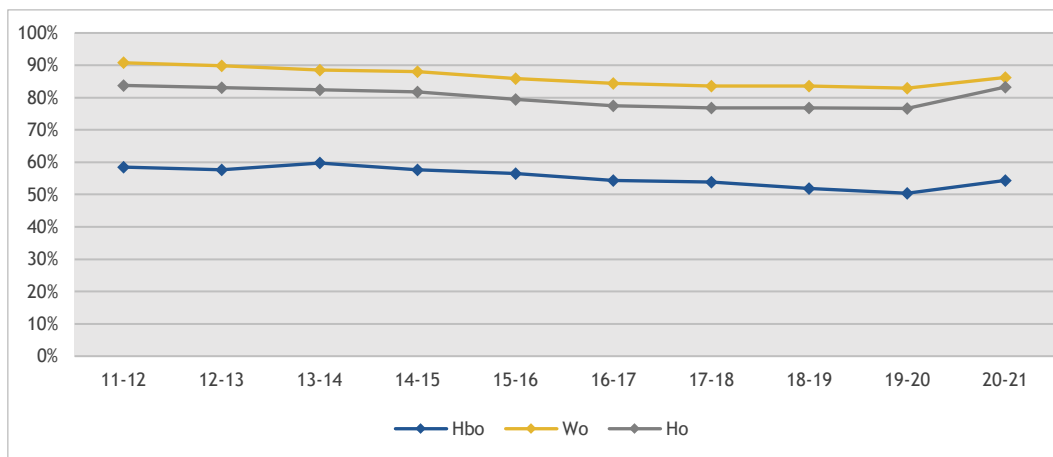
De meeste afgestudeerden aan een hbo-bachelor zijn (nog) niet doorgestroomd naar een wo-master (figuur 4.10). Omdat de indirecte doorstroom naar wo-masters volgend jaar pas bekend is, zijn er geen cijfers over 2021 in de grafiek opgenomen en beperken we ons tot de gegevens tot en met 2020. Hbo-bachelor-gediplomeerden moeten veelal een schakeltraject volgen waardoor zij doorgaans niet direct kunnen doorstromen naar een wo-master. Van de hbo-bachelors die in 2020 afstudeerden, stroomde slechts 4,6 procent direct door naar een hbo- of wo-master in het daaropvolgende studiejaar; van de afgestudeerde wo-bachelors stroomt juist het grootste deel door naar een master: in 2020 was dit 69 procent. Het aandeel bachelor-afgestudeerden uit 2020-2021 dat indirect doorstroomd naar een master is nog niet in deze figuur opgenomen. De data uit 2020-2021 laat daarom een daling zien ten opzichte van het voorgaande jaar.

Figuur 4.10: Herkomst bachelor (voltijd) en bestemming master (1cHO 2010-2020)

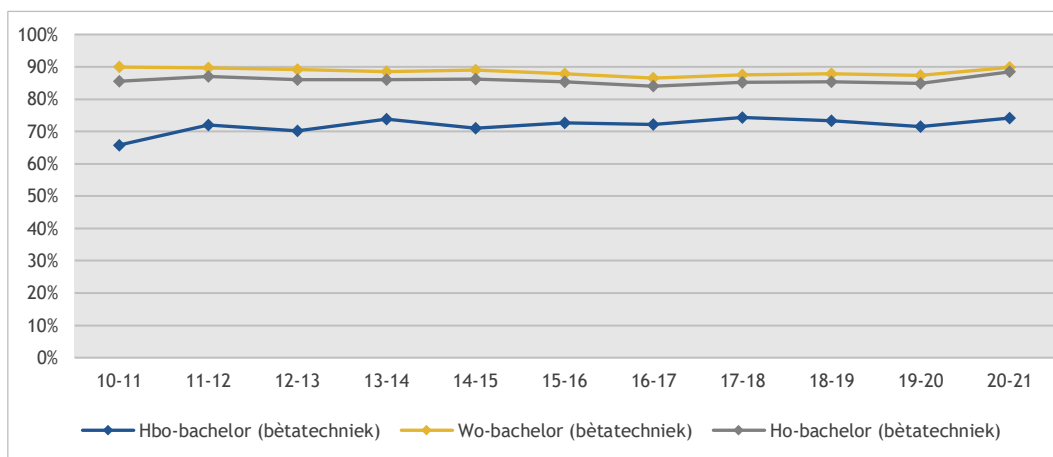
4.5 Doorstroom naar masters per sector en type master

Studenten kiezen in het algemeen een master binnen dezelfde CROHO-sector. Afgestudeerden uit 2020-2021 kiezen, ten opzichte van voorgaande jaren, vaker voor een opleiding binnen dezelfde CROHO-sector. Ruim de helft van de hbo-bachelor-gediplomeerden en 86 procent van de wo-bachelors die een master gaan volgen, kiest voor een master in dezelfde sector als de bachelor (figuur 4.11). Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen wel voor een aanpalende wo-sector (bijv. van onderwijs naar gedrag & maatschappij, van economie naar recht, of van economie naar gedrag en maatschappij).

Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020)

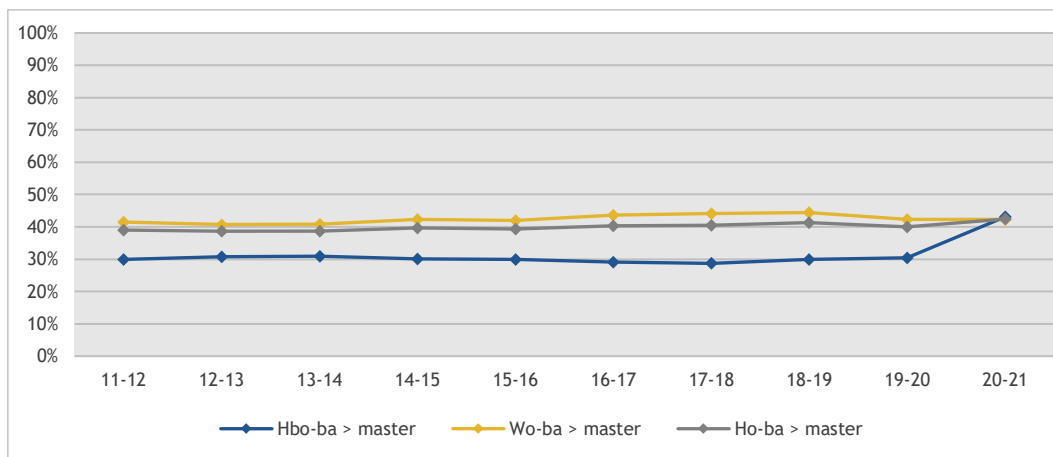
Figuur 4.12 laat zien of er sprake is van bètaverlies in de doorstroom van bachelor naar master. Deze figuur is inclusief hbo-masters (het gaat hier echter om bijzonder kleine aantallen bètamasters). Het merendeel van de bètatechniekbachelors stroomt direct door naar een wo-master in bètatechniek en dit aandeel is in 2020-2021 toegenomen. Negentig procent van de wo-bachelors stroomt direct of indirect door naar een master binnen het bètadomein. In het hbo betreft het een iets kleinere groep die doorstroomt naar een master. Van de hbo-bètatechniek afgestudeerden die doorgaan voor een master stroomt driekwart direct door naar een master in bètatechniek en een kwart stroomt door naar een master in een andere sector.

Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd in het bètatechniekdomein (%) die direct of indirect doorstromen naar een master in het bètatechniekdomein ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (1cHO 2010-2020)

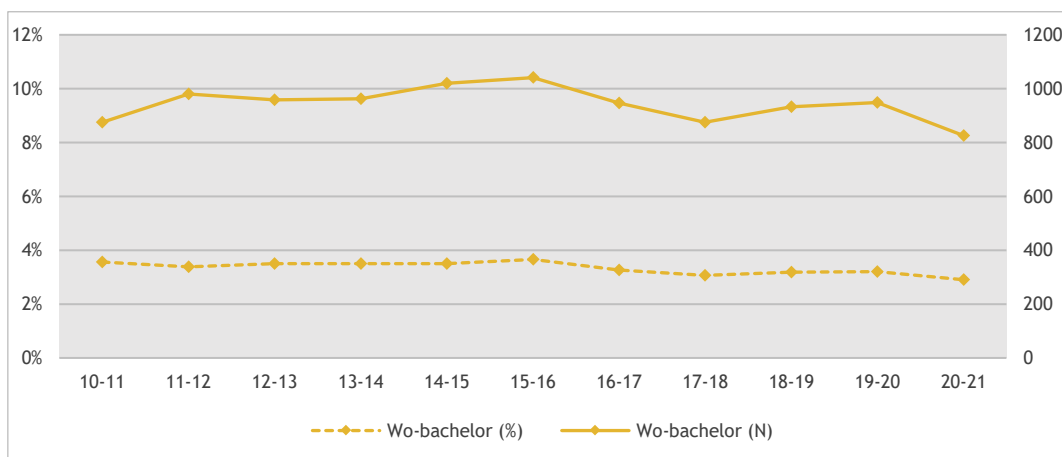
4.6 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters

Het aanbod aan meerjarige masters is de laatste jaren toegenomen. Naast de onderzoeksmasters worden de meeste meerjarige masters aangeboden in de sector bètatechniek. Figuur 4.13 laat van de doorstroom de verhouding tussen meerjarige en eenjarige masters zien (afstudeercohort 2020 betreft alleen de directe doorstroom). Het betreft hier alle bachelorgediplomeerden in hbo en wo die doorstromen naar een master. De kleine groep hbo'ers die direct doorstroomt, bevat vooral techniekstudenten. Het aandeel dat vanuit het hbo doorstroomt naar een meerjarige master is het laatste jaar met dertien procentpunt toegenomen. Van hen stroomt het laatste jaar 43 procent door naar een meerjarige master. De reden van deze toename is op dit moment onbekend. Van de wo-bachelors die een master gaan doen stroomt dit jaar, net als vorig jaar, 42 procent door naar een meerjarige master.

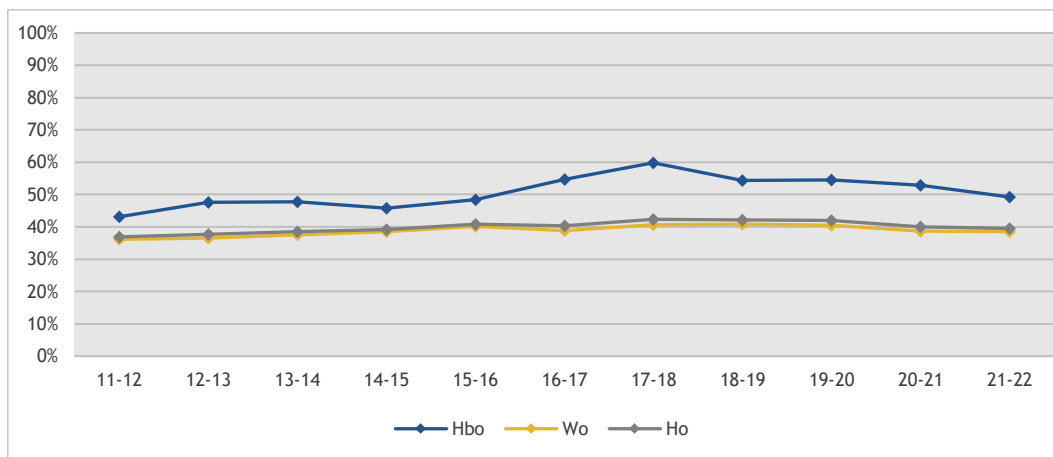
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020)

Figuur 4.14 toont de directe en indirecte instroom vanuit de wo-bachelor naar een researchmaster. De linker as laat de percentages zien (%); de rechter de aantallen (N). De hbo-bachelors zijn achterwege gelaten (het zijn zeer kleine aantallen: hbo-bachelors stromen nauwelijks door naar een researchmaster). Vanaf 2015 zien we een daling in het aandeel wo-bachelors dat doorstroomt naar een researchmaster. In 2019 zien we deze absolute getallen na een lichte stijging in 2018 verder afnemen, hoewel het aandeel met drie procent gelijk blijft.

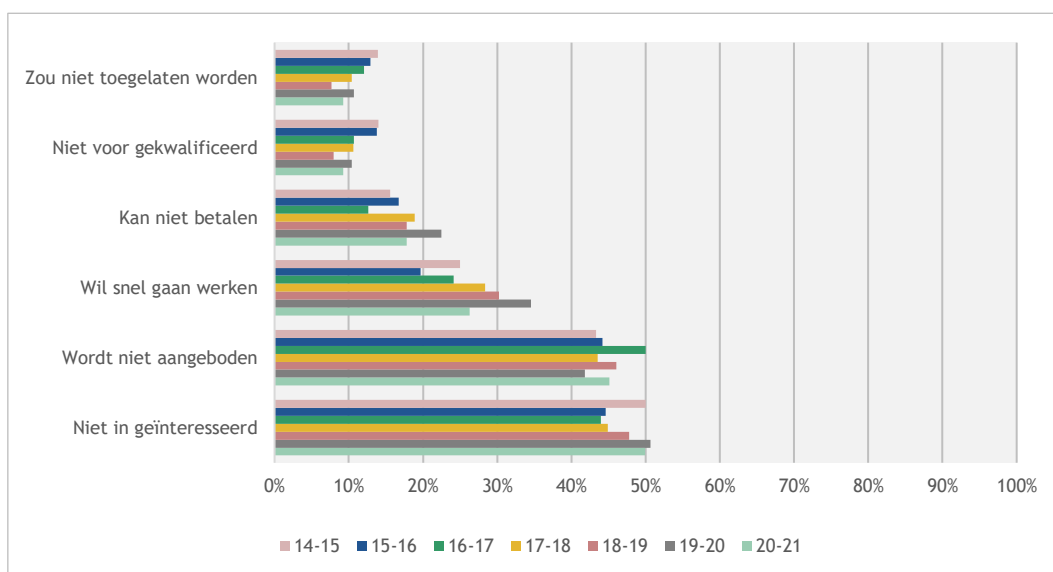
Figuur 4.14: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020)

De instroom in een meerjarige master (een master van meer dan 60 EC) ten opzichte van de totale masterinstroom is, na een lichte stijging, met twee procentpunt gedaald tot veertig procent (figuur 4.15). Vanwege de relatief kleine aantallen fluctueert de curve in het hbo sterker. In het hbo is de instroom dit jaar met vier procentpunt verder gedaald tot 49 procent. Ook in het wo nam de instroom in de meerjarige masters met één procentpunt af tot 38 procent. Over de jaren heen zien we dat internationale studenten relatief iets vaker doorstromen naar een meerjarige master dan Nederlandse studenten. Dit verschil neemt af over de jaren heen (in het laatste meetjaar bedraagt het verschil in de doorstroom voor beide groepen 1 ppnt.).

Figuur 4.15: Masterinstroom (% excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)

In de Studentenmonitor is aan studenten die startten met een éénjarige voltijds wo-master gevraagd waarom zij niet voor een meerjarige master hebben gekozen. Figuur 4.16 laat zien dat de voornaamste redenen hiervoor zijn dat deze studenten geen interesse hebben in een meerjarige master of dat er geen meerjarige masters worden aangeboden in het vakgebied. Ruim een kwart van de studenten geeft aan niet voor een meerjarige master te kiezen omdat zij snel willen gaan werken. Dit motief werd de laatste jaren steeds vaker genoemd, maar laat dit jaar een substantiële afname zien ten opzichte van vorig jaar (-9 ppnt.). Ook financiële belemmeringen en voorziene problemen rondom de toelating worden, na een toename in 2019-2020, dit jaar minder vaak genoemd dan vorig jaar. In absolute zin spelen deze motieven een minder grote rol.

Figuur 4.16: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2014-2020)

4.7 Instroom in educatieve masters

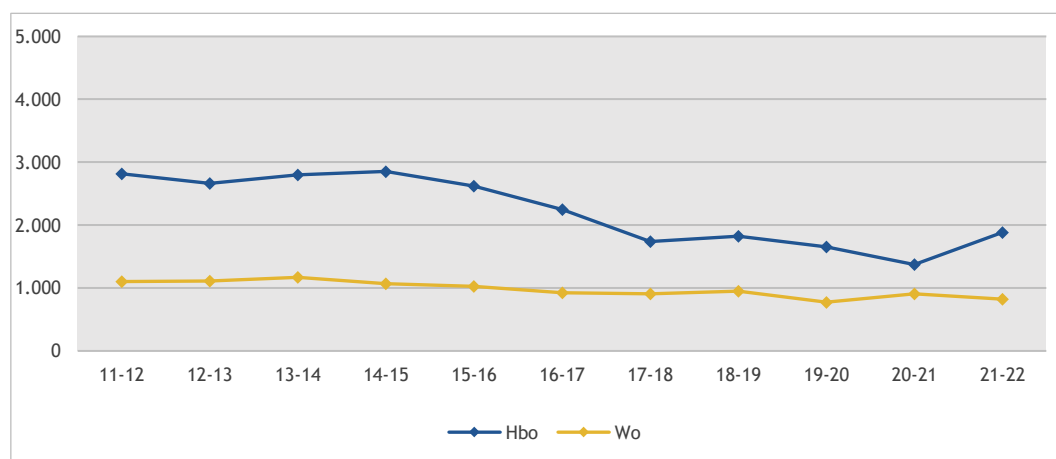
Na de dalende trend van de afgelopen twee jaren in de instroom in de educatieve hbo-masters, is er in 2021-2022 bij sommige opleidingen weer een toename te zien, terwijl bij andere opleidingen de daling doorzet (tabel 4.3). De daling treedt dit jaar vooral op bij de masters Leraar Algemene Economie en, na een eerdere stijging in 2020-2021 ook bij de masters Leraar Geschiedenis en Leraar Aardrijkskunde.

Bij de master Leraar Natuurkunde is de instroom gelijk gebleven; bij alle overige educatieve masters zien we een toename van de instroom ten opzichte van vorig jaar. De instroom is het sterkst toegenomen in de masters Educational Needs en Leren en Innoveren (een toename van respectievelijk 65% en 51% ten opzichte van 2020-2021). De educatieve wo-masters zijn niet in deze tabel opgenomen omdat deze relatief weinig studenten hebben.

Tabel 4.3: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2018-2021)

	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	Ontwikkeling sinds 2020-2021
M Educational Needs	839	686	538	887	65%
M Leren en Innoveren	187	188	111	168	51%
M Kunsteducatie	101	83	72	97	35%
M Leraar Scheikunde	29	20	24	31	29%
M Ontwerpen van Eigentijds Leren	0	14	24	30	25%
M Learning & Innovation	43	39	43	53	23%
M Leraar Wiskunde	110	123	97	118	22%
M Leraar Engels	68	80	73	83	14%
M Leraar Nederlands	91	52	64	68	6%
M Leraar Biologie	27	39	33	35	6%
M Leraar Natuurkunde	35	38	35	35	0%
M Leraar Aardrijkskunde	27	26	37	34	-8%
M Leraar Geschiedenis	28	25	35	32	-9%
M Leraar Algemene Economie	71	59	55	47	-15%

Figuur 4.17 toont de instroom in educatieve hbo- en wo-masters. De instroom in de educatieve hbo-masters is, na een gestage daling sinds 2018-2019, dit jaar weer gestegen tot 1.883 en komt daarmee ruim boven het niveau van 2018. De instroom in de educatieve masters in het wo fluctueert de afgelopen vier jaren sterk. Na een sterke toename in 2020-2021 zien we de instroom dit jaar weer afnemen tot 825. In totaal waren er in 2021-2022 423 studenten meer die instroomden in de educatieve masters dan in 2020-2021. Deze toename is volledig te danken aan de educatieve hbo-masters.

Figuur 4.17: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters in absolute aantallen (1cHO 2011-2021)

Tabel 4.4 toont de studentaantallen die zijn ingestroomd in de overige hbo-masters met minimaal dertig startende studenten in 2020-2021. Hieruit is op te maken dat de meeste hbo-masterstudenten (peiljaar 2021-2022) een master volgen uit de sector Taal & Cultuur (in totaal 1.154 studenten, voornamelijk van kunstopleidingen). De tweede sector omvat masteropleidingen in de Gezondheidszorg (1.101). In de sectoren Economie (566) en Gedrag & Maatschappij (429) is het instroomaantal veel kleiner. Relatief beperkt is de instroom in een hbo-master in de sectoren Techniek (260), Landbouw (36) en in sectoroverstijgende opleidingen (118). Tabel 4.4 laat zien om welke opleidingen het gaat.

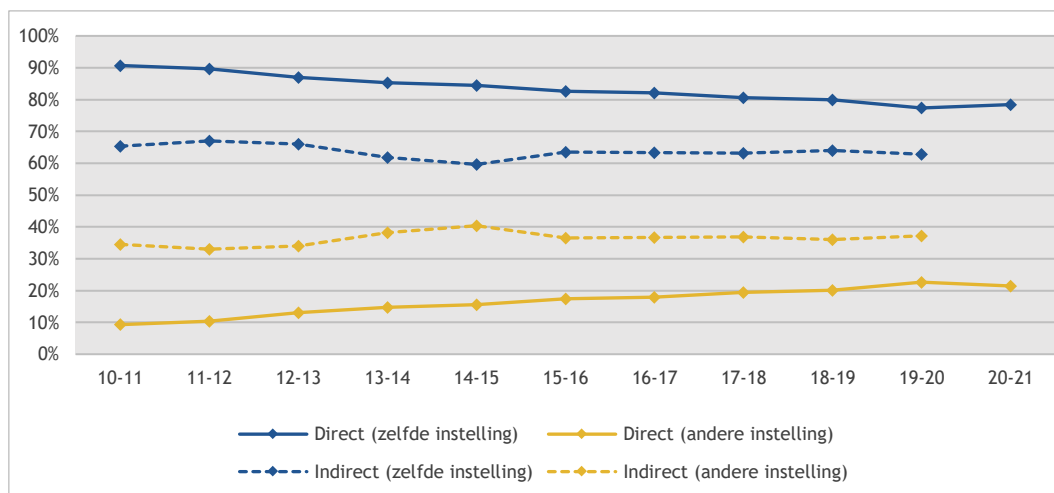
Tabel 4.4: Ontwikkeling studentaantallen in overige hbo-masters (met >30 studenten; bron 1cHO 2017-2021)

		2017	2018	2019	2020	2021
Landbouw	M Leren en Innoveren	24	30	36	21	36
Techniek	M Smart Systems Engineering	6	7	15	14	43
	M Digital Design	24	24	24	47	47
	M Engineering Systems	162	125	114	104	138
	M Next Level Engineering	0	0	15	16	32
	M Psychomotorische Therapie	0	53	13	22	36
Gezondheidszorg	M Physician Assistant	180	219	261	226	239
	M Healthy Ageing Professional	69	41	55	78	78
	M Innovatie in Zorg en Welzijn	80	124	155	170	167
	M Sport- en Beweeginnovatie	0	50	23	45	35
	M Neurorevalidatie en Innovatie	0	0	56	40	34
	M Advanced Nursing Practice	404	424	497	440	437
	M Speltherapie	0	30	76	85	75
	M Content & Media Strategy	0	24	55	85	82
Economie	M Master in International Business and Management	0	0	0	0	55
	M Professional Master in Media Innovation	37	24	43	39	46
	M International Leisure, Tourism & Events Management	46	40	57	50	47
	M International Communication	0	0	57	92	46
	M Master Circulaire Economie	0	0	28	59	55
	M Interdisciplinary Business Professional	0	27	26	37	38
	M Master in International Supply Chain Management	0	115	140	127	122
	M Data-driven Design	0	22	20	58	38
	M International Supply Chain Management	0	0	0	0	37
Gedrag en Maatschappij	M Pedagogiek	208	233	227	219	255
	M Social Work	45	40	42	55	50
	M Forensisch Sociale Professional	0	50	29	30	31
	M Community Development	0	18	30	42	48
	M Contextuele Benadering	0	0	0	53	45
Taal en Cultuur	M Architectuur	115	126	141	108	137
	M Stedenbouw	29	31	26	30	36
	M Muziek	529	516	476	589	528
	M Master of Arts in Fine Art and Design	344	363	376	422	397
	M Interieurarchitectuur	47	62	63	58	56
Sectoroverstijgend	M Data Driven Business	0	0	0	56	63
	M Design Driven Innovation	0	0	15	65	65
	M Digital Driven Business	0	0	26	40	53

4.8 Veranderen van universiteit bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master

Figuur 4.18 toont de doorstroom (direct en indirect) van wo-bachelors naar wo-masters aan dezelfde universiteit en aan andere universiteiten. De meeste studenten vervolgen hun studie met een master binnen dezelfde universiteit als waar zij hun bachelor behaalden. Van de diegenen die direct doorstromen naar een wo-master, wisselt 22 procent van universiteit. De directe doorstroom naar een andere universiteit nam na de invoering van de harde knip (2011-2012) gestaag toe en lijkt dit jaar te stabiliseren.

De directe doorstroom naar een andere instelling nam één procentpunt af ten opzichte van het voorgaande jaar. Daarnaast is in de figuur duidelijk te zien dat bachelors die indirect doorstromen vaker overstappen naar een master aan een andere universiteit dan bachelors die direct doorstromen.

Figuur 4.18: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2010-2020)

Tabel 4.5 toont per instelling waar studenten met een universitaire bacheloropleiding een masteropleiding zijn gaan volgen. Het gaat hier om studenten die in 2020-2021 met een wo-masteropleiding zijn begonnen en die zowel direct als indirect zijn doorgestroomd naar een master. In de linker kolom staan de universiteiten waar de bacheloropleiding is gevolgd. Per universiteit staat horizontaal weergegeven naar welke instellingen de bachelorgediplomeerden zijn doorgestroomd om een master te volgen. De onderste rij toont de relatieve omvang van de masterinstroom vanuit andere universiteiten. Zo ontvangen de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam een relatief groot deel van hun masterinstroom vanuit andere wo-instellingen in 2020-2021, respectievelijk 12,5 en 12,2 procent. De universiteiten met de hoogste percentages studenten die na de bachelor hun master aan dezelfde universiteit volgen, zijn de Technische Universiteit Delft (92,5%), Technische Universiteit Eindhoven (87,0%), Universiteit Twente (83,5%) en Wageningen University & Research (82,6%). Universiteiten met een relatief grote uitstroom naar andere universiteiten na de bachelor, zijn de Universiteit Maastricht en Universiteit Utrecht. Van de afgestudeerde bachelors van deze universiteiten, kiezen er 67,1 procent (UM) en 61,5 procent (UU) voor een master aan dezelfde instelling.

Tabel 4.5: Doorstroom van bachelor naar master, voltijd wo, instroom in de master in studiejaar 2020-2021

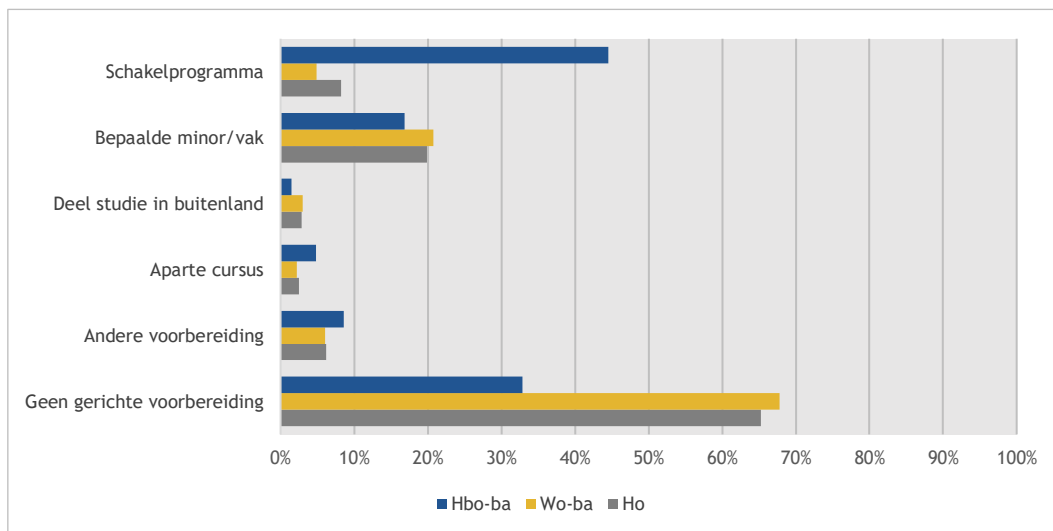
Universiteit Bachelor ↓	Universiteit master →														Totaal
	UL	RUG	UU	EUR	TUD	TUE	UT	WUR	UM	UVA	VU	RU	TIU		
UL	71,8%	0,7%	4,1%	4,8%	2,6%	0,0%	0,1%	1,1%	0,4%	6,6%	6,1%	1,0%	0,6%		100,0%
RUG	3,0%	77,7%	2,7%	4,2%	1,5%	0,1%	0,6%	0,5%	0,7%	4,8%	2,5%	1,3%	0,5%		100,0%
UU	5,2%	1,3%	61,5%	4,8%	0,9%	0,4%	0,3%	2,9%	0,7%	10,1%	7,2%	3,0%	1,7%		100,0%
EUR	3,9%	0,4%	1,6%	80,5%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%	0,5%	4,5%	3,6%	0,3%	4,2%		100,0%
TUD	2,4%	0,0%	0,7%	2,5%	92,5%	0,2%	0,1%	0,3%	0,0%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%		100,0%
TUE	0,5%	0,1%	1,0%	1,0%	4,6%	87,0%	0,5%	0,2%	0,5%	0,3%	0,4%	1,3%	2,8%		100,0%
UT	0,4%	1,8%	1,6%	2,6%	4,0%	0,6%	83,5%	0,8%	0,8%	1,4%	0,6%	1,2%	0,6%		100,0%
WUR	1,1%	1,2%	4,1%	1,9%	0,6%	0,1%	0,5%	82,6%	2,1%	1,1%	1,5%	2,2%	1,0%		100,0%
UM	3,4%	1,5%	3,1%	12,3%	0,3%	0,1%	0,0%	0,7%	67,1%	4,7%	2,3%	2,0%	2,5%		100,0%
UVA	3,7%	0,6%	5,4%	5,2%	0,2%	0,1%	0,2%	1,7%	0,7%	70,5%	10,2%	0,8%	0,7%		100,0%
VU	3,2%	0,4%	3,8%	4,9%	1,6%	0,2%	0,3%	1,1%	0,6%	12,2%	70,3%	1,0%	0,3%		100,0%
RU	1,8%	1,6%	3,8%	3,1%	0,3%	0,3%	0,4%	0,8%	2,0%	2,3%	0,8%	78,1%	4,7%		100,0%
TIU	1,5%	0,3%	2,6%	6,0%	0,1%	0,8%	0,1%	0,1%	3,1%	3,2%	1,4%	2,3%	78,6%		100,0%
Totaal	9,8%	9,5%	9,9%	12,2%	8,1%	4,1%	3,3%	4,0%	5,1%	12,5%	9,0%	7,1%	5,4%		100,0%

Bron: 1cHO 2006-2020; groen gearceerde cellen zijn de stromen van meer dan vier procent; blauwe cellen zijn de stromen van studenten die een master kiezen binnen de universiteit waaraan ook het bachelordiploma is behaald.

Op basis van tabel 4.5 lijkt, naast het masteraanbod, de afstand tussen instellingen en de landelijke ligging van de instelling van invloed te zijn: studenten kiezen vaker voor een master aan een instelling die dichterbij ligt en voor instellingen die in het westen van het land liggen. Uit de 775 open antwoorden die zijn gegeven in de studentenmonitor, noemt bijna driekwart (74%) van de respondenten die na een wo-bachelor doorstroomden de inhoud van de master als reden om naar een andere universiteit over te stappen. Andere redenen die worden genoemd zijn behoefte aan afwisseling en nieuwe ervaringen opdoen in een andere stad en/of bij een nieuwe universiteit (14%), locatie en reputatie van de masteropleiding (beide 6%). Wat daarnaast opvalt is dat studenten aan de technische universiteiten doorgaans een master volgen aan dezelfde universiteit als waar ze ook de bachelor hebben afgerond. De grootste groep die na de bachelor overstapt tussen de technische universiteiten gaat van Eindhoven naar Delft (4,6%) en van Twente naar Delft (4,0%). Andersom, vanuit Delft naar Eindhoven of Twente stappen slechts respectievelijk 0,2 en 0,1 procent van de bachelorgediplomeerden over. Eenzelfde fenomeen zien we bij bachelors aan de Wageningen Universiteit, waarvan ruim 82 procent op dezelfde instelling blijft. De meeste mobiliteit zien we in Utrecht, waar 'slechts' 61,5 procent van de studenten honkvast is. Er is een grote stroom binnen de Randstad: van Leiden en Utrecht naar Amsterdam en ook binnen Amsterdam wisselen studenten relatief vaker van universiteit bij de overgang van bachelor naar master. Een laatste opvallende stroom is die van Maastricht naar Rotterdam, beide universiteiten die werken met probleemgestuurd onderwijs.

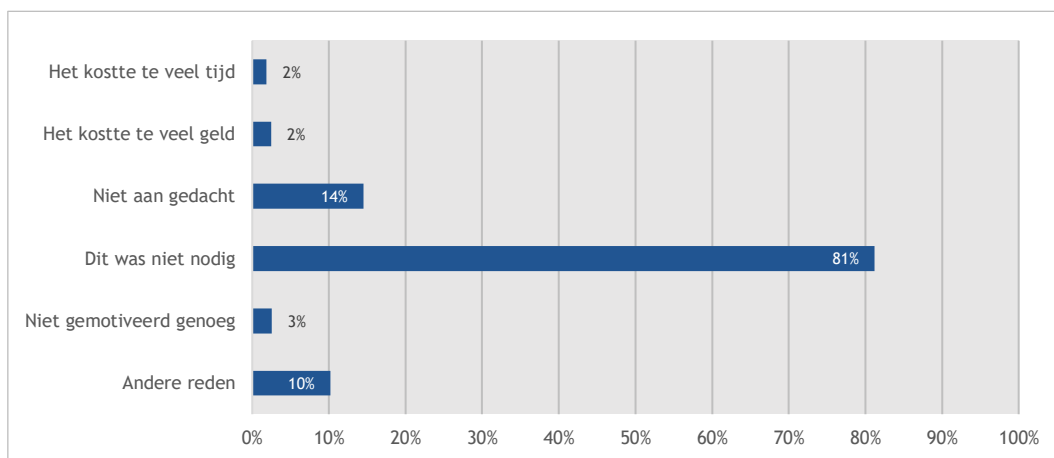
4.9 Voorbereiding op de wo-master

Aan studenten is gevraagd of zij zich tijdens hun bachelor gericht hebben voorbereid op de gekozen master (figuur 4.19). Ongeveer een vijfde van de studenten heeft een specifieke minor of specifiek vak gevolgd ter voorbereiding op de master. Acht procent heeft een schakelprogramma tussen de bachelor en de master gevolgd. Masterstudenten met een hbo-vooropleiding noemen het vaakst een schakelprogramma of premaster (45%), terwijl door masterstudenten met een wo-bachelor vooropleiding het volgen van een minor het vaakst wordt genoemd als manier om zich gericht voor te bereiden op de master (20%). Het volgen van een aparte cursus en een deel van de studie in het buitenland volgen, worden minder vaak genoemd (respectievelijk 3% en 2%). Bijna twee derde heeft zich niet gericht op de master voorbereid, dit geldt vooral voor wo-bachelors.

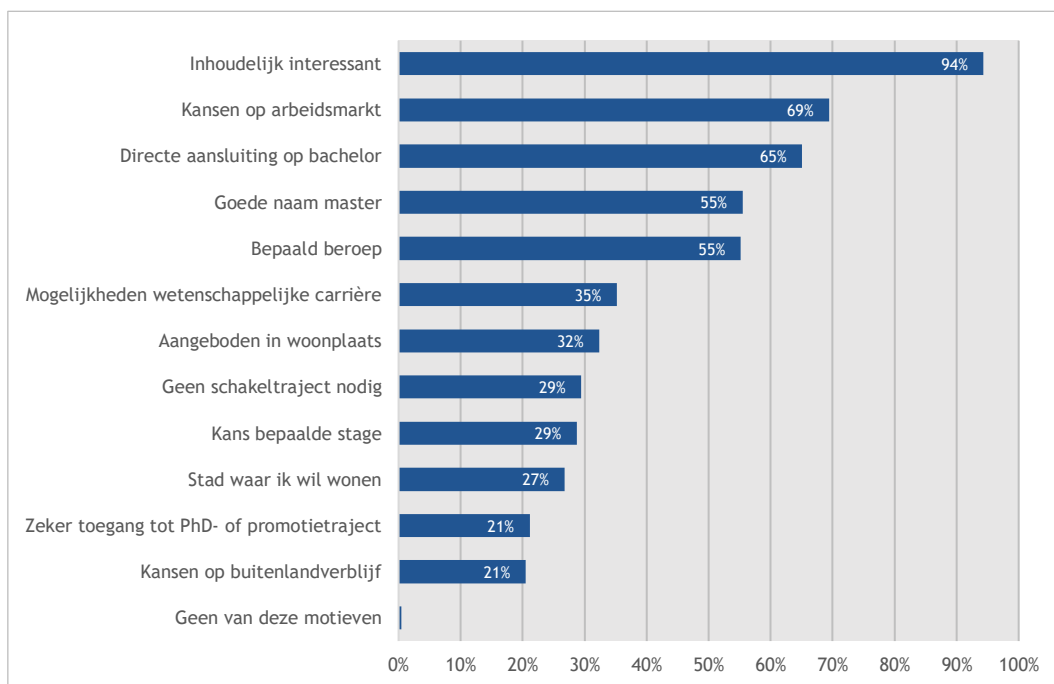
Figuur 4.19: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor, alleen masterstudenten in het wo (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Aan de studenten die zich niet gericht op hun master voorbereiden is gevraagd wat hier de reden voor was (figuur 4.20). In de meeste gevallen gaf men aan dat dit niet nodig was (81%). Veertien procent heeft er niet aan gedacht om zich gericht voor te bereiden en voor een klein deel kostte dit te veel tijd, geld of motivatie (resp. 2, 2 en 3%).

Figuur 4.20: Redenen waarom wo-masterstudenten zich niet gericht hebben voorbereid op de master (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Ten slotte toont figuur 4.21 de keuzemotieven voor de huidige master. Masterstudenten is gevraagd wat voor hen de belangrijkste motieven waren om voor hun masteropleiding te kiezen. Hier is te zien dat verreweg het meest genoemde motief voor de uiteindelijk gestarte master inhoudelijke interesse is ('ik vind deze master inhoudelijk interessant', 94%). Ook 'deze master geeft mij goede kansen op de arbeidsmarkt' (69%), 'deze master sluit direct aan op mijn bachelor' (65%), 'deze master heeft een goede naam' en 'deze master bereidt me voor op een bepaald beroep' (beide 55%) worden vaak genoemd. Het minst vaak wordt als motief genoemd dat de huidige master een zekere toegang biedt tot een PhD- of promotietraject of verblijf in het buitenland (beide 21%).

Figuur 4.21: Motieven voor de keuze voor de huidige master (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

4.10 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen geanalyseerd en besproken. Hierbij is gebruik gemaakt van het 1cHO 2010-2021 en de Studentenmonitor hoger onderwijs 2014-2020 (studiejaren 2014-2015 tot en met 2020-2021).

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

De masterinstroom is de afgelopen periode verder toegenomen tot bijna 64 duizend nieuwe masterstudenten. Dit is een toename van dertien procent in het hbo en twee procent in het wo. In het wo startten er afgelopen jaar bijna negen keer zoveel masterstudenten als in het hbo (respectievelijk ruim 57 duizend en bijna 6.500 studenten). De meeste masteropleidingen die worden aangeboden zijn wo-masters, hbo-masters zijn in aantal veel kleiner. Daarnaast kennen deze masters veel deeltijdvormen waarin werken en studeren gecombineerd wordt. Ten opzichte van vorig jaar is de instroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in een wo-master licht gestegen. De toestroom van internationale studenten is na het afgelopen jaar weer verder gestegen en omvat nu ongeveer een derde van de totale instroom in de wo-master. Een opvallende verandering in de internationale masterinstroom is de afname van de instroom van Britse masterstudenten, mogelijk een gevolg van Brexit.

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelor-gediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt voltijd bachelorgediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel er doorstroomt naar een master. Vanuit de wo-bachelor stroomt veruit het grootste deel door naar een (wo-)master, terwijl dat na afronding van een hbo-bachelor minder vanzelfsprekend is. Er stromen net als voorgaande jaren iets minder bachelor-gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond door naar een master (direct of indirect) dan bachelorgediplomeerden met een Nederlandse achtergrond. Dit geldt vooral voor wo-bachelors, dit verschil nam de laatste jaren toe en bedraagt negen procent in 2020-2021. Het is niet bekend waardoor dit komt.

Na de gestage daling in de directe doorstroom van bachelor naar master die te zien was sinds invoering van de harde knip in 2012, lijkt de directe doorstroom sinds vorig jaar te stabiliseren; mogelijk een gevolg van de coronamaatregelen. Van de wo-bachelors stroomt nu 69 procent direct door. Vanuit het hbo stroomt maar een klein deel van de bachelorgediplomeerden direct door naar een master. Hbo-alumni dienen vaak eerst een schakelprogramma te volgen voor zij kunnen worden toegelaten tot een wo-master, dat zal eraan bijdragen dat de directe doorstroom laag is (5%).⁵⁵

Wanneer wo-bachelors niet direct doorstromen en een tussenjaar nemen, blijkt het steeds minder vanzelfsprekend om een master te kiezen aan dezelfde universiteit. Er is niet onderzocht hoe dit komt. Mogelijk voelen studenten zich tijdens het tussenjaar al minder verbonden met hun 'oude' universiteit. Een andere mogelijkheid is dat bachelorstudenten die binnen hun universiteit geen passende master vinden een tussenjaar gebruiken om zich breder te kunnen oriënteren op de masterkeuze. Al kiest nog steeds het grootste deel van de wo-bachelors een master binnen dezelfde universiteit.

Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?

De meeste studenten kiezen een master binnen dezelfde sector. Dit geldt voor ruim de helft van de hbo-bachelorgediplomeerden en 86 procent van de wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen doorgaans voor een verwante sector. De doorstroom van bètatechniek bachelors naar masters bètatechniek is toegenomen in 2020-2021. Het merendeel (90%) van de bachelors bètatechniek dat een (wo-)master gaat doen, stroomt door naar een master in het bètadomein. Dit geldt het sterkst voor wo-bachelors. Het bètaverlies is daarmee beperkt.

55 <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/04/01/doorstromen-van-hbo-naar-wo>

Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

Het aanbod aan meerjarige masters bestaat vooral uit masters in het domein bètatechniek en onderzoeksmasters. Van alle voltijd wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan doen stroomt dit jaar, net als vorig jaar, 42 procent door naar een meerjarige master; de meerderheid stroomt door naar een eenjarige wo-master. Van de instroom in hbo-masters gaat het in de helft van de gevallen (49%) om een meerjarige master, een kleine daling ten opzichte van het voorgaande jaar.

Ruim een kwart van de hbo-masterstudenten volgt een opleiding in de sector Onderwijs. Binnen deze sector is de master Educational Needs het meest populair. De instroom in de educatieve (post)masters zien we na een gestage daling tot 2019-2020, dit jaar weer stijgen in het hbo, dat geldt ook voor de eerstegraads hbo-lerarenopleidingen. De instroom in de educatieve wo-(post)masters daalt licht. Andere hbo-sectoren met veel masterstudenten vormen de kunstopleidingen (sector Taal en Cultuur) en opleidingen in de gezondheidszorg. De instroom in overige hbo-masters is beperkt.

Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

De meeste afgestudeerde wo-bachelorstudenten vervolgen hun studie met een master aan dezelfde universiteit. Van de universitaire bachelorstudenten die doorstromen, kiest 22 procent voor een wo-master elders. Een analyse van deze stromen wijst uit dat er vooral uitwisseling plaatsvindt tussen universiteiten binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. Evenals vorig jaar kent de Universiteit van Amsterdam de grootste masterinstroom vanuit andere universiteiten. Studenten kiezen er vooral voor om naar een andere universiteit over te stappen vanwege de inhoud van de master, daarnaast speelt bij sommige studenten de behoefte aan afwisseling mee bij de keuze voor een andere universiteit.

5 Studievoortgang en studieproces

Josien Lodewick, Matthijs Brink, Joris Cuppen & Tessa Termorshuizen

5.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk gaan we in op het studieproces van studenten; we gaan in op de studievoortgang en het studiegedrag, maar ook op kwaliteit en excellentie. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende informatiebronnen gebruikt: de Studentenmonitor hoger onderwijs (jaren 2011 tot en met 2021), Eurostudent VII (periode 2019-2021), het 1cHO en CBS Microdata. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen en verbetert de studievoortgang van studenten?
- Verbetert de inzet en motivatie van studenten?
- Hoe ontwikkelt zich de tijdsbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en wat is de motivatie voor eerstejaarsstudenten om te werken naast de studie?
- Verbetert de kwaliteit van de opleiding volgens studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?
- Verandert het aandeel ambitieuze studenten en de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?
- In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

5.2 Data en definities

Studentenmonitor

De Studentenmonitor hoger onderwijs meet studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tijdsbesteding, tevredenheid, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studenten en wordt jaarlijks uitgevoerd. Dit hoofdstuk bevat een vergelijking met meerdere voorgaande jaren. Het veldwerk van de Studentenmonitor vond vlak voor de zomer plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten; deze zijn benaderd via DUO. De resultaten in de Studentenmonitor zijn gewogen naar eerstejaars/ouderejaars, geslacht, type ho (bachelor-master), soort ho (hbo-wo) en sector zodanig dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 5.1). Let op: in de tabel staan de *ongewogen* aantallen; voor de beschreven analyses is een weging toegepast omwille van de representativiteit.

Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast)

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	7.570	4.082	4.535	67.874
Wo	8.452	5.393	5.996	4.613	5.983	3.878	4.741	5.210	4.904	6.141	8.465	63.776
Totaal	17.328	9.352	13.400	10.784	12.024	9.117	11.820	12.128	12.474	10.223	13.000	131.650

Eurostudent VII

Eurostudent is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van studeren in het hoger onderwijs. Het project verzamelt elke drie jaar indicatoren van tussen de 25 en dertig Europese landen. De meest recente publicatie vond in mei 2021 plaats. In deze editie van de Monitor beleidsmaatregelen is een aantal figuren uit Eurostudent opgenomen.

Studenttevredenheid

Voor deze editie is geen gebruikgemaakt van gegevens uit de Nationale Studentenenquête (NSE). Reden hiervoor is het gebrek aan betrouwbare cijfers van de afgelopen twee jaren. In 2019 bevatte de NSE door problemen met het veldwerk niet voor alle opleidingen betrouwbare gegevens; in 2020 is de NSE vanwege COVID-19 niet doorgestaan. Gegevens over studenttevredenheid zijn ontleend aan de Studentenmonitor hoger onderwijs, waarin al jaren een aantal dezelfde vragen uit de NSE is opgenomen. Het gaat om een aantal algemene tevredenheidsvragen.

Rendementscijfers

De rendementscijfers die zijn gebruikt, zijn afkomstig uit het 1cHO. Voor de berekening van deze definities zijn de definities van de VH en de VSNU gebruikt. Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan een bacheloropleiding binnen nominaal plus één jaar (vier jaar wo of vijf jaar hbo) een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroomcohorten voor de cohorten 2008 t/m 2017 (wo) en 2007 t/m 2016 (hbo). De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen. Dat heeft te maken met een zuivere cohortdefinitie. Deze is voor het wo moeilijker te maken dan voor het hbo (vanwege bijv. de doorstroom van hbo naar wo die verschillende vormen kan aannemen). Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus één jaar (binnen 4 jr.) een diploma behalen in het wo (hierbij zijn switchers meegenomen: 'rendement wo') of in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding'). De cohortdefinitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (max. 1 jr. tussen behalen vwo-diploma en instroom) en zich ook het tweede inschrijffjaar inschrijven (herinschrijvingen) in het wo en/of in dezelfde opleiding. Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op het percentage studenten dat aan een opleiding begint in het hbo en vervolgens binnen vijf jaar (nominaal +1) een diploma in het hoger onderwijs behaalt (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is; ook ad-diploma's worden meegeteld). Dus ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden meegerekend. Het betreft alle hoofdschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan een bacheloropleiding in het hbo. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidingsgroepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

Studievoortgang

De voortgang van studenten is met twee begrippen in kaart gebracht in dit hoofdstuk. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema lopen of niet (ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van de eigen ambities). Een tweede berekening is gebaseerd op het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is, gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt.

Inzet

De variabele inzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre de stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores nog worden omgezet (1=5, 2=4, 4=2, 5=1, alpha 0,827) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren;
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen;
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen;*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie;*

- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven;*
- *Ik kan alleen bij vlagen goed studeren;*
- *Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd;*
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen;*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen;*
- *Mijn zelfdiscipline is goed;*
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie.*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor ‘inzet’ op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren, worden ingedeeld in de categorie ‘inzet bovengemiddeld’.

In dit hoofdstuk is voor alle indicatoren een grafische presentatie gegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is voor alle indicatoren getoetst of verschillen significant zijn. Waar relevant en interessant, zijn de extra uitsplitsingen die gemaakt zijn, maar niet opgenomen in een figuur, beschreven in de tekst. Er zijn dit jaar geen uitsplitsingen gemaakt naar wel of geen bètaopleiding, omdat deze variabele niet meer is opgenomen in de Studentenmonitor.

Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk: CBS microdata

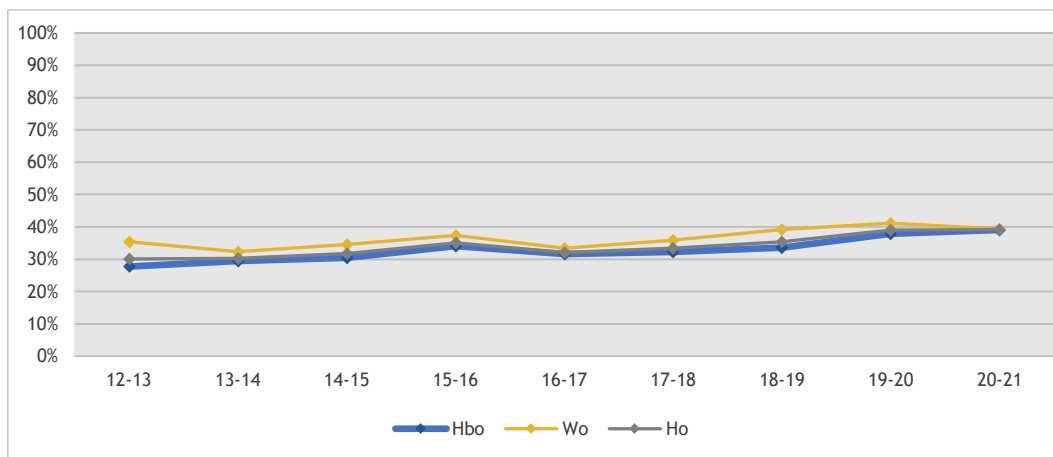
Om studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk zo goed mogelijk te identificeren is een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen⁵⁶. Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

5.3 Studieachterstand

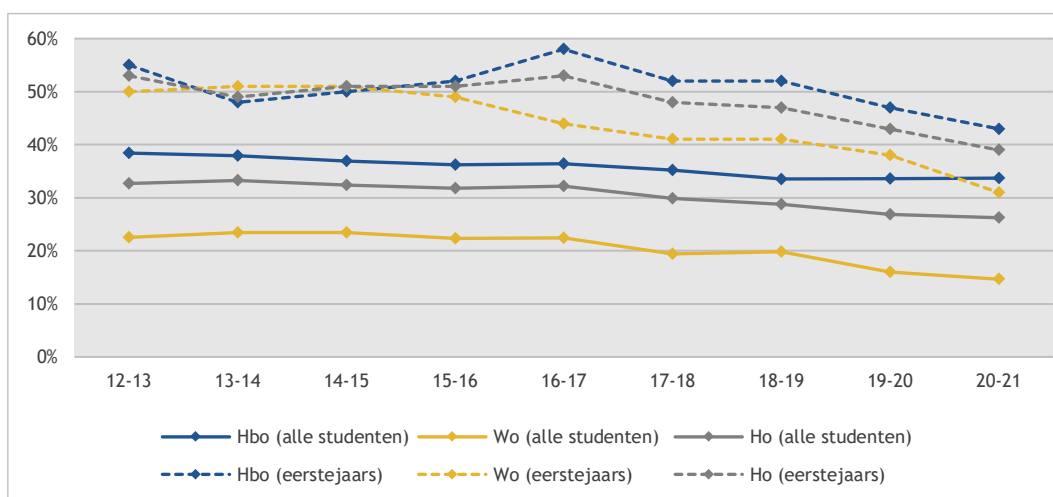
Figuur 5.1 toont het percentage voltijd bachelorstudenten dat, naar eigen zeggen, een studieachterstand of studievertraging heeft. Bijna veertig procent van de bachelorstudenten heeft zo’n studieachterstand; gelijk aan het percentage van vorig studiejaar. Vorig jaar was er sprake van een lichte stijging, die vermoedelijk te maken had met de coronacrisis. In vergelijking met vorig jaar zijn er geen significante verschillen (binnen hbo dan wel wo). In het laatste jaar geven studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, studenten waarvan de ouders een ho-opleiding hebben gedaan, mannen, ouderejaars, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen vaker aan dat zij een studieachterstand hebben dan hun directe vergelijkingsgroepen.

⁵⁶ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2012-2020)

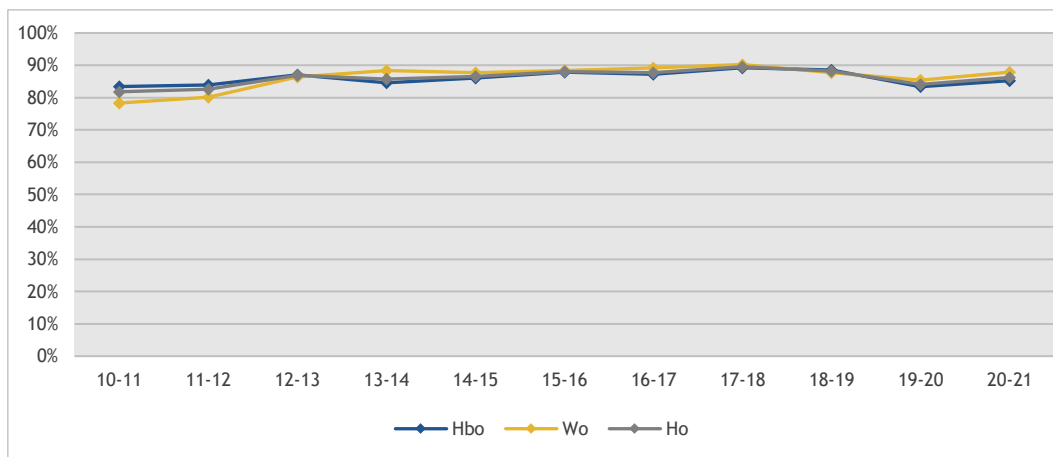
Iets meer dan een kwart (26%) van de bachelorstudenten met een studieachterstand wordt hier daadwerkelijk op aangesproken. Dit gebeurt vaker bij hbo-studenten dan bij wo-studenten (resp. 34% en 15%, vergelijkbaar met voorgaande jaar), maar tussen de laatste twee jaar is geen significant verschil gevonden. In het laatste jaar worden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannen, eerstejaars en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen vaker op hun achterstand aangesproken dan hun directe vergelijkingsgroepen. Eerstejaarsstudenten worden vaker op hun studieachterstand aangesproken.

Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2012-2020)

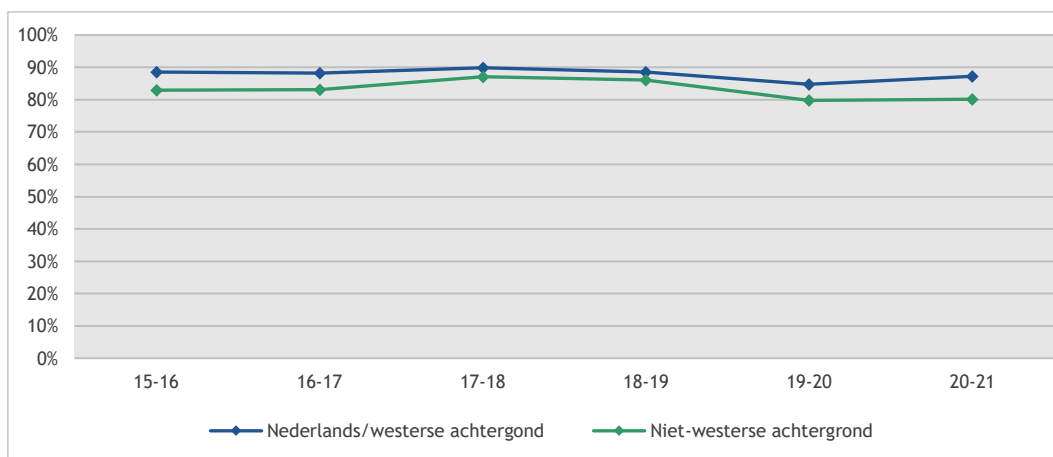
5.4 Studievoortgang

Figuur 5.3 maakt de studievoortgang van voltijd bachelorstudenten inzichtelijk. Hiervoor is het percentage behaalde studiepunten (EC) gedeeld door het percentage verbruikte studieduur. Als een student nominaal studeert en 'op schema ligt', is deze waarde honderd procent. Gemiddeld ligt de studievoortgang van ho-studenten in 2020-2021 op 86 procent (t.o.v. nominaal); een lichte stijging van twee procentpunt ten opzichte van vorig jaar. Deze stijging is in zowel het hbo als het wo te zien. In 2020-2021 blijkt de studievoortgang van wo'ers, van studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, van vrouwen, eerstejaars en thuiswonenden hoger te zijn dan die van hun vergelijkingsgroepen. De studenten die hiervoor aangaven dat zij studieachterstand hebben, behaalden (in het laatste meetjaar) zeventig procent van wat zij hadden moeten behalen. Studenten zonder studieachterstand behaalden 96 procent.

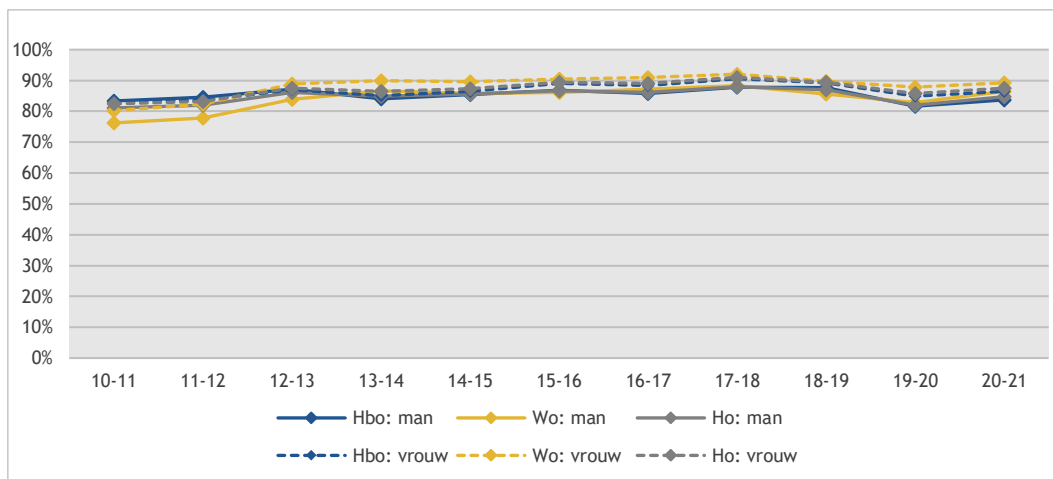
Figuur 5.3: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 5.4 laat zien dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond gemiddeld gezien een iets lagere studievoortgang kennen dan studenten zonder (of met een westerse) migratieachtergrond. Dit verschil was sinds studiejaar 2017-2018 kleiner geworden en bedroeg in 2018-2019 nog maar twee procentpunt. Sinds vorig jaar is het verschil, in eerste instantie door een sterkere daling van de studievoortgang van studenten zonder niet-westerse migratieachtergrond en dit jaar door een lichte stijging in de studievoortgang van studenten zonder deze achtergrond, weer iets groter geworden (7 ppnt.).

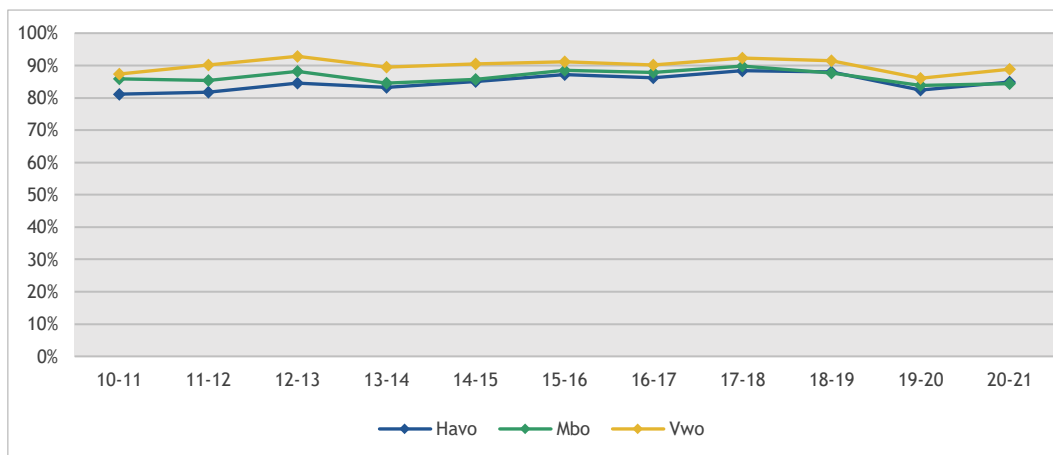
Figuur 5.4: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Vrouwelijke studenten (de stippellijnen in figuur 5.5) kennen over het algemeen een hogere studievoortgang dan mannelijke studenten (resp. 88% en 85%). Ten opzichte van voorgaand studiejaar, is de studievoortgang dit jaar bij zowel mannen als vrouwen weer iets gestegen na een daling vorig jaar (met resp. 3 en 2 ppnt.). Het 'gat' tussen man en vrouw is inmiddels even groot in het hbo en het wo (3 ppnt.). Het verschil in studievoortgang tussen mannen en vrouwen fluctueert sinds 2010-2011 tussen de één en vier procentpunten.

Figuur 5.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

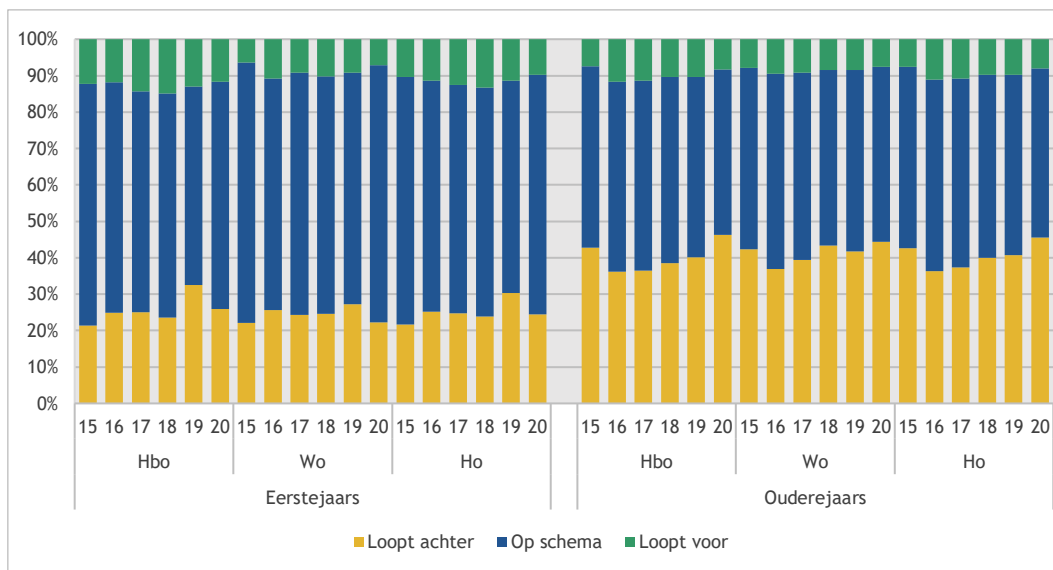
In figuur 5.6 wordt de studievoortgang van hbo-studenten getoond door het aantal behaalde studiepunten (EC) af te zetten tegen het totale aantal studiepunten dat de opleiding omvat. Hbo-studenten met een vwo-achtergrond hebben gemiddeld een betere studievoortgang (89%) dan studenten met een mbo- (84%) of havo-achtergrond (85%). Havisten scoorden lange tijd het laagst op deze studievoortgang; dit jaar zien we dat eerstejaars hbo-studenten met een mbo vooropleiding de laagste studievoortgang hebben. De studievoortgang onder studenten met een havo- of vwo-diploma nam weer iets toe, onder studenten met een mbo-diploma bleef het percentage nagenoeg gelijk.

Figuur 5.6: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

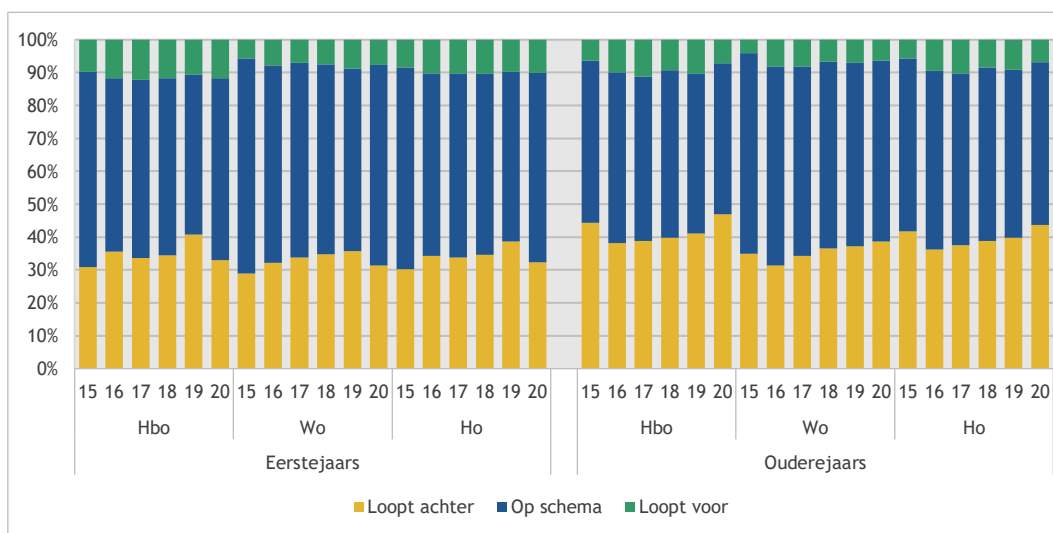
Aan studenten is gevraagd om zelf de studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt in te schatten.⁵⁷ Hierbij gaat het niet om het feitelijk aantal studiepunten die de opleiding omvat afgezet tegen het aantal behaalde EC, maar om de inschatting van de studenten zelf. Figuur 5.7 laat deze zelf ingeschatte studievoortgang zien. Het grootste deel van de studenten loopt, naar eigen inschatting, op schema of vóór op schema. Voor eerstejaars is dit in 2020-2021 ruim driekwart (76%), voor ouderejaars 54 procent. Onder eerstejaars is de gemiddelde voortgang ten opzichte van het programma sinds vorig jaar iets gestegen (zowel in hbo als in wo), waar onder ouderejaars deze voortgang juist iets is gedaald (zowel in hbo als in wo). Verder is het in het laatste jaar algemeen zo dat studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwelijke studenten, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen gemiddeld beter op schema lopen dan hun directe vergelijkingsgroepen.

57 Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van het programma dat je volgt? 5-puntschaal: Ik loop veel achter op het programma - Ik loop veel voor op het programma.

Figuur 5.7: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Er is niet alleen gekeken naar de studievoortgang ten opzichte van het programma, maar ook naar voortgang ten opzichte van de eigen ambities⁵⁸ (figuur 5.8). Wo-bachelorstudenten lopen (iets) vaker op of voor op schema dan hbo-bachelorstudenten. Eerstejaars lopen net iets vaker op of voor op schema wat betreft hun eigen ambities dan ouderejaars; respectievelijk 68 procent en 56 procent. Onder eerstejaars is sinds vorig jaar de gemiddelde voortgang ten opzichte van de eigen ambities iets gestegen (zowel in hbo als wo); onder ouderejaars is deze voortgang juist iets gedaald (zowel in hbo als wo). In het laatste jaar lopen studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, met ouders met een ho-diploma, vrouwelijke studenten, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen gemiddeld beter op schema lopen dan hun respectievelijke vergelijkingsgroepen.

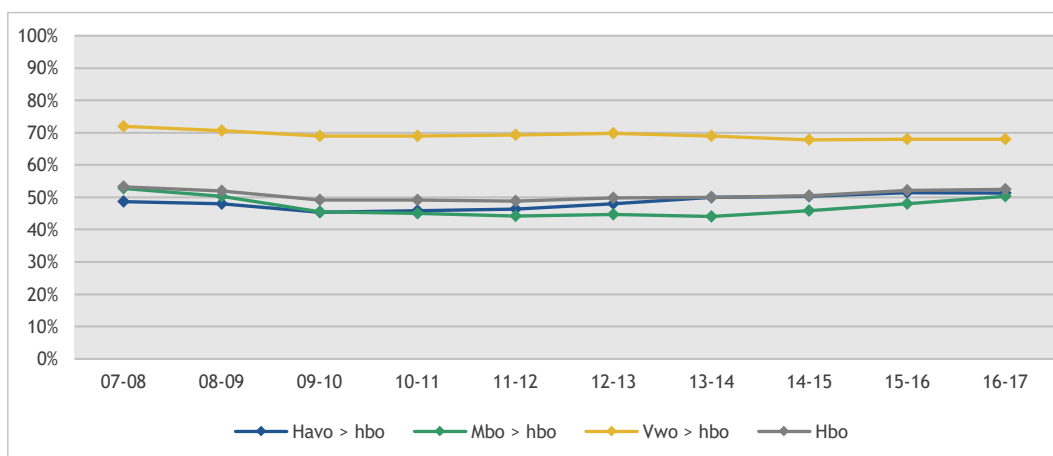

Figuur 5.8: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

58 Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van je eigen ambities? Ik loop veel achter op het schema dat ik zelf zou willen - Ik loop veel voor op het schema dat ik zelf zou willen/bedacht had.

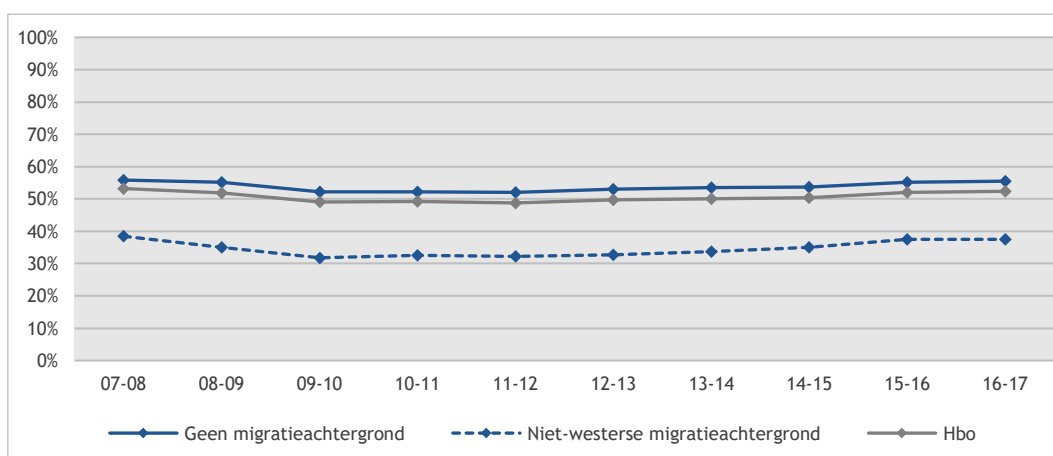
5.5 Rendementen

De volgende figuren gaan in op de bachelorrendementen van studenten (figuur 5.9). In het hbo gaat het dan om studenten die binnen vijf jaar na de start van hun opleiding afstuderen, in het wo zijn dat de studenten die binnen vier jaar afstuderen: dat is in beide gevallen nominaal plus één jaar. De hbo-bachelorrendementen zijn nagenoeg stabiel; gemiddeld behaalt al jaren zo'n vijftig procent van de studenten binnen vijf jaar het hbo-diploma (incl. switchers die binnen 5 jaar hun diploma behalen). Ook is het al jaren zo dat hbo-eerstejaars met een vwo-diploma het hoogste rendement kennen (68%, gelijk aan voorgaand cohort); studenten uit het mbo kennen sinds instroomcohort 2010-2011 het laagste bachelorrendement (cohort 2015-2016, 48%). Wel is er sinds instroomcohort 2013-2014 een lichte stijging te zien in het bachelorrendement van mbo'ers (van telkens 2 ppnt.), waardoor het verschil met studenten met een havo- of vwo-diploma iets kleiner wordt. Van de hbo-studenten met een havo-achtergrond heeft vijftig procent uit het instroomcohort 2016-2017 vijf jaar later een diploma (gelijk aan voorgaand cohort).

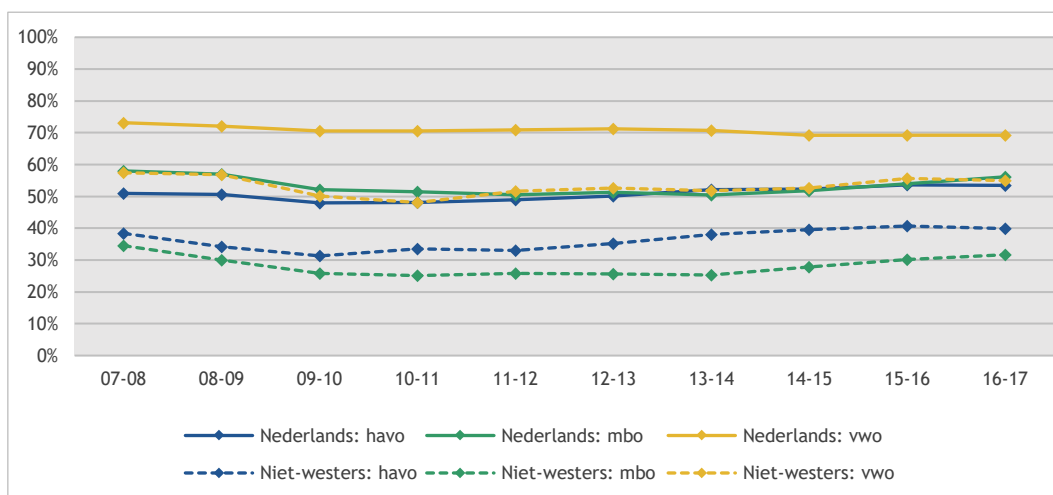
Figuur 5.9: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar hoogste vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Het bachelorrendement van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is lager dan dat van studenten zonder migratieachtergrond: van de eerste groep behaalt 38 procent binnen vijf jaar het diploma, tegenover een gemiddelde van ruim vijftig procent van de studenten zonder migratieachtergrond (figuur 5.10). Het verschil tussen beide groepen is, na een lichte stijging bij instroomcohort 2008-2009, sinds instroomcohort 2015-2016 weer iets kleiner geworden en ligt nu op achttien procentpunt.

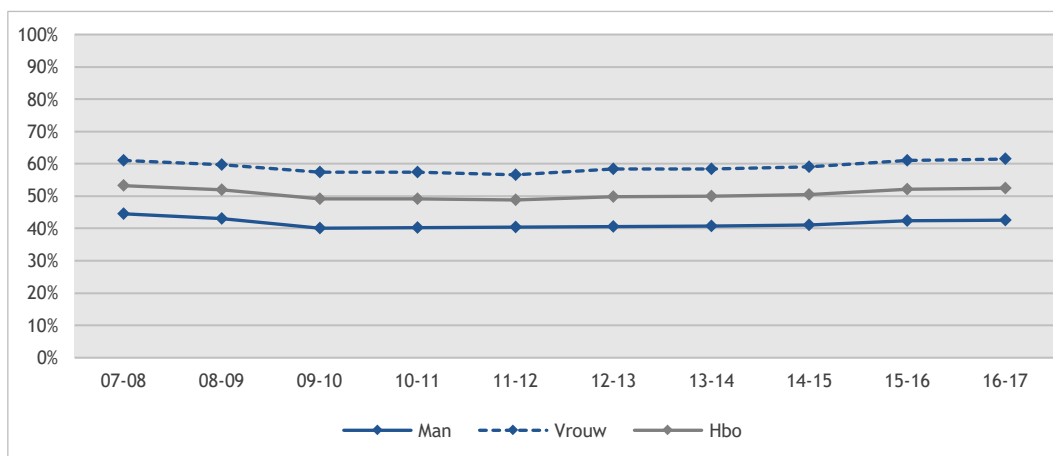
Figuur 5.10: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

In figuur 5.11 worden de bachelorrendementen van hbo-studenten met verschillende achtergronden verder uitgesplitst naar vooropleiding. Vwo'ers met een Nederlandse achtergrond kennen het hoogste hbo-bachelorrendement (69%), mbo'ers met een niet-westerse migratieachtergrond het laagste (32%). Voor alle hbo-studenten geldt dat studenten met een Nederlandse achtergrond, ongeacht hun vooropleiding, een hoger rendement laten zien. De verschillen tussen beide vergelijkingsgroepen fluctueren in de loop der jaren.

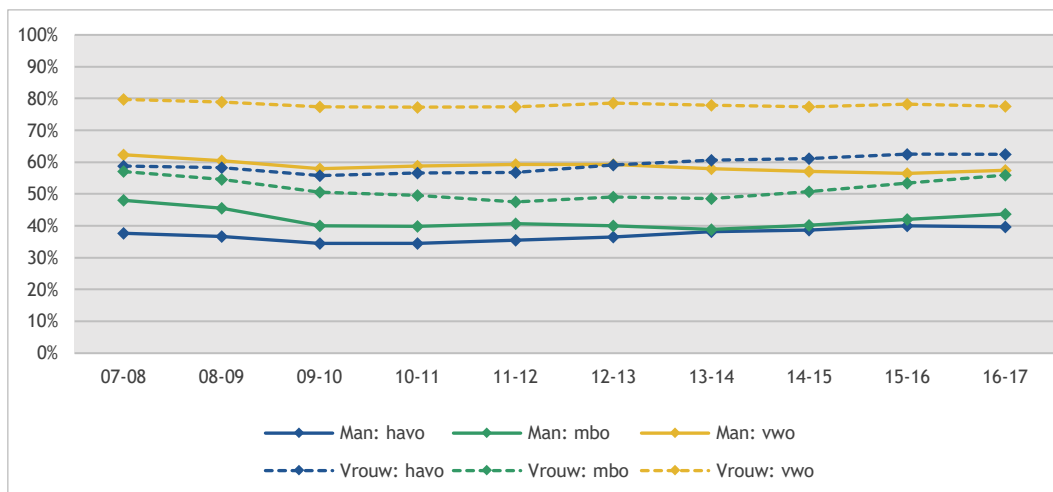
Figuur 5.11: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Net als voorgaande jaren, is er een verschil tussen hbo-bachelorrendementen gelet op geslacht (figuur 5.12). Ruim veertig procent van de mannelijke hbo-studenten studeert binnen vijf jaar af, tegenover ruim zestig procent van hun vrouwelijke collega's. Het verschil tussen de beide groepen schommelt al jaren tussen zestien en negentien procentpunt.

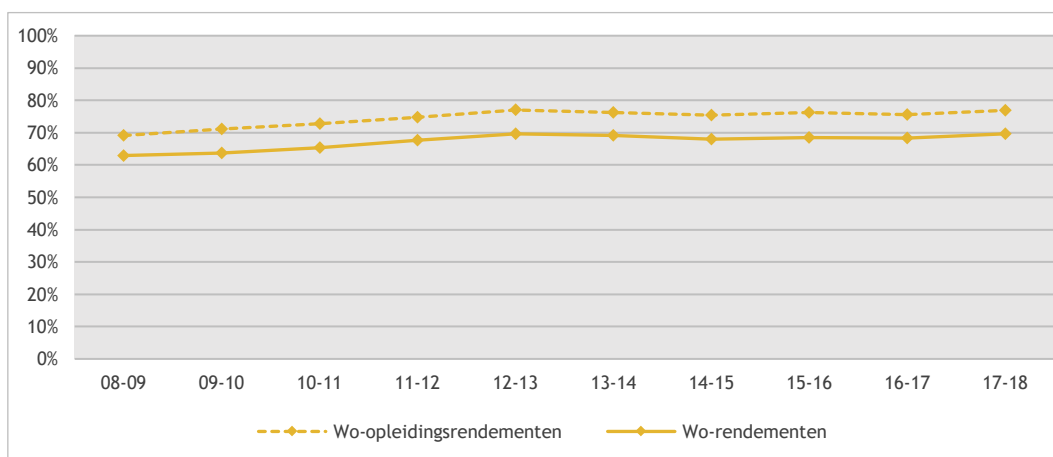
Figuur 5.12: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

We zien dat het rendement van vrouwelijke hbo-studenten, ook wanneer we uitsplitsen naar vooropleiding, al jaren stabiel hoger ligt dan dat van mannen in hun directe vergelijkingsgroep (figuur 5.13). De verschillen naar geslacht zijn het kleinst bij hbo-studenten afkomstig uit het mbo (verschil in instroomcohort 2016-2017 is 12 ppnt).

Figuur 5.13: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

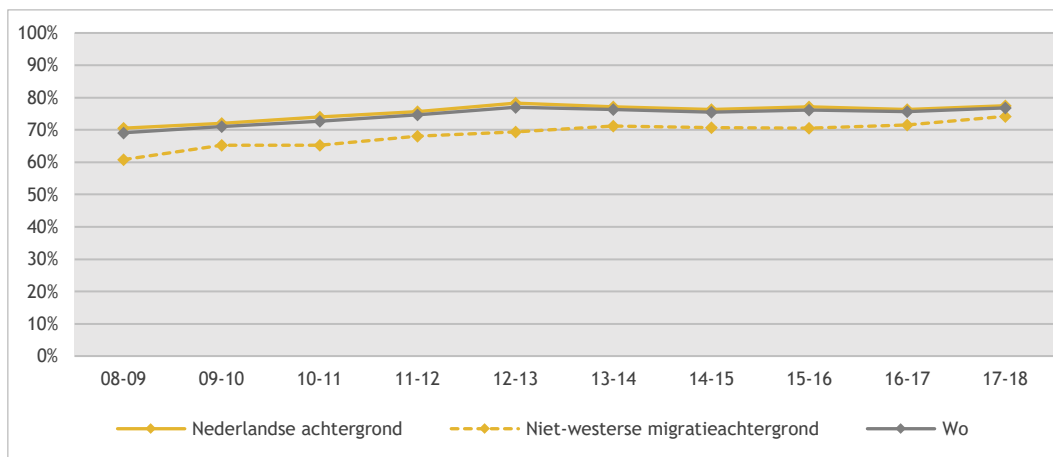
Onder wo-studenten zijn de bachelorrendementen redelijk stabiel (met een lichte toename), zo laat figuur 5.14 zien. Ruim driekwart van de wo-studenten behaalt binnen vier jaar een bachelordiploma, net als in het voorgaande instroomcohort (gelet op opleidingsrendement).⁵⁹

Figuur 5.14: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 (studenten met een vwo-diploma) (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

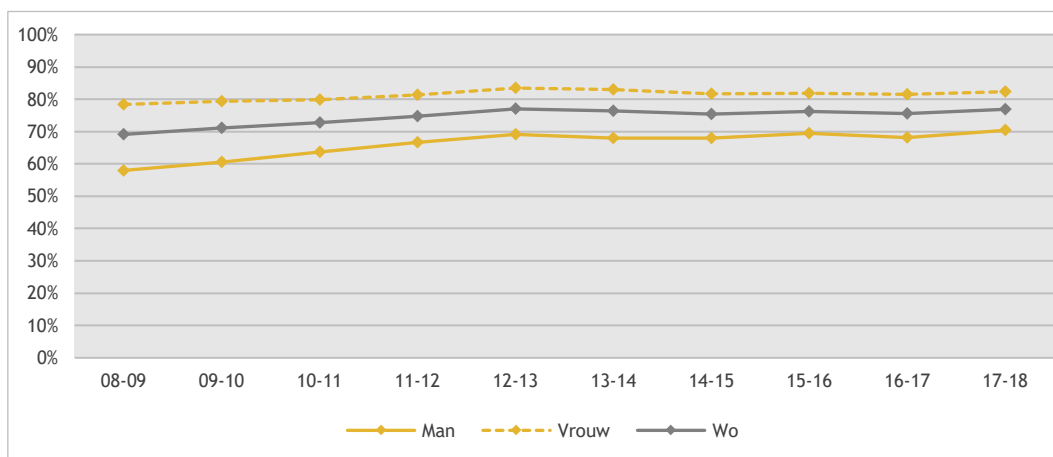
In het wo zijn de verschillen in de opleidingsrendementen tussen studenten met en zonder migratieachtergrond aanzienlijk kleiner (figuur 5.15) dan in het hbo (figuur 5.10). Ook in het wo zijn de bachelorrendementen van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond iets lager dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond, maar het verschil tussen beide groepen bedraagt slechts drie procentpunt voor instroomcohort 2017-2018. In de loop der jaren werd het gat tussen beide vergelijkingsgroepen steeds kleiner.

⁵⁹ In het wo worden in de cohortberekening alleen studenten meegenomen die het tweede jaar nog dezelfde opleiding doen.

Figuur 5.15: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar migratieachtergrond (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

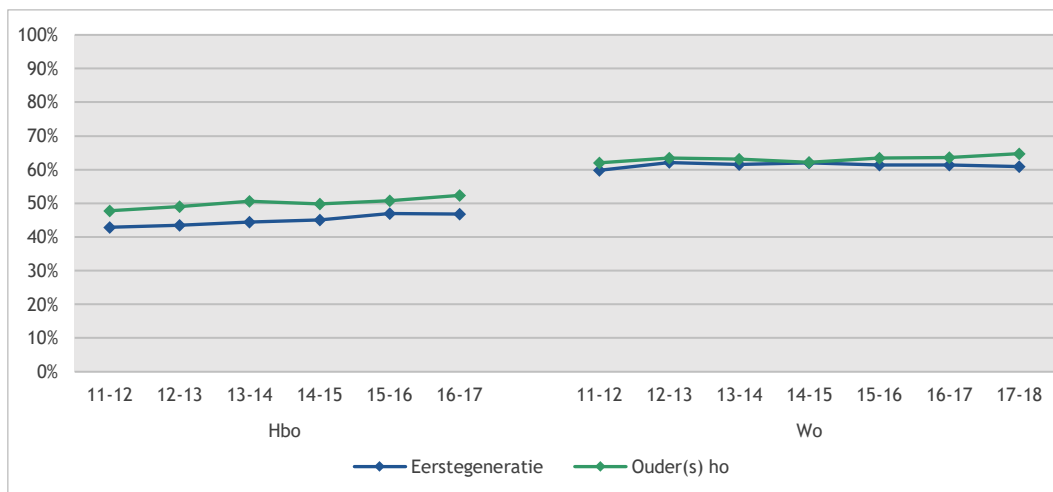
Net als onder hbo-studenten, slagen meer vrouwelijke dan mannelijke wo-studenten er binnen nominaal plus één jaar (in wo dus vier jaar) in hun bachelordiploma te behalen: respectievelijk ruim tachtig en zeventig procent. Ook binnen instroomcohort 2017-2018 is het verschil tussen de beide groepen weer iets kleiner geworden ten opzichte van het voorgaande cohort en bedraagt nu twaalf procentpunt (figuur 5.16). Het verschil werd in de loop der jaren kleiner.

Figuur 5.16: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

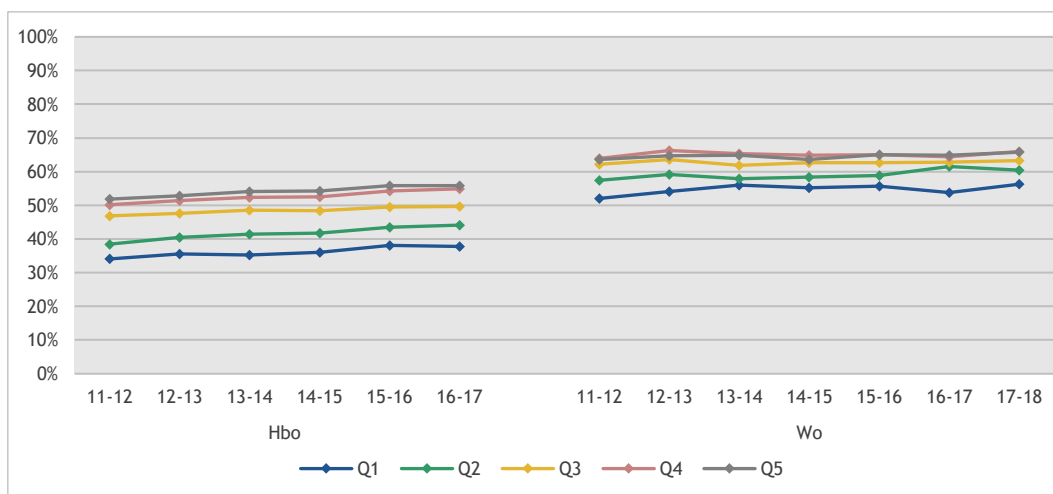
Figuur 5.17 laat de ontwikkeling in opleidingsrendement van studenten in het hbo en wo naar opleidingsniveau van de ouders zien. Studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben behaald, kennen, met name in het hbo, een iets hoger opleidingsrendement, maar de verschillen zijn klein. In 2020-2021 wijken, net als in 2019-2020, de rendementen van eerstegeneratiestudenten en van hun referentiegroep nauwelijks af van die in de voorgaande jaren, ondanks de uitbraak van COVID-19. Om te controleren voor eventuele andere kenmerken, is de kans op het behalen van een bachelordiploma in de nominale duur plus één jaar ook onderzocht met behulp van een logistische regressieanalyse.⁶⁰ Hieruit blijkt dat voor hbo en wo het ouderlijke opleidingsniveau niet van invloed is op het behalen van een diploma binnen de gestelde termijn. Het huishoudelijk inkomen lijkt wél van invloed op het opleidingsrendement; studenten afkomstig uit huishoudens met hogere inkomens behalen vaker het diploma in de gestelde termijn. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond behalen hun diploma minder vaak binnen de gestelde termijn (dit geldt sterker binnen het hbo). De sterkste voorspeller van het behalen van het diploma is echter het geslacht; vrouwen behalen het diploma vaker binnen de nominale duur plus één jaar dan mannen.

60 Op basis van CBS microdata.

Figuur 5.17: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het hbo na 5 jaar en wo na 4 jaar (nominaal +1) naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS Microdata)

In figuur 5.18 wordt het bachelorrendement van hbo- en wo-studenten weergegeven naar het inkomen van hun ouders, gebaseerd op CBS microdata. Alleen de rendementen van die studenten waarvan van de ouders bekend is wat het inkomensniveau is, zijn meegenomen in deze analyse; dat is 85 procent van alle records. De percentages kunnen hierdoor afwijken van de hiervoor beschreven resultaten. Zowel in het hbo als in het wo is het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd het diploma haalt het laagst onder studenten waarvan de ouders in de laagste inkomensgroep vallen. Zeker in het hbo geldt: hoe hoger het inkomen van de ouders, hoe hoger het bachelorrendement. Ook hier wijken rendementen tussen de inkomensgroepen niet noemenswaardig af van voorgaande jaren; we zien geen groot COVID-19-effect.

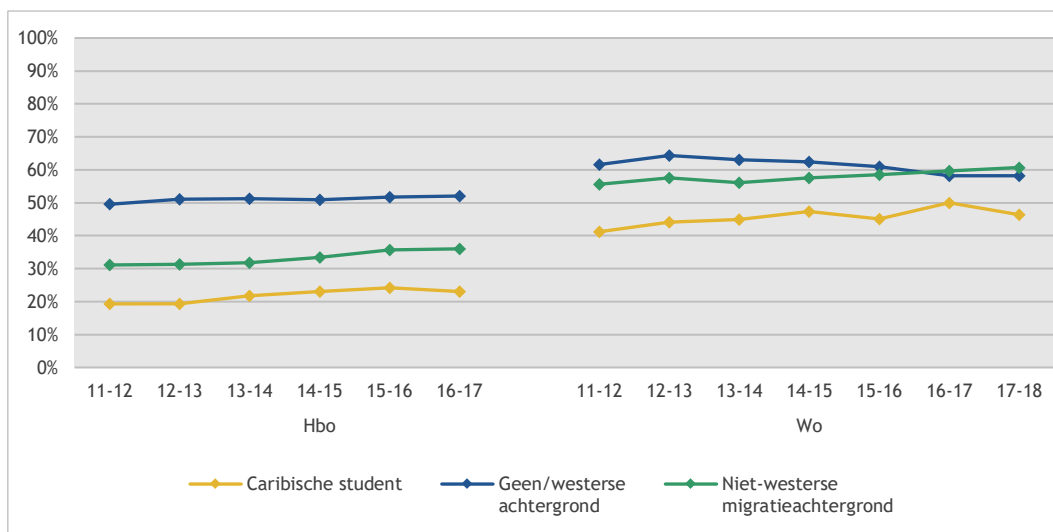

Figuur 5.18: Bachelorrendement (nominaal +1) voor hbo (diploma binnen 5 jaar) en wo (diploma binnen 4 jaar) naar inkomen ouders (85% bekend) (bron: CBS microdata)

5.6 Rendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

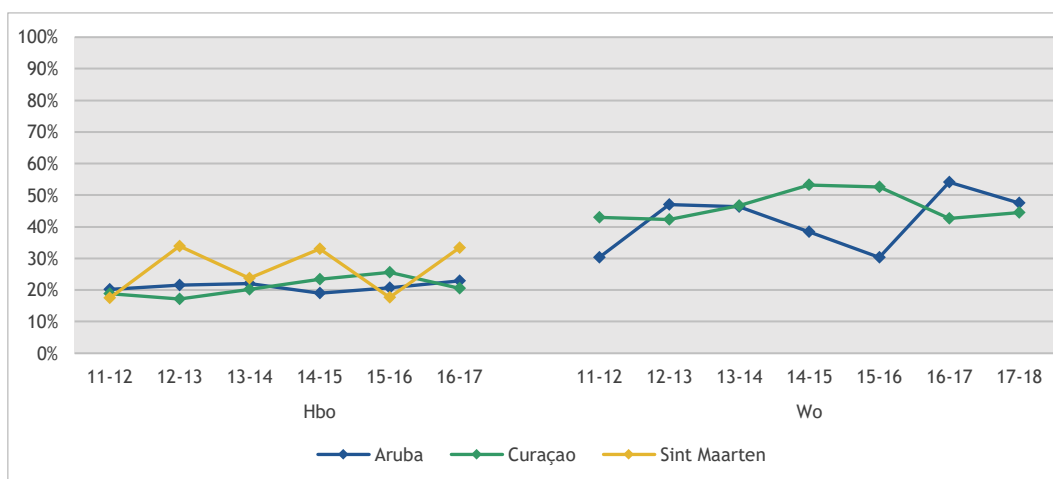
Figuur 5.19 toont het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd die voor de studie staat plus één jaar het bachelordiploma heeft behaald. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond. Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk halen zowel in het hbo als wo minder vaak (nominaal +1) hun diploma dan andere studenten, ongeacht of zij een migratieachtergrond hebben. Van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die in 2016-2017 aan een hbo-opleiding begonnen, haalde minder dan een kwart (22%) het diploma binnen nominaal plus één jaar.

Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ging het om 36 procent, bij hbo-studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond was dit 52 procent. Voor al deze groepen liggen de percentages hoger onder wo-studenten. Naar aanleiding van aanhoudende signalen over de achterblijvende studieprestatie van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in Nederland, is onderzoek verricht naar belemmeringen en verbeterpunten in de aansluiting van Caribische vooropleidingen naar het Nederlandse hoger onderwijs⁶¹. Van de wo-studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die in 2017-2018 met hun studie startten, heeft iets minder dan de helft (46%) deze binnen nominaal plus één jaar afgerond. Dat is, ten opzichte van de groep die in 2016-2017 startte, een daling van vier procentpunt. Onder studenten met niet-westerse migratieachtergrond gaat het om 61 procent, bij studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond om bijna zestig procent (58%).

Figuur 5.19: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata)

De bachelorrendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk naar eiland van herkomst, zijn te zien in figuur 5.20. Deze percentages fluctueren veel over de jaren heen; dat komt mede door de kleine aantallen. Door deze kleine aantallen kan bovendien, in verband met de privacy van studenten, niet naar alle eilanden worden uitgesplitst. Ook is het daarom niet mogelijk om voor wo-studenten een verdere uitsplitsing te maken.

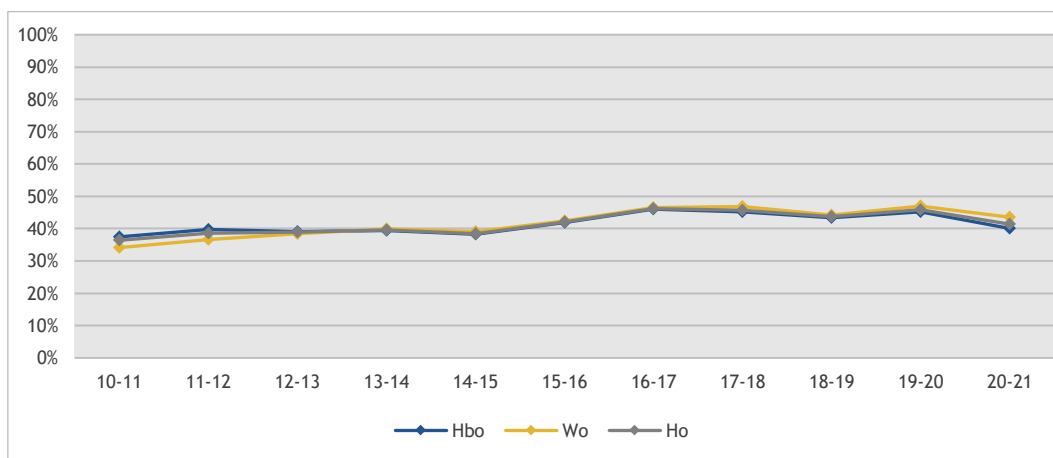
Figuur 5.20: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)

61 Casteren, W. van, Cuppen, J., Termorshuizen, T., Sacré, R., Vegt, J. van der, Klooster, N. van 't & Leeuwen, J. (2021). Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk. Nijmegen/Utrecht: ResearchNed/Andersson, Elffers Felix

Studenten die in 2016-2017 in het hbo instroomden vanuit Sint Maarten kenden, in tegenstelling tot het cohort dat instroomde in 2015-2016, het hoogste bachelorrendement (33%); dat van studenten uit Aruba en Curaçao bleef nagenoeg gelijk. In het wo daalde het aandeel studenten afkomstig uit Aruba dat de opleiding binnen vier jaar haalde met zeven procentpunt tot 48 procent. Het aandeel afkomstig uit Curaçao steeg licht (met 2 ppnt.) naar 45 procent.

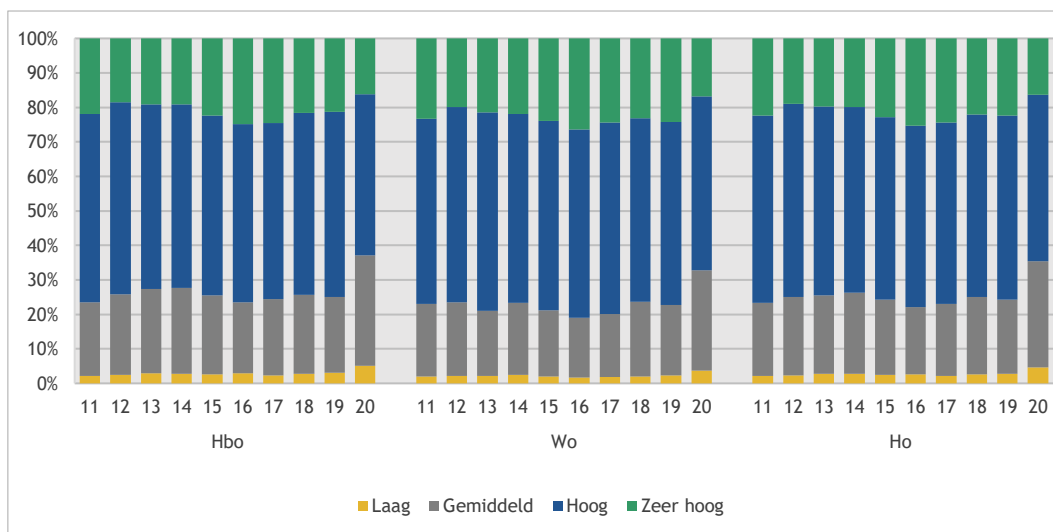
5.7 Inzet en motivatie

Figuur 5.21 laat zien dat een iets kleiner deel van de studenten zich bovengemiddeld inzet voor de studie dan vorig jaar. Ruim veertig (41) procent van de voltijd bachelorstudenten zet zich bovengemiddeld in voor de studie. Dit percentage ligt hoger in het wo (44%) dan in het hbo (40%). Het percentage dat zich meer dan gemiddeld inzet is in het laatste jaar iets lager dan in het jaar ervoor; dat verschil is zowel in hbo als wo significant. In 2020-2021 zien we tevens dat studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, eerstejaars en thuiswonenden zich meer dan gemiddeld inzetten dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.21: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Studenten geven aan hoe sterk hun motivatie was op drie momenten in het studiejaar: aan de start van de studie, aan het begin van het laatste studiejaar en in mei van het laatste studiejaar. Het gaat in figuur 5.22 om zelfrapportage. De groep studenten met een lage motivatie is vorig jaar iets gegroeid: van drie naar vijf procent (vergelijkbaar voor hbo en wo). Gemiddeld is de motivatie in beide typen onderwijs in het laatste jaar dan ook iets gedaald. Bijna de helft van de bachelorstudenten (48%) geeft aan hoog gemotiveerd te zijn en nog eens zestien procent is zeer hoog gemotiveerd.

Figuur 5.22: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2020)

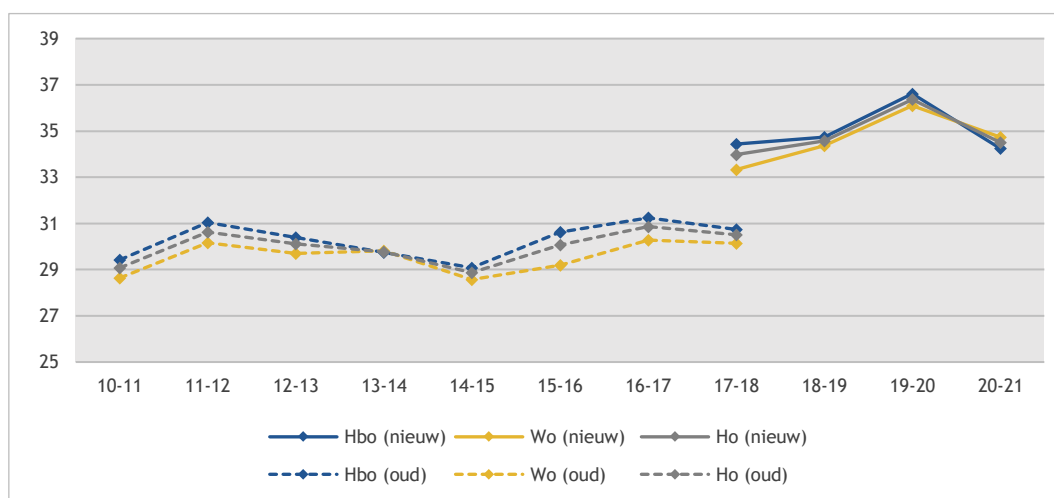
Het wo kent meer hoog gemotiveerde studenten dan het hbo (resp. 67 en 63%). De motivatie is het laatste jaar hoger bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten, vrouwelijke studenten, eerstejaars, uitwonenden en studenten met ouders die bovenmodaal verdienen, dan in hun vergelijkingsgroepen.

5.8 Tijdbesteding

Figuur 5.23 laat zien hoeveel uren voltijd bachelorstudenten per week aan hun studie besteden. De uren contactonderwijs en de uren die studenten daarnaast zelf aan hun studie besteden, worden bij elkaar opgeteld. Studenten die stage lopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. De vraagstelling voor deze variabele werd in de Studentenmonitor 2017-2018 aangepast om beter aan te sluiten bij de vraagstelling in Eurostudent. In de voorgaande edities van de Studentenmonitor moesten studenten per activiteit (contacturen, zelfstudie, bestuursorgaan, bestuurswerk, betaald werk en overig) aangeven hoeveel uur zij hier gemiddeld per week aan besteden.

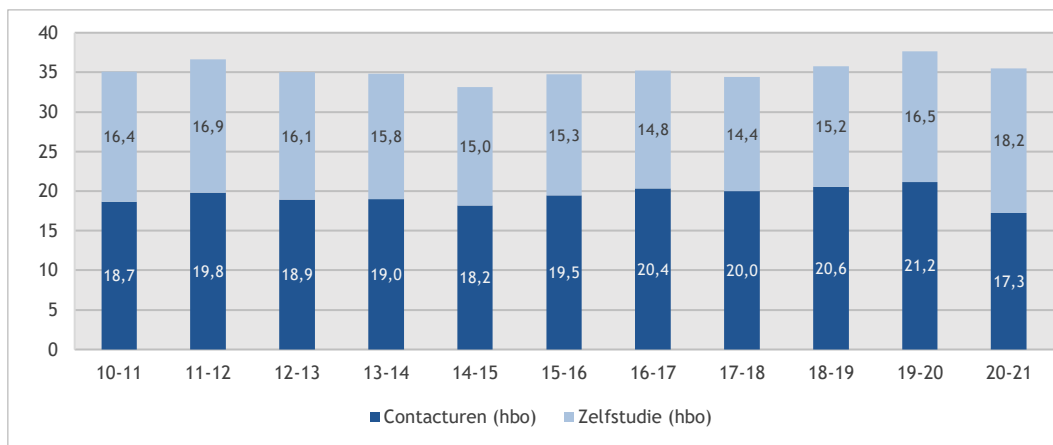
In de huidige monitor moeten studenten dit per activiteit per dag van de week aangeven. Door deze vernieuwing in de manier van vragen, is een trendbreuk te zien in onderstaande figuur. In 2017-2018 werden beide vragen gesteld en zijn zowel de oude als de nieuwe vraagstelling opgenomen in de figuur.

In 2020-2021 besteden ho bachelorstudenten gemiddeld een kleine 35 uur aan studie, een afname van ruim 1,5 uur ten opzichte van het voorgaande jaar. Die afname is binnen zowel hbo als wo significant. Hbo-studenten besteden gemiddeld een half uur minder aan hun studie dan wo-studenten. In dit laatste jaar is het verder zo dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen meer tijd aan hun studie besteden dan hun directe vergelijkingsgroepen.

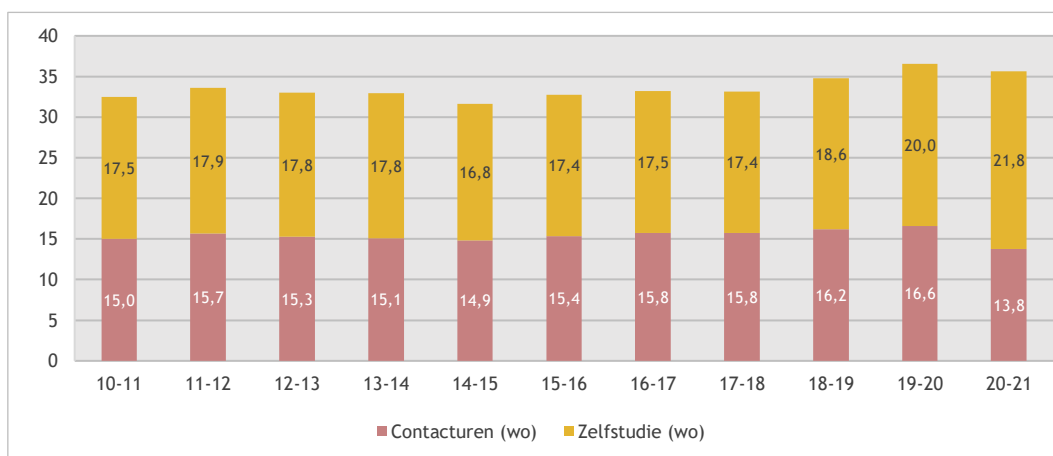
Figuur 5.23: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 5.24 splitst de tijdbesteding van (hbo-voltijd) bachelorstudenten uit naar contacturen en zelfstudie. Ook hier zijn studenten die stage lopen en aan hun scriptie werken niet meegenomen. Hbo-studenten besteden voor het eerst iets meer tijd aan zelfstudie (ruim 18 uur) dan aan contacturen (ruim 17 uur). Ten opzichte van voorgaand jaar is het aantal contacturen sterk afgenomen (met bijna vier uur); de hoeveelheid zelfstudie-uren nam (met bijna twee uur) juist toe. In het laatste jaar (2020-2021) besteden (hbo-) studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannelijke studenten en eerstejaars meer tijd aan contacturen dan hun vergelijkingsgroepen. Studenten met ouders met een ho-opleiding en studenten met ouders die benedenmodaal verdienen besteden juist meer tijd aan zelfstudie dan respectievelijk eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen.

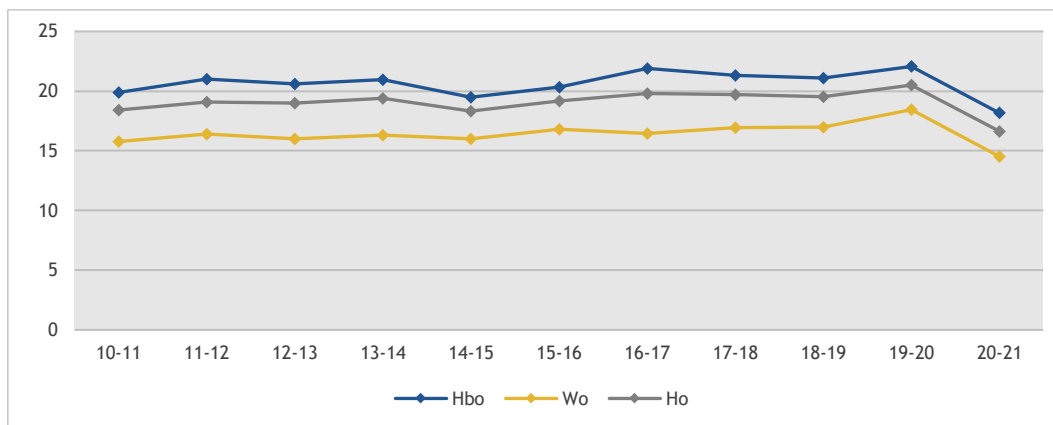
Figuur 5.24: Tijdbesteding hbo-volgtijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Ook voor wo-bachelorstudenten is bekeken hoe zij hun tijd verdelen tussen contacturen en zelfstudie (figuur 5.25). Wo-studenten besteden, net als hbo-studenten, meer tijd aan zelfstudie dan aan contact-
onderwijs (resp. 21,8 en 13,8 uur). Ook in het wo nam het aantal zelfstudie-uren toe (met 1,9 uur) en het
aantal contacturen af (2,8 uur). In het laatste jaar besteden mannen en eerstejaars meer tijd aan
contacturen dan vrouwen en ouderejaars. Eerstegeneratiestudenten, vrouwen, thuiswonenden en studenten
met ouders die benedenmodaal verdienen besteden juist meer tijd aan zelfstudie dan hun vergelijkings-
groepen.

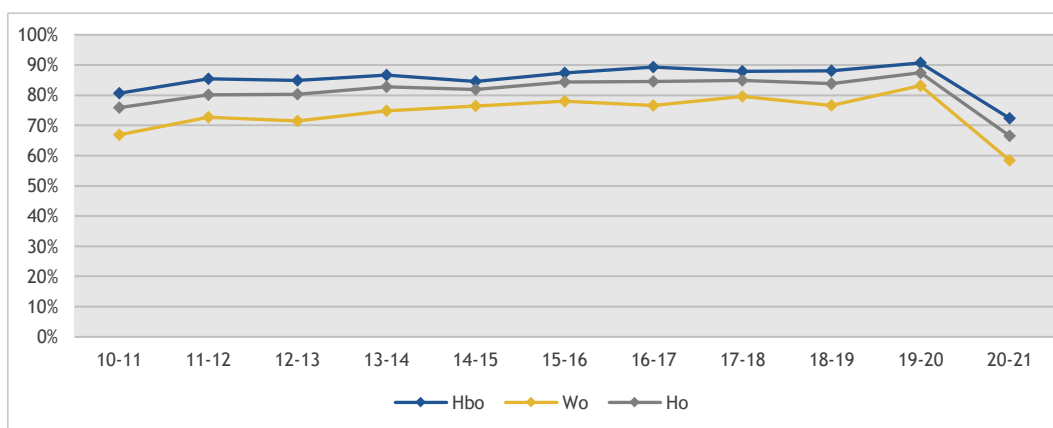
Figuur 5.25: Tijdbesteding wo volgtijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

In figuur 5.26 worden de contacturen voor eerstejaars volgtijd bachelorstudenten uitgesplitst voor hbo en wo. In het hbo hebben studenten gemiddeld genomen ruim achttien contacturen, in het wo net geen vijf-
tien. Bij beide groepen is er sinds vorig instroomcohort, na lichte stijging in de voorgaande jaren, sprake
van een significante daling in het aantal contacturen. In het laatste jaar hebben studenten met een niet-
westerse achtergrond, mannen en uitwonende studenten meer contacttijd dan hun vergelijkingsgroepen
(alleen eerstejaars).

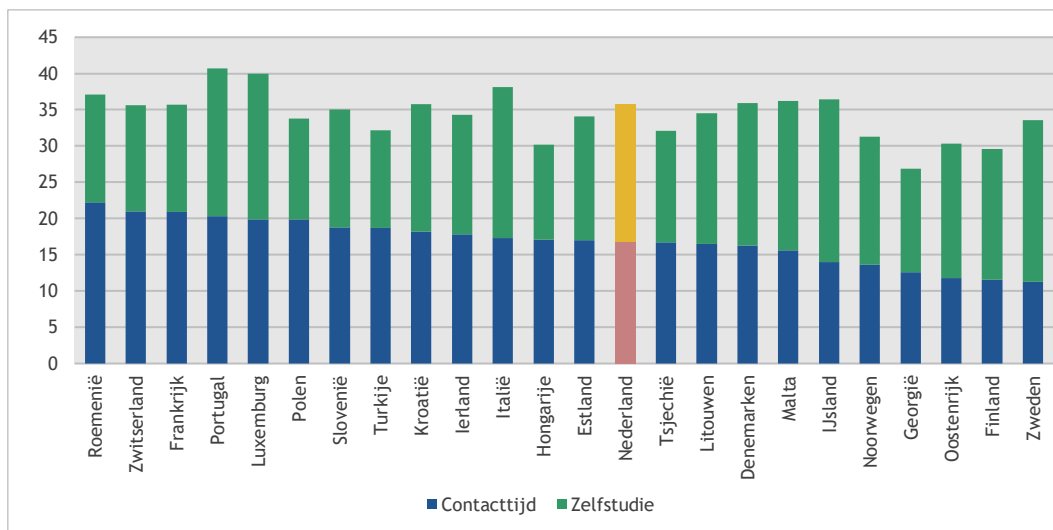
Figuur 5.26: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Een aantal jaren geleden is er een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten afgesproken (figuur 5.27). Het aandeel eerstejaars voor wie dit minimum ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, is onder het voorgaande instroomcohort sterk gedaald naar 67 procent; een daling van bijna 21 procentpunt (hbo: 72% wo: 58%). In 2020-2021 volgen mannen en uitwonenden vaker meer dan twaalf uur contacttijd per week dan respectievelijk vrouwen en thuiswonenden (alleen eerstejaars).

Figuur 5.27: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

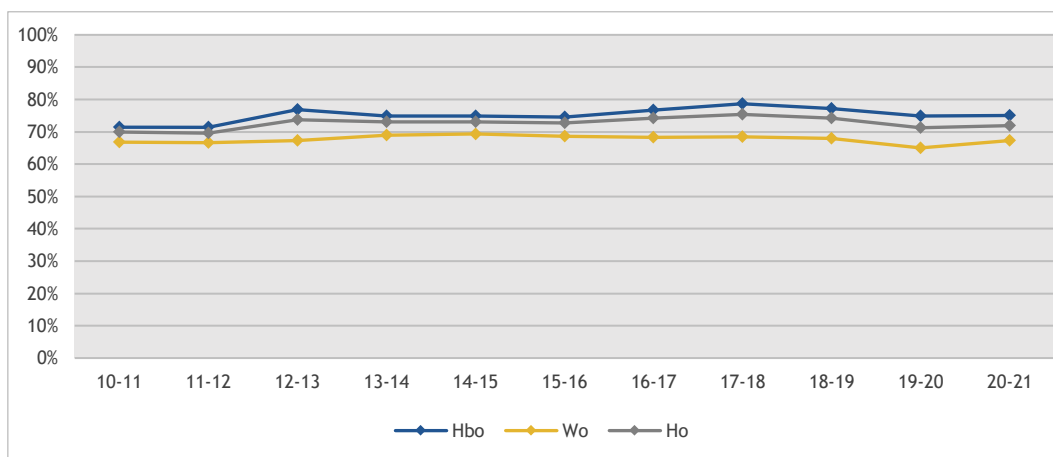
Uit figuur 5.28 blijkt dat voltijdstudenten in Nederland gemiddeld evenveel uren contacttijd hebben dan het Europees gemiddelde (resp. 16,8 en 16,9 uur). Studenten uit Roemenië hebben de meeste contacturen, studenten uit Zweden de minste (resp. 22 en 11 uur). Aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten gemiddeld negentien uur per week, waar het Europese gemiddelde op ruim 17 uur ligt. IJslandse studenten besteden de meeste tijd aan zelfstudie (ruim 22 uur), Hongaarse studenten de minste (13 uur). Deze gemiddelden wijken iets af van de eerder genoemde gemiddelden, omdat de Eurostudentcijfers niet uitgesplitst zijn naar bachelor en masterstudent en vol- en deeltijd.

Figuur 5.28: Tijdbesteding van zowel vol- als deeltijd bachelor-en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

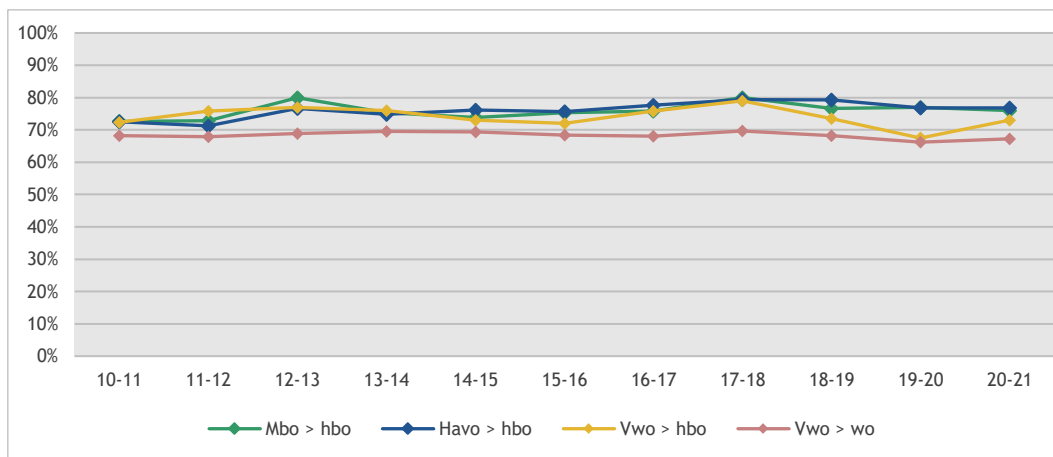
5.9 Betaald werk

Ruim zeventig procent van de voltijd bachelorstudenten heeft betaald werk naast de studie (figuur 5.29). Hbo-studenten hebben vaker een betaalde baan (75%) dan wo-studenten (67%). Voor deze laatste groep geldt dat dit aandeel na een lichte daling nu weer iets gestegen is ten opzichte van het voorgaande jaar (met 2 ppnt.). In het laatste jaar hebben studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, eerste-generatiestudenten, vrouwen, ouderejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal vaker een betaalde baan dan hun vergelijkingsgroepen.

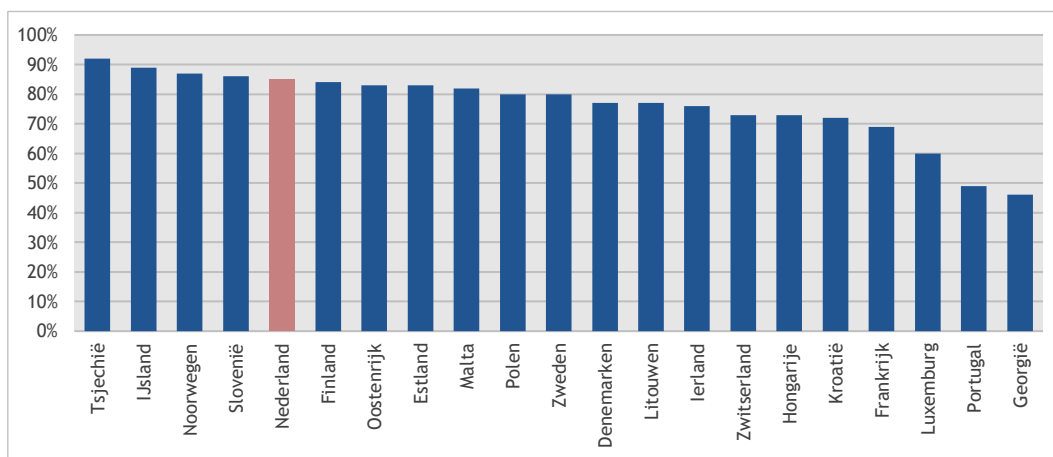
Figuur 5.29: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Hbo-studenten afkomstig uit het mbo of van de havo hebben vaker betaald werk dan studenten die afkomstig zijn uit het vwo (en een vervolgopleiding volgen in het hbo dan wel het wo). Ruimt driekwart van de voormalig havisten en mbo'ers heeft een baan. Met name vwo'ers werken dus minder vaak dan de rest. Wel is er onder deze vwo'ers in het hbo sinds het voorgaande jaar sprake van een stijging in percentage dat betaald werk heeft.

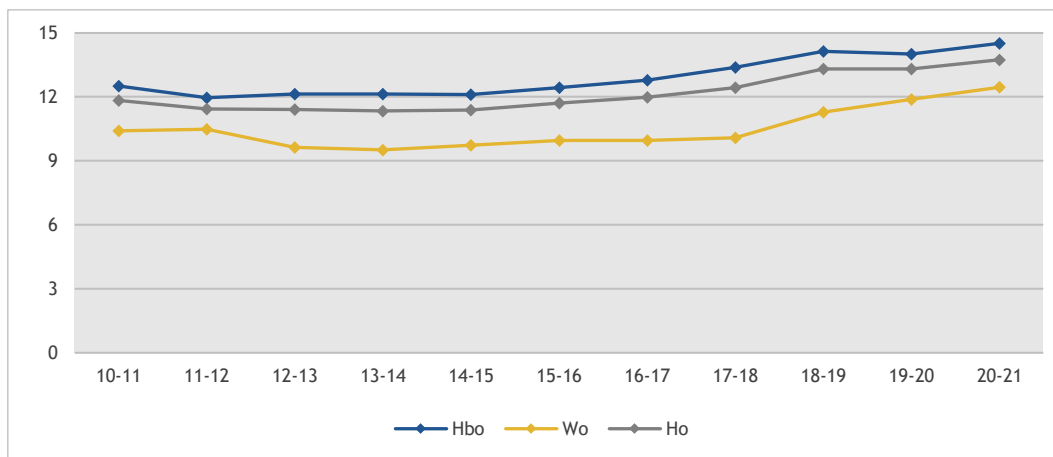
Figuur 5.30: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

In een Europese vergelijking zien we dat Nederlandse studenten vaker werken ten opzichte van het Europese gemiddelde (figuur 5.31). Zo'n 85 procent van de Nederlandse studenten heeft betaald werk tegenover een Europees gemiddelde van 76 procent. Alleen in Tsjechië, IJsland, Noorwegen en Slovenië werkt een groter aandeel van de studenten. In Georgië verrichten de minste studenten betaald werk naast hun studie (46%).

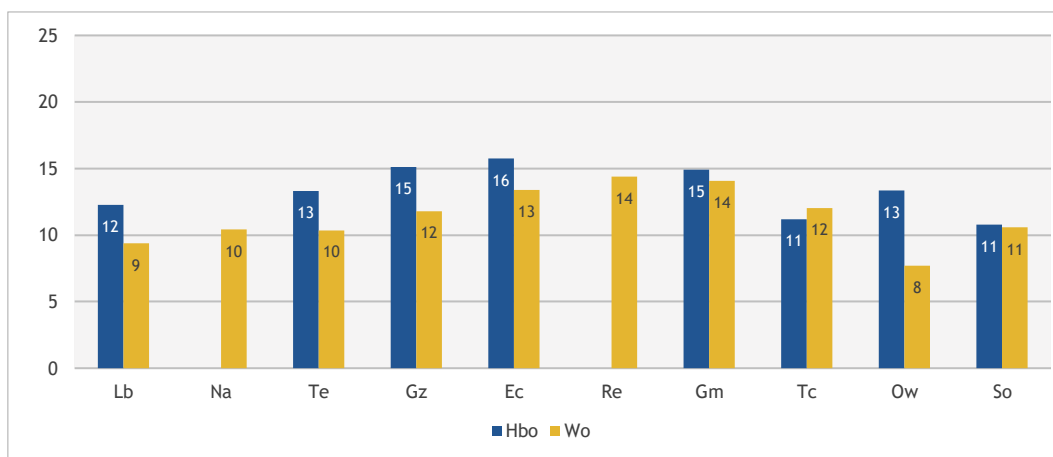
Figuur 5.31: Percentage vol- en deeltijd bachelor- en masterstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

Bachelorstudenten die een (bij)baan hebben, werken gemiddeld gezien bijna veertien uur per week, waarbij hbo-studenten net iets meer werken dan wo studenten (figuur 5.32). Sinds 2014-2015 is de tijdbesteding van studenten gestaag omhoog gegaan. Dit jaar zijn studenten ongeveer een half uur per week meer gaan werken in vergelijking met voorgaand jaar (zowel in hbo als in wo). In het laatste jaar zien we dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten en uitwonende studenten relatief meer tijd aan hun baan besteden dan hun vergelijkingsgroepen.

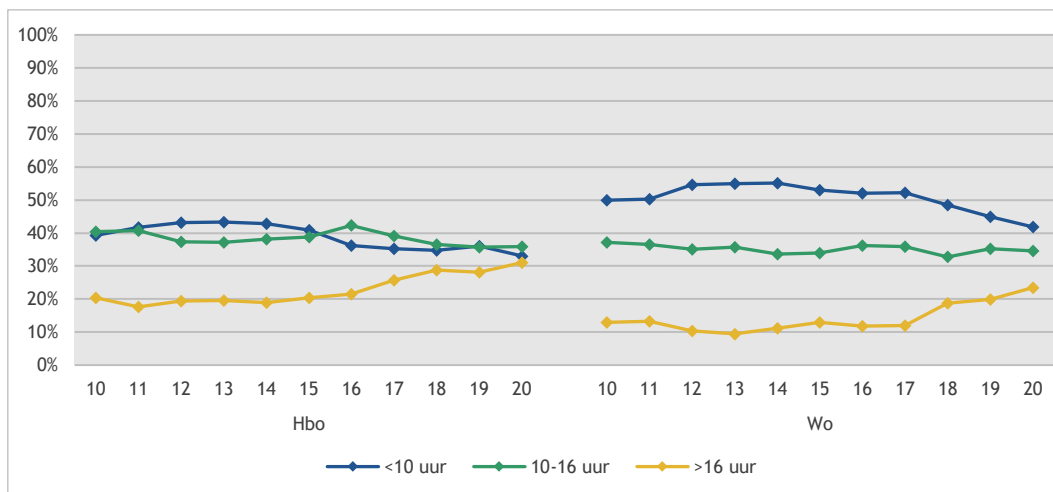
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 5.33 laat zien dat hbo-studenten in de sector Economie de meeste uren per week aan hun baan besteden (16 uur); in het wo werken studenten die een rechtenstudie of een studie Gedrag & Maatschappij volgen de meeste uren per week (14 uur). Wo-studenten uit de sectoren Onderwijs en Landbouw werken de minste uren (resp. bijna 8 en iets meer dan 9 uur); in het hbo werken studenten uit de sectoren Taal & Cultuur en de sectoroverstijgende studies het minst (resp. 12 en bijna 11 uur). Het verschil in gewerkte aantal uren per week tussen hbo- en wo-studenten is het grootst in de sector onderwijs.

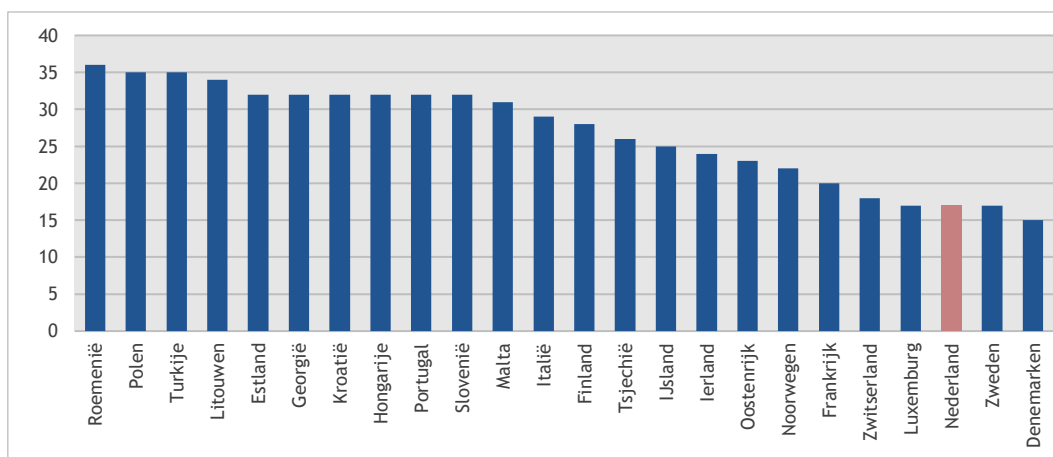
Figuur 5.33: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Hbo-studenten die werken, hebben het vaakst een baan tussen de tien en zestien uur per week (36%); dat is een iets hoger percentage dan voorgaand jaar (figuur 5.34). Een kwart van de hbo'ers met een baan werkt minder dan tien uur per week, 31 procent werkt meer dan zestien uur per week. Nog altijd werken de meeste wo'ers met een bijbaan minder dan tien uur per week (42%), drie procentpunt minder dan vorig jaar. Drie procent is meer dan zestien uur gaan werken (dit doet nu zo'n 23% van de werkende wo-studenten). 35 procent van de werkende wo-studenten werkt tien tot zestien uur per week. Hbo-studenten werken vaker meer dan zestien uur per week dan wo-studenten. Dit verschil is de afgelopen jaren wel kleiner geworden.

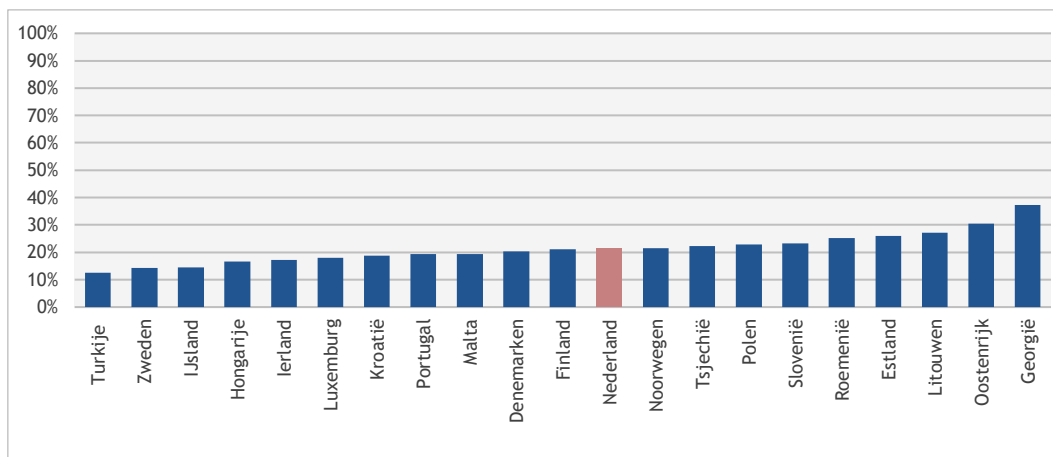
Figuur 5.34: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Nederlandse studenten besteden gemiddeld genomen bijna 17 uur per week aan hun betaalde baan. Dit uren aantal komt niet geheel overeen met de eerder genoemde aantallen, aangezien het in de Eurostudent-figures zowel vol- als deeltijd als bachelor- en masterstudenten betreft. Gemiddeld genomen besteden Europese studenten bijna 27 uur per week aan betaald werk. Alleen studenten uit Denemarken en Zweden besteden minder tijd aan betaald werk dan Nederlandse studenten. Roemeense studenten besteden aanzienlijk meer uren per week aan betaald werk dan hun Europese medestudenten (36 uur).

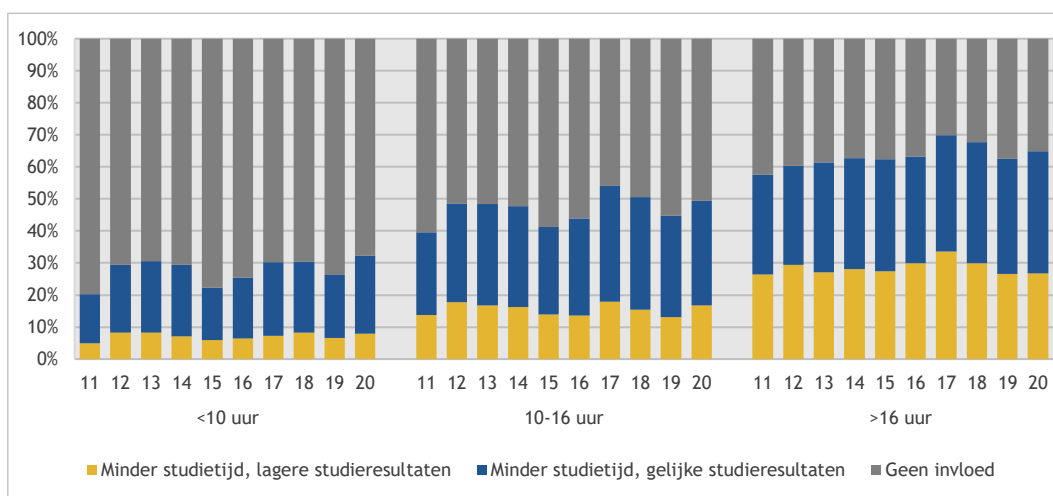
Figuur 5.35: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, vol- en deeltijd bachelor- en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

Gevraagd naar tevredenheid met de ondersteuning van hun ho-instelling bij het vinden van een goede balans tussen opleiding en werk, geeft een op de vijf Nederlandse studenten aan deze ondersteuning (helemaal) voldoende te vinden; dit komt overeen met het Europese gemiddelde (figuur 5.36). Studenten uit Georgië zijn het vaakst tevreden met deze ondersteuning, studenten uit Turkije het minst.

Figuur 5.36: Tevredenheid met ondersteuning bij balans tussen opleiding en werk; % (helemaal) voldoende (bron: Eurostudent VII)

Figuur 5.37 laat zien in welke mate een betaalde baan invloed heeft op studieresultaten. Van de studenten die meer dan zestien uur per week werken, geeft iets minder dan een derde (27%) aan dat ze minder tijd voor hun studie hebben en daardoor lagere studieresultaten behalen. 38 procent van deze studenten geeft aan minder tijd te hebben voor de studie, maar gelijke resultaten te behalen. 35 procent van de studenten geeft aan dat een baan van meer dan zestien uur per week geen invloed heeft op de studie; dat is een afname ten opzichte van voorgaand jaar (van 2 ppnt.). Van de studenten met baan van minder dan tien uur per week, geeft bijna zeventig procent aan dat de baan geen invloed heeft op de studie; een daling van zes procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Nog geen tien procent (8%) ervaart dat ze door minder studietijd slechtere resultaten halen.

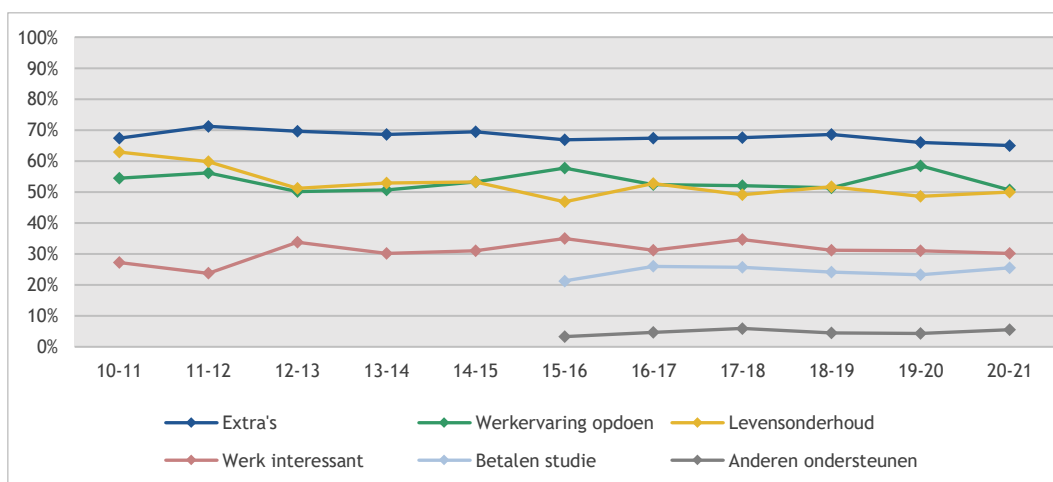
Figuur 5.37: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2020)

Het is goed mogelijk dat de studievoortgang van studenten beïnvloed wordt door het hebben van betaald werk. In figuur 5.38 wordt het aantal uren dat studenten werken afgezet tegen hun studievoortgang (aantal behaalde studiepunten gerelateerd aan het aantal studiepunten dat behaald had kunnen worden). Studenten met een baan van minder dan tien uur per week kennen, net als in de meeste voorgaande jaren, de hoogste studievoortgang (89%), ook in vergelijking met studenten die géén bijbaan hebben. De studievoortgang van wo-studenten ligt in 2020-2021 voor alle groepen wo-studenten hoger dan die van hbo-studenten; de afgelopen jaren was hier geen trend in te ontdekken. Verder lijken studenten die minder dan tien, of tussen de tien en zestien uur werken een hogere studievoortgang te hebben dan studenten die niet werken (>16u verschilt daarin niet van geen werk). Alleen de groep die minder dan tien uur werkt heeft een significant hogere studievoortgang.

Figuur 5.38: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017-2020)

De redenen voor studenten om te werken verschillen, maar over de jaren heen zien we vaak steeds terugkerende motieven; in figuur 5.39 worden deze weergegeven. Het bekostigen van extra uitgaven is voor (65% van de) eerstejaarsstudenten al jaren de voornaamste reden om te werken naast de studie. Hbo-studenten, studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen vinden dit belangrijker dan hun vergelijkingsgroepen. Ruim vijftig procent werkt om werkervaring op te doen; vergelijkbaar met de jaren vóór het voorgaande jaar (toen dit bijna zestig procent was). Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen vinden dit belangrijker dan hun vergelijkingsgroepen. Evengoeds de helft van de werkende studenten geeft aan dit te doen om in het levensonderhoud te voorzien; dit vinden eerstegeneratiestudenten, vrouwen, uitwonenden en studenten met ouders met een benedenmodaal inkomen belangrijker dan hun vergelijkingsgroepen. Dertig procent werkt omdat het werk interessant is; studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben, uitwonenden en studenten met ouders die bovenmodaal verdienen geven deze reden vaker aan. Ongeveer een kwart (26%) van de studenten werkt om de studie te betalen (belangrijker voor hbo-studenten, eerstegeneratiestudenten, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen), iets meer dan vijf procent werkt om anderen te ondersteunen (belangrijker voor hbo'ers, studenten met een niet-westerse achtergrond, eerstegeneratiestudenten, uitwonenden en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen). Op de piek in voorgaand jaar onder studenten die aangaven te werken om werkervaring op te doen na, zijn motivaties redelijk constant.

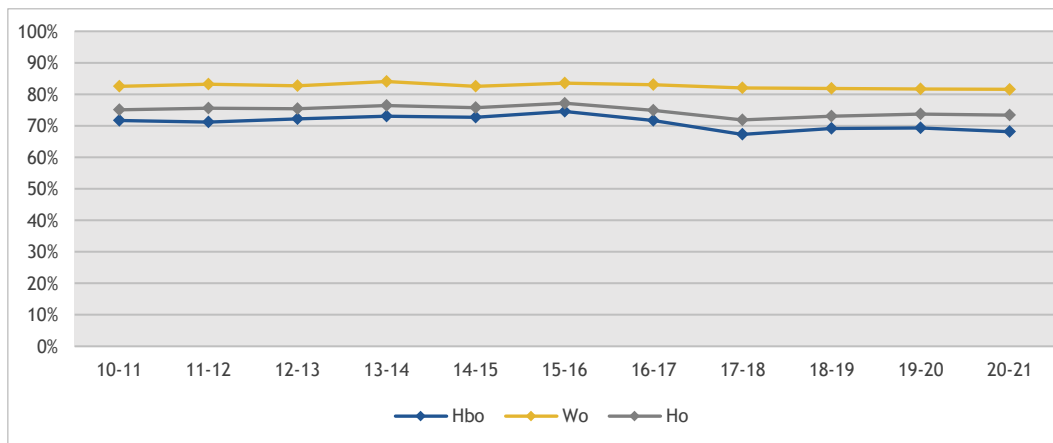

Figuur 5.39: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

5.10 Studenttevredenheid

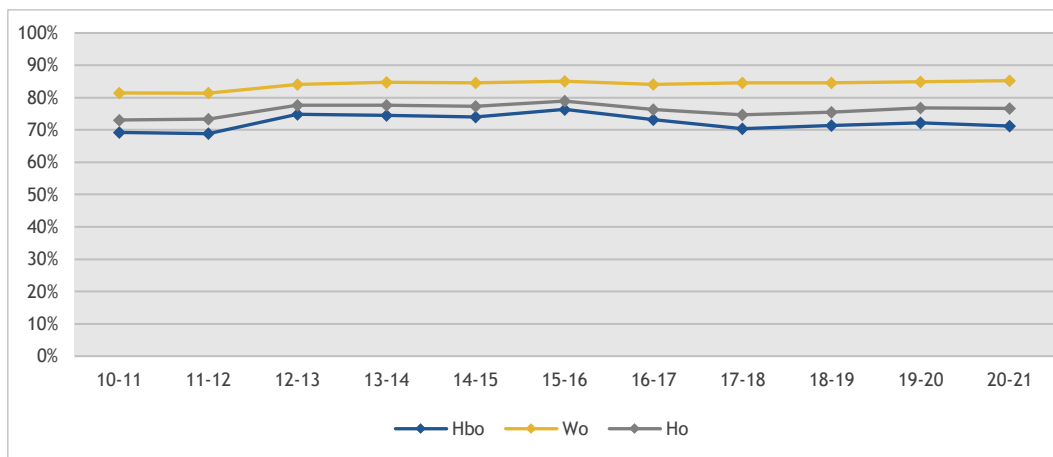
Als indicator voor de kwaliteit van opleidingen zijn in deze paragraaf tevredenheidsoordelen van studenten geanalyseerd. Voorheen werden deze verzameld in de Nationale Studentenenquête (NSE), maar deze is, zoals eerder toegelicht, de afgelopen twee jaren niet uitgevoerd. Daarom wordt de tevredenheid over de opleiding, inhoud van de opleiding, over docenten en over begeleiding uit de Studentenmonitordata gehaald, evenals het oordeel over hoe uitdagend de opleiding is (dit laatste oordeel kwam eerder ook al uit de Studentenmonitor). De tevredenheidsoordelen kunnen daarom enigszins verschillen van de NSE-figuren die voorheen zijn weergegeven.

In het algemeen zijn studenten positief over hun opleiding en verandert er weinig in dit oordeel over de jaren heen. Figuur 5.40 laat zien dat van de ho-studenten gemiddeld tussen de zeventig en tachtig procent tevreden of zeer tevreden is over de opleiding (73% in 2020-2021). In het wo ligt dit percentage stevast iets hoger dan in het hbo: afgelopen jaar was in het wo ruim tachtig procent van de studenten (zeer) tevreden en in het hbo bijna zeventig procent. Dit verschil van veertien procentpunt is de laatste jaren vrij stabiel en fluctueert sinds 2010-2011 tussen de negen en vijftien procentpunt. Die fluctuatie wordt vooral veroorzaakt doordat hbo'ers tussen 2012-2013 en 2015-2016 wat positiever oordeelden dan daarvoor en daarna. In het wo bleef het oordeel constanter. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders een bovenmodaal inkomen hebben oordelen het laatste jaar vaker (zeer) tevreden over hun opleiding dan hun vergelijkingsgroepen.

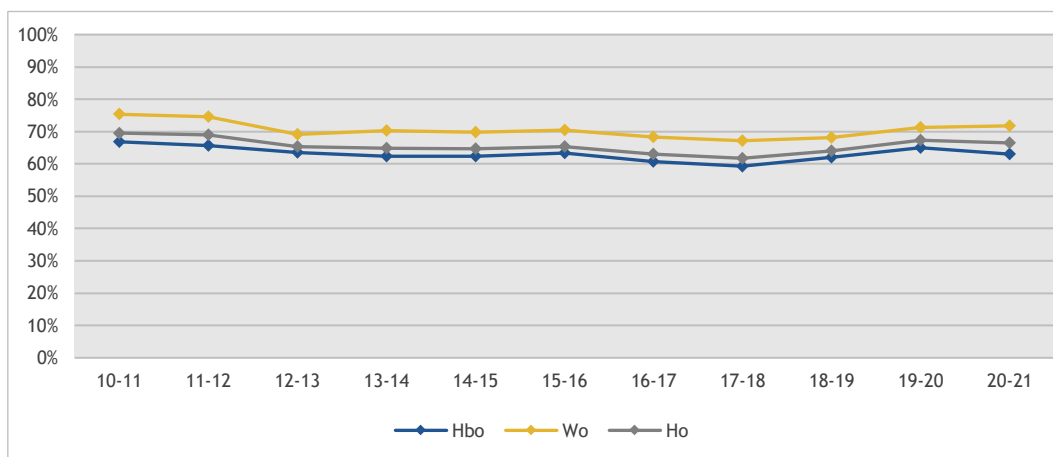
Figuur 5.40: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Ook over de inhoud van de opleiding zijn studenten over het algemeen te spreken (figuur 5.41). Ook hier ligt het gemiddelde van studenten die (zeer) tevreden zijn in het gehele hoger onderwijs al jaren tussen de zeventig en tachtig procent (77% in het laatste jaar); ook hier zijn wo-studenten iets positiever dan hbo'ers. Afgelopen jaar was 85 procent van de wo-studenten en 71 procent van de hbo-studenten (zeer) tevreden over de inhoud van hun opleiding. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, eerstejaars, thuiswonenden en studenten met ouders die bovenmodaal verdienen oordelen in het laatste jaar vaker (zeer) tevreden over de inhoud van hun opleiding dan hun vergelijkingsgroepen.

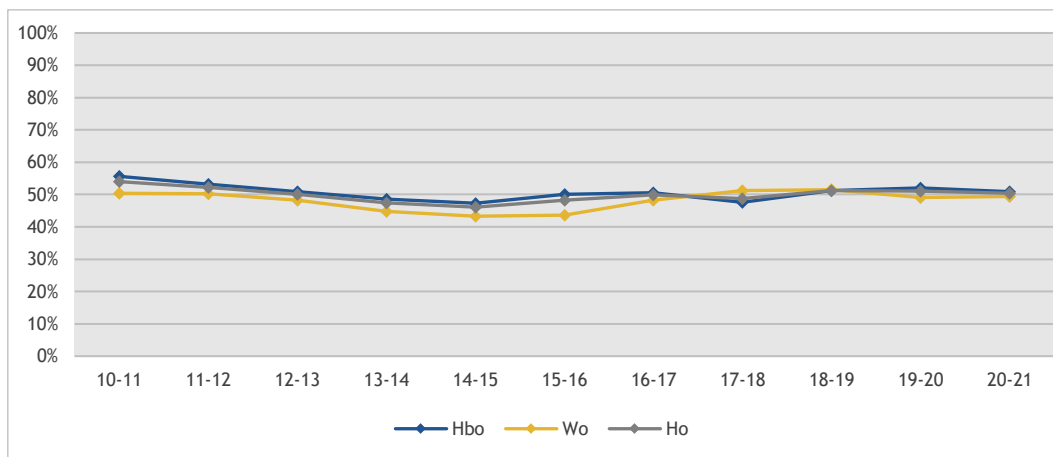
Figuur 5.41: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 5.42 laat zien dat tussen de zestig en zeventig procent van de ho-studenten (zeer) positief oordeelt over hun docenten; ook hier zijn wo-studenten vaker (zeer) tevreden dan hbo-studenten (resp. 72% en 63%; voor het hbo is dit percentage het afgelopen jaar iets gedaald). In het laatste jaar zijn studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, eerste generatiestudenten, vrouwen en uitwonenden vaker (zeer) tevreden over docenten dan hun vergelijkingsgroepen.

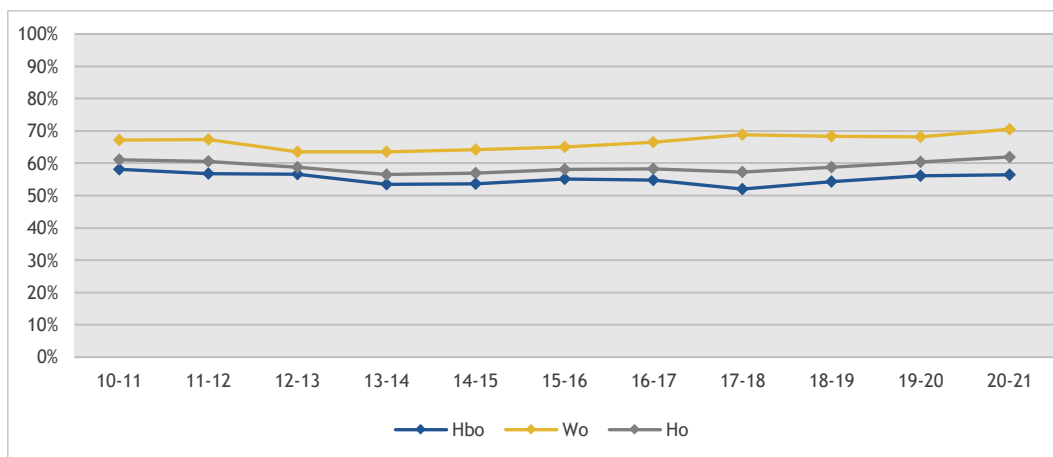
Figuur 5.42: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Over de studiebegeleiding ligt de tevredenheid van wo- en hbo-studenten dicht bij elkaar, zoals te zien in figuur 5.43. Gemiddeld ligt het oordeel (zeer) tevreden over de jaren heen rond de vijftig procent in het ho. Het verschil tussen percentages hbo- en wo-studenten die (zeer) tevreden zijn over de studiebegeleiding, bedraagt op zijn hoogst zes en op zijn minst net geen nul procentpunten. Over de studiebegeleiding zijn studenten met een Nederlandse/westerse achtergrond, eerstejaars en studenten waarvan de ouders een bovenmodaal inkomen hebben vaker (zeer) tevreden dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.43: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

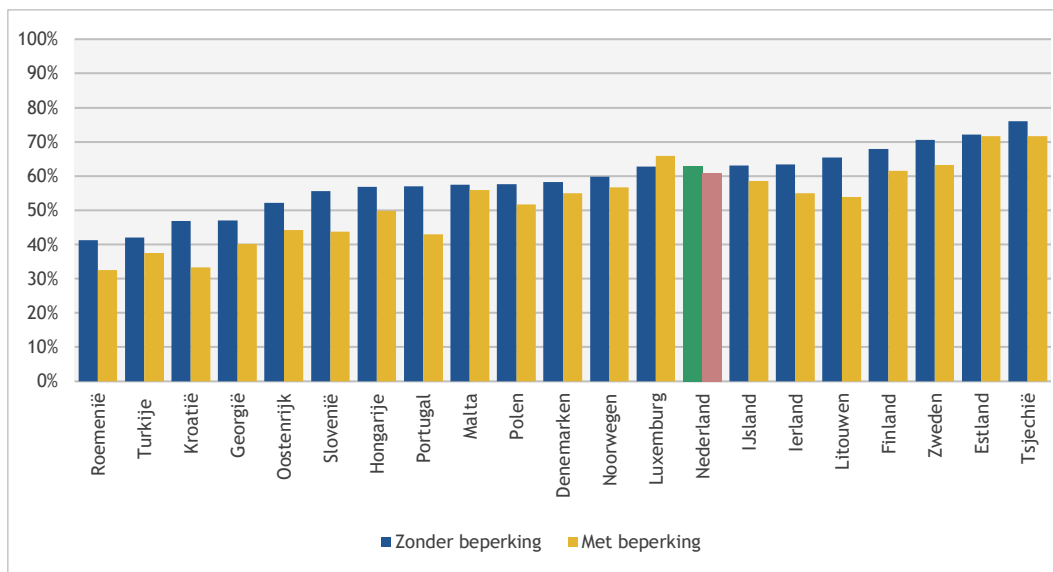
Figuur 5.44 laat zien dat het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie uitdagend is, over de jaren heen gezien redelijk stabiel is. Er zijn wat lichte stijgingen en dalingen te zien (in de laatste 2 jaar was dat voor wo een significante lichte stijging), maar over het algemeen is ongeveer zestig procent van de ho-studenten (zeer) tevreden over de mate waarin de studie uitdagend is. Wo-studenten zijn over het algemeen nog iets meer tevreden (71%) dan hbo-studenten (56%). In het laatste jaar blijken studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, eerstegeneratiestudenten, vrouwen, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen vaker (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie uitdagend is.

Figuur 5.44: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

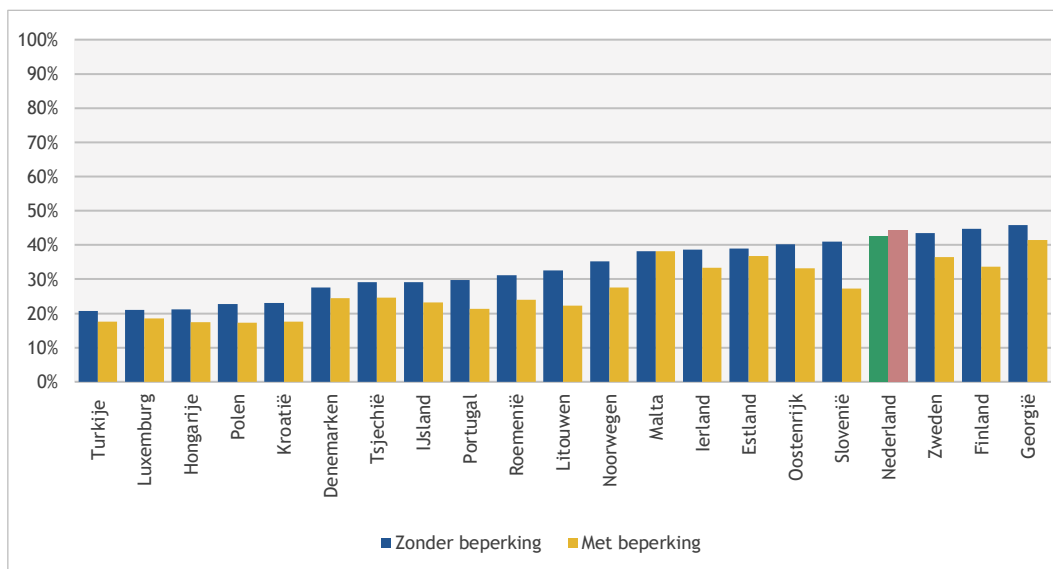
In vergelijking met andere Europese studenten, zijn Nederlandse ho-studenten (zonder beperking) tevredener over hun 'study support services'⁶²; 63 procent van hen geeft aan tevreden te zijn, tegen een Europees gemiddelde van net geen zestig (59) procent (zie figuur 5.45). Een zelfde beeld zien we voor studenten met een beperking; in Nederland is gemiddeld 61 procent tevreden, het Europees gemiddelde bedraagt 53 procent. Roemeense studenten (zonder beperking) zijn het minst tevreden over hun ondersteuningsmogelijkheden, studenten uit Tsjechië (zonder beperking) het meest tevreden.

62 Bijvoorbeeld tutoring, (academisch) schrijven, schakelklassen en mentoring,

Figuur 5.45: Tevredenheid met study support services, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII)

Binnen het Eurostudent onderzoek is ook gevraagd naar tevredenheid van ho-studenten met de onderwijsvoorzieningen ('learning facilities').⁶³ Figuur 5.46 laat zien dat Nederlandse studenten aanzienlijk vaker tevreden zijn met de onderwijsvoorzieningen, dan hun Europese collega-studenten: 43 procent van de Nederlandse ho-studenten (zonder beperking) is hier tevreden mee, tegenover een Europees gemiddelde van 33 procent. Nederlandse ho-studenten mét een beperking zijn zelfs het vaakst van alle Europese studenten tevreden met hun onderwijsvoorzieningen: 44 procenten ten opzichte van een Europees gemiddelde van 28 procent. Turkse studenten (zonder beperking) zijn het minst vaak tevreden met hun onderwijsvoorzieningen, Georgische studenten (zonder beperking) zijn er het vaakst tevreden mee. Het verschil tussen studenten met en zonder beperking is in Nederland, vergeleken met andere landen, relatief klein.

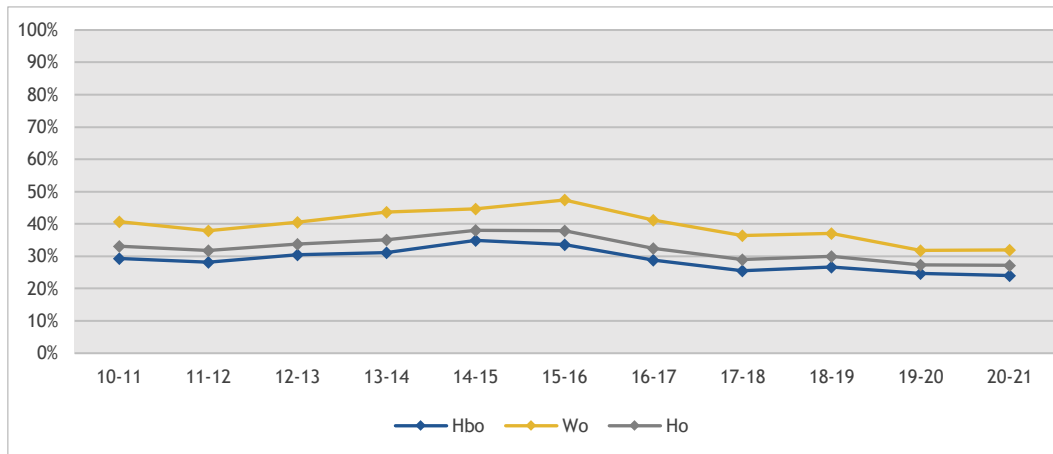

Figuur 5.46: Tevredenheid met learning facilities, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII)

63 Bijvoorbeeld de bibliotheek, computerruimtes en werkplekken

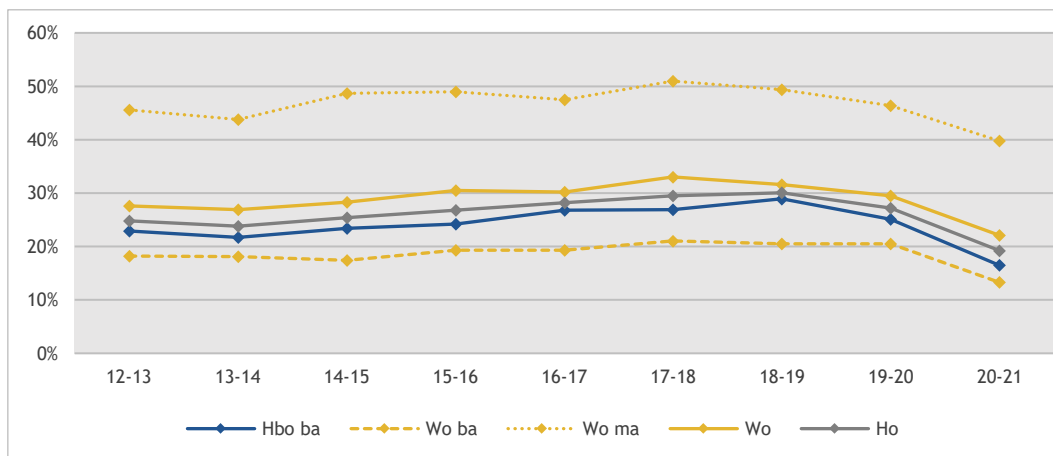
5.11 Nevenactiviteiten en buitenlandervaring

Figuur 5.47 laat zien dat het aandeel studenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties sinds studiejaar 2015-2016 daalde. Wo-studenten doen vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hbo-studenten (resp. 32% en 24%). Studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben, vrouwen, ouderejaars en uitwonenden verrichten vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hun directe vergelijkingsgroepen.

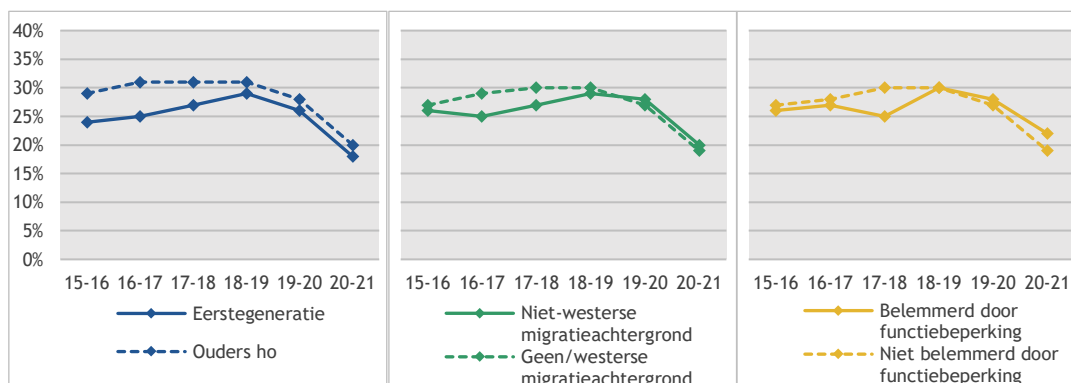
Figuur 5.47: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 5.48 laat zien dat het afgelopen jaar iets minder dan een vijfde (19%) van de voltijd studenten (zowel bachelor als master) in Nederland een studiegerelateerde buitenlandervaring heeft opgedaan. Ten opzichte van vorig jaar is dit aandeel gedaald met acht procentpunt; deze daling zette onder alle groepen studenten in. Masterstudenten verblijven nog steeds vaker in het buitenland dan bachelorstudenten; daar zien we dan ook het grootste aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (40%; vorig jaar was dit nog 46%). In totaal zijn er iets meer wo-studenten met een studiegerelateerde buitenlandervaring dan hbo-studenten (resp. 22% en 19%). Uit een verdere analyse blijkt dat dit alleen geldt voor wo-masterstudenten; wo-bachelorstudenten hebben juist minder vaak een studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan. Verder is het zo dat ouderejaars deze ervaring (vanzelfsprekend) vaker hebben dan eerstejaars en uitwonende studenten vaker dan thuiswonende studenten.

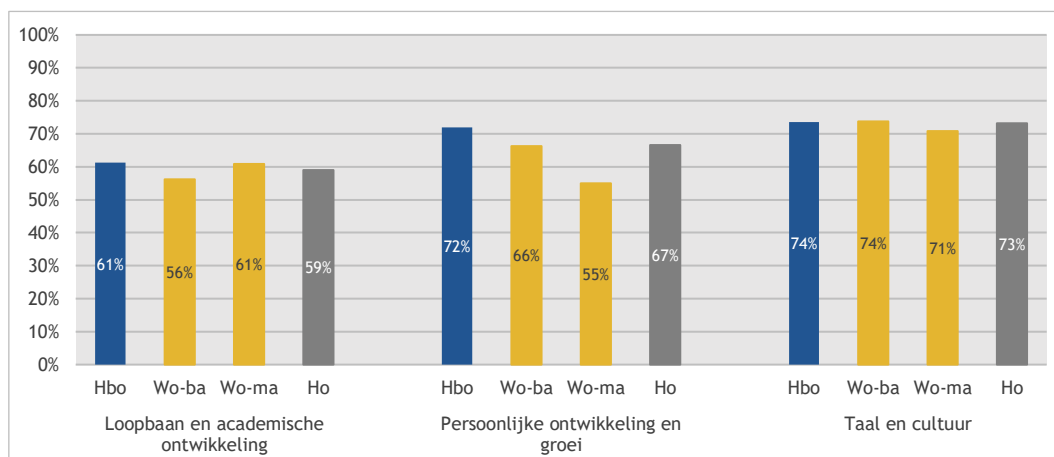
Figuur 5.48: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2012-2020)

Figuur 5.49 laat de buitenlandervaring uitgesplitst naar drie verschillende vergelijkgroepen zien. We zien dat de verschillen tussen de respectievelijke vergelijkgroepen in de figuur klein zijn. Deze verschillen zijn, gecontroleerd voor de andere achtergrondvariabelen (zoals getoetst bij figuur 5.48), bovendien niet significant.

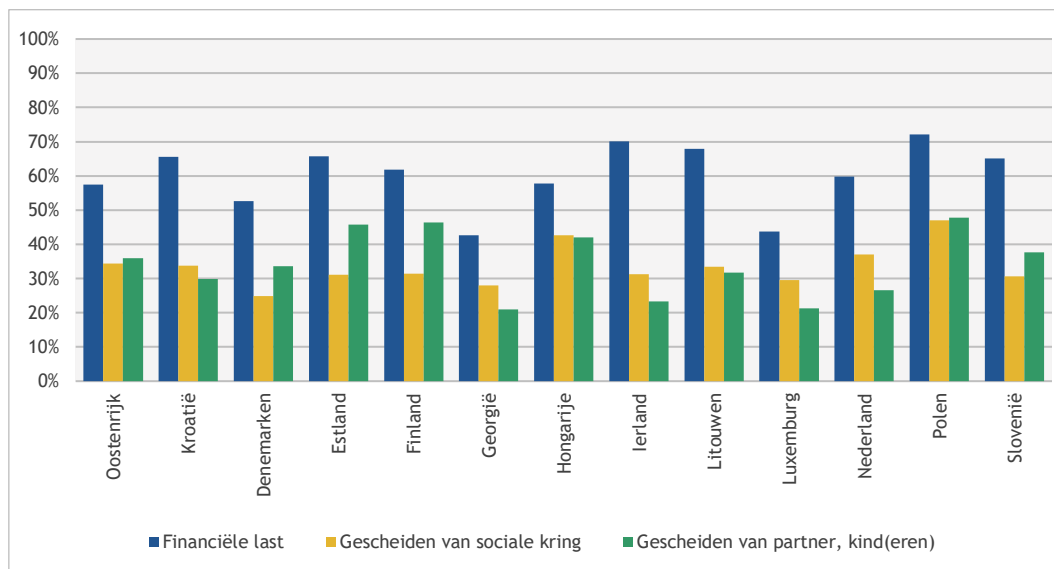
Figuur 5.49 Buitenlandervaring van eerstegeneratiestudenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking in vergelijking met referentiegroep (voltijd bachelor- en masterstudenten) (bron: Studentenmonitor 2021)

Studenten kunnen verschillende redenen hebben om naar het buitenland te gaan tijdens hun studie; voor studenten is ervaring opdoen met een andere taal en cultuur verreweg (73%) het belangrijkste motief, gevolgd door persoonlijke ontwikkeling en groei (67%). Dit laatste argument speelt vaker voor hbo-studenten dan voor wo-studenten. Daarnaast vindt 59 procent van de studenten een buitenlandverblijf van belang voor hun loopbaan en academische ontwikkeling (figuur 5.50). Wo-masterstudenten noemen loopbaan en academische ontwikkeling significant vaker als motief dan hbo-studenten; tevens noemen vrouwen en thuiswonende studenten dit motief vaker dan respectievelijk mannen en uitwonenden. Persoonlijke groei en ontwikkeling wordt juist vaker genoemd door hbo'ers dan door wo'ers (bachelor en master) en vaker door vrouwen en eerstejaars dan hun vergelijkgroepen. Op het motief taal en cultuur verschillen hbo-studenten niet van wo-bachelor en -masterstudenten; dit motief wordt op zijn beurt ook vaker door vrouwen en eerstejaars genoemd dan door mannen en ouderejaars.

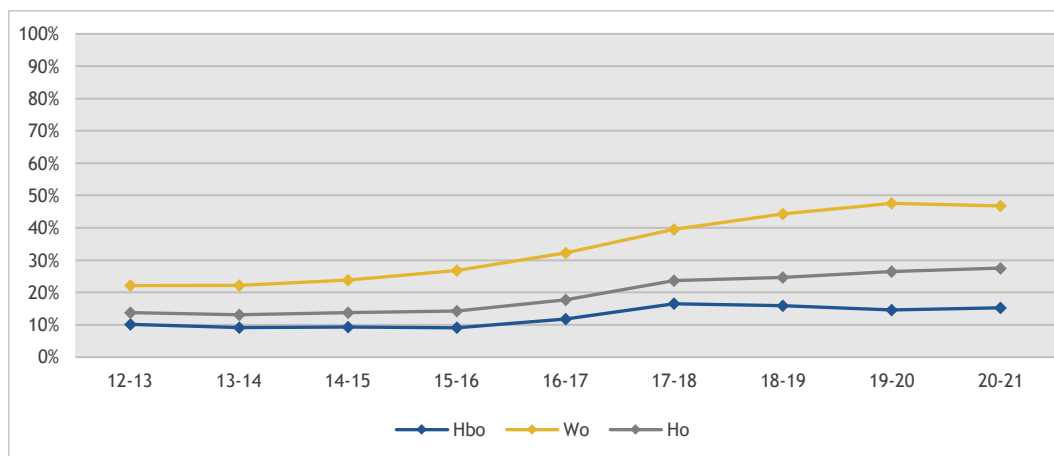
Figuur 5.50: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Figuur 5.51 gaat in op belemmeringen die Europese ho-studenten ervaren om in het buitenland te gaan studeren. In deze figuur zijn slechts dertien in plaats van 21 landen opgenomen, omdat de microdata niet voor alle landen beschikbaar zijn. We zien dat zestig procent van de Nederlandse studenten de financiële last als een groot obstakel ervaart om in het buitenland te studeren; dat komt overeen met het Europese gemiddelde. 37 procent van de Nederlandse studenten geeft aan het gescheiden zijn van de sociale kring als groot obstakel te ervaren en 27 procent ervaart het gescheiden zijn van partner en/of kind als een belemmering om naar het buitenland te gaan (EU-gemiddelden resp. 33 en 34%).

Figuur 5.51: Belemmeringen om in buitenland te studeren (% dat de aspecten als een (groot) obstakel ervaart) (bron: Eurostudent VII microdata)

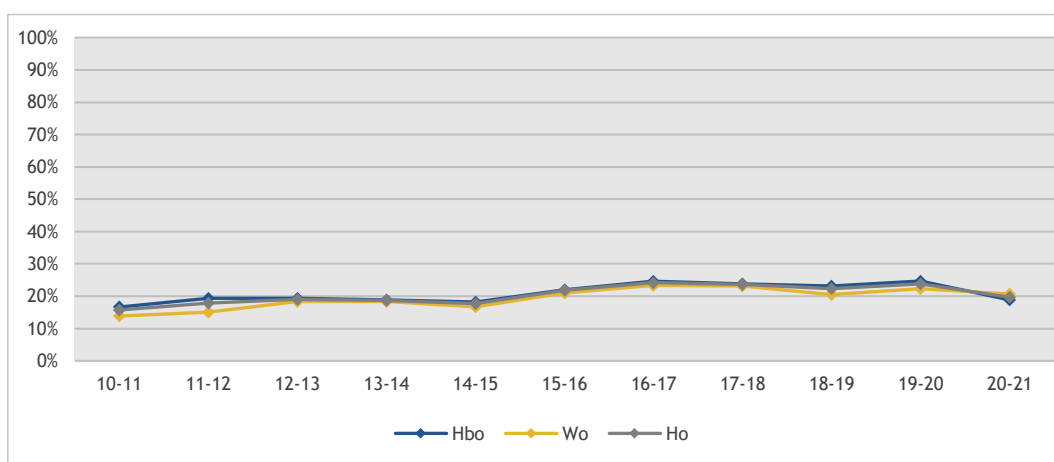
De afgelopen jaren was te zien dat steeds meer studenten een studie volgen in een andere taal dan het Nederlands (figuur 5.52). Dit is het geval voor 47 procent van de studenten in het wo en voor vijftien procent van de studenten in het hbo (vorig jaar resp. 48% en 15%). In het laatste jaar is het zo dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannen en studenten waarvan de ouders benedenmodaal verdienen vaker een opleiding volgen in een andere taal dan Nederlands dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.52: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2012-2020)

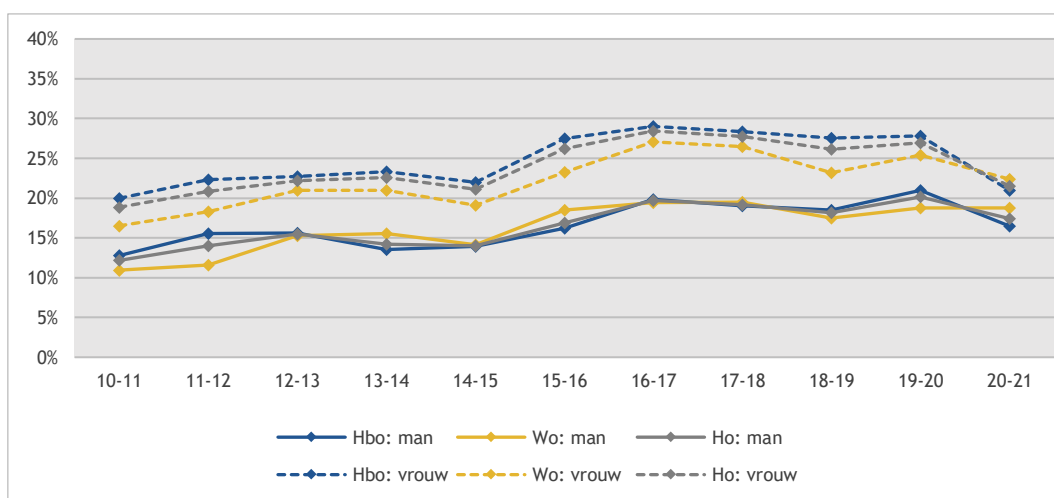
5.12 Ambitieuze studenten

Sinds 2010 wordt het aantal uitzonderlijk ambitieuze studenten gevolgd: deze zijn in overleg met OCW (in de eerste jaren als begrotingsindicator) op basis van de Studentenmonitor gedefinieerd als ‘studenten die zich bovengemiddeld inzetten, aangeven dat zij bovengemiddeld gemotiveerd zijn en tegelijkertijd ook 35 of meer uur per week besteden aan de studie en geen studieachterstand hebben’ (figuur 5.53). Er is dit jaar sprake van een lichte daling in het aandeel ambitieuze studenten (van gemiddeld gezien 4 ppnt.). Onder hbo-studenten is het aandeel ambitieuze studenten dit jaar iets lager dan in het wo (resp. 19% en 21%); ondanks dat de verschillen tussen beide groepen nooit groot zijn, is het voor het eerst dat er (iets) minder ambitieuze hbo- dan wo-studenten zijn. Omdat tijdbesteding in dit construct is meegenomen (en de vraagstelling over tijdbesteding is aangepast in de Studentenmonitor - zie eerder) zijn trends niet meer één-op-één vergelijkbaar. In het laatste jaar is wel gevonden dat studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders een bovenmodaal inkomen hebben vaker ingedeeld kunnen worden als (zeer) ambitieus (dan hun directe vergelijkingsgroepen).

Figuur 5.53: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

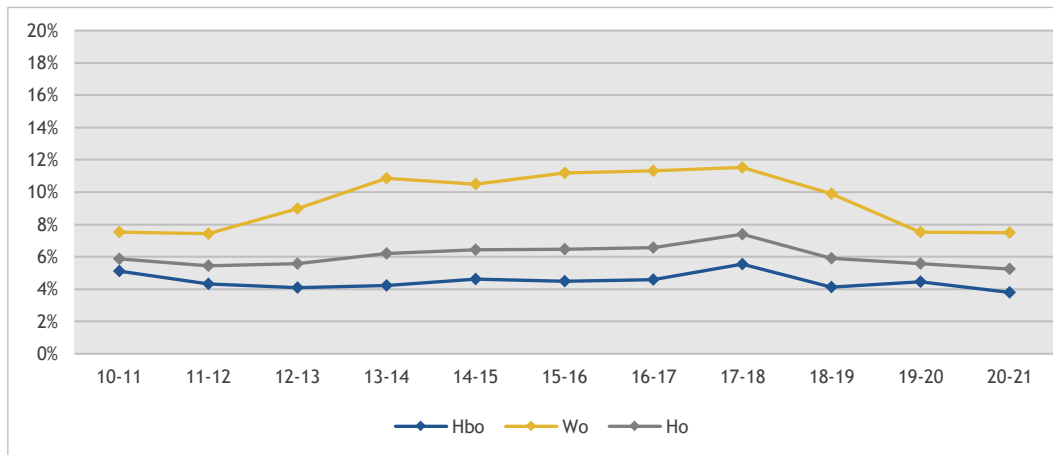
Figuur 5.54 laat zien dat meer vrouwelijke dan mannelijke studenten zijn te typeren als (zeer) ambitieuze student. Het aandeel ambitieuze vrouwelijke studenten verschilt weinig tussen hbo en wo (1,5 ppnt.), voor mannen is dit verschil iets groter (ruim 2 ppnt.). Enkel het aandeel ambitieuze mannen in het wo, is het afgelopen jaar gelijk gebleven; de overige groepen daalden.

Figuur 5.54: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

5.13 Honoursprogramma

Vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma, zoals figuur 5.55 laat zien. Meer studenten uit het wo dan uit het hbo volgen een honoursprogramma (resp. 8% en 4%). Dit is vergelijkbaar met voorgaand jaar. Studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben en vrouwen volgen vaker een honoursprogramma dan eerstegeneratiestudenten en mannen (in het laatste jaar).

Figuur 5.55: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

5.14 Samenvatting

Dit hoofdstuk ging in op het studieproces van (voltijd bachelor)studenten. Daarvoor keken we naar zaken als studieachterstand, bachelorrendementen, studievoortgang, kwaliteit en excellentie. De verschillen tussen bijvoorbeeld hbo en wo zijn telkens belicht, evenals verschillen naar achtergrondkenmerken zoals geslacht, opleiding van de ouders en migratieachtergrond (mits deze verschillen significant waren). Ook besteden we aandacht aan factoren die een rol spelen bij de studievoortgang zoals motivatie van de student, tijdbesteding en het verrichten van betaald werk.

Voor de meeste analyses gebruikten we de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2019-2021. Daarnaast zijn de bevindingen in Europees perspectief geplaatst met behulp van de resultaten van Eurostudent VII. Voor de (waargenomen) kwaliteit van de opleidingen (studenttevredenheid) is, in tegenstelling tot eerdere jaren (bij gebrek aan betrouwbare data), geen gebruikgemaakt van de Nationale Studentenenquête maar van de Studentenmonitor hoger onderwijs, die ook vergelijkbare vragen over tevredenheid bevat. De rendementscijfers zijn afkomstig uit het 1cHO (met toepassing van de definities van de VSNU en de VH). Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses, tenzij anders vermeld. Deze laatste paragraaf vat de belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk samen aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Ruim driekwart van de eerstejaars loopt, naar eigen inschatting, op of voor op schema en bijna zeventig procent van de eerstejaars loopt op of voor op de eigen ambities. Zo'n veertig procent van de bachelorstudenten heeft (naar eigen zeggen) een studieachterstand, net als vorig jaar; iets meer dan een kwart van deze studenten wordt daadwerkelijk aangesproken op de studieachterstand. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, ouderejaars, mannen, studenten met ouders met een laag inkomen hebben iets vaker een studieachterstand dan hun directe vergelijkingsgroep en worden hier ook vaker op aangesproken. Ook hbo-studenten, eerstegeneratiestudenten en uitwonenden hebben iets vaker een studieachterstand.

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen en verbetert de studievoortgang van studenten?

De bachelorrendementen in het hbo en wo zijn al jaren redelijk stabiel: in het hbo haalt iets meer dan de helft van de studenten binnen vijf jaar een diploma, in het wo haalt twee derde binnen vier jaar een diploma. Hbo-studenten met een vwo-vooropleiding kennen het hoogste rendement, studenten met een mbo-vooropleiding (nog net) het laagste. De verschillen in hbo-bachelorrendement naar vooropleiding zijn het afgelopen jaar weer kleiner geworden. Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk kennen (zowel in het hbo als het wo) een lager bachelorrendement dan studenten zonder of met een niet-westerse migratieachtergrond. Vwo'ers met een Nederlandse achtergrond kennen het hoogste hbo-bachelorrendement, mbo'ers met een niet-westerse migratieachtergrond het laagste; het hbo-bachelorrendement van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is lager dan dat van studenten uit de directe vergelijkingsgroep; in het wo zijn de verschillen in bachelorrendement gelet op migratieachtergrond kleiner. Ook het bachelorrendement van vrouwen ligt zowel in het hbo als het wo al jaren hoger dan dat van mannen (ongeacht vooropleiding). In het wo is dit gat in de loop der jaren iets kleiner geworden. Zowel in het hbo als in het wo is het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd het diploma haalt het laagst onder studenten waarvan de ouders in de laagste inkomensgroep vallen (dit geldt sterker in het hbo).

Als we kijken naar de studievoortgang (behaalde studiepunten ten opzichte van verbruikte studieduur), dan zien we dat deze in 2020-2021 gemiddeld op 86 procent lag; een lichte stijging ten opzicht van voorgaand jaar. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kennen een iets lagere studievoortgang dan studenten zonder (of met een westerse) migratieachtergrond; dit verschil is de afgelopen twee jaar weer iets groter geworden. Vrouwelijke studenten in het hoger onderwijs kennen over het algemeen een iets hogere studieprogressie dan hun mannelijke collega's, de studievoortgang van wo'ers is hoger dan die van hbo'ers. De verschillen in studievoortgang van hbo-studenten gelet op vooropleiding zijn klein.

Studenten schatten ook hun eigen studievoortgang ten opzichte van het studieprogramma in: van de eerstejaars zegt ruim driekwart op of zelfs voor op schema te lopen, bij de ouderejaars is dat ruim vijftig procent (een lichte afname t.o.v. voorgaande jaren). Hbo-studenten lopen, ongeacht studiejaar, iets vaker achter dan wo-studenten.

Studenten hebben ook aangegeven in hoeverre ze op schema lopen ten opzichte van hun eigen ambities. Hieruit bleek dat 68 procent van de eerstejaars en 56 procent van de ouderejaars ho-studenten op of voor op 'eigen' schema loopt; onder wo-studenten ligt dit percentage iets hoger dan onder hbo-studenten. Ten opzichte van de eigen ambities lopen mannen iets vaker achter op hun 'eigen' schema dan vrouwen, hetzelfde geldt voor uitwonende studenten, studenten met ouders met een laag inkomen, eerstegeneratie-studenten, ouderejaars, hbo'ers en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, afgezet tegen de respectievelijke directe vergelijkingsgroepen.

Verbetert de inzet en motivatie van studenten?

Ruim veertig procent van de voltijd bachelorstudenten geeft aan zich bovengemiddeld in te zetten voor de studie. Dat percentage ligt iets hoger in het wo dan in het hbo en is iets gedaald ten opzichte van voorgaand jaar.

Hoe ontwikkelt zich de tijdsbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

In 2020-2021 besteden ho bachelorstudenten gemiddeld een kleine 35 uur aan studie, een afname van ruim 1,5 uur ten opzichte van het voorgaande jaar. Hbo-studenten besteden gemiddeld een half uur minder aan hun studie dan wo-studenten. Daarbij besteden zowel hbo- als wo-studenten iets meer tijd aan zelfstudie (resp. ruim 18 en bijna 22 uur) dan aan contacturen (resp. ruim 17 en bijna 14 uur). De hoeveelheid contacttijd van Nederlandse (voltijd)studenten komt overeen met het Europees gemiddelde, aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten iets meer tijd dan het Europees gemiddelde. Ten opzichte van voorgaand jaar, is voor beide groepen het aantal contacturen afgenomen en het aantal zelfstudie-uren toegenomen.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstejaars, mannen, studenten met ouders met een laag inkomen en thuiswonenden besteden meer tijd aan hun studie dan hun directe vergelijkingsgroepen. Eerstejaarsstudenten hebben, zowel in het hbo als het wo, gemiddeld genomen één uur meer contacturen dan ouderejaars. Het aantal eerstejaars dat daadwerkelijk twaalf uur contacttijd (een minimum dat een aantal jaren geleden is afgesproken) heeft, is het afgelopen jaar sterk gedaald.

Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en wat is de motivatie voor eerstejaarsstudenten om te werken naast de studie?

Ruim zeventig procent van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie; iets dat vaker geldt voor hbo-studenten dan voor wo-studenten (resp. 75 en 67%). Er zijn, ten opzichte van voorgaand jaar, weer iets meer wo-studenten gaan werken. Hbo-studenten afkomstig uit het mbo of van de havo hebben vaker betaald werk dan studenten die afkomstig zijn uit het vwo; vwo'ers werken minder vaak dan de rest. Voor beide groepen geldt dat vrouwen en eerstegeneratiestudenten vaker betaald werk hebben dan hun directe vergelijkingsgroepen. Hetzelfde geldt voor studenten zonder migratieachtergrond, thuiswonenden, ouderejaars en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen: deze groepen werken relatief vaker dan hun directe vergelijkgroep. Nederlandse studenten werken overigens iets vaker naast hun studie ten opzichte van het Europees gemiddelde; wel besteden ze minder uren per week aan hun betaalde baan.

Gemiddeld gezien werken bachelorstudenten met een bijbaan bijna veertien uur per week; hbo'ers werken net iets meer dan wo'ers. De tijdsbesteding aan werk is sinds 2014-2015 gestaag omhoog gegaan. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten en uitwonenden werken meer uren dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

Hbo-studenten uit de sector Economie besteden de meeste uur per week aan hun bijbaan; in het wo zijn dat studenten Rechten of Gedrag & Maatschappij. Hbo-studenten uit de sectoren Taal & Cultuur en sector-overstijgende studies werken de minste uren per week; in het wo zijn dat de studenten Onderwijs en Landbouw. De meeste hbo-studenten die een bijbaan hebben, werken tussen de tien en zestien uur per week (36%). In het wo wordt de grootste groep studenten gevormd door studenten die minder dan tien uur per week werken (42%).

Van de studenten die meer dan zestien uur per week werken, geeft iets minder dan een derde (27%) aan dat ze minder tijd voor hun studie hebben en daardoor lagere studieresultaten behalen. Studenten met een baan van minder dan tien uur per week kennen, net als in de meeste voorgaande jaren, de hoogste studievoortgang, ook in vergelijking met studenten die géén bijbaan hebben. De studievoortgang van wo-studenten ligt in 2020-2021 voor alle groepen wo-studenten hoger dan die van hbo-studenten; de afgelopen jaren was hier geen trend in te ontdekken. Van de Nederlandse studenten is een op de vijf tevreden met de ondersteuning van hun ho-instelling bij het vinden van een goede balans tussen opleiding en werk; dit komt overeen met het Europees gemiddelde.

Voor eerstejaarsstudenten is de voornaamste reden om naast de studie te werken (net als voorgaande jaren) het bekostigen van extra uitgaven (66%). Ruim vijftig procent werkt om werkervaring op te doen en de helft van de studenten werkt om in levensonderhoud te voorzien. Iets minder dan een derde werkt omdat het werk interessant is. Ongeveer een kwart van de studenten werkt om de studie te kunnen betalen, iets meer dan vijf procent werkt om anderen te ondersteunen. Op de stijging in voorgaand jaar onder studenten die aangaven te werken om werkervaring op te doen na, zijn motivaties redelijk constant.

Verbeterd de kwaliteit van de opleiding volgens studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

Tevredenheid over de opleiding, inhoud van de opleiding, over docenten en over begeleiding zijn dit jaar uit de Studentenmonitordata gehaald, evenals het oordeel over hoe uitdagend de opleiding is (dit kwam eerder ook al uit de Studentenmonitor). Ruim tachtig procent van de studenten uit het wo en ruim zeventig procent van de studenten uit het hbo is (zeer) tevreden over de opleiding. 85 procent van de wo-studenten en 71 procent van de hbo-studenten is (zeer) tevreden over de *inhoud* van hun opleiding.

Tussen de zestig en zeventig procent van de ho-studenten oordeelt (zeer) positief over hun *docenten*; ook hier zijn wo-studenten vaker (zeer) tevreden dan hbo-studenten (resp. 72% en 63%). Gemiddeld ligt het oordeel (zeer) tevreden over de *studiebegeleiding* over de jaren heen rond de vijftig procent in het ho. Daarnaast zijn wo-studenten over het algemeen nog iets meer tevreden (71%) dan hbo-studenten (56%) wanneer het gaat over de mate waarin de studie *uitdagend* is.

Ruim veertig procent van de Nederlandse studenten is tevreden met de onderwijsvoorzieningen: Europees gezien is ruim dertig procent hier tevreden mee. Nederlandse ho-studenten met een beperking zijn zelfs het vaakst van alle Europese studenten tevreden met hun leerfaciliteiten (44% t.o.v. EU-gemiddelde van 28%).

Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?

Wo-studenten doen vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hbo-studenten (resp. 32% en 24%). Ouderejaars, vrouwelijke en uitwonende studenten verrichten vaker bestuurswerk dan hun directe vergelijkingsgroepen. Minder eerstegeneratiestudenten verrichten bestuurswerk dan studenten waarvan ouders hoogopgeleid zijn.

Iets minder dan een vijfde van de voltijd studenten (ba en ma) in Nederland heeft in 2020-2021 een studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan; onder alle groepen is dit aandeel gedaald.⁶⁴ Er zijn nog altijd meer wo- dan hbo-studenten met een studiegerelateerde buitenlandervaring (resp. 22 en 19%); masterstudenten verblijven nog steeds vaker in het buitenland dan bachelorstudenten. Voor bijna drie kwart van de bachelor- en masterstudenten is ervaring opdoen met een andere taal en cultuur de belangrijkste reden om naar het buitenland te gaan (72%), gevolgd door de motieven persoonlijke ontwikkeling & groei (67%) en goed voor loopbaan en academische ontwikkeling (59%). Als obstakel voor een buitenlandervaring, geven Nederlandse studenten het vaakst de financiële last op (60%, ook EU-gemiddelde). Daarnaast geeft een deel het gescheiden van de sociale kring en het gescheiden zijn van partner en/of kind als obstakel om naar het buitenland te gaan op (resp. 37 en 27%, EU-gemiddelden resp. 33 en 34%).

Verandert het aandeel ambitieuze studenten en de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?

De afgelopen jaren nam het aandeel studenten dat zich bovengemiddeld inzet, een bovengemiddelde motivatie heeft, 35 of meer uur per week besteedt aan de studie en geen studieachterstand heeft steeds licht toe; dit jaar is het aandeel ambitieuze wo-studenten voor het eerst iets hoger dan het aandeel in het hbo (resp. 21 en 19%). Meer vrouwelijke dan mannelijke studenten zijn te typeren als (zeer) ambitieuze student. Zo'n vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma: in het wo zijn dat er iets meer dan in het hbo. Vrouwen en niet-eerstegeneratiestudenten volgen relatief vaker een honoursprogramma dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

De afgelopen jaren was te zien dat steeds meer studenten een studie volgen in een andere taal dan het Nederlands. Bijna de helft (47%) van de wo-studenten en vijftien procent van de hbo-studenten volgt een opleiding waarvan het programma grotendeels in het niet-Nederlands gegeven wordt. Mannen, studenten met ouders met een laag inkomen en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond volgen vaker een studie in een andere taal dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

⁶⁴ Studenten die hun volledige studie in het buitenland doen en daarmee niet zijn ingeschreven aan een Nederlandse hogeronderwijsinstelling, vallen buiten het beeld van de Studentenmonitor.

6 Studeren onder bijzondere omstandigheden

Clarie Ramakers & Matthijs Brink

6.1 Inleiding

Als studenten fysieke of mentale problemen hebben, kan dat van invloed zijn op de studievoortgang. Studenten met een lichamelijke beperking kunnen belemmeringen ervaren bij het volgen van onderwijs omdat bijvoorbeeld de gebouwen niet goed toegankelijk zijn of er geen hulpmiddelen aanwezig zijn. Andere functiebeperkingen kunnen leiden tot cognitieve problemen die het leren en of het verwerken van taal en lesstof bemoeilijken. En psychische aandoeningen zijn weer vaker van invloed op het concentratievermogen van studenten. Studenten met functiebeperkingen kunnen niet alleen belemmeringen bij hun studie ervaren door de beperking zelf en de ongemakken die daaruit voortkomen, maar ook door gemis aan de juiste ondersteunende faciliteiten op de onderwijsinstelling. Duidelijke communicatie over deze voorzieningen door studieadviseurs en studentdecanen is voor deze studenten erg belangrijk.

Naast de groep studenten met functiebeperkingen is het belangrijk om aandacht te hebben voor het studieproces van studenten die onder bijzondere omstandigheden een studie volgen. Deze bijzondere omstandigheden hebben meestal geen directe relatie met fysieke of cognitieve leer- en concentratievermogens, maar kunnen wel van invloed zijn op de studievoortgang. Jonge mantelzorgers bijvoorbeeld zijn jongeren die een chronische zieke of gehandicapte ouder, broer of zus verzorgen. Deze situatie kan een grote impact hebben op hun persoonlijke ontwikkeling, gezondheid en studievoortgang. Zes procent van de jongeren tot 25 jaar in Nederland verlenen structurele mantelzorg voor meerdere uren per week. Jonge mantelzorgers kunnen als zij studievertraging oplopen een beroep doen op het profileringsfonds van de onderwijsinstelling voor financiële compensatie van de opgelopen achterstand; dat geldt ook voor studenten die studievertraging oplopen door andere problematische omstandigheden. Deze studenten kunnen ook via de studieadviseur ondersteuning krijgen om studievertraging te voorkomen. Andere bijzondere omstandigheden die de studievoortgang kunnen bemoeilijken zijn bijvoorbeeld woon- en leefproblemen, relatieproblemen, echtscheiding of overlijden van ouders en verslavingsproblemen.

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de studievoortgang van twee groepen studenten:

- studenten met fysieke en/of mentale functiebeperkingen; en
- studenten die onder bijzondere omstandigheden studeren.

Wij brengen van beide groepen het studieproces in beeld. Bij de eerstgenoemde groep is alleen gekeken naar de student die vanwege zijn of haar functiebeperking belemmeringen ervaart bij het volgen van zijn studie. Deze groep bevat tien procent van de totale onderzoekspopulatie. Studenten die die géén belemmeringen ervaren door hun functiebeperking, zijn in de analyses buiten beschouwing gelaten. In de tweede groep studenten onderscheiden wij drie subgroepen: (1) studenten met zorgtaken voor kinderen en (2) studenten met mantelzorgtaken. Alle andere bijzondere omstandigheden zijn samengebracht onder één noemer, te weten (3) 'overige omstandigheden'.

6.2 Bijzondere groepen in voorgaande en huidige monitor

Tot 2020 werd het studieproces van een drietal groepen studenten besproken in een afzonderlijke paragraaf met als titel 'studentenwelzijn'. Het ging om studenten met een functiebeperking, met zorgtaken voor kinderen of mantelzorgtaken. Voor deze drie aandachtsgroepen werd onderzocht in hoeverre zij zich belemmerd voelden in hun studie. Daarbij werd ook nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaakten en hoe zij die beoordeelden.

Vanaf 2020 wordt een apart hoofdstuk gewijd aan deze kwetsbare groepen. De reden hiervan is dat er meerdere groepen onderscheiden konden worden op basis van de bijzondere omstandigheden waaronder zij studeren. Er is opnieuw gevraagd naar functiebeperkingen, zorgtaken voor kinderen en mantelzorgtaken, maar ook naar bijzondere c.q. problematische omstandigheden zoals echtscheiding van de ouders, verslaving, overlijden van ouders/naaste familieleden, woon-/leefproblemen, zwangerschap en bevalling. Dit betekent dat we in de huidige monitor van 2021 wederom de studievoortgang in kaart brengen van al die studenten die onder deze bijzondere omstandigheden studeren.

Zoals hiervoor al is gezegd maken wij in dit hoofdstuk onderscheid tussen de groep studenten die in een bijzondere omstandigheid verkeren vanwege een fysieke of mentale beperking en de groep met problemen in de persoonlijke levenssfeer. Studenten met de zorg voor kinderen en of mantelzorgtaken vallen nu onder deze laatstgenoemde groep. Deze groep bestaat dus uit studenten die problemen ervaren op verschillende levensgebieden of te maken hebben gehad met ingrijpende gebeurtenissen in het leven, ook wel *major or important life-events* genoemd. De groepen studenten met functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden worden steeds vergeleken met de groep die geen beperking heeft of in een bijzondere omstandigheid verkeert, de zogenaamde referentiegroep.

6.3 Vraagstelling

De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord voor de bijzondere groepen:

- In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met functiebeperkingen af, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn deze studenten over de voorzieningen?
- In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn zij over deze voorzieningen?
- In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

6.4 Data en definities

Studentenmonitor

In de Studentenmonitor hoger onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de Monitor beleidsmaatregelen 2019-2020, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor met elkaar vergeleken. De resultaten van de studenten met bijzondere omstandigheden kunnen alleen vergeleken worden met die van vorige twee metingen. In de zomer van elke meting vindt het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. De resultaten van de Studentenmonitor 2020 zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. De gegevens zijn gewogen naar geslacht, type ho, soort ho en sector opleiding eerste jaar. In dit hoofdstuk zijn zowel bachelor- als masterstudenten meegenomen. De volgende (ongewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 6.1). Let op: voorheen werd het *kalenderjaar* van de Studentenmonitor aangegeven in de tabellen en figuren, vanaf dit jaar wordt het *studiejaar* gebruikt (zoals ook bij andere bronnen).

Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	7.570	4.082	4.535	67.874
Wo	12.775	7.864	8.925	6.939	9.102	6.116	7.231	8.494	7.562	10.974	12.683	98.665
Ho	21.651	11.823	16.329	13.110	15.143	11.355	14.310	15.412	15.132	15.056	17.218	166.539

Bachelor- en masterstudenten (voltijd); bij analyses is een weegfactor toegepast (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Een aantal van de getoonde indicatoren is bevraagd in de vorm van een Likertschaal (score 1-5). In de figuren zijn doorgaans percentages weergegeven: dit is in de meeste gevallen het percentage van de groep die een score van 4 of 5 invulde. De significantietoetsen zijn in die gevallen wel allemaal gebaseerd op de Likertschalen (oorspronkelijke scores) dus niet op de percentages.

Studieachterstand en studievoortgang

In dit hoofdstuk worden twee begrippen gebruikt om na te gaan of studenten op schema lopen. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema liggen ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van hun eigen ambities. Dit wordt aangeduid met studieachterstand. Ten tweede wordt in dit hoofdstuk ingegaan op studievoortgang. Deze is berekend op basis van het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is, gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt. Tevens is in dit hoofdstuk voor een aantal indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is getoetst of verschillen significant zijn.

Studieinzet

De variabele Studieinzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre deze stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores worden omgezet (1=5, 2=4, 4=2, 5=1) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie*
- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven*
- *Ik kan alleen bij vlagen goed studeren*
- Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen*
- Mijn zelfdiscipline is goed
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor 'inzet' op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren worden ingedeeld in de categorie 'inzet bovengemiddeld'.

6.5 Bijzondere groepen studenten

Zoals gezegd is sinds 2019 voor het eerst een uitgebreidere groepsindeling gemaakt van studenten die onder bijzondere omstandigheden hun studie doen. Naast functiebeperking en de zorg voor kinderen en mantelzorgtaken is ook gekeken naar bijzondere c.q. problematische omstandigheden zoals echtscheiding van ouders, overlijden van familieleden, verslaving, woon-/leefproblemen, relatieproblemen en zwangerschap/bevalling. Deze groepsindeling in de Studentenmonitor staat in tabel 6.2. Hieruit valt af te lezen dat iets meer dan de helft (54%) van de studenten tijdens de studie te maken heeft (gehad) met een functiebeperking en/of belast is met één of meerdere bijzondere omstandigheden. Slechts 1 procentpunt meer dan in 2019-2020.

Het hebben van een functiebeperking wordt het vaakst genoemd: een derde van de studenten (34%) heeft in 2020-2021 een fysieke of mentale functiebeperking. Na functiebeperking komen relatieproblemen (11%), woon-/leefproblemen (9%) en ziekte/overlijden van een familielid (8%) het vaakst voor. Zes procent van de studenten is belast met mantelzorgtaken. Er zijn nauwelijks verschillen in vergelijking met de vorige meting.

Tabel 6.2: Bijzondere groepen studenten: functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden in afgelopen 12 maanden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

	18-19			19-20			20-21		
	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie
Functiebeperking	4.583	31%	35%	4.549	32%	36%	5.690	34%	39%
(Mantel)zorgtaken	866	6%	31%	839	6%	32%	934	6%	28%
Zorg voor kinderen	208	1%	47%	299	2%	53%	280	2%	57%
Topsporter met A-status	10	0%	-	7	0%	-	9	0%	
Echtscheiding ouders	419	3%	39%	357	2%	40%	429	2%	46%
Problemen aanpassen Nederland	275	2%	45%	546	3%	42%	414	3%	51%
Relatieproblemen	1.729	11%	47%	1.757	11%	45%	1.920	11%	50%
Woon-/leefproblemen	1.166	8%	57%	1.405	9%	53%	1.595	9%	60%
Verslaving	296	2%	51%	316	2%	57%	408	3%	53%
Ziekte/overlijden	1.294	8%	51%	1.195	8%	46%	1.374	8%	56%
Zwangerschap/bevalling	82	1%	-	90	1%	-	70	0%	-
Transitie/genderexpressie	41	0%	-	49	0%	-	117	1%	-
Andere omstandigheden	1.079	7%	66%	1.402	10%	62%	1.713	10%	69%
Geen aandachtsgroep (=ref)	7.451	50%		7.092	47%		7.950	46%	

Ervaren hinder (last) bij studie

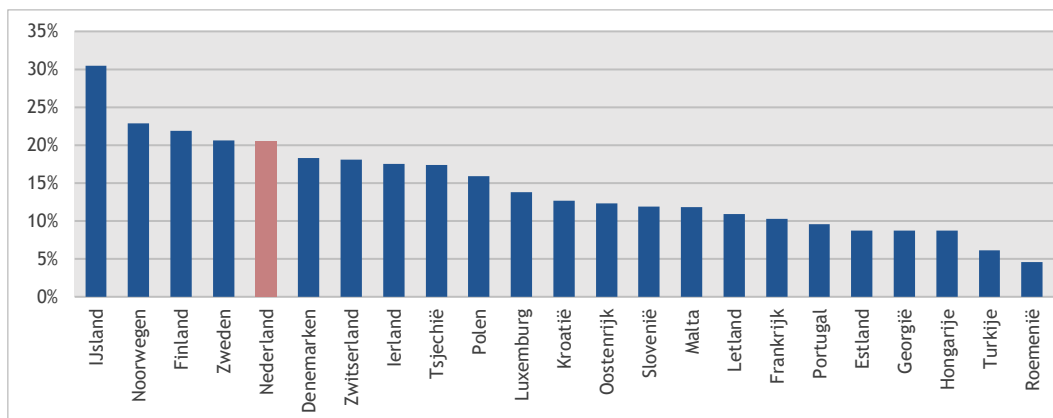
Welke bijzondere omstandigheden zorgen voor de grootste belemmering bij het volgen van een opleiding? Met andere woorden: welke student is het meest kwetsbaar? We zien in tabel 6.2 dat vooral studenten met woon-/leefproblemen ernstige hinder ondervinden bij het studeren; zes van de tien studenten zegt belemmerd te worden in hun studie. Ook studenten met de zorg voor kinderen zijn kwetsbaar: 57 procent ervaart hiervan bij zijn of haar studie. Dat geldt eveneens voor studenten die een ziekte of overlijden van ouders of naaste familieleden hebben meegemaakt. Van deze groep ervaart hierdoor problemen bij hun studie.

Overlap

Er is sprake van een kleine overlap tussen de groepen met een functiebeperking en bijzondere omstandigheden: 55 procent van de studenten die belemmerd worden door een functiebeperking heeft daarnaast ook te maken (gehad) met minstens één andere bijzondere omstandigheid. Van alle studenten in 2021 heeft ruim zeven procent zowel een functiebeperking (en ervaart belemmeringen), als minstens één andere bijzondere omstandigheid.

Internationale vergelijking

Wij zagen hiervoor dat bijna vier van de tien (39%) studenten met een functiebeperking daarvan belemmeringen ondervindt in zijn studieproces. Deze groep maakt dertien procent uit van de totale groep studenten. Uit Eurostudent VII blijkt dat in Nederland een van de vijf studenten met een handicap, gezondheidsprobleem of functiebeperking daarvan last heeft in de studie (figuur 6.1). Nederland staat met Zweden op een gedeelde vierde plek. Het verschil in grootte van de groep (21% versus 13%) is te verklaren uit het feit dat in Eurostudent VII bij de mate van belemmeringen de score '3' (beetje belemmerd) is meegenomen; in de Studentenmonitor is dit niet gebeurd.

Figuur 6.1: Studenten die in hun studie beperkt worden door een gezondheidsprobleem in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).

Andere omstandigheden

Van de groep studenten (10%) die in de afgelopen twaalf maanden te maken hebben gehad met ‘andere’ omstandigheden, ervaart 69 procent hiervan ernstige hinder bij hun studie. De impact hiervan is dus best fors en daarom hebben we gekeken naar wat die ‘andere’ omstandigheden zijn. Welke bijzondere omstandigheden maken deze groep zo kwetsbaar? Studenten konden in de vragenlijst gebruikmaken van de antwoordcategorie ‘andere’ omstandigheden om zo in eigen woorden te omschrijven hoe die omstandigheden eruit zagen. Hieruit blijkt dat corona en daaraan gerelateerde fysieke en mentale problemen zoals long-covid, eenzaamheid, depressie en zorgen over de toekomst het vaakst zijn genoemd (33%).⁶⁵

‘Structureel tekortkomen aan kwalitatief degelijk onderwijs. Sociale leven structureel aan de kant moeten zetten vanwege corona en studie. Continue stress en zorgen door coronacrisis over huidig onderwijs en toekomstbeeld’

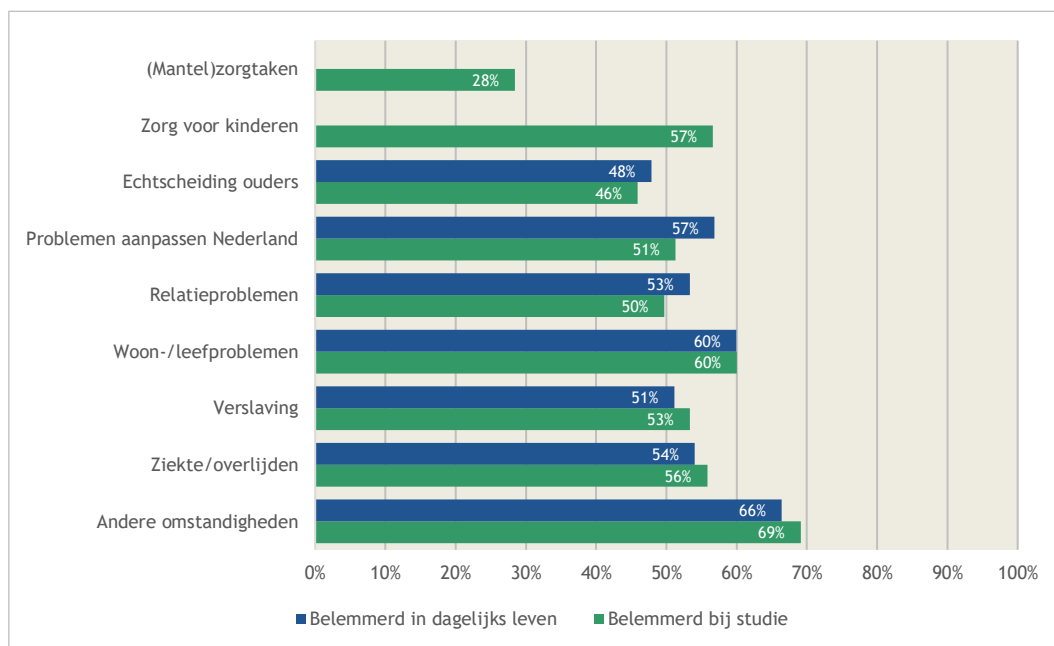
Een op de vijf studenten heeft een overlijden meegemaakt, zelfmoord of een ernstige ziekte van (groot)ouders of ander naaste familieleden, een goede vriend/vriendin of een huisdier. Verder spelen psychische aandoeningen bij de studenten zelf een rol (16%). Hierbij gaat het om angststoornissen, ernstige en langdurige depressies, eetstoornissen of post traumatische stresssyndroom. Ook noemen studenten chronische ziektes van henzelf, diagnosestelling van een ziekte, een operatieve ingreep of een medische behandeling. Een op tien studenten noemt dit een problematische omstandigheid. Andere omstandigheden die voor problemen zorgen en in minder dan tien procent van de gevallen voorkomen, zijn: burn-out en overspannenheid, problematische privé en/of gezinssituatie waarbij het vooral gaat om verlies van werk, ontslag van een ouder of faillissement, schuldhulpverlening, scheiding of verhuizing van ouders, financiële problemen, (auto)ongelukken. Aanranding, verkrachting, fysiek geweld en bedreigingen worden ook gemeld door studenten (6%).

Belemmeringen bij studie en in het dagelijks leven

Figuur 6.2 laat zien in hoeverre studenten met bijzondere omstandigheden zich belemmerd voelen in hun studie en in het dagelijks leven door de omstandigheid waarmee zij te maken hebben. In de figuur zijn de resultaten van de groepen met zwangerschap en bevalling (n=70), transitie naar gewenst geslacht (n=117) en topsporter met A-status (n=9) niet meer weergegeven vanwege de kleine aantallen (zie tabel 6.2). De grootste belemmering op de *studievoortgang* wordt veroorzaakt door studenten met ‘andere omstandigheden’ waarbinnen corona en daaraan gerelateerde stress, depressies en mentale problemen de belangrijkste klachten waren. Woon-/leefproblemen en de zorg voor kinderen zorgen ook in belangrijke mate voor belemmeringen in de studievoortgang. Belemmeringen in het *dagelijks leven* ervaren net als hiervoor studenten met problemen die vallen onder de categorie ‘andere omstandigheden’.

⁶⁵ Zie ook: Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs. Trimbos-instituut 2021.

Woon en leefproblemen en problemen met het aanpassen aan Nederland hebben ook een negatieve invloed op het dagelijks leven. Aan studenten met mantelzorgtaken en zorg voor kinderen is alleen gevraagd naar studiebelemmeringen. Gegevens over de invloed op het dagelijks leven ontbreken dan ook voor deze twee groepen in onderstaande figuur 6.2.

Figuur 6.2: Aandeel studenten dat belemmerd is bij de studie en het dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (Studentenmonitor 2020-2021)

6.6 Studenten met functiebeperkingen

We zagen in tabel 6.2 dat een derde van de studenten een of meerdere functiebeperkingen heeft. Van deze groep ondervindt 39 procent (ernstige) hinder bij hun studie. In deze paragraaf bespreken we het studieproces en studievoortgang van studenten met functiebeperkingen die daarvan hinder ondervinden bij het volgen van hun studie, evenals het gebruik van voorzieningen en de tevredenheid daarover. De groep studenten met functiebeperkingen wordt vergeleken met studenten zonder functiebeperking en ook niet te maken hebben gehad met een of meerdere bijzondere omstandigheden. Deze groep wordt in de tekst ‘referentiegroep’ genoemd, in de figuren is deze aangeduid als ‘geen aandachtsgroep’.

Aard van de functiebeperking

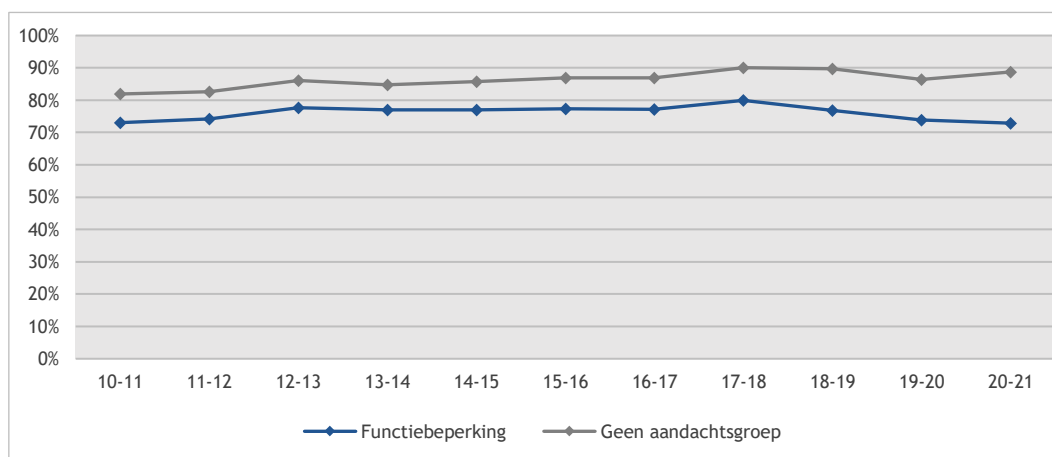
Aan studenten met een functiebeperking is gevraagd naar de aard van de beperking aan de hand van een lijst van aandoeningen, ziektes en beperkingen. Zoals we zagen in tabel 6.2 heeft in 2020-2021 een derde van de studenten een functiebeperking. Binnen deze groep (tabel 6.3) komen dyslexie en/of dyscalculie (10%) en psychische aandoeningen vaakst voor (10%), gevolgd door ADHD, ADD of concentratieproblemen (9%). Een chronische aandoening komt bij zes procent van de studenten voor. Studenten met psychische klachten voelen zich het vaakst door de aandoening in hun studie belemmerd.

Tabel 6.3: Type functiebeperking (Studentenmonitor 2020-2021)

	18-19			19-20			20-21		
	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie
ADHD, ADD, concentratieproblemen	959	7%	41%	1.007	8%	48%	1.460	9%	53%
Autisme	438	3%	27%	513	4%	31%	795	5%	37%
Dyslexie of dyscalculie	1.429	10%	32%	1.256	10%	33%	1.495	10%	34%
Chronische aandoening/ziekte	917	6%	34%	920	6%	31%	1.075	6%	41%
Psychische aandoening	1.252	8%	53%	1.417	9%	53%	1.891	10%	56%
Bewegingsbeperking	117	1%	29%	122	1%	42%	133	1%	34%
Sensorische beperking	151	1%	23%	178	1%	33%	178	1%	24%
Andere aandoening/ziekte	510	4%	35%	563	4%	38%	550	3%	45%
Geen van deze aandoeningen	10.266	69%		10.145	68%		1.1126	66%	

Invloed op studievoortgang

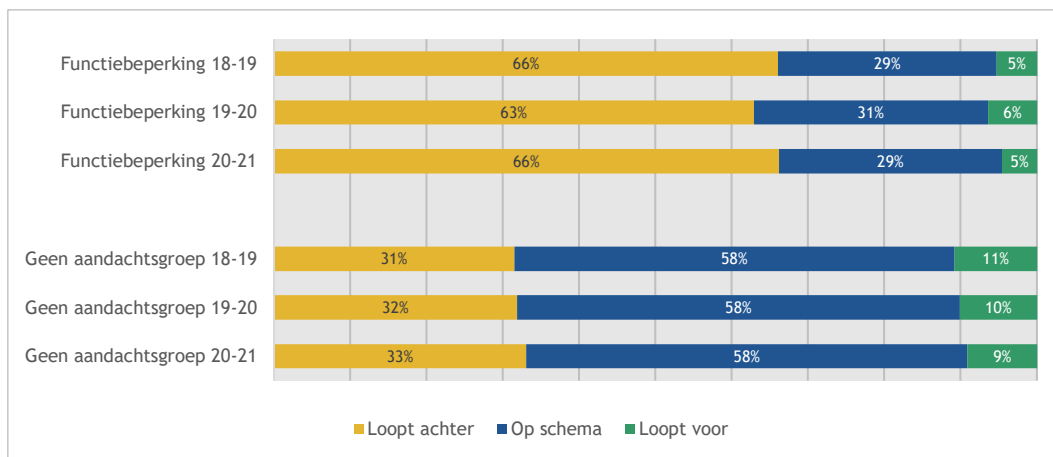
In figuur 6.3 is de studievoortgang van de groep studenten met een functiebeperking weergegeven. Van deze specifieke groep kunnen de resultaten over meerdere studiejaar getoond worden. Studievoortgang is berekend op basis van het aantal behaalde studiepunten gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van honderd procent betekent hier dat een student precies op schema loopt. Bij de beschrijving van de figuren die volgen, richten we ons uitsluitend op degenen die bij de studie belemmeringen ondervinden door een functiebeperking. Deze groep is aangeduid als 'functiebeperking'. De studievoortgang van de referentiegroep is in 2020-2021 significant verbeterd in vergelijking met 2019-2020. Daarentegen is de studievoortgang van de groep met een functiebeperking in 2020-2021 weliswaar verder verslechterd in vergelijking met 2019-2020, maar dit is niet significant. Uit de gegevens blijkt verder dat een student met belemmeringen door zijn functiebeperking significant minder goed op schema ligt dan de referentiegroep. De waardes zijn respectievelijk 73 en 89 procent.

Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Studie op schema

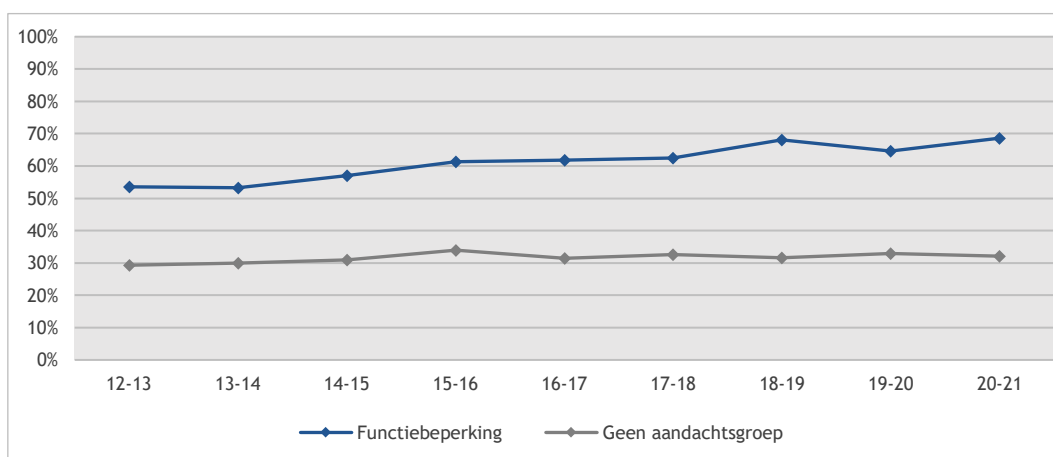
Vragen we studenten naar de duiding van hun studievoortgang dan zegt 66 procent van de studenten met een functiebeperking, dat zij achterlopen op het studieschema. Dat is significant meer dan de groep studenten die niet tot een bijzondere groep behoort (zie figuur 6.4). Daarvan zegt slechts een derde dat hij achterloopt op schema.

Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2018-2020)

Studieachterstand

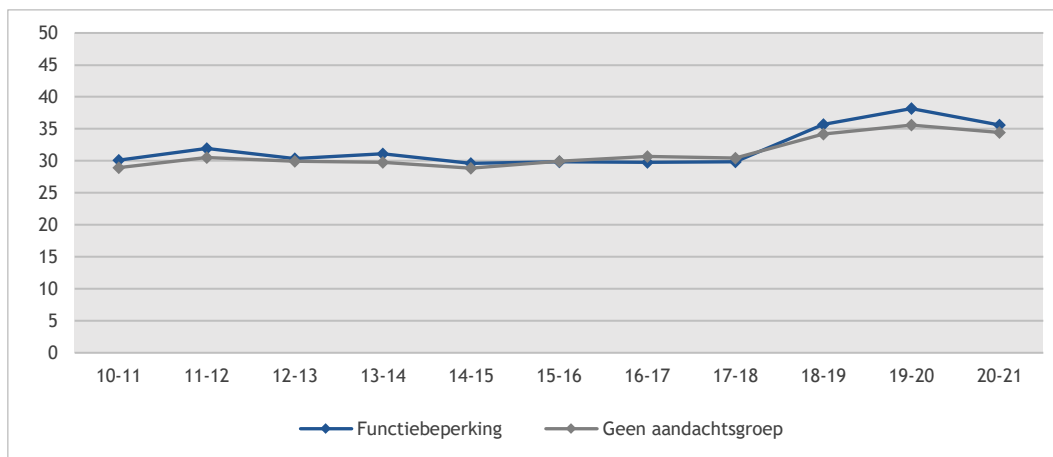
Studieachterstand is door middel van een directe vraag gemeten. Zeven van de tien studenten met een functiebeperking heeft een studieachterstand opgelopen (zie figuur 6.5). Dat is een substantiële (significante) toename in vergelijking met de vorige meting. Van de referentiegroep (geen functiebeperking of bijzondere omstandigheid) heeft een derde een studieachterstand. Het verschil tussen de groep met een functiebeperking ten opzichte van de referentiegroep is significant.

Figuur 6.5: Percentage studenten met studieachterstand naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2012-2020)

Tijdbesteding aan studie in uren per week

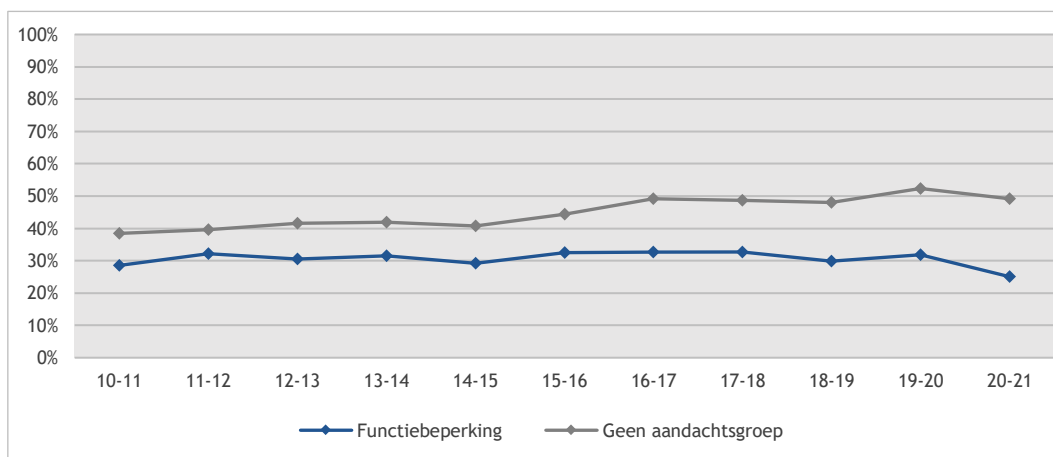
Voor beide groepen studenten geldt dat zij in 2020-2021 minder tijd aan hun studie besteden dan vorig jaar. De afname in tijd bij studenten met een functiebeperking is significant. In studiejaar 2019-2020 besteedde deze groep nog gemiddeld 38,2 uur per week aan hun studie, in 2020-2021 is dat gemiddeld 35,5 uur per week. Beide groepen besteden in 2020-2021 bijna evenveel tijd aan hun studie: de referentiegroep gemiddeld 34,5 uur per week en de groep met een functiebeperking gemiddeld 35,5 per week. Een verschil weliswaar van gemiddeld 1 uur per week ter faveure van de groep met een functiebeperking (zie figuur 6.6), maar niet significant.

Figuur 6.6: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar functiebeperking: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Studieinzet

Als we studenten vragen naar de mogelijkheden om zich meer dan gemiddeld te kunnen inzetten voor hun studie, dan blijkt dat studenten met een functiebeperking dat beduidend (significant) minder goed kunnen dan studenten uit de referentiegroep (zie figuur 6.7). Beide groepen laten significant een lagere Studieinzet zien in vergelijking met vorig jaar. Bij de groep studenten met een functiebeperking is deze afname forser.

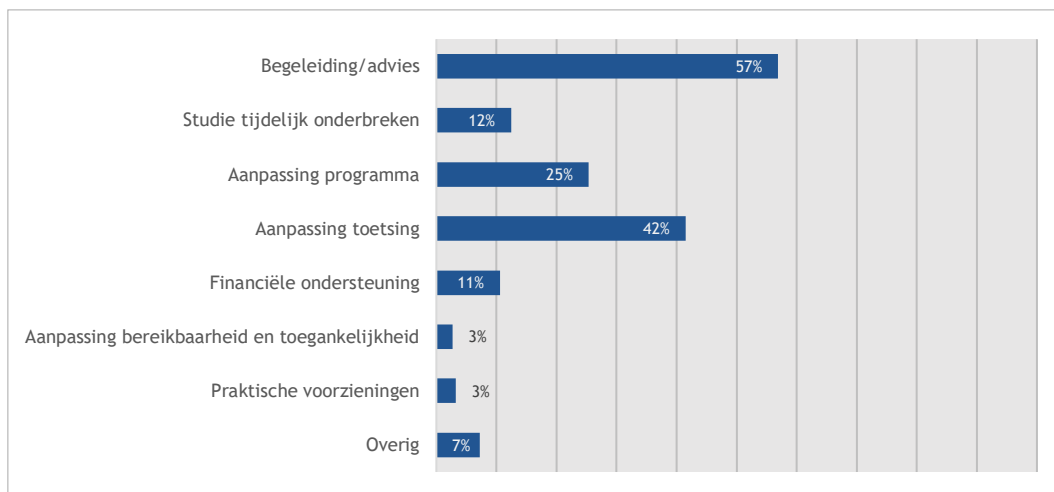
Figuur 6.7: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Gebruik van speciale voorzieningen

Het gaat hier om het gebruik van voorzieningen die speciaal bedoeld zijn ter ondersteuning van studenten met een functiebeperking of die in een bijzondere omstandigheid verkeren. Een kleine tachtig procent van de studenten met een functiebeperking maakt gebruik van dit soort voorzieningen. Een op de vijf heeft geen behoefte aan speciale voorzieningen.

Aard van de voorzieningen

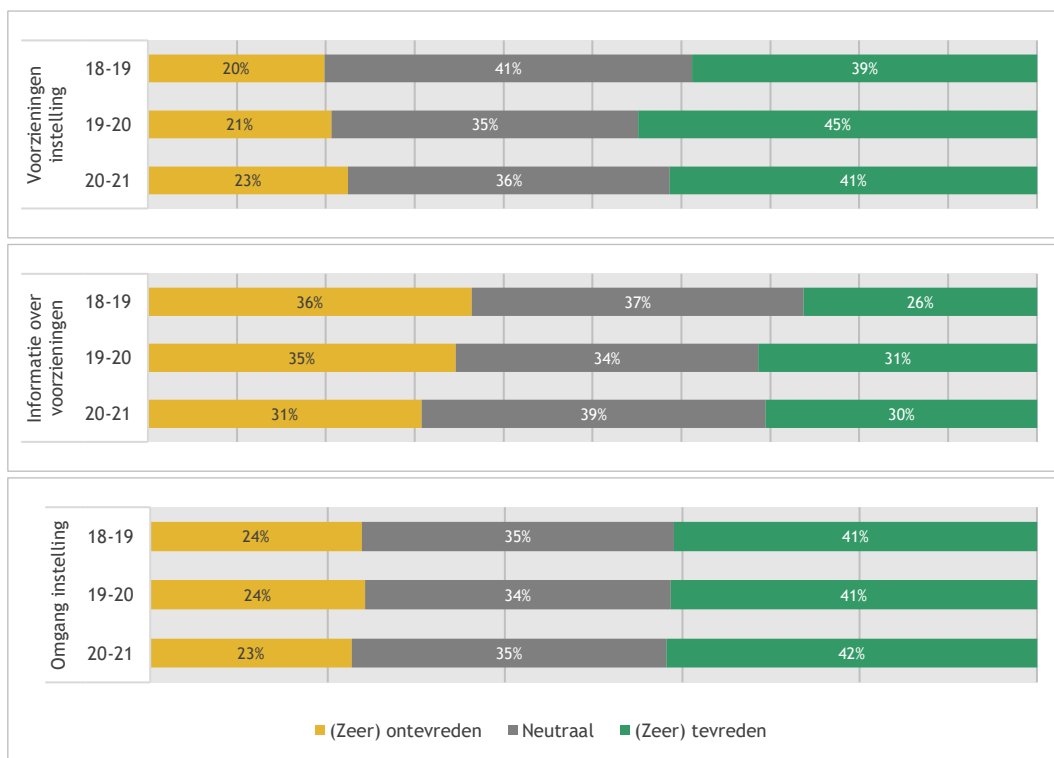
Kijken we naar de aard van de voorziening die studenten met een functiebeperking gebruiken (figuur 6.8), dan gaat het vooral om begeleiding en advies (57%) en aanpassing van toetsen (42%); in mindere mate om aanpassing van het studieprogramma (25%).

Figuur 6.8: Percentage studenten dat gebruikmaakt van speciale voorzieningen naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Tevredenheid over speciale voorzieningen

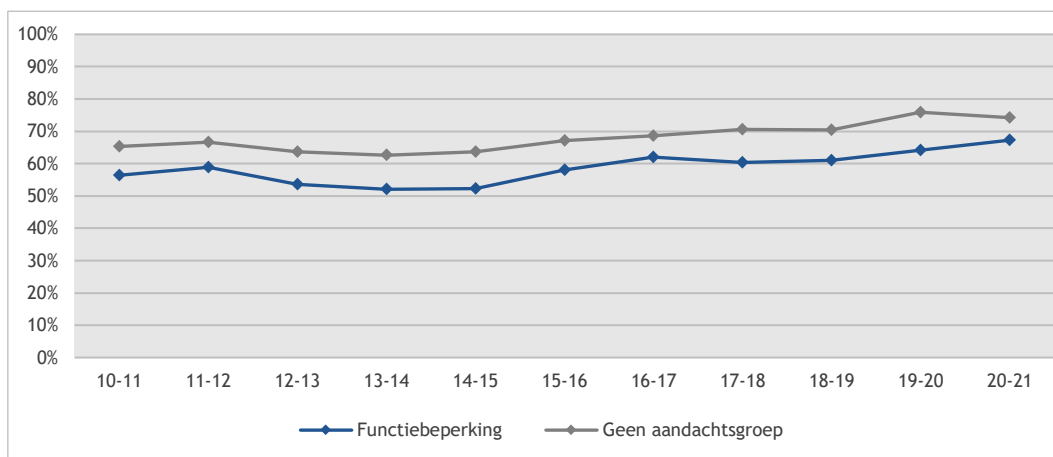
Verder is er gevraagd naar de tevredenheid van studenten met deze speciale voorzieningen. In figuur 6.9 presenteren wij hoe studenten oordelen over de voorzieningen die de onderwijsinstelling aanbiedt, de informatie over deze voorzieningen en de omgang van de instelling met functiebeperkingen. Over het aanbod van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is 23 procent tevreden. De informatie over deze voorzieningen kan beter volgens 31 procent van de studenten met een functiebeperking. Een kleine kwart is (zeer) ontevreden over de manier waarop de instelling met hun beperking omgaat.

Figuur 6.9: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over het aanbod van voorzieningen, de informatie erover en omgang van de instelling met functiebeperking (alleen studenten die in hun studie belemmerd worden door functiebeperking) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

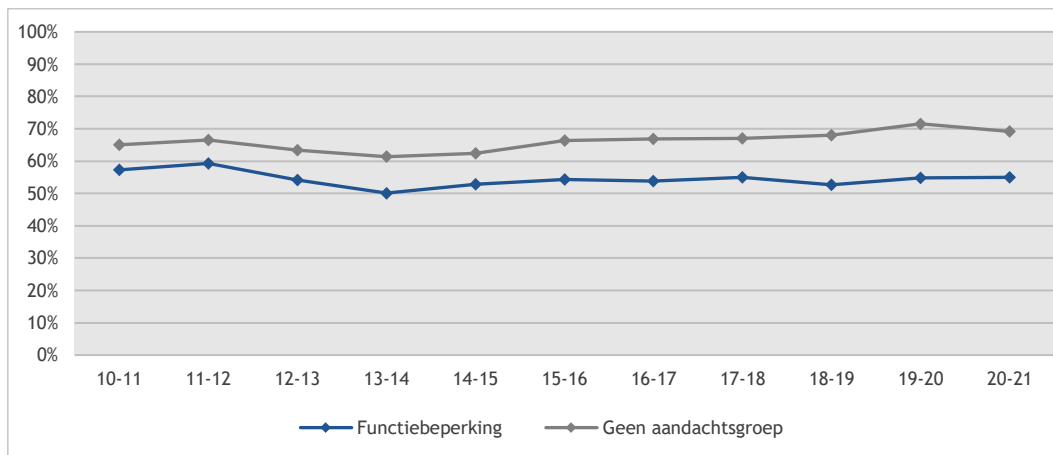
Tevredenheid over studiefaciliteiten, studieomgeving en studiebegeleiding

Alle studenten hebben hun tevredenheid kunnen kenbaar maken over voorzieningen van de onderwijsinstelling die voor iedereen toegankelijk zijn. Het gaat hier om studiefaciliteiten (bibliotheek, computers, gebouwen en onderwijslokalen), overige faciliteiten/studieomgeving en studiebegeleiding. Studenten uit de referentiegroep zijn het meest tevreden over de beschikbare studiefaciliteiten (zie figuur 6.10). Bijna driekwart van hen is (zeer) tevreden. Studenten met een functiebeperking zijn dat in twee derde van de gevallen. Uit de analyses blijkt dat studenten met functiebeperkingen weliswaar significant minder tevreden zijn dan de referentiegroep, maar dat hun tevredenheid over de studiefaciliteiten in vergelijking met vorig jaar significant is toegenomen.

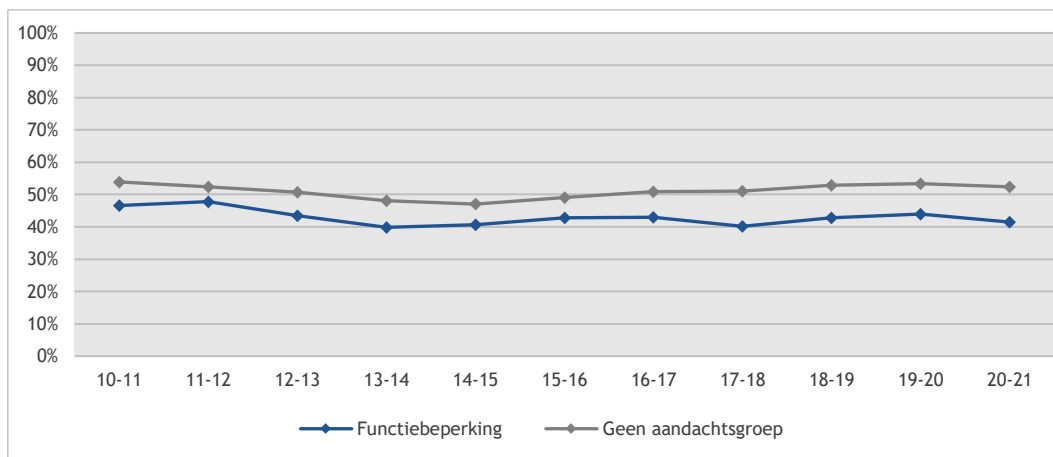
Figuur 6.10: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten voor iedereen, naar wel/geen functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

De tevredenheid over de categorie ‘overige faciliteiten en de studieomgeving’ is significant groter bij de referentiegroep dan bij de groep met functiebeperking, respectievelijk 69 procent tegenover 55 procent (figuur 6.11).

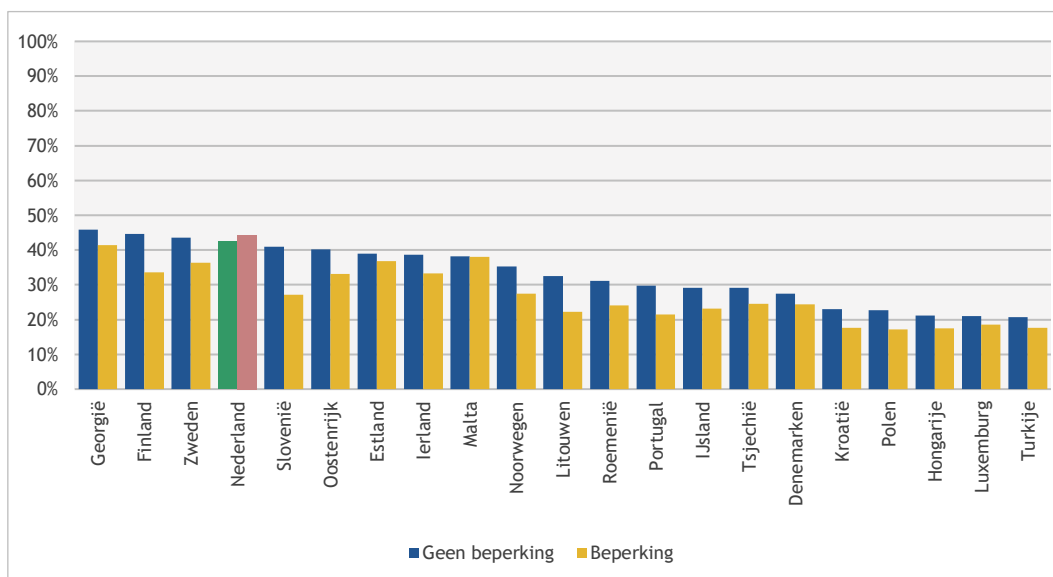
Figuur 6.11: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

Studenten met een functiebeperking zijn significant minder tevreden over de studiebegeleiding dan de referentiegroep, respectievelijk 42 en 52 procent (figuur 6.12). Vergelijking tussen de laatste twee jaren toont aan dat bij de referentiegroep de tevredenheid licht is afgenomen in 2020-2021 ten opzichte van vorig jaar en bij de groep met functiebeperkingen gelijk is gebleven.

Figuur 6.12: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

In vergelijking met andere landen zijn de Nederlandse studenten met een functiebeperking het meest tevreden over bepaalde faciliteiten. Het percentage studenten dat tevreden is, is met 44 procent het hoogste. Malta volgt met 38 procent.

Figuur 6.13: Tevredenheid van studenten over studieondersteunende diensten (bijvoorbeeld georganiseerde bijles, (academische) schrijf-/ schakelcursussen, mentoring); % (zeer) tevreden (bron: Eurostudent VII)

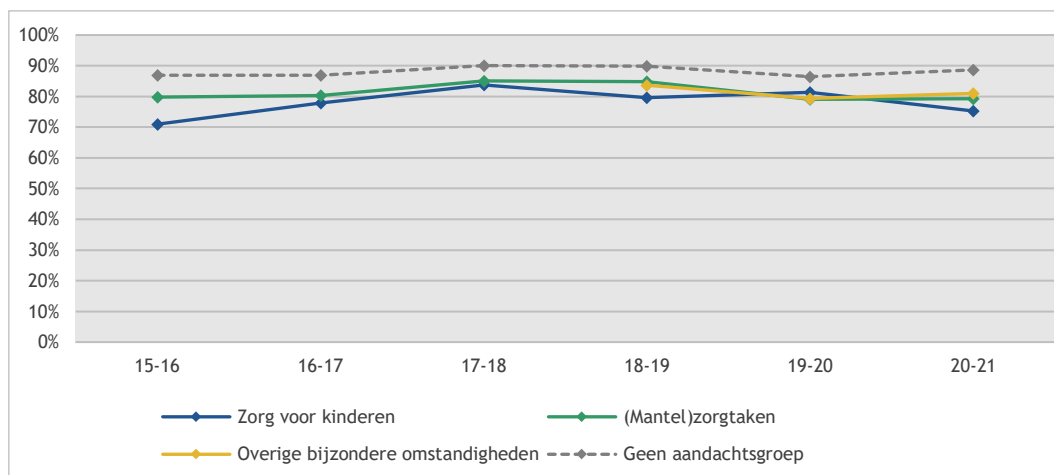
6.7 Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer

In deze paragraaf besteden wij aandacht aan de groep studenten die tijdens hun studie te maken hebben (gehad) met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer. Voor de overzichtelijkheid van de resultaten is ervoor gekozen om alleen de groep studenten met zorgtaken en mantelzorgtaken te laten zien in de figuren. Alle andere bijzondere omstandigheden zijn samengevoegd tot één categorie. Wij vergelijken steeds deze drie aandachtsgroepen (zorg voor kinderen, mantelzorg en overige omstandigheden) met de referentiegroep.

Studievoortgang

Figuur 6.14 toont de studievoortgang (op basis van behaalde studiepunten) van studenten die te maken hebben met bijzondere omstandigheden. Deze wordt afgezet tegen de studievoortgang van studenten uit de referentiegroep. De referentiegroep bevat in ieder jaar studenten die niet in de bevraagde groepen zitten.

Tot 2015-2016 zijn dat dus studenten die géén functiebeperking en géén zorg voor kinderen hebben, vanaf 2016-2017 óók geen mantelzorgtaken en sinds 2018-2019 hebben zij óók geen bijzondere omstandigheden meegemaakt.

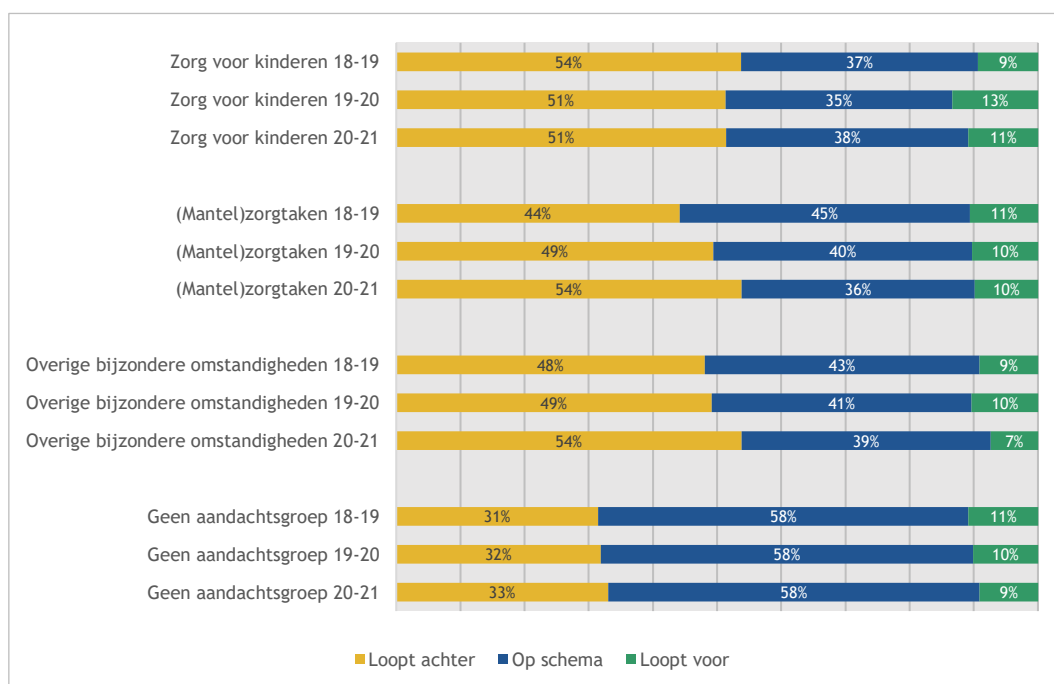

Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

In studiejaar 2020-2021 is de studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (ongeacht welke) significant lager dan de studievoortgang van de referentiegroep. Studenten met zorgtaken voor kinderen laten de minst goede studievoortgang zien met een waarde van respectievelijk 75 tegenover 89 procent in de referentiegroep. Kijken we naar de verschillen in de laatste twee jaren dan blijkt dat de studievoortgang van de referentiegroep en de groep met bijzondere omstandigheden significant is toegenomen. De studievoortgang van studenten met mantelzorgtaken is nagenoeg gelijk gebleven. De studievoortgang van de studenten met de zorg voor kinderen is significant afgenomen.

Studie op schema

Aan studenten is verder gevraagd hoe zij hun studievoortgang typeren. De resultaten van de studenten met bijzondere privéomstandigheden zijn weergegeven in figuur 6.15.

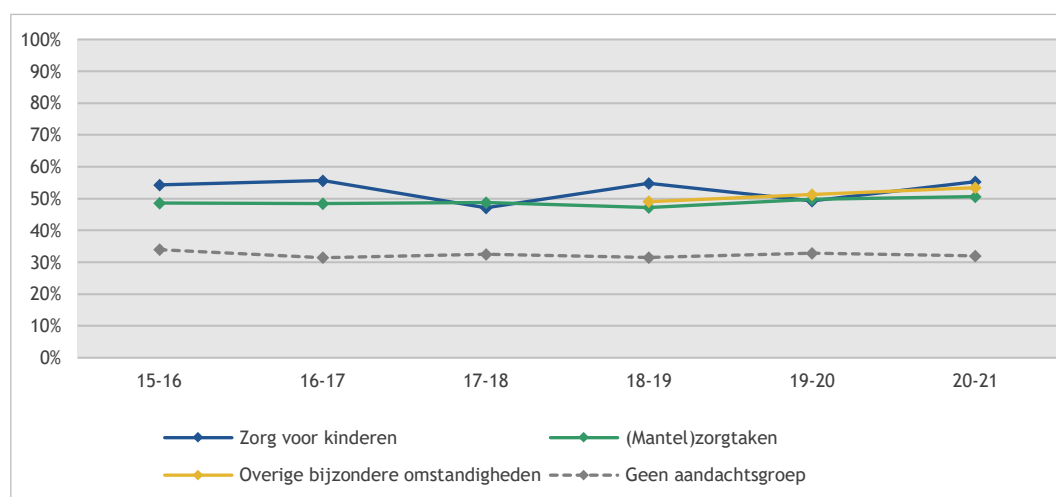

Figuur 6.15: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2020)

Uit de analyses blijkt dat alle studenten met bijzondere omstandigheden, ongeacht de bijzondere omstandigheid waarin ze verkeren, significant vaker achterlopen op hun studieschema dan de referentiegroep. De figuur laat zien dat onder de groep studenten met zorg voor kinderen en mantelzorgtaken (meer dan) de helft achterloopt op hun studieschema, terwijl dat in de referentiegroep een derde is. Er zijn twee noemenswaardige verschillen met de vorige meting: studenten met mantelzorgtaken en met overige bijzondere omstandigheden hebben het nog moeilijker dan vorig jaar. In de vorige meting liep 49 procent van hen achter op schema, nu is deze groep met vijf procentpunt gestegen. Deze toename is significant voor de groep met overige bijzondere omstandigheden; niet voor studenten met mantelzorgtaken.

Studieachterstand

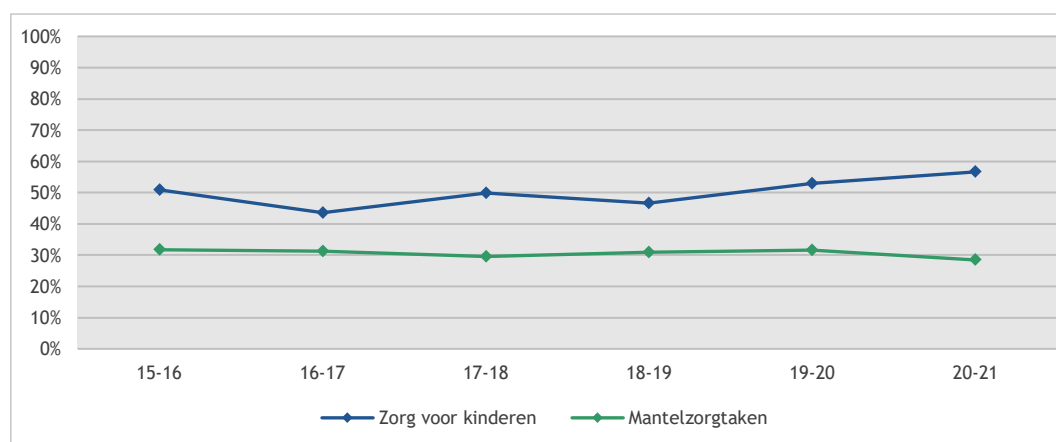
Studieachterstand is door middel van een directe vraag gemeten. Uit de analyses blijkt dat alle studenten met bijzondere omstandigheden significant vaker een studieachterstand oplopen dan de referentiegroep. In figuur 6.16 is te zien dat tussen de 53 en 55 procent van de aandachtsgroepen in studiejaar 2020-2021 aangeeft een studieachterstand te hebben. Dat is beduidend meer dan in de referentiegroep waar 32 procent een studieachterstand heeft. Tussen de laatste twee jaren is het aantal studenten met een studieachterstand binnen de aandachtsgroepen licht toegenomen. Deze toename is alleen significant voor de groep met overige bijzondere omstandigheden. Binnen de referentiegroep is er nauwelijks een verschil.

Figuur 6.16: Percentage studenten met studieachterstand naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Beperkt in studietijd

Figuur 6.17 laat zien dat vooral studenten die voor kinderen zorgen, ernstig beperkt worden in de tijd die zij aan hun studie besteden.

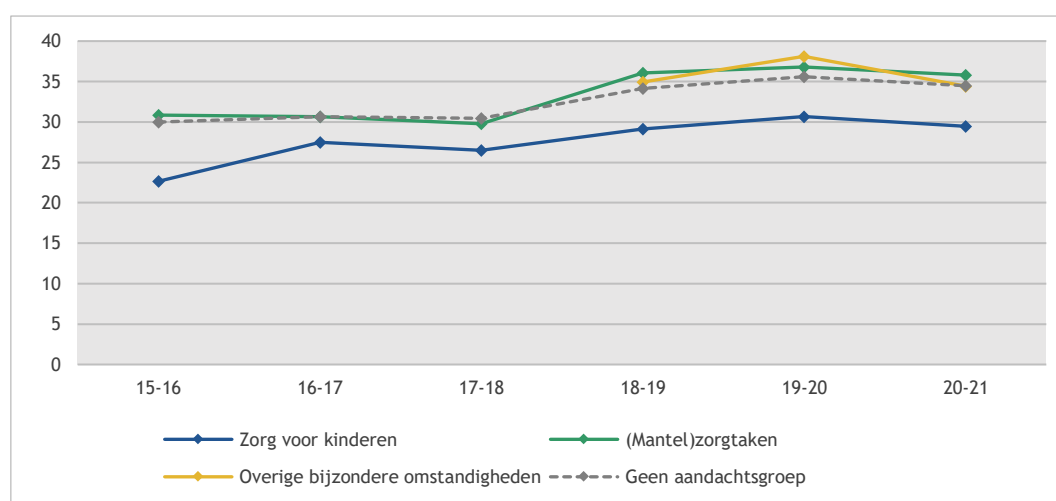

Figuur 6.17: Aandeel studenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Van de studenten met ouderschapstaken geeft 57 procent aan in studietijd beperkt te worden (figuur 6.17). In vergelijking met de vorige meting is er weliswaar sprake van een toename maar deze is niet significant. Van de studenten met mantelzorgtaken zegt 28 procent beperkt te zijn wat studietijd betreft. Dat was vorig jaar 32 procent. Deze afname is niet significant.

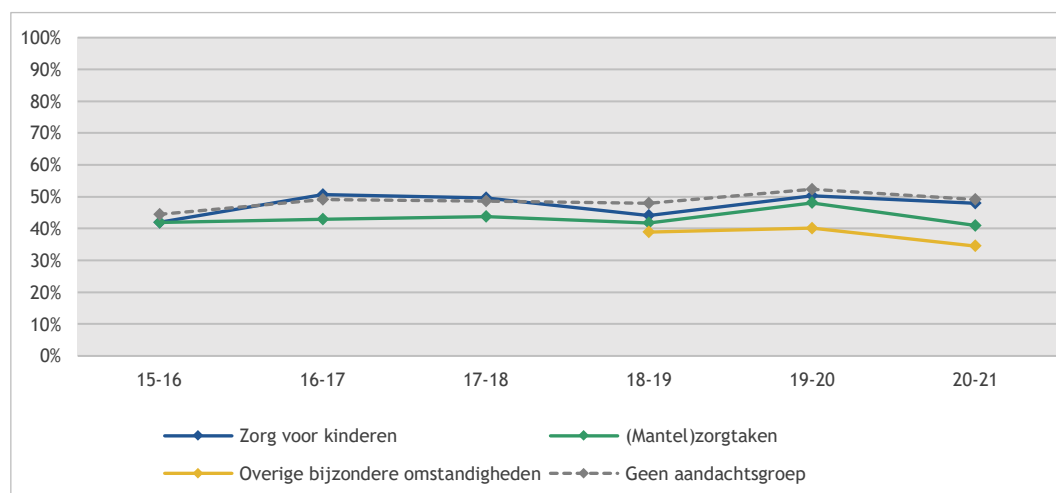
Tijdbesteding aan studie in uren per week

In figuur 6.18 staat de gemiddelde studietijdbesteding van studenten met bijzondere omstandigheden. Deze wordt afgezet tegen die van studenten in de referentiegroep. Bij alle groepen zien we een terugloop in het aantal uren studie per week. Binnen de groep met overige bijzondere omstandigheden is deze het grootst: van 38 uur in 2019-2020 naar 34,5 uur gemiddeld per week in 2020-2021. Een significant verschil van gemiddeld 3,5 per week. De groep met zorg voor kinderen besteedt de minste tijd aan hun studie in vergelijking met de referentiegroep. Dat was in de jaren daarvoor ook het geval. Studenten die voor kinderen zorgen besteden gemiddeld 29,4 uur per week aan hun studie, terwijl de referentiegroep gemiddeld 34,5 uur per week studeert. Dit verschil is significant.

Figuur 6.18: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Veder is onderzocht in hoeverre studenten met bijzondere omstandigheden zich meer dan gemiddeld (kunnen) inzetten voor hun studie dan andere studenten. Studenten met zorg voor kinderen wijken nauwelijks af van de referentiegroep. Bijna de helft van beide groep kan zich meer dan gemiddeld inzetten voor de studie (zie figuur 6.19).

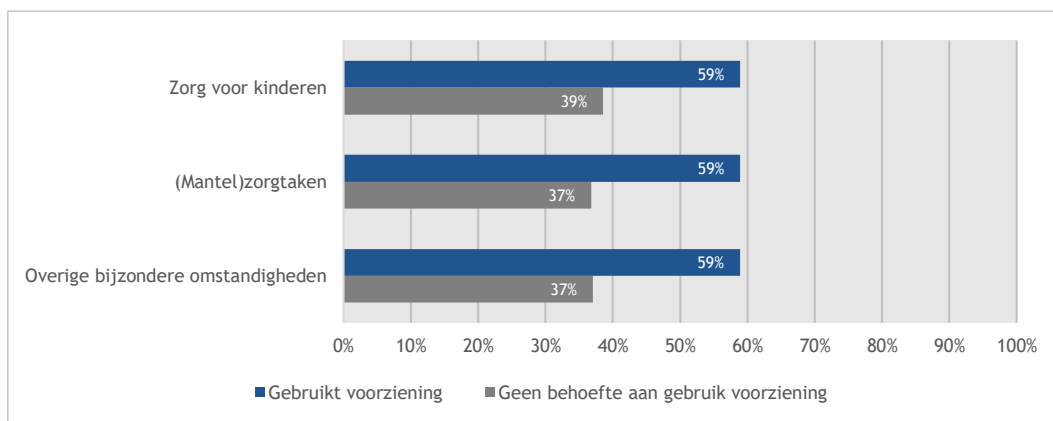

Figuur 6.19: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Bij studenten met (mantel)zorgtaken is dat significant lager, namelijk 41 procent (figuur 6.19). De student die studeert onder overige bijzondere omstandigheden kan zich nog minder dan de referentiegroep inzetten voor hun studie, namelijk in 34 procent van de gevallen. Ook dit verschil is significant. Tussen dit jaar en vorig jaar zien we bij alle groepen, behalve bij zorg voor kinderen, een significante afname in de studie-inzet. De afname die we zien is tussen de jaren is het grootst bij de groep met mantelzorgtaken en de groep die studeert onder overige bijzondere omstandigheden.

Gebruik van voorzieningen

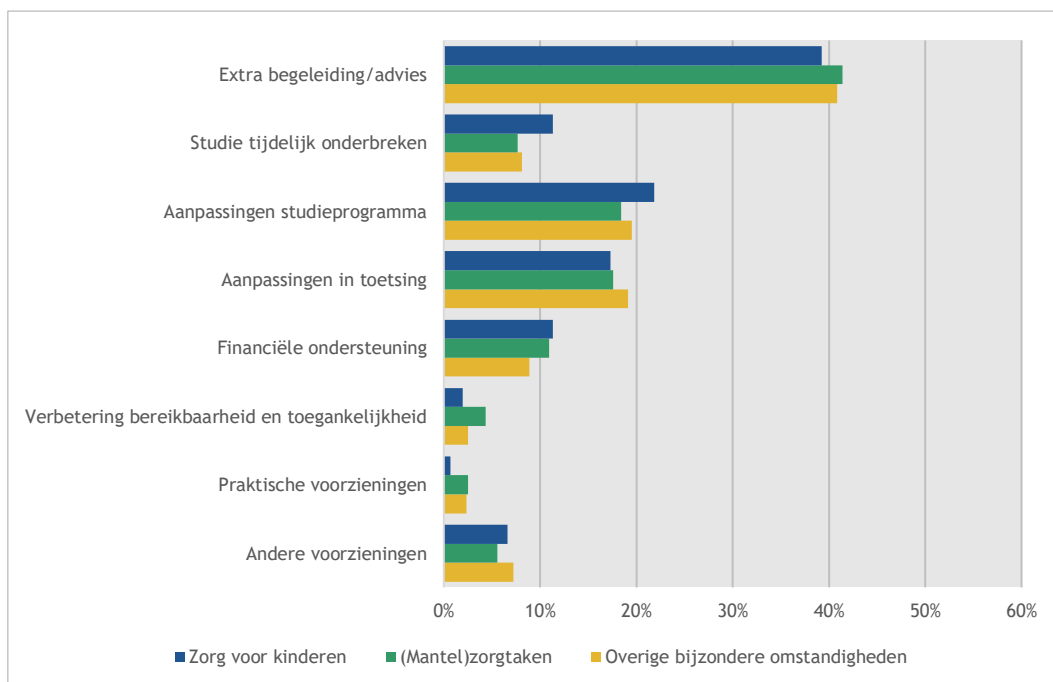
Voordat we ingaan op het gebruik van voorzieningen laten we in onderstaande figuur eerst zien welke studenten binnen de groep met bijzondere omstandigheden wel of geen behoefte hebben aan voorzieningen. De behoefte aan voorzieningen is nagenoeg voor alle groepen gelijk (figuur 6.20). Verder is te zien dat in alle groepen circa zes van de tien studenten daadwerkelijk gebruikmaakt van voorzieningen.

Figuur 6.20: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Aard van de voorzieningen

Figuur 6.21 toont het gebruik van deze voorzieningen door studenten met bijzondere omstandigheden.

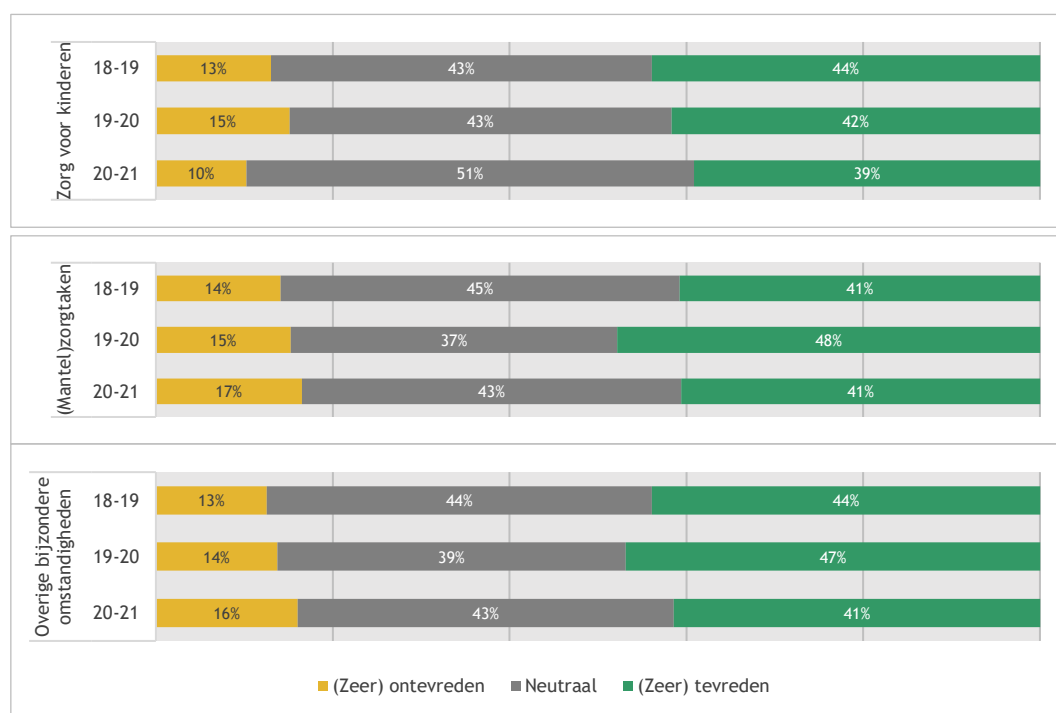

Figuur 6.21: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

In voorgaande jaren werd aan studenten met een functiebeperking gevraagd of zij gebruikmaakten van voorzieningen die door de onderwijsinstelling werden aangeboden om het studeren makkelijker te maken. Deze vraagstelling is sinds 2019 veranderd en is er breder gekeken naar het gebruik van voorzieningen. Dit heeft ertoe geleid dat in de Studentenmonitor 2020 aan de hand van een specifieke lijst van voorzieningen gevraagd is of men hier gebruik van maakte. Deze lijst bestaat uit extra begeleiding/advies, tijdelijke studieonderbreking, aanpassingen studieprogramma, aanpassingen toetsing, financiële ondersteuning, verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid, praktische voorzieningen en andere voorzieningen. In figuur 6.21 is te zien dat in elke aandachtsgroep tussen de 39 en 41 procent van de studenten gebruik maakt van extra begeleiding/advies. En tussen de 18 en 22 procent doorloopt een aangepast studieprogramma. Het minst vaak wordt er gebruikgemaakt van praktische voorzieningen (tussen de 1% en 3%).

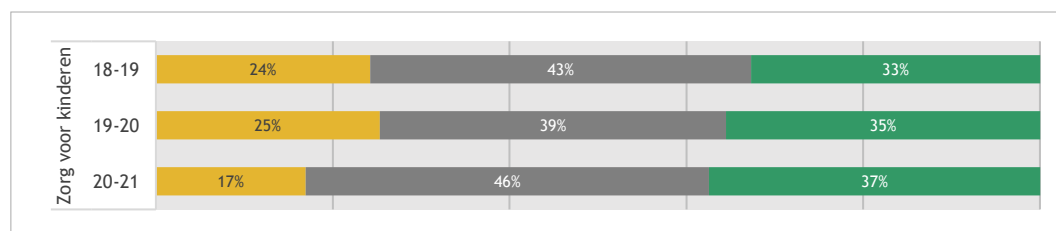
Tevredenheid over specifieke voorzieningen

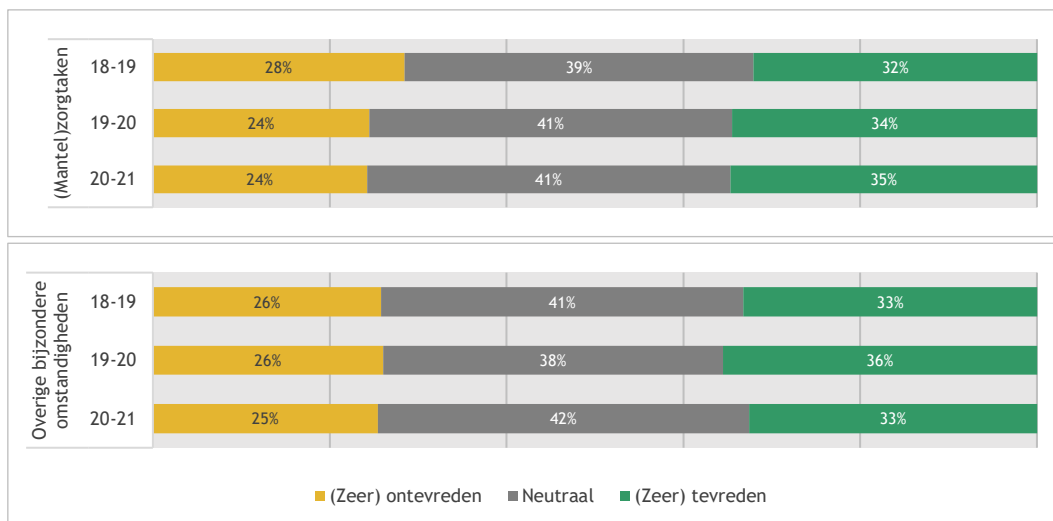
Studenten die in een bijzondere omstandigheid verkeren, is gevraagd naar de tevredenheid over de voorzieningen die er voor hen zijn ter ondersteuning bij hun studie. Van alle groepen is de mate van tevredenheid min of meer gelijk. Steeds zijn er in het meetjaar 2020-2021 vier van de tien studenten (zeer) tevreden over deze voorziening (figuur 6.22). Studenten met mantelzorgtaken of studeren onder een overige bijzondere omstandigheid zijn minder vaak dan vorig jaar. De verschillen zijn licht significant.

Figuur 6.22: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

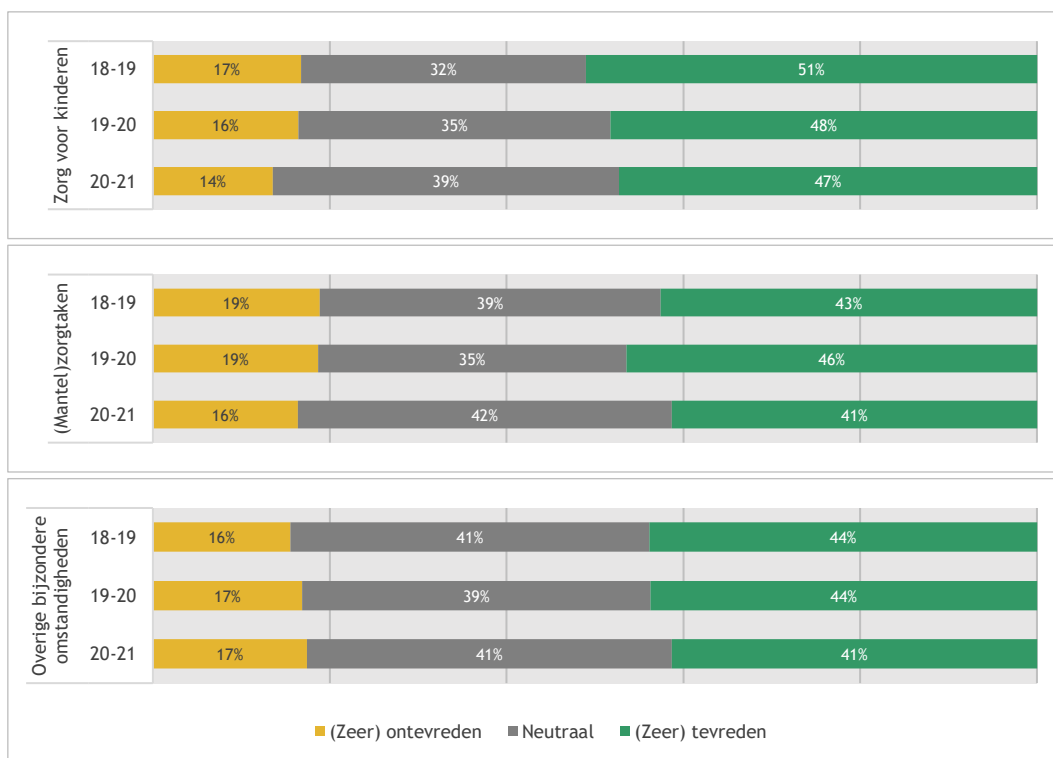
Kijken we naar de informatie over de voorziening voor studenten met bijzondere omstandigheden, dan is de tevredenheid wat minder (figuur 6.23). Tussen de 17 en 25 procent is (zeer) ontevreden over de informatie. Studenten met de zorg voor kinderen zijn het minst tevreden. Er zijn geen significante verschillen gevonden met vorig jaar.

Figuur 6.23: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

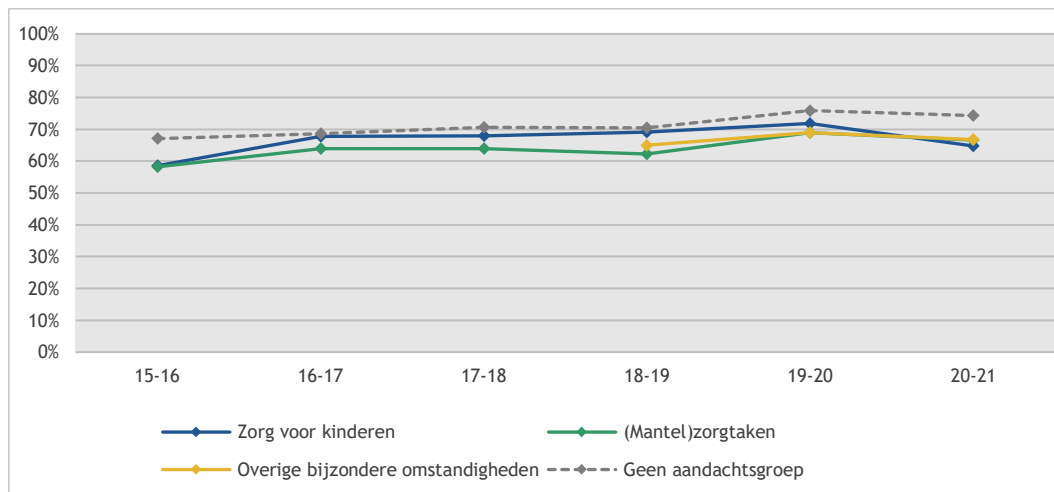
Over de manier waarop de onderwijsinstelling omgaat met studenten met bijzondere omstandigheden, is tussen de 41 en 47 procent (zeer) tevreden (figuur 6.24). De groep met de zorg voor kinderen is hier het vaakst tevreden. In vergelijking met de vorige meting is de groep die studeert onder overige bijzondere omstandigheden minder tevreden (licht significant) over de wijze waarop er met hen wordt omgegaan. Bij de andere twee groepen zijn er geen significante verschillen gevonden met vorig jaar.

Figuur 6.24: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

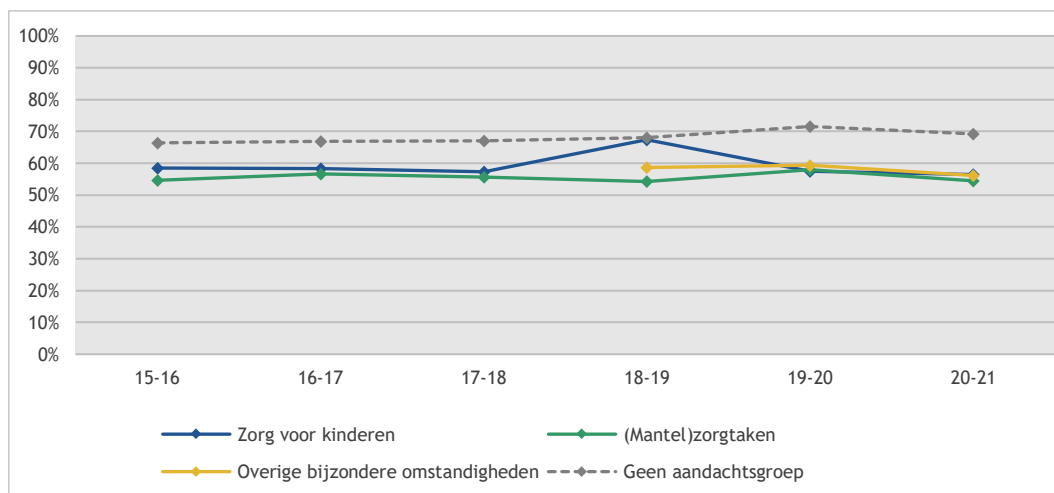
Tevredenheid over algemene studiefaciliteiten

Van belang is te weten hoe studenten met bijzondere omstandigheden oordelen over de studiefaciliteiten die de onderwijsinstelling aanbiedt ter ondersteuning van hun studie (figuur 6.25). De mate van tevredenheid ligt bij alle drie de aandachtsgroepen vrij dicht bij elkaar (65-67%). Studenten uit de referentiegroep zijn nog het vaakst tevreden over de faciliteiten (74%). De referentiegroep verschilt significant van twee andere groepen: mantelzorgtaken en overige bijzondere omstandigheden. Een vergelijking tussen jaren levert op dat weliswaar de tevredenheid van alle groepen studenten is afgenomen ten opzichte van vorig jaar, maar de verschillen zijn niet significant.

Figuur 6.25: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

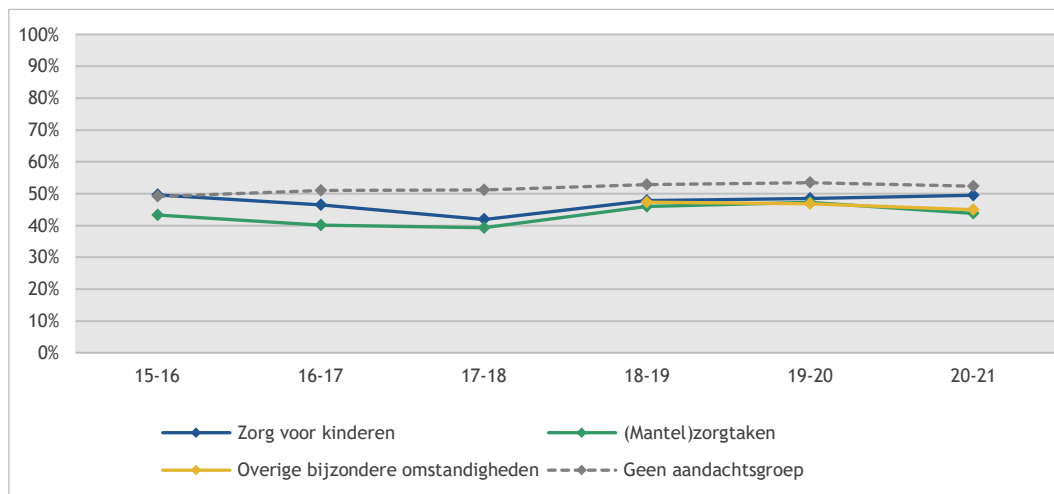
De mate waarin studenten tevreden zijn over andere faciliteiten/studieomgeving loopt ook niet sterk uiteen (zie figuur 6.26). Steeds is ruim de helft van de studenten met bijzondere omstandigheden hier (zeer) tevreden over. De tevredenheid van alle bijzondere groepen is wel significant lager dan die van de referentiegroep. In de referentiegroep zijn zeven van de tien studenten (zeer) tevreden over de overige faciliteiten en studieomgeving. Vergelijking tussen de jaren toont aan dat in de tevredenheid van alleen de referentiegroep significant is afgenomen ten opzichte van vorig jaar.

Figuur 6.26: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Figuur 6.27 toont het oordeel van de onderscheiden groepen studenten over de studiebegeleiding. Ten opzichte van de referentiegroep zijn alle drie de aandachtsgroepen minder tevreden. Tussen de 44 en vijftig procent van de studenten in de aandachtsgroepen is (zeer) tevreden over de studiebegeleiding.

In de referentiegroep is dit 52 procent. De referentiegroep is significant tevredener dan de groep met mantelzorgtaken en met overige bijzondere omstandigheden.

Figuur 6.27: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

6.8 Oordeel over voorzieningen

Aan studenten met een functiebeperking ofwel studeren onder andere bijzondere omstandigheden én gebruikmaken van voorzieningen is gevraagd of zij tevreden zijn met deze voorzieningen. Twaalf procent van de studenten die gebruikmaken van speciale voorzieningen voor studenten met een functiebeperking of een bijzondere omstandigheid is ontevreden of zeer ontevreden over het aanbod en/of kwaliteit van deze voorzieningen. Dat was in de vorige meting (studiejaar 2019-2020) acht procent en in het jaar daarvoor (2018-2019) veertien procent.

Aan studenten die (zeer) ontevreden waren met deze voorzieningen, is gevraagd om in hun eigen bewoording te omschrijven wat hier de reden voor is. Sommigen geven meer dan één reden aan. Uit de antwoorden blijkt dat er vaak sprake is van een meervoudige (sociale, mentale en of fysieke) problematiek.

‘Ik moest mijn studie (onofficieel) stopzetten vanwege ernstige burn-out klachten, zowel fysiek als mentaal. Hiervoor kreeg ik geen vergoeding/compensatie en heb ik collegegeld voor niets betaald. In diezelfde tijd werd mijn moeder ziek en had ik geen onderdak, dus ik zag geen kans om geld te verdienen of mijn situatie zelf te verbeteren. Ik heb hierover gesprekken gehad met mijn decaan en docenten, maar naast begrip over mijn situatie hebben zij mij niet geholpen.’

Bijna elke ervaring is uniek. Toch komen er uit de ruim 1100 beschrijvingen een vijftal knelpunten naar voren die om aandacht vragen van onderwijsinstellingen. Op grond van deze veel voorkomende negatieve ervaringen kan geconcludeerd worden dat de ondersteuning en begeleiding op meerdere fronten tekort schiet.

De vaakst genoemde onvrede over de voorzieningen is dat er te weinig aandacht en begrip is voor mentale problemen van studenten. Men voelt zich niet gehoord, niet begrepen en niet serieus genomen. Studenten stuiten op onbegrip van docenten, studieadviseurs en decanen of deze komen eerder gemaakte beloftes niet na.

‘Er moet meer aandacht gaan naar de mogelijke mentale problemen die leerlingen hebben. Het is onduidelijk wat voor opties je hebt en vrij weinig ondersteuning in het geval dat het mis gaat. Ik had last van een zware depressie en zag het leven niet zitten. Ik had een gesprek met de decaan aangevraagd en het uitgelegd wat er aan de hand was. Hij legde toen uit dat ik het zelf moet uitzoeken en mijn mentale problemen mijn eigen probleem is, de school kan niks doen om leerlingen te ondersteunen of te helpen in het geval van depressieve gedachten en thuisproblemen.’

In het citaat hierboven komt tegelijkertijd het tweede vaak genoemde knelpunt naar voren: decanen, studieadviseurs en of studieloopbaanbegeleiders reageren niet adequaat op een concrete hulpvraag. Daarbij moet in ogenschouw genomen worden dat met name studenten met mentale problemen niet graag en niet gemakkelijk om hun hulp vragen. Een gesprek met een decaan vindt meestal wel plaats, maar er wordt te vaak geen opvolging gegeven aan de hulpvraag. Begeleiding, persoonlijke ondersteuning of (praktisch) hulp blijven uit.

‘Er wordt geen rekening gehouden met specifieke achtergronden of situaties van individuele studenten. Ook als je met een specifieke hulpvraag komt wordt er weinig tot geen actie ondernomen. In principe mag je het zelf uitzoeken. Dit kan verbeterd worden door specifieke personen aan te wijzen binnen de instelling die onafhankelijk en objectief toegankelijk zijn voor alle studenten waar ze naartoe kunnen gaan voor hulp als ze zich niet gehoord voelen binnen de eigen opleiding.’

Als derde komt de gebrekkige communicatie en informatie over het aanbod van voorzieningen naar voren. De informatie is niet goed vindbaar en er wordt te weinig voorlichting gegeven over waar en hoe bepaalde voorzieningen aangevraagd kunnen worden. Daarnaast vinden studenten dat ze teveel op zichzelf aangewezen zijn, dat ze het zelf moeten uitzoeken en dat ze te vaak doorverwezen worden (naar personen die vervolgens weer terug verwijzen).

‘Het is voor mij heel moeilijk om informatie te krijgen. Als ik een vraag stel aan mijn mentor dan word ik altijd doorverwezen in plaats van dat zij me helpt. En degene waar zij me naar doorverwijst, verwijst me weer terug door naar mijn mentor. Zo kom ik niet verder.’

De coronapandemie heeft ook zijn wisselwerking gehad op het welbevinden deze bijzondere groep studenten. Het duurde lang voordat decanen en studieadviseurs reageerden op hulpvragen, in een periode dat mentale problemen verergerden. Het tot dan toe opgebouwde contact tussen student, docent en decaan verminderde. Ook bleken tijdens de lockdowns bepaalde (aangepaste) computerfaciliteiten niet beschikbaar te zijn voor het thuisonderwijs. En de informatie over coronamaatregelen voor mensen met een functiebeperking kwam later op gang dan voor de andere studenten.

‘Informatie moet vindbaar zijn en als er grote dingen gebeuren dan moet er ook aan mensen met een functiebeperking gedacht worden. Bijvoorbeeld toen corona kwam veranderde alles opeens en er werd vrij snel gehandeld voor de grote groep studenten maar de studenten met een functiebeperking hebben maanden (!) moeten wachten voordat het studeren voor hen weer een beetje werkbaar werd. Dat is gewoon niet eerlijk en kost heel veel energie.’

Ook is er onvrede geuit over het aanbod van een voorziening of hulp. Deze werden als niet passend ervaren. Er wordt naar de mening van studenten onvoldoende maatwerk geboden of er was nauwelijks ruimte was om het studieprogramma aan te passen. Vaak werd er alleen een herkansing aangeboden of men gaf het advies het jaar nog eens over te doen of helemaal te stoppen met de studie.

‘Toen ik vorig jaar kampte met ernstige anorexia ben ik op gesprek geweest op de universiteit. Het enige wat zij zeiden is dat ik tentamens gewoon kon herkansen of het jaar over zou kunnen doen. Een speciale regeling was niet mogelijk. Gelukkig was dit uiteindelijk ook helemaal niet nodig maar er was een periode waarin ik wel vreesde voor studieachterstand door mijn ziekte. Dat de universiteit mij hier niet in tegemoetkwam vond ik erg teleurstellend.’

Een andere student verwoordde de onvrede als volgt:

‘Dus het lijkt me heel simpel: luister gewoon naar me, probeer maatwerk te leveren voor zover dat kan en probeer me niet constant te dwingen om een ‘gap year’ te nemen waardoor ik alleen maar mijn leven extra overhoop gooi. Toon wat respect en erken studenten die duidelijk hun best doen om het hoofd boven water te houden. Doe wat nodig is’.

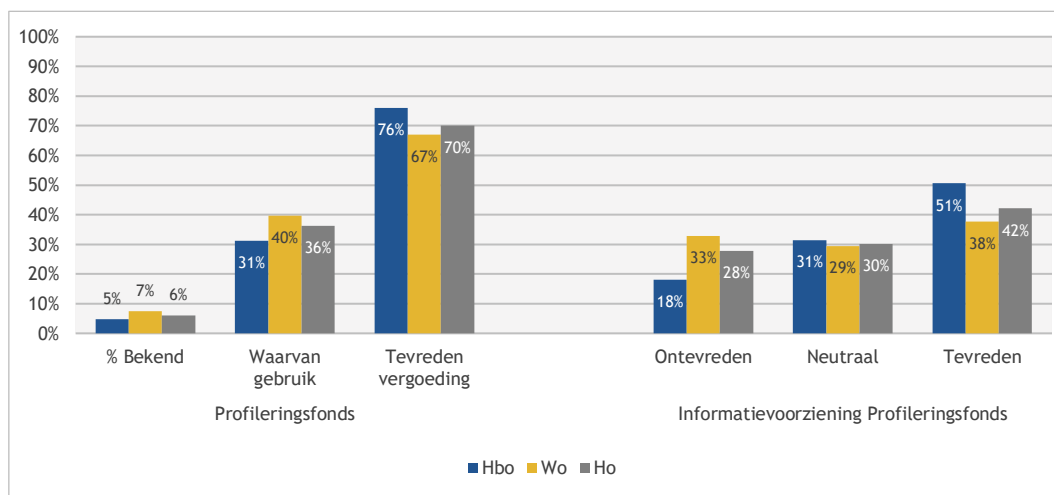
Andere (minder vaak genoemde) redenen voor onvrede zijn:

- geringe beschikbaarheid van decanen, studentpsychologen en studieloopbaanbegeleiders;
- lange wachttijden voor een gesprek; lange wachttijden om antwoord te krijgen op vragen;
- gering aanbod van stilleruimtes of prikkelarme plekken om te studeren;
- bureaucratische en administratieve rompslomp bij aanvragen van voorzieningen;
- negatieve houding en gebrek aan empathie bij decanen, docenten en studieadviseurs.

6.9 Profileringsfonds

Bij wet is geregeld dat een door de overheid bekostigde hoger onderwijsinstelling voorzieningen voor financiële ondersteuning dient te treffen voor studenten die door bijzondere omstandigheden studie- vertraging hebben opgelopen of deze naar verwachting zullen oplopen. Bij dit zogenaamde profileringsfonds kunnen studenten financiële ondersteuning aanvragen. Onder bijzondere omstandigheden vallen activiteiten op bestuurlijk of maatschappelijk gebied die van belang zijn voor de onderwijsinstelling, lidmaatschap van bestuur van een studentenorganisatie, universiteitsraad, faculteitsraad, medezeggen- schapsraad of studentenraad. Ziekte, zwangerschap en bevalling, handicap en chronische ziekte, bijzondere familiegebeurtenissen en een onvoldoende studeerbare opleiding vallen onder overmachtssituaties. Lang niet alle studenten zijn bekend met de mogelijkheden van het profileringsfonds (figuur 6.28).

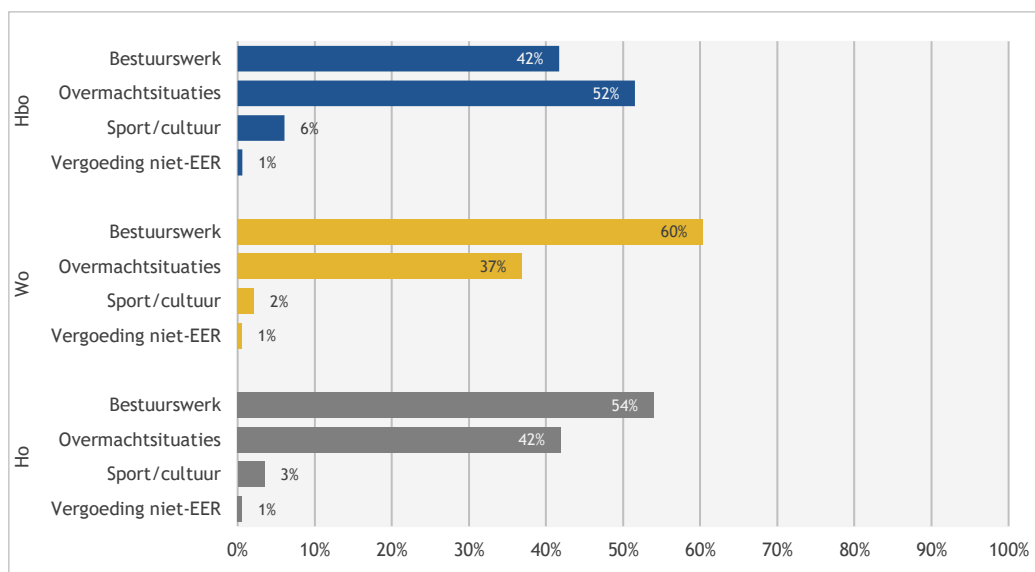
In 2020-2021 is slechts zes procent van de studenten bekend met het profileringsfonds⁶⁶; net als in eerdere jaren zijn studenten in het wo hier iets vaker mee bekend (7%) dan in het hbo (5%). Van de studenten die bekend zijn met het profileringsfonds, maakt 36 procent daadwerkelijk gebruik van financiële ondersteuning. Ook dit aandeel is in het wo groter dan in het hbo (40% tegenover 31%). Van de studenten die deze ondersteuning ontvingen, was 70 procent tevreden over de vergoeding, met verschillen tussen de sectoren (wo 67%, hbo 76%). Over de informatievoorziening omtrent het profileringsfonds is 42 procent van alle studenten tevreden en 28 procent is ontevreden.

Figuur 6.28: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Het doel waarvoor studenten een beroep doen op het profileringsfonds is weergegeven in figuur 6.29. In het hbo wordt het fonds het vaakst ingeschakeld voor overmachtssituaties (52%). Dit zijn zaken als chronische ziekten, handicaps, zwangerschap/bevalling en familieomstandigheden. In het wo wordt het fonds het vaakst gebruikt voor vergoeding van bestuurswerk (60%). Omdat het gaat om relatief kleine aantallen, kunnen de verschillen over de jaren niet worden getoetst.

⁶⁶ Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF) van je instelling?

Figuur 6.29: Gebruik profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

6.10 Samenvatting

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan het studieproces van bijzondere groepen studenten. Dit zijn studenten met een functiebeperking en studenten die te maken hebben (gehad) met problematische omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer. Deze aandachtsgroepen worden steeds vergeleken met de groep studenten die niet tot een van deze groepen behoort, met andere woorden de groep die géén aandachtsgroep is. Dit is de referentiegroep.

Studenten met functiebeperkingen

Het studieproces van studenten met een functiebeperking krijgt onder meer vanwege de omvang van de groep apart aandacht. Dat geeft ons ook de gelegenheid om binnen deze groep onderscheid te maken tussen zij die wel en geen hinder ondervinden van hun beperking tijdens hun studie. Immers een functiebeperking kan een belemmering vormen maar dat hoeft niet. Hier is dan ook expliciet naar gevaagd. Een functiebeperking kan het studeren direct bemoeilijkheden, bijvoorbeeld als onderwijslocaties niet goed toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers, er geen prikkelarme ruimtes zijn voor sensitieve en/of studenten met ADHD-klachten of ernstige concentratieproblemen. Ook kan het studieproces bemoeilijkt worden als er geen adequate hulpmiddelen beschikbaar zijn, bijvoorbeeld voor studenten met zintuiglijke beperkingen. Voor de groep met functiebeperkingen is het mogelijk om ontwikkelingen over de jaren heen te laten zien.

Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer

Studenten met zorgtaken voor kinderen en mantelzorgtaken krijgen apart aandacht naast de groep met overige bijzondere omstandigheden. Onder deze laatste noemer vallen studenten die een echtscheiding van ouders hebben meegemaakt, problemen ervaren met aanpassen aan Nederland, relatieproblemen, woon/leef- of verslavingsproblemen hebben. Ziekte/overlijden van ouders, zwangerschap/bevalling en transitie naar gewenst geslacht vallen hier ook onder. Voor de groepsindeling naar deze overige bijzondere omstandigheden kunnen de resultaten van drie metingen worden weergegeven; voor de groep met zorg voor kinderen of mantelzorgtaken is het mogelijk om ontwikkelingen over meerdere jaren heen te laten zien. Voor de analyses is een beroep gedaan op de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2020-2021.

Welk deel van de studenten kan tot deze bijzondere groepen gerekend worden en hoe kwetsbaar zijn zij?

Meer dan de helft (54%) van de studenten behoort tot een van deze bijzondere groepen. Dat betekent dat zij een functiebeperking hebben, dan wel onder problematische omstandigheden hun studie doen. Of beide: zeven procent van alle studenten in 2020-2021 heeft zowel een functiebeperking (en voelt zich daardoor belemmerd) als een bijzondere omstandigheid. Iets minder dan de helft (46%) heeft geen van deze problemen of beperkingen. Dit is de referentiegroep. De bijzondere groepen worden steeds vergeleken met de referentiegroep, niet onderling.

Binnen de bijzondere groepen is de groep studenten met functiebeperking het grootst; een op de drie studenten heeft een functiebeperking en van die groep ondervindt bijna vier van de tien daar ook echt hinder van. Twee procent van de studenten heeft zorg voor kinderen, bijna zes van de tien ondervindt daarvan hinder bij hun studie. Zes procent is belast met mantelzorgtaken en bijna een op de drie ervaart daardoor belemmeringen in hun studie.

Relatieproblemen komen in elf procent van de gevallen voor en de helft daarvan wordt hierdoor belemmerd bij het studeren. Woon-/leefproblemen komen bij negen procent van de gevallen voor en ook daarvan is de impact groot. Zes van de tien ondervindt hierdoor problemen met zijn studie. Acht procent van de studenten zegt te maken hebben gehad met overlijden of ziekte van ouders en ruim de helft ondervindt hiervan hinder bij de studie. In drie procent van de gevallen meldt een student dat hij een verslavingsprobleem heeft. Deze weliswaar kleine groep ondervindt hier wel in ruim de helft van de gevallen hinder bij het studeren. De mate waarin studenten belemmeringen ervaren door hun beperking of bijzondere omstandigheid zegt iets over de extra kwetsbaarheid van deze jonge mensen.

In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten die belemmeringen ervaren vanwege hun functiebeperking af van de referentiegroep?

Een op de drie studenten geeft aan een functiebeperking te hebben. Binnen deze groep komt dyslexie en dyscalculie het meest voor, gevolgd door een psychische aandoening, ADHD/ADD en concentratieproblemen. De studievoortgang van wo-studenten met een functiebeperking en belemmeringen is minder goed dan die van de referentiegroep. De mate waarin men door de functiebeperking belemmerd wordt, is ook medebepalend voor de duiding van de studievoortgang. Twee derde zegt niet op schema te liggen, terwijl een derde van de referentiegroep dat zegt. Zeven van de tien studenten met een functiebeperking heeft een studieachterstand opgelopen. Dit is een substantiële (significante) toename in vergelijking met de vorige meting. Ter vergelijking: in de referentiegroep heeft een derde een studieachterstand. Het verschil tussen de groep met een functiebeperking ten opzichte van de referentiegroep is significant. Wat tijdbesteding betreft is er een aanmerkelijk (significant) verschil in vergelijking met de vorige meting. In 2019-2020 besteedde deze groep studenten met een functiebeperking nog gemiddeld 38,5 uur per week aan hun studie, in 2020-2021 is dat afgenomen tot gemiddeld 35,5 uur per week. Een student uit de referentiegroep besteedt gemiddeld 34,5 uur per week aan zijn studie. Het verschil met een student met een functiebeperking is niet significant.

In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met zorg voor kinderen, mantelzorgtaken en overige omstandigheden af van studenten die niet in een bijzondere omstandigheid verkeren?

In studiejaar 2020-2021 is de studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (ongeacht welke) significant lager dan de studievoortgang van de referentiegroep. Eveneens komt naar voren dat alle studenten met bijzondere omstandigheden, ongeacht de bijzondere omstandigheid waarin ze verkeren, significant vaker achterlopen op hun studieschema dan de referentiegroep. En dat zij significant vaker een studieachterstand oplopen dan de referentiegroep. Dat studerende ouders het moeilijk hebben blijkt uit de tijdbesteding: het gemiddeld aantal uren dat ze aan hun studie besteden per week, namelijk zo'n 29,4 uur per week. Het laagst van allemaal. Een wezenlijk verschil met een student uit de referentiegroep die gemiddeld 34,5 uur per week studeert.

In welke mate maken studenten met functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden gebruik van beschikbare voorzieningen? Van welke voorziening maken zij gebruik en hoe tevreden zijn zij daarover?

Acht van de tien studenten met een functiebeperking maken gebruik van voorzieningen. Zij maken het vaakst gebruik van begeleiding en advies, aanpassing van toetsen en in mindere mate volgen zij een aangepast studieprogramma. De studenten zijn het meest tevreden over de studiefaciliteiten en het minst tevreden zijn zij over de studiebegeleiding. Zes van de tien studenten met bijzondere omstandigheden maken gebruik van voorzieningen om het studeren makkelijker te maken. Er zijn hier nagenoeg geen verschillen tussen de drie aandachtsgroepen (zorg voor kinderen, mantelzorg en overige omstandigheden). Ook deze groepen maken het vaakst gebruik van extra begeleiding en advies, gevolgd door aanpassingen van het studieprogramma of toetsing. De tevredenheid over de voorzieningen is redelijk te noemen. Tussen de 33 en 47 procent is (zeer) tevreden over de voorzieningen voor studenten met bijzondere omstandigheden. Het minst tevreden zijn deze studenten over de informatie over beschikbare voorzieningen: een derde is (zeer) ontevreden. Over de studiefaciliteiten is men doorgaans goed te spreken. Twee derde van de studenten zijn (zeer) tevreden. Tussen de 44 en 50 procent van de studenten met bijzondere omstandigheden is (zeer) tevreden over de studiebegeleiding.

Zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Studenten die door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen aanspraak maken op het profileringsfonds. Het aandeel studenten dat het profileringsfonds kent, is met zes procent erg laag. Voor het hbo is dat vijf procent en voor het wo zeven procent. De bekendheid met het bestaan van het profileringsfonds is iets verbeterd ten opzichte van vorig jaar. Toen was vijf procent er bekend mee. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 36 procent er daadwerkelijk gebruik van. Dit gebeurt vaker in het wo (40%) dan het hbo (31%). In het wo wordt het profileringsfonds vooral aangesproken voor tegemoetkoming in geval van bestuurswerk (60%), gevolgd door financiële ondersteuning bij overmachtssituaties (37%). In het hbo is het andersom: vaker in geval van overmachtssituaties (52%), gevolgd door bestuurswerk (42%).

Hoe oordelen studenten over de voorzieningen?

Uit de verhalen die de studenten gedeeld hebben met de onderzoekers door in hun eigen bewoordingen te omschrijven waar hun onvrede over de voorzieningenaanbod uit voortkwam, zijn een vijftal knelpunten gededistilleerd. Deze zijn: (1) onvoldoende aandacht voor mentale problemen, (2) geen adequate reactie van decanen, studieadviseurs en docenten op een concrete hulpvraag, (3) gebrekkige communicatie en informatie over het aanbod van voorzieningen, (4) wisselwerking van de coronapandemie op het welbevinden van studenten (meer mentale klachten in combinatie met vertraging in behandeling van hulpvragen), (5) gebrek aan passend aanbod van voorziening op de hulpvraag, onvoldoende maatwerk.

7 Uitval en switch

Josien Lodewick, Ardita Muja, Joris Cuppen & Anja van den Broek

7.1 Inleiding en vraagstelling

Veel studenten volgen in hun tweede studiejaar dezelfde opleiding als waar ze in het voorgaande jaar mee zijn gestart, binnen dezelfde opleiding; dit zijn de zogenaamde herinschrijvers. We bekijken in dit hoofdstuk hoe deze groep studenten zich ontwikkelt. Er zijn echter ook studenten die zich niet herinschrijven; hoe vervolgen zijn hun studieloopbaan? Studenten die voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling kiezen, of voor een andere of dezelfde opleiding bij een andere instelling gaan, zijn 'switchers'. Studenten die in het tweede jaar niet meer ingeschreven staan in het ho, beschouwen we als 'uitvallers'. Met behulp van het 1CHO brengen we de ontwikkelingen rondom de groepen herinschrijvers, uitvallers en switchers in beeld. Met behulp van de Startmonitor vullen we zo veel mogelijk in waarom studenten wel of niet door gaan met een studie, door te kijken naar factoren als het studiekeuzeproces en de wijze van oriëntatie op een studie. Uiteindelijk vormen onderstaande onderzoeksvragen de basis voor dit hoofdstuk:

- Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?
- Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?
- Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?
- Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

7.2 Data en definities

Dit hoofdstuk maakt gebruik van data uit het 1CHO en de Startmonitor. Het 1CHO wordt gebruikt voor de beschrijving van de ontwikkelingen in de omvang van de uitval en switch. De Startmonitor wordt gebruikt voor de verdiepende analyse van de redenen voor uitval en switch en de relatie tussen studiekeuze en uitval en switch.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities, op basis van definities van DUO, gehanteerd: er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofddinschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is eveneens achterwege gelaten (de selectie van het studiejaar is dus gelijk aan het eerste inschrijffjaar in het hoger onderwijs).⁶⁷ De bestanden bevatten zowel Nederlandse als internationale studenten. Voor het bepalen van de studieuitval is een correctie toegepast voor joint degrees (switch binnen een joint degree wordt niet als switch beschouwd) en voor studenten die in hun eerste inschrijvingsjaar een bachelordiploma of masterdiploma hebben behaald. Ook studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het gaat dan vooral om studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden niet als uitvallers of switchers beschouwd. Studenten die zijn overleden zijn uit de bestanden verwijderd.

In totaal zijn er voor de uitvalanalyses in dit hoofdstuk 151.1558 eerstejaarsrecords geanalyseerd, verdeeld over de instroomcohorten 2010-2011 t/m 2019-2020. Tabel 7.1 toont de aantallen.

⁶⁷ De reden voor het achterwege laten van de februari-instroom is dat de herinschrijvingen voor deze groep niet zijn opgenomen in het laatste studiejaar.

Tabel 7.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)

	Inschrijvingsjaar											
Jr1ho	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2007	13	6	3	2	2	0	0	1	0	0	0	0
2008	58	13	6	5	3	0	0	1	0	0	1	1
2009	2.617	73	14	12	1	3	0	2	0	0	0	0
2010	111.653	3.044	134	55	24	10	9	1	2	0	0	0
2011	0	113.058	2.727	153	42	16	5	10	4	0	2	0
2012	0	0	113.224	2.887	139	43	23	17	4	5	0	0
2013	0	0	0	123.636	2.287	122	40	24	10	5	2	2
2014	0	0	0	0	119.989	2.736	141	47	23	7	10	2
2015	0	0	0	0	0	111.223	1.806	101	27	22	6	5
2016	0	0	0	0	0	0	119.855	1.716	96	38	19	8
2017	0	0	0	0	0	0	0	127.284	1.689	93	32	20
2018	0	0	0	0	0	0	0	0	131.124	1.620	99	33
2019	0	0	0	0	0	0	0	0	0	131.708	1.607	90
2020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	147.370	1.660
2021	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13.2970
Ho	114.353	116.199	116.111	126.751	122.488	114.154	121.880	129.205	132.979	133.498	149.149	134.791

In dit hoofdstuk starten we de tijdreeksen bij 2010.

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het studiejaar gekoppeld direct volgend op het instroomjaar (T+1) alsook de inschrijfgegevens op T+2. Dit laatste om de status na twee jaar te bepalen. Vervolgens is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens na één jaar geswitcht tussen de instellingen als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar:

- ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1/2); én
- de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald.

Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een switcher binnen de instelling na één jaar wanneer:

- de actuele instelling in het instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1/2);
- de opleiding in het instroomjaar niet gelijk is aan (instroomjaar +1/2); én
- de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan het diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar.

Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende twee groepen zijn als 'uitval en switch' getypeerd:

- **groep 1: uitval:** uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar +1/2 geen inschrijving in het hoger onderwijs⁶⁸;
- **groep 2: switch:** switch tussen instellingen (de student studeert in instroomjaar +1/2 aan een andere instelling) of switch binnen de instelling (de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding).

Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: groep 2). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje 'uitval en switch': studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten. Voor het bepalen van de status na twee jaar is steeds de opleiding op T1 vergeleken met de opleiding op T3. Hierbij zijn de volgende groepen aangemaakt:

Tabel 7.2: Indeling status na twee jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)

Categorie	Indeling
Niet meetbaar [instroom 2020 en 2021]	-
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 herinschrijver	Volgt nog steeds de opleiding van eerste inschrijving
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 switch	Tenminste 1x geswitcht
Jaar 2 switch, jaar 3 in ho	
Jaar 2 uitval, jaar 3 in ho	Teruggekeerd in het ho na uitval
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 uitval	Binnen 2 jaar uitgevallen
Jaar 2 switch, jaar 3 uitval	
Jaar 2 uitval, jaar 3 uitval	

Studenten de Caribische delen van het Koninkrijk: CBS microdata

Om studenten de Caribische delen van het Koninkrijk zo goed mogelijk te identificeren wordt een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen.⁶⁹ Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor; én
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).⁷⁰

7.3 Omvang van uitval en switch in het eerste studiejaar

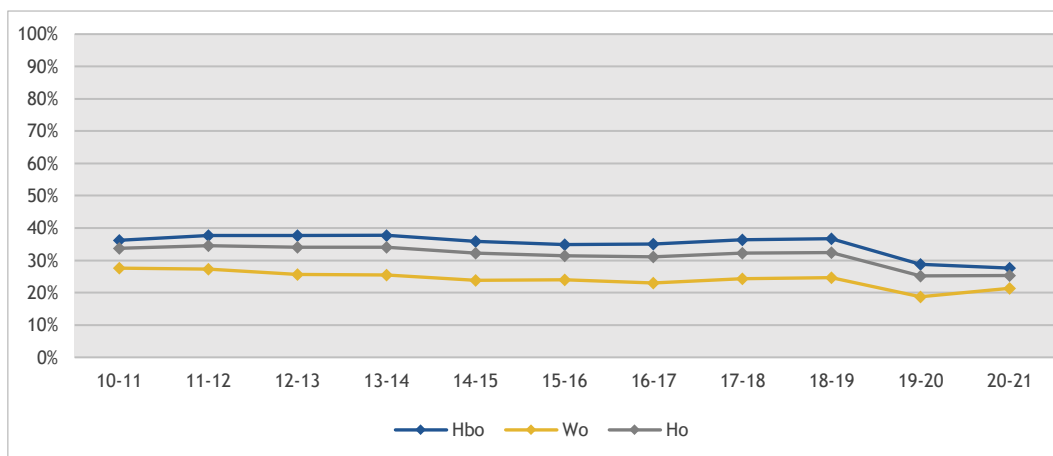
Figuur 7.1 laat zien dat, net als in het voorgaande instroomcohort (2019-2020), een kwart (25%) van de studenten die in 2020-2021 ging studeren, uitviel of switchte. Het ging daarbij om ruim 37.000 eerstejaars ho-studenten die stopten met hun (in eerste instantie gekozen) studie. Dit waren 26.071 hbo-studenten (28% van alle hbo-eerstejaars) en 11.326 wo-studenten (21% van alle ho-eerstejaars).

⁶⁸ Het gaat hier om studenten die niet langer ingeschreven staan in de Nederlandse registers voor bekostigd onderwijs.

⁶⁹ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

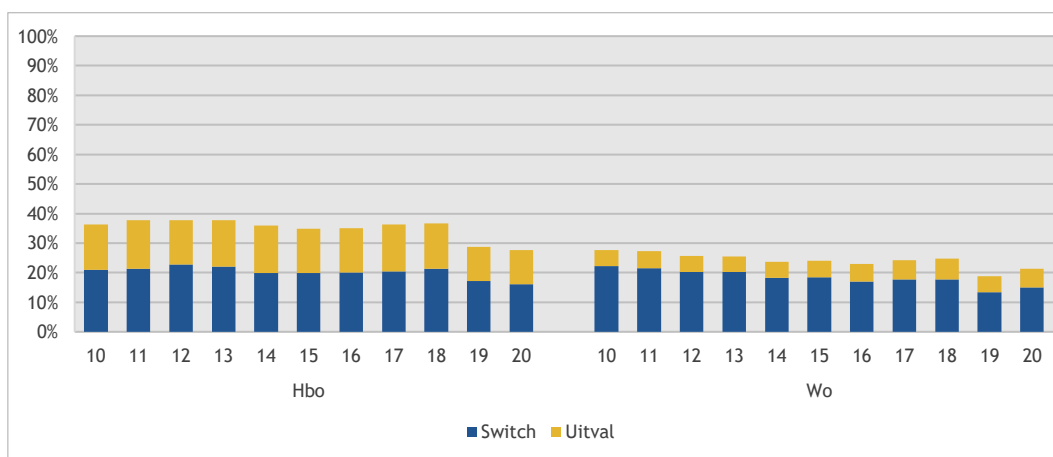
⁷⁰ De leeftijdsgrens van 25 jaar wordt gehanteerd omdat de focus ligt op doorstroom vanuit vervolgonderwijs en niet op postinitiële onderwijsvolgers en ook omdat voornamelijk wordt vergeleken met ba-vt (m.n. 25 j. en jonger).

Ruim 23.000 ho-studenten (16% van alle ho-eerstejaars) uit instroomcohort 2020-2021 kozen in het tweede jaar voor een andere studie in het ho (switch), ruim 14.000 studenten (10% van alle ho-eerstejaars) verlieten het hoger onderwijs (uitval). Onder het voorgaande instroomcohort (2019-2020) was een sterke daling in de uitval en switch te zien. Deze daling was naar alle waarschijnlijkheid een gevolg van de coronamaatregelen: er waren voor studenten weinig alternatieven voor doorstuderen zoals reizen en werken. Ook in 2021 was er sprake van coronamaatregelen. De uitval en switch is dit jaar, ten opzichte van het vorige instroomcohort, in het hbo nagenoeg gelijk gebleven (25%); onder wo-eerstejaars is er sprake van een lichte stijging (2 ppnt.). Het aandeel uitval en switch onder studenten uit het instroomcohort 2020-2021 ligt in hbo zo'n zes procentpunt hoger dan in het wo. Het verschil in uitval en switch tussen wo en hbo is daarmee wederom afgenomen, dit keer met vier procentpunt.

Figuur 7.1: Eerstejaars uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

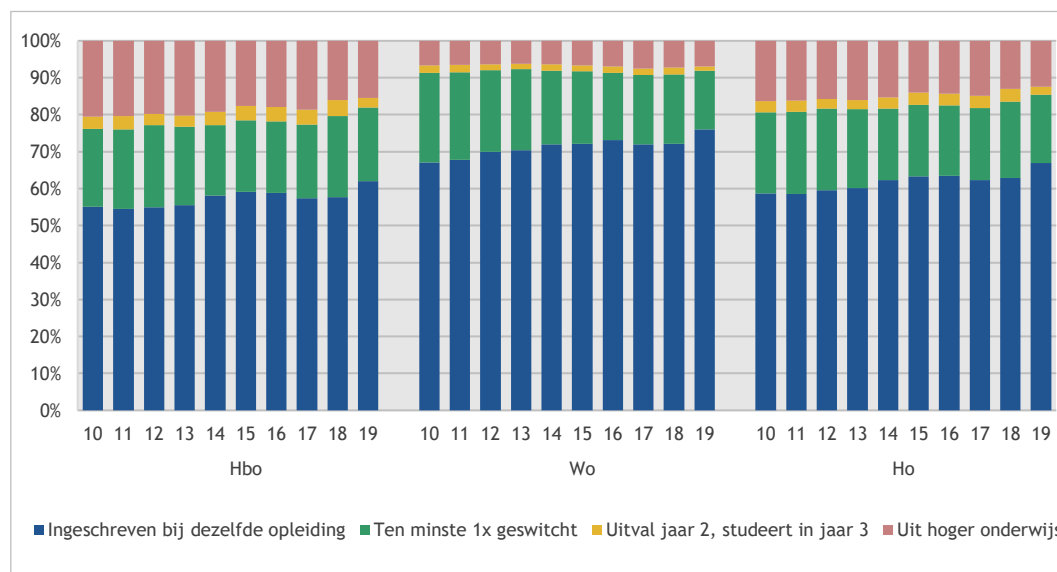
Figuur 7.2 geeft inzicht in de aandelen uitval en switch naar soort hoger onderwijs (hbo en wo). Zo is te zien dat in het hbo aanzienlijk meer studenten uitvallen (12%) dan in het wo (6%). Het verschil in switch is kleiner: zestien procent van de eerstejaars hbo-studenten uit instroomcohort 2020-2021 switcht, tegen vijftien procent van de wo-eerstejaars. Dat verschil is sinds vorig jaar kleiner geworden door zowel een stijging in switch in het wo (van 2 ppnt.) als een daling in switch in het hbo (van 1 ppnt.). Uiteindelijk schrijft ruim zeventig procent van de eerstejaars hbo-studenten en een kleine tachtig procent van de wo-eerstejaars zich opnieuw in voor zijn/haar opleiding. De switch daalde in het hbo met één procentpunt ten opzichte van het voorgaande instroomcohort, de uitval bleef gelijk. In het wo ging het om een stijging van respectievelijk twee en één procentpunt.

Figuur 7.2: Type eerstejaars uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

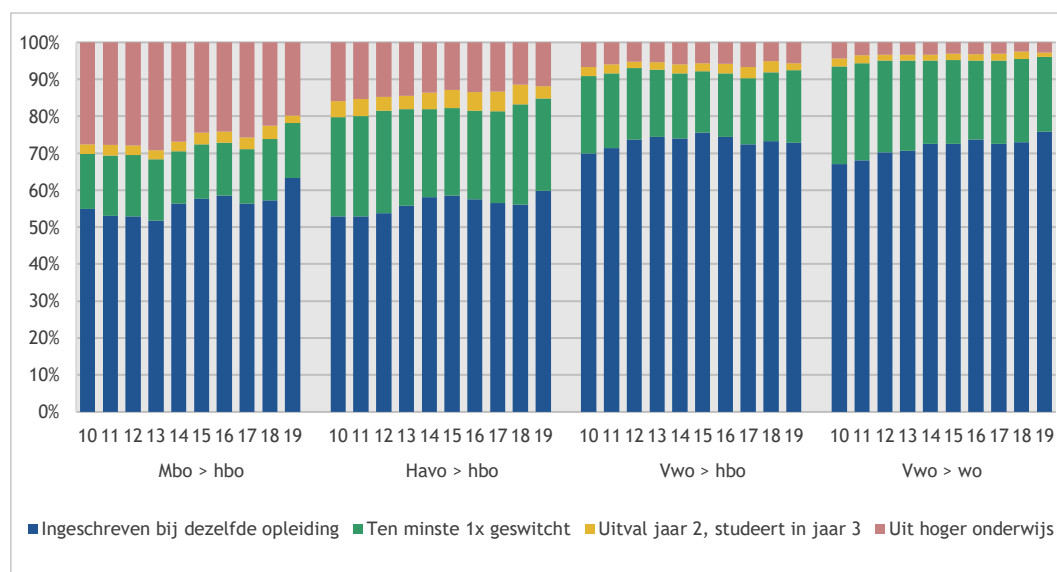
Figuur 7.3 en figuur 7.4 tonen de uitval na twee jaar. Er zijn vier groepen aangemaakt: studenten die na twee jaar nog steeds ingeschreven staan aan de oorspronkelijke opleiding (blauw), studenten die in de eerste twee studiejaren ten minste één keer geswitcht zijn van opleiding (dus ook degenen die na switch weer terugkeren naar de oorspronkelijke opleiding; groen), studenten die uitvielen in het eerste jaar, maar in het derde jaar weer zijn begonnen (geel) en studenten die na twee jaar helemaal uit het ho zijn verdwenen (roze).

In het wo volgen studenten na twee jaar vaker nog steeds de initiële opleiding dan in het hbo; dat was zo in alle voorgaande jaren. In beide onderwijstypen is te zien dat studenten uit cohort 2019-2020 minder vaak zijn uitgevallen of geswitcht na twee jaar dan studenten uit het cohort daarvoor. Deze trend is met enige fluctuatie zichtbaar sinds 2010.

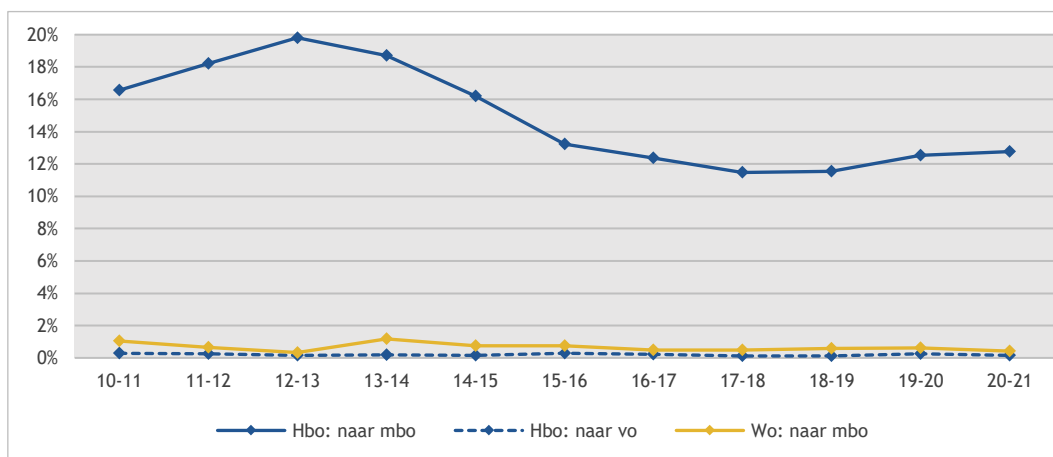
Figuur 7.3: Uitvalstatus na 2 jaar naar soort hoger onderwijs (1cHO, berekening ResearchNed)

Figuur 7.4 laat zien dat studenten met een vwo-opleiding na twee jaar vaker nog aan de initiële opleiding staan ingeschreven dan studenten uit mbo of havo.

Figuur 7.4: Uitvalstatus na 2 jaar naar vooropleiding (1cHO, berekening ResearchNed)

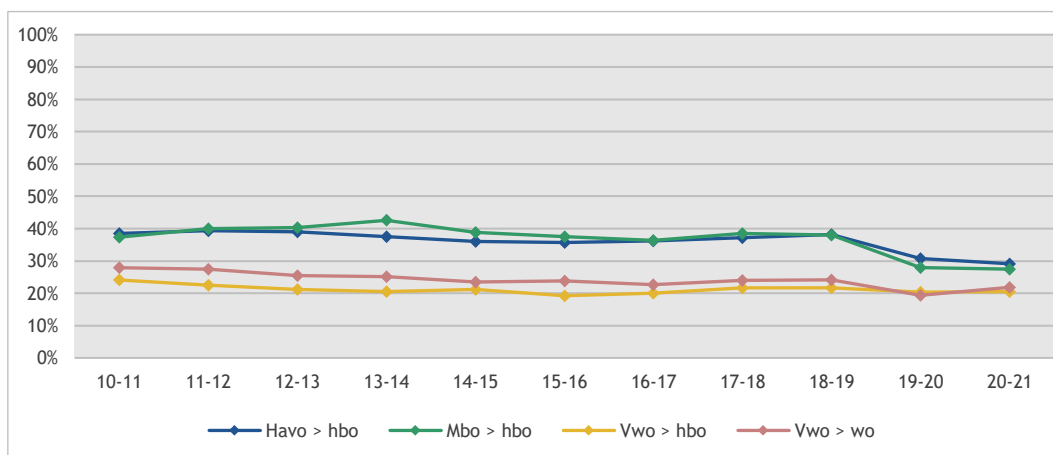
Zoals af te lezen valt uit figuur 7.5, is van de studenten die uitvallen grotendeels onbekend waar zij terechtkomen. Het kan zijn dat deze studenten (die dus een jaar na instroom niet meer in Nederlandse registers van het bekostigd onderwijs voorkomen) helemaal gestopt zijn met studeren, maar ze kunnen ook gestart zijn aan een opleiding in het buitenland. Vergelijkbaar met voorgaande jaren is van 87 procent van de hbo-studenten en nagenoeg honderd procent van de wo studenten onbekend waar ze na uitval terecht zijn gekomen. Een analyse van studenten die wél nog in de Nederlandse registers voor bekostigd onderwijs voorkomen laat zien dat dertien procent van de hbo-uitvallers naar het mbo gaat. Vanuit het wo stapt bijna een half procent van de uitvallers over op het mbo. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met de cijfers van het instroomcohort 2019-2020.

Figuur 7.5: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

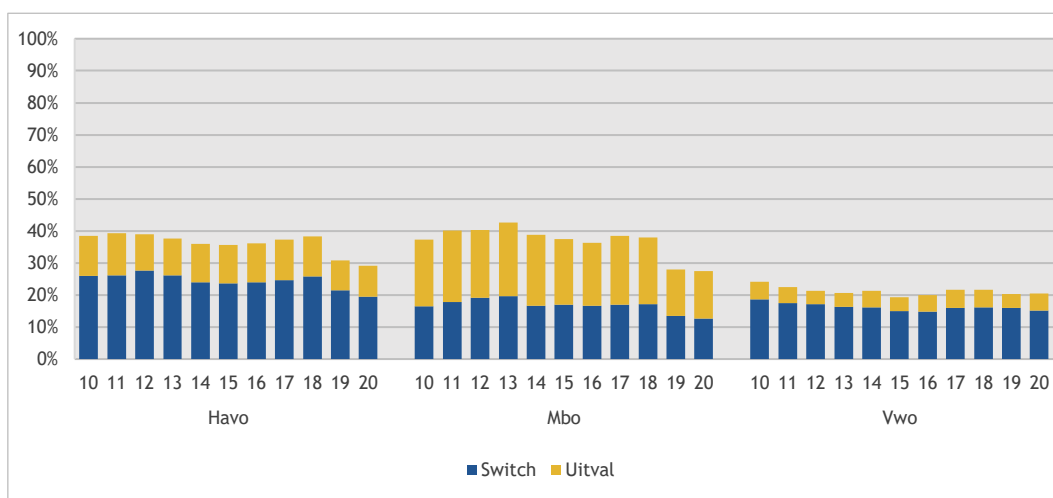
7.4 Uitval en switch naar vooropleiding

Figuur 7.6 maakt de uitval en switch inzichtelijk in relatie tot de vooropleiding. Onder hbo-eerstejaars met een vwo-diploma is de uitval en switch het laagst, op de voet gevolgd door wo-eerstejaars met een soortgelijk diploma (instroomcohort 2020-2021, resp. 21 en 22%). Er vallen dus iets meer eerstejaarsstudenten met een vwo-diploma uit in het wo dan in het hbo; dit was, op het vorige instroomcohort na, al jaren de trend. De uitval en switch van studenten met een vwo-diploma is daarmee voor studenten in het hbo nagenoeg gelijk gebleven; in het wo is deze iets gestegen (2 ppnt.). Uitval en switch onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma nam sinds 2013-2014 af. Eenzelfde ontwikkeling was zichtbaar voor eerstejaars met een havo-diploma. Na een lichte stijging (2 ppnt. mbo en 1 ppnt. havo) in instroomcohort 2017-2018, was er vorig jaar sprake van een forste daling van tien procentpunt naar 28 procent (mbo) en zeven procentpunt naar 31 procent (havo). Dit jaar betreft deze daling respectievelijk één en twee procentpunt.

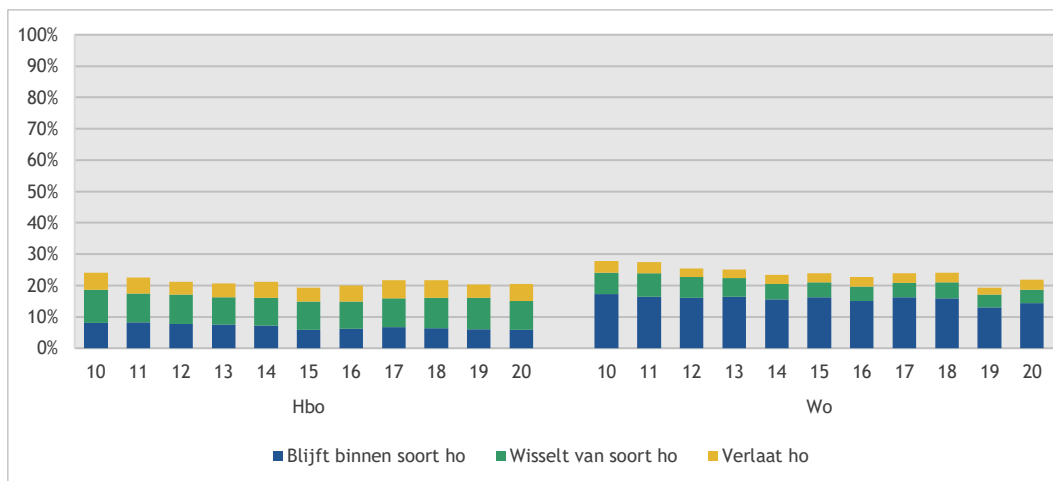
Figuur 7.6: Eerstejaars uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

De uitval uit het hoger beroepsonderwijs is na een forse afname in voorgaand jaar onder het instroomcohort 2020-2021 nagenoeg gelijk gebleven. Onder eerstejaarsstudenten (instroomcohort 2020-2021) afkomstig uit het vwo is een lichte stijging in de uitval te zien van één procentpunt; de uitval van eerstejaars afkomstig van het havo en mbo is gelijk gebleven. Het aandeel dat switcht is onder alle drie de groepen zeer minimaal (rond de 1 ppnt.) verder gedaald (zie figuur 7.7). De uitval onder eerstejaars hbo-studenten met een mbo-diploma is het hoogst (15%), gevolgd door studenten met een havo-diploma (10%) en studenten met een vwo-diploma (5%). Bij zowel eerstejaars met een havo- als een vwo-diploma is het aandeel dat switcht (resp. 20 en 15% voor instroomcohort 2020-2021) aanzienlijk hoger dan het aandeel dat uitvalt (resp. 10 en 5%). Bij eerstejaars hbo-studenten met een mbo-diploma is het beeld omgekeerd: de uitval van eerstejaars uit instroomcohort 2020-2021 bedraagt vijftien procent, het aandeel dat switcht ligt met dertien procent iets lager. In vergelijking met het vorige instroomcohort zien we onder eerstejaars met een havo-diploma dat ruim zeventig procent zich opnieuw inschrijft in het tweede jaar; een stijging van twee procentpunt. Onder eerstejaars met een mbo-diploma bedraagt deze stijging één procentpunt naar 73 procent herinschrijvers. Onder de groep eerstejaars met een vwo diploma is dit aandeel gelijk gebleven op ongeveer tachtig procent.

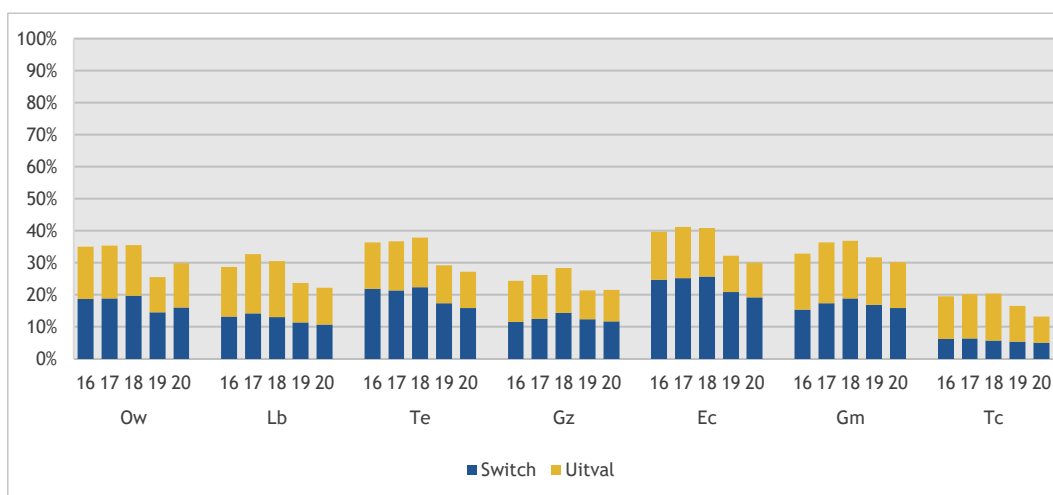
Figuur 7.7: Type uitval en switch van eerstejaars hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

We zagen zojuist al dat de uitval van eerstejaars met een vwo-diploma relatief laag is. Verschillen in totale uitval en switch tussen vwo'ers die in het hbo of wo gaan studeren zijn nihil: van beide groepen eerstejaars uit cohort 2012-2021 zet ruim twintig procent de initiële opleiding in het tweede jaar niet voort (figuur 7.8). Vwo-gediplomeerden kunnen binnen het ho voor zowel een hbo- als wo-opleiding kiezen. De balkjes 'wisselt van soort ho' in onderstaande figuur 7.8 laten zien welk deel van de hbo-eerstejaars alsnog gekozen heeft voor het wo en andersom. Het percentage hbo-eerstejaars met een vwo-diploma dat na het eerste jaar switch van hbo naar wo is licht gedaald ten opzichte van vorig jaar (met 1 ppnt.) en betreft negen procent. Andersom bedraagt het percentage ho-eerstejaars met een vwo-diploma dat switch van wo naar hbo net als voorgaand jaar vier procent. Het aandeel vwo-gediplomeerden dat het hoger onderwijs geheel verlaat is voor zowel het hbo als het wo afgelopen jaar, na een lichte daling van één procentpunt onder het voorgaande instroomcohort, nu weer met één procentpunt gestegen (naar resp. 5,4% en 3,1%).

Figuur 7.8: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

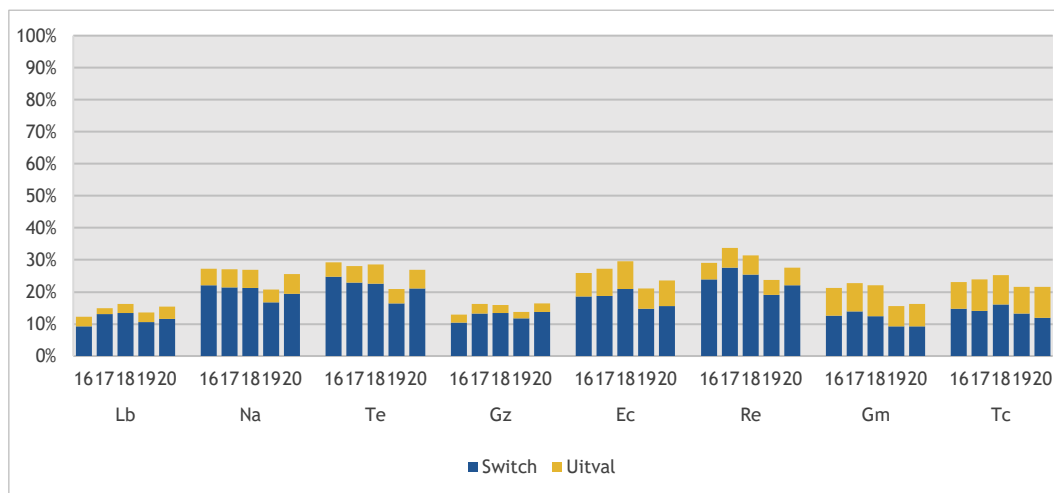
De switch en uitval van eerstejaars hbo-studenten wordt in onderstaande figuur 7.9 uitgesplitst naar hbo-sector voor de laatste vijf instroomcohorten. De daling in uitval en switch die vorig jaar plaatsvond, werkte door in alle sectoren. We zien nu (instroomcohort 2020-2021) dat de uitval en switch in de sectoren Onderwijs en Gezondheidszorg weer licht gestegen zijn ten opzichte van voorgaand instroomcohort (resp. 3 en 2 ppnt. en 1 ppnt.). In de overige sectoren zijn de uitval en switch juist gelijk gebleven of nog iets verder gedaald ten opzichte van het vorige instroomcohort. De uitval in de sector Taal & Cultuur daalde het sterkst, met drie procentpunt ten opzichte van het vorige cohort. De switch daalde het sterkst in de sectoren Techniek en Economie (met 2 ppnt.). De uitval en switch is het hoogst in de sectoren Onderwijs, Economie en Gedrag & Maatschappij (allen 30%), gevolgd door de sector Techniek (27%). De sector Taal & Cultuur kent traditiegetrouw de laagste uitval & switch (13%), gevolgd door Gezondheidszorg en Landbouw (beiden 22%).

Figuur 7.9: Type uitval en switch van eerstejaars uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

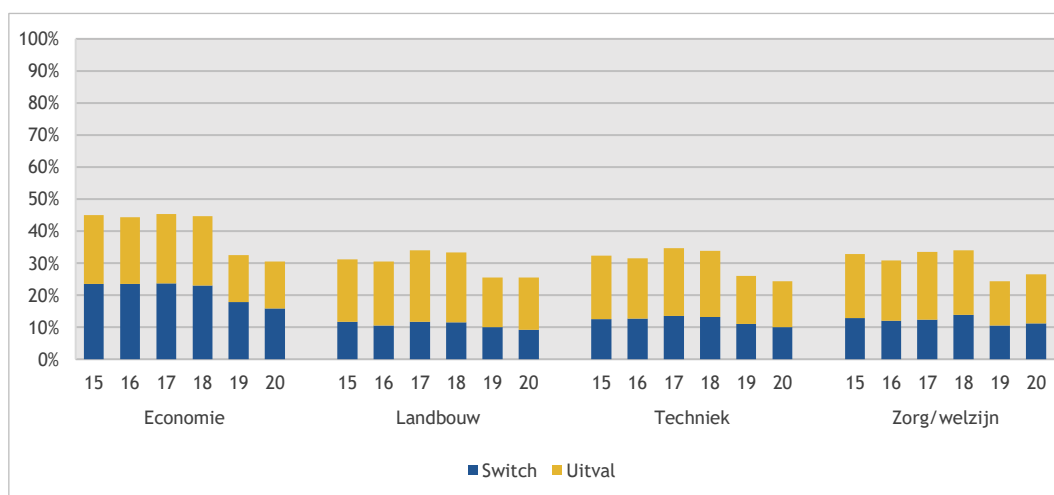
Ook in het wo zijn er verschillen in uitval en switch tussen sectoren (figuur 7.10). In het wo is de daling in de uitval en switch die zich onder het voorgaande instroomcohort voordeed in de meeste sectoren omgezet in een lichte stijging. De uitval en switch is net als in voorgaande jaren het hoogst onder rechtenstudenten (28%). De uitval nam met één procentpunt toe, de switch met drie procentpunt. In de sector Techniek is de uitval en switch inmiddels nagenoeg even hoog: ruim een kwart (27%) van de wo-studenten in deze sector vervolgt de initieel gekozen opleiding niet (de switch nam toe met 5 ppnt., de uitval steeg met 1 ppnt.). In de sectoren Landbouw, Gezondheidszorg en Gedrag & Maatschappij ligt de uitval van wo-eerstejaars uit instroomcohort 2021-2021 het laagst; respectievelijk vijftien en zestien procent.

In vrijwel alle drie de sectoren was er sprake van een lichte stijging in uitval en switch in vergelijking met het vorige cohort. In de sector Taal & Cultuur, die in de jaren voorafgaand aan de sterke daling behoorde tot de sectoren met een hogere uitval en switch, was dit jaar als enige sprake van een (lichte) verdere daling in de switch met één procentpunt (uitval steeg met 1 ppnt.). Binnen sectoroverstijgende opleidingen (niet opgenomen in de figuur) is de uitval en switch gelijk gebleven in vergelijking met voorgaand instroomcohort (14%).

Figuur 7.10: Type uitval en switch van eerstejaars uit wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

Figuur 7.11 laat de uitval en switch zien, gelet op sector waarbinnen hbo-studenten eerder hun mbo-diploma behaalden. We zien dat de uitval en switch nog steeds het hoogst (30%) is onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma in de sector Economie, maar dat er ook dit jaar nog sprake is van een daling ten opzichte van het voorgaande instroomcohort (met 3 ppnt., met name daling in switch). Studenten met een mbo-diploma uit de sector Zorg & Welzijn laten een lichte toename zien in zowel de uitval als switch ten opzichte van voorgaand cohort (1 ppnt., naar 27% in totaal). Onder hbo-studenten met een diploma uit de sector Landbouw is een toename van één procentpunt te zien voor wat betreft uitval. Hbo-eerstejaars met een diploma uit de sector Techniek zijn het vaakst herinschrijvers (een aandeel van 76%).

Figuur 7.11: Type uitval switch van eerstejaars mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

De uitval- en switchpercentages van studenten vanuit een bepaalde mbo-sector naar hbo-sector zijn weergegeven in tabel 7.3 voor de instroom in 2019-2020 en 2020-2021. De gemiddelde uitval en switch (gecumuleerd) was in het vorige instroomcohort (2019-2020) 28 procent en is dit jaar met één procentpunt gedaald naar 27 procent.

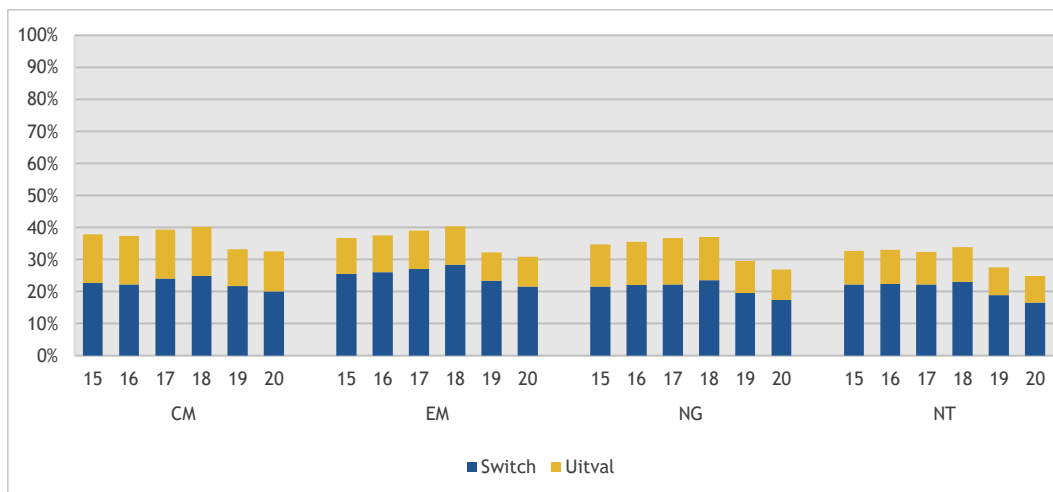
Eerstejaars met een mbo-diploma uit de sector Economie vallen relatief vaak uit of switchen in de hbo-sectoren Onderwijs (39%), Techniek (36%), Gedrag & Maatschappij (33%) en Gezondheidszorg (31%). Ten opzichte van het instroomcohort 2019-2020 is bij de groep hbo-eerstejaars met een mbo-diploma gemiddeld gezien sprake van een stijging van vier procentpunt in de uitval en switch binnen de (hbo-)sector onderwijs. Met name studenten afkomstig uit de (mbo-)sector Zorg & Welzijn vallen binnen de hbo-sector Onderwijs vaker uit of switchen vaker. Binnen de overige (hbo-)sectoren is de uitval en switch juist gedaald; het sterkst bij eerstejaars met een mbo-diploma die terechtkomen in de sectoren Gedrag & Maatschappij, Taal & Cultuur en Techniek (resp. 7 en 4 ppnt.). Hbo-studenten met een mbo-diploma uit de sector Landbouw, switchen of vallen relatief vaker uit in de sector Taal & Cultuur hbo. Voor studenten uit de sector Techniek mbo is dat de hbo-sector Economie en voor studenten die een mbo-diploma Zorg & Welzijn hebben geldt dat zij relatief vaak uitvallen in de hbo-sectoren Techniek en Economie (resp. 40 en 36%).

Tabel 7.3: Eerstejaars uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2019 en 2020)

	Naar hbo-sector:													
	Onderwijs		Landbouw		Techniek		Gezondheidszorg		Economie		Gedrag en Maatschappij		Taal en Cultuur	
Van mbo-sector:	19-20	20-21	19-20	20-21	19-20	20-21	19-20	20-21	19-20	20-21	19-20	20-21	19-20	20-21
Economie														
Switch	19%	17%	11%	9%	19%	20%	17%	16%	18%	16%	15%	12%	3%	5%
Uitval	18%	22%	15%	8%	17%	16%	12%	15%	14%	13%	21%	22%	10%	7%
Gecumuleerd	36%	39%	26%	17%	36%	36%	30%	31%	32%	29%	36%	33%	13%	12%
Landbouw														
Switch	10%	9%	6%	8%	18%	10%	5%	6%	11%	15%	22%	8%	18%	14%
Uitval	20%	24%	15%	18%	22%	18%	13%	12%	10%	11%	19%	12%	9%	29%
Gecumuleerd	30%	33%	21%	26%	40%	28%	18%	18%	21%	27%	41%	20%	27%	43%
Techniek														
Switch	13%	14%	7%	9%	9%	8%	11%	11%	17%	15%	13%	11%	6%	6%
Uitval	16%	17%	14%	14%	15%	14%	22%	13%	16%	17%	19%	16%	9%	6%
Gecumuleerd	29%	31%	21%	23%	24%	23%	33%	24%	33%	32%	31%	27%	15%	13%
Zorg/welzijn														
Switch	9%	13%	14%	9%	27%	21%	7%	8%	23%	19%	9%	9%	4%	4%
Uitval	12%	16%	18%	12%	17%	19%	12%	12%	14%	17%	17%	17%	6%	6%
Gecumuleerd	21%	29%	32%	21%	44%	40%	20%	20%	37%	36%	26%	26%	10%	10%

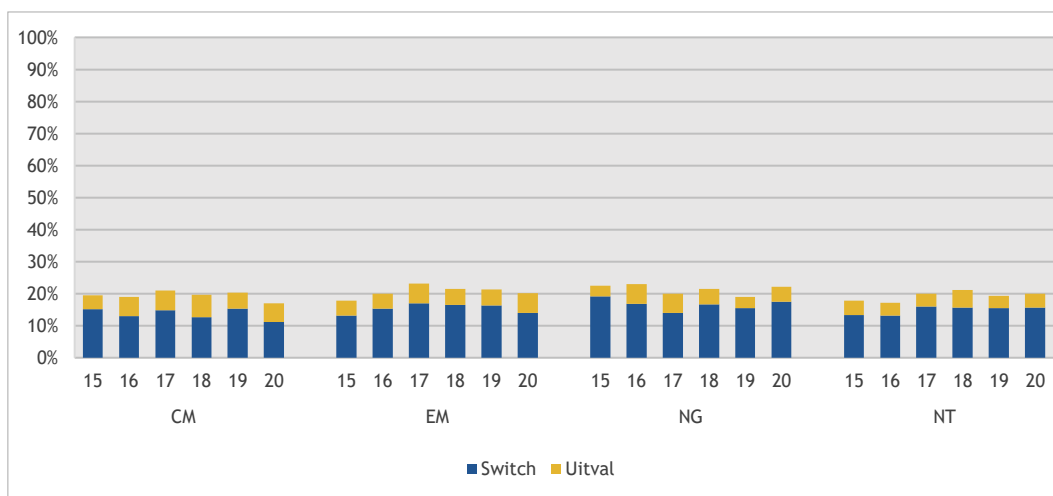
Figuur 7.12 tot en met figuur 7.14 tonen de uitval en switch naar eindexamenprofielen van studenten uit havo en vwo.⁷¹ Hbo-eerstejaars met een havo-diploma Cultuur & Maatschappij (CM) en Economie & Maatschappij (EM) kennen de hoogste uitval en switch (resp. 33 en 31%). Hier is sprake van een lichte daling ten opzichte van vorig jaar (1 ppnt.). Studenten met een Natuur & Gezondheid (NG) of een Natuur & Techniek (NT) profiel kennen een uitval en switch van respectievelijk 27 en 25 procent; in beide groepen daalde dit percentage met drie procentpunt. Voor alle vier de profielen geldt dat de daling met name veroorzaakt werd door een daling in de switch. Voor alle vier de profielen is het aandeel dat switcht groter dan het aandeel dat uitvalt uit het hbo. Voor CM-studenten is in het laatste jaar de uitval, net als in instroomcohort 2019-2020, het hoogst (12%).

71 De combinatieprofielen zijn als volgt ingedeeld: em/cm = em; ng/cm en ng/em = ng; nt/cm, nt/em en nt/ng = nt.

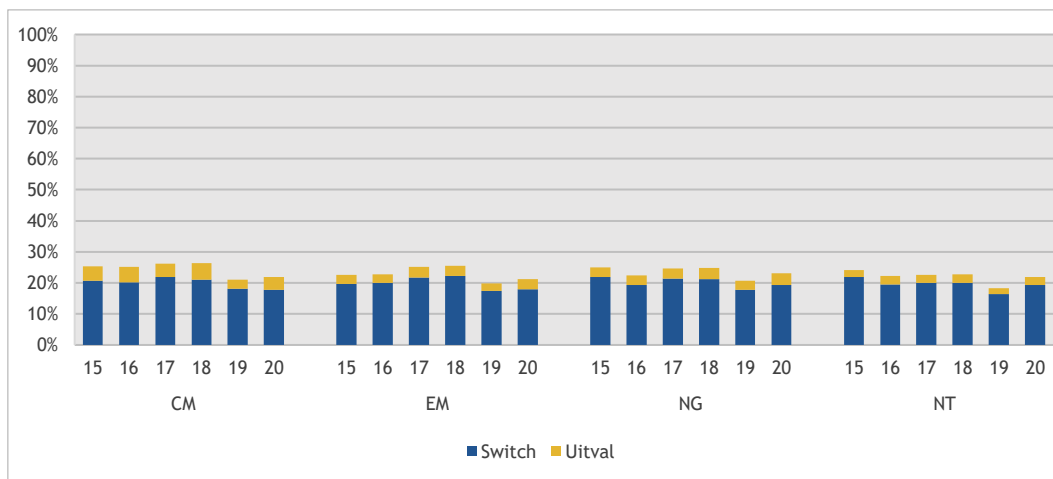
Figuur 7.12: Type uitval en switch van eerstejaars havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

De totale uitval en switch onder hbo-studenten met een vwo-diploma is het laagst onder studenten met een vwo-diploma EM of NT (20%). Dit percentage is nagenoeg onveranderd. Onder hbo-eerstejaars met een CM-diploma is de uitval en switch ten opzichte van vorig jaar met drie procentpunten gedaald (naar 17%). Tegelijkertijd is de uitval en switch van hbo-eerstejaars met een NG-diploma juist met drie procentpunten gestegen (naar 22%). De uitval en switch samen wordt voor alle hbo-studenten met een vwo-diploma voor het overgrote deel bepaald door switch; er is dus weinig uitval in deze groep (figuur 7.13).

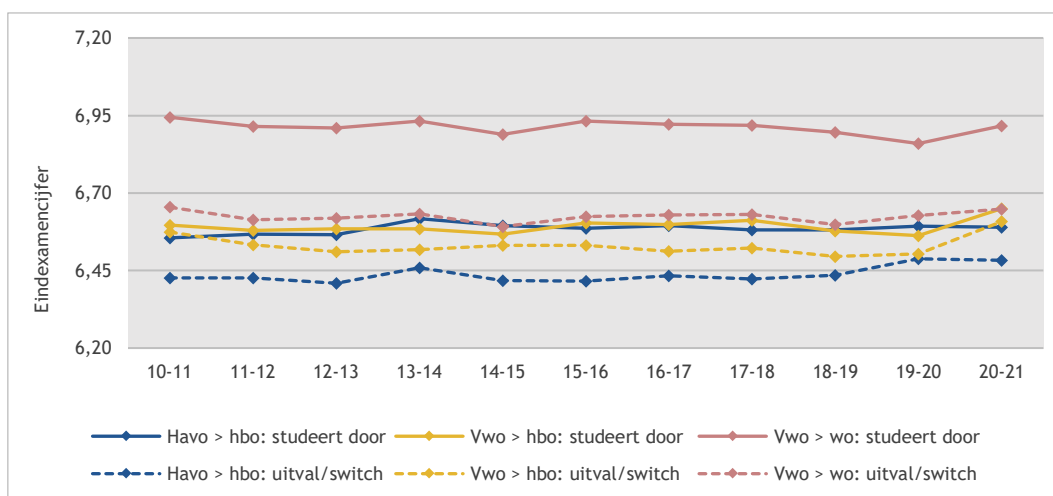
Figuur 7.13: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

Studenten met een vwo-diploma kunnen uiteraard ook instromen in het wo; de uitval en switch in deze groep zien we terug in figuur 7.14. We zien voor alle profielen dat het aandeel studenten dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft aan dezelfde opleiding op dezelfde instelling (licht) gedaald is ten opzichte van het vorige instroomcohort. De daling was het hoogst (4 ppnt.) onder vwo'ers met een NT-profiel en dat zat met name in een afname van de switch (-3 ppnt.). Het aandeel herinschrijvers is het hoogst onder studenten met een EM-profiel (79%). Het aandeel herinschrijvers vanuit de profielen CM, NT en NG bedroeg respectievelijk 78, 78 en 77 procent. Het aandeel uitvallers is binnen deze groepen aanzienlijk kleiner dan de switch; voor de richtingen CM, EM, NG en NT bedroeg de uitval respectievelijk vier, drie, vier en drie procent.

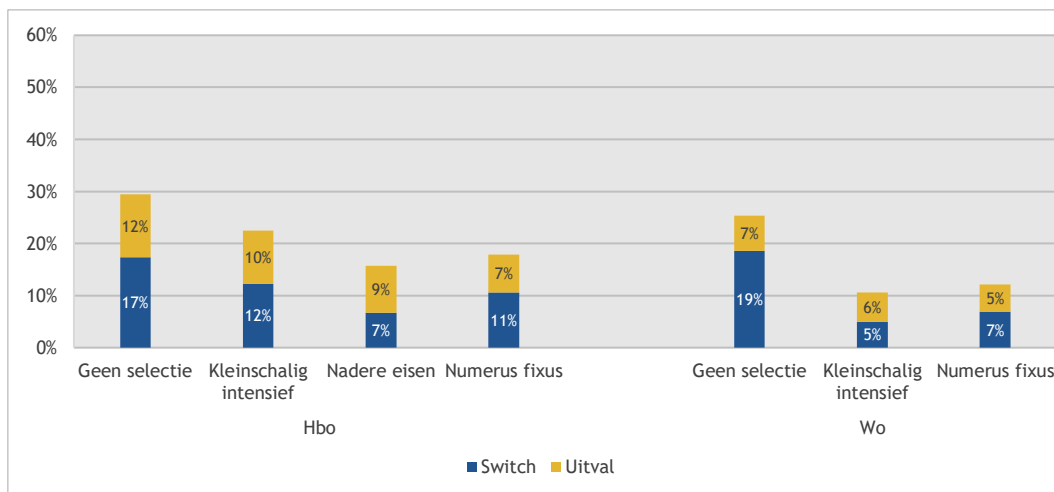
Figuur 7.14: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)

Figuur 7.15 laat de uitval en switch van zowel studenten met een havo- als vwo-diploma zien, afgezet tegen het gemiddelde eindexamencijfer. Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al vijftien jaar het geval. Het verschil in eindexamencijfer tussen uitvallers/switchers en herinschrijver is net als in voorgaande jaren het grootst bij studenten die van het vwo naar het wo zijn gegaan (0,27 ppnt.) en het kleinst bij vwo'ers die naar het hbo zijn gegaan (0,04 ppnt.).

Figuur 7.15: Eerstejaars uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

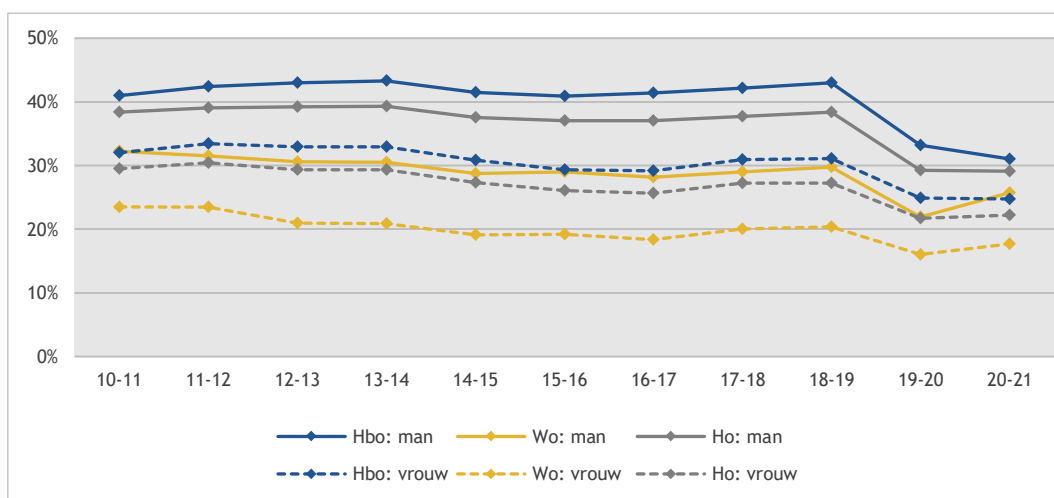
Figuur 7.16 laat zien dat bij opleidingen waar sprake is van selectie de uitval en switch lager zijn dan bij opleidingen die hier geen gebruik van maken. Binnen de verschillende soorten selectie verschilt wel het aandeel dat uitvalt en switcht. Er worden vier soorten selectie onderscheiden: geen selectie, intensief kleinschalig onderwijs (met name University colleges), opleidingen met nadere/aanvullende eisen (met name kunstopleidingen) en opleidingen met een numerus fixus. Opleidingen met een numerus fixus zijn opleidingen die een maximum aantal studenten, een numerus fixus, hanteren. Om te mogen aanmelden moeten studenten voldoen aan een aantal voorwaarden. Deze selectie kan in het geval van decentrale selectie bijvoorbeeld een toelatingstoets inhouden en/of een aantal non-cognitieve testen. Ook kan het zijn dat studenten hun cijferlijst moeten doorgeven. De uitval is zowel in het hbo als in het wo het laagst bij numerusfixusopleidingen (resp. 7 en 5%). In het hbo is switch het laagst bij opleidingen met nadere eisen (7%), in het wo is deze het laagst bij intensief kleinschalig onderwijs (5%). Deze studenten hebben zich moeten inspannen om een schaarse plek te bemachtigen en zijn mogelijk ook extra gemotiveerd om hun opleiding succesvol af te ronden.

Figuur 7.16: Eerstejaars uitval en switch in hbo en wo naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO 2020-2021)

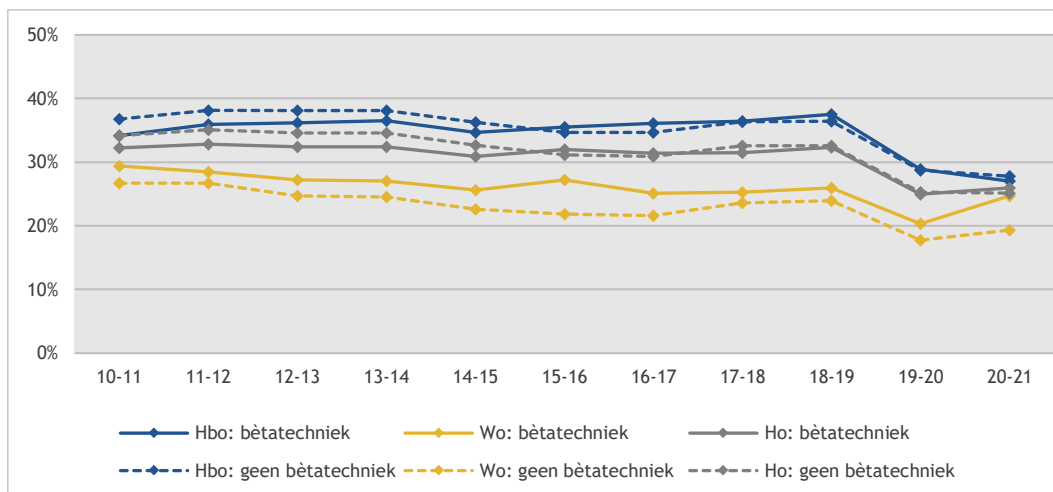
7.5 Uitval en switch naar achtergrondkenmerken

Deze paragraaf gaat in op de samenhang tussen achtergrondkenmerken en uitval en switch. Zo laat figuur 7.17 duidelijk zien dat de uitval en switch bij vrouwen over het algemeen lager is dan bij mannen; een verschil van zeven procentpunt (resp. 22 en 29% uitval en switch). Het verschil in uitval en switch naar geslacht is voor het instroomcohort 2020-2021 met acht procentpunt het grootst in het wo. Van de mannen valt iets meer dan een kwart (26%) procent uit, bij de vrouwen is dat bijna achttien procent. De uitval en switch is, zoals eerder gezegd, licht toegenomen in het wo. De uitval en switch is daarbij het hardst toegenomen onder mannen in het wo (een stijging van 4 ppnt.); bij vrouwen in het wo bedroeg de stijging twee procentpunt.

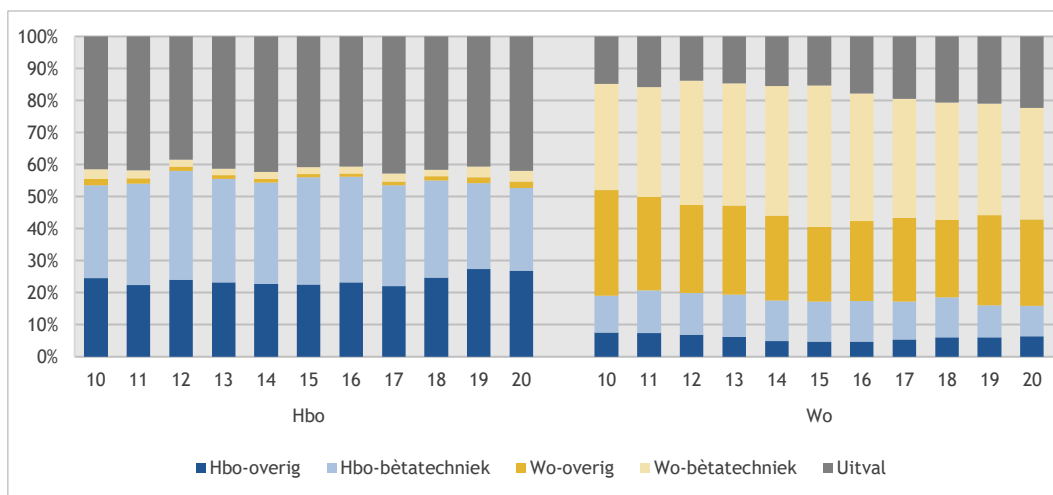
Figuur 7.17: Eerstejaars uitval en switch (%) naar geslacht en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Gemiddeld gezien schrijven ongeveer evenveel studenten die een bètatechnische opleiding volgen zich in het volgende jaar opnieuw in voor de oorspronkelijke opleiding als studenten die geen bètatechnische opleiding volgen (resp. 74 en 75%). Figuur 7.18 laat echter zien dat de uitval en switch onder bètatechnische studenten in het wo vijf procentpunt hoger ligt dan onder niet-bètatechnische wo-studenten. Ten opzichte van voorgaand instroomcohort is de uitval van bètatechnische wo-studenten toegenomen met vier procentpunt, waar de uitval van niet bètatechnische eerstejaars in het wo met twee procentpunt toenam. Onder hbo-eerstejaars is de uitval van zowel bètatechnische en niet bètatechnische studenten licht afgenomen (met resp. 2 en 1 ppnt.).

Figuur 7.18: Eerstejaars uitval en switch (%) uit bètatechniek en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Figuur 7.19 laat zien in hoeverre studenten die uitvallen uit hun bètatechnische opleiding in het tweede jaar toch weer een bètatechnische opleiding kiezen. Deze cijfers verschillen nauwelijks van voorgaand instroomcohort. Ruim veertig procent (42%) van de hbo-eerstejaars die na start in een bètatechnische opleiding uitvalt of switcht, verlaat het hoger onderwijs. Onder wo-studenten ligt dit percentage met 22 procent aanzienlijk lager. Van studenten die uit een bètatechnische hbo-opleiding afkomstig zijn en uitvallen of switchen, komt ruim een kwart (26%) wederom terecht in een bètatechnische opleiding en een nagenoeg even groot deel in overige opleidingen (27%). Een klein deel van hen stroomt in bij een wo-studie (5%, waarvan 3% in een bètatechnische wo-studie). Van de wo-eerstejaars afkomstig uit een bètatechnische opleiding, stroomt het grootste deel (35%) in op een andere bètatechnische wo-opleiding en een kleine dertig procent (27%) stroomt in op een overige wo-opleiding. Van studenten die in eerste instantie geen bètatechnische opleiding volgden (maar hier wel voor hadden kunnen kiezen, zo'n 2.800 studenten), switcht ruim een kwart (28%) in tweede instantie wel naar een bètastudie (niet in figuur). Dit percentage is drie procentpunten gedaald ten opzichte van vorig jaar.

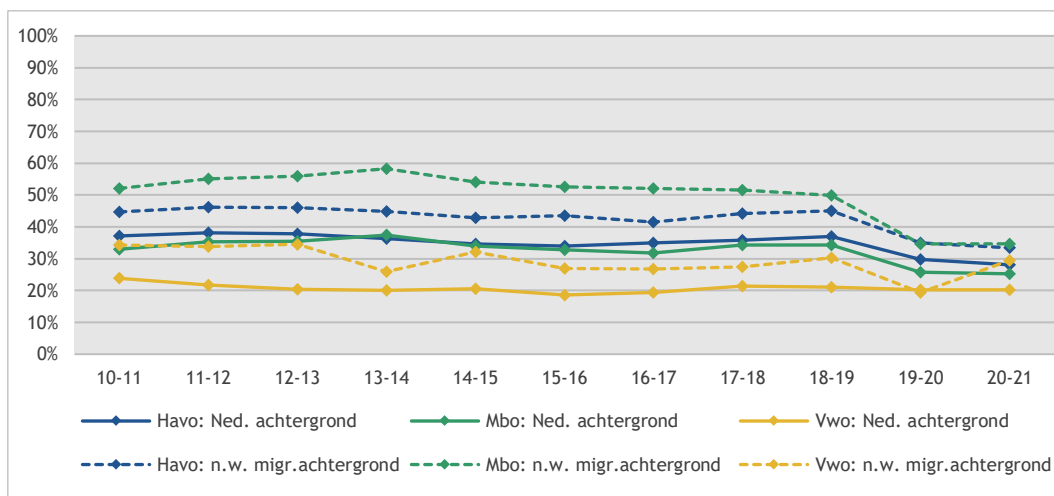

Figuur 7.19: Bètatechniekkeuze in t+1 van uitsluitend eerstejaars uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Figuur 7.20 laat de uitval en switch in het hbo zien, uitgesplitst naar studenten met een niet-westerse migratieachtergrond⁷² en studenten met een Nederlandse achtergrond.

⁷² We gebruiken hiervoor de definitie van het CBS, zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond> voor meer informatie.

Studenten met een westerse migratieachtergrond zijn hier achterwege gelaten. Daarnaast is er een uitsplitsing gemaakt naar vooropleiding. Lange tijd was het zo dat de uitval en switch onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, hoger was dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Bij hbo-eerstejaars uit het instroomcohort 2019-2020 zagen we dat de uitval en switch onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en een vwo-diploma één procentpunt lager was dan onder studenten uit hun directe vergelijkingsgroep. We zien onder hbo-eerstejaars uit het instroomcohort 2020-2021 een toename van de uitval/switch van tien procentpunt onder studenten met een vwo-diploma met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarmee zit deze groep weer op het niveau van vóór voorgaand cohort. Het verschil tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond is het kleinst onder hbo-eerstejaars afkomstig van het havo. Van de studenten die instromen in het hbo met een havo-diploma, is de uitval en switch onder zowel studenten met als zonder een niet-westerse migratieachtergrond gedaald met twee procentpunt (resp. 33 en 28%). De uitval en switch onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma, is voor zowel voor studenten met als zonder niet-westerse migratieachtergrond gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (resp. 35 en 25%).

Figuur 7.20: Eerstejaars uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Figuur 7.21 laat de uitval en switch voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond uit het hbo per vooropleiding verder opgesplitst zien. Hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond switchten vaker, ongeacht hun vooropleiding (figuur 7.21). Hbo-eerstejaars met een niet-westerse migratieachtergrond afkomstig uit het mbo en vwo vallen bovendien vaker uit dan hun directe vergelijkingsgroep. Enkel hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond afkomstig van het havo vallen minder vaak uit (8%, een verschil van 2 ppnt.). De totale uitval en switch onder hbo-studenten die met een havo-diploma zijn ingestroomd is hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 33 en 28%, verschil van 5 ppnt. is gelijk aan voorgaand cohort). De totale uitval en switch is licht gedaald.

Onder hbo-studenten met een mbo-diploma is eveneens de uitval en switch hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder Nederlandse studenten (resp. 35 en 25%). Het verschil tussen beide groepen nam toe tot aan instroomcohort 2011-2012, waarna het stabiliseerde rond de twintig procentpunt. Sinds cohort 2017-2018 wordt het gat weer kleiner en komt het verschil uit op negen procentpunt (vergelijkbaar met voorgaand instroomcohort). Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is de switch hoger dan de uitval (resp. 18 en 16%), bij studenten met een Nederlandse achtergrond is dit net andersom (resp. 11 en 14%).

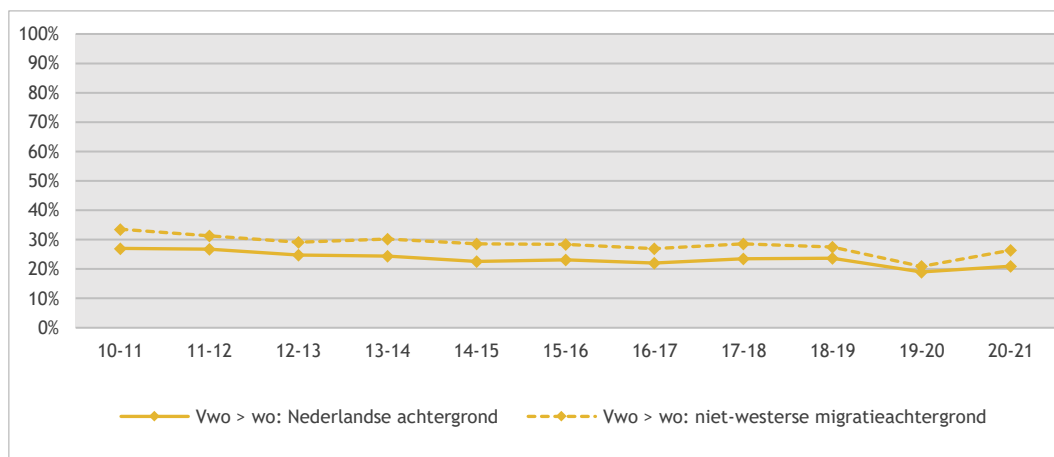
Van de studenten die met een vwo-diploma starten in het hbo is zowel de uitval als switch hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder hun directe vergelijkingsgroep. Het verschil in het aandeel uitval en switch tussen beide groepen fluctueert al jaren tussen de zes en dertien procentpunt en is dit jaar weer toegenomen naar negen procentpunt. Onder hbo-eerstejaars met een vwo-diploma met een niet-westerse migratieachtergrond is sprake van een stijging in zowel switch (7 ppnt.) als uitval (3 ppnt.) naar respectievelijk 21 en acht procent, terwijl de switch en uitval onder studenten met een Nederlandse achtergrond beiden met één procentpunt afnamen naar respectievelijk vijftien en vijf procent.

Figuur 7.21: Eerstejaars uitval/switch hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

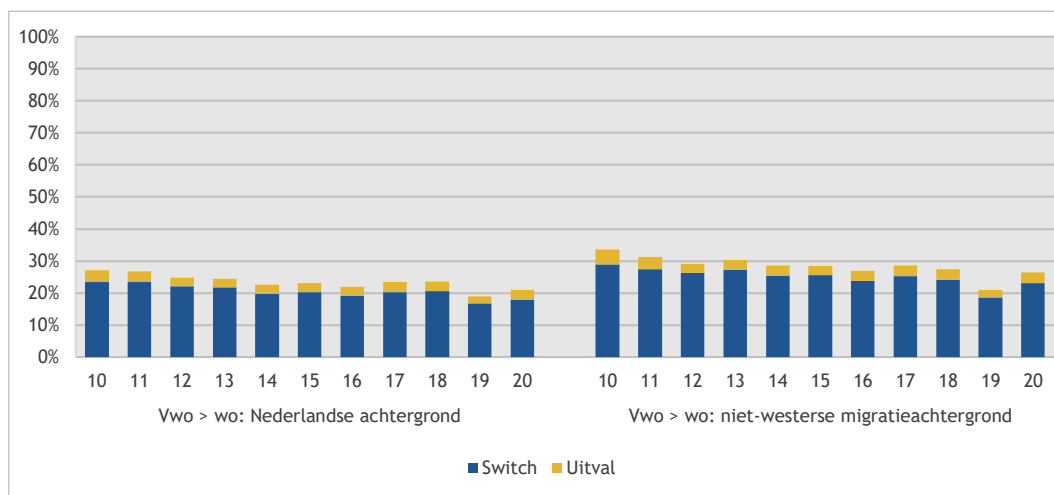
De verschillen in uitval en switch tussen wo-studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond zijn kleiner dan die in het hbo (zie figuur 7.22). Van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond schrijft bijna 74 procent zich het opvolgende jaar weer in voor dezelfde opleiding, onder studenten met een Nederlandse achtergrond is dit bijna tachtig (79) procent. Het verschil tussen beide groepen werd sinds instroomcohort 2015-2016 steeds kleiner en was in voorgaand jaar nog slecht twee procentpunt.

Onder instroomcohort 2020-2021 is het verschil weer iets opgelopen naar zes procentpunt. Met name onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond steeg de uitval en switch, met zes procentpunt (t.o.v. een stijging van 2 ppnt. in de directe vergelijkingsgroep).

Figuur 7.22: Eerstejaars uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

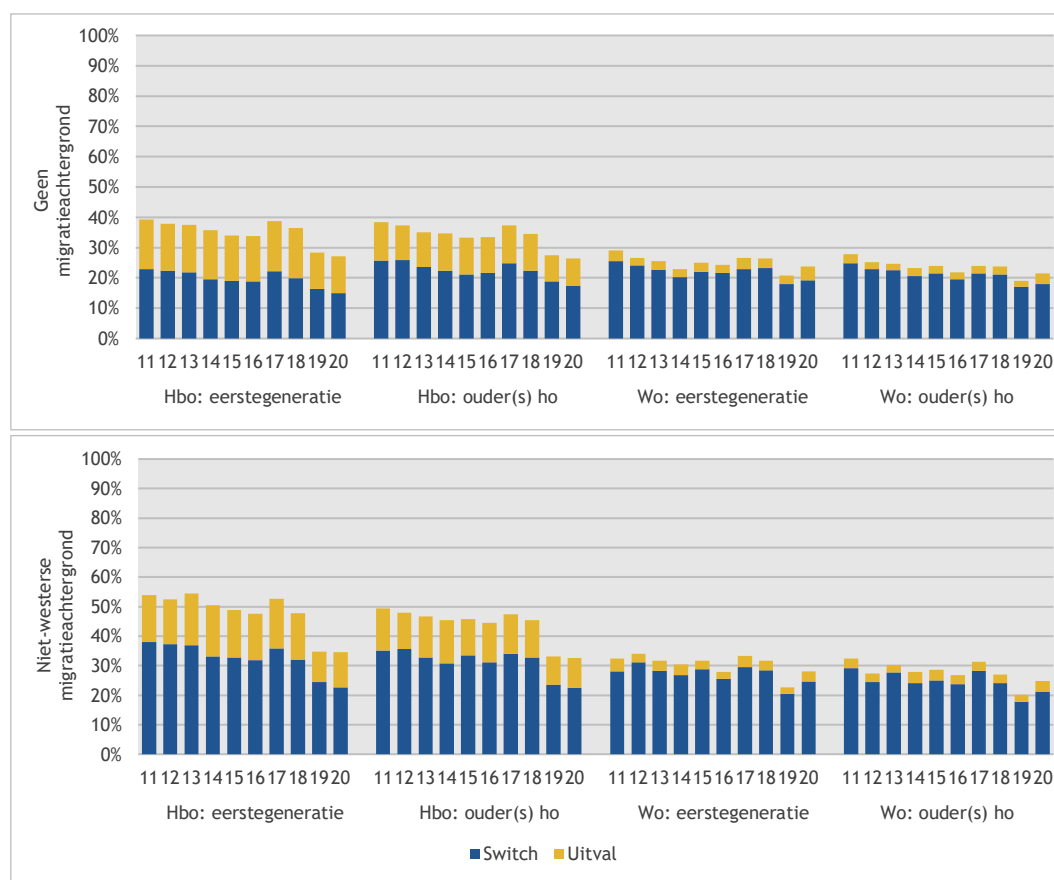
Net als bij hbo-studenten kunnen we voor wo-studenten een uitsplitsing maken in de uitval en switch naar migratieachtergrond en vooropleiding (figuur 7.23). Voor beide groepen wo-studenten (met en zonder niet-westerse migratieachtergrond) geldt dat de uitval en switch met name bestaat uit switch; bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ligt de switch met 23 procent hoger dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond (18%). Ten opzichte van het voorgaande instroomcohort, is er sprake van een stijging in de switch van respectievelijk vier en één procentpunt. Het verschil in switch en uitval tussen studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond fluctueerde de afgelopen jaren tussen de twee en zeven procentpunt. In vergelijking met het voorgaande instroomcohort is er weer sprake van een toename en bedraagt het verschil zes procentpunt.

Figuur 7.23: Eerstejaars uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

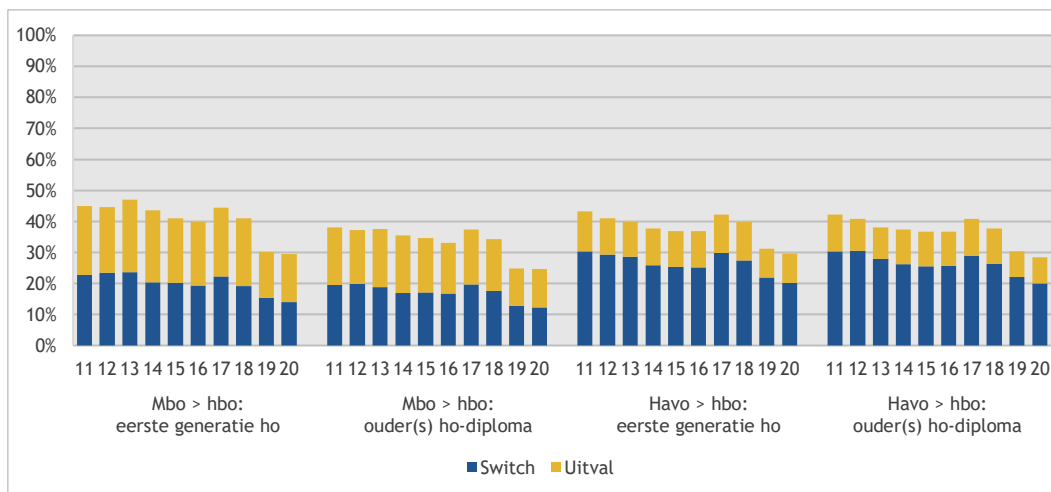
De sociale achtergrond van de studenten die zijn uitgevallen of geswitcht, is geanalyseerd op basis van CSB microdata. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het opleidingsniveau van de ouders bekend is. Daarom kunnen de percentages afwijken van de hiervoor beschreven resultaten. De focus ligt op verschillen tussen eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan (één van) de ouders een ho-diploma hebben. Het betreft hier ongeveer 65 procent van alle records. Verder is er een uitsplitsing gemaakt naar wel of geen migratieachtergrond (figuur 7.24).

Figuur 7.24 laat zien dat eerstegeneratiestudenten in het hbo (zonder migratieachtergrond) iets vaker uitvallen, maar iets minder vaak switchen, dan studenten waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft (uitval resp. 9 en 12%, switch resp. 17 en 15%). In het wo is de uitval van eerstegeneratiestudenten zonder migratieachtergrond ook iets hoger dan van studenten met ouders in het ho (resp. 5 en 3%). De switch is ook iets hoger onder de eerste groep (resp. 19 en 18%). De situatie is omgekeerd voor wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond: eerstegeneratiestudenten vallen iets minder vaak uit dan studenten met ouders in het ho (resp. 3 en 4%). Switch is hoger onder de eerste groep (resp. 25 en 21%). Voor het hbo geldt dat eerstegeneratiestudenten met een niet-westerse migratieachtergrond, iets vaker switchen en uitvallen dan studenten met ouders met ho-diploma (switch resp. 23% en 22%, uitval resp. 12% en 10%). In het wo valt een kwart van de eerstegeneratiestudenten met niet-westerse migratieachtergrond uit tegenover 21 procent van de studenten waarvan ouders een ho-diploma hebben (switch is resp. 3 en 4%).

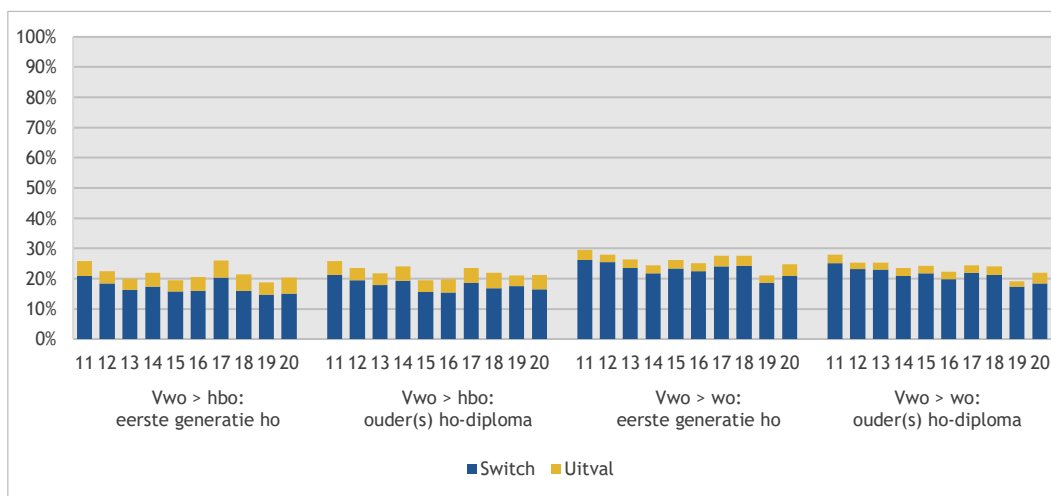
Figuur 7.24: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Figuur 7.25 en figuur 7.26 tonen de uitvalcijfers naar sociale herkomst (op basis van het opleidingsniveau van de ouders), uitgesplitst naar zowel soort hoger onderwijs als vooropleiding. Mbo'ers en havisten die een hbo opleiding volgen, kennen een lagere uitval wanneer hun ouders een ho-diploma hebben ten opzichte van eerstegeneratiestudenten. De switch is eveneens hoger (14%) onder eerstegeneratiestudenten met een mbo-vooropleiding, dan onder studenten met hoogopgeleide ouders (12%); onder havisten is dit voor beide groepen gelijk (20%). De uitval en switch is het hoogst onder hbo-studenten die de havo hebben afgerond (30% onder eerstegeneratiestudenten, 28% onder studenten van ouders met een ho-diploma), gevolgd door studenten die na het mbo een hbo-opleiding volgen (resp. 30% en 25%). Het grootste verschil naar opleidingsniveau van ouders is terug te zien bij de groep mbo studenten die een hbo-opleiding volgt: de uitval en switch van eerstegeneratiestudenten ligt vijf procentpunten hoger dan die van studenten waarvan de ouders een ho-opleiding hebben voltooid.

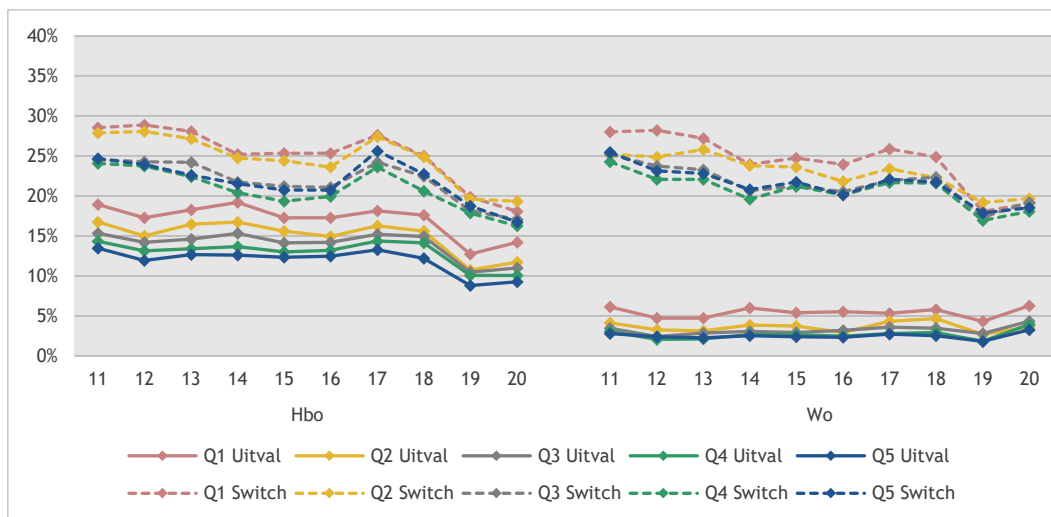
Figuur 7.25: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Vwo'ers in het wo kennen een lagere uitval en switch wanneer hun ouders een ho-diploma hebben ten opzichte van eerstegeneratiestudenten (figuur 7.26). Eerstegeneratiestudenten die het vwo hebben afgerond en een hbo-opleiding volgen, kennen juist een lagere switch dan studenten wiens ouders een ho-diploma hebben. De uitval is voor beide groepen gelijk (5%). Al met al kunnen we concluderen dat in 2019-2020 en 2020-2021, de jaren van de uitbraak van COVID-19, de verschillen tussen de uitval/switch van eerstegeneratiestudenten en studenten uit de lagere inkomens en de uitval/switch van hun referentiegroep nauwelijks afwijken van die in de voorgaande jaren.

Figuur 7.26: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

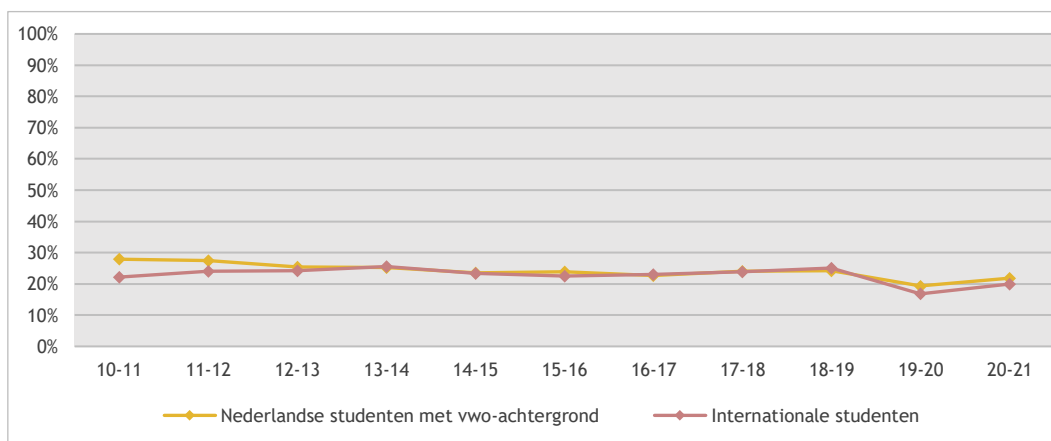
Figuur 7.27 laat een analyse van de uitval- en switchcijfers van studenten naar inkomensniveau van ouders zien. Ook bij deze analyse is gebruikgemaakt van CSB microdata. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het inkomensniveau van de ouders bekend is: de percentages kunnen afwijken van de hiervoor beschreven resultaten, omdat het om ongeveer 85 procent van alle records gaat. Het inkomensniveau is ingedeeld in kwintielen: Q1 staat voor de laagste twintig procent inkomens en Q5 voor de hoogste twintig procent. We zien dat studenten met ouders uit de laagste inkomensgroep in zowel het hbo als het wo het vaakst uitvallen. Ho-studenten met ouders uit de op één na laagste inkomensgroep switchen het vaakst.

Figuur 7.27: Eerstejaars uitval en switch (%) van voltijd bachelor instroom naar inkomen ouders (85% bekend) (Bron: CBS microdata)

Om de onderlinge invloed van afzonderlijke kenmerken te bepalen, is een multivariate logistische regressieanalyse uitgevoerd op basis van CBS microdata.⁷³ Hierin is de kans om na het eerste jaar uit te vallen of te switchen van studie afgezet tegen de kans om na het eerste jaar binnen dezelfde opleiding en instelling door te gaan. Hieruit komt naar voren dat hoewel ouderlijke kenmerken van invloed zijn (een lager opleidingsniveau van de ouders en een lager huishoudensinkomen hangen vaker samen met een grotere kans om uit te vallen of te switchen), deze verschillen minder groot zijn dan de verschillen naar geslacht en de migratieachtergrond van de student: met name mannen en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben een hoger kans om uit te vallen of te switchen.

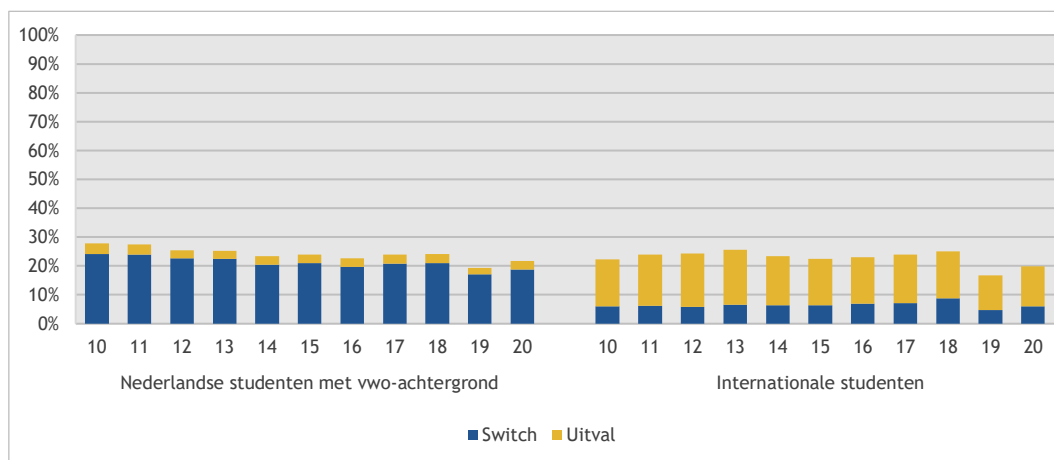
Wanneer we de uitval en switch van internationale wo-studenten afzetten tegen die van Nederlandse wo'ers met een vwo-achtergrond (figuur 7.28) zien we dat de uitval en switch binnen deze laatste groep hoger lag, maar afnam sinds cohort 2006-2007. Onder instroomcohorten 2013-2014 tot en met 2017-2018 was het verschil nagenoeg verdwenen. Voor cohort 2018-2019 was de uitval en switch van internationale wo-studenten voor het eerst (iets) hoger (1 ppnt.) dan die van Nederlandse (resp. 24 en 25%). In het laatste jaar geldt dat het aandeel internationale studenten dat uitviel of switchte met drie procentpunt daalde; het aandeel Nederlandse studenten daalde met twee procentpunt. Er vallen iets meer Nederlandse wo-studenten uit dan internationale (resp. 22 en 20%). Een reden van uitval van internationale studenten zou kunnen zijn dat zij geen huisvesting vinden binnen drie maanden en terugkeren naar het land van herkomst.

Figuur 7.28: Eerstejaars uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

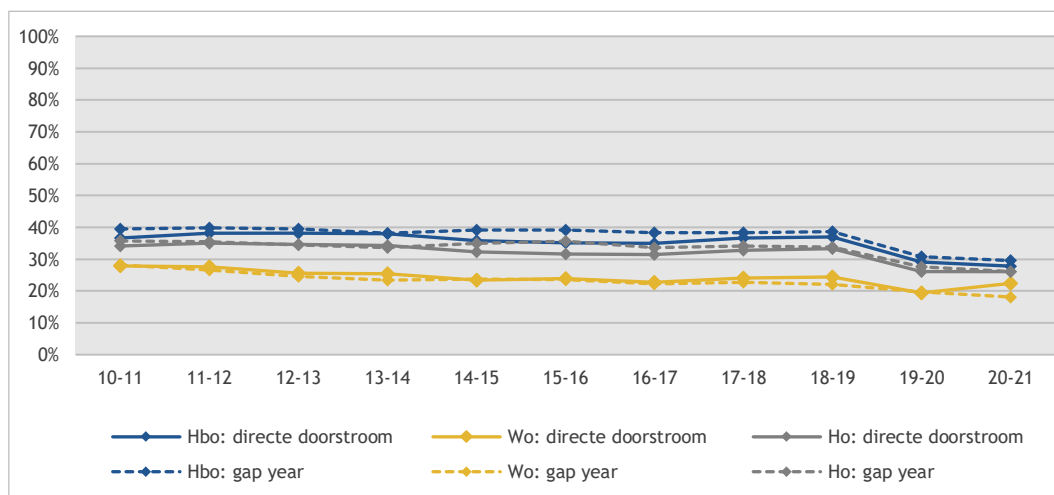
73 Met daarin geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau van de ouders, huishoudensinkomen van de student, sector, jaar van instroom en vooropleiding.

Als studenten zich niet herinschrijven, betekent dit dat ze ofwel uitvallen ofwel switchen. Figuur 7.29 laat zien dat de verdeling tussen uitval en switch heel verschillend is voor internationale dan wel Nederlandse wo-studenten. Bij Nederlandse studenten is er met name sprake van switch (19%), bij internationale studenten gaat het met name om uitval uit het hoger onderwijs (14%). Dit beeld zien we al jaren.

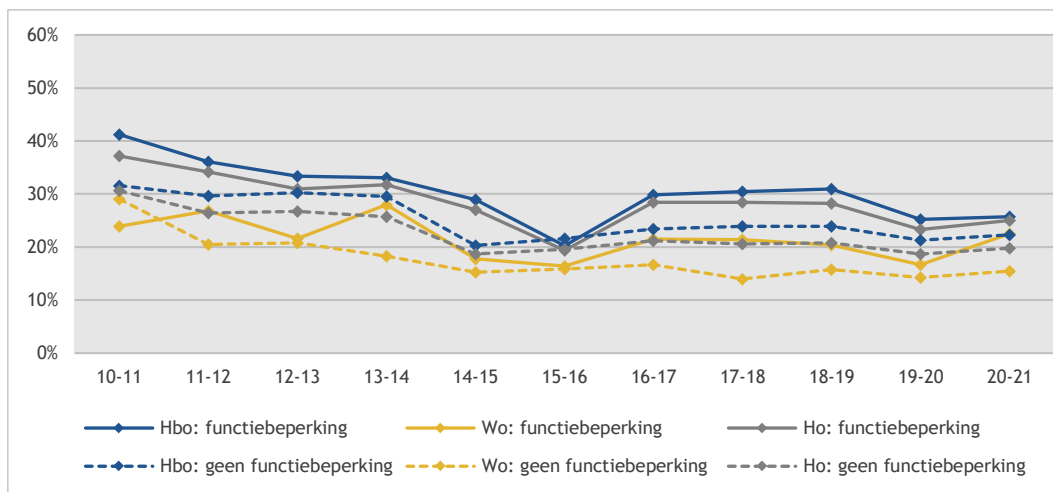
Figuur 7.29: Eerstejaars uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Het percentage uitval en switch kan ook nog bekeken worden voor studenten die direct met een vervolgopleiding zijn gestart, in vergelijking met studenten die een tussenjaar ('gap year') hebben genomen. De uitval en switch van hbo-studenten die een tussenjaar namen, lag hoger dan die van hbo-studenten die direct doorstroomden in hun vervolgopleiding: voor afgelopen instroomcohort was dit aandeel respectievelijk 28 en dertig procent (zie figuur 7.30). In het wo zien we dat studenten die direct doorstromen, juist vaker uitvallen en switchen dan studenten die eerst een tussenjaar namen; respectievelijk 22 en achttien procent. Het verschil tussen ho-eerstejaars in uitval en switch tussen studenten die wel of niet een tussenjaar nemen, schommelt tussen de vier en nul procentpunt in zowel het hbo als het wo.

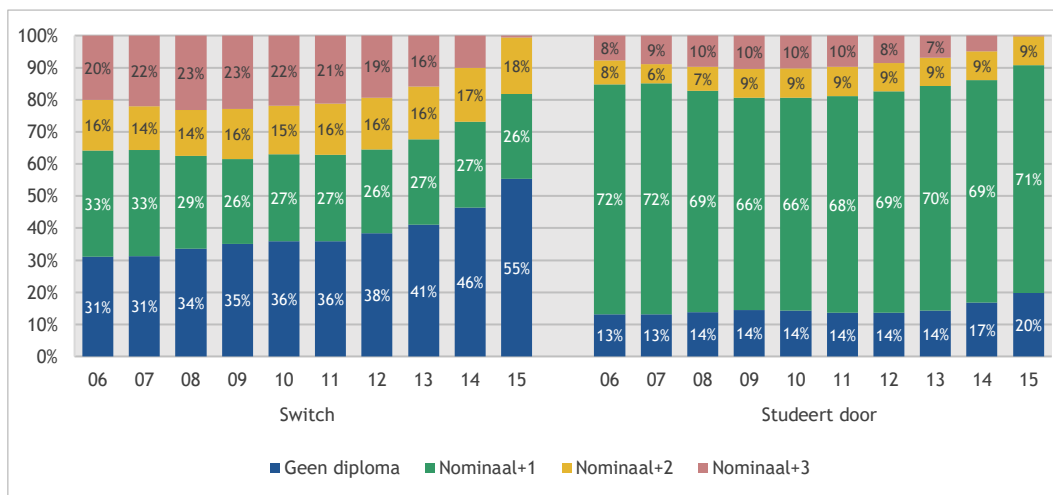
Figuur 7.30: Percentage eerstejaars uitval/switch naar wel/geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hadden (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)

Vanuit de Startmonitordata is bekeken hoe hoog het percentage studenten is dat uitvalt en switcht, vergeleken voor studenten met en zonder functiebeperking (figuur 7.31). Het gaat hier om surveydata. In lijn met voorgaande jaren zijn er zowel in het hbo als het wo meer uitvallers en switchers onder de groep studenten met een functiebeperking, dan onder de groep studenten zonder functiebeperking (resp. 26 vs. 22% en 23 vs. 15%). We zien, na een daling van de uitval/switch voor instroomcohort 2019-2020 het laatste jaar een stijging van zes procentpunt onder wo-studenten met een functiebeperking.

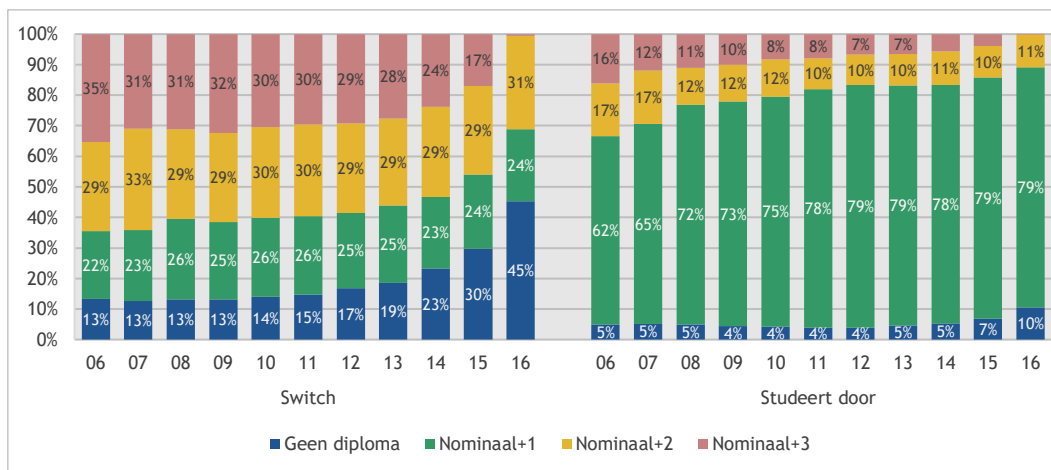
Figuur 7.31: Percentage studenten dat in eerste jaar uitvalt/switcht naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2010-2020)

Om uitspraken te doen over de verdere studieloopbaan van studenten die geswitcht zijn, laten figuur 7.32 en figuur 7.33 de rendementen voor hbo- en wo-studenten zien, apart voor switchers en herinschrijvers. Hiervoor is gekeken naar de instroomcohorten 2006-2007 tot en met 2015-2016. Daarbij gaan we uit van het niveau waarin de studenten in eerste instantie zijn ingestroomd en het aantal jaar waarbinnen zij ten minste een bachelordiploma hebben behaald. Nominaal+1 wil voor hbo-instroomcohorten zeggen dat ze binnen vijf jaar een bachelordiploma hebben behaald en voor wo'ers dat ze binnen vier jaar een bachelor-diploma behaalden. De donkerblauwe balken laten zien welk deel van de studenten uiteindelijk géén diploma heeft behaald. Van de herinschrijvers uit het instroomcohort 2015-2016 heeft tachtig procent van de hbo-studenten inmiddels wél een diploma behaald. Voor switchers ligt dit aandeel met 45 procent aanzienlijk lager. Dit is deels te verklaren met het feit dat switchers vaak een jaar of meer vertraging hebben. Uit de cijfers blijkt echter ook dat de totale studievertraging (dus rekening houdend met een extra jaar vertraging als gevolg van de switch) groter is dan verwacht mag worden. Dus ook in de nieuwe opleiding is het rendement van de switchers lager.

Figuur 7.32: Rendementen (%) van hbo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1CHO, berekening ResearchNed)

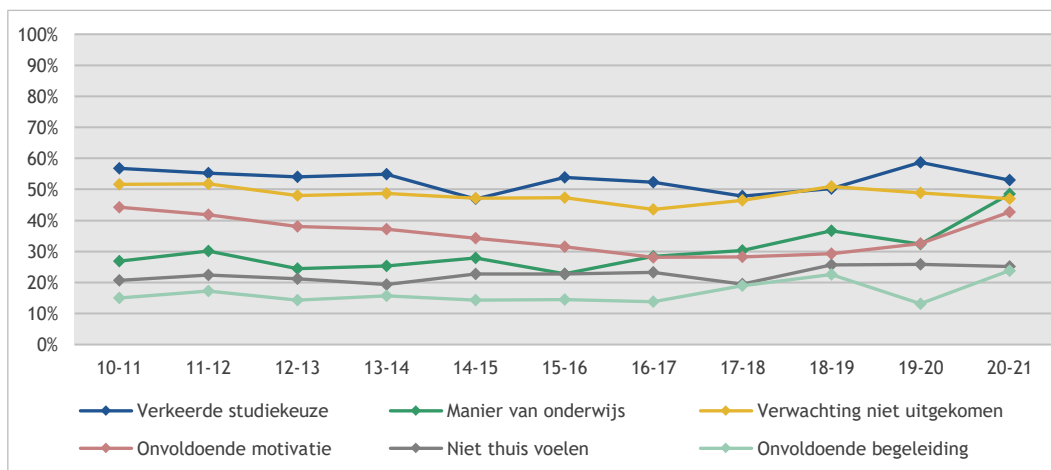
Ook in het wo doen studenten die switchen langer over hun studie dan studenten die niet switchen. 55 procent van de switchers uit instroomcohort 2016-2017 behaalde reeds een diploma, tegenover ruim negentig procent van de niet-switchers. De rendementen in het wo liggen zowel onder switchers als herinschrijvers ruim hoger dan in het hbo (figuur 7.33).

Figuur 7.33: Rendementen (%) van wo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1CHO, berekening ResearchNed)

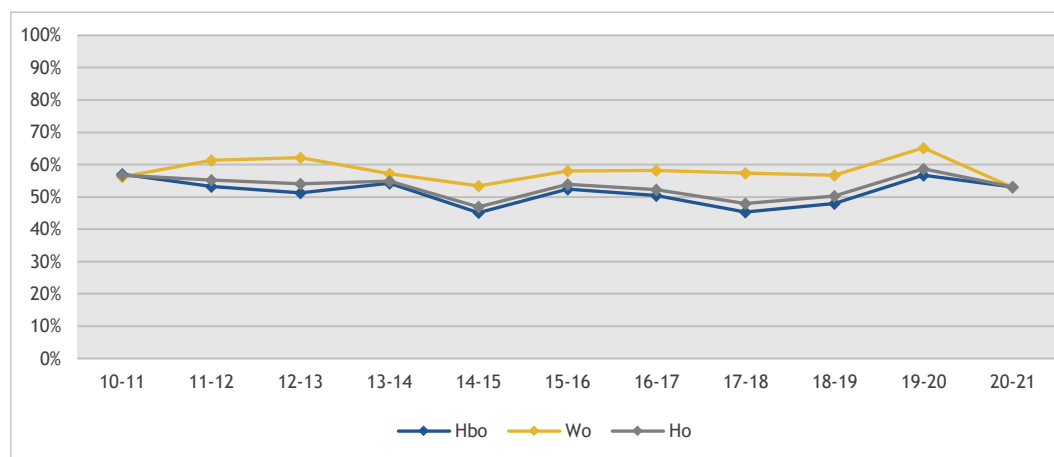
7.6 Redenen van studieuitval

Sinds september 2008 wordt de jaarlijkse Startmonitor uitgevoerd onder nagenoeg alle eerstejaars-studenten die voor het eerst starten in het hoger onderwijs. Hierin wordt (sinds studiejaar 2018-2019 op twee meetmomenten, in september en juni) onder andere gevraagd naar studiekeuzemotieven, aansluiting op de vooropleiding, match/binding met de opleiding en studievoortgang. In juni, aan het eind van het eerste studiejaar, wordt aan studenten gevraagd of zij de opleiding voortzetten, een andere opleiding gaan kiezen of helemaal stoppen met studeren. Studenten die niet herinschrijven, wordt gevraagd wat de redenen voor de uitval dan wel switch is; de zes belangrijkste redenen worden in figuur 7.34 getoond. Voor eerstejaars uit instroomcohort 2020-2021 was de reden voor uitval en switch, net als in voorgaande jaren, het vaakst dat zij een verkeerde studiekeuze hadden gemaakt (53%). Voor bijna de helft (49%) van de uitvallers en switchers was ‘de manier van onderwijs’ een reden om uit te vallen of te switchen; een toename van maar liefst zestien procentpunt. Een bijna even groot percentage (47%) gaf aan dat ‘verwachting niet uitgekomen’ was. Van de studenten die zich niet herinschreven, gaf 43 procent als reden dat men ‘onvoldoende motivatie had’: een toename van tien procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Het lijkt plausibel dat deze toename in motieven samenhangt met de gevolgen van de coronapandemie, zoals online onderwijs. Het percentage studenten dat door ‘onvoldoende begeleiding’ switchte of uitviel, nam eveneens met ruim tien (11) procentpunt toe naar bijna een kwart (24%). Eveneens een kwart (25%) van deze groep studenten gaf aan zich ‘niet thuis te voelen’ op de opleiding. Ten opzichte van het vorige instroomcohort gaf een kleiner percentage aan de ‘studie te zwaar’ te vinden en daardoor uit te vallen dan wel te switchen. Mbo’ers en studenten met een functiebeperking gaven significant minder vaak een verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch dan studenten in hun directe vergelijkingsgroep.

Figuur 7.34: Zes belangrijkste redenen van eerstejaars uitval/switch (%) (bron: Startmonitor 2010-2020)

Zoals aan het begin van dit hoofdstuk reeds genoemd is, daalde de switch in het hbo (1 ppnt.) en bleef de uitval gelijk. In het wo stegen zowel switch als uitval licht (resp. 2 en 1 ppnt.). Het maken van een verkeerde studiekeuze wordt zowel in het hbo als het wo minder vaak genoemd als reden voor uitval: onder wo-eerstejaars is er sprake van een daling van twaalf procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Voor beide groepen eerstejaars geldt dat ruim de helft (53%) uitval en switch wijdt aan een verkeerde studiekeuze.

Figuur 7.35: Verkeerde studiekeuze als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2020)

Om ervoor te zorgen dat studenten zich in het eerste jaar voldoende inspannen om een minimum aantal studiepunten te halen (en daardoor minder snel uit vallen of te switchen) is het bindend studieadvies (bsa) ingevoerd. De onderwijsinstelling bepaalt zelf de hoogte van de bsa-norm. De normen voor het bsa hebben op verschillende momenten discussies opgeleverd in de politiek en samenleving. In maart 2020 werd besloten het bsa uit te stellen in verband met de coronapandemie, maar bleek ook dat met name universiteiten hier niet allemaal in meegingen.⁷⁴ Zo werd in sommige gevallen het bsa enkel verlaagd en wilde men op andere universiteiten controleren of opgelopen vertraging daadwerkelijk veroorzaakt werd door corona-maatregelen.⁷⁵ Hogescholen en universiteiten gingen dus verschillend om met de (tijdelijke) afschaffing van het bsa⁷⁶, maar in de meeste gevallen kregen eerstejaarsstudenten die door de coronamaatregelen studievertraging opliepen en als gevolg daarvan de norm van het bindend studieadvies (bsa) in het studiejaar 2019-2020 niet haalden, de mogelijkheid de bsa-norm te halen in het volgende studiejaar. We zagen dat er onder eerstejaars uit het instroomcohort 2019-2020 aanzienlijk minder studenten aangaven uit te vallen of te switchen omwille van het bsa (5%).

Ook in studiejaar 2020-2021 werd zowel binnen hogescholen (bsa werd geschrapt) als universiteiten (een bandbreedte van 10-15% van de studiepunten kan in mindering worden gebracht) het bsa versoepeld.⁷⁷ Tabel 7.4 geeft een overzicht van de aanpassingen in het bindend studieadvies die universiteiten in deze coronaperiode hebben doorgevoerd.

74 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/19/bindend-studieadvies-voor-studenten-uitgesteld-bij-vertraging-door-coronavirus>

75 <https://www.erasmusmagazine.nl/2020/03/23/universiteiten-schenden-afspraken-over-bindend-studieadvies/>

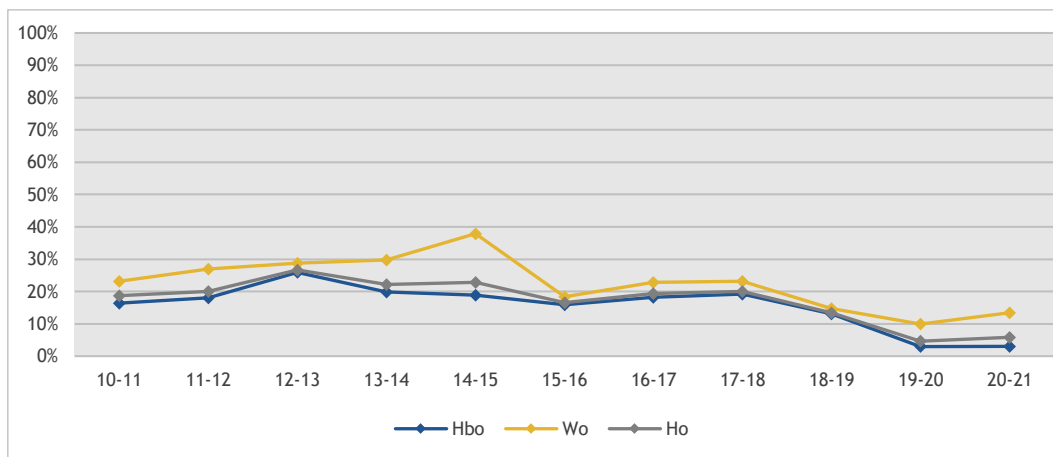
76 Omdat er onduidelijkheid is over de BSA-normen voor het komend studiejaar en deze slecht vindbaar zijn op websites van instellingen, is er in deze editie van de monitor geen nieuwe BSA-tabel opgenomen.

77 Ministerie van OCW (2020). Servicedocument Hoger Onderwijs versie 9.0 18-12-2020 - aanpak coronavirus COVID-19 en <https://nos.nl/artikel/2364369-bindend-studieadvies-universiteiten-toch-versoepeld-om-corona>

Tabel 7.4: Aanpassingen bsa 2020-2021 aan universiteiten in verband met corona

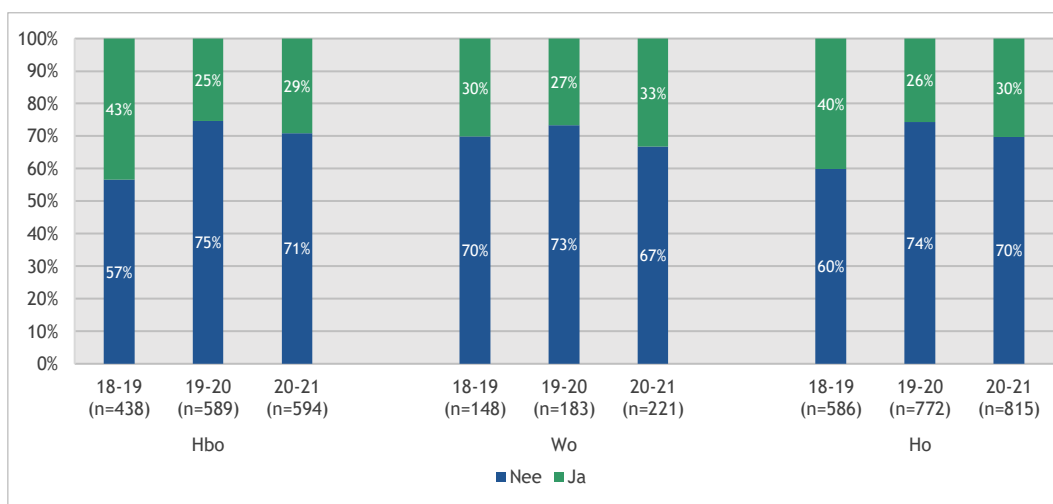
Universiteit	Afspraken
Erasmus Universiteit Rotterdam	Op de Erasmus Universiteit werd de norm voor het bsa verlaagd tot tussen de 51 en 54 studiepunten. De concrete invulling verschilt binnen de universiteit.
Maastricht University	De aanpassing van het bsa verschilde per opleiding en bedroeg minimaal 34 en maximaal 40,5 ECTS.
Radboud Universiteit Nijmegen	Voor eerstejaars werd de norm om een positief bsa te halen met 6,5 studiepunten verlaagd, t.o.v. de norm die normaal gesproken voor de betreffende opleiding geldt.
Rijksuniversiteit Groningen	Verschil per opleiding: de bsa-norm werd met 10 ECTS verlaagd van 45 naar 35 ECTS voor alle voltijdse bacheloropleidingen. Voor de bacheloropleidingen bij de University College Groningen en Campus Fryslân ging de norm van 60 naar 50 ECTS; voor deeltijdopleidingen en de Academische Opleiding Leraar Basisonderwijs (AOLB) werd de norm met 5 ECTS verlaagd, naar 15 ECTS.
Technische Universiteit Delft	Eerstejaars bachelorstudenten die in 2020-2021 waren gestart, moesten in plaats van de gebruikelijke 45 studiepunten, nu 39 punten halen om hun studie te vervolgen. De verlaging van zes punten staat gelijk aan één groot vak en geldt voor alle Delftse bacheloropleidingen, met uitzondering van industrieel ontwerpen. Daar werd de norm verlaagd naar 37,5 studiepunten omdat er bij deze opleiding per bachelorvak 7,5 studiepunten worden toegekend.
Technische Universiteit Eindhoven	Voor de TU/e werd de bsa-norm voor alle opleidingen aangepast van 45 naar 40 studiepunten.
Tilburg University	In 2021-2022 werd besloten tot het verlagen van de bsa-norm van 42 naar 36 studiepunten; met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid was dit ook het geval in 2020-2021.
Universiteit Leiden	De bsa-norm werd verlaagd van 45 naar 40 studiepunten + eventuele aanvullende eis.
Universiteit Twente	De bsa-norm werd verlaagd van 45 naar 40 EC. Opleidingen waar deze versoepeling, bijvoorbeeld door opleidingsspecifieke eisen, geen feitelijke versoepeling betekent, overleggen met hun opleidingscommissie (OLC) over een aanpassing die wel leidt tot een versoepeling in de lijn van de VSNU. Deze versoepeling geldt alleen voor studenten die zijn ingestroomd in het studiejaar 2020-2021. Studenten die in het studiejaar 2019-2020 een uitgesteld bsa hebben gekregen vallen dus niet onder deze versoepeling.
Universiteit Utrecht	In collegejaar 2020-2021 werd de bsa-norm tijdelijk verlaagd naar 37,5 EC. Dit betekende dat studenten in principe 1 vak van 7,5 EC minder hoefden te halen om te kunnen doorstuderen.
Universiteit van Amsterdam	Studenten die met hun opleiding waren gestart in het academisch jaar 2020 - 2021 en 6 EC minder dan de bsa-norm hadden gehaald, konden toch tot het volgend studiejaar worden toegelaten. Grosso modo hoefden eerstejaars studenten één groot vak minder af te ronden om door te kunnen stromen.
Vrije Universiteit Amsterdam	Er was sprake van een verlaging van de bsa-norm van 42 naar 36 ECTS, afgezien van enkele opleidingen (o.a. PPE, ACASA en enkele opleidingen bij SBE) die een afwijkende norm hanteren, maar deze dienovereenkomstig verlagen.
Wageningen University	Studenten die de bsa norm van 36 credits haalden, kregen zoals gebruikelijk een positief bindend studieadvies. Studenten die over het studiejaar 2021-2022 30 credits hebben gehaald, kregen ook een positief bindend studieadvies.

Uitval veroorzaakt door het bsa speelt al jaren sterker in het wo dan in het hbo (figuur 7.36). In het hbo zien we een sterke afname in de mate waarin het bsa als reden voor uitval en switch wordt aangedragen: van dertien procent voor instroomcohort 2018-2019 naar drie procent voor de afgelopen twee jaren. In het wo was er ook sprake van daling, maar deze was minder sterk en is inmiddels weer tenietgedaan door een lichte stijging het laatste jaar (van 10% naar 13%).

Figuur 7.36: Bsa als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2020)

Een deel van de uitvallers beantwoordde nog enkele aanvullende vragen over hun uitval. Volgens zo'n dertig procent van de ho-eerstejaars had de instelling of opleiding hun uitval kunnen voorkomen; dit gold voor iets meer wo- dan hbo-studenten (figuur 7.37). Studenten met een functiebeperking geven vaker aan dat de opleiding of instelling uitval had kunnen voorkomen (niet in grafiek). Als het gaat om *hoe* de opleiding of instelling uitval had kunnen voorkomen zien we dat in 2020-2021 het meest genoemd worden (niet in grafiek): meer studiebegeleiding (50%), het aanbieden van andere werkvormen (36%) en een betere voorlichting vooraf (30%). In het studiejaar ervoor zijn een betere voorlichting vooraf (40%) en meer studiebegeleiding (39%) ook de meest genoemde manieren, maar gaven studenten vaker aan dat een betere introductie in de studie (zoals informatie over de opleiding, programma, toetsing) (28%) studieuitval had kunnen voorkomen.

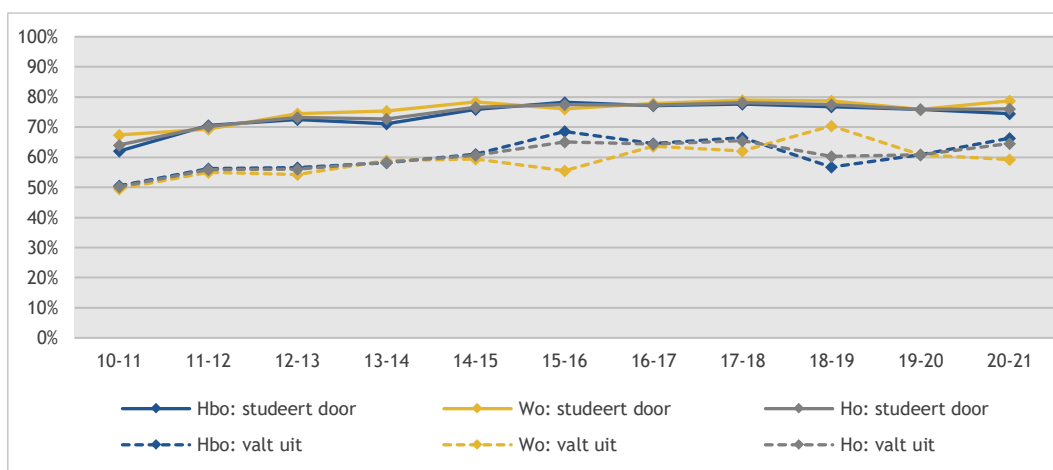
Figuur 7.37: Percentage eerstejaars uitvallers dat aangeeft dat de opleiding of instelling uitval voorkomen had kunnen worden (bron: Startmonitor 2018-2020)

In 2020-2021 geeft zo'n 72 procent van de studenten aan dat de situatie rond het coronavirus heeft bijgedragen aan het (voornemen om te) stoppen met de opleiding. Het voorgaande jaar gaf een aanzienlijk kleiner aandeel dit aan (30%). In 2020-2021 hebben de aanpassingen in het onderwijs (88%) en de RIVM-voorschriften in het algemeen (62%) het meest invloed gehad op dit besluit of voornemen. Een kleiner aandeel geeft aan dat directe gevolgen van het virus hebben bijgedragen (aan het voornemen) om te stoppen.

Het merendeel van de (daadwerkelijke) uitvallers geeft aan op het moment van de enquête een andere baan te hebben (75% in 2020-2021). Ook in het jaar ervoor was dit de voornaamste bezigheid van uitvallers (78% in 2019-2020). Wat betreft de toekomstplannen van uitvallers zien we in beide jaren dat het merendeel van plan is om een andere opleiding in het hoger onderwijs te volgen (73% in 2020-2021 vs. 78% in 2019-2020). Hierbij geven in 2020-2021 en het jaar ervoor (9 en 7%) minder uitvallers aan dat ze definitief zijn gestopt (14% in 2018-2019). Dit komt mogelijk doordat in beide jaren een deel van de uitvallers slechts tijdelijk stopt vanwege de situatie rondom corona.

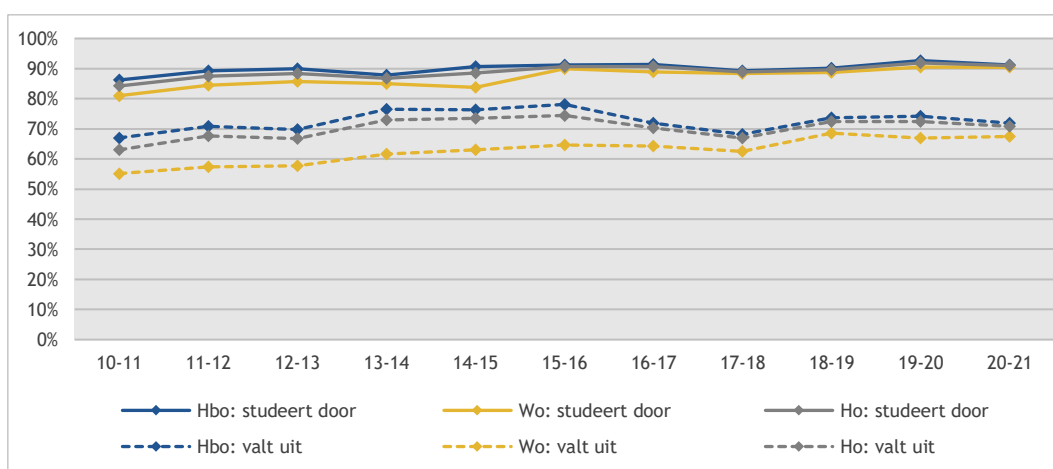
7.7 Studiekeuzeproces en studieuitval

In september wordt in de Startmonitor gevraagd in hoeverre studenten bewust voor hun studie hebben gekozen (zie hiervoor ook hoofdstuk 3). In de tweede meting in juni wordt de al dan niet bewuste keuze voor een studie af gezet tegen het besluit om tijdens of na het eerste jaar de studie te stoppen of van studie te veranderen (figuur 7.38). Het percentage studenten dat bewust voor de studie koos is, net als voorgaande jaren, hoger onder studenten die doorstuderen dan onder studenten die uitvallen of switchen; 76 procent van de herinschrijvers geeft aan een bewuste studiekeuze te hebben gemaakt, tegenover 64 procent van de uitvallers. Van de eerstejaars die zich herinschreven, gaven wo-studenten vaker aan een bewuste keuze te hebben gemaakt dan hbo'ers.

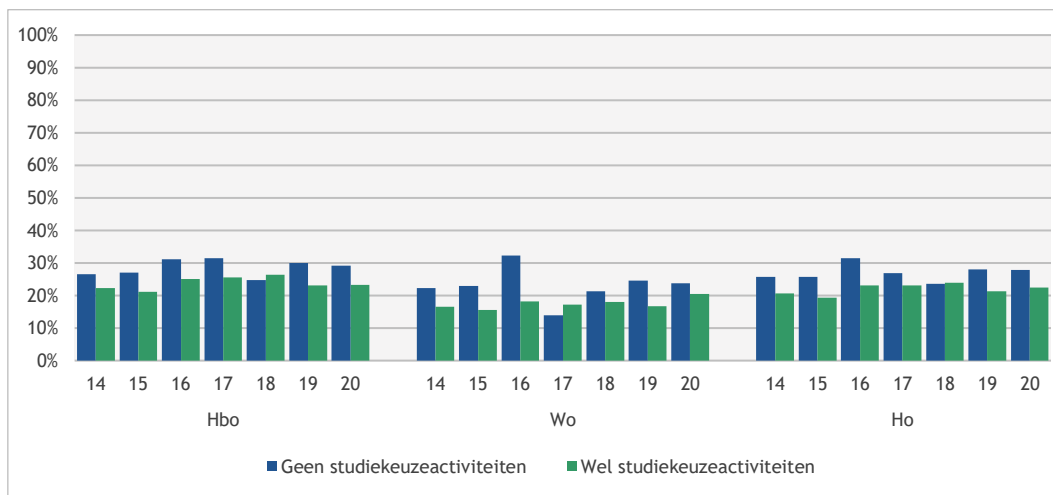
Figuur 7.38: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2010-2020)

Van de studenten die uiteindelijk doorstudeerden, gaf ruim negentig (91) procent aan dat ze (bij aanvang van de studie) een goeie match of binding ervaren met hun opleiding (figuur 7.39); bij de studenten die niet doorstudeerden, ging het om zo'n zeventig (71) procent.

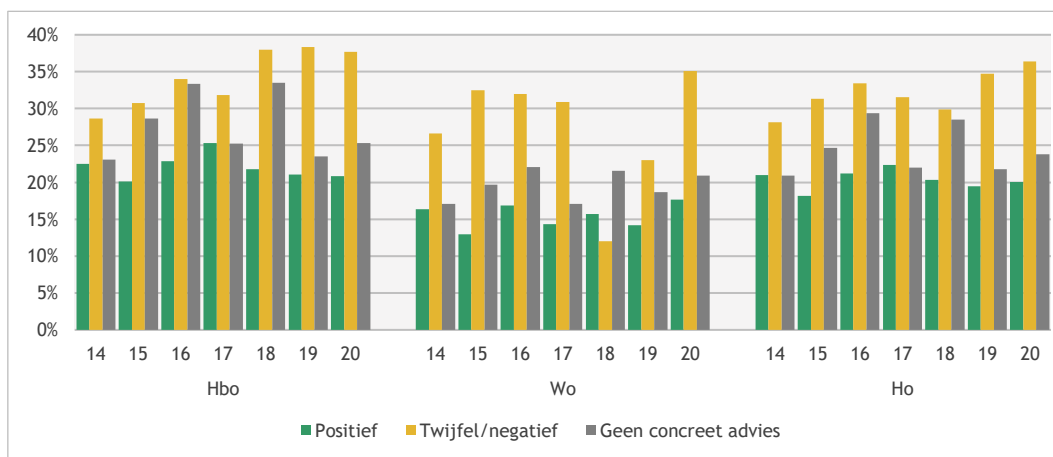
Figuur 7.39: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2010-2020)

Studenten gaven aan of ze al dan niet deel hadden genomen aan studiekeuzeactiviteiten. Met figuur 7.40 bezien we of er samenhang is tussen deelname aan studiekeuzeactiviteiten op de studieswitch en uitval. Ongeveer een vijfde (22%) van de ho-studenten (een lichte stijging t.o.v. voorgaand jaar) die hebben deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten valt uit, het aandeel dat uitvalt of switch en niet heeft deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten ligt met 28 procent hoger. De verschillen in uitval en switch van eerstejaars die wel deelgenomen hebben aan studiekeuzeactiviteiten zijn het afgelopen jaar in vergelijking met voorgaand jaar enkel in het hbo significant.

Figuur 7.40: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2020)

In de Startmonitor wordt ook gevraagd naar het type advies dat is verkregen na het doorlopen van matchingsactiviteiten. Eerstejaars die een negatief of twijfel-advies hebben gekregen, vallen vaker uit dan studenten die een positief of geen concreet advies kregen (figuur 7.41). Van de hbo-studenten die geen concreet studieadvies kregen valt een kwart uit, in het wo is dat 21 procent. De groep studenten die na een positief advies toch uitvalt, is in het wo kleiner dan in het hbo (resp. 18 en 21%).

Figuur 7.41: Eerstejaars studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2020)

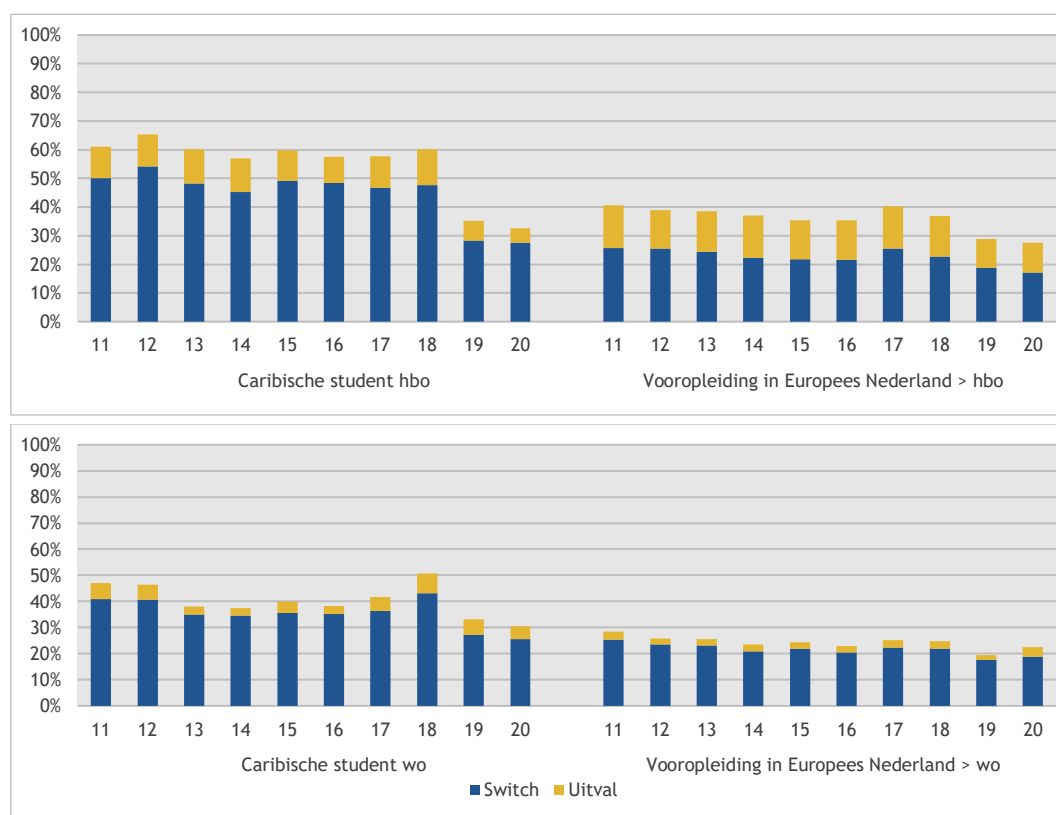
Welke factoren in de oriëntatie zijn het meest bepalend voor de uitval of switch? Om hier zicht op te krijgen, zijn verschillende factoren in het studiekeuzeproces van eerstejaarsstudenten in samenhang geanalyseerd door middel van een (logistische) regressieanalyse. Er is op basis van de Startmonitor gekeken naar de verhouding tussen (de kans op) factoren die bepalen of een groep zal uitvallen of niet zal uitvallen. Ook wordt nagegaan of de ervaren match of binding van de student met de opleiding samenhangt met het uitvalgedrag.

Studenten hebben hiervoor in de Startmonitor aangegeven van welke voorlichting zij gebruik hebben gemaakt bij het kiezen voor hun studie (studiekeuzebronnen) en of zij hebben meegedaan aan studiekeuzeactiviteiten. Daarnaast zijn voor deze analyse de studiekeuzemotieven gebruikt (zie ook hoofdstuk 3). Om deze samenhang goed te onderzoeken houden we rekening met de invloed van bepaalde achtergrondkenmerken van studenten op deze relaties zoals geslacht, vooropleiding en het opleidingsniveau van hun ouders.

In lijn met voorgaande jaren komt uit deze analyse naar voren dat studenten die een goede match of binding met de opleiding ervaren, significant minder vaak uitvallen en/of switchen. Dit geldt zowel voor het hbo als het wo. In het hbo zien we voor het instroomcohort 2020-2021 dat het bezoeken van instellingen vanuit het vo en mbo van algemene voorlichtingsdagen en intensieve dagen op de hogeschool, de kans op uitval of switch verkleinen. Tot slot blijkt het kiezen van een opleiding op basis van extrinsieke motieven zoals beroepsperspectief, een voorspeller voor uitval en switch in het wo. Bovendien blijken wo-studenten waarvan de ouders ook een opleiding in het ho hebben gevolgd, minder vaak uit te vallen dan studenten waarvan de ouders geen opleiding in het ho hebben gevolgd.

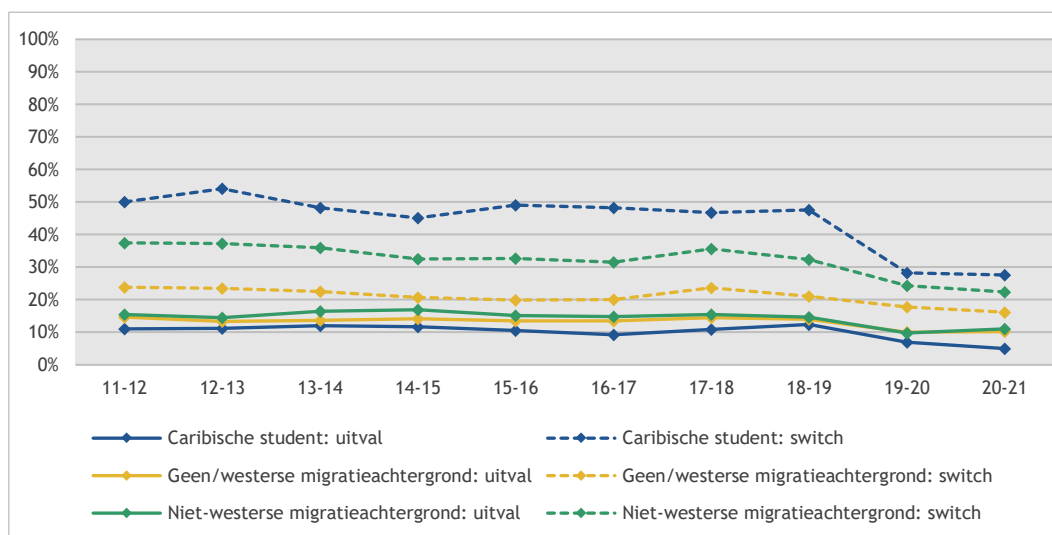
7.8 Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk

De percentages uitval en switch van ho-studenten met een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen zien we terug in figuur 7.42. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen studenten die op een van de eilanden een vooropleiding hebben gevolgd en studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. De switch in zowel het wo als het hbo is veel hoger onder studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk, dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. De uitval uit het hbo is hoger onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden (10%), dan onder studenten die dit in de Cariben deden (5%). In het wo is dit beeld nipt omgekeerd. De uitval en switch van studenten die een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen hebben gevolgd uit cohort 2020-2021, zijn vergelijkbaar met die van het voorgaande cohort.

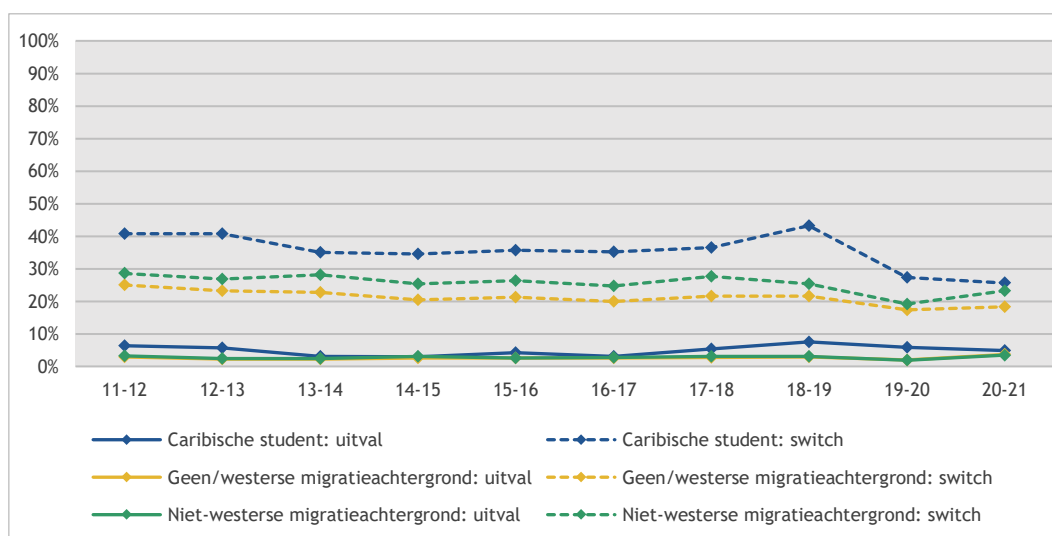
Figuur 7.42: Eerstejaars uitval en switch uit het hbo (boven) en wo (onder) (voltijd bachelor) van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 7.43 laat de eerstejaars uitval en switch uit het hbo (afzonderlijk) zien, waarbinnen is uitgesplitst naar studenten met een Caribische vooropleiding, studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Hbo-studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk switchen, in vergelijking met de genoemde groepen, nog steeds het vaakst van opleiding. De uitval van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk is juist lager dan die van studenten uit de andere groepen.

Figuur 7.43: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

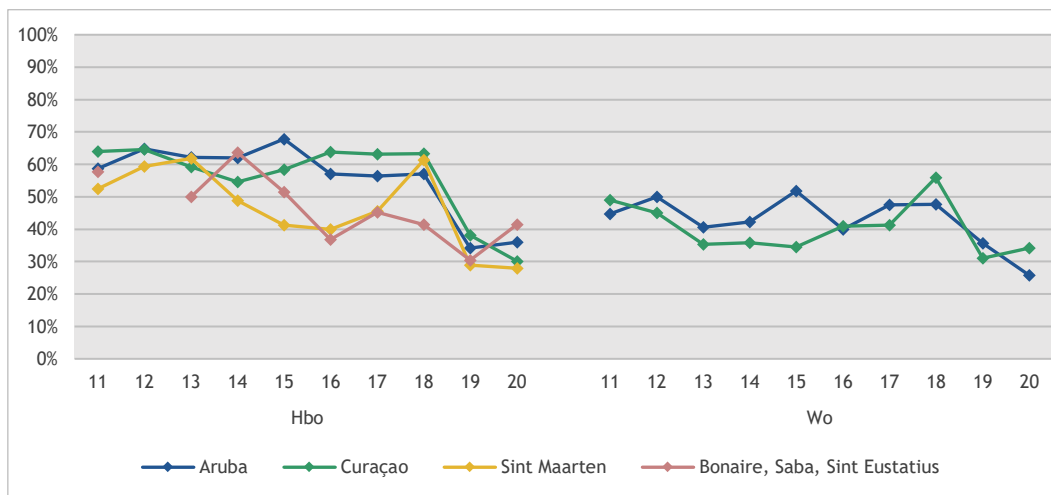
Ook in het wo is de uitval en switch in het eerste jaar het hoogst onder studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk, in vergelijking met studenten zonder of met een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 7.44). De verschillen in switch zijn groter dan die in uitval. Naar aanleiding van aanhoudende signalen over de achterblijvende studieprestaties van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die Nederland studeren, is onderzoek verricht naar belemmeringen en verbeterpunten in de aansluiting van Caribische vooropleidingen naar het Nederlandse hoger onderwijs.⁷⁸

Figuur 7.44: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit wo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

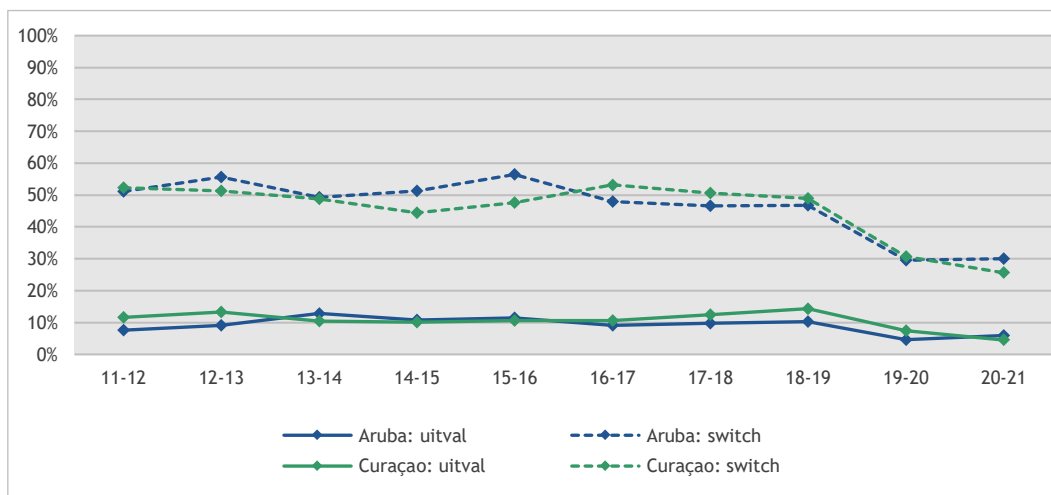
78 Casteren, W. van, Cuppen, J., Termorshuizen, T., Sacré, R., Vegt, J. van der, Klooster, N. van 't & Leeuwen, J. (2021). Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk. Nijmegen/Utrecht: ResearchNed/Andersson, Elffers Felix

De (gecumuleerde) uitval/switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk naar eiland van herkomst zien we in figuur 7.45. De percentages fluctueren relatief veel over de jaren heen; dit wordt mede veroorzaakt door de kleine aantallen studenten. In het wo zijn de aantallen studenten afkomstig uit Sint Maarten en de BES-eilanden te laag om weer te geven. Dit jaar zien we onder hbo-studenten afkomstig uit de BES-eilanden de hoogste uitval en switch; op dit moment is de uitval en switch in het hbo het laagst onder instromers uit Sint Maarten. In het wo is de uitval en switch in 2020-2021 het hoogst onder studenten uit Curaçao.

Figuur 7.45: Eerstejaars uitval en switch (gecumuleerd) uit hbo en wo (alleen voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

In figuur 7.46 is de uitval en switch van hbo-studenten uit Aruba en Curaçao weer uitgesplitst. Deze uitsplitsing kan vanwege te lage aantallen niet getoond worden voor de overige eilanden. Ook is het vanwege de lage aantallen niet mogelijk om het voor wo-studenten een verdere uitsplitsing te maken. We zien dat er nauwelijks verschil zit in uitval of switch tussen studenten uit Aruba dan wel Curaçao.

Figuur 7.46: Eerstejaars uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uit het hbo, naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

7.9 Samenvatting

Hoofdstuk 7 gaat in op de omvang van de uitval en switch van eerstejaarsstudenten tijdens en direct na het eerste jaar. Uitvallers zijn studenten die het hoger onderwijs verlaten, switchers zijn studenten die in het tweede jaar een opleiding volgen aan ofwel een andere instelling, ofwel een andere opleiding volgen binnen dezelfde instelling. Deze samenvatting bevat de belangrijkste uitkomsten uit dit hoofdstuk.

Aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding, zijn diverse analyses uitgevoerd op basis van het 1CHO, de Startmonitor en databestanden van het CBS.

Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?

Een kwart van de eerstejaars studenten die in 2020-2021 ging studeren, viel uit of switchte; ruim 26.000 hbo'ers en 11.000 wo'ers. Daarbij switchte een groter deel (16%) dan dat er uitviel (10%). De uitval en switch zijn vergelijkbaar met voorgaand jaar, toen er sprake was van een daling ten gevolge van de coronapandemie. Onder hbo-studenten is met name de uitval hoger dan onder wo'ers, maar het verschil tussen hbo en wo neemt af. In het wo volgen studenten na twee jaar vaker nog steeds de initiële opleiding dan in het hbo; dat was zo in alle voorgaande jaren. In beide onderwijstypen is te zien dat studenten uit cohort 2019-2020 minder vaak zijn uitgevallen of geswitcht na twee jaar dan studenten uit het cohort daarvoor.

Van de studenten die uitvallen is grotendeels onbekend waar zij *terecht* komen: het aandeel studenten met een onbekende bestemming is in het hbo 87 en in het wo nagenoeg honderd procent. Van dertien procent van de hbo'ers weten we dat ze overstappen naar het mbo, nog geen half procent van de wo'ers is daar terug te vinden. Deze trend is met enige fluctuatie zichtbaar sinds 2010.

De uitval en switch is, gelet op *vooropleiding*, het laagst onder hbo-eerstejaars met een vwo-diploma, op de voet gevolgd door wo-eerstejaars met een soortgelijk diploma. Hbo'ers met een havo diploma kennen de hoogste uitval en switch. Onder mbo'ers is de uitval in het hbo hoger dan de switch, onder havisten en vwo'ers is de switch juist groter dan de uitval. Van de vwo'ers die in het hbo gaan studeren, switch bijna één op de tien na een jaar alsnog naar het wo; nog geen vijf procent van de wo'ers doet het omgekeerde. Het aandeel vwo'ers dat het ho geheel verlaat, ligt iets hoger in het hbo dan in het wo (resp. 5 en 3%). Studenten met een vwo-opleiding staan na twee jaar vaker nog aan de initiële opleiding ingeschreven dan studenten uit mbo of havo.

De uitval en switch is niet in elke *sector* gelijk. In het *hbo* is de uitval en switch in de sectoren Onderwijs en Gezondheidszorg weer licht gestegen (in andere sectoren bleef deze gelijk of daalde licht verder). De uitval en switch is in het hbo het hoogst in de sectoren Onderwijs, Economie en Gedrag & Maatschappij en het laagst in de sector Taal & Cultuur. Onder wo-studenten is de uitval en switch het hoogst onder studenten Recht en in de sector Techniek en het laagst in de sectoren Landbouw, Gezondheidszorg en Gedrag & Maatschappij. De uitval en switch van *mbo*-studenten in het hbo, is het hoogst wanneer zij een diploma behaalden uit de sector Economie en het laagst wanneer ze uit de sector Techniek afkomstig zijn.

Gemiddeld gezien schrijven ongeveer evenveel ho-studenten die een *bètatechnische opleiding* volgen zich in het volgende jaar weer in als studenten die geen bètatechnische opleiding volgen. In het wo ligt de uitval en switch onder bètatechnische studenten echter hoger (5 ppnt.). Meer bètatechnische hbo-studenten verlaten het ho dan bètatechnische wo-studenten. Ruim een kwart van de bètatechnische hbo-studenten switcht naar een andere bètatechnische hbo-opleiding; in het wo stroom 35 procent wederom in een bètatechnische wo-opleiding. Van studenten die in eerste instantie geen bètatechnische opleiding volgden, switcht ruim een kwart (28%) in tweede instantie wel naar een bètastudie.

De uitval en switch zijn in het ho lager wanneer er sprake is van *selectie*. De uitval is op zowel het hbo als het wo het laagst bij numerusfixusopleidingen (resp. 7 en 5%). In het hbo is switch het laagst bij opleidingen met nadere eisen (7%), in het wo is deze het laagst bij intensief kleinschalig onderwijs (5%).

Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?

Op het vorige instroomcohort na, is het al jaren zo dat – ongeacht vooropleiding – het aandeel *hbo-studenten* dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse *migratieachtergrond*, groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Het afgelopen jaar steeg de uitval en switch van de groep hbo-eerstejaars met een niet-westerse migratieachtergrond afkomstig uit het vwo met elf procentpunt van ruim negentien naar dertig procent; daarmee is dit percentage weer op hetzelfde niveau als vóór voorgaand instroomcohort. Het verschil tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond is het kleinst onder hbo-eerstejaars afkomstig van het havo (5 ppnt.).

Uitval en switch zijn, gelet op de combinatie *vooropleiding* en *migratieachtergrond*, hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder studenten zonder deze achtergrond; alleen de uitval is hoger onder havisten zonder niet-westerse migratieachtergrond. Ook is in de meeste gevallen de switch hoger dan de uitval: alleen onder studenten zonder niet-westerse migratieachtergrond afkomstig uit het mbo, is de uitval hoger dan de switch. Onder *wo-studenten* zijn de verschillen tussen herinschrijvers naar migratieachtergrond kleiner dan in het hbo; 74 procent van de studenten met en 79 procent van de studenten zonder niet-westerse migratieachtergrond schrijft zich het opvolgende jaar weer in voor dezelfde opleiding. Er is met name sprake van meer switch onder wo'ers met een niet westerse migratieachtergrond.

Uitval en switch is, gelet op *geslacht*, bij vrouwen over het algemeen lager dan bij mannen (verschil van 7 ppnt.), maar het verschil tussen beide groepen is de afgelopen instroomcohorten kleiner geworden. Het verschil is het grootst in het wo.

Het aandeel ho-studenten dat uitvalt/switcht, is hoger wanneer zij een *functiebeperking* hebben dan wanneer zij geen functiebeperking hebben. Dit lijkt erop te wijzen dat studenten met een functiebeperking een hogere kans hebben om uit te vallen of te switchen. We zien, na een daling in uitval en switch voor instroomcohort 2019-2020, het laatste jaar een stijging van zes procentpunt onder wo-studenten met een functiebeperking. Studenten met een functiebeperking geven vaker aan dat de opleiding of instelling uitval had kunnen worden voorkomen.

Er zijn minimale verschillen in de uitval en switch tussen *Nederlandse studenten* met een vwo-achtergrond en *internationale studenten* gevonden. Uit het afgelopen instroomcohort vielen net iets meer Nederlandse studenten uit. Binnen deze groep, is er met name sprake van switch (19%), waar het bij internationale studenten juist vaker om uitval gaat (14%). In het hbo valt de groep die instroomt na een *tussenjaar* iets vaker uit dan de groep die geen tussenjaar nam, in het wo is dat juist omgekeerd. Verschillen zijn klein.

Als we dan ook nog kijken naar *eindexamenprofiel* van havisten, zien we dat in het hbo de uitval en switch het hoogste zijn onder studenten met een C&M en E&M profiel. De totale uitval en switch onder hbo-studenten met een vwo-diploma is het laagst onder studenten met een vwo-diploma EM of NT. Het aandeel vwo'ers in het wo dat zich herinschrijft, is het hoogst onder studenten met een EM-profiel. Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger *gemiddeld eindexamencijfer* dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al jaren jaar het geval.

Wo-studenten waarvan de *ouders ook een opleiding* in het ho hebben gevolgd, vallen minder vaak uit en switchen minder dan studenten waarvan de ouders geen opleiding in het ho hebben gevolgd. Eerstegeneratiestudenten (zonder migratieachtergrond) vallen zowel in het hbo als het wo vaker uit dan studenten met ouders die een ho-diploma behaalden, maar switchen iets minder vaak. Voor wo'ers met een niet-westerse migratieachtergrond is de situatie juist omgekeerd. Mbo'ers en havisten kennen een lagere uitval als hun ouders hoogopgeleid zijn. Eerstegeneratie mbo-studenten kennen een hoger switch dan hun directe vergelijkingsgroep. De uitval en switch van eerstegeneratie wo-studenten die met een vwo-diploma instromen, is hoger dan die van studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben. Van studenten met een vwo diploma die in het hbo instromen, is de switch van eerstegeneratiestudenten juist iets lager; de uitval is voor beide groepen gelijk. Studenten met ouders die in de laagste *inkomensgroep* vallen, kennen zowel in het hbo als het wo de hoogste uitval.

Uit een multivariate analyse naar de kans van uitval en switch (op basis van CBS-data) komt naar voren dat van al deze kenmerken het opleidings- en inkomensniveau van ouders er weliswaar toe doen, maar in veel mindere mate dan geslacht (uitval/switch onder mannen is hoger dan onder vrouwen) en migratieachtergrond (uitval/switch is hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond). Deze uitkomsten versterken elkaar onderling.

Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?

Het aandeel studenten dat uitviel vanwege een negatief bindend studieadvies nam onder voorgaand instroomcohort sterk af; dit was waarschijnlijk een gevolg van de aanpassingen in het bsa vanwege de coronamaatregelen. Onder hbo'ers ligt het aandeel dat vanwege bsa uitvalt nog steeds lager (3%), onder wo'ers is de daling inmiddels weer teniet gedaan en geeft dertien procent aan uit te vallen dan wel de switchen vanwege het bsa.

Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?

Om het studiekeuzeproces van studenten bewuster te maken werd in 2014 de studiekeuzecheck ingevoerd en werd de voorlichting voor studenten via diverse kanalen verbeterd. Toch is een verkeerde studiekeuze, gevolgd door de manier van onderwijs en het niet uitkomen van verwachtingen, nog steeds één van de belangrijkste redenen voor uitval en switch (resp. 53, 49 en 47%). Onvoldoende motivatie werd, net als voorgaand jaar aanzienlijk vaker gegeven als reden voor uitval en switch (43%). Het maken van een verkeerde studiekeuze speelt even vaak voor wo'ers en hbo'ers.

Het terugdringen van studieuitval is niet eenvoudig en bovendien iets waar veel factoren een rol in spelen. De monitor gaat niet in op de aandacht die onderwijsinstellingen geven aan het tegengaan van uitval, al geeft zo'n dertig procent van de ho-eerstejaars aan dat de instelling of opleiding hun uitval had kunnen voorkomen. Wel kijken we welke studiekeuzeprocessen een bijdrage leveren aan het verminderen van de uitval. Studenten die zich herinschrijven, hebben vaker bewust gekozen voor hun studie en ervaren bovendien vaker al aan het begin van het studiejaar een goede match of binding met de opleiding. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten lijkt ook bij te dragen aan minder uitval en switch. Voor hbo'ers geldt dat het bezoek van instellingen vanuit het vo, van algemene voorlichtingsdagen en intensieve dagen op de hogeschool, de kans op uitval en switch verkleinen. Voor wo'ers zijn extrinsieke motieven, zoals het beroepsperspectief, ook een voorspeller voor uitval en switch. Studenten die na matchingsactiviteiten een negatief of twijfeladvies krijgen, kennen een hogere studieuitval.

Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

Het verschil in rendement tussen studenten die wel en niet switchen is groot: het rendement van herinschrijvers is zowel in het hbo als het wo hoger dan dat van switchers. Het rendement van switchers en herinschrijvers ligt hoger in het wo dan in het hbo.

Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

De switch in zowel het wo als het hbo is hoger onder studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk, dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. De uitval uit het hbo is hoger onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden, dan onder studenten die dit in de Cariben deden; in het wo is dit beeld nipt omgekeerd. Hbo-studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk switchen nog steeds vaker van opleiding dan studenten zonder of met westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond; hun uitval is juist lager. Ook in het wo zijn de uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met de eerder genoemde groepen hoger. De verschillen tussen de eilanden fluctueren relatief veel over de jaren heen.

8 Studiefinanciering en leengedrag

Anja van den Broek

8.1 Inleiding en vraagstelling

Sinds september 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs van kracht.⁷⁹ Het belangrijkste onderdeel van deze wet betrof de afschaffing van de basisbeurs en de invoering van een sociaal leenstelsel. Met de invoering van het studievoorschot is de basisbeurs vervallen en de aanvullende beurs verhoogd. Studenten kunnen daarnaast een bedrag lenen met een maximum van bijna € 1.100 per maand. Inmiddels is het nieuwe kabinet voornemens om het leenstelsel af te schaffen en weer opnieuw een basisbeurs in te voeren. Eerdere onderzoeken, zoals de Beleidsdoorlichting artikel 11 studiefinanciering, wezen uit dat de invoering van het leenstelsel geen grote invloed had gehad op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor de meeste groepen studenten.⁸⁰ Desondanks waren er voor de coalitie voldoende aanknopingspunten om toch een vorm van een basisbeurs opnieuw te herintroduceren. Het kabinet wil met de herinvoering van de basisbeurs in het hoger onderwijs bijdragen aan de kansengelijkheid binnen de jongere generatie en daarmee tegemoetkomen aan het mentale welzijn van studenten die kampen met angst voor het opbouwen van schulden en groeiende prestatiedruk. Daarbij wil het kabinet ook tegemoet te komen aan externe factoren waarmee deze generatie geconfronteerd wordt zoals snel stijgende prijzen op de woningmarkt, een arbeidsmarkt met veel flexibele contracten en de zorgen rondom klimaat. Ook komt men hiermee expliciet tegemoet aan de stagnerende doorstroom van mbo naar hbo. Een deel van de mbo-studenten liet zich door het leenstelsel tegengehouden om verder te studeren, zo bleek uit diverse onderzoeken. Tot slot wil men met de voorgenomen herinvoering tegemoetkomen aan de positie van de middeninkomens, voor wie de kosten van studerende kinderen onevenredig zwaar wegen.

In de vorige monitoren lag sterk de nadruk op het leengedrag en de studieschuld van studenten. Ook in deze monitor staan het gebruik van studiefinanciering en de motieven van studenten om te lenen centraal. We kijken in het zesde jaar (2020-2021) na de invoering van het studievoorschot opnieuw naar ontwikkelingen in het leengedrag en vergelijken die, net als in de eerdere rapportages, met de periode van voor de invoering van het studievoorschot. De volgende vragen worden beantwoord:

- a) Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- b) Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- c) Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- d) Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- e) Verandert de financiële situatie van studenten?
- f) Wat zijn de inkomstenbronnen van lenende en niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

8.2 Data en definities

Op basis van een combinatie van studiefinancieringsdata (SFS-DUO) en het 1Cijfer Hoger onderwijs (1CHO) is bepaald welke studenten recht hebben op studiefinanciering. Er is, evenals vorig jaar, ook gekeken naar de groep die wel recht heeft maar geen product afneemt. Het is niet mogelijk om deze groep rechthebbenden voor de volle honderd procent af te bakenen, maar met behulp van de volgende beslisregels komen we zo dicht mogelijk in de buurt. Rechthebbenden zijn alle studenten die:

- in desbetreffend jaar een product afnemen bij DUO, of;
- bij instroom jonger waren dan 30 jaar en;
- voltijds of duaal studeren en;
- korter dan acht jaar studeren (na 8 jaar hebben de meeste studenten geen recht meer op een lening);
- (voor studenten met een niet-Nederlandse nationaliteit:) studenten met een vooropleiding in Nederland.

⁷⁹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0036261/2017-09-01>

⁸⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/03/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering>

Als in dit rapport melding wordt gemaakt van ‘recht op studiefinanciering’, wordt altijd deze groep bedoeld.⁸¹ Deze indeling heeft een korte toelichting. Allereerst hebben EER-studenten onder bepaalde voorwaarden ook recht op studiefinanciering. Deze groep kon niet goed worden geïdentificeerd en is achterwege gelaten, tenzij deze studenten daadwerkelijk een studiefinancieringsproduct bij DUO afnemen. Omdat sommige EER-studenten recht hebben op studiefinanciering maar deze niet aanvragen, zijn percentages dus soms een lichte overschatting (de referentiegroep is in werkelijkheid iets groter dan de referentiegroep die nu getoond wordt). Ten tweede hebben EER-studenten altijd recht op collegegeldkrediet. Ook deze groep is niet als studiefinancieringsgerechtigd geclassificeerd, tenzij men daadwerkelijk collegegeldkrediet ontvangt. Ten derde zijn studenten die acht jaar of langer studeren niet als studiefinancieringsgerechtigd gekwalificeerd (tenzij zij een studiefinancieringsproduct afnemen). Studenten die acht jaar of langer studeren én een studiefinancieringsproduct afnemen vormen de laatste vijf jaren stabiel 1,8 procent van alle studenten en 2,3 procent van alle studenten met recht op studiefinanciering (deze laatste groep is dus wel meegenomen).

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdschrijvingen in het domein hoger onderwijs uit het 1cHO meegenomen. Daarmee wordt de centeringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde instellingen, tenzij anders is aangegeven. Met de selectie van de hoofdschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs= ‘1’ of ‘A’) worden alle studenten per studiejaar éénmaal meegeteld. Het laatste studiejaar waarvan de volledige studiefinancieringshistorie bekend is, is het jaar 2020-2021. Als in dit hoofdstuk over ‘lenen’ wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders is vermeld. In nagenoeg alle tabellen is het aantal lenende studenten afgezet tegen de totale studentenpopulatie, ongeacht de geregistreerde opleidingsvorm (voltijd, deeltijd of dual), leeftijd, of hun recht op studiefinanciering. Indien een andere centeringsbasis is gebruikt (bijvoorbeeld ten opzichte van alleen de studiefinancieringsgerechtigden), is bij desbetreffende tabel of figuur uitgelegd hoe dit is berekend. Tabel 8.1 toont, vanuit de hiervoor beschreven definitie, de aantallen studenten die rechthebbend zijn en die binnen deze groep wel of geen studiefinancieringsproduct afnemen (basisbeurs, aanvullende beurs, lening, ov-kaart). Hieruit komt naar voren dat het niet-gebruik van studiefinanciering is gestegen sinds de invoering van het studievoorschot (in het hbo van 2,8% in 2014-2015 naar ruim 4,7% in 2020-2021 en in het wo van 1,7% naar 3,9%). Er is binnen deze monitor geen onderzoek gedaan naar de reden van het niet-gebruik van studiefinanciering door rechthebbenden. Voor degenen die geen recht hebben op een aanvullende beurs, resteert alleen de lening en het reisproduct. Het afzien van een aanvullende beurs is onderzocht door het CPB. Het afzien van een lening komt in dit hoofdstuk aan de orde. Het afzien van het reisproduct kan veroorzaakt worden door het niet nodig hebben van het reisproduct en/of de prestatiecomponent ervan. Het laatste jaar is het niet-gebruik (studenten met recht op studiefinanciering die geen enkel product afnemen) stabiel.

Tabel 8.1: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2012-2020 en DUO-SF 2012-2020); studenten die wel en geen studiefinancieringsproduct afnemen

	SF-recht	Gebruik	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21
Hbo	Nee	Geen gebruik	80.223	81.563	78.915	79.384	80.574	83.673	86.964	92.461	98.173
	Ja	Geen gebruik	7.258	9.654	10.271	14.759	15.068	16.019	17.357	16.629	18.401
		Gebruik	333.496	348.462	356.605	347.782	350.417	352.400	350.843	353.677	371.739
	Geen gebruik t.o.v. recht		2,1%	2,7%	2,8%	4,1%	4,1%	4,3%	4,7%	4,5%	4,7%
Wo	Nee	Geen gebruik	41.203	47.406	48.462	51.918	56.785	62.449	68.989	74.683	83.443
	Ja	Geen gebruik	3.326	5.948	5.789	8.621	8.349	8.390	8.774	8.789	9.274
		Gebruik	195.192	195.005	199.300	197.609	199.688	205.963	213.657	220.053	234.739
	Geen gebruik t.o.v. recht		1,8%	1,7%	1,7%	3,0%	2,8%	4,2%	4,0%	3,9%	3,9%

Bron: 1cHO-SFS

81 Als bijvoorbeeld wordt uitgesplitst naar geslacht binnen de sf-gerechtigden, dan worden de gegevens van vrouwen vergeleken met alle sf-gerechtigde vrouwen en die van mannen met alle sf-gerechtigde mannen.

De gegevens zijn gebaseerd op twee leveringen van DUO. Voor de jaren 2010-2011 tot en met 2014-2015 is gebruikgemaakt van een data-extract uit de 'oude' systemen van DUO. In de jaren na invoering van het studievoorschot zijn data-extracten uit het 'nieuwe' systeem gebruikt. Voor de periode na invoering van het studievoorschot heeft DUO een code meegeleverd die aanduidt of desbetreffende student onder het studievoorschot valt of in het oude stelsel zit. Op basis van deze codering zijn studenten ingedeeld in studievoorschot (studenten met de codering 'leenstelsel' in de SFS-bestanden), nominale fase (oude stelsel, studenten met basisbeurs en/of aanvullende beurs) of leenfase (studenten in het oude stelsel zonder basisbeurs en met een lening).

Tabel 8.2 laat zien dat in de loop der jaren het aandeel studenten dat valt onder het studievoorschotstelsel logischerwijs is toegenomen naar 90 procent in het hbo en 94 procent in het wo. In het gehele hoger onderwijs ontvangt het laatste jaar 92 procent studiefinanciering op basis van het studievoorschot. De groep met studiefinancieringsstelsel 'onbekend', zijn studenten die (theoretisch) recht hebben op studiefinanciering maar waarvan uit de SFS-bestanden niet duidelijk is onder welk stelsel zij vallen. In het hbo heeft nog één procent een basisbeurs, in het wo minder dan een procent. Een kleine groep van vier procent heeft nog een lening onder het oude stelsel (5% in het hbo en 2% in het wo).

Tabel 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in percentages (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

		10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21
Hbo	Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	19%	38%	56%	73%	84%	90%
	Basisbeurs (nom)	86%	86%	86%	85%	85%	64%	46%	28%	10%	3%	1%
	Basisbeurs (leenfase)	12%	12%	12%	13%	13%	13%	13%	14%	14%	10%	5%
	Onbekend	2%	2%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%	3%	4%
Wo	Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	27%	55%	79%	89%	93%	94%
	Basisbeurs (nom)	70%	72%	73%	75%	75%	47%	27%	9%	2%	1%	0%
	Basisbeurs (leenfase)	28%	27%	25%	23%	23%	23%	16%	10%	6%	4%	2%
	Onbekend	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	3%	3%
Ho	Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	22%	44%	64%	79%	87%	92%
	Basisbeurs (nom)	80%	81%	81%	82%	81%	58%	39%	21%	7%	2%	1%
	Basisbeurs (leenfase)	18%	17%	17%	16%	17%	17%	15%	12%	11%	7%	4%
	Onbekend	2%	2%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%	3%	4%

Bron: 1cHO-SFS

De leenmotieven, bestedingsdoelen, de relatie tussen lenen en werken en het oordeel over de financiële situatie zijn ontleend aan de Studentenmonitor hoger onderwijs van de jaren 2010-2011 tot en met 2020-2021 (zie voor een volledige beschrijving ook de inleiding). Het gaat om de geënkquêteerde hbo- en wo-bachelors en wo-masters die recht hebben op studiefinanciering en van wie het leengedrag bekend is. Het veldwerk vond in alle jaren plaats aan het eind van het studiejaar in de periode mei/juli. Tabel 8.3 toont de aantallen die in de analyses zijn meegenomen. Over alle jaren samengenomen, zijn de gegevens geanalyseerd van 156.457 studenten. Kleine verschillen met voorgaande jaren kunnen veroorzaakt zijn door actualisatie van het weegschema of wijzigingen in de vraagstelling. Indien dit het geval is, wordt dat vermeld. Steeds is het laatste jaar als uitgangspunt genomen voor het bepalen van de achterwaartse compatibiliteit.

Tabel 8.3: Aantal records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen

	Hbo-ba		Wo-ba		Wo-ma		Ho-ba		Ho-ma	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
10-11	8.458	23%	8.200	28%	4.175	37%	16.658	25%	4.175	37%
11-12	3.720	24%	5.138	28%	2.351	37%	8.858	27%	2.351	37%
12-13	7.010	24%	5.748	26%	2.838	37%	12.758	24%	2.838	37%
13-14	5.803	25%	4.419	27%	2.257	38%	10.222	26%	2.257	38%
14-15	5.597	27%	5.705	33%	2.965	42%	11.302	30%	2.965	42%
15-16	4.871	36%	3.664	50%	2.155	49%	8.535	42%	2.155	49%
16-17	6.777	40%	4.543	56%	2.412	54%	11.320	46%	2.412	54%
17-18	6.080	48%	4.742	64%	3.093	57%	10.822	55%	3.093	57%
18-19	6.697	50%	4.484	62%	2.502	57%	11.181	55%	2.502	57%
19-20	3.923	43%	5.947	56%	4.721	45%	9.870	51%	4.721	45%
20-21	4.007	46%	7.549	54%	3.906	56%	11.556	51%	3.906	56%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent).

Tabel 8.4 toont het studiefinancieringsregime waar studenten uit de Studentenmonitor onder vallen.

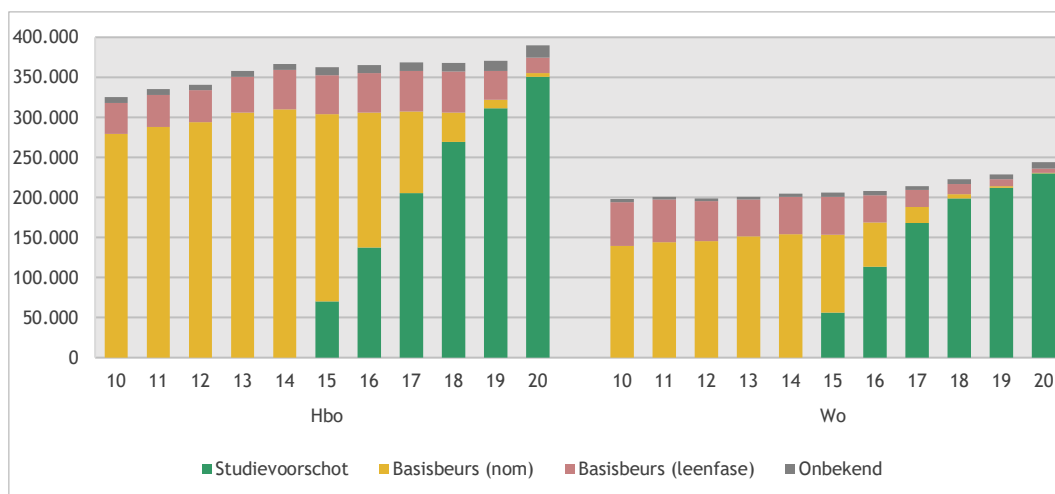
Tabel 8.4: Type studiefinancieringsregimes van respondenten in de Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2020-2021

	15-16		16-17		17-18		18-19		19-20		20-21	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
Oud stelsel (bb)	6.497	41%	4.938	43%	2.723	59%	1.627	68%	1.089	70%	1.266	74%
Oud stelsel (leen)	1.569	46%	2.050	47%	2.656	48%	2.154	48%	2.947	34%	1.410	37%
Studievoorschot	2.486	46%	6.355	52%	8.350	56%	9.740	54%	10.339	51%	12.699	52%
Alle respondenten	10.552	43%	13.343	48%	13.729	55%	13.521	55%	14.375	49%	15.375	53%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent). Omdat het hier een steekproef betreft, zullen de percentages niet zonder meer overeenkomen met die in de populatie.

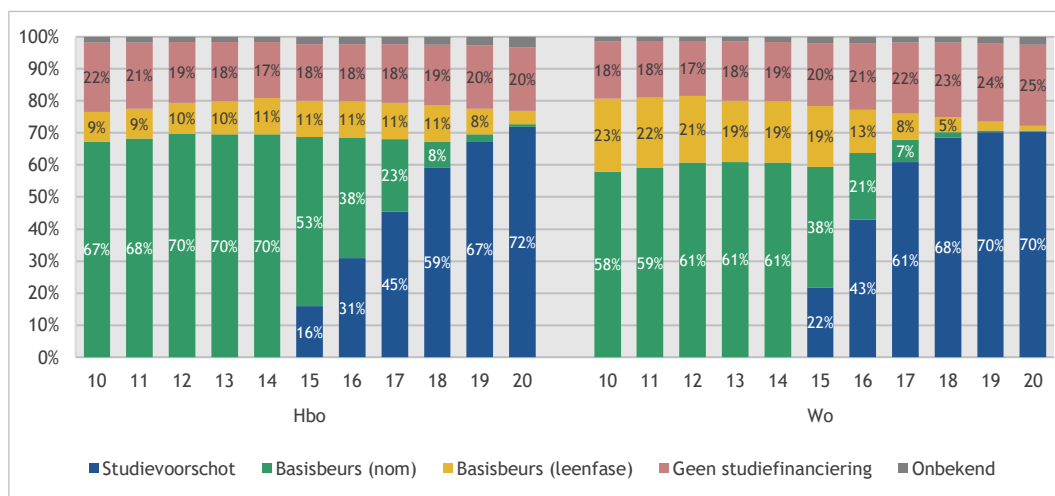
8.3 Gebruik studiefinanciering

Figuur 8.1 en figuur 8.2 onderscheiden vier groepen studenten: studenten die geen studiefinanciering hebben ontvangen, studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, studenten in het oude stelsel die een basisbeurs ontvangen en studenten in het oude stelsel die in de leenfase zitten. Studenten die genoemd zijn bij 'Studievoorschot' kregen studiefinanciering onder het studievoorschotstelsel. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. In het laatste jaar ontvangen ruim 4.300 hbo-studenten en 720 wo-studenten nog een basisbeurs en ontvangen ruim 19.000 studenten in het hbo en ruim 5.100 studenten in het wo nog een lening onder het oude stelsel. Van de groep studenten die geen studiefinanciering ontvangt, zijn geen gegevens bij DUO bekend. Tot deze groep behoren ook studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen maar het gehele jaar geen product hebben afgenomen bij DUO, ook geen ov-kaart, terwijl zij wel rechthebbend zijn (volgens de hiervoor beschreven definitie). De groep studiefinancieringsgerechtigden is in aantal met ongeveer 35.000 studenten toegenomen in vergelijking met vorig jaar (figuur 8.1). Dit heeft vooral te maken met de grote toestroom van studenten in 2020-2021 (vorig jaar was de toename ruim 8.000). Zoals ook al naar voren kwam uit tabel 8.2, is in het laatste jaar het aandeel studenten dat valt onder het stelsel van het studievoorschot gestegen van 84 naar 90 procent (hbo) en van 93 naar 94 procent (wo). Het aantal studenten onder het oude stelsel neemt elk jaar af omdat er steeds een studievoorschotcohort bij komt en de groep studenten in het oude stelsel steeds kleiner wordt.

Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in absolute aantallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Figuur 8.2 laat het gebruik van studiefinanciering zien en de verdeling naar het stelsel waar studenten onder vallen voor alle studenten, ongeacht of zij recht hebben op studiefinanciering. Percentages zijn dus niet gelijk aan die in tabel 8.2. Eén op de vijf studenten in het hbo (20%) en een kwart van de studenten in het wo (25%) ontvangt geen studiefinanciering. Het betreft hier vooral internationale studenten, oudere studenten en studenten die een deeltijdopleiding volgen en vanuit die hoedanigheid geen recht hebben op studiefinanciering. De toename van het niet-gebruik in het wo is daarmee vooral veroorzaakt door een toename van het aantal internationale studenten.

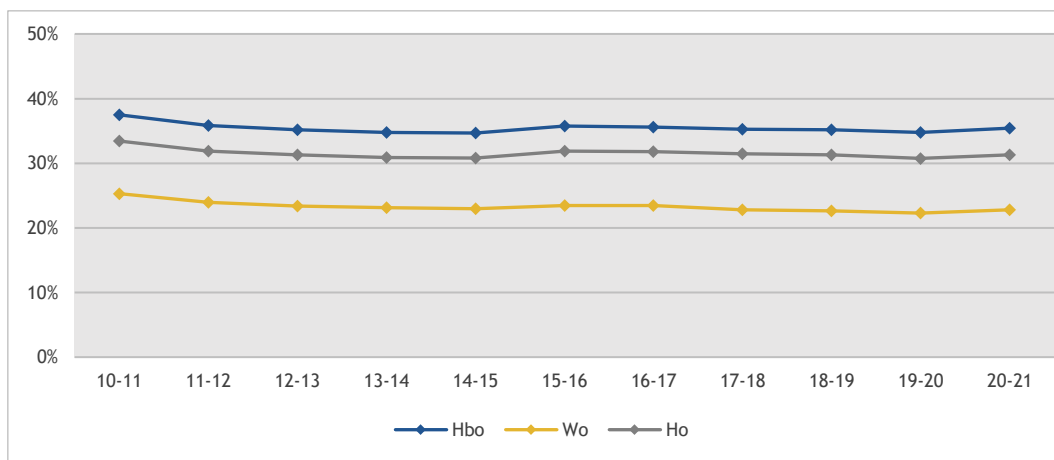

Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen: alle studenten, ongeacht wel of geen recht op studiefinanciering (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

8.4 Aanvullende beurs

Studenten hebben recht op een aanvullende beurs gedurende de nominale duur van hun studie. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs kan een indicatie zijn voor de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen. Als studenten van ouders met lagere inkomens hadden afgezien van een studie, zou dat percentage zijn gedaald. Daling van dit percentage kan ook veroorzaakt worden door een algehele inkomensstijging van de ouders. Met de introductie van het studievoorschot is de inkomensgrens voor de aanvullende beurs iets verhoogd en het bedrag verhoogd; het onderscheid tussen thuis- en uitwonenden is komen te vervallen. De maximale aanvullende beurs in 2020-2021 bedroeg €403,17 (t/m dec. 2020) en €413,78 (t/m aug. 2021). Hierdoor kan het aandeel studenten dat gebruikmaakt van een aanvullende beurs over de jaren heen worden vergeleken.

Sinds 2010-2011 zien we een relatief stabiele curve van het aandeel studenten met een aanvullende beurs in het hoger onderwijs (figuur 8.3) van net iets boven de dertig procent. In 2020-2021 ontving (vergelijkbaar met vorig jaar) 35 procent van de hbo-studenten en 23 procent van de wo-studenten een aanvullende beurs; totaal 31 procent in het ho. Op basis van de beschikbare cijfers kan geen inschatting worden gemaakt van het niet-gebruik van de aanvullende beurs. In 2020 onderzocht het CPB dit niet-gebruik. De conclusie was dat bijna een kwart van de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs die recht hebben op een aanvullende beurs, daar geen gebruik van maakt. CPB concludeerde dat deze studenten maandelijks 175 euro mislopen terwijl veertig procent van deze niet-gebruikers wél een studielening had. Wel lijkt dit niet-gebruik af te nemen naarmate men verder komt in de studie. Het CPB acht het aannemelijk dat onvoldoende kennis van hun recht, de aanvraagprocedure en/of de voorwaarden van de aanvullende beurs de belangrijkste oorzaken zijn van het niet-gebruik van studenten. Verder noemt het CPB leenaversie, stigma, privacyoverwegingen, het geld niet nodig hebben en de complexere aanvraagprocedure voor studenten die een conflict of geen contact hebben met hun ouder(s). Oplossingen zoekt men in de aanpassingen van de online aanmeldprocedure en het verbeteren van het kennisniveau.⁸²

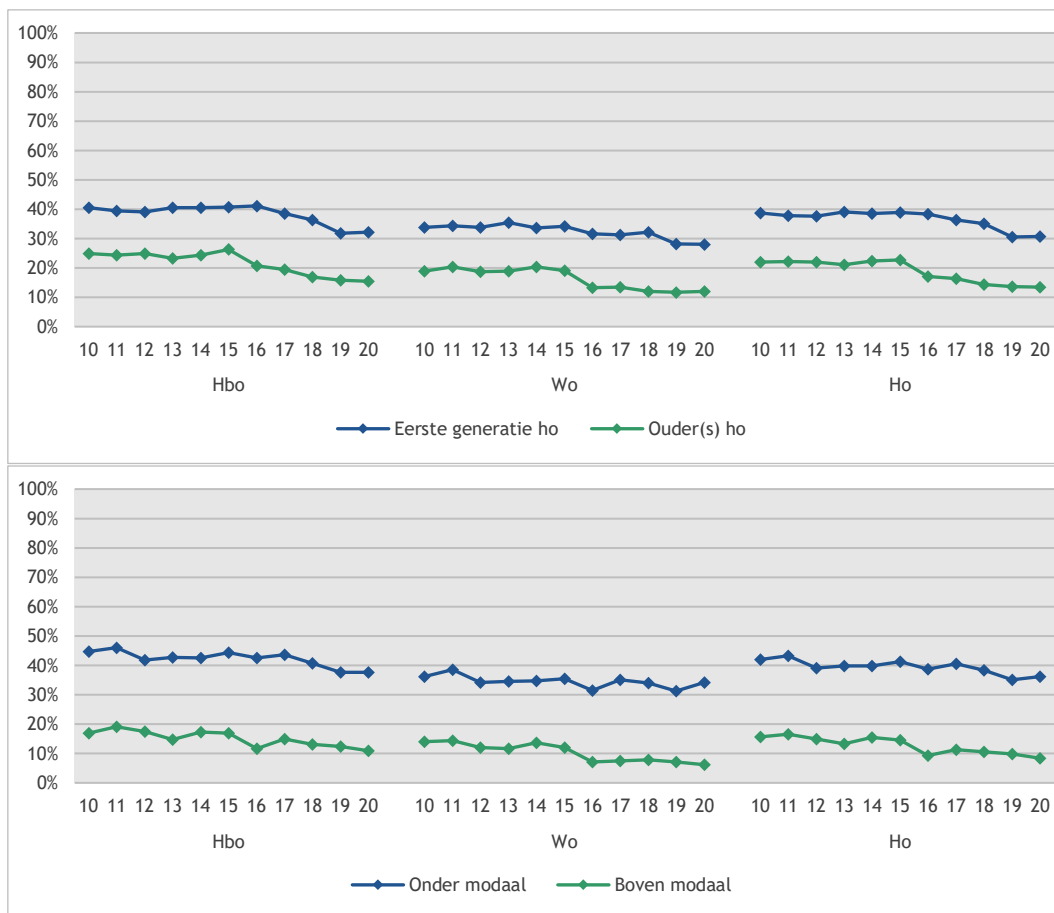
Figuur 8.3: Percentage studenten met een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs: (alleen studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met (recht op) studievoorschot (van deze laatste groep alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Ook in de Studentenmonitor is gevraagd of studenten een aanvullende beurs ontvangen. Het veldwerk van de laatste versie van de Studentenmonitor heeft plaatsgevonden in de periode mei-juli 2021. Bij figuur 8.3 is geconstateerd dat er geen grote trendverschillen zijn in het percentage studenten met een aanvullende beurs op basis van de totale studentenpopulatie. Figuur 8.4 (die bestaat uit twee figuren) laat de percentages studenten met een aanvullende beurs zien naar respectievelijk het opleidings- en inkomensniveau van de ouders. Het betreft hier steekproefgegevens; deze figuur is met name interessant om de verschillen te zien tussen het ontvangen van een aanvullende beurs naar opleiding- en inkomensniveau van de ouders en minder geschikt om trendverschillen te duiden. Die zijn er immers weinig, zo blijkt uit figuur 8.3. In beide gevallen zien we dat studenten met lager opgeleide ouders en minder verdienende ouders meer aanspraak maken op een aanvullende beurs.⁸³ Dit is conform beleid en vergelijkbaar met uitkomsten uit de Beleidsdoorlichting artikel 11 studiefinanciering (waar vergelijkbare analyses voor deze gelegenheid wel op basis van populatiedata zijn verricht).⁸⁴

⁸² Visser, D., Zumbuehl, M. & Konijn, S. (2020). Niet-gebruik van de aanvullende beurs. CPB Notitie. Den Haag: CPB

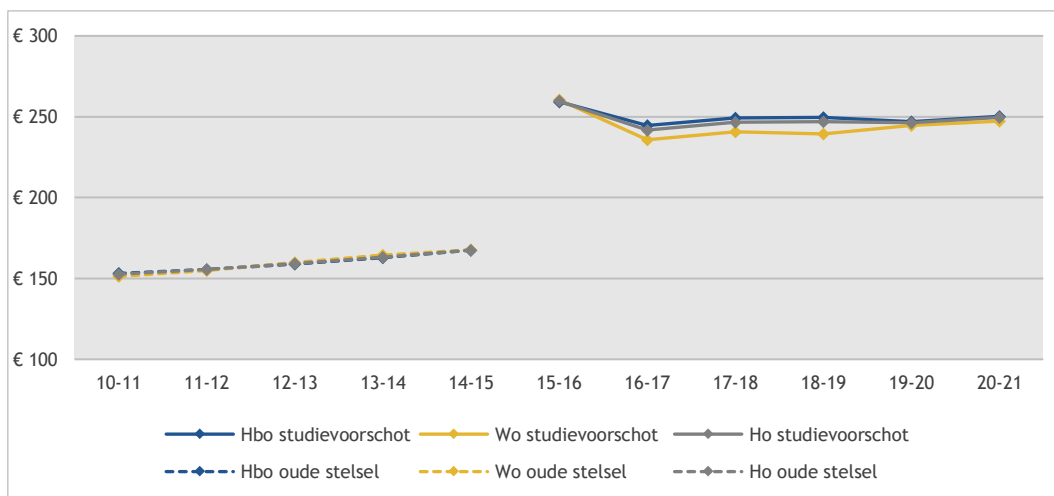
⁸³ De daling van het aandeel studenten met een aanvullende beurs is lastig te duiden omdat het hier om steekproefgegevens gaat. Het hebben van de aanvullende beurs heeft hier plaatsgevonden op basis van zelfrapportage.

⁸⁴ <https://open.overheid.nl/repository/ronl-bfce7aa3-8d7b-42af-8d07-c73798188857/1/pdf/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering.pdf>

Figuur 8.4: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen van ouders (bron: Studentenmonitor 2010-2020)

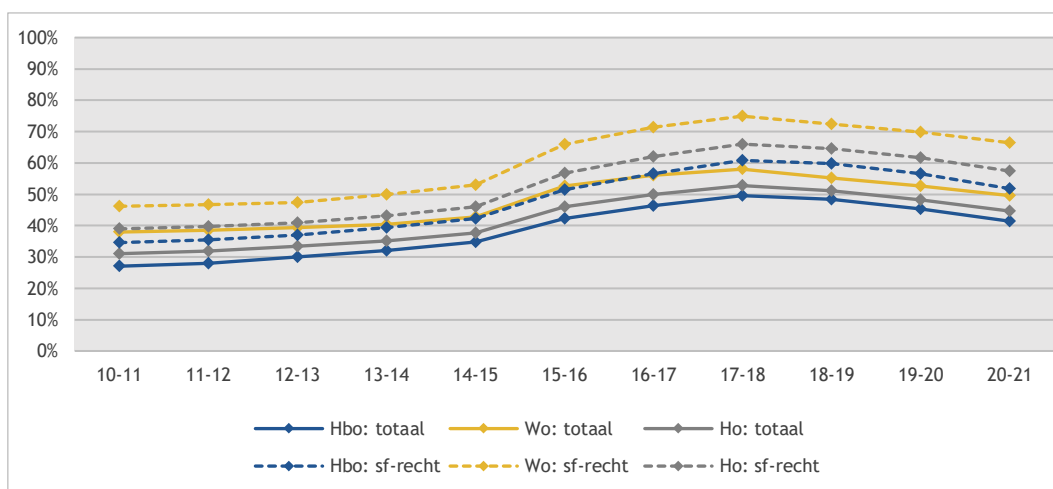
Figuur 8.5 toont de gemiddelde maandbedragen van de aanvullende beurs voor de studenten die deze ontvangen. De lijn van het oude stelsel stopt in 2014-2015; hierna ontvingen deze studenten uiteraard nog een aanvullende beurs, maar deze zijn vanwege steeds kleinere aantallen niet getoond. Het maandbedrag van degenen die een aanvullende beurs ontvangen is 249 euro per maand. De bedragen verschillen nauwelijks voor hbo en wo (lijnen vallen grotendeels over elkaar) en zijn voor studenten die onder het studievoorschot vallen hoger dan voor studenten in het oude stelsel (waarvan het maandbedrag het laatste jaar ongeveer 165 euro bedroeg). Met de invoering van het studievoorschot is de maximale aanvullende beurs verhoogd met 110 euro per maand en is het onderscheid tussen uit- en thuiswonenden vervallen.

Figuur 8.5: Bedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

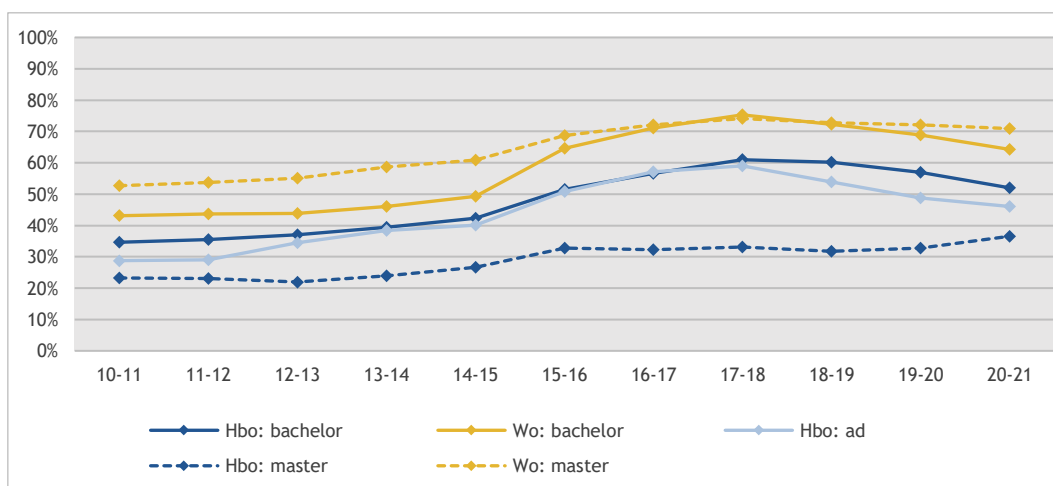
8.5 Leengedrag

De volgende grafieken tonen het aandeel studenten met een lening bij DUO (incl. collegegeldkrediet). Vanaf 2015-2016 zijn dit ook studenten die onder het leenstelsel vallen: na 2018-2019 is dit zo'n tachtig procent, oplopend naar 92 procent in het laatste jaar. In figuur 8.6 is het aandeel studenten met een lening weergegeven als deel van alle studenten (doorlopende lijnen) en als deel van alleen studenten met recht op studiefinanciering (stippellijnen). Na een stijging sinds de invoering van het studievoorschot is na 2017-2018 geconstateerd dat het aandeel studenten met een lening afnam. Vorig jaar is er een daling geconstateerd van het percentage studenten dat leende van 51 naar 48 procent (totaal ho) en van 65 naar 62 procent van alle sf-gerechtigden. Dit jaar daalt het verder naar 45 procent (alle studenten) en naar 57 procent (sf-recht). Nog steeds lenen meer wo-studenten (66% van de sf-gerechtigden) dan hbo-studenten (52% van de sf-gerechtigden). De daling van gemiddeld vier procentpunt manifesteert zich in zowel hbo en wo. In totaal 364.072 studenten hadden in het studiejaar 2020-2021 een studielening.

Figuur 8.6: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

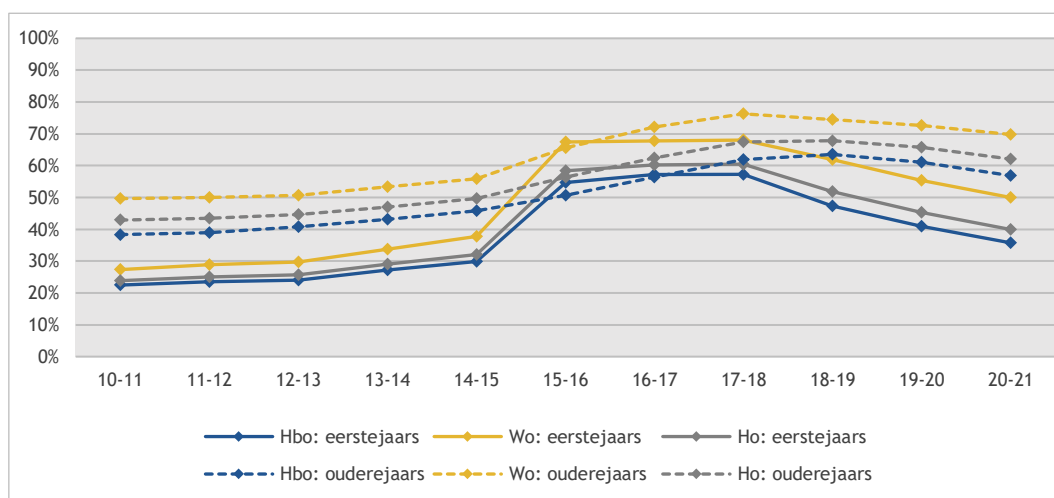
Het aandeel hbo- en wo-studenten met een lening is in figuur 8.7 uitgesplitst naar type hoger onderwijs en afgezet tegen de totale groep studenten met recht op studiefinanciering. Tot de invoering van het studievoorschot werd in het wo vaker geleend door master- dan door bachelorstudenten. In het wo was het aandeel studenten met een lening in de bachelor en master in 2018-2019 (na de invoering van het studievoorschotstelsel) bijna gelijk (72% en 73%); de laatste twee jaar divergeert de curve en zien we bij de wo-bachelorstudenten een grotere daling (het laatste jaar van 69% naar 64%) dan bij de wo-masterstudenten (van 72% naar 71%).

Figuur 8.7: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

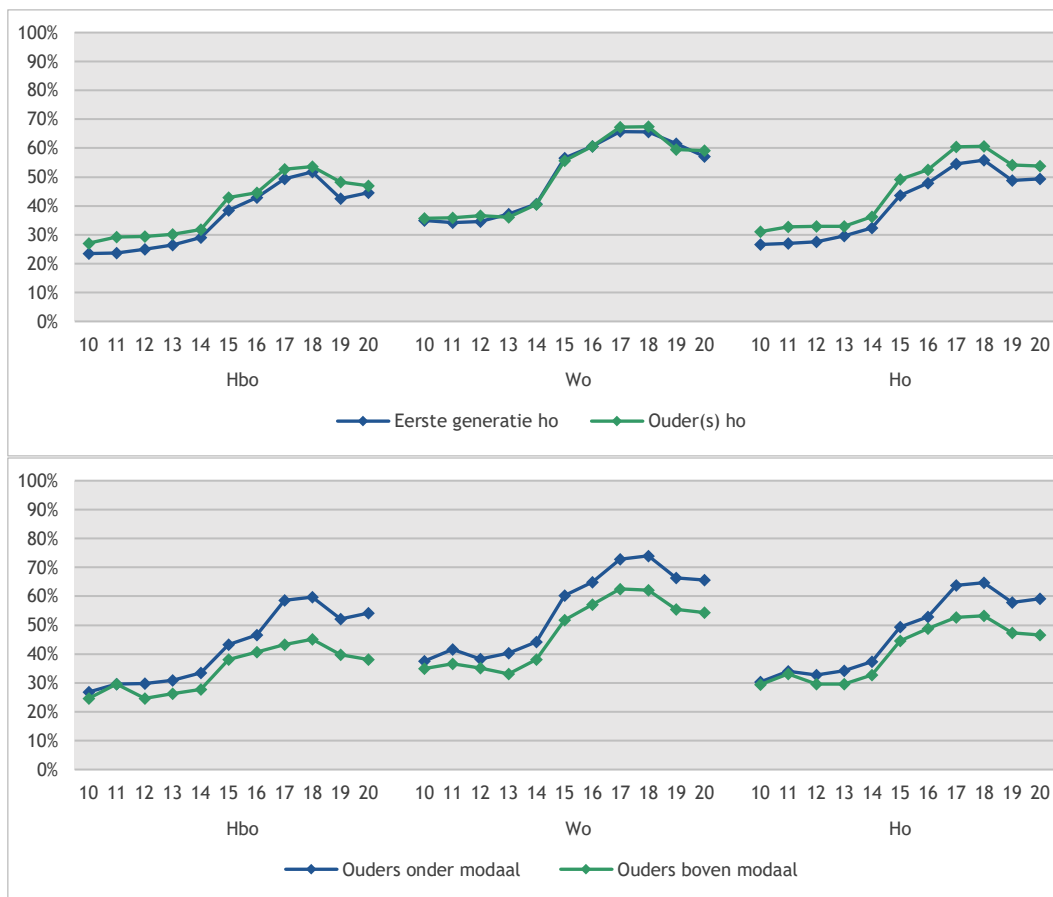
In de hbo-bachelor (figuur 8.7) leende vorig jaar 57 procent; in 2020-2021 leent 52 procent, een forse daling. In de hbo-master werd weinig geleend (33%), maar dit laatste jaar is er een stijging te zien naar 37 procent. Het aandeel ad-studenten (associate degree) met een lening was in 2016-2017 nog gelijk aan dat van de hbo-bachelorstudenten (57%), daarna daalde het naar 46 procent in het laatste meetjaar.

Figuur 8.8 laat het leengedrag zien van eerstejaarsstudenten (studenten die voor het eerst zijn gestart in het hoger onderwijs) in vergelijking met ouderejaars (studenten die meer dan een jaar in het hoger onderwijs studeren). De eerstejaars leenden in de meeste jaren beduidend minder vaak dan de ouderejaars (in 2014-2015 32% vs. 50%). In het eerste jaar van de invoering van het studievoorschot (2015-2016) is de stijging van het aandeel studenten met een lening vooral zichtbaar bij de eerstejaars (het percentage studenten met een lening is in dat jaar voor het eerst hoger onder eerstejaars dan onder ouderejaars: 58% vs. 56%). Dat is logisch omdat het nieuwe stelsel – met een paar uitzonderingen – cohortgewijs is ingevoerd. De daling na 2017-2018 is bij eerstejaars forser dan bij ouderejaars en zet ook het laatste jaar door (van 45% naar 40% voor eerstejaars en van 66% naar 62% voor ouderejaars). Het verschil tussen eerste- en ouderejaars (dat in 2015-2016 nog 2 ppnt. bedroeg) is in het laatste jaar weer fors groter (22 ppnt.).

Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Figuur 8.9 toont het leengedrag naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (gebaseerd op de steekproefgegevens van de Studentenmonitor hoger onderwijs). Voor het opleidingsniveau is een onderscheid gemaakt tussen een hogeronderwijsopleiding of niet (deze laatste groep bestaat uit de zogeheten 'eerstegeneratiestudenten'). Daarnaast is in de Studentenmonitor aan studenten gevraagd hoe goed hun ouders het financieel hebben vergeleken met andere families. Het laatste jaar zijn er nauwelijks nog verschillen als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders. Die zijn er wél op basis van het inkomen: studenten met minder draagkrachtige ouders lenen vaker dan studenten met draagkrachtige ouders.

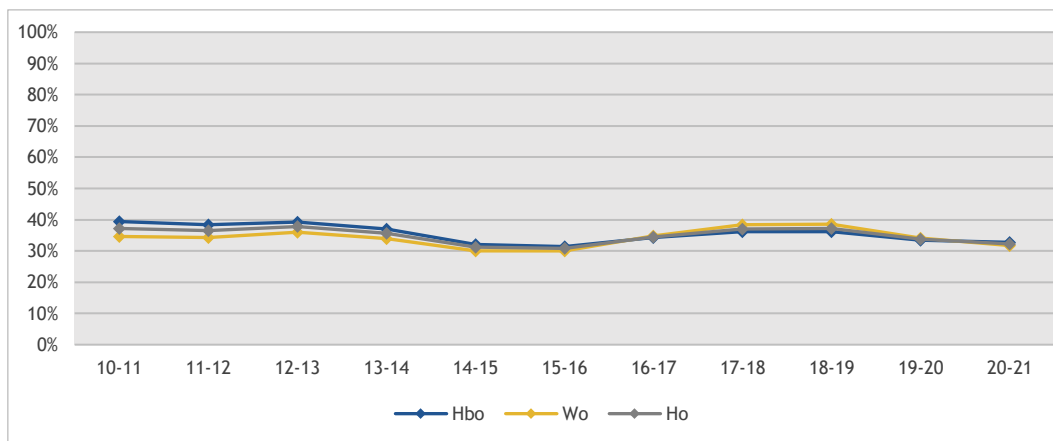

Figuur 8.9: Percentage studenten met een studielening naar opleidingsniveau en inkomensniveau van ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2010-2020)

Voor de laatste twee onderzochte jaren (2019 en 2020) is op basis van DUO-gegevens nagegaan welke studenten vaker lenen dan anderen. Hierbij moeten we vermelden dat we geen beschikking hebben over het inkomens- en opleidingsniveau van de ouders. In deze analyse is gekeken naar het wel of niet hebben van een aanvullende beurs, hbo of wo, bachelor/ad of master, geslacht, vooropleiding en het verblijfsjaar in het hoger onderwijs (eerstejaars of ouderejaars). Dit geeft een zelfde beeld als andere jaren: namelijk dat het percentage lenende studenten in vergelijking met hun directe vergelijkingsgroep iets groter is voor mannelijke studenten, wo-studenten, ouderejaars, studenten met een vwo-achtergrond en studenten met een migratieachtergrond (in vergelijking met studenten met een Nederlandse achtergrond; dit laatste verschil zien we alleen in het hbo: 49% vs. 61%). In deze analyses zie we ook dat het aandeel studenten met een lening ten opzichte van vorig jaar significant is gedaald. Ook de interacties met het meetjaar zijn voor bijna alle indicatoren significant. Dat betekent dat voor nagenoeg alle groepen de daling zichtbaar is.

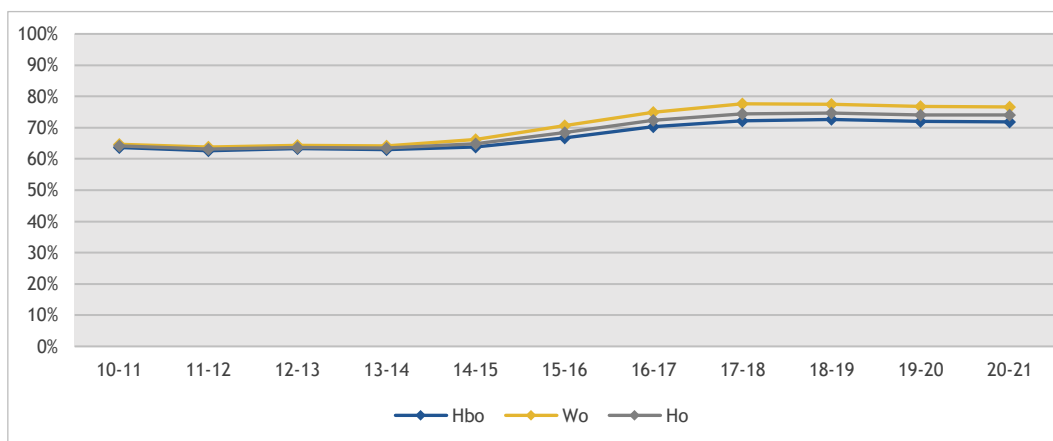
Figuur 8.10 laat zien dat het aandeel studenten dat in een studiejaar ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag leende het laatste jaar weer iets gedaald is. Ook vorig jaar werd een daling geconstateerd.⁸⁵ Vorig jaar was er een daling van 37 naar 34 procent. Dit laatste meetjaar leent nog 32 procent ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag.

⁸⁵ Dit is berekend door te kijken naar de verhouding tussen het maximale bedrag waar de student volgens DUO recht op heeft en het feitelijk gevraagde bedrag.

Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Hoeveel studenten lenen structureel (meer dan 9 maanden per jaar)? Figuur 8.11 laat zien dat dit aandeel (ten opzichte van alle studenten met een lening) dit laatste jaar stabiel is gebleven op 74 procent. In het jaar voor de invoering van het studievoorschot was dit nog 65 procent.

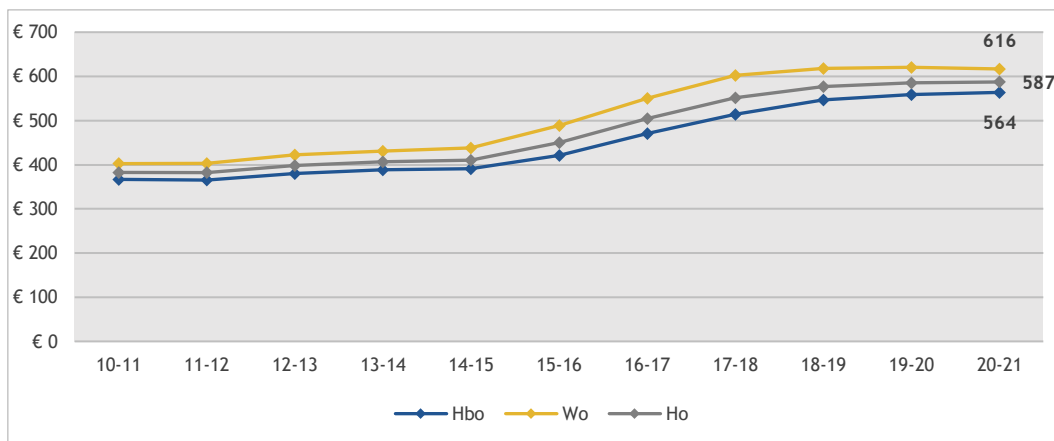

Figuur 8.11: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

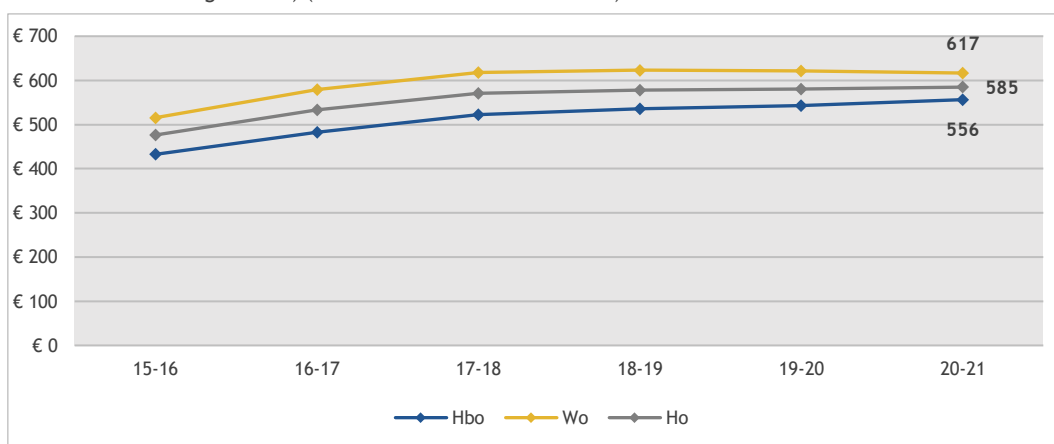
8.6 Leenbedragen

De gemiddelde leenbedragen per maand van studenten met een studielening (berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt), is in de eerste jaren na de invoering van het studievoorschot voor het ho gestegen van € 450 in 2015-2016 naar € 587 in het laatste jaar (hbo € 564 en wo € 616). De laatste drie jaren is het bedrag min of meer stabiel (figuur 8.12).⁸⁶ Na 2015-2016 valt een steeds grotere groep studenten onder het studievoorschotstelsel. Deze groep studenten is geïsoleerd weergegeven in figuur 8.13. We zien geen grote verschillen tussen beide groepen. Dat is min of meer logisch omdat degenen die onder het oude stelsel lenen de laatste jaren nagenoeg uitsluitend vertraagde studenten zijn. Van deze groep is bekend dat zij een hoger bedrag lenen. Om die reden zijn de verschillen niet noemenswaardig. In de Studentenmonitor hoger onderwijs is ook aan studenten gevraagd welk bedrag zij maandelijks lenen. De leenbedragen onderscheiden naar het inkomens- en opleidingsniveau van de ouders lijken elkaar op te heffen: zowel studenten met ouders uit de *hogere* inkomensgroepen als met ouders uit de *lagere* opleidingsgroepen lijken een *kleiner* bedrag te lenen. Combineren we deze twee gegevens dan is er één opvallend (interactie)effect: studenten van ouders die tegelijkertijd in de hogere inkomensgroepen én in de lagere opleidingsniveaus vallen, lenen het laagste bedrag (niet in figuur).

⁸⁶ Van alle lenende studenten is het totale leenbedrag per jaar gedeeld door 12 maanden, ongeacht het aantal maanden dat men heeft geleend.

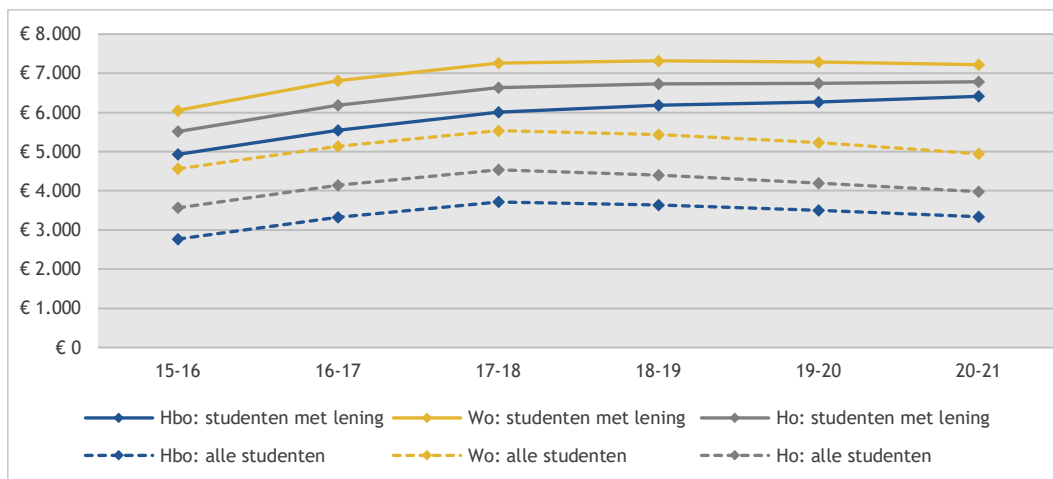
Figuur 8.12: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Figuur 8.13: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Figuur 8.14 toont de bedragen per jaar (gesommeerde maandbedragen) die geleend worden door *alle* studenten die in dat jaar recht hadden op studiefinanciering én vallen onder het studievoorschot (stippellijn, degenen die niet hebben geleend kregen de waarde '0') en voor *lenende* studenten die vallen onder het studievoorschot (doorlopende lijn).

Indien alle studenten worden meegenomen zien we in figuur 8.14 een licht dalende lijn die wordt veroorzaakt door het dalende percentage studenten met een lening. In het jaar 2017-2018 werd gemiddeld het hoogste bedrag geleend; daarna zwakt het iets af. Sinds de invoering van het leenstelsel in 2015-2016 is het gemiddelde jaarbedrag voor alle studenten, ongeacht of zij lenen, iets gestegen van € 3.566 naar € 3.979 (in het laatste jaar). De ontwikkeling van de jaarlijkse leenbedragen van *lenende studenten* is niet noemenswaardig. Na een stijging tussen 2015-2016 en 2017-2018 is er sprake van een stabilisatie van het jaarlijkse leenbedrag dat het laatste jaar voor alle lenende studenten € 6.783 bedraagt (€ 6.411 in het hbo en € 7.215 in het wo).

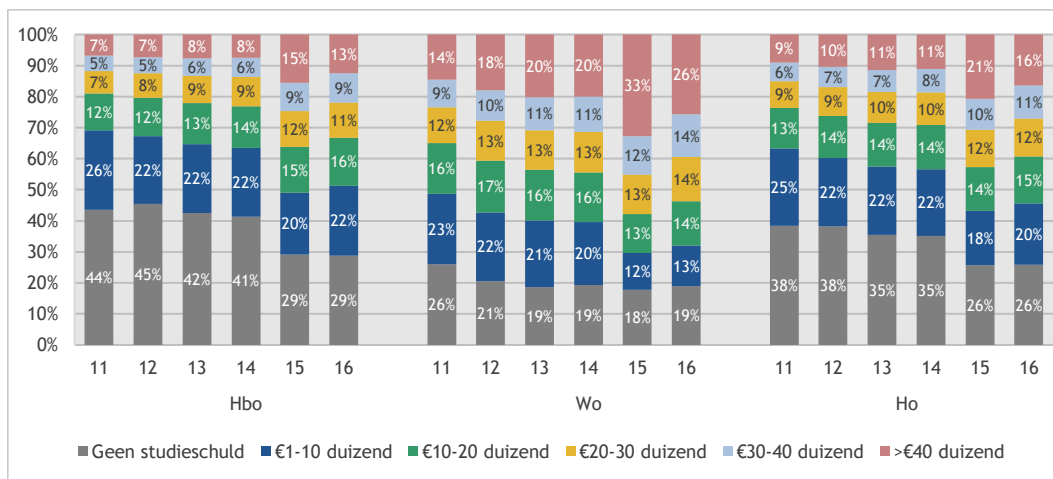

Figuur 8.14: Gemiddelde leenbedragen per jaar: studenten met een lening én alle studiefinancieringsgerechtigden: alleen studenten die onder het stelsel van studievoorschot vallen (collegegeldkrediet en lening samen genomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

8.7 Studieschuld

Wat de consequentie is van bovengenoemde leenbedragen voor de totale studieschuld die studenten hebben opgebouwd in het hoger onderwijs, wordt weergegeven in de figuren hierna. De grafieken behoeven enige toelichting: voor alle studenten (elke persoon telt slechts één keer mee) is de totale studieschuld (tot op heden) berekend door alle uitgekeerde jaarbedragen van de studielening en het collegegeldkrediet bij elkaar op te tellen. Vervolgens is bepaald in welk jaar een student voor het eerst voorkwam in het hoger onderwijs. Deze jaren zijn in onderstaande figuren op de x-as weergegeven (ongeacht of deze eerste inschrijving een bachelor, master of associate degree was) voor alle studenten (exclusief de studenten die in geen enkel jaar recht hadden op studiefinanciering). Voorbeeld: het jaar 2016 in onderstaande figuur betekent dat de student in 2016 voor het eerst in het hoger onderwijs voorkwam. Deze studenten studeren dus in het laatste jaar waarvan studiefinancieringsgegevens bekend zijn (2020-2021) maximaal vijf jaar (2016-2017 t/m 2020-2021). Studenten waarvan de bedragen in de grafieken zijn verwerkt, zijn dus in sommige gevallen al afgestudeerd; anderen studeren nog of zijn gestopt. Wat de studenten in de cohorten gemeenschappelijk hebben, is dat zij allemaal in hetzelfde jaar zijn gestart in het hoger onderwijs. Er is dus geen selectie gemaakt op gediplomeerden en ook is geen rekening gehouden met eventueel reeds afgeloste bedragen of dat studenten wellicht in de aflossingsfase zitten. Vanuit die optiek zijn ze vergelijkbaar.

Het gaat om de totaal opgebouwde studieschuld tot en met peildatum augustus 2021. Voor degenen die nog studeren kan de schuld nog toenemen de komende jaren; voor anderen kan dit het eindpunt zijn. De gegevens tot en met cohort 2016 zijn getoond. Latere cohorten zijn niet weergegeven omdat deze relatief kort studeren (max. 5 jaar) en daardoor minder vergelijkbaar zijn. Figuur 8.15 toont deze opgebouwde studieschuld per eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs in categorieën. Vanaf cohort 2015 valt het merendeel van de studenten onder het stelsel van het studievoorschot. Ook een deel van de studenten die eerder zijn ingestroomd, kan later onder het studievoorschotstelsel vallen.

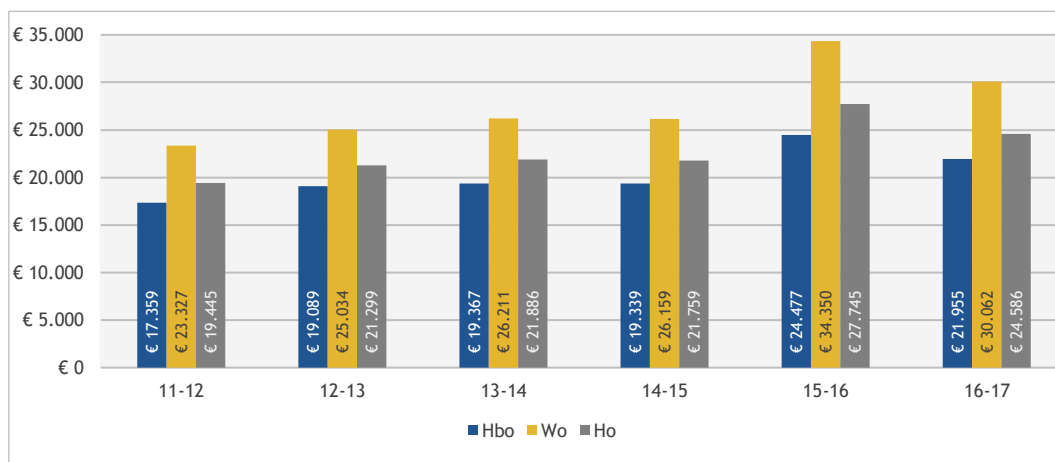
Figuur 8.15: Totale studieschuld van studenten met sf-recht, peildatum 31-8-2021 (gecategoriseerde leensom) naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020)

We vergelijken cohort 2015 (het eerste studievoorschotcohort) met cohort 2014 (het laatste pré-studievoorschotcohort). Van cohort 2015 heeft op dit moment 26 procent geen studieschuld (29% hbo en 18% wo); bij cohort 2014 is dit 35 procent (41% hbo en 19% wo). Onder het leenstelsel is de groep zonder schuld kleiner geworden; dit komt vooral door een kleiner aandeel studenten zonder schuld, met name in het hbo. De groep met een schuld hoger dan € 40.000 is groter geworden: voor cohort 2014 is dit elf procent (8% hbo en 20% wo); voor cohort 2015 is dit 21 procent (15% hbo en 33% wo). Met name in de extremen (geen schuld en > € 40.000 schuld) zijn de verschillen tussen de twee cohorten groter geworden. In de hoogste categorie is het verschil tien procentpunt; in de groep zonder schuld is dit negen procentpunt (die nagenoeg geheel voor rekening komt van het hbo). Overigens is ook het verschil tussen cohort 15 en cohort 16 als het gaat om de hoogste categorie studieschuld groot. Dit wordt met name veroorzaakt door het feit dat cohort 16 tot op de peildatum een jaar korter studeert (5 jaar vs. 6 jaar). De studieschuld van dit cohort 16 zal naar verwachting nog oplopen.

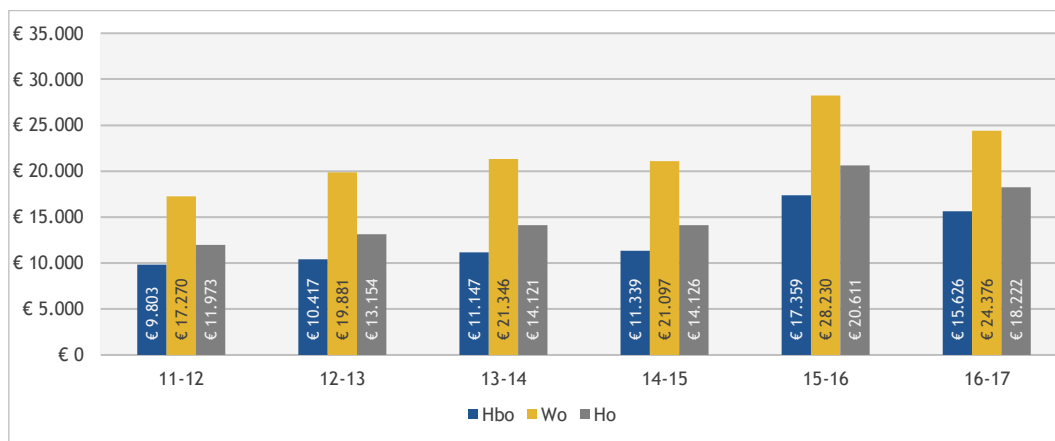
Wat betekent dat voor de gemiddelde studieschuld? Figuur 8.16 toont de totale leensom van studiefinancieringsgerechtigde studenten die hebben geleend tot en met peildatum augustus 2021; de onderste grafiek laat de opgebouwde schuld zien van alle studiefinancieringsgerechtigden (degenen zonder lening kregen de waarde '0'). Van alle studenten die lenen is de totale leensom berekend tot en met augustus 2021. Ook hier worden de cohorten 2011 tot en met 2016 getoond. Het betreft ook hier alle studenten die zijn gestart met een studie, ongeacht of zij zijn afgestudeerd, uitgevallen, geswitcht of nog studeren. Er is geen rekening gehouden met aflossingen. Dit houdt dus in dat voor alle cohorten wordt gekeken naar de schuld op 31-8-2021, waardoor de studieschuld van een bepaald cohort (t) ten opzichte van het cohort een jaar later (t+1) altijd een jaar 'achterloopt'. Figuur 8.16 en figuur 8.17 tonen de gemiddelde reeds opgebouwde studieschuld voor studenten die daadwerkelijk een schuld hebben (figuur 8.16) en voor alle studiefinancieringsgerechtigde studenten (figuur 8.17, studenten zonder schuld kregen de waarde '0').

Voor de studenten (alleen studenten met schuld) die zijn ingestroomd tussen 2011 en 2014 ligt deze leensom op € 21.143 (€ 13.372 als gekeken wordt naar alle studenten met sf-recht, ongeacht of zij een schuld hebben, figuur 8.17). Voor het eerste studievoorschotcohort (2015-2016) bedraagt deze leensom voor alle studenten met een lening gemiddeld € 27.745 (€ 20.611 als ook niet-lenende sf-gerechtigden worden meegeteld). Voor een groot deel wordt dit verschil verklaard doordat meer studenten zijn gaan lenen (en dus minder studenten de waarde '0' kregen).

Op een aantal kenmerken zijn er (in samenhang en gecontroleerd voor andere kenmerken) verschillen tussen de instroomcohort vóór en na de invoering van het leenstelsel als we kijken naar de achtergrond van studenten (alleen studenten met een lening). Voor alle jaren geldt dat studenten met een mbo-achtergrond een kleinere schuld en studenten met een vwo-achtergrond een grotere schuld hebben dan studenten met een havo-achtergrond. Studenten met een vwo-achtergrond die gekozen hebben voor het wo hebben een grotere schuld dan degenen die naar het hbo gingen. Sowieso is de studieschuld in het wo groter dan in het hbo. Vrouwen hebben (ook als er gecontroleerd wordt voor andere kenmerken) een lagere schuld dan mannen, studenten met een migratieachtergrond hebben een hogere schuld dan studenten met een Nederlandse achtergrond, vooral in het hbo. Daarbij wordt er een veel grotere schuld opgebouwd door wo-studenten in vergelijking met hbo-studenten. Als we alle factoren constant houden, dan concluderen we dat de tot zover opgebouwde schuld voor de cohorten na de invoering van het leenstelsel bijna € 5.500 hoger is dan voor cohorten vóór de invoering van het leenstelsel. Het gaat hier alleen om studenten die ook daadwerkelijk een bedrag geleend hebben.

Figuur 8.16: Totale leensom op peildatum 31-8-2021: alleen studenten met recht op studiefinanciering die lenen naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen

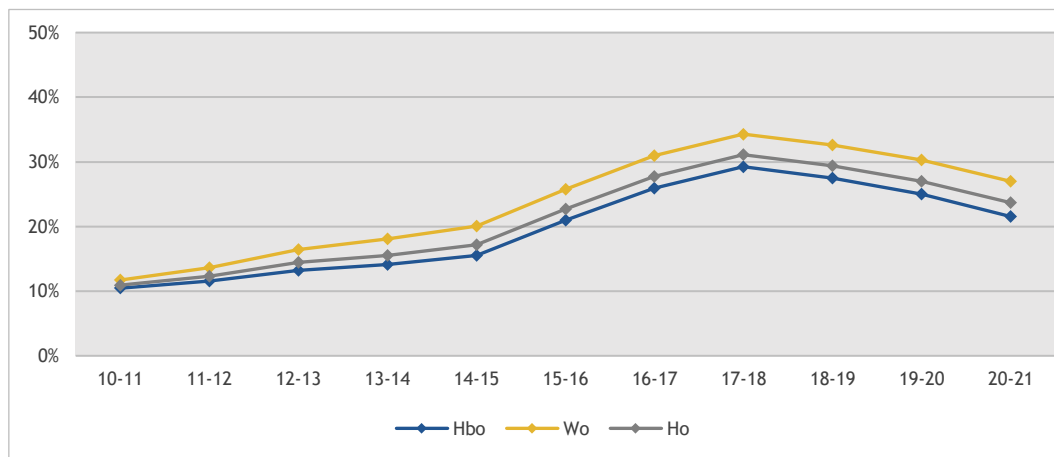

Figuur 8.17: Totale leensom op peildatum 31-8-2021: alle studenten met sf-recht, ongeacht of zij geleend hebben (degenen zonder lening kregen de waarde '0') naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen

8.8 Collegegeldkrediet en levenlanglerenkrediet

Vanaf studiejaar 2018-2019 geldt een halvering van het wettelijke collegegeld voor alle eerstejaars-studenten (bachelor of associate degree) die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs aan een bekostigde instelling. Voor studenten aan lerarenopleidingen geldt vanaf 2018-2019 dat nieuwe studenten aan de (academische) pabo-opleidingen en andere lerarenopleidingen aan bekostigde instellingen recht hebben op een halvering van het wettelijke collegegeld gedurende zowel het eerste als het tweede jaar.

Instellingen worden hiervoor gecompenseerd. In het studiejaar 2021-2022 geldt vanwege corona een korting op het collegegeld; alle studenten betalen de helft van het wettelijk collegegeld. Studenten die al in aanmerking kwamen voor halvering van het collegegeld, betalen dit jaar de helft van de helft.⁸⁷ Hierdoor is ook het maximale bedrag aan collegegeldkrediet aangepast. Figuur 8.18 laat zien dat er een stijgende lijn was in het percentage studenten dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet (ten opzichte van alle studerende in het hbo en het wo). Na de invoering van het studievoorschot in 2014-2015 is het percentage studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet tot aan 2018-2019 sterker toegenomen dan in de jaren daarvoor (tot 31%, 29% in het hbo en 34% in het wo). Hierna is er een daling zichtbaar naar 24 procent die zich steeds verder doorzet en is het aandeel vergelijkbaar met het aandeel studenten dat leent. In het wo maakt het laatste jaar 27 procent van de studiefinancieringsgerechtigde studenten gebruik van het collegegeldkrediet; in het hbo is dit 22 procent.

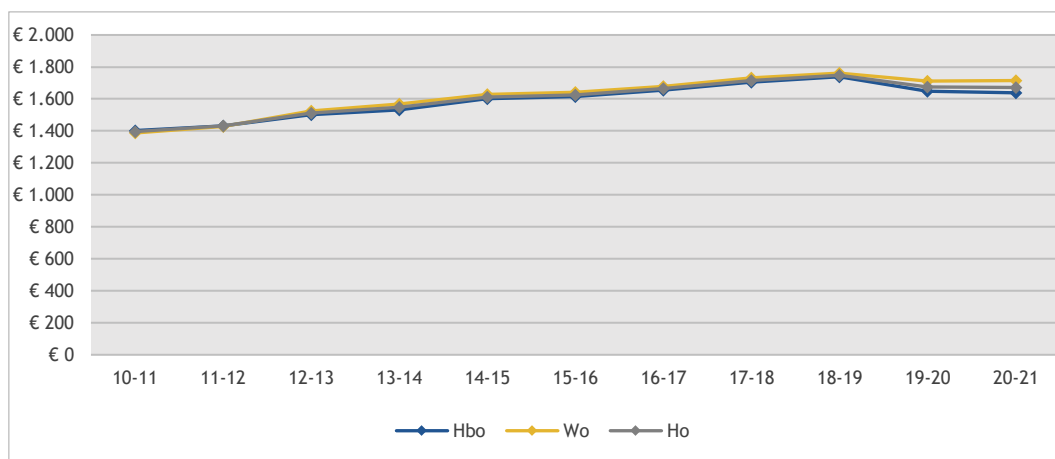

Figuur 8.18: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Een student mag het bedrag aan collegegeld bij DUO lenen; maandelijks ontvangt de student een twaalfde van het jaarbedrag. In 2021-2022 kan een student maandelijks maximaal ruim € 90 collegegeldkrediet krijgen (voor degenen die wettelijk collegegeld betalen); in 2020-2021 was dit € 179.⁸⁸ Een student die instellingscollegegeld betaalt, kan per maand maximaal € 903 collegegeldkrediet krijgen (dit bedrag is gemaximeerd op het totale bedrag aan collegegeld dat de student moet betalen), maar nooit meer dan 5 keer het wettelijke collegegeld. De verlaging van het wettelijke collegegeld voor eerstejaars sinds 2018-2019 (en gedurende twee jaar voor lerarenopleidingen en pabo) en de halvering naar aanleiding van de coronapandemie, betekenen ook dat deze studenten recht hebben op een lager collegegeldkrediet dan andere studenten. Figuur 8.19 toont voor alle studenten die gebruikmaken van collegegeldkrediet de gemiddelde jaarbedragen. De verschillen tussen hbo en wo zijn iets groter geworden (€ 78 in 2020-2021). Na een lichte stijging van het jaarlijkse bedrag voor collegegeldkrediet in 2018-2019 daalt het bedrag in 2019-2020 licht (€ 72 over het gehele jaar). De verlaging van het collegegeld voor bovengenoemde groepen kan hierin een rol hebben gespeeld.

⁸⁷ Wet verlaagd wettelijk collegegeld.

⁸⁸ Dit was het bedrag voordat er sprake was van een korting.

Figuur 8.19: Jaarbedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)

Het levenlanglerenkrediet (LLLK) kan worden aangevraagd door studenten die geen recht meer hebben op reguliere studiefinanciering, een erkende opleiding volgen in mbo (bol) of hoger onderwijs, jonger zijn dan 56 jaar en voldoen aan de nationaliteitseisen. Vanaf studiejaar 2024-2025 wordt de leeftijdsgrens verhoogd tot 57 jaar. Met het krediet kunnen studenten per jaar maximaal vijf keer het bedrag aan wettelijk college- of lesgeld lenen. Dit bedrag kan niet meer zijn dan wat de student feitelijk betaalt aan college- of lesgeld. Het krediet wordt alleen verstrekt voor zover een andere persoon of instantie het collegegeld of lesgeld niet vergoedt. Tabel 8.5 toont de LLLK-bedragen die studenten hebben geleend in 2021. Het betreft hier alle studenten met een levenlanglerenkrediet die een erkende mbo-, hbo- of wo-opleiding volgen in het bekostigd of niet-bekostigd onderwijs. Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld door DUO. Voor het kalenderjaar 2020 is er slechts beschikking over de maanden september tot en met december; voor 2021 over het gehele kalenderjaar. Het betreft hier uitsluitend studenten die in desbetreffende maanden daadwerkelijk levenlanglerenkrediet hebben ontvangen. In deze tabel zijn eveneens de aantallen en bedragen voor het mbo weergegeven.

In 2020 werd een gemiddeld maandbedrag geleend van € 262 door in totaal 11.198 studenten. Zij leenden van september 2020 tot en met december 2020 gemiddeld 3,28 van de in totaal vier maanden. In 2021 leenden 16.188 studenten een maandbedrag van € 251. Het gebruik ten opzichte van 2020 nam toe: meer studenten leenden een iets kleiner bedrag. Met name de bachelorstudenten en ad-studenten zijn een iets lager bedrag gaan lenen. Het is niet duidelijk in hoeverre dit veroorzaakt wordt door de coronasituatie.

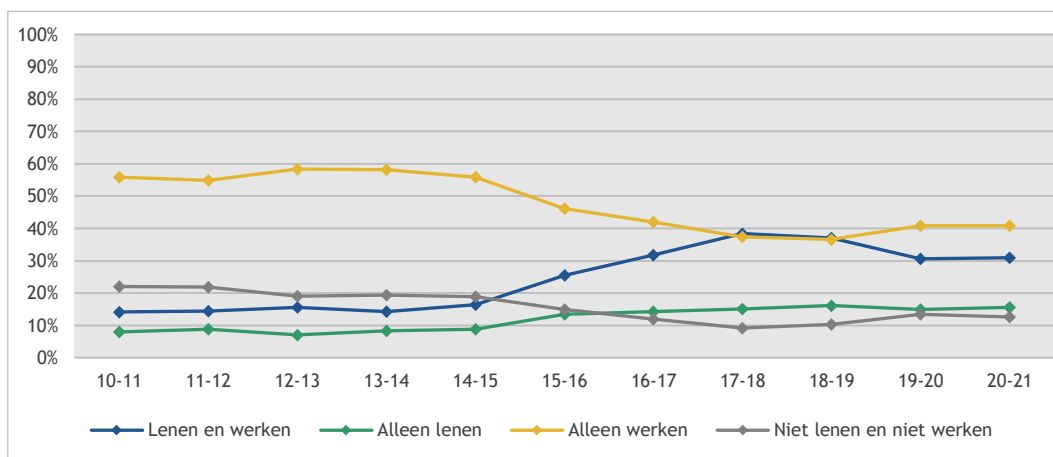
Tabel 8.5: Leenbedragen levenlanglerenkrediet in de periode september 2020 tot en met december 2021 (weergegeven zijn kalenderjaren; bron: DUO)

	Gem. per maand 2020	Gem. per maand 2021	Gem. per jaar 2021	Aantal maanden LLLK 2020*	Aantal maanden LLLK 2021*	N-2020	N-2021
MBO	€ 178	€ 158	€ 1.041	3,25	6,36	378	624
HBO-AD/BA	€ 220	€ 206	€ 1.579	3,40	7,58	6.930	9.741
HBO-MA	€ 413	€ 421	€ 3.161	3,42	7,48	651	912
WO-BA	€ 336	€ 304	€ 1.400	2,71	5,36	1.543	2.380
WO-MA	€ 311	€ 300	€ 2.186	3,35	7,20	1.629	2.291
Onbekend	€ 698	€ 693	€ 2.560	1,40	3,79	67	240
Totaal	€ 262	€ 251	€ 1.722	3,28	7,09	11.198	16.188

Bron: DUO. Alleen studenten die studeren in het bekostigd of niet-bekostigd mbo, hbo of wo en in 2021 daadwerkelijk levenlanglerenkrediet hebben afgenomen; * in 2020 betreft het alleen de maanden sep t/m dec (max. 4); in 2021 het gehele jaar (max. 12). Jaarbedragen zijn niet berekend over 2020 omdat er niet de beschikking was over de bedragen van het gehele jaar.

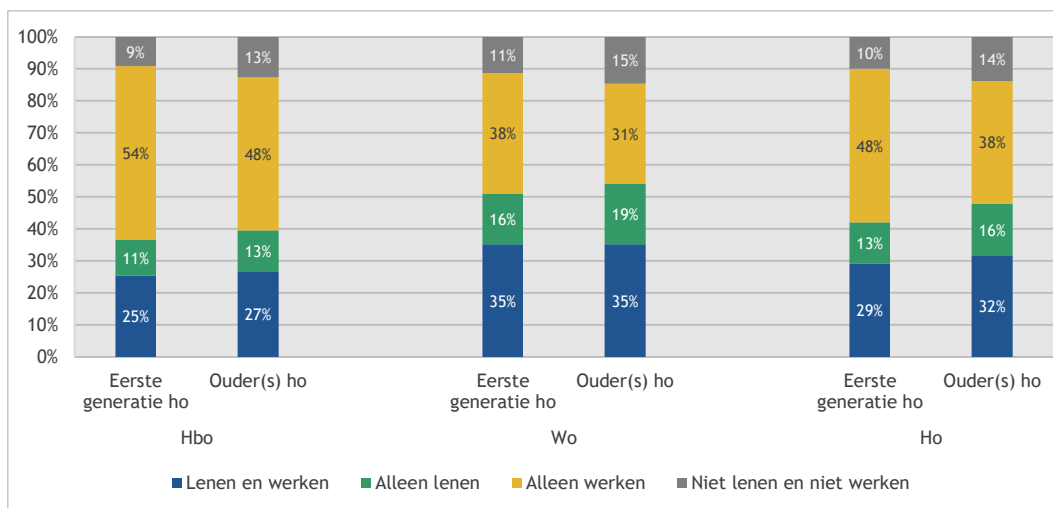
8.9 Lenen en werken

Figuur 8.20 laat de relatie tussen lenen en werken zien bij studenten (in de nominale fase, excl. incidentele leners). In de eerste jaren bestaat deze groep vooral uit studenten met een basisbeurs; in 2015-2016 bestond de groep voor een kwart uit studenten met studievoorschot. Vorig jaar was het aandeel van deze groep meer dan 88 procent; het laatste jaar is dit 90 procent. Na de invoering van het studievoorschot combineerden steeds meer studenten werken en lenen. De laatste twee jaar is de lijn stabiel en is er geen verschil in de verdeling van studenten naar de vier onderscheiden groepen.

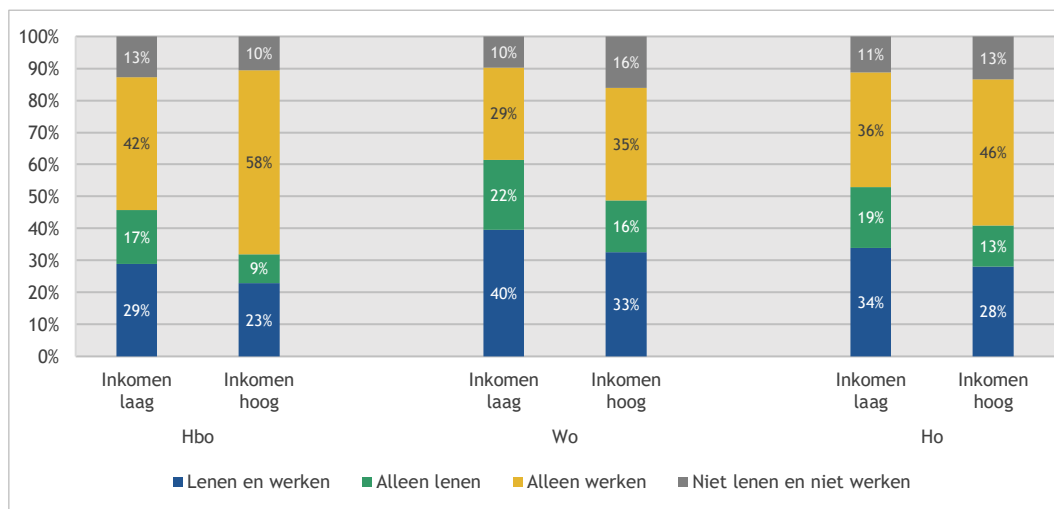
Figuur 8.20: Status lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (oud stelsel, basisbeurs) of studievoorschot (Studentenmonitor 2010-2020)

Figuur 8.21 laat de verschillen zien in leen- en werkstatus van studenten gerelateerd aan het opleidingsniveau van de ouders. Het betreft hier studenten die vallen onder het studievoorschotstelsel in het laatste meetjaar. Het eerste dat opvalt is dat (ongeacht het opleidingsniveau van de ouders) het percentage dat uitsluitend werkt in het hbo veel groter is dan in het wo. In het wo wordt meer geleend (al dan niet in combinatie met betaalde arbeid). Daarnaast kunnen we concluderen dat het percentage studenten dat uitsluitend betaalde arbeid verricht in alle groepen *kleiner* is als men hoger opgeleide ouders heeft. Deze verschillen zijn significant. In het wo is het deel van de studenten dat uitsluitend leent *groter* in de groep met hoger opgeleide ouders dan in de groep met lager opgeleide ouders. Het deel dat helemaal niet leent en ook niet werkt is groter in de groep met hoger opgeleide ouders, zowel in hbo als wo.

Figuur 8.21: Status lenen en werken naar opleidingsniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Figuur 8.22 laat dezelfde gegevens zien naar inkomensniveau van de ouders. Hiervoor is aan studenten gevraagd hoe goed hun ouders het financieel hebben in vergelijking met anderen. Dit is een indicatie van de financiële welgesteldheid van de ouders van studenten. Studenten uit lagere inkomensgroepen combineren vaker dan studenten uit hogere inkomensgroepen lenen en werken en lenen vaker uitsluitend. Het uitsluitend werken zien we juist vaker bij studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen (met name in het hbo is het verschil behoorlijk), evenals het niet lenen én niet werken.

Figuur 8.22: Status lenen en werken naar inkomensniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

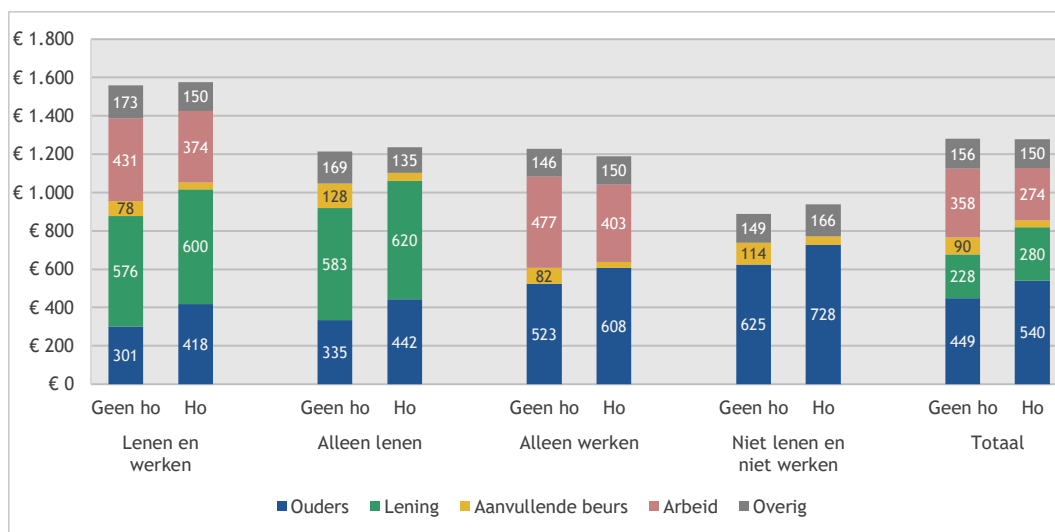
Figuur 8.23 toont de inkomsten van studenten onder het studievoorschot uit verschillende bronnen, onderscheiden naar leen- en werkgedrag (alleen studiejaar 2020-2021); figuur 8.24 naar het inkomensniveau van de ouders. Deze figuren tonen zowel de verdeling van inkomsten als de hoogte ervan uit verschillende bronnen. De ouderlijke bijdrage is de gesommeerde ouderbijdrage én bijdrage in natura.⁸⁹ Het gaat hier om zelfrapportages van studenten, verzameld in de Studentenmonitor hoger onderwijs.⁹⁰ In alle groepen ontvangen studenten met lager opgeleide ouders en ouders uit lagere inkomensgroepen een hoger bedrag uit de aanvullende beurs. Studenten uit hogere inkomensgroepen ontvangen (in alle groepen) een grotere bijdrage van hun ouders.

Zoals te zien in de grafiek, genereren studenten die lenen en werken combineren het hoogste inkomen, zo'n € 1.600 per maand. Studenten met lager opgeleide ouders in deze groep hebben meer inkomen uit arbeid (€ 431 vs. € 374). Opvallend is dat dit niet geldt bij het inkomensniveau: daar zijn de inkomsten uit arbeid juist hoger voor studenten uit de hogere inkomensgroepen (€ 407 vs. € 374). Degenen die lenen en werken combineren, lenen een kleiner bedrag als hun ouders lager opgeleid zijn.

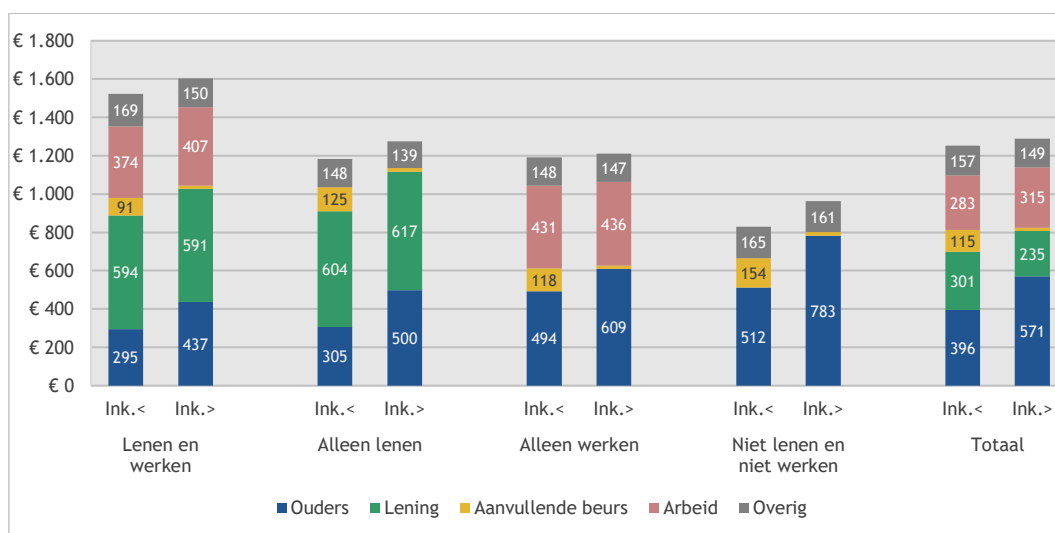
Van studenten die uitsluitend lenen, lenen degenen met hoger opgeleide ouders en ouders uit de hoogste inkomensgroepen het hoogste bedrag (resp. € 620 en € 617) meer dan studenten in dezelfde groep met lager opgeleide ouders (€ 583 en € 604). Studenten met hoogopgeleide ouders en ouders met een hoger inkomen ontvangen net als in de andere groepen meer ouderbijdrage.

⁸⁹ Bijdrage van ouders is inclusief alle kosten die ouders rechtstreeks betalen of in natura uitkeren (bijv. rechtsreeks betalingen voor huisvesting, studiekosten, collegegeld, overige grote bijdragen in natura, boodschappen, ontspanning/uitgaan/sport, reiskosten, ziektekosten, telefoon/internet, kosten zorg kinderen).

⁹⁰ Bedragen zijn gecorrigeerd voor outliers. Alleen valide records zijn verwerkt. In de categorie 'overig' zijn opgenomen: profileringsfondsen, eigen vermogen, uitkeringen en overige inkomsten.

Figuur 8.23: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en opleidingsniveau ouders: geen hoger onderwijs (geen ho) of hoger onderwijs (ho): alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Figuur 8.24: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en inkomensniveau van de ouders: laag versus hoog in vergelijking met de omgeving: alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Studenten die alleen werken krijgen meer geld van hun ouders als hun ouders hoger opgeleid zijn (€ 608 vs. € 523) en hebben meer inkomsten uit arbeid als ouders lager opgeleid zijn (€ 477 vs. € 403).

Studenten die niet lenen en niet werken, ontvangen een ruimer bedrag van hun ouders: voor studenten met hoger opgeleide ouders is dit bedrag hoger (€ 728) dan voor studenten met lager opgeleide ouders (€ 625). Deze laatste groep ontvangt een groter bedrag uit de aanvullende beurs. We zien voor degenen die niet lenen en niet werken een soortgelijk beeld als het gaat om het inkomensniveau van de ouders. Het verschil tussen beide inkomensgroepen is behoorlijk (€ 512 vs. € 783).

Voor de totale groep (los van het leen- en werkgedrag) geldt dat eerstegeneratiestudenten een significant lagere ouderbijdrage ontvangen en minder lenen dan studenten waarvan de ouder(s) een ho-achtergrond hebben (tabel 8.7). Ook genereren zij meer inkomen uit arbeid en de aanvullende beurs. Voor het totale inkomen betekent het dat de inkomens van beide groepen studenten nagenoeg gelijk zijn. Een soortgelijk beeld is zichtbaar bij het inkomen van de ouders. Ook daar zien we dat studenten met ouders uit de lagere inkomensgroepen een lagere ouderbijdrage en een hogere aanvullende beurs ontvangen. In tegenstelling tot de resultaten van het opleidingsniveau, zien we bij het inkomensniveau van de ouders dat studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen minder inkomsten halen uit arbeid en meer uit een studielening dan studenten met ouders uit hogere inkomensgroepen. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat studenten met meer verdienende ouders een iets hoger maandinkomen hebben. De verschillen zijn echter klein.

Tabel 8.6: Gemiddelde inkomsten van studenten per maand, onderscheiden naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (alleen studenten in de nominale fase van hun studie)

	Ouders geen ho		Ouders ho		Totaal opleiding ouders		Inkomen<		Inkomen>		Totaal inkomen ouders	
	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n
Ouders	449	3.165	540	5.641	507	8.806	396	3.481	571	5.559	504	9.040
Lening	228	3.139	280	5.590	261	8.729	301	3.448	235	5.514	260	8.962
Aanvullende beurs	90	3.150	35	5.625	54	8.775	115	3.458	18	5.550	55	9.008
Arbeid	358	3.115	274	5.570	304	8.685	283	3.445	315	5.467	303	8.912
Overig	156	3.165	150	5.643	152	8.809	157	3.482	149	5.561	152	9.042
Totaal	1.281		1.278		1.279		1.252		1.288		1.274	

Bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2020-2021, gewogen voor steekproefafwijkingen: alleen studenten in de nominale fase van hun studie.

8.10 Motieven om wel of niet te lenen

Studenten hebben verschillende motieven om wel of juist niet te lenen. In deze paragraaf zetten we de motieven voor studenten van dit jaar en vorig jaar naast elkaar. De cijfers zijn gesorteerd op het belang van de motieven om niet te lenen in 2021.

Tabel 8.7: Motieven om wel of niet te lenen en het percentage studenten dat deze motieven belangrijk vond in 2019-2020 en 2020-2021

Ik leen <u>niet</u> omdat:	19-20	20-21	Ik leen omdat:	19-20	20-21
Ik voldoende ouderbijdrage ontvang	69%	66%*	Ik onvoldoende ouderbijdrage ontvang	50%	49%
Mijn ouders mij afraden om te lenen	60%	57%*	Mijn ouders mij adviseren om te lenen	28%	27%
Ik betaald werk verricht	42%	45%*	Ik niet (of minder) wil werken	50%	51%
Ik principiële bezwaren heb tegen lenen	45%	45%	Lenen goed middel is voor betalen studie	39%	34%*
Ik onzeker ben over mijn latere inkomen	17%	17%	Ik zeker ben over mijn latere inkomen	65%	60%*
Onvoldoende kennis over leenvoorwaarden	15%	15%	Leenvoorwaarden gunstig zijn	49%	46%*
Geen van deze redenen	4%	6%	Geen van deze redenen	5%	7%
<i>n</i>	4.836	5.182		5.733	6.607

Bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2019-2020 en 2020-2021; * significant verschil tussen beide jaren ($p < 0,05$).

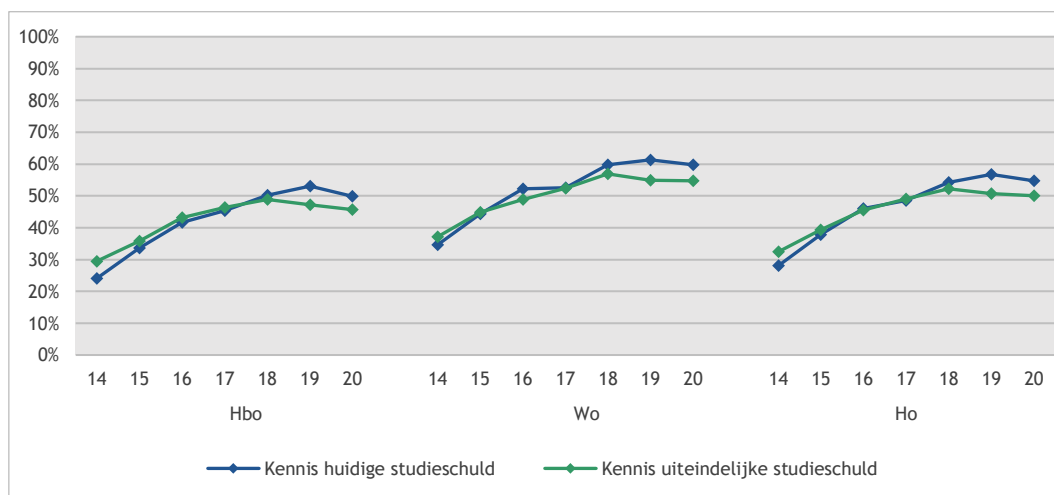
De rangorde van de motieven is vergelijkbaar met vorig jaar: de motieven om al dan niet te lenen hangen in hoge mate samen met het wel of niet ontvangen van een ouderbijdrage. Voor twee derde van degenen die afzien van de lening, is het ontvangen van voldoende ouderbijdrage hiervoor een belangrijk motief. Ook het afraden om te lenen door ouders is een belangrijk motief voor studenten om niet te lenen (57%), veel belangrijker dan de invloed is van ouders op het motief om juist wel te gaan lenen (27%). Het wel of niet werken speelt in beide groepen voor de helft mee in de overweging om niet of juist wel te gaan lenen.

In totaal 45 procent van de niet-leners heeft principiële bezwaren tegen lenen; 34 procent van de leners vindt lenen juist een goed middel om de studie te financieren. De zekerheid van het latere inkomen speelt bij de leners een veel grotere rol (60%) dan de onzekerheid of het toekomstig inkomen bij de niet-leners (17%). Dit geldt ook voor het oordeel over de leenvoorwaarde: voor bijna de helft van de leners speelt dit argument mede een rol bij de beslissing om te lenen; voor slechts vijftien procent van de niet-leners is het gebrek aan kennis over leenvoorwaarden een motief om af te zien van een studielening.

Uit nadere analyses komt naar voren dat voor studenten met hoger opgeleide ouders het hebben van voldoende ouderbijdrage (reden om niet te lenen) en niet meer of helemaal niet willen werken, gunstige leenvoorwaarden en het advies van ouders (reden om wel te lenen) een grotere rol speelden dan voor studenten met lager opgeleide ouders. Studenten met lager opgeleide ouders onderscheiden zich omdat zij vaker lenen vanwege onvoldoende ouderbijdrage en vaker afzien van een lening omdat zij een betaalde baan hebben, meer dan studenten met hoogopgeleide ouders.

8.11 De financiële situatie van studenten

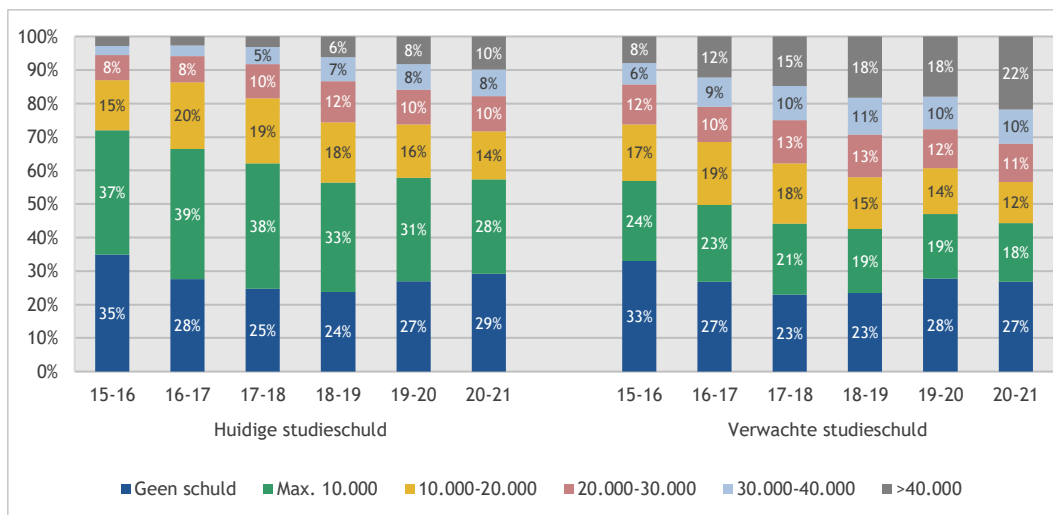
In hoeverre zijn studenten op de hoogte van hun huidige studieschuld en hun uiteindelijke studieschuld? Figuur 8.25 brengt dit in beeld. Hiervoor zijn alle studenten samengenomen. Door de jaren heen is de hoogte van de studieschuld steeds beter bekend bij studenten en zijn studenten zich steeds meer bewust van hun studieschuld. Het laatste jaar is meer dan de helft van de studenten bekend met hun huidige (55%) en uiteindelijke studieschuld (50%). In het hbo is het percentage studenten dat goed bekend is met de hoogte van de huidige studieschuld iets gedaald (van 53% naar 50%). In het wo bleef dit stabiel op ongeveer zestig procent.

Figuur 8.25: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2014-2020)

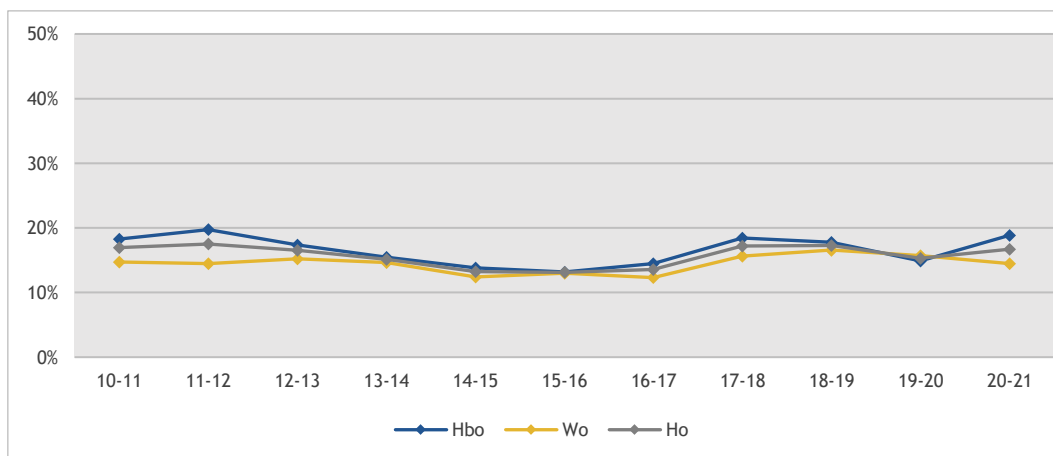
In de Studentenmonitor is gevraagd wat de stand van de studieschuld op dit moment is en wat naar verwachting de uiteindelijke studieschuld zal worden. In figuur 8.26 wordt de huidige en de verwachte studieschuld aan het eind van de studie getoond. Hierin zijn alle studenten opgenomen, ongeacht het stelsel waar zij onder vallen. In 2020-2021 heeft 29 procent van de studenten (volgens zelfrapportage) geen studieschuld. Dit percentage is licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast denkt 27 procent van alle studenten dat zij de studie verwachten af te sluiten zonder schuld.

In totaal 22 procent verwacht aan het eind van de studie een schuld te hebben van meer dan € 40.000. Met name in het hbo is deze groep groter dan vorig jaar (17% vs. 13% in 2019-2020). Overigens is deze groep in het wo veel groter (26%) en vergelijkbaar met vorig jaar.

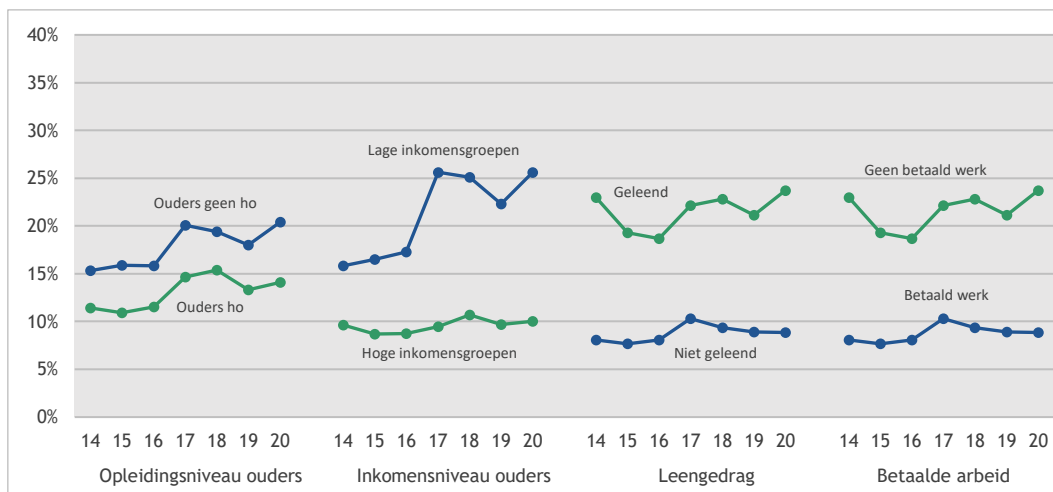
Figuur 8.26: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2020)

Aan studenten is gevraagd: ‘Ervaar je op dit moment financiële moeilijkheden?’. Studenten konden antwoorden op een vijfpuntschaal (geen moeilijkheden - zeer ernstige moeilijkheden). Het getoonde percentage betreft studenten die ernstige tot zeer ernstige moeilijkheden ervaren (score 4 en 5). In 2020-2021 ervaart zeventien procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden (figuur 8.27). Dit is een toename ten opzichte van vorig jaar (toen het nog 15% was). Deze toename komt vooral voor rekening van het hbo (een stijging van het percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart van 15% naar 19%). Na de invoering van het studievoorschot was dit percentage voor alle groepen gestegen. Deze stijging deed zich voor bij alle studenten, ongeacht het studiefinancieringsregime waar zij onder vallen.

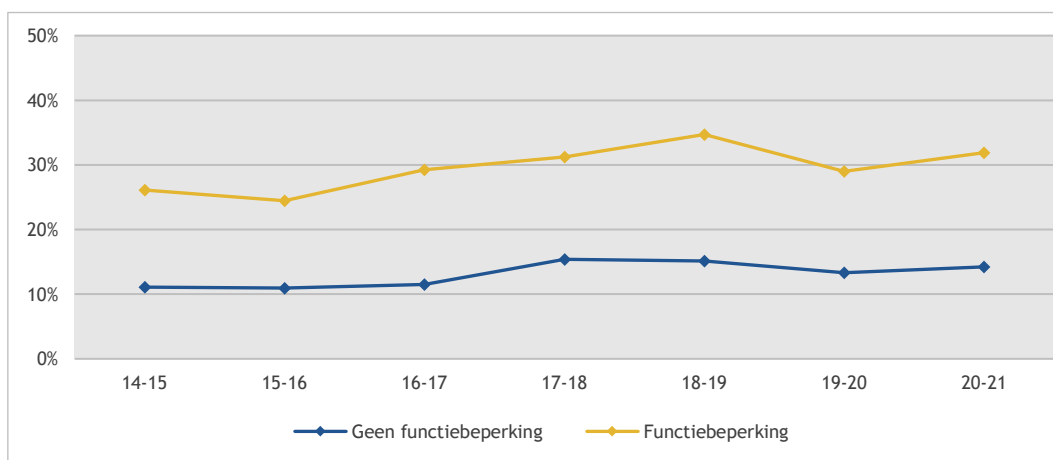
Figuur 8.27: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (alle studenten) (Studentenmonitor 2010-2020)

Uit een samenhangende (multivariate) analyse van de ervaren financiële moeilijkheden in 2020-2021 onderscheiden naar het opleidingsniveau van de ouders, het inkomensniveau, het leengedrag van de student en het al dan niet verrichten van betaald werk komt het hetzelfde beeld naar voren als eerdere jaren (figuur 8.28). Alle kenmerken dragen significant bij aan het al dan niet ervaren van financiële problemen door studenten, maar nog het meest het wel of niet lenen voor de studie en het inkomensniveau van de ouders: in de groep studenten die lenen is het aandeel dat financiële moeilijkheden ervaart groter. In de groep studenten met ouders uit hogere inkomensgroepen is het percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart lager in de lagere ouderlijke inkomensgroepen. Ook ervaren studenten met lager opgeleide ouders en studenten die niet werken vaker financiële moeilijkheden. De negatieve invloed van het lenen én de positieve invloed van het ouderlijk inkomen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken. Het betreft hier louter samenhangen en geen causale relaties.

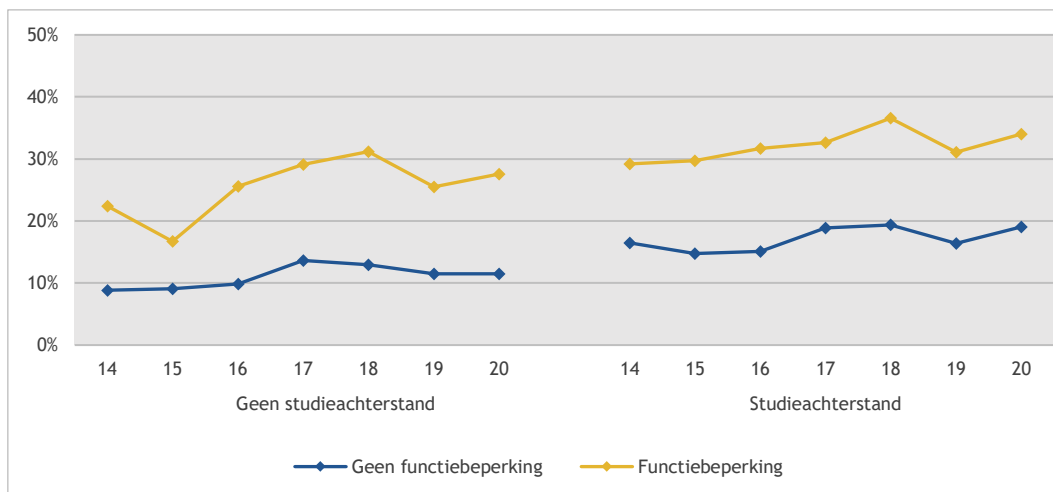
Figuur 8.28: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2020)

Figuur 8.29 laat zien dat studenten die hebben aangegeven last te hebben van/zich belemmerd te voelen door een functiebeperking vaker financiële moeilijkheden ervaren dan studenten die géén (belemmering door een) functiebeperking hebben. Het verschil tussen beide groepen was door de jaren heen tussen de veertien (2015-2016) en twintig (2018-2019) procentpunt. In het laatste jaar ervaarde 32 procent van de studenten die zich belemmerd voelen door een functiebeperking financiële moeilijkheden, ten opzichte van veertien procent van degenen zonder belemmering van een functiebeperking: een verschil van achttien procentpunt. De ontwikkeling van beide curven is grotendeels hetzelfde. De grotere fluctuaties bij studenten met een functiebeperking worden veroorzaakt door de wat kleinere aantallen.

Figuur 8.29: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

Figuur 8.30 toont vervolgens dezelfde vergelijking, apart voor studenten mét en zonder een studieachterstand. Hier is te zien dat niet alleen studenten die belemmerd worden door een functiebeperking vaker financiële moeilijkheden ervaren, maar ook studenten met een studieachterstand. Studenten die zowel belemmerd worden door een functiebeperking als een studieachterstand hebben, ervaren het vaakst financiële moeilijkheden.

Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart, naar functiebeperking en studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2020-2021)

8.12 Samenvatting

De resultaten die in dit hoofdstuk zijn beschreven hebben betrekking op het gebruik van de verschillende studiefinancieringsproducten, de motieven om wel of niet te lenen en de financiële situatie van studenten. De uitkomsten zijn gebaseerd op SFS-databestanden van DUO, gecombineerd met het 1CHO, én op de Studentenmonitor hoger onderwijs (laatste meting is verricht in juni-juli 2021). Inmiddels valt, na zes jaar studievoorschot, 92 procent van alle studenten onder dit leenstelsel. In 2020-2021 maakt 4,7 procent in het hbo en 3,9 procent in het wo van geen enkel studiefinancieringsproduct gebruik, ondanks dat zij hier wel recht op hebben. Deze samenvatting bevat een beschrijving van de resultaten op hoofdlijnen aan de hand van de in de inleiding van dit hoofdstuk geformuleerde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Iets meer dan dertig procent van de studenten ontvangt een aanvullende beurs. Dit percentage is sinds 2010 nagenoeg stabiel. In het hbo ontvangen meer studenten een aanvullende beurs (35%) dan in het wo (23%). Dit is gerelateerd aan het opleidings- en inkomensniveau van de ouders van de studenten; studenten met lager opgeleide ouders en minder verdienende ouders maken dan ook meer aanspraak op een aanvullende beurs. Studenten met lager opgeleide ouders en minder verdienende ouders maken meer aanspraak op een aanvullende beurs. De maandbedragen van degenen die een aanvullende beurs ontvangen zijn gemiddeld ongeveer 249 euro per maand. De verhoging van de aanvullende beurs na de invoering van het studievoorschot (met gemiddeld € 110 per maand) is duidelijk zichtbaar in de data.

Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

In totaal 364.072 studenten hadden in het studiejaar 2020-2021 een studielening. Het percentage studenten met een studielening daalt sinds 2017-2018, na een forse stijging sinds de invoering van het leenstelsel in 2015-2016. Het laatste jaar leent 45 procent van *alle* studenten. Kijken we alleen naar studenten met recht op studiefinanciering, dan is dit 57 procent. De daling is zichtbaar in zowel het hbo als het wo. In het hbo leent 52 procent van de studiefinancieringsgerechtigden; in het wo twee derde (66%). De daling is vooral zichtbaar bij de bachelorstudenten. Door eerstejaars wordt minder vaak geleend (40%) dan door ouderejaars (62%), de daling is ook forser bij eerstejaars dan bij ouderejaars. Uit de surveydata van de Studentenmonitor komt naar voren dat met name het inkomensniveau van de ouders samenhangt met het leengedrag: studenten met minder draagkrachtige ouders lenen vaker dan studenten met draagkrachtige ouders. Er zijn relatief veel studenten met een studielening (in vergelijking met hun directe referentiegroep) bij mannen, wo-studenten, masterstudenten, ouderejaars, studenten met een vwo-achtergrond en studenten met een migratieachtergrond (in vergelijking met studenten met een Nederlandse achtergrond).

Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?

De laatste drie jaren is het gemiddelde leenbedrag (per maand) stabiel, na een stijging in de eerste jaren na de invoering van het leenstelsel. Gemiddeld leent de Nederlandse student (berekend over studenten met een lening) € 587 per maand, in het hbo 564 euro en in het wo 616 euro. Per jaar komt dat neer op een bedrag van 6.783 euro (alle lenende studenten), 6.411 euro (hbo) en 7.215 (wo). Ook dit is stabiel. Het percentage studenten dat in een studiejaar ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag leende het is laatste jaar verder gedaald naar 32 procent. Driekwart van de leners leent structureel elke maand (ten minste 10 maanden per jaar). Dit is sinds vorig jaar stabiel gebleven.

De consequenties voor de studieschuld die studenten uit het laatste pré-studievoorschotcohort (2014-2015) (eerste jaar in het ho) en het eerste post-studievoorschotcohort (2015-2016) zijn in onderstaande tabel op een rij gezet. Let wel: alle studenten uit deze instroomcohorten zijn meegenomen, of zij nu afgestudeerd, gestopt, geswitcht zijn of nog steeds studeren. Er is ook geen rekening gehouden met aflossingen. Het gaat dus om de schuldstand op 31 augustus 2021. Bedragen kunnen de komende jaren nog veranderen. Vooral in het hbo is het percentage studenten zonder studieschuld behoorlijk afgenomen. Daarnaast zien we een forse stijging van studenten die een schuld hebben van meer dan 40.000 euro. Vooral in het wo is dit percentage dat meer dan 40.000 schuld heeft in het post-studievoorschotcohort (33%) fors hoger dan in het pré-studievoorschotcohort (20%).

	Instroomcohort hbo		Instroomcohort wo		Instroomcohort ho	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Geen schuld	41%	29%	19%	18%	35%	26%
< € 20.000	36%	35%	36%	24%	36%	32%
Tussen € 20.000 en € 40.000	16%	21%	24%	25%	18%	22%
> € 40.000	8%	15%	20%	33%	11%	21%
Gem. schuld (alleen met lening)	€ 19.339	€ 24.477	€ 26.159	€ 34.350	€ 21.759	€ 27.745
Gem. schuld (alle sf-gerechtigden)	€ 11.339	€ 17.359	€ 21.097	€ 28.230	€ 14.126	€ 20.611

Als gecorrigeerd wordt voor studentkenmerken, dan concluderen we dat de tot nu toe opgebouwde schuld voor de cohorten na de invoering van het leenstel bijna € 5.500 hoger is dan voor cohorten vóór de invoering van het leenstelsel (voor studenten die daadwerkelijk geleend hebben). Een hogere studieschuld zien we (in vergelijking met hun directie referentiegroep) bij mannen, studenten met een migratieachtergrond (hbo) en in het algemeen bij wo-studenten.

Hoe kijken studenten anno 2020-2021 aan tegen hun studieschuld? Uit de Studentenmonitor komt naar voren dat het jaar meer dan de helft van de studenten bekend is met hun huidige studieschuld (55%) en de helft met hun uiteindelijke studieschuld (50%). In het studiejaar 2020-2021 denkt 29 procent van alle studenten de studie af te sluiten zonder schuld, deze groep is in omvang licht toegenomen (met name in het wo). Hoe groot verwachten studenten dat de studieschuld uiteindelijk zal zijn? In totaal 22 procent verwacht later een schuld te hebben van meer dan € 40.000. Een kwart denkt de studie te kunnen afsluiten zonder schuld.

Een deel van de studielening kan bestaan uit collegegeldkrediet. Een student mag het bedrag aan collegegeld bij DUO lenen; maandelijks ontvangt de student een twaalfde van het jaarbedrag. Het collegegeld is in 2021-2022 vanwege corona gehalveerd. Het effect hiervan is nog niet verwerkt in deze monitor. Het percentage dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet is sinds 2015-2016 sterk gestegen naar 31 procent in 2017-2018. Hierna is een geleidelijk daling ingezet naar 24 procent in 2020-2021. Omdat een student nooit meer collegegeldkrediet kan krijgen dan de feitelijke hoogte van het collegegeld, heeft de daling ongetwijfeld ook te maken met de invoering van de Wet verlaging wettelijk collegegeld per studiejaar 2018-2019. Vanaf dat moment geldt voor de nieuwe instroomcohorten (en tweedejaars lerarenopleidingen) dat zij nog maar de helft van het wettelijk collegegeld verschuldigd zijn en dus ook aanspraak kunnen maken op een lager bedrag aan collegegeldkrediet.

Voor studenten die geen recht meer hebben op reguliere studiefinanciering, een erkende opleiding volgen in mbo (bol) of hoger onderwijs, jonger zijn dan 56 jaar en voldoen aan de nationaliteitseisen is er het levenlanglerenkrediet (LLLK). Hiermee kunnen studenten per jaar maximaal vijf keer het bedrag aan wettelijk college- of lesgeld lenen. Dit bedrag kan niet meer zijn dan de student feitelijk betaalt aan college- of lesgeld. Het krediet wordt alleen verstrekt voor zover een andere persoon of instantie het collegegeld of lesgeld niet vergoedt. Steeds meer studenten hebben in het kalenderjaar 2021 gebruikgemaakt van het LLLK, voor een iets kleiner bedrag dan in 2020. In 2020 werd een gemiddeld maandbedrag geleend van € 262 door in totaal 11.198 studenten. In 2021 leenden 16.188 studenten een maandbedrag van € 251.

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

Belangrijkste overweging bij het wel of niet lenen is de hoogte van de bijdrage die studenten van hun ouders ontvangen, voor twee derde van de *niet-leners* speelt dit een rol bij het afzien van een studielening. Van de *niet-leners* laat 57 procent het lenen achterwege omdat ouders het afraden. De stem of het advies van ouders bij het aangaan van een studielening is kleiner (27%). De helft van de *niet-leners* noemt het hebben van een betaalde baan als reden om niet te lenen; het minder of helemaal niet willen werken is voor ongeveer de helft van de *leners* een belangrijk motief om juist wel een lening af te sluiten. Voor zes van de tien *leners* speelt een groot vertrouwen in het toekomstig inkomen een rol bij de beslissing om te lenen. Twijfels over het latere inkomen spelen een rol bij slechts 17 procent van de *niet-leners*. *Niet-lenen* vanwege voldoende ouderbijdrage speelt sterker voor studenten met hoger opgeleide ouders. Zij kiezen er ook vaker voor niet of minder te werken. Daarentegen laten studenten van hoger opgeleide ouders zich wel vaker verleiden door gunstige leenvoorwaarden of advies van de ouders om juist *wel te gaan lenen*. *Niet-lenen* omdat men werkt komt vaker voor bij studenten met lager opgeleide ouder.

Verandert de financiële situatie van studenten?

Na de invoering van het studievoorschot combineren studenten steeds vaker werken met een studielening. De laatste jaren zijn er weinig verschillen in de strategie die studenten hebben bij het genereren van inkomen. In het hbo is het percentage studenten dat uitsluitend werkt hoog (>50%). In het wo wordt meer geleend (al dan niet in combinatie met betaalde arbeid). Uitsluitend werken komt vaker voor bij studenten met lager opgeleide ouders. In het wo is de groep die uitsluitend leent groter bij hoogopgeleide ouders. Niet lenen en ook niet werken zien we vaker bij studenten met hoger opgeleide ouders. In 2020-2021 ervaart zeventien procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden, dit is een toename ten opzichte van vorig jaar (toen het nog 15% was). Deze toename komt vooral voor rekening van het hbo. Studenten ervaren meer financiële moeilijkheden als zij een studielening hebben en minder financiële moeilijkheden als hun ouders in de hogere inkomensgroepen vallen. Deze negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken en geldt sterker voor studenten met lager opgeleide ouders. Het gaat het hier om samenhangen en niet om causale relaties. Uit de analyses blijkt daarnaast dat studenten die last hebben van een functiebeperking vaker financiële moeilijkheden ervaren (32%) dan studenten die géén (last van een) functiebeperking hebben (14%). Dit verschil blijft bestaan, ook rekening gehouden wordt met studievertraging.

Wat zijn de inkomstenbronnen van lenende en niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

Eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders in de lagere inkomensgroepen ontvangen een significant lagere ouderbijdrage dan studenten waarvan de ouders een ho-achtergrond hebben of in de hogere inkomensklasse vallen. Deze lagere ouderbijdrage wordt voor een deel (niet volledig) gecompenseerd door de aanvullende beurs. Voor het totale inkomen betekent grosso modo dat de inkomens van studenten niet veel verschillen als we kijken naar de inkomens- en opleidingspositie van hun ouders. Wel de bron waaruit zij het inkomen genereren, varieert. *Niet-werken* wordt gecompenseerd door een bijdrage van ouders of door een lening. Studenten die *lenen en werken combineren* hebben het hoogste maandelijkse inkomen. Ouders zijn het meest genereus als studenten *niet lenen en ook niet werken*: deze groep ontvangt de hoogste bijdrage van ouders. Deze bijdrage is hoger als ouders meer verdienen of hoger opgeleid zijn en wordt voor studenten met lager opgeleide en minder verdienende ouders eveneens voor een deel gecompenseerd door de aanvullende beurs.

Bijlage 1: Overzicht eerdere monitoren

In deze reeks zijn de volgende publicaties verschenen:

- Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Braam, C., Brink, M. & Poels, H. (2013a). Monitor beleidsmaatregelen. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Beleidsgerichte studies hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek 142. Den Haag: SDU
- Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Brink, M., Kurver, B., Hampsink, S. & Braam, C. (2013b). Monitor beleidsmaatregelen 2013. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Tholen, R., Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., Brink, M. & Braam, C. (2014). Monitor beleidsmaatregelen 2014. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Braam, C. & Nooij, J. (2016). Monitor beleidsmaatregelen 2015. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2015. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S. & Nooij, J. (2017). Monitor beleidsmaatregelen 2016-2017. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Korte, K. de, Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J. & Hellegers, A. (2018). Monitor beleidsmaatregelen 2017-2018. Studiekeuze, studiegedrag & leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2017. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Cuppen, J., Warps, J., Termorshuizen, T., Lodewick, J., Brukx, D., Korte, K. de, Ramakers, C. & Mulder, J. (2019). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2018-2019. Studenten in het hoger onderwijs: stand van zaken studiejaar 2018-2019: doorstroom, instroom, studiekeuze, studievoortgang, studieuitval en studiefinanciering. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Warps, J., Cuppen, J., Termorshuizen, T. & Lodewick, J. (red.) (2020). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2019-2020. Nijmegen: ResearchNed
- Broek, A. van den, Termorshuizen, T., Cuppen, J. & Warps, J. (red.) (2021). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2020-2021. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S. Nijmegen: ResearchNed

Bijlage 2: Overzicht opgenomen figuren en tabellen

Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2010-2011 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata).....	31
Figuur 2.2: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	32
Figuur 2.3: Aantal gediplomeerden havo/vwo/mbo die (direct en indirect) zijn doorgestroomd naar een associate degree (bron: DUO stroomdata)	32
Figuur 2.4: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.5: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata).....	33
Figuur 2.6: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.8: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.9: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.10: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	36
Figuur 2.11: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma); betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata).....	36
Figuur 2.12: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS-microdata)	37
Figuur 2.13: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS-microdata)	37
Figuur 2.14: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	38
Figuur 2.15: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: DUO stroomdata)	39
Figuur 2.16: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk deel van het Koninkrijk (bron: CBS-microdata)	39
Figuur 2.17: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS-microdata)	40
Figuur 2.18: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS-microdata).....	40
Figuur 2.19: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2011-2021).....	41

Figuur 2.20: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)	41
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2011-2021).	42
Figuur 2.22: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2011-2021)	42
Figuur 2.23: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)	43
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)	44
Figuur 2.25: Instroom in selecterende opleidingen als % van de totale instroom in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)	44
Figuur 2.26: Instroom in numerusfixusopleidingen als % van de totale instroom (overige selecterende opleidingen zijn hierbij achterwege gelaten) in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2021)	45
Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)	45
Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)	46
Figuur 2.29: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)	46
Figuur 2.30: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2011-2021)	47
Figuur 2.31: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2011-2021)	47
Figuur 2.32: Verdeling van de eerstejaars instroom in de bachelor en ad (voltijd) naar tekortsector (%) (bron: 1cHO 2011-2021)	48
Figuur 2.33: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector (%) (bron: 1cHO 2011-2021)	48
Figuur 2.34: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2011-2021) ..	49
Figuur 2.35: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho en geslacht (bron: 1cHO 2011-2021)	49
Figuur 2.36: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho en eerstejaars opleiding) in de pabo (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)	50
Figuur 2.37: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo: eerstejaars ho (bovenste grafiek) en eerstejaars opleiding (onderste grafiek) naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)	51
Figuur 2.38: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho) in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2011-2021)	51
Figuur 2.39: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2011-2021)	52
Figuur 2.40: Instroom in hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het vo: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)	53
Figuur 2.41: Instroom in hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in het vo naar type vakgebied: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)	53
Figuur 2.42: Instroom in hbo-verpleegkunde (eerstejaars hoger onderwijs én eerstejaars in de opleiding) in absolute aantallen naar geslacht, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2021)	54
Figuur 2.43: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2011-2021)	54
Figuur 2.44: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2011-2021)	55

Figuur 2.45: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% excl. ad) (bron: 1cHO 2011-2021)	55
Figuur 2.46: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2011-2021)	56
Figuur 2.47: Aandeel internationale studenten naar land (bron: Eurostudent VII)	56
Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en aan het eind van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2011-2021 en Studentenmonitor 2011-2021)	57
Figuur 2.49: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	58
Figuur 2.50: Tevredenheid met prijs en kwaliteit van huisvesting, naar land (bron: Eurostudent VII)	58
Figuur 2.51: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS-microdata)	59
Figuur 2.52: Percentage eerstejaars hoger onderwijs naar migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2019-2021)	59
Figuur 2.53: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS-microdata)	60
Figuur 2.54: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: CBS-microdata 2011-2021)	60
Figuur 2.55: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: CBS-microdata 2011-2021)	61
Figuur 2.56: Verdeling van de totale hbo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS-microdata 2020-2021)	61
Figuur 2.57: Verdeling van de totale wo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS-microdata 2020-2021)	62
Figuur 2.58: Percentage nieuwe voltijd bachelors dat een functiebeperking heeft en het percentage studenten dat belemmerd wordt bij de studie door de functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	63
Figuur 2.59: Aandeel studenten met een functiebeperking, naar land (bron: Eurostudent VII)	63
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)	69
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)	70
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2011-2021)	70
Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2011-2021)	71
Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2011-2021)	71
Figuur 3.6: Verschillende aspecten van binding met/thuisvoelen op de opleiding, naar land (bron: Eurostudent VII)	72
Figuur 3.7: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2011-2021)	73
Figuur 3.8: Invloed van corona-omstandigheden op de studiekeuze (bron: Startmonitor 2021)	73
Figuur 3.9: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2011-2021)	74
Figuur 3.10: Wijze waarop studenten deelnemen aan voorlichtingen op hogescholen/universiteiten in coronatijd (bron: Startmonitor 2021)	74
Figuur 3.11: De mate van invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2013-2021)	75
Figuur 3.12: Eerstejaars ho per groep die aangeeft voornamelijk een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2012-2021)	76
Figuur 3.13: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2021)	77

Figuur 3.14: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2011-2021).....	77
Figuur 3.15: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2011-2021)	78
Figuur 3.16: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2011-2021).....	78
Figuur 3.17: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Startmonitor 2014-2021)	79
Figuur 3.18: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2017-2021).....	79
Figuur 3.19: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2021)	80
Figuur 3.20: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2021).....	81
Figuur 3.21: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2021)	81
Figuur 3.22: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2021).....	82
Figuur 3.23: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018-2021).....	82
Figuur 3.24: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018-2021).....	83
Figuur 3.25: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2019-2021)	84
Figuur 3.26: Studenten die deelnemen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019-2021)	84
Figuur 3.27: De mate waarin het bsa als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2018-2020)	86
Figuur 3.28: De invloed van het bsa op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2020 en 2021)	87
Figuur 3.29: Oordeel over aansluiting van studie met de vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2010-2021; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december).....	87
Figuur 3.30: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd (bron: Startmonitor 2017-2021).....	88
Figuur 3.31: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een goede aansluiting van studie met de vooropleiding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuzedeel (bron: Startmonitor 2017-2021).....	88
Figuur 3.32: Aandeel (%) hbo-studenten met een mbo vooropleiding dat een goede binding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuzedeel (bron: Startmonitor 2017-2021)	89
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naast soort hoger onderwijs in absolute aantallen (1cHO 2011-2021)	96
Figuur 4.2: Masterinstroom in het ho (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (1cHO 2011-2021)	97
Figuur 4.3: Instroom in master (% exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)	97
Figuur 4.4: Instroom in master (% exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)	98
Figuur 4.5: Instroom in universitaire educatieve masters (N, voltijd en deeltijd samengenomen) (bron: 1cHO 2011-2021)	98
Figuur 4.6: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020).....	99
Figuur 4.7: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een hbo- of wo-master naar soort bachelor en migratieachtergrond (1cHO 2010-2020).....	100
Figuur 4.8: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die direct en indirect doorstromen naar een Nederlandse hbo- of wo-master (1cHO 2010-2020)	100

Figuur 4.9: Redenen om af te zien van een wo-master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2014-2020).....	101
Figuur 4.10: Herkomst bachelor (voltijd) en bestemming master (1cHO 2010-2020)	101
Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020)	102
Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd in het bètatechniekdomein (%) die direct of indirect doorstromen naar een master in het bètatechniekdomein ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (1cHO 2010-2020).....	102
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020).....	103
Figuur 4.14: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2010-2020)	103
Figuur 4.15: Masterinstroom (% excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (1cHO 2011-2021)	104
Figuur 4.16: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2014-2020)	104
Figuur 4.17: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters in absolute aantallen (1cHO 2011-2021)	105
Figuur 4.18: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2010-2020)	107
Figuur 4.19: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor, alleen masterstudenten in het wo (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	108
Figuur 4.20: Redenen waarom wo-masterstudenten zich niet gericht hebben voorbereid op de master (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	109
Figuur 4.21: Motieven voor de keuze voor de huidige master (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	109
Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2012-2020)	115
Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2012-2020)	115
Figuur 5.3: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	116
Figuur 5.4: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	116
Figuur 5.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	117
Figuur 5.6: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	117
Figuur 5.7: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	118
Figuur 5.8: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	118
Figuur 5.9: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar hoogste vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	119
Figuur 5.10: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	119
Figuur 5.11: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	120

Figuur 5.12: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	120
Figuur 5.13: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	121
Figuur 5.14: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 (studenten met een vwo-diploma) (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	121
Figuur 5.15: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar migratieachtergrond (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU).....	122
Figuur 5.16: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	122
Figuur 5.17: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het hbo na 5 jaar en wo na 4 jaar (nominaal +1) naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS Microdata)	123
Figuur 5.18: Bachelorrendement (nominaal+1) voor hbo (diploma binnen 5 jaar) en wo (diploma binnen 4 jaar) naar inkomen ouders (85% bekend) (bron: CBS microdata).....	123
Figuur 5.19: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata)	124
Figuur 5.20: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata).....	124
Figuur 5.21: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	125
Figuur 5.22: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2020)	125
Figuur 5.23: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020).....	126
Figuur 5.24: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	127
Figuur 5.25: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	127
Figuur 5.26: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	128
Figuur 5.27: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	128
Figuur 5.28: Tijdbesteding van zowel vol- als deeltijd bachelor-en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)	129
Figuur 5.29: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	129
Figuur 5.30: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	130
Figuur 5.31: Percentage vol- en deeltijd bachelor-en masterstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)	130
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	131
Figuur 5.33: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	131
Figuur 5.34: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	132
Figuur 5.35: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, vol- en deeltijd bachelor-en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)	132
Figuur 5.36: Tevredenheid met ondersteuning bij balans tussen opleiding en werk; % (helemaal) voldoende (bron: Eurostudent VII)	133

Figuur 5.37: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2020)	133
Figuur 5.38: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017-2020)	134
Figuur 5.39: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	134
Figuur 5.40: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	135
Figuur 5.41: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	136
Figuur 5.42: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	136
Figuur 5.43: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	137
Figuur 5.44: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	137
Figuur 5.45: Tevredenheid met study support services, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII)	138
Figuur 5.46: Tevredenheid met learning facilities, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII)	138
Figuur 5.47: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	139
Figuur 5.48: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2012-2020)	139
Figuur 5.49 Buitenlandervaring van eerstegeneratiestudenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking in vergelijking met referentiegroep (voltijd bachelor- en masterstudenten) (bron: Studentenmonitor 2021)	140
Figuur 5.50: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	140
Figuur 5.51: Belemmeringen om in buitenland te studeren (% dat de aspecten als een (groot) obstakel ervaart) (bron: Eurostudent VII microdata)	141
Figuur 5.52: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2012-2020)	141
Figuur 5.53: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	142
Figuur 5.54: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	142
Figuur 5.55: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	143
Figuur 6.1: Studenten die in hun studie beperkt worden door een gezondheidsprobleem in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).	151
Figuur 6.2: Aandeel studenten dat belemmerd is bij de studie en het dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (Studentenmonitor 2020-2021)	152
Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	153
Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2018-2020)	154
Figuur 6.5: Percentage studenten met studieachterstand naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2012-2020)	154
Figuur 6.6: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar functiebeperking: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	155

Figuur 6.7: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	155
Figuur 6.8: Percentage studenten dat gebruikmaakt van speciale voorzieningen naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	156
Figuur 6.9: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over het aanbod van voorzieningen, de informatie erover en omgang van de instelling met functiebeperking (alleen studenten die in hun studie belemmerd worden door functiebeperking) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	156
Figuur 6.10: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten voor iedereen, naar wel/geen functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	157
Figuur 6.11: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	157
Figuur 6.12: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	158
Figuur 6.13: Tevredenheid van studenten over studieondersteunende diensten (bijvoorbeeld georganiseerde bijles, (academische) schrijf-/ schakelcursussen, mentoring); % (zeer) tevreden (bron: Eurostudent VII)	158
Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	159
Figuur 6.15: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2020)	159
Figuur 6.16: Percentage studenten met studieachterstand naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	160
Figuur 6.17: Aandeel studenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	160
Figuur 6.18: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	161
Figuur 6.19: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	161
Figuur 6.20: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	162
Figuur 6.21: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	162
Figuur 6.22: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	163
Figuur 6.23: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	164
Figuur 6.24: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	164
Figuur 6.25: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	165
Figuur 6.26: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	165
Figuur 6.27: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	166

Figuur 6.28: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	168
Figuur 6.29: Gebruik profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	169
Figuur 7.1: Eerstejaars uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	175
Figuur 7.2: Type eerstejaars uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	175
Figuur 7.3: Uitvalstatus na 2 jaar naar soort hoger onderwijs (1cHO, berekening ResearchNed)	176
Figuur 7.4: Uitvalstatus na 2 jaar naar vooropleiding (1cHO, berekening ResearchNed)	176
Figuur 7.5: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	177
Figuur 7.6: Eerstejaars uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	177
Figuur 7.7: Type uitval en switch van eerstejaars hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	178
Figuur 7.8: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-ge diplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	179
Figuur 7.9: Type uitval en switch van eerstejaars uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	179
Figuur 7.10: Type uitval en switch van eerstejaars uit wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	180
Figuur 7.11: Type uitval switch van eerstejaars mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	180
Figuur 7.12: Type uitval en switch van eerstejaars havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	182
Figuur 7.13: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	182
Figuur 7.14: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2020)	183
Figuur 7.15: Eerstejaars uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	183
Figuur 7.16: Eerstejaars uitval en switch in hbo en wo naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO 2020-2021)	184
Figuur 7.17: Eerstejaars uitval en switch (%) naar geslacht en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	184
Figuur 7.18: Eerstejaars uitval en switch (%) uit bètatechniek en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	185
Figuur 7.19: Bètatechniekkeuze in t+1 van uitsluitend eerstejaars uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	185
Figuur 7.20: Eerstejaars uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	186
Figuur 7.21: Eerstejaars uitval/switch hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	187
Figuur 7.22: Eerstejaars uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	188
Figuur 7.23: Eerstejaars uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	188

Figuur 7.24: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend).....	189
Figuur 7.25: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	190
Figuur 7.26: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	190
Figuur 7.27: Eerstejaars uitval en switch (%) van voltijd bachelor instroom naar inkomen ouders (85% bekend) (Bron: CBS microdata)	191
Figuur 7.28: Eerstejaars uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	191
Figuur 7.29: Eerstejaars uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020)	192
Figuur 7.30: Percentage eerstejaars uitval/switch naar wel/geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hadden (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2020).....	192
Figuur 7.31: Percentage studenten dat in eerste jaar uitvalt/switcht naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2010-2020).....	193
Figuur 7.32: Rendementen (%) van hbo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1cHO, berekening ResearchNed).....	193
Figuur 7.33: Rendementen (%) van wo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1cHO, berekening ResearchNed).....	194
Figuur 7.34: Zes belangrijkste redenen van eerstejaars uitval/switch (%) (bron: Startmonitor 2010-2020) .	194
Figuur 7.35: Verkeerde studiekeuze als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2020)	195
Figuur 7.36: Bsa als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2020).....	197
Figuur 7.37: Percentage eerstejaars uitvallers dat aangeeft dat de opleiding of instelling uitval voorkomen had kunnen worden (bron: Startmonitor 2018-2020)	197
Figuur 7.38: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2010-2020).....	198
Figuur 7.39: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2010-2020).....	198
Figuur 7.40: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2020).....	199
Figuur 7.41: Eerstejaars studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2020).....	199
Figuur 7.42: Eerstejaars uitval en switch uit het hbo (boven) en wo (onder) (voltijd bachelor) van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	200
Figuur 7.43: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	201
Figuur 7.44: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit wo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	201
Figuur 7.45: Eerstejaars uitval en switch (gecumuleerd) uit hbo en wo (alleen voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	202
Figuur 7.46: Eerstejaars uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uit het hbo, naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	202
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in absolute aantallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	210

Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen: alle studenten, ongeacht wel of geen recht op studiefinanciering (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	210
Figuur 8.3: Percentage studenten met een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs: (alleen studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met (recht op) studievoorschot (van deze laatste groep alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	211
Figuur 8.4: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen van ouders (bron: Studentenmonitor 2010-2020)	212
Figuur 8.5: Bedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020).....	212
Figuur 8.6: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	213
Figuur 8.7: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	213
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	214
Figuur 8.9: Percentage studenten met een studielening naar opleidingsniveau en inkomensniveau van ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2010-2020).....	215
Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020).....	216
Figuur 8.11: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020).....	216
Figuur 8.12: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	217
Figuur 8.13: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	217
Figuur 8.14: Gemiddelde leenbedragen per jaar: studenten met een lening én alle studiefinancieringsgerechtigden: alleen studenten die onder het stelsel van studievoorschot vallen (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020).....	218
Figuur 8.15: Totale studieschuld van studenten met sf-recht, peildatum 31-8-2021 (gecategoriseerde leensom) naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020)	219
Figuur 8.16: Totale leensom op peildatum 31-8-2021: alleen studenten met recht op studiefinanciering die lenen naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen.....	220
Figuur 8.17: Totale leensom op peildatum 31-8-2021: alle studenten met sf-recht, ongeacht of zij geleend hebben (degenen zonder lening kregen de waarde '0') naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2020), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen	220
Figuur 8.18: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	221
Figuur 8.19: Jaarbedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020).....	222
Figuur 8.20: Status lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (oud stelsel, basisbeurs) of studievoorschot (Studentenmonitor 2010-2020)	223
Figuur 8.21: Status lenen en werken naar opleidingsniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2020-2021).....	223
Figuur 8.22: Status lenen en werken naar inkomensniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2020-2021).....	224

Figuur 8.23: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en opleidingsniveau ouders: geen hoger onderwijs (geen ho) of hoger onderwijs (ho): alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	225
Figuur 8.24: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en inkomensniveau van de ouders: laag versus hoog in vergelijking met de omgeving: alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	225
Figuur 8.25: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2014-2020)	227
Figuur 8.26: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2020)	228
Figuur 8.27: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (alle studenten) (Studentenmonitor 2010-2020)	228
Figuur 8.28: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2020)	229
Figuur 8.29: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	229
Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart, naar functiebeperking en studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	230
Tabel 2.1: Aantal opleidingen naar verschillende type selectie (bron CROHO en Studiekeuze123)	43
Tabel 2.2: Instroom in tweedegraads lerarenopleidingen in het hbo in de permanente tekortvakken: eerstejaars hoger onderwijs en eerstejaars opleiding separaat weergegeven (bron 1cHO)	52
Tabel 3.1: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen	68
Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2010-2020)	94
Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom (bron: 1cHO 2010-2020)	95
Tabel 4.3: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2018-2021)	105
Tabel 4.4: Ontwikkeling studentaantallen in overige hbo-masters (met >30 studenten; bron 1cHO 2017-2021)	106
Tabel 4.5: Doorstroom van bachelor naar master, voltijd wo, instroom in de master in studiejaar 2020-2021	107
Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast)	112
Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs	148
Tabel 6.2: Bijzondere groepen studenten: functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden in afgelopen 12 maanden (bron: Studentenmonitor 2020-2021)	150
Tabel 6.3: Type functiebeperking (Studentenmonitor 2020-2021)	153
Tabel 7.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)	173
Tabel 7.2: Indeling status na twee jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)	174
Tabel 7.3: Eerstejaars uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2019 en 2020)	181
Tabel 7.4: Aanpassingen bsa 2020-2021 aan universiteiten in verband met corona	196
Tabel 8.1: Hoofdinscripties in analyses (bron: DUO-1cHO 2012-2020 en DUO-SF 2012-2020); studenten die wel en geen studiefinancieringsproduct afnemen	207
Tabel 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in percentages (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2020)	208
Tabel 8.3: Aantal records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen	209
Tabel 8.4: Type studiefinancieringsregimes van respondenten in de Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2020-2021	209
Tabel 8.5: Leenbedragen levenlanglerenkrediet in de periode september 2020 tot en met december 2021 (weergegeven zijn kalenderjaren; bron: DUO)	222

Tabel 8.6:	Gemiddelde inkomsten van studenten per maand, onderscheiden naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (alleen studenten in de nominale fase van hun studie)	226
Tabel 8.7:	Motieven om wel of niet te lenen en het percentage studenten dat deze motieven belangrijk vond in 2019-2020 en 2020-2021	226

